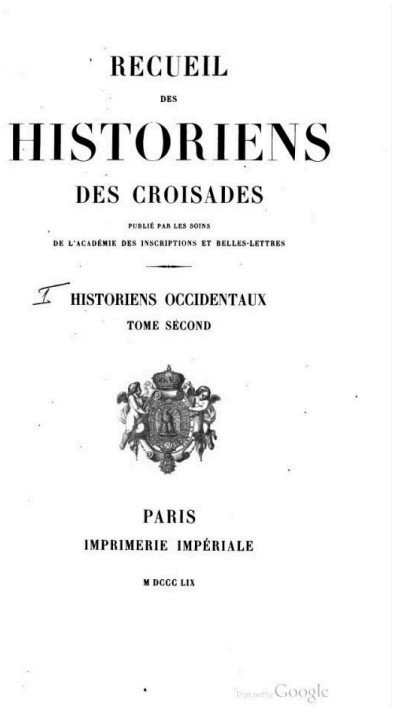

RECUEIL

DES

HISTORIENS

DES CROISADES

PUBLIÉ PAR LES SOINS

DE L'ACADÉMIE DES INSCRIPTIONS ET BELLES-LETTRES

I HISTORIENS OCCIDENTAUX

TOME SECOND

PARIS

IMPRIMERIE IMPÉRIALE

M DCCC LIX

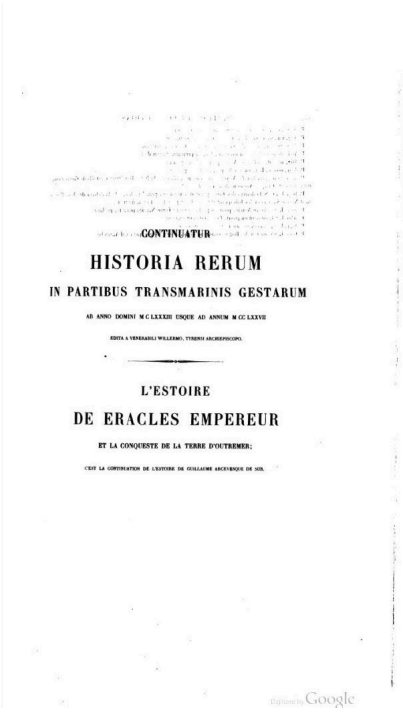

CONTINUATUR

HISTORIA RERUM

IN PARTIBUS TRANSMARINIS GESTARUM

AB ANNO DOMINI M C LXXXIII USQUE AD ANNUM M CC LXXVII

EDITA A VENERABILI WILLELMO, TYRENSI ARCHIEPISCOPO.

L'ESTOIRE

DE ERACLES EMPEREUR

ET LA CONQUESTE DE LA TERRE D'OUTREMER;

C'EST LA CONTINUATION DE L'ESTOIRE DE GUILLAUME ARCHEVESQUE DE SUR.

Digitized by Google

Digitized by Google

HAÇLI TARİHÇİLERİ DERLEMESİ

ACADÉMIE DES INSCRIPTIONS ET BELLES-LETTRES'İN KATKILARIYLA YAYIMLANMIŞTIR

BATI TARİHÇİLERİ

İKİNCİ CİLT

PARİS İMPARATORLUK MATBAASI

MDCCCLIX (1859)

DEVAM ETMEKTEDİR

DENİZ AŞIRI TOPRAKLARDA GERÇEKLEŞEN OLAYLARIN TARİHİ

RABBİMİZİN 1183 YILINDAN 1277 YILINA KADAR

SAYGIDEĞER TYRE (SUR) BAŞPİSKOPOSU GUILLAUME TARAFINDAN KALEME ALINMIŞTIR.

İMPARATOR ERACLES'İN HİKÂYESİ VE DENİZ AŞIRI TOPRAKLARIN FETHİ; BU, SUR BAŞPİSKOPOSU GUILLAUME'UN TARİHİNİN DEVAMIDIR.

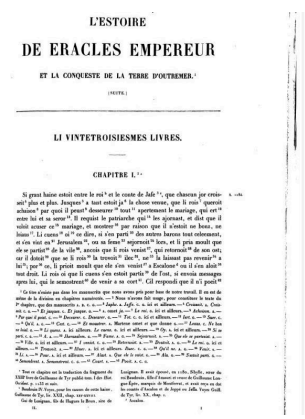

L'ESTOIRE

DE ERACLES EMPEREUR

ET LA CONQUESTE DE LA TERRE D'OUTREMER.[1]

(SUITE.)

LI VINTETROISIESMES LIVRES.

CHAPITRE I.[1]

Sayfa 3

Başladı; diğerinin size söylediği gibi ve orada yapacak bir şeyi kalmadığı için, kendisi ile efendiler arasından ayrıldı. İşe yarar bir şey bulamadıkları için oradan ayrılıp bir

araya geldiler. Yafa kontunun, kralın kendisine merhamet etmek istemediğini ve aşkı için ricasını kabul etmeyeceğini duyduğuna dair rivayetler vardır; o zaman kralı nasıl yıpratabileceğini düşünmeye başladı. Yanına şövalyeler aldı, gücü yettiğince yanına topladı ve Daron Kalesi'ne doğru gitti. Orada Türkler ve Araplar konaklamıştı, bunlara Bedeviler denirdi; sürülerine bakarlar ve meralar için krala çokça ödeme yaparlardı; çünkü onun himayesinde güvende olduklarını sanırlardı. <<Hani Haçlılar tamamına Türk diyordu ve Türk dediklerinde Müslümanlar anlaşılıyordu?>> Bu sebeple kendilerini güvende hissederlerdi ve hiçbir Hristiyandan zarar gelmeyeceğini düşünürlerdi. Kont ve şövalyeleri gelip onları gafil avladılar; kimini öldürdüler, tüm ganimeti de önlerine katıp götürdüler. Elbiseleri soyup götürdüklerinde, hepsini Aşkelon'a taşıdılar. Haber krala ulaştığında, kral bu duruma çok öfkelendi. Trablus kontuna haber gönderdi; çünkü onun aklına ve sadakatine güveniyordu; derhal ona tüm yetkiyi ve ülkenin ile krallığın tüm idaresini verdi. Baronlar ve halk buna çok sevindiler, zira o dönemde ülkenin başında bu kadar bilge bir adamın bulunmasının iyi olacağını düşünüyorlardı; nitekim o, tüm işlerin yönetimini ve idaresini kontun ellerine bırakacak kadar aciz bir durumdaydı. Bu olay, Rabbimizin doğumunun bin yüz seksen beşinci yılında gerçekleşti.

Sayfa 4
Kral Baudouin ölüm döşeğindeyken, Kudüs krallığının tüm özgür adamlarını huzuruna çağırttı ve yeğeni Baudouin reşit olana kadar Kudüs krallığının naibi olarak Trablus kontu Raymond'un kabul edilmesi için onlara yeminle emretti. O zamanlar henüz hayatta olan kral, yeğenini kral olarak taçlandırmıştı ve onu, amcası üçüncü Baudouin'in kendisini yaptığı gibi varisi yapmıştı; öyle ki, küçük kralın başına bir halel gelirse -ki o, kız kardeşi Sibylla ile Marki Guillaume'un oğluydu- ve o ölürse, baronlar Kudüs krallığına kimseyi kral seçmesinler, ta ki Trablus kontu Raymond'un takdiriyle olsun; ve eğer deniz aşırı ülkelerden yabancı bir kral seçmek isterlerse, bunu konseyin kararıyla ve kontun önünde dile getirilen iradeyle yapsınlar. Çünkü kral Baudouin, Kudüs krallığında kendisinden sonra, amcası kral Amaury'nin öz kuzeni olan Trablus kontu kadar büyük bir hak sahibi olmadığını çok iyi biliyordu. Kral üçüncü Baudouin öldüğünde, krallığın haklı varisi olduğu için kardeşi Amaury Kudüs krallığına geçti; ondan sonra da yeğeni ve vaftiz oğlu olduğu için oğlu Baudouin geçti.

Sayfa 5
Sözü edilen kral üçüncü Baudouin'in ölümünden sonra, kardeşi Amaury, Kudüs patriğine ve krallığın baronlarına gelerek tacı talep etti; çünkü bunun kendi hakkı olduğunu ve başka kimseye düşmeyeceğini savunuyordu. Patrik ve diğerleri ona, krallığın tacına sahip olmaya layık olmadığını, çünkü ölümcül bir günah içinde olduğunu, eğer bu günahtan vazgeçmezse Kudüs tacına veya başka bir onura sahip olamayacağını söylediler. İşlediği suç, patriğin ve diğerlerinin ona karşı çıktığı üzere, kuzeni Joscelin'in kızı olan ve kendisiyle yakın akraba olan Agnes ile evli olmasıydı. Amaury, patriğe ve orada bulunanlara, Tanrı'nın, Kutsal Kilise'nin ve bizzat kendisinin merhametiyle her ne emredilirse yapacağını söyledi. Patrikler, bu günahtan ve evli

olduğu kuzeninden, Tanrı'ya ve akla karşı olduğu için ayrılması gerektiğini söylediler. O da Kudüs krallığının tacına sahip olabilmek için bunu patriğe vaat etti. Patrikten, hanımından ayrılmasına ve çocuklarının meşru sayılması için Roma'ya elçi gönderip Papa'dan izin istemesine müsaade etmesini rica etti. Hanımdan ayrıldığında, ona krallığın tacını ve hükümdarlığını verdiler. Ardından kral Amaury, Roma sarayına elçiler gönderdi; bu sırada evlendiği Agnes, İbelinli Hue ile evlendi ve kral Amaury, İmparator Manuel'in yeğeni olan Marie ile evlendi.

Sayfa 6
Onun Isabelle adında bir kızı oldu ki o, daha sonra krallığın kraliçesi oldu. Az önce bahsettiğimiz bu Amaury öldüğünde, yerine oğlu Baudouin geçti; ancak krallığın baronlarının rızası ve krallığın açık hakkı olmadan hiçbir yabancının krallığa girmesini istemiyordu. Çünkü Guy de Lusignan'ın krallığı yönetmeye uygun olmadığını ve krallık üzerinde hiçbir hakkı olmadığını biliyordu; zira annesi babasından ayrıldığında, çocuk olarak meşruiyetine hükmedilmişti. O zaman adamlarına, Trablus kontuna yeminle bağlı kalmalarını ve Kudüs krallığının yönetimini ona teslim etmelerini emretti; zira krallığı yönetmeye ondan daha uygun kimseyi görmüyordu.
IV. BÖLÜM
Trablus kontu Raymond, krallığın naipliğini seve seve kabul etti; zira on yıl boyunca çocuğun koruyucusu olacaktı. Eğer çocuk bu süre zarfında ölürse, krallığın kendisinin olacağını iddia ediyordu. Ayrıca kalelerin ve şatoların Tapınak ve Hastane şövalyelerinin korumasında olmasını istedi;

Sayfa 7
Kendisinden hiçbir kötülük beklenmemesi ve herhangi bir haksızlıkla suçlanmaması için bunu şart koştu. Ayrıca idareyi üstlendiğinde, ne Hristiyanlarla ne de Sarazenlerle hiçbir çatışma veya savaş çıkmamasını, krallığın huzur içinde olmasını istiyordu; böylece krallığın gelirlerini Sarazenlere karşı ordu toplamak için harcamak zorunda kalmayacaktı. Çocuğun ölmesi durumunda, on yıl boyunca krallığın idaresini elinde tutması, ardından krallığın yasal varislerine geçmesi konusunda anlaşıldı. Bu varisler, Roma'daki Papa'nın, Almanya İmparatoru'nun, Fransa Kralı'nın ve İngiltere Kralı'nın tavsiyesiyle belirlenecekti. Bunlar, Agnes'in kızı Sibylla ile kraliçe Marie'nin kızı Isabelle arasında krallığın kime ait olduğuna karar vereceklerdi. Çünkü kral Amaury, büyük kızı doğduktan sonra annesinden ayrılmıştı; bu yüzden biri bir kralın ve bir kraliçenin kızı, diğeri ise sadece bir kralın kızıydı. Baronlar, en büyük kızın çocuk sahibi olana kadar krallığı yönetmesi konusunda anlaşamadılar, çünkü Trablus kontunun on yıl boyunca krallığı elinde tutması kararlaştırılmıştı; eğer bu süre dolmadan kral ölürse, krallık kontun idaresinde kalmaya devam edecekti.
V. BÖLÜM
Bu durum kralın ve baronların rızasıyla kararlaştırıldıktan sonra, annesinin amcası olan Kont Joscelin oraya geldi.

Sayfa 8

Çocuğa zengin harcamalarla baktı ve Trablus kontuna Beyrut şehrini tahsis etti ki kral ona bu şehri vermişti. Bu iş karara bağlandığında, çocuğun taç giymesini emrettiler; onu Kutsal Kabir Kilisesi'ne götürdüler ve tacı başına taktılar. Ardından onu kucağında taşıyan bir şövalye ile birlikte -çünkü o zamanlar çocuk çok küçüktü- oradan geçerek Tapınak'a götürdüler. Şövalyenin adı İbelinli Balian'dı ve kendisi krallığın en soylu baronlarından biriydi. Kudüs'te bir gelenek vardı: Kral Kutsal Kabir'de tacını taktığında, onu Tapınak'a kadar başında taşır, orada İsa Mesih'e sunar ve tacını bırakırdı; ancak sonra bedelini ödeyip geri alırdı. Güneşin doğuşu gibi, anne ilk erkek çocuğunu sunduğunda, onu Tapınak'ta sunar ve ya on altın ya da güvercin veya kumru bedeliyle geri alırdı. Kral tacını Süleyman Tapınağı'na sunduğunda,

Sayfa 9
Yemek için masalar kurulmuştu. Kral ve baronlar orada oturdular ve yemek isteyen herkes yedi; sadece Kudüs burjuvaları onlara hizmet etti. Kral taç giydiğinde sarayda hizmet etme geleneği onlara aitti; ancak kral başında tacıyla yemek yediğinde hizmet ederlerdi. Cüzzamlı olan kral öldükten sonra bu durum çok sürmedi. Ölmeden önce tüm adamlarına, kendisini Kudüs'te, tam öldüğü noktada defnetmelerini emretmişti. Onu, daha önce diğer kralların gömüldüğü, Kutsal Kabir ile Calvaire Dağı arasındaki, İsa Mesih'in çarmıha gerildiği ve mezara konulduğu yer olan Kutsal Kabir kilisesinin girişine defnettiler. Burası Kutsal Kabir, Calvaire Dağı ve Golgota arasındadır.
VI. BÖLÜM
Kral ölmeden ve çocuk tacı takmadan önce, tüm toprak ağalarına krallığa sadakat ve bağlılık yemini ettirdi; ardından Trablus kontuna bir kefalet olarak biat ettiler. Krallığın tüm şövalyelerine ve baronlarına, kararlaştırıldığı üzere Trablus kontuna yardım edeceklerine ve toprakları koruyacaklarına dair yemin ettirdiler.

Sayfa 10
on yıl boyunca. Cüzzamlı kral öldüğünde ve çocuk tacı giydiğinde, onu koruması için kont Joscelin'e teslim ettiler. Onu Akka'ya götürdü ve oradaki kalesinde muhafaza etti; ardından krallığın naibi olan Trablus kontu Raymond'u oradan uzaklaştırdı. Cüzzamlı kral Baudouin'in ölümünden sonraki ilk yıl içinde, Kudüs'te veya Kudüs yakınlarında hiçbir yerde su içilebilecek bir damla yağmur yağmadı, bu büyük bir kuraklıktı. Kudüs'te Germain adında bir burjuva vardı; Tanrı aşkına ve susuzluktan ölenlerin hayrına, mermerle kaplı odalarda beş büyük çukur ve on bir büyük tank yaptırmıştı. Yağmur yağdığında bu sarnıçları suyla doldurturdu. O Germain, sarnıçlarda suyun bittiğini ve yağmurun yağmadığını görünce çok kederlendi; çünkü bu hayır işini yapamayacaktı. O zaman eskilerin anlattığı, Zion Dağı'nın yamacında, Yakup'un kazdığı Siloah Çeşmesi'nin yanında eski bir kuyu olduğunu hatırladı; bu kuyu toprakla kaplı ve doluydu, ama üzerinden su sızıyordu ve orada küçük bir kaynak olduğu belliydi. O zaman o iyi adam, Rabbimizden bu kuyuyu bulma lütfunu diledi ve hayır işine devam edebilmesi için kendisine yardım etmesini istedi. Sabah erkenden kalktı ve oraya gitti;

Sayfa 11
manastıra gitti ve Tanrı'ya kendisine yol göstermesi için dua etti. Ardından oraya gitti, işçiler tuttu ve o yerdeki toprağı kazmaya başladı. Kuyu bulana kadar kazdı ve yedi kulaç derinliğe indiğinde suyu buldu. Kuyuyu bulduğunda temizledi ve duvarlarını ördü; üzerini kapatıp bir çark kurdurdu ki hayvanlar suyu çekebilsin. Kuyunun etrafına taştan su yalakları yaptırdı; öyle ki su çekildiğinde bu yalaklara dökülürdü. Gece gündüz kuyu başında oturan otuz iki burjuva vardı ki suyu şehre taşırlardı; şehirdeki herkese istedikleri kadar su verirlerdi. Tanrı onlara yağmur gönderene kadar sarnıçların dolmasını sağladılar. O iyi adam Germain, bu kuyularda su taşıyan seksen deve ve birçok uşak tutarak hayır işine devam etti; böylece fakir halka su ulaştırdı. Daha sonra, su yetmiş kulaç veya daha fazla derinlikte olmasına rağmen kuyuyu kazmaya devam etti; Hristiyanlar, Sarazenlerin şehri kuşatmak için geleceklerini duyduklarında kuyuyu tamamen doldurup kapattılar.
VII. BÖLÜM
Siloah çeşmesinin suyu, kuyunun yakınında olmasına rağmen içmek için iyi değildir çünkü tuzludur. Bu suyla şehrin derilerini yıkarlardı. Vadideki bahçeleri sulamak için kullanılırdı. Bu çeşme cumartesi günleri akmazdı, tamamen dururdu. Rabbimiz İsa Mesih, havarileriyle birlikte Kudüs'teyken bir gün oradan geçiyordu;

Sayfa 12
yolda giderken, doğuştan kör olan bir adam gördüler. Havariler İsa Mesih'e, "Bu adamın kör olması kendi günahı yüzünden mi yoksa anne ve babasının günahı yüzünden mi?" diye sordular. İsa Mesih onlara, "Ne kendisinin ne de anne ve babasının günahı yüzündendir; ancak Tanrı'nın işlerinin onda tecelli etmesi içindir" diye yanıt verdi. Ardından İsa Mesih yere tükürdü, toprağı çamur yaptı ve bu çamuru adamın gözlerine sürdü; ona "Git, Siloah havuzunda yıkan" dedi. Adam gitti, yıkandı ve gözleri açılmış olarak geri döndü. Kudüs halkı ve komşuları onu gördüklerinde çok şaşırdılar; ona bunu nasıl başardığını sordular. O da onlara İsa Mesih'in gözlerini nasıl açtığını anlattı. Ardından Yahudiler ve din bilginleri adamın yanına gelip daha önce hiç görmediği halde şimdi nasıl gördüğünü sordular. O da onlara tüm olan biteni anlattı; ama ona inanmak istemediler, bu yüzden anne ve babasını çağırıp bunun gerçekten çocukları olup olmadığını sordular; onlar da onun çocukları olduğunu ve kör doğduğunu doğruladılar.
VIII. BÖLÜM
Şimdi size, krallığın naibi olan Trablus kontu Raymond'dan bahsedeceğim; o, toprağa tohum ekildiği halde ekinlerin büyümediğini ve kıtlık olduğunu görünce, krallığın baronlarını ve Tapınak ile Hastane efendilerini topladı. Onlara dedi ki: "Efendiler, başımıza gelen bu kuraklık ve ekinlerin büyümemesi hakkında bana ne tavsiye verirsiniz?

Sayfa 13
Ekinlerin büyümemesi beni korkutuyor. Sarazenlerin bizim zayıf düştüğümüzü fark etmelerinden çekiniyorum. Bana ne önerirsiniz? Sarazenlerle ateşkes yapmalı mıyım?" Baronlar, Sarazenlerle, özellikle de Selahaddin ile ateşkes yapmasını

önerdiler. Selahaddin onlara dört yıllık bir ateşkes verdi. Hristiyanlar ve Sarazenler arasında ateşkes sağlandığında, Sarazenler Hristiyanlara bolca yiyecek getirdiler; eğer bu ateşkes olmasaydı, Hristiyanlar açlıktan ölebilirdi. Bu yüzden Trablus kontu çok sevildi ve onurlandırıldı.

IX. BÖLÜM

Size daha önce Siloah çeşmesi hakkında anlattığım o sadaka işini, Kudüs burjuvaları yaparlardı; ama size şunu da anlatmalıyım ki, o dönemde oruç zamanında, İncil'de İsa Mesih'in fakir bir körün gözlerini açtığının anlatıldığı gün, halk o çeşmeye gider ve bu mucizeyi anmak için sadaka dağıtırdı. Şarap küpleri getirirler, şarapla doldururlar ve şarap yüklü hayvanları oraya getirirlerdi. Öyle bir bolluk olurdu ki, oraya gelen tüm fakir halka ekmek ve şarap dağıtılırdı. Parası olanlar da altın ve gümüş bağışlarlardı; kadınlar o gün bu sadakayı vermek için törenler düzenlerlerdi.

Sayfa 14

X. BÖLÜM

Size Lombardiya'dan gelen soylu bir adamdan bahsedeceğim; adı Boniface idi ve Monferrato Markisi idi. Bu marki, Kudüs kralı Baudouin'in dedesi ve kralın babası olan Guillaume Longue-Espée'nin babasıydı. Krallığın öldüğünü duyduğunda çok kederlendi ve haç takarak deniz aşırı ülkeye, Kudüs'e geldi. Oraya vardığında kral ve Trablus kontu onu büyük bir onurla karşıladılar. Kral onu gördüğünde çok sevindi ve ona çölde bulunan bir şato verdi; burası Kudüs'ten yedi mil, Ürdün Nehri'nden ise üç mil uzaklıktadır. Burası yüksek bir dağda bulunur ve oraya Saint Helyes denir; çünkü anlatılanlara göre Peygamber İlyas burada kırk gün oruç tutmuş, burada uyumuş ve Tanrı bir meleğiyle ona bir kap içinde ekmek ve su göndermişti. Melek onu uyandırıp "Kalk ve ye!" demişti. O da yedi ve içti; bu olaydan sonra o yer meşhur oldu. Eskiden adı Effraon olan bu yerin yakınlarında, Melek Cebrail'in göründüğü bir yer vardı. O melek, Gedeon'a görünerek Medyenlileri yenmesi için bir işaret vermişti. Gedeon, Tanrı'ya bir işaret vermesini istemişti ki halk ona inansın;

Sayfa 15

istediğinde, Tanrı ona bir işaret gösterdi: Önce bir yapağının üzerine çiy düştü ve etrafındaki toprak kuruydu, sonra ise yapağı kuru kaldı ve etrafındaki toprak ıslaktı; bu mucize Rabbimizi simgeliyordu.

XI. BÖLÜM

Marki Boniface'in Conrad adında bir oğlu vardı. O da babasından sonra deniz aşırı ülkeye gitmek için haç taktı; hem babasını hem de Kudüs kralı olan yeğenini görmek istiyordu. Ancak oraya vardığında krallığın harap olduğunu gördü; zira o sırada Konstantinopolis'e gitmişti. Conrad orada kalmak niyetindeydi, çünkü size anlatacağım üzere o topraklarda büyük bir yıkım olmuştu. Yeğeni olan kral ölünce, Conrad krallığı devralmak zorunda kaldı. O zamanlar Süleyman'ın oğlu gibi büyük bir yıkım yaşanmıştı. Tanrı, işlenen günahlar yüzünden çok öfkeliydi. Süleyman, yabancı bir kadına olan aşkı yüzünden puta tapma günahına düşmüştü; bu yüzden Tanrı ona krallığı elinde tutamayacağını söylemişti. Ancak babası Davut'un hatırı için onun sağlığında krallığı elinden almadı, ama ondan sonra oğlunun krallığı elinde

tutamayacağını bildirdi. Sadece bir parçasını ona bıraktı, o da babası Davut'un hatırı içindi. Rabbimiz Hristiyan halkını o topraklardan mahrum etmek istemiyordu. Süleyman'ın oğlu krallığı kaybettiğinde, Tanrı üç büyük dağda yapılan puta tapma günahları yüzünden öfkelenmişti;

Sayfa 16
Kudüs'ten üç mil uzaklıkta, Zeytin Dağı'nda üç putperest tapınağı vardı. Bu yüzden Tanrı çok öfkelenmişti; zira Zeytin Dağı'nda İsa Mesih havarilerinin önünde göğe yükselmişti. Tanrı öfkelenmişti çünkü Süleyman, babası Davut'un hatırı için ona verilen krallığı hak etmiyordu; ama krallığın tamamen yok olmasına da izin vermedi. Davut'un hatırı için bir şehri, Sur şehrini bıraktı. Conrad, Konstantinopolis'e geldiğinde orada size anlatacağım üzere hiçbir şey bulamadı; çünkü Conrad oraya vardığında, Konstantinopolis'te İmparator Manuel'in kuzeni olan Livernas adında soylu bir adam vardı. Bu Livernas, Andronikos imparator olduğu sırada oradan ayrılmış ve saklanmıştı.

Sayfa 17
Andronikos diğer akrabalarına yaptığı gibi ona da zarar vermesin diye saklanmıştı. Andronikos imparator olduğunda ve Kir Isaac'ı serbest bıraktığında -ki size anlatacağım üzere- o zaman çok sevindi ve Konstantinopolis imparatorluğunu ele geçirmeyi planladı; ancak Kir Isaac imparator olduğu sürece hiçbir şey değişmedi.
XII. BÖLÜM
Andronikos'un Konstantinopolis imparatorluğunu ele geçirdiği ve Manuel'in oğlu olan genç Alexis'i öldürdüğü anlatılır. Andronikos büyük bir ihanet planladı ve bir adamın tavsiyesiyle -ki adı Langosse idi- genç çocuğu yakalattı. Gece vakti çocuğu bir torbaya koydular ve denize attılar. Bu işin gizli kalması için Andronikos, çocuğun akrabalarına haber gönderdi ve onları saraya çağırdı;

Sayfa 18
onları bir zindana attırdı, gözlerini kör ettirdi ve birçoğunun burnunu ve kulaklarını kestirdi. Andronikos bulabildiği tüm akrabaları yakalattı. O kadar zalim bir imparator oldu ki size anlatacağım üzere çok kötülük yaptı.
XIII. BÖLÜM
Andronikos Konstantinopolis imparatoru olduğunda, hiçbir manastırda ne bir rahibe, ne bir asilzade kızı ne de bir burjuva kızı bıraktı ki eğer gözüne kestirirse onu zorla almasın. Halk, Andronikos'un yaptığı bu kötülükler yüzünden ondan nefret ediyor ve ölümünü diliyordu. Andronikos'un sarayında manuel sülalesinden Kir Isaac adında bir genç vardı. Bu genç yoksul bir dulla birlikte yaşıyordu ve çok fakirdi. Andronikos'a hizmet ediyordu ama Andronikos ona hakaret ediyor ve onu hor görüyordu. Bir gün Andronikos, Konstantinopolis'teki astronomları çağırıp ne kadar süre imparator kalacağını sordu. Astronomlar ona cevap vermeleri için süre istediler ve bir kenara çekilip yıldızlara baktılar;

Sayfa 19

üç gün sonra döndüler. En yaşlıları olan ve en çok bilineni, ona ömrünün sadece üç günü kaldığını ve artık zarar veremeyeceğini söyledi. Ona isminin beş harfli olduğunu ve bu harflerin "ISAAC" olduğunu söylediler. Andronikos bunu duyduğunda çok korktu. Andronikos, Kıbrıs dükü olan Isaac'ın kendisini devireceğini sandı. Hemen ordusunu topladı ve Isaac'a karşı savaş açtı; ancak Kir Isaac Konstantinopolis'teydi ve çok cesur bir adamdı. Andronikos, Langosse'u gönderip Kir Isaac'ı yakalamasını ve saraya getirmesini emretti. Langosse, Isaac'ın evine gitti ve "Anne, bu adam beni ölüme çağırıyor, ona uyuduğumu söyle" dedi. Konstantinopolis halkı durumdan şüphelenmişti çünkü Langosse'un orada ne aradığını merak ediyorlardı. Isaac'ın annesi kapıya gelip oğlunun evde olmadığını ve imparatora gittiğini söyledi. Isaac annesini dinledi, kılıcını kuşanıp aşağı indi ve Langosse'un önünde durdu. Langosse ona, "Gel benimle, imparator seni çağırıyor" dedi. Isaac ise, "Daha yeni geldim, beni rahat bırakın" dedi ve kılıcını çekip Langosse'un üzerine yürüdü.

Sayfa 20

Isaac elini kaldırdı ve Langosse'un kafasına öyle bir vurdu ki onu oracıkta öldürdü. Kir Isaac bu işi yaptığı için çok pişman oldu; hemen kılıcını çekti ve Langosse'un kafasını kesti.

XIV. BÖLÜM

Isaac, Langosse'un kafasını kestiğinde Konstantinopolis halkı etrafına toplandı. Isaac elinde kanlı kılıcıyla Ayasofya'ya gitti ve bağırmaya başladı: "Ölüm bu zalimedir, ölüm bu zalimedir!" O sırada sarayında olan Andronikos, Kir Isaac'ın imparator ilan edildiğini duyduğunda hemen bir gemiye binip kaçmaya çalıştı. Gece boyunca denizde yol aldı ama Konstantinopolis'e geri dönemedi; bu yüzden Blachernae Sarayı'na sığındı. Isaac'ın imparator olacağını biliyordu ve sarayın pencerelerinden ok atarak kendini savundu. Ama sonunda halk sarayı bastı ve Andronikos'u yakaladılar. Onu halkın önüne çıkardılar ve orada feci bir şekilde öldürdüler. Böylece Kir Isaac imparator oldu ve krallığı adaletle yönetmeye başladı. Konstantinopolis halkı onu imparator olarak kabul etti ve büyük bir sevinç yaşandı. Kir Isaac, Andronikos'un hazinesini buldu ve bu parayla halka yardımlar yaptı. Konstantinopolis'te yeni bir dönem başladı ve herkes mutlu oldu. Ancak krallığın diğer bölgelerinde hala karışıklıklar vardı ve Isaac'ın buraları da düzene sokması gerekiyordu ölümdün daha kötü bir şekilde acı çekerek ölmüştü; zira efendisi, yaptığı büyük kötülükler nedeniyle sahip olduğu her şeyi ondan geri almıştı.

A. 1185. fereit[1] de vil mort morir[2], por son seignor dreiturier[3] que il avoit fait neer[4] en la mer, qui fiz avoit esté a[5] l'empereor Manoel[6], et por les grant malices[7] que il avoit faites[8]. Donc vint Kir Ysac, si le fist[9] despoillier[10] tout nu, et fist[11] aporter une rest[12] d'auz; mais li ail n'i estoient mie, si li en[13] fist faire corone[14], et le fist[15] coroner come roi; puis le fist bertauder[16] et tondre en crois, et li fist crever[17] uns des oilz[18], et li laissa l'autre por veir[19] la honte et la peine[20] que il recevroit[21]. Et fist amener une asnesse[22], et le fist monter[23] de[24] devant derriere, et li faisoit[25] tenir la coe en la main en luec[26] de frein[27]. Ensi[28] le fist mener par toutes[29] les rues de Costantinople, et portoit[30] corone[31]. Or[32] vos dirai que les femes[33] faisoient. Eles[34] avoient pissace[35] et longaigne apareillée[36], et[37] li getoient[38] en mi le visage[39]; et celes qui ne ni poeent[40] a venir[41], si montoient es terraces[42], et avoient apareillée[43] la pissace[44] et la longaigne[45], et li getoient sur[46] la teste. Ensi le faisoient[47] en[48] chascune rue[49]. En tel[50] maniere porta[51] Androines corone en Costantinople, tant que il fu hors de la cité; si[52] le livra l'en[53] puis[54] as[55] femes[56], et eles li corurent sus, come chiens[57] fameillos[58] a la charoigne. Si le depecerent[59], tout piece a piece[60]; et cele, qui en poeit[61] avoir[62] ausi gros come une chichere[63], si le[64] mangeit[65]; et li traoient[66] les os[67] o le[68] cotel[69], et ostoient la char, si la mangeent[70]. Onques[71] n'i demora[72] osselet[73] ne[74] jointure, que eles[75] ne manjassent[76]; et disoient, que toutes celes, qui de lui[77] avoient[78] mangé[79], ne qui avoient esté a son martire[80], seroient[81] sauvés[82], por ce que eles[83] avoient aidé[84] a venger[85] la malice que il avoit fait[86]. Apres ce que il fu martiré[87], et

[illegible]

[a] C'est sur la foi de cette lecture vicieuse de Martene que dom Carpentier a introduit dans son *Glossarium novum* s. v. *Longare*, le mot *longuamis* qu'il traduit par *fabæ longæ species*, erreur reproduite par Roquefort dans son *Glossaire de la langue romane* et le nouvel éditeur du *Gloss. med. et inf. lat.* de Ducange. M. Guizot, égaré par Carpentier et Roquefort, traduit *pisas* et *longuamis* par *des pois et des fèves*. Il s'agit de projectiles d'une tout autre nature. *Pissace* paraît être un augmentatif de mépris, comme l'italien *pisciaccia*. Quant à *longaigne*, voyez sur ce mot la nouvelle édition du Glossaire de Ducange au mot *Latrina*, et celui de Roquefort au mot *Longaingne*.

A. 1185. que il fu mort[1] la, ou l'en l'ot mené[2] devant le pilier[3] d'ou[4] Morchofles[5] sailli[a]; si avoit ileques[6] .I. femeraz[7], et por metre le en vil luec[8], saperent ilec[9] por li[10] enfoir. Si troverent un vas de porfir[11] vert, ou il avoit[12] escrit[13] en Grezeis[14]: «Quant li maleuros[15] empereres morra[16] de la hontouse[17] mort, si[18] sera ici[19] enfoiz[b].»

CHAPITRE XV.

Kir Ysac, qui empereres fu, si[20] fu moult[21] amez des gens[22] de la terre et des abayes[23], por l'angoisse et por la malice[24] que Androines[25] lor avoit faite, dont il les avoit vengez[26]. Si ne demora[27] abaye en Costantinople, que sa ymage n'i[28] fust peinte[29] sur[30] la porte[c]. Il n'avoit point de feme[31][d], quant il fu corones[32]. Par le conseil[33] de sez homes[34], manda[35] au roi de Hongrie[36][e], requerant sa suer[f] por sa[37] feme[38]; dont li rois[39] fu moult liez, et la lui manda[40] en Costantinople. Kir

[illegible]

[a] Voyez Nicet. Chon. *De rebus post captam urbem gestis*, p. 392 D.

[b] Tout ce récit de la mort d'Andronic diffère de celui de Nicétas. Il y a dans notre texte des détails odieux dont ne parle pas l'historien byzantin. Il ne dit pas un mot de cette fureur des femmes grecques assouvie d'une manière si cruelle sur le cadavre d'Andronic. Cette narration porte le caractère d'un bruit populaire qui se grossit et se développe à mesure qu'il s'éloigne du théâtre des événements. Andronic, le poing droit coupé et un œil arraché, fut promené dans Constantinople, sur un chameau galeux, en proie aux insultes de la populace; puis conduit au cirque, où il fut pendu par les pieds. Un soldat lui plongea une longue épée dans la gorge. Andronic expira bientôt après, en portant à sa bouche son bras mutilé et encore tout sanglant. Son cadavre fut jeté dans le souterrain du cirque, où l'on déposait les corps des animaux tués dans les jeux. Quelques habitants l'en retirèrent peu de temps après, et l'enterrèrent mystérieusement auprès d'un monastère. (Voyez Nicet. Chon. *De Andronico Comneno*, l. II, p. 224 B.) Andronic mourut, dans le courant de septembre 1185, quelques jours après le couronnement d'Isaac, couronnement qui eut lieu le 12 septembre. L'*Art de vérifier les dates* a commis une erreur en mettant la mort d'Andronic à cette date du 12 septembre.

[c] Le chroniqueur donne à Isaac un trop beau caractère. Le peuple revint bientôt de son engouement pour lui; ses cruautés firent regretter le règne d'Andronic. Il est étonnant que le chroniqueur ne parle pas ici de la mauvaise foi d'Isaac à l'égard des croisés, et de son alliance secrète avec Saladin contre l'empereur Frédéric.

[d] Il était veuf. On ignore le nom de sa première femme, qui lui donna plusieurs enfants, entre autres, 1° Alexis l'Ange, qui parvint à s'échapper, lors de la ruine de son père, se retira près de Philippe de Souabe, devint empereur avec son père délivré de sa captivité, et fut mis à mort par Alexis Ducas Murzuphle; 2° Irène ou Marie, mariée en premières noces à Roger, fils de Tancrède, roi de Sicile, et ensuite à Philippe de Souabe, fils de l'empereur Frédéric.

[e] Béla III, roi de Hongrie depuis 1174, mort le jeudi saint, 18 avril 1196. Il avait épousé: 1° Agnès, fille de Renaud de Châtillon et de Constance d'Antioche; 2° Marguerite, fille de Louis VII le Jeune, roi de France, et veuve de Henri au Court-Mantel, fils de Henri II, roi d'Angleterre.

[f] Sa fille et non sa sœur. C'était Marguerite, fille de Béla et d'Agnès. Isaac la demanda en mariage quand elle avait à peine dix ans. Il attendit qu'elle fût nubile pour l'épouser, et lui donna le nom de *Marie*. Après la mort d'Isaac, cette princesse épousa Boniface, marquis de Montferrat et roi de Thessalonique.

A. 1185. Sac[1] l'esposa[2] et fist[3] coroner a empereris[4]; puis en ot[5] un fiz[6], qui ot[7] nom[8] Alexes[a]. Il avint[9] que li empereres[10] Quir Ysac chevaucheit[11] par mi son empire[12], si se herberja[13] en une abaye[b], pres[14] de Felipe[15][c], la cité d'ou[16] fu nez Alissandres[17][d] li rois[18], si come l'en dist[19]. Ele est pres de Costantinople, a .V. jornees[20]. L'en dist que[21] la[22], fist Saint Pol une partie de ses epistles[23], dont l'en dist encores, quant l'en lit[24] celes epistles[25] *ad Filipenses*[26][e]. La soloit[27] l'on faire les bons samis, et la cité est ores apelée Estives. Quant Alexes[f], li freres de Kir Ysac[28], sot que son frere sejornoit en cele abaye, par l'atizement de sa feme[g], qui li disoit[29], que se ele[30] n'en estoit[31] empereriz, jamais[32] ne gerroit[33] de joste[34] son costé, Alexes[35] chevaucha tantost et ala a son frere. Et ensi, come il estoit usé[36] de lui servir et honorer[37], Kir Sac[38], qui ne se gardoit mie de la malice de[39] son frere, ne de la traison, ne se garda mie de lui[40]. Si come Alexes[41] entra en la chanbre[42], la[43] ou li empereres ses freres[44] estoit, si li corut sus, et le[45] prist par les cheveus[46], et[47] mist main a un suen canivet[48], et li creva les oils[49], et[50], apres ce[51], vint en Costantinople et se[52] fist coroner[53] a empereor et sa feme a empereris[54].

[illegible]

[a] Ce n'est point Alexis, déjà né, c'est Manuel, que dans la suite Boniface, brouillé avec Baudouin, proclama empereur, mais en vain.

[b] Isaac marchait alors contre les Bulgares, révoltés de nouveau. Il était à Cypsèle, au milieu de son armée, quand Alexis fut proclamé. Isaac s'échappa à cheval, et arriva à Stagyre en Macédoine, où il fut livré par son hôte. Amené à Constantinople, Alexis lui fit crever les yeux et le jeta dans une prison où il resta enfermé jusqu'à la croisade des Latins, en 1203, époque à laquelle Alexis rendit la liberté à son père.

[c] L'erreur du manuscrit D qui appelle cette ville Cesaire Phelippe, vient probablement de la confusion qu'aura faite le copiste de Philippes de Thrace avec Césarée de Philippe, ville de la haute Galilée, dans la Palestine. Philippes est aujourd'hui en ruine, et porte le nom de *Feldjik*.

[d] Alexandre n'est pas né à Philippes, mais à Pella.

[e] Sur le séjour de saint Paul à Philippes, voy. *Act. Ap.* c. XVI.

[f] Alexis, frère aîné d'Isaac. Il resta près de Saladin tant qu'Andronic fut empereur. Isaac le combla de bienfaits, ce qui n'empêcha pas Alexis de détrôner son frère. Il fut couronné le 8 avril 1195, et prit le surnom de *Comnène*. Il perdit l'empire en 1203, lors de la croisade des Latins.

[g] Il s'agit ici d'Euphrosine Ducène, femme d'Alexis, petite fille de Grégoire Camatère. C'était une femme fort spirituelle, d'un courage intrépide, d'une grande beauté, d'une habileté remarquable, et dont les vices égalaient au moins les hautes qualités. Elle fit Alexis empereur, et gouverna despotiquement pendant tout ce règne.

A. 1185.

CHAPITRE XVI.

Despuis que Alexe[1] fu corones, l'empereris, qui avoit esté feme[a] de Kir Sac, avoit mariée une soe fille[b] a Felipe, le fis[2][c] de[3] l'empereor[4] Federic[5], qui estoit duc de Soave[6]. Si prist son[7] fiz[d], qui estoit fiz[8] de Kir Sac, et le manda[9] au roi de Hongrie son frere. Il le honora[10] et garda jusques a la muete[11] de ces[12] de France, si come vos orrez si[13] avant[14]. Livernas[15], dont je vos parlai[e] devant, si[16] estoit plus procheinz[17] parenz de[18] l'empereor Manuel que[19] Alexe; si[20] assembla grant gent, et lor dona[21] et promist[22] largement[23], et vint a ost devant Costantinople[24]. Quant Alexes[25][f] sot que Livernas[26] venoit en Costantinople[27] sur lui, a ost[28] banie[29], il prea[30] le marquis Conrat[g], qui estoit lors en Costantinople, que il et ses homes deussent demorer[31] o lui, jusques a tant[32] que il eust sa guerre fi-

[illegible]

[a] Elle l'était encore, puisque Isaac vivait.

[b] Irène l'Ange. (Voy. p. 22, note d.) Elle épousa Philippe de Souabe en 1196. Le chroniqueur, en la disant fille de Marguerite, commet ici une erreur dans laquelle est également tombé Roger de Hoveden. Cette princesse mourut en 1208, après avoir donné quatre filles à Philippe.

[c] Philippe, cinquième fils de l'empereur Frédéric Barberousse, marquis de Toscane depuis 1195, duc de Souabe en 1197, tuteur du jeune Frédéric II, son neveu, se fit élire empereur le 6 mars 1198. Il eut à lutter contre le pape Innocent III et contre Othon, son compétiteur. En 1205 il se fit couronner à Aix-la-Chapelle avec sa femme. Il fut assassiné le 23 juin 1208, à Bamberg, par Otton de Witelsbach.

[d] Alexis l'Ange. Il n'était pas fils de Marguerite. (Voyez page 22, note d.) Lors de la catastrophe de son père, il fut emprisonné. Il parvint à s'évader, passa en Italie, et alla solliciter le secours d'Innocent III, qui ne l'accueillit pas. A Vérone Alexis rencontra des croisés, et demanda secours à Venise. Le doge fit alliance avec lui, et Alexis accompagna les croisés, qui se dirigèrent vers l'empire grec. La chronique s'est donc encore trompée en faisant élever Alexis par Béla.

[e] Voyez page 16, note d. Nous avons déjà dit que Branas s'était révolté une première fois contre Isaac, et qu'il avait échoué. Mis par Isaac à la tête d'une armée contre les Bulgares, il se fit proclamer empereur par son armée près du mont Hémus, et marcha sur Constantinople, qu'il investit. Isaac ne savait quel parti prendre: il craignait que la ville ne se soulevât. Heureusement Conrad était près de lui. Le marquis se mit à la tête de l'armée impériale et fit une sortie. Dans la mêlée il combattit Branas, le renversa de cheval, et le fit mettre à mort par ses gens. Isaac s'attribua tout l'honneur de la bataille, fit porter devant soi la tête et le pied droit de Branas, et fit servir sur sa table la tête de son ennemi; puis, satisfait de son triomphe, il envoya à la veuve de Branas ce sanglant trophée. Cette bataille eut lieu en 1187. (Voyez Nicetas Chon. *De Isaaco Angelo*, lib. I, p. 247.) On voit combien notre chroniqueur était mal informé de ce qui s'était passé à Constantinople.

[f] Le chroniqueur confond Alexis avec Isaac. (Voyez la note précédente.)

[g] Voyez page 15, note e.

A. 1185. née[1]. Li[2] marquis li[3] otroia que il demoreroit volentiers[4]. Livernas vint[5] devant Costantinople a[6] escheles[7] faites, et li fu en la bataille devant[8]. L'emperere[9] Alexe[10] ne vost[11] mie[12] issir contre lui[13], por ce que il avoit grant lignage dedens la cité. Donc vint[14] li marquis[15], si[16] se arma[17] et issi hors de la cité[18] contre[19] Livernas. L'en li mostra[20], et il poinst contre lui. Lors cuida[21] Livernas et cil de sa bataille[22] que il eust laissée[23] la cité por lui venir aider[24]; et quant il fu pres de Livernas, si[25] brocha[26] le cheval[27] de ravine, et le feri par mi le cors, si que il[28] l'abati mort a terre[29]; puis s'en[30] torna[31] en[32] Costantinople. Quant cil qui Costantinople voloient[33] asseger[34], virent[35] que lor seignor estoit mort, si tornerent en fuie. Lors vint li empereres, si manda por Conrat en son palais[36], et le tint avec lui[37]; por ce que il ne[38] voloit mie que cil de la cité, cui[39] parent il avoit ocis, li[40] feissent enui[41] ne mal[42]. La fu Conrat avec l'empereor jusque a cele hore que il fu[43] tenz d'aler en la terre[44] d'Otre mer[45] por garder la cité que Dex[46] avoit porveue que i laireit[47] as[48] Crestiens.

CHAPITRE XVII.

A. 1186. Ici[49] dirons dou[50] roi Bauduin l'enfant[51], qui en Acre estoit[a], en la garde dou[52] conte Jocelin, son[53] oncle[54] de par[55] sa mere. Maladie le prist, si fu morz[b]. Lors s'apensa[56] li cuens Jocelins[57] d'une grant traison que il fist au conte de Triple une nuit[58]. Il li[59] dist que il alast a Tabarié, et[60] que il n'alast mie[61] en Jerusalem[62] avec le roi por lui enfoir[63], ne ne i[64] laissast[65] aler nul[66] des barons de la terre, ainz baillast l'en le cors[67] as Templiers qui l'enportassent[68] en Jerusalem enfoir[69].

[illegible]

[a] Voyez chapitre VI, page 9.

[b] Le petit roi Baudouin V mourut au mois de septembre 1186. Quelques historiens ont parlé de poison, et ont accusé le comte de Tripoli d'avoir voulu se faciliter les moyens de devenir roi. Cette accusation vague n'est reproduite ni par les historiens arabes, qui n'épargnent pas le comte Raymond, ni par les écrivains chrétiens contemporains. Nous croyons donc que ce soupçon ne doit être admis qu'avec la plus grande réserve.

A. 1186. Li cuenz[1] de Triple crut son conseil, si fist que[2] foz[3]. Li Templier porterent le roi[4] enfoir[5] en Jerusalem, et li cuenz de Triple ala a Tabarié. Lors vint li cuenz Jocelinz[6], si saisi[7] la cité d'Acre[a], puis ala a Barut[8] que li[9] cuenz de Triple avoit en gage[10], et[11] entra enz par traison, et la garni de chevaliers[12] et de sergens; apres manda a la contesse de Japhe[13], qui sa niece estoit[14], que ele alast en Jerusalem[15], et tuit[16] si[17] chevalier[18]; et quant li rois[19] son fiz[20] seroit enfoiz[21], que il[22] saisissent[23] la cité et la garnissent[24] moult bien[25], et se feist[26] coroner a reine[27]. Quant li[28] cuenz de Triple sot que li cuenz[29] Jocelinz l'avoit ensi trai[30], si[31] manda por[32] toz les baronz de la terre que il venissent a lui, a Naples[b]. Il y alerent tuit, fors solement[33] le conte Jocelin et li princes[34] Renaus[c]. Li cuenz[35] Jocelinz ne vost[36] mie laisser[37] Acre[38], et la contesse de Japhe fu en Jerusalem, entre lui et son mari et ses chevaliers, et fist enfoir son fiz le Roi. Et si[39] i fu li[40] marquis Boniface son ayol[41], et li patriarches[42] et li maistres[43] dou[44] Temple[d] et del Ospital[45][e]. Quant li rois[46] fu enfois[47], si vint[48] la contesse de Japhe au[49] patriarche, et au maistre dou Temple et de[50] l'Ospital, et lor pria[51] que il la[52] conseillassent. Lors vint[53] li patriarches[54] et li maistres[55] dou Temple, et[56] distrent que ele ne fust mie a malaise, que il la coronereent[57] maugré[58] toz ceauz[59] de la Terre[60] de Surie[61]. Li patriarches[62], por l'amor de la[63] mere[f], et li maistres[64] dou Temple, por la haine que il avoit au conte de Triple[g]. Il manderent au[65] prince[66] Renaut, qui estoit au Crac[67][h], que il venist en Jerusalem; et[68] il y vint. Lors pristrent[69]

[illegible]

[a] Saint-Jean d'Acre, l'ancienne Ptolémaïs, appelée aussi Acco, Accho, Aco, Ace, ville maritime de la Syrie. C'était un siége épiscopal. Prise en 1187 par Saladin, reprise, après trois ans de siége, par les chrétiens, Saint-Jean d'Acre tomba, en 1291, au pouvoir des Musulmans, et avec elle s'écroula le dernier vestige de la puissance chrétienne en Orient.

[b] Naplouse, l'ancienne Sichem, à dix lieues de Jérusalem au nord. Cette ville se trouve au fond d'une vallée, entre la montagne du Garizim au midi et au nord la montagne d'Hébal. Sous la domination romaine elle reçut le nom de *Neapolis*, dont les Arabes ont fait *Nablos*, et les croisés *Naples*. Cette ville était alors possédée par Balian d'Ibelin à titre d'usufruitier.

[c] Renaud de Châtillon, fils de Henri, seigneur de Châtillon et de Montjey, accompagna Louis VII dans la croisade de 1147. Il se signala par ses exploits dans la Terre Sainte, et épousa, en 1152, Constance, héritière de la principauté d'Antioche et fille de Boémond II. Constance mourut vers 1160, et Renaud se remaria à la veuve de Miles de Plancy, Estiennette de Milly, et devint par là seigneur de Mont-Réal. Ce fut un des grands ennemis des Musulmans. Il périt après la défaite de Tibériade, tué par Saladin.

[d] Voyez plus loin, chapitre XXXIV, des détails curieux donnés par notre chronique sur le grand-maître du Temple.

[e] Roger de Moulins.

[f] Voyez chap. I, note b, page 1.

[g] Voyez chap. XXXIV.

[h] Crech ou la Pierre du Désert, à l'est de la mer Morte, aujourd'hui Kerak. (Voyez, tome I, page 32, la Notice de M. Jacobs sur la carte des Croisades.)

A. 1186. conseil coment il[1] feroient. Conseil lor aporta[2], que la contesse mandast au conte de Triple et as barons, qui estoient a Naples[3], que il venissent a son coronement; car li reiaumes[4] li estoit escheus[5]. Ele y envoia maintenant[6] ses messages. Li baron[7], qui estoient a Naples[8], respondirent que[9] il n'en iroient[10] mie[11]; ainz[12] envoierent[13] .II. abez[14] de Cisteaux[15], en Jerusalem[16], au patriarche et au maistre[17] dou[18] Temple et de l'Ospital, deffendant[19], de par Deu[20] et de par l'Apostoile[21] de Rome[22], que il ne coronassent mie la contesse de Japhe, jusque a tant que il auroient eu[23] le[24] conseil de ceauz[25], dont il avoient fait le seirement[26] au tenz dou[27] Roi Mezeau[28]. Li abé alerent en Jerusalem, et dui chevalier[29] avec eauz[30], Johan[31] de Belesme[a] et Guillaume li Cues[32] qui fu pere de Thomas de[33] saint Bertin; et firent lor message[34]. Li patriarches et[35] li maistres[36] dou Temple et li princes Renaut[37] distrent que il ne tenroient[38] point[39] de sairement ne de foi[40]; ains coroneroient[41] la dame a roine[42]. Li maistres de l'Ospital n'i vost[43] onques estre; ainz[44] dist que il n'en i[45] sereit[46] ja, car il faisoient tout[47] contre Deu[48] et contre lor sairement[49]. Lors furent fermées[50] les portes de la cité, que nul[51] n'en[52] peust[53] issir n'i entrer[54]; car il avoient poor[55] que li baron, qui estoient a Naples, a .XII. milles d'ilec[56], n'en entrassent[57] en la cité, en dementiers[58] que il coroneroient la dame, et[59] que il n'i eust[60] meslée[61]. Quant li baron l'oirent[62] dire[63] que ensi estoit la cité fermée[64], que l'en n'i[65] poeit[66] entrer ne eissir[67], si[68] vestirent .I. sergent, qui[69] de Jerusalem estoit nez, ausi come moine; si[70] l'envoierent en Jerusalem, por[71] espier coment la dame seroit coronée[72]. Il y ala. Si ne post[73] entrer en Jerusalem[74] par[75] nule[76] porte; donc[77] vint a la Madeleine[78][b] des Jaco-

[illegible]

[a] Jean de Belesme ou Bellesme. Il ne peut guère être ici question de Jean Iᵉʳ, comte d'Alençon, mort dans un âge fort avancé en 1191, puisqu'il était comte depuis l'an 1172. Il s'agit plutôt de son fils, Jean II, qui lui succéda en 1191, et mourut deux mois et demi après son père.

[b] Ce doit être la maladrerie de Jérusalem, qui se trouvait située dans la position indiquée par notre texte, si nous en croyons le passage suivant, tiré du manuscrit de l'académie de Lyon, et qu'on lit aussi dans le manuscrit 8404 du Fonds français de la Bibliothèque nationale, f° 312 verso, 1ʳᵉ colonne. «Cele (porte) devers Aquilon avoit non la porte Saint-Estiene; par cele porte entroient tuit li pelerin et tuit cil qui par devers Acre venoient en Jerusalem. A main destre de la porte Saint-Estiene, estoit la maladerie de Jerusalem, tenant as murs. Devant la maladerie avoit une posterne que l'en apeloit Saint-Ladre. Quant li Sarrazin orent conquise la cité seur les Crestiens, par la en droit metoient il ous les Crestiens pour aler couvertement au Sepucre.... » Nous ajoute-

A. 1186. bins[1] de Jerusalem, qui tienent[2] as murs[3] de la cité[4]. La avoit une petite posterne[5], par ou il[6] poeit[7] bien entrer[8] en la cité. Si fist tant a l'abé de la Madeleine[9], que il le mist ens par cele posterne. Si ala au Sepucre[10], et fu ileques, tant que il ot veu et seu ce[11] por quoi l'on le avoit[12] envoié. Li maistres[13] dou[14] Temple et li princes Renauz pristrent[15] la dame et la menerent au Sepucre, au[16] patriarche[17] por coroner[18]. Li princes[19] Renaus monta en haut et dist au pueple: «Seignors[20], «vos saves bien que li rois Bauduin Meseau[21], et son nevo[22] que il avoit fait[23] co-«roner, est[24] morz, et li roiaumes[25] est demorez[26] sans heir[27] et sanz governeor[28]; «nos vodriens[29], par vostre los[30], faire[31] coroner Sebile[32], qui ici[33] est, et[34] fu fille «dou[35] roi Amauri et suer dou[36] roi Bauduin[37] le Meseau[38]. Car ce est li[39] plus «apareissanz[40] et[41] li[42] plus dreis heirs[43] dou roiaume[44].» Li pueples[45], qui ilec estoit, distrent, tuit[46] a une vois, que il amoient meauz[47] dou roi Amauri, que de nul autre. Tost orent oblié[48] le sairement que il avoient fait[49] au conte de Triple, et por ce li[50] mesavint[51] des puis[52]. Quant la dame fu[53] au Sepucre, si vint[54] li patriarches au[55] maistre[56] do[57] Temple, si li demanda[58] les cles dou tresor ou les corones estoient. Li maistres[59] dou Temple li bailla[60] volentiers[61]; puis[62] manderent au[63] maistre[64] de l'Ospital que il aportast[65] la soe[66] clef. Et li maistres de l'Ospital dist[67] qu'il ne manderoit mie[68], ne n'i porteroit ses piez[69], se ce[70] n'estoit par le conseil[71] des barons[72] de la terre. Donc vint[73] li patriarches et[74] li maistres dou Temple et[75] li princes Renaus, si[76] alerent[77] au maistre de l'Ospital por[78] les cles. Quant[79] il sot que il venoient a lui[80], si se destorna[81] en la maison[82], et fu pres de none[83] anceis[84] que il le eussent trové, ne que il peussent[85] parler a lui. Et quant il l'orent trové[86], si[87] li prierent que il lor baillast les clez[88]; et[89] il dist[90] que il ne lor en[91] bailleroit point[92]. Tant le[93] prierent et le enuerent[94], que il se

[illegible]

rons comme preuve, que l'abrégé de la continuation de Guillaume de Tyr, imprimé par Martene, donne *maladerie*. Cet hôpital était probablement sous l'invocation de sainte Magdeleine. Par *Jacobins* le chroniqueur désigne sans doute les Dominicains; et comme l'ordre de saint Dominique ne reçut ce nom qu'après l'année 1198 (voyez Ducange, *Gloss. med. et inf. lat.* s.v. *Jacobitæ*), on en peut conclure que la première partie de la continuation de Guillaume de Tyr a été écrite postérieurement à cette date.

A. 1186. corroca[1], et les clez, que il tenoit en sa main, por poor[2] que aucun rendu de la maison ne les preist et les baillast[3] au patriarche, il[4] jeta[5] les cles[6] en mi la maison. Adonc vint li maistres dou Temple et li princes Renaut, si pristrent[7] les clez[8] et alerent ou tresor; si mistrent[9] hors .II. corones, et les porterent au patriarche[10]. Li patriarches[11] en mist l'une sur[12] l'autier[13] dou Sepucre[14], et de l'autre corona la contesse de Japhe. Quant la contesse fut roine coronée[15], si li dist li patriarches[16]: «Et dame[17], vous estes feme, il vos covient avoir qui[18] vostre roiaume[19] «vos aide a[20] governer, qui soit masle[21]; vez[22] la une corone, or[23] la prenez[24], si[25] «la dones a tel home, qui vostre roiaume[26] vos aide a governer et le[27] puisse go-«verner.» Ele vint[28], si[29] prist la corone, si apela son seignor, Gui de Lisignan[30], qui devant lui estoit, si dist[31]: «Sire, venez avant[32], recevez ceste corone, car je «ne sai ou je la puisse meaus[33] empleer[34].» Cil se agenoilla[35] devant lui[36], et ele[37] li mist la corone en la teste. Li maistres dou Temple i[38] mist sa main et li aida a[39] metre, et dist: «Ceste corone vaut bien *le mariage dou*[40] *Botron*[a].» Apres ce, li patriarches le en oinst[41]. Ensi[42] fu ele[43] reine[44] et il fu rois[45]. Ce fu fait par un vendredi en l'an[46] de[47] l'Incarnation de nostre Seignor[48] mil et cent et quatre vinz et VI[49][b]. Ne onques ne fu coronement de roi en Jerusalem par[50] vendredi, ne portes ne[51] furent fermées[52]. Quant[53] li sergens qui estoit vestuz[54] come moines[55], ot[56] veu le coronement[57], si s'en ala a[58] la posterne, par[59] ou[60] il estoit venuz en la cité[61], et s'en issi hors[62]. Si s'en ala[63] a Naples, au conte de Triple et as baronz, qui envoié l'avoient; si[64] lor conta ce[65] que il avoit veu.

[illegible]

[a] Voy. chap. XXXIV, l'explication de ce mot du grand-maître du Temple.

[b] Le couronnement eut lieu à la mi-septembre 1186. Les détails donnés ici sont confirmés par Ralp Coggeshale. (Mart. *Ampl. coll.* tome V, col. 547.) Nous avons rectifié, d'après le texte de C, la date du manuscrit A, qui écrit 1190, comme B.

A. 1186.

CHAPITRE XVIII.

Quant Bauduin[1] de Rames[a] oi que[2] Gui de Lisignan[3] estoit rois de Jerusalem, si dist: «Ce est[4] par[5] un covenant que il ne sera pas un an roi[6].» Et ne fu il[7]; que[8] il fu coronez en mi Septembre[9], et perdi le reaume[10] a la Saint Martin le Boillant[11][b], qui est en[12] l'entrée dou[13] mois de Juignet[14]. Lors dist Bauduin de Rames[15] au conte[16] de Triple et as baronz de la terre[17]: «Beaux[18] seignors[19], «faites[20] au meauz que vos porrez, quar[21] la terre est perdue; et je vuiderai la con-«trée[22]; por ce que je n'en[23] vueil[24] avoir[25] reproche ne blasme[26] que je[27] aie esté «a la perte[28] de la terre; car je conois[29] tant le roi, qui ores est, a fos[30] et a mau-«vais[31], que, par mon conseil ne par les vostres[32], ne fera il[33] neent[34]; ainz vodra[35] «errer[36] par le conseil de ceauz[37] qui riens ne sevent. Et[38] por ce vuiderai[39] je[40] «le pais.» Lors li[41] dist[42] li cuenz de Triple: «Sire[43] Bauduin, por Deu[44], ayez «merci de la Crestienté; prenons[45] conseil coment nos porrons garentir la terre[46]. «Nos avonz ci la fille dou[47] roi Amauri et son baron Hanfroi[48][c]; nos la[49] coroneronz, «et si ironz en Jerusalem[50], et la[51] prendrons[52]; que[53] nous avons la force des[54] «barons de la terre et dou[55] maistre del Ospital, fors solement[56] le[57] prince Re-«naut, qui est avec le roi[58] en Jerusalem; et[59] je ai trives as Sarrasins et au roi[60] tant «come je vodrai[61], ne ja[62] ne serai[63] grevez par eauz; ainz nos aideront, se mestier «en avonz.» Ensi s'acorderent tuit, et creanterent que il coronereent[64] lendemain[65] Hanfroi[66] a roi[67].

[illegible]

[a] Baudouin était de la maison d'Ibelin. Il avait succédé à son frère Hugues dans la seigneurie de Rame ou de Ramla. Il était également, et du chef de sa femme, seigneur de Bessan.

[b] Le 4 juillet, jour de la translation des reliques de saint Martin, évêque de Tours.

[c] Humfroi III, seigneur de Toron et de Belinas. Il épousa, en 1184, Isabelle, fille d'Amaury et sœur cadette de Sébille. Les conventions de ce mariage avaient été faites dès l'année 1180. En 1190, Humfroi vit sa femme demander l'annulation de leur mariage pour cause de violence, et l'obtenir, puis se remarier à Conrad, marquis de Montferrat. Humfroi mourut sans enfants, l'an 1198.

A. 1186.

CHAPITRE XIX.

Quant[1] Hanfroi[2] sot que l'on[3] le voloit[4] coroner a roi[5], si s'apensa[6] que il ne porroit mie[7] la peine[8] si grant[9] souffrir[10]. Quant[11] vint[12] la nuit, si monta a cheval[13], il et si[14] chevalier; si errerent toute nuit[15], et ainsi s'en foi en Jerusalem. Et quant ce vint lendemain par matin[16], que[17] li baron furent levé, si[18] se apareillerent[19] por Hanfroi coroner[20]; si[21] oirent dire que il s'en estoit fois et[22] alez en Jerusalem. Et[23] quant Hanfrois vint en Jerusalem, devant la reine[24], la[25] cui[26] suer[27] il[28] avoit, si[29] la salua. Ele[30] ne le[31] salua mie, por ce qu'il ot esté encontre[32] lui[33], et por ce que il[34] n'avoit esté[35] a son coronement. Il comenca a grater[36] sa teste, ausi come li enfez hontoz[37], et dist: «Dame, je n'en puis mais[38], car l'en «me voleit[39] faire roi a force.» Et la roine dist: «Sire Hanfroi[40], vos avez dreit[41], et «des[42] puis que vos l'avez ensi fait, je vos pardoinz[43] mon mautalent[44]; or alez, si[45] «faitez vostre homage au roi.» Hanfroi si[46] mercia la roine, por ce que ele li avoit son mautalent[47] pardoné; si fist homage[48] au roi, et remest avec la roine[49] en Jerusalem. Quant li cuenz de Triple et li baron, qui a Naples estoient, oirent dire[50] que Hanfroi avoit fait homage au roi; si furent moult dolent[51] et n'en[52] sorent que faire. Adonc vindrent li baron au conte de Triple, et li distrent[53]: «Sire, por «Deu[54], conseilles nos dou[55] sairement[56] que li Rois Meseau[57] nos fist faire; que[58] «nos ne volonz faire chose dont[59] nos ayons blasme ne reproche.» Li cuenz lor[60] dist[61] que il tenissent lor[62] sairement, si[63] come il[64] l'avoient[65] fait, car[66] autre conseil il ne lor savoit[67] doner[68].

[illegible]

A. 1186.

CHAPITRE XX.

Lors pristrent conseil li baron entr'eauz[1]; si vindrent au conte, si li distrent[2]: «Sire, des[3] puis que a tant est la chose alée, que il[4] y[5] a roi en Jerusalem, nos «ne poomes[6] pas[7] regner[8] contre lui, que[9] nos[10] aurions[11] blasme[12]; si vos prions, «por Deu[13], que vos ne nos en sachez maugré[14]. Mais alez a Tabarié[a], si[15] soiez «ilec, et nos irom[16] en Jerusalem[17] au roi, si ferons[18] nos homages, et toute l'aide «que nos vos[19] porrons faire[20], nos la[21] vos feronz, sauves nos honors[22], et por-«chacerons[23] que tout le cost[24] que vos avez mis en la terre, dont li Rois Meseaus[25] «vos mist Barut en gage[26], que vos le raurez.» A ce[27] conseil ne vost[28] pas estre Bauduin de Rames.

CHAPITRE XXI.

Quant li cuenz de Triple vit que tuit[29] li baron[30] li estoient failli[31], si s'en ala[32] a Tabarié, et li baron alerent en Jerusalem au roi faire lor homage[33], fors solement[34] Bauduin[35] de Rames. Mais[36] il y[37] envoia un suen[38] fiz[39], qui estoit[40] juenes[41], et dist as baronz que il proiassent[42] le roi, que il meist[43] son fiz en saisine de sa[44] terre et preist son homage. Quant li baron orent fait lor[45] homage au roi, si[46] li preerent[47] dou[48] fiz de[49] Bauduin de Rames, que il le meist en saisine de la terre de[50] son pere et preist[51] son homage. Li rois respondi que en saisine[52] ne le metroit il pas de la terre[53], ne son homage ne recevroit il mie[54], jusque a icele hore que[55] li peres[56] li auroit fait homage; mais se li peres

[illegible]

[a] Tibériade. Cette ville située dans la Galilée, près du lac de Tibériade, était la capitale d'une principauté à laquelle elle donnait son nom, et qui date de la conquête qu'en fit Tancrède. Le comte de Tripoli en était seigneur, à cause de son mariage avec Eschive ou Esquive, veuve de Gautier, prince de Galilée; il paraît qu'alors Tibériade était la propriété de la comtesse.

A. 1186. li avoit fait homage[1], il[2] auroit bien[3] conseil de metre le fiz en saisine de la terre. Et seust il bien de voir que, se Bauduins[4] de Rames ne venoit avant et ne[5] li faiseit[6] homage[7], il saisiroit[8] sa terre.

CHAPITRE XXII.

Apres[9] ce, li rois[10] fist semondre Bauduin d'Ybelin et les autres baronz, por venir tenir .I. parlement a[11] Acre; et il vindrent[12]. Si come il furent assemblé au parlement, en la mere[13] Iglise de Sainte Crois, li rois monta ou[14] letrin, si comenca a parler et a[15] mostrer[16] coment il avoit esté coronez a roi de Jerusalem, et coment Deu[17] li avoit faite[18] tel[19] grace de[20] si digne corone[21]. Ja fust ce que il n'en fust mie[22] dignes, ne le deussent il mie tenir en despit. Si lor requist que il li feissent lor feautez et lor homages, si come home[23] deit[24] faire a son[25] seignor, et a tant fina sa parole. Ensi[26] come il ot[27] finé, il dist au prince Renaut, qui[28] ilec estoit pres de lui, que il apelast Bauduin de Rames[29], et que il li[30] feist homage. Li princes Renaus l'apela par trois fois; il[31], come sages[32], ne vost[33] respondre a son apel. Quant li rois vit que Bauduin d'Ybelin ne respondeit[34] a l'apel[35] dou prince, il meismes l'apela[36]: «Beauz[37] amis, venez avant, si me faites[38] «vostre homage et vostre feauté[39], et faites bon corage a[40] ces gentis[41] homes[42] qui «ici[43] sont.» Il li respondi: «Onques mon peres ne fist homage au[44] vostre, ne je «ne le[45] ferai a vos; je vos comant mon fié[46], jusque a tant que Tomassin[47][a] mon «fiz[48] soit d'aage. Il venra[49] a vos, come a seignor[50], et vos fera ce que il deit[51], «et je vos vuiderai[52] vostre roiaume[53] dedenz tiers jor[54][b].» Puis prist congé[55]

[illegible]

[a] Ducange cite un acte souscrit en 1181 par Baudouin et son fils Thomas. (Voyez *Histoire des principautés d'Outre-Mer*, famille d'Ibelin, mss. de la Bibl. nat. Supplém. fr. n° 1224.)

[b] Voy. Bernard le Trésorier dans Muratori, *Rer. Ital.* t. VII, col. 786[c].

[c] Quant Baudoin entendi qu'il li covenoit faire homage au roi Guion, il fu moult dolent. Il vint devant le roi, si ne le salua pas, ains dist: «Rois Gui, je vous fais homage com cil «qui de vous ne voudra tenir terre.» Ainsi fist Baudoin de Rames son homage au roi, mes il ne le baise pas. Ains fist son fil revestir de la terre et faire son homage. Lors s'en issi et bailla à Beleen d'Ibelin son frere, son fil a garder, o tote sa terre, puis prist congié et s'en parti. Dont ce fu grant damage a la terre, mes moult en furent li Sarrasin lié, car il le doutaient plus que barun de la terre, li et son frère Beleen. Si chevalier le convoierent tant qu'il fu hors du pooir le roi. Il prist congié a Beleen son frere et as autres chevaliers, et s'en ala au prince d'Antioche, qui biau le recut, et fu moult lié de sa venue et li dona .M. tans de terre qu'il n'avoit laissié. Or lairon ci de Baudoin de Rames et dirons du roi Gui qui demoree estoit en Jherusalem.

A. 1186. a Balian son frere, et li charja[1] son fiz a garder jusque[2] il fust d'aage. Donc se mist au chemin, et s'en ala vers Antioche; et li chevalier[3], qui avoient comandez lor fiez, alerent ensement au prince d'Antioche[a]. Quant li princes d'Antioche oi dire que Bauduin d'Ybelin veneit[4] a lui, a[5] tant de chevaliers, si en fu moult liez et joianz; il ala encontre eauz[6] et les recut[7] a grant joie.

CHAPITRE XXIII.

Dedenz[1] ce que les choses aloient en tel maniere, vint une espie au prince Renaut, et li dist que une grant carevane[2] venoit de Babyloine[b] a Domas[3][c], et devoit passer par la terre dou[4] Crac. Li princes[5] monta tantost[6] a cheval, et ala au Crac, et assembla[7] de gent[8] ce que il post[9], et ala et prist cele carevane, et la suer de Saladin[10], qui avec estoit. Quant Saladin l'oi[11] dire que li princes Renaus avoit prise la carevane et sa suer, durement en fu iriez et dolens[12]. Il manda tantost ses messages au noveau roi[13], requerant la carevane et sa suer[14], que[15] il ne voloit[16] mie enfraindre la trive[17] que il avoient[18] fermée au tenz dou[19] petit roi. Li rois[20] Guis[21] manda au prince Renaut que il rendist a Saladin la carevane que il avoit prise et sa suer. Il respondi que il n'en rendreit[22] point, et[23] que[24] ausi estoit il sires de sa terre, come il de la soe[25], et que il n'avoit point[26] de[27] trives as[28] Sarrasinz. La prise de ceste carevane fu l'achaison[29] de la perdicion dou roiaume de Jerusalem[30].

CHAPITRE XXIV.

Li rois Guis[31], qui fu en Jerusalem, si[32] prist conseil[33] au maistre[34] dou[35]

[illegible]

[a] Boémond III le Bègue ou le Baube, fils aîné de Raymond de Poitiers, et de Constance. Il devint, en 1164, prince d'Antioche après la mort de sa mère, et pendant la captivité de son beau-père, Renaud de Châtillon. Ducange le fait mourir vers l'an 1201. (Ducange, *Princes d'Antioche*, ouvr. cit.)

[b] Il s'agit de la Babylone d'Égypte sur le Nil. Cette carevane se rendait à la Mecque. (Voy. *Art de vérifier les dates*, t. I, p. 445, col. 2.) Ibn Alatir prétend que Saladin se plaignit directement à Renaud de cette violation de la trêve qui existait entre eux. Le sultan, irrité de la réponse du prince, jura de se venger de lui, s'il devenait jamais maître de sa personne. (Reinaud, *Extraits des Historiens arabes*, p. 189.)

[c] Damas, *Damascus*, en Syrie, possédée par Saladin depuis 1174.

A. 1186. Temple que il porroit faire dou[1] conte de Triple, qui son homage[2] ne li voloit faire[3]. Li maistres[4] dou Temple[5] li conseilla que il semoncist[6] son ost[7], et alast asseger[8] Tabarié. Quant li cuens[9] de Triple oi dire[10] que li rois avoit semonz son ost[11] por venir sur[12] lui, si[13] ne fu mie[14] liez. Il[15] manda a Saladin, qui sires estoit de Domas[16], que li rois Guis avoit ajosté[17] son ost[18] por venir sur[19] lui, et cil li[20] manda[21] chevaliers[22] et sergenz[23] et arbalestriers[24] et armes[25] asses, et li manda que, se l'en l'assegeit[26] la matinée[27], il le secorroit au vespre[a]. Donc vint[28] Saladin, si semost[29] ses oz[30] et assembla[31] a Belinas[b], a[32] .V. milles[33] de Tabarié. Quant[34] li rois Guis ot[35] assemblé son ost[36] a Nazereth[37], si vint[38] Balianz d'Ybelin[39], si[40] dist: «Sire, por quei[41] avez vos assemblé[42] ci cest ost[43] contre «yver[44]?» Li rois dist[45] que il voloit asseger[46] Tabarié. Balianz[47] li dist: «Par «cui[48] conseil est ce que vos volez[49] ce faire? Cist conseaus[50] est mauvais[51]; ne «onques sages hom[52] ne le vos[53] dona; et ce[54] sachez[55] vos bien que[56], par mon «conseil ne par le conseil de[57] vos baronz, n'i porterez vos les[58] piez; car il[59] a grant «chevalerie dedens Tabarié de Crestienz et de Sarrasinz, et vos avez po[60] gens[61] por «asseger Tabarié. Et[62] si[63] sachez que[64], se vos y alez, ja[65] pié n'en eschapera; car[66], «tantost[67] come[68] vos l'aures assegé, Saladin le[69] secorra o grant plenté de gent[70]. «Mais[71] departez vostre[72] ost, et je et une partie des prodes homes[73] de vostre ost[74] «irons au conte de Triple, et[75] feronz, se nos poons, la pais[76] entre vos et lui[77], «car la haine n'est mie[78] bone.» Lors departi[79] li rois[80] son ost[81]; si[82] envoia a Tabarié ses messages, si come l'en li ot loé[83]. Quant il vindrent au conte et[84] il[85] li[86] parlerent de pais faire[87], li cuenz dist[88] que nule pais il ne feroit, tant[89] que il seroit saisiz[90] dou[91] chastel[92] de Baruth[93], dont l'en l'avoit dessaisi; mais se il estoit

[illegible]

[a] Les historiens musulmans ne parlent nullement de cette alliance. (Reinaud, op. cit. p. 189.)

[b] L'ancienne Panéade.

A. 1186. saisi dou chastel[1], il en[2] feroit tant que tuit li en[3] sauroient bon gré. Li message s'en tornerent[4], et vindrent arriere au roi, et li[5] conterent ce que il avoient trové au conte de Triple[6].

CHAPITRE XXV.

A. 1187. A tant demora li affaires tout l'iver, jusque apres la[7] Pasque; et quant ce vint apres le pascor[8], li rois Guis oi dire[9] que Saladin assembleit[10] son ost[11] por entrer ou roiaume[12], en la[13] terre des Crestienz[14]. Il manda toz les baronz de sa terre, les prelaz[15], arcevesques[16] et[17] evesques, que il venissent[18] a lui, en Jerusalem; et il y alerent. Et[19] quant[20] il furent venus[21] devant lui[22], si[23] lor demanda conseil que il feroit[24]; que tout[25] ensi assembloit Saladin son ost[26] por venir sur[27] lui. Li baron de la terre[28] li loerent et conseillerent[29] que il s'acordast au conte de Triple; et que, se il ne si acordeit[30], il ne porroit pas[31] ost tenir[32] contre les Sarrasins. Que[33] li cuenz de Triple avoit grant chevalerie avec lui[34], et si[35] estoit sages hom; et[36] que, se il[37] estoit bien de lui, et il voloit croire son conseil, il ne pooit[38] rienz[39] douter les Sarrasinz: «Sire, vos avez perdu le meaudre[40] «chevalier et le plus sage qui soit[41] en vostre terre, ce est Bauduin de Rames; «et se vos perdes l'aide[42] et le conseil dou conte de Triple, donc aves vos tout «perdu[43].» Lors dist li rois[44] que volentiers feroit pais a lui, et[45] volentiers si acorderoit, et fereit ce qu'il li loereent[46] que[47] bien seroit a faire[48]. Lors[49] apela le[50] maistre dou Temple Gerart[51] de Ridefort[52][a]; et le maistre del Ospital, frere

[illegible]

[a] Plusieurs chroniqueurs, entre autres Guillaume de Nangis, donnent aussi au grand-maître de l'ordre du Temple, alors en fonctions, le nom de Girart de Ridefort. Mais, suivant l'*Art de vérifier les dates*, Girard de Ridefort ne fut grand-maître qu'en 1188, où il succéda à Terric ou Thierry. De plus Baronius cite une lettre adressée en 1187, après la défaite de Tibériade, par Terric, grand-maître de l'ordre du Temple, à toutes les maisons de l'ordre, pour venir secourir la Terre Sainte. Enfin Ducange, *Histoire manuscrite des principautés d'Outre-Mer* (Bibl. nat. Suppl. fr. n° 1224), dans une liste des grands-maîtres du Temple place Terric ou Thierry de 1184 à 1188. Le continuateur paraît donc s'être trompé de nom dans ce passage.

Sayfa 21

Bu sırada Kir Ysac, imparator Manuel'in torunu, her şeyi elinden aldı ve geri kalan her şeyi kendisine getirtti. Ama gözlerini henüz kör etmemişti; ancak bir taç giydirdi ve onu kral yaptı. Sonra onu aşağılamak ve utandırmak için saçlarını kazıttı ve bir haç şeklinde dağladı. Gözlerinden birini kör ettirdi ve ona çekeceği utancı ve acıyı görmesi için diğerini bıraktı. Onu bir eşeğe, yüzü arkaya bakacak şekilde bindirdiler ve kuyruğunu eline dizgin gibi verdiler. Bu şekilde onu Konstantinopolis'in tüm sokaklarında gezdirdiler ve başında bir taç taşıttılar. Size kadınların ona ne yaptığını anlatayım: Onlar yanlarından geçerken yüzüne tükürüyorlardı; sokaklara çıkamayanlar ise teraslara çıkıyor, yüzüne çirkin şeyler atıyor ve başından aşağı pislik döküyorlardı. Konstantinopolis'te geçtiği her sokakta durum böyleydi; ta ki şehrin dışına çıkarılana kadar. Onu orada bıraktılar; sonra köpekler gibi üzerine çullanıp onu parça parça ettiler. Bu adam, bir zamanlar büyük bir hükümdar iken, şimdi köpeklerin leşi olmuştu. Öyle ki kemiklerini bile bırakmadılar; onları da kırdılar ve her parçasını bir tarafa attılar. Denilir ki, ondan yiyenler sanki bir şehidin etinden yemiş gibi kutsanmış ve kurtulmuş olacaklardı; zira o, yaptığı kötülüklerin cezasını fazıyla çekmişti. O bu şekilde katledildikten sonra öldüğü yer olan, bir zamanlar Morchofles'in üzerinden atıldığı büyük sütunun yanına götürüldü; oraya gömüldü.

Sayfa 22

Orada yeşil porfirden bir vazo buldular, üzerinde Grekçe şunlar yazılıydı: "Bu talihsiz imparator burada utanç içinde ölecek ve buraya gömülecektir."

BÖLÜM XV

Kir Ysac, imparator olduğunda, halk tarafından ve manastırlardaki din adamları tarafından çok seviliyordu; çünkü Androines'in onlara yaptığı eziyet ve kötülüklerin intikamını almıştı. Konstantinopolis'te kalmadı, imajının saray duvarlarına çizilmesini istedi. Henüz bir eşi yoktu, imparator olduğunda evlenmek istedi. Meclisindeki adamların tavsiyesiyle Macaristan kralına elçiler göndererek kızını istedi; kral da kızını ona büyük bir mutlulukla verdi ve onu Konstantinopolis'e gönderdi.

Sayfa 23

Kir Ysac onunla evlendi ve onu imparatoriçe olarak taçlandırdı; sonra Alexes adında bir oğlu oldu. Öyle oldu ki imparator Kir Ysac, imparatorluğumun içinden geçiyordu;

Felipe şehri yakınlarında bir manastırda konakladı. Burası Konstantinopolis'ten beş günlük mesafededir. Derler ki Aziz Paul mektuplarından birini, Filippelilere yazdığını, buraya göndermiştir. Şehir o zamanlar Estives olarak anılıyordu. Alexes, Kir Ysac'ın kardeşi, kardeşinin bu manastırda olduğunu duyunca, kendi karısının teşvikiyle—ki karısı imparatoriçe olmayı çok istiyordu ve kardeşi olduğu sürece bu asla gerçekleşmeyecekti—Alexes hemen yola çıkıp kardeşinin yanına geldi. Ona hizmet etmek ve onurlandırmak istiyormuş gibi yaptı. Kir Ysac, kardeşinin içindeki kötülüğü fark etmiyordu; ihanetten şüphelenmediği için kendini ondan sakınmadı. Alexes, imparator kardeşinin bulunduğu odaya girdiğinde, adamları yanındaydı; onu yakaladılar, saçlarından tuttular, bir hançerle iki gözünü de kör ettiler. Bundan sonra Alexes Konstantinopolis'e gelip kendisini imparator, karısını da imparatoriçe olarak taçlandırdı.

Sayfa 24

BÖLÜM XVI

Alexes taç giyip imparator olduktan sonra, daha önce Kir Sac'ın karısı olan imparatoriçe, kızlarından birini Soave dükünün oğlu olan Felipe ile evlendirmişti. Alexes'in Kir Sac'ın oğlu olan küçük bir oğlu vardı; onu Macaristan kralına gönderdi. Kral onu kabul etti ve Macaristan'da, anlatacağım zamana kadar korudu. Alexes'in imparator Manuel'in akrabası olan Livernas adında bir yakını vardı; Alexes büyük bir ordu topladı, ona çokça altın ve sözler vererek Konstantinopolis'e gönderdi. Alexes, Livernas'ın Konstantinopolis'e üzerine geldiğini duyunca, ordusuyla dışarı çıktı. O sırada Konstantinopolis'te bulunan Marki Conrat'tan, savaş bitene kadar yanında kalıp kendisine yardım etmesini rica etti.

Sayfa 25

Marki, seve seve kalacağını kabul etti. Livernas, Konstantinopolis'in önüne gelip merdivenlerini kurdu ve savaşa başladı. İmparator Alexes, adamlarına güvenmediği için dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Marki bunu görünce silahlandı ve Livernas'a karşı şehrin dışına çıktı. İki ordu karşı karşıya geldi ve kıyasıya bir savaşa tutuştular. Livernas ve ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Livernas o kadar yaklaştı ki Marki atını mahmuzlayıp bir vadiyi geçti ve mızrağını Livernas'ın göğsüne saplayarak onu atından düşürüp öldürdü. Sonra Konstantinopolis'e geri döndü. Konstantinopolis halkı bu zaferi görünce sevinçten bağırdılar. İmparator sarayına geldiğinde Conrat'ı yanına çağırttı ve ona teşekkür etti; ancak Conrat, şehir halkının imparatora olan öfkesini ve kendisinin de akrabası olan adamı öldürdüğü için duyulan nefreti fark etti. Bu yüzden Conrat, Tanrı'nın Hristiyanları koruması için verdiği denizaşırı topraklara gitmeye karar verene kadar imparatorla birlikte kaldı.

BÖLÜM XVII

Burada, Akka'da olan ve amcası Jocelin'in koruması altında bulunan çocuk Kral Bauduin'den bahsedeceğiz. Hastalık onu yakaladı ve öldü. O zaman Kont Jocelin, Trablus kontuna karşı yapacağı büyük bir ihaneti planlamaya başladı. Geceleyin Trablus kontuna haber göndererek onun Tabariye'ye gitmesini, Kudüs'e gelmemesini, zira kralın ona güvenmediğini ve hiçbir baronu orada bırakmayacağını

söyledi; böylece onun bedenini Templier şövalyelerine teslim ettiler ki onu Kudüs'e gömülmek üzere götürsünler.

Sayfa 26
Trablus kontu bu habere inandı ve öyle yaptı. Templier şövalyeleri kralı Kudüs'e getirdiler ve Trablus kontu ise Tabariye'ye gitti. O zaman Kont Jocelin Akka'yı ele geçirdi, sonra Beyrut'a gitti ki burası Trablus kontunun elindeydi; orayı ele geçirdi ve oraya kendi şövalyelerini ve askerlerini yerleştirdi. Sonra Yafa kontesine haber göndererek kralın öldüğünü ve oğlunun (yeğeninin) kral olacağını bildirdi. Trablus kontunu saf dışı bırakıp Jocelin'i yanına aldıklarını söylediler. Trablus kontuna haber gönderip tüm baronların Napoli'ye (Nablus) gelmesini istediler. Oraya Trablus kontu ve Prens Renaus hariç hepsi gittiler. Kont Jocelin ise Kudüs'e giderek kralı gömdürdü. Sonra Yafa kontesine, patrikle, üstatlarla ve hastanecilerle (Hospitallers) birlikte gelmesini, ona krallık tacı giydireceklerini söylediler. Patrik ve Templier üstadı, Trablus kontuna olan nefretleri nedeniyle kralın karısına (Sibylla) tacı giydirmek istediler. Renaus'a haber gönderdiler ve o da Kudüs'e geldi; orada nasıl yapacaklarını danıştılar.

Sayfa 27
Napoli'de bulunan kont ve baronlara, taç giyme törenine gelmeleri için haber gönderdiler. Baronlar ise gelemeyeceklerini, Cistercian keşişlerini, patriği ve Templier ile Hospitalier üstatlarını Kudüs'e göndererek Tanrı ve Papa adına Yafa kontesinin taç giymesini engellemeye çalıştıklarını söylediler; zira bu durumun krallığın selameti için uygun olmadığını düşünüyorlardı. Kudüs'e gidip şövalye Johan de Belesme ve Guillaume li Cues'i göndererek mesajlarını ilettiler. Patrik ve Templier üstadı ile Prens Renaut, bu mesajı dinlemediler; hanımın kraliçe olarak taç giymesinde ısrar ettiler. Hastaneciler üstadı ise buna onay vermedi. Şehrin kapılarını kapattılar ki Napoli'deki baronlardan kimse içeri giremesin. Hanımı (Sibylla) taçlandırmaya karar verdiler. Baronlar bunu duyunca şehrin kapalı olduğunu ve içeri giremeyeceklerini anladılar. Bir adam göndererek durumu gözetlemesini istediler.

Sayfa 28
Adam Kudüs'e girdi, Madeleine kilisesine gitti; Kudüs'ün surlarına bitişik olan küçük bir kapıdan (potern) içeri girdi. Tapınak ve Hastane üstatları Sibylla'yı alıp Kutsal Kabir kilisesine götürdüler ki orada taç giysin. Prens Renaut yüksek sesle halka şöyle dedi: "Efendiler, biliyorsunuz ki Kral Bauduin öldü ve onun hiçbir varisi yok; bu yüzden krallık sahipsiz kaldı. İşte burada Kral Amaury'nin kızı ve Kral Bauduin'in kız kardeşi Sebile duruyor; o krallığın en yakın mirasçısıdır." Halk hep bir ağızdan bağırdı. Sebile Kutsal Kabir'e geldiğinde patrikhen hazinenin anahtarlarını istedi. Templier üstadı anahtarları seve seve verdi; sonra Hastane üstadına da sordular, o da anahtarı verdi. Patrik ve Templier üstadı ile Prens Renaut, tacı Sebile'nin başına koydular. Sebile kraliçe oldu. Kont ve baronlar Napoli'deyken bu haberi aldıklarında büyük bir üzüntüye kapıldılar.

Sayfa 29
Ne yapacaklarını bilemediler ve anahtarları elinde tutuyordu; evin hiçbir hizmetçisi onları geri vermedi. Sonra Templier üstadı ve Prens Renaut gelip anahtarları veya hazineyi aldılar; tacı çıkardılar ve patrikhaneye getirdiler. Patrikler onu Kutsal Kabir sunağının üzerine koydular ve diğer taraftan Yafa kontesini çağırdılar. Kontes tacı giydiğinde patrik ona şöyle dedi: "Hanımefendi, siz kraliçesiniz, kocanız öldüğüne göre krallığı yönetmenize yardımcı olacak bir erkeğe ihtiyacınız var; işte bir taç, onu alıp krallığı yönetmenize yardımcı olacak ve onu yönetebilecek birine verin." O da tacı aldı ve efendisi Gui de Lisignan'ı çağırdı, o da önüne diz çöktü. Kraliçe tacı onun başına koydu. Templier üstadı elini uzatıp tacı tuttu ve şöyle dedi: "Bu taç Botron'un evliliğine değer." Bundan sonra patrikler onu kutsadı. Böylece o kraliçe, kocası da kral oldu. Bu olay Efendimizin doğumundan 1184 yıl sonra bir Cuma günü gerçekleşti. Kudüs'te hiçbir kralın taç giyme töreninde kapılar hiç kapanmamıştı. Şehirde keşiş gibi giyinmiş bir asker vardı, taç giyme törenini gördü ve sonra küçük kapıdan çıkarak Napoli'ye, Trablus kontu ve baronların yanına gidip gördüğü her şeyi anlattı.

Sayfa 30
BÖLÜM XVIII
Bauduin de Rames, Gui de Lisignan'ın Kudüs kralı olduğunu duyunca şöyle dedi: "Bu, bir yıl sürmeyecek bir anlaşmadır." Ve öyle de oldu; çünkü Eylül ayında taç giydi ve krallığı bir sonraki Kasım ayında kaybetti. Kral Bauduin de Rames, Trablus kontuna ve toprağın baronlarına şöyle dedi: "Değerli efendiler, ne isterseniz yapın, ancak toprak kaybedilmiştir; ben bu kaybın sorumluluğunu üstlenmek istemiyorum; çünkü ne kral ne de krallık benim tavsiyelerime uymadı." O zaman Trablus kontu şöyle dedi: "Efendim Bauduin, Tanrı'ya şükürler olsun, Hristiyanlığın selameti için toprağımızı korumak adına bir tavsiye alalım. Kral Amaury'nin kızı ve baronu Hanfroi elimizde; onları krallığa getirelim ve Kudüs'e gidelim; baronların ve Hastane üstadının gücüyle Prens Renaut hariç herkesi yanımıza alalım; o zaman Sarrasinlere ve krala karşı istediğim gibi durabilirim." Hepsi bu fikirde birleştiler ve ertesi gün Hanfroi'yi kral olarak taçlandırmaya karar verdiler.
Sayfa 31
BÖLÜM XIX
Hanfroi kendisini kral yapmak istediklerini duyunca, bunun getireceği zahmete ve acıya dayanamayacağını düşündü. Gece olduğunda atına bindi ve şövalyesiyle birlikte bütün gece yol alarak Kudüs'e geldi. Ertesi sabah baronlar uyandığında Hanfroi'nin kaçtığını ve Kudüs'e gittiğini öğrendiler. Hanfroi Kudüs'e vardığında kraliçenin huzuruna çıktı. Kraliçe onu görünce selamladı, o ise ter içindeydi. Kraliçe ona ne olduğunu sordu; o da başını kaşıyarak mahcubiyet içinde şöyle dedi: "Hanımefendi, ben kral olmak istemiyorum, çünkü buna gücüm yetmez; siz tacı kime verdiyseniz ona itaat ederim." Kraliçe ona acıdı ve krala (Gui) sadakat yemini etmesini istedi; o da öyle yaptı ve kraliçeyle Kudüs'te kaldı. Trablus kontu ve baronlar Hanfroi'nin krala sadakat yemini ettiğini duyunca çok üzüldüler. Napoli'ye dönüp Trablus kontuna danıştılar: "Efendimiz, bize akıllıca bir tavsiye verin; ne yapmamız

gerektiğini söyleyin, çünkü sizin tavsiyeniz olmadan bir adım atmayız." Kont onlara şöyle dedi: "Kral meşru bir şekilde kral olmuştur, ona karşı çıkamayız."
Sayfa 32
BÖLÜM XX
Baronlar kendi aralarında danıştılar ve konta gelip şöyle dediler: "Efendim, mademki Kudüs'te bir kral var ve biz ona karşı duramayız, sizden ricamız, Tanrı aşkına, bizi suçlamayın; biz Tabariye'ye gideceğiz ve Kudüs kralına gidip ona sadakatimizi bildireceğiz, topraklarımızı savunmak için her türlü yardımı sağlayacağız." Bauduin de Rames ise bu tavsiyeye uymadı.
BÖLÜM XXI
Trablus kontu tüm baronların kendisini bıraktığını görünce Tabariye'ye gitti. Baronlar ise krala sadakat yemini etmek için Kudüs'e gittiler; sadece Bauduin de Rames hariç. Bauduin, küçük oğlu Bauduin'i krala göndererek kendi topraklarını ona teslim etmesini ve ona sadakat yemini etmesini istedi. Kral küçük Bauduin'i kabul etti; ancak babasının topraklarını ona vermedi, çünkü babası bizzat gelip sadakat yemini etmedikçe bunu yapmayacağını söyledi; toprağın yönetimini ona vermeliydi.

Sayfa 33
Bauduin de Rames'in bizzat gelip gelmeyeceğini görmek istiyordu.
BÖLÜM XXII Bundan sonra Kral Gui, Bauduin d'Ybelin ve diğer baronları Akka'da bir toplantıya çağırdı. Toplantı başladığında, Kutsal Haç kilisesinde toplandılar; kral, Bauduin d'Ybelin'e kralın önünde sadakat yemini etmesini ve topraklarını ondan almasını söyledi. Bauduin ise krala bakarak şöyle cevap verdi: "Efendim, ben size asla sadakat yemini etmedim ve etmeyeceğim; benim sadakatim sadece oğlum Thomas'adır, o reşit olana kadar toprakları onun adına ben yönetirim; size de reşit olduğunda gelip sadakat yemini edecektir."

Sayfa 34
Sonra izin isteyip oradan ayrıldı; kardeşi Balian'a oğlunu korumasını tembihledi. Sonra yola çıkıp Antakya'ya gitti. Antakya prensi, Bauduin d'Ybelin'in geldiğini duyunca çok sevindi ve onu büyük bir nezaketle karşıladı.
BÖLÜM XXIII
Dedenz'de bu olaylar olurken, Babil'den (Mısır) Şam'a giden büyük bir kervanın Karak topraklarından geçeceği haberi geldi. Prens Renaus hemen atına bindi ve kervanı ele geçirdi; Saladin'in (Selahaddin) kız kardeşini de esir aldı. Saladin bunu duyunca çok öfkelendi ve kervanın geri verilmesini istedi; ancak Renaus bunu reddetti. Bu olay Kudüs krallığının yıkımının başlangıcı oldu.
BÖLÜM XXIV
Kudüs'te bulunan Kral Gui, Templier üstadı ile meclisi topladı.

Sayfa 35
Trablus kontunun krala sadakat yemini etmeyi reddettiğini söylediler. Templier üstadı, kontun topraklarına saldırıp Tabariye'yi kuşatmayı tavsiye etti. Trablus kontu ise kralın ordusunu topladığını duyunca Şam sultanı Saladin'e haber göndererek yardım

istedi. Saladin de büyük bir ordu toplayarak Tabariye'ye yardıma geldi. Kral Gui ordusunu topladığında, Balian d'Ybelin ona şöyle dedi: "Efendim, Trablus kontuyla barış yapmanız daha iyidir, çünkü aranızdaki bu anlaşmazlık Sarrasinlere (Müslümanlara) güç veriyor." Kral bu tavsiyeyi dinledi ve barış yapmak için elçiler gönderdi; kaleden çıkıp kralın yanına gelmesini sağladılar. Elçiler krala dönüp Trablus kontu ile yaptıkları görüşmeyi anlattılar.

Sayfa 36
BÖLÜM XXV
Bu mesele kış boyunca, Paskalya'ya kadar sürdü. Paskalya'dan sonra Kral Gui, Saladin'in Hristiyan topraklarına girmek için ordu topladığını duydu. Baronlara, başpiskoposlara ve piskoposlara Kudüs'e gelmeleri için haber gönderdi. Oraya geldiklerinde kral onlara ne yapması gerektiğini danıştı. Baronlar, Trablus kontuyla barış yapmasını, aksi takdirde Sarrasinlere karşı duramayacaklarını söylediler. Kral, Templier üstadı Gerard de Ridefort'u ve Hospitalier üstadını çağırarak barış için çalışmalarını istedi.

Sayfa 37
Molinzli Roger, Sur Başpiskoposu Joce ve Ybelinli Balian ile Saete'li Renaut barış görüşmeleri için Tabariye'ye gitmeye karar verdiler. Napoli'de konakladılar. Ertesi gün Balian, Templier üstadının yanına gitmek için yola çıktı.
BÖLÜM XXVI
Saladin'in oğullarından biri, Şam emirlerinden biriyle birlikte Hristiyan topraklarına girmek üzereydi. Saladin, Şam emirine kervanları korumasını ve Trablus topraklarına girmesini emretmişti. Trablus kontu ise bu sırada Saladin ile barış içindeydi ve onun topraklarına girmesine izin vermişti;

Sayfa 38
Hristiyanlar izin almadan onun topraklarına girmişlerdi. Bu yüzden Trablus kontu, Saladin'in ordusunun kendi topraklarından geçmesine izin verdi. Ancak onlara hiçbir Hristiyan'a zarar vermemelerini şart koştu. Sabah olduğunda Sarrasin ordusu nehri geçti ve Tabariye'nin önüne geldi; şehrin kapılarını kapattılar ki kimse zarar görmesin. Kont bu durumu Kral Gui'ye bildirdi ve Nazareth'teki şövalyelerin dışarı çıkmamaları konusunda uyardı; çünkü Sarrasinler o gün çok güçlüydü; eğer dışarı çıkarlarsa kendilerini savunamayacaklarını ve öldürüleceklerini biliyordu.

Sayfa 39
Templier ve Hospitalier üstatları ise bu uyarıyı dinlemediler. Kendi aralarında bir mesajcı göndererek ordularını topladılar ve Sarrasinlerin üzerine yürümeye karar verdiler. Nazareth'e ulaştıklarında yanlarında az sayıda şövalye vardı; ancak yine de savaşa girmeye karar verdiler. Sarrasinleri bir çeşme başında buldular.

Sayfa 40

Trablus kontu onlara yardım gönderdi. Ancak Templier üstadı çok gururluydu ve Hospitalier üstadı Roger des Molins'in tavsiyelerini dinlemediler. Savaşa girdiler ve Hristiyanlar büyük bir yenilgiye uğradılar. Hospitalier üstadının başı kesildi ve Templier şövalyelerinin çoğu öldürüldü; sadece Templier üstadı kaçmayı başardı. Bu olay Hristiyanlar için büyük bir kayıp oldu.

BÖLÜM XXVII

Şimdi size Templier üstadının ne yaptığını anlatayım: Nazareth'i geçtiğinde Sarrasinlerle karşılaştı galip geldiler, zira Saracenleri bozguna uğratmışlardı.

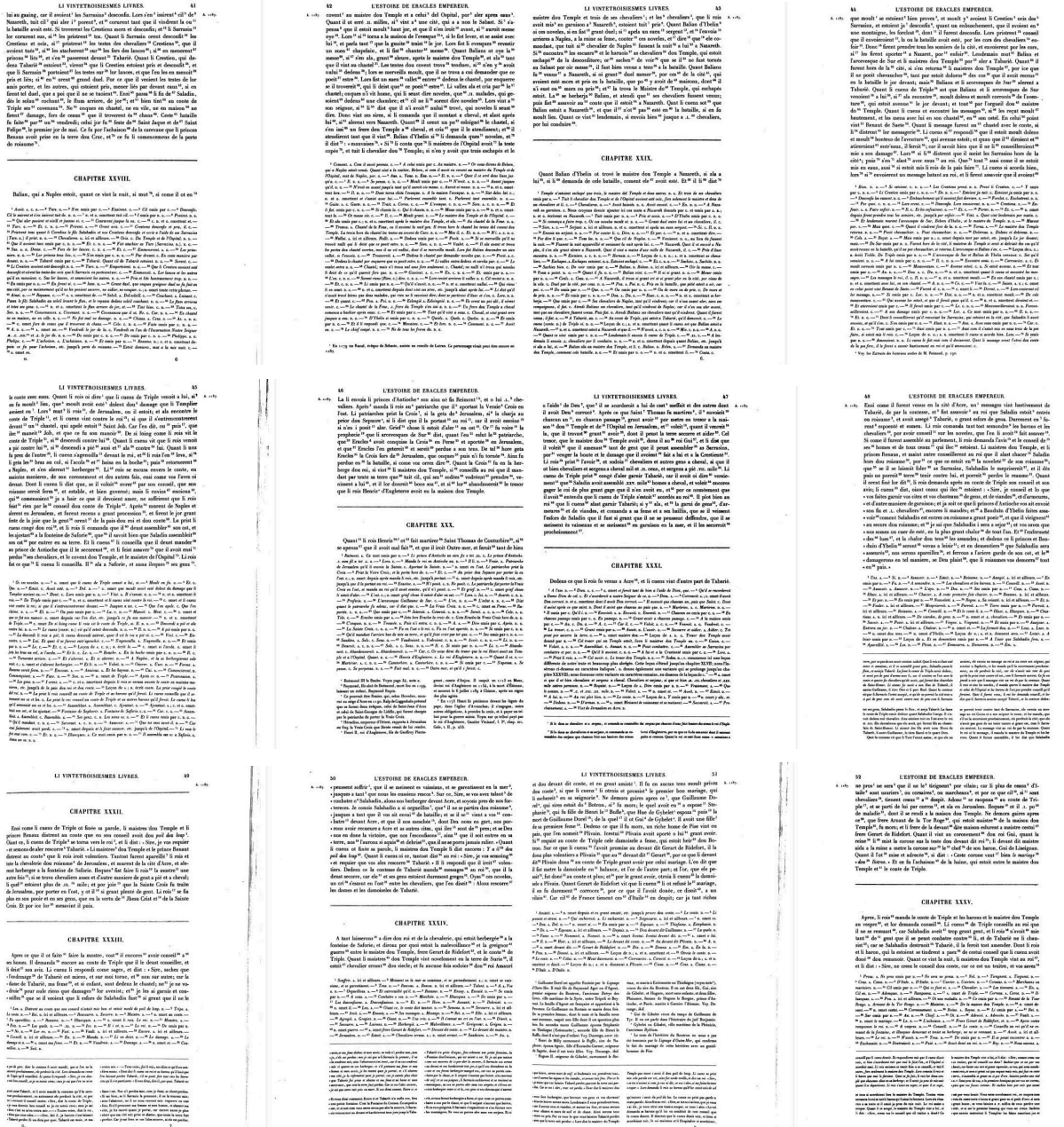

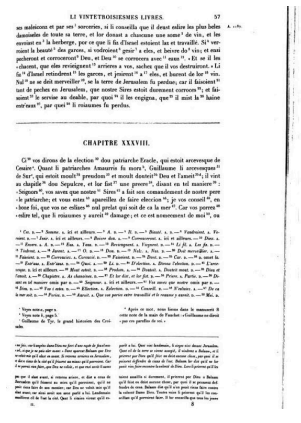

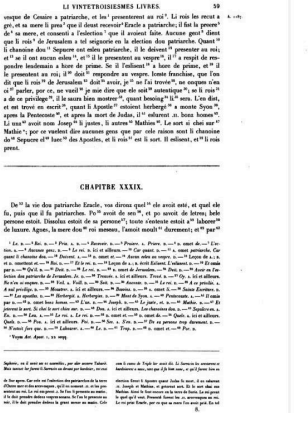

Sayfa 41

Sonra oradan ayrıldılar ve Nazareth'e doğru gittiler; hepsi oraya gitmek istiyordu ve o kadar hızlı koştular ki savaşın cereyan ettiği yere ulaştılar. Hristiyanları ölü ve bozguna uğramış buldular; Sarazenler onları öldürmüştü ve esir almışlardı. Sarazenler Hristiyanları bozguna uğrattıklarında ve öldürdüklerinde, Hristiyan şövalyelerin başlarını kestiler, onları öldürdüler ve mızraklarının uçlarına bağladılar; böylece onları bağlı esirler olarak götürdüler ve Tabariye'nin önünden geçtiler. Tabariye'de bulunan Hristiyanlar, Hristiyanların esir alındığını ve bozguna uğradığını gördüklerinde ve Sarazenlerin mızraklarının ucunda o başları taşıdığını, esirleri ve ganimetleri gördüklerinde büyük bir yas tuttular. Zira başlarını taşıdıkları kişilerin dostları ve başkaları olduğunu görüyorlardı; onları önlerinden diri diri götürüyorlardı ve eğer öldürülmezlerse esir edileceklerdi. Böylece Saladin o yoldan geçti, güneş batıyordu; nehir aktı, kandan boyanmıştı ve Üçlü Kontu'na olan sözünü de tutmadı. Ne şatoda, ne şehirde, ne de bir evde hiçbir zarar vermedi, ancak buldukları tarlalarda zarar verdiler. Bu savaş bir Cuma günü yapıldı; o gün Aziz Yakup ve Aziz Filip bayramıydı, Mayıs ayının ilk günüydü. Bu, Prens Renaud'un Crac topraklarında esir alınmasından dolayı kervan bahanesiyle oldu ve krallığın kaybının başlangıcıydı.

BÖLÜM XXVIII.

Nablus'ta bulunan Balian, gece olduğunda, daha önce vaat etmişti; Tapınak Üstadı'na, Hastane Üstadı'na ve onların peşinden gitmek isteyenlere.

Sayfa 42

Yaklaşık 11 mil yol kat ettiğinde, Sebast adında bir şehre ulaştı. Günün çok sıcak olduğunu düşündü ve daha ileri gidemeyeceğini, kitleyi (ayin) kaçıracağını sandı. O zaman piskoposun evine döndü, piskopos kalktı ve onunla birlikte oturdu, onunla konuştu; bekçi o gün ihanet etmişti. Sonra piskopos ayini kutlamak için pelerinini giydi ve ilahiler söylemeye başladı. Balian ayini dinlerken, Tapınak Üstadı'ndan sonra büyük bir hızla oraya geldi ve şatoya kadar gitti. Orada kurulu çadırlar vardı ama içinde kimse yoktu; orada kimseyi bulamayınca şaşırdı ve kime sorabileceğini bilemedi. Sonra bir uşağın şatoya girdiğini gördü, haber sormak için onu çağırdı; ona bu çadırların ne olduğunu sordu. Uşak şatoya gitmesini ve oraya bakmasını söyledi; orada kimseden haber alamadı, ancak bir odada hasta bir adam vardı; o da haber veremiyordu. Sonra efendisi geldi, ona orada kimseden haber alamadığını, her yerin sessiz olduğunu söyledi. Sonra adamları geldi, ona ata binmesini buyurdu ve Nazareth'e doğru hızla gittiler. Şatodan ayrıldıklarında bir şövalyenin uzaklaştığını gördüler, Tapınak'tan bir kardeş at üzerindeydi ve onun kendisini beklemesi için bağırdı; o da gelene kadar bekledi. Balian d'Ibelin ona haber sordu ve o şöyle dedi: "Kötü haberler." Sonra Üstadın ve Hastane Üstadı'nın başlarının kesildiğini ve Tapınak şövalyelerinin hepsinin öldürüldüğünü anlattı; sadece üç kişi kaçabilmişti ve Tapınak Üstadı ve şövalyelerinden üçü; ve o şövalyeler ki kral Nazareth'e garnizon olarak koymuştu, hepsi esir alınmıştı.

Sayfa 43
Balian d'Ibelin bu haberleri aldığında büyük bir keder yaşadı; bir uşağını çağırdı ve onu hemen Nablus'a, karısına göndererek bu haberleri bildirmesini ve kraliçenin emrettiği gibi Nablus'un tüm şövalyelerinin o gece Nazareth'te onun yanında olmalarını söylemesini istedi. Bozgunun içinden kaçmış olan uşaklarla ve Tapınak şövalyelerinin teçhizatıyla karşılaştı; şimdi biliniz ki, eğer ayin dinlemek için Sebast'a dönmeseydi, savaşa tam zamanında yetişmiş olacaktı. Balian Nazareth'e geldiğinde, şehirden büyük bir yas sesi geliyordu, zira evlerdeki insanlar savaşa gitmiş, ölmüş ya da esir alınmışlardı, öyle ki o evlerde ölü veya esir olmayan bir kişi bile kalmamıştı; ve kaçmış olan Tapınak Üstadı'nı buldu. Orada Balian konakladı ve şövalyelerinin gelmesini bekledi; zira Tapınak Üstadı'nın Nazareth'te olduğunu biliyordu. Kont (Trablus Kontu), Balian'ın Nazareth'te olduğunu ve savaşta bulunmadığını öğrendiğinde çok sevindi. Ertesi gün geldiğinde, ona eşlik etmeleri için 50 şövalye gönderdi.

BÖLÜM XXIX.
Balian d'Ybelin, Tapınak Üstadı'nı Nazareth'te bulduğunda yanına gitti ve ona bu savaşın nasıl cereyan ettiğini sordu. O da ona anlattı ki çok iyi kanıtlandığını, orada birçok Hristiyan'ın öldürüldüğünü, Sarazenlerin onları bozguna uğrattığını, bir dağda pusu kurduklarını ve onları orada kıstırıp yendiklerini anlattı.

Sayfa 44
Sonra pusu kuranları gönderdiler, savaşın olduğu yerde şövalyelerin bedenlerini topladılar. Sonra şehrin tüm yük hayvanlarını alıp Nazareth'e cesetleri getirmelerini,

onları gömmelerini emrettiler. Ertesi sabah Balian ve Sur Başpiskoposu ve Tapınak Üstadı Tabariye'ye gitmek için yola çıktılar. Şehrin dışına çıktıklarında, Tapınak Üstadı geri döndü, zira önceki gün aldığı yaralar nedeniyle ata binemeyecek kadar acı içindeydi; ancak Balian ve Sur Başpiskoposu Tabariye'ye gittiler. Trablus Kontu, Balian ve Sur Başpiskoposu'nun kendisine geldiğini öğrendiğinde onlarla karşılaştı; önceki gün olan hadiseden dolayı çok üzgün ve öfkeliydi; ve her şey Tapınak Üstadı'nın kibri yüzünden olmuştu. Kont elçilerle karşılaştığında onları nezaketle kabul etti ve kendi şatosuna, evine götürdü. Orada Saydalı Renaut (Renaut de Saete) ile karşılaştılar. Elçiler Kont ile şatoda olduklarında, elçilik görevlerini anlattılar. Kont onlara, olan hadiseden dolayı çok üzgün ve utanç dolu olduğunu, başına gelenlerin kendi zararına olmayacak şekilde düzeltilmesini ve onarılmasını istediğini söyledi; zira bunun kendisine bir zarar getirmeyeceğini biliyordu. Sonra ona Sarazenleri şehirden çıkarmasını söylediler; sonra o da krala gitti. Her şey, kralın barışı sağlamak için kendisini koyduğu gibi oldu. Kont bunu kabul etti, sonra krala bir haberci gönderdiler ve ona haberi krala ilettiler.

Sayfa 45
Kral, Trablus Kontu'nun kendisine geldiğini öğrendiğinde çok sevindi, zira Tapınakçının başına gelen zarardan dolayı çok kederliydi. O zaman kral, Kudüs'te olduğu yerden yola çıktı ve Trablus Kontu ile karşılaştı; Kont onunla birlikte yola çıktı ve Aziz Eyüp (Saint Job) denen bir şatoya vardılar. Zira denir ki, o ülkede Eyüp yaşamış ve onun malikanesi oradaymış. Uzaktan kralın, Trablus Kontu'nun geldiğini gördüklerinde, atlarından indiler. Kral, Kont'un yaya olarak geldiğini görünce o da atından indi ve Kont'a doğru yürüdü. Birbirlerine yaklaştıklarında Kont, kralın önünde diz çöktü ve kral onu yerden kaldırdı, kucağına aldı, boynundan öptü ve ağzından öptü; sonra Nablus'a döndüler ve orada konakladılar. Kral, Kont'un tacın giyilmesi ve diğer meseleler hakkındaki özrünü kabul etti. Kont ona krallığın güvende, sağlam ve iyi yönetilmesini istediğini, ancak kendisine engel olan, kötülük eden, onu dilediği gibi hareket etmekten alıkoyan düşmanları olduğunu söyledi. Sonra Nablus'tan ayrılıp Kudüs'e gittiler ve orada büyük bir alay tertip edildi, halk arasında barışın sağlanmasından dolayı büyük bir şölen yapıldı. Kont kraldan izin istedi ve kral ona ordusunu Safouriye (Saforie) pınarında toplamasını emretti; zira Saladin'in de ordusunu oraya topladığını biliyordu. Kont ona Antakya Prensi'ne (Bohemond III) haber gönderip yardım istemesini tavsiye etti; o da öyle yaptı, şövalyelerini, Tapınakçıları ve Hastane Üstadı'nı topladı. Kral, Kont'un tavsiye ettiği her şeyi yaptı. Safouriye'ye gitti ve oraya halkını topladı ve oraya Antakya prensini, büyük oğlu Raymond'u ve şövalyelerini gönderdi.

Sayfa 46
Sonra kral patriğe Gerçek Haç'ı (Veraie Crois) orduya getirmesini emretti. Patrikler Haç'ı aldı, Kudüs'ten dışarı çıkardı ve onu Kutsal Kabir'in (Sepucre) başrahibine emanet ettiler; zira patriğin orduya gitmemesi gerektiğini düşündü, çünkü mazereti vardı. Kederli bir hikâyedir; zira Sur Başpiskoposu'nun kehaneti vardı; Sur Başpiskoposu, Patrik Eracles (Heraklius) Haç'ı kaybettiğinde, o Haç'ın Pers

topraklarında kazanıldığını ve Kudüs'e getirildiğini ve Eracles tarafından geri getirilip Kudüs'e sunulacağını söylemişti. O zaman patrik olan Eracles, Kudüs'ün Gerçek Haç'ını savaşta kaybetti; size anlatılacağı üzere. Haç, kralın çadırına geldiğinde, Tapınak Üstadı krala, toprağını kaybeden tüm o insanları toplamasını, onlara ücret (maaş) vermesini ve kralın Tapınak evinde bulunan İngiltere Kralı Henry'nin hazinesini onlara vermesini tavsiye etti.

BÖLÜM XXX.

Kral Henry, Canterbury'li Aziz Thomas'ı şehit ettirdiğinde, kötü bir iş yaptığını düşündü ve denizaşırı topraklara gidip orada o kadar iyilik yapacaktı ki Tanrı'nın yardımıyla, Tanrı'nın gazabına uğradığı o suçları ve diğer hataları telafi edecekti.

Sayfa 47

Aziz Thomas şehit edildikten sonra, her yıl her geçitte Kudüs'teki Tapınak ve Hastane evlerine konulmak üzere büyük hazineler gönderiyordu; oraya vardığında bu hazineyi bulup kendine yardım etmek ve destek olmak için kullanmayı planlıyordu. Bu hazineyi Tapınak Üstadı elinde tutuyordu ve onu Kral Guy'a verdi; ona bu hazineyi alıp Sarazenlere karşı insanları toplamasını, kendisine ve Hristiyanlığa verdikleri utanç ve zararın öcünü almasını söyledi. Kral bu hazineyi aldı ve şövalyelere ve atlı diğer insanlara, iyi şövalyelere ve atlı serjanlara yedi yüz mil (akçe/para) vererek onları tuttu. Trablus Kontu, Tabariye'yi tahkim etmek için izin aldı, zira Saladin'in yirmi beş bin atlı topladığını gerçekten duymuştu ve kralı olduğundan daha büyük bir ordu toplamaya ikna etmek istiyordu; çünkü Saladin'in Trablus Kontu ile anlaştığını duymuştu. Krala, Kont'un Tabariye'yi güçlendirmek istediği haberi geldi; Kont oraya gitti ve orayı insanlarla, yiyeceklerle, etlerle doldurdu ve karısına ve oradaki yetkililerine, eğer Saladin'in ordusunun kendilerini savunamayacak kadar büyük olduğunu görürlerse gemilere binip denizde kendilerini korumalarını ve yakında onlara yardıma geleceğini emretti.

BÖLÜM XXXI.

Kral Akre'ye vardığında ve Kont diğer taraftan Tabariye'den geldiğinde, böylece Tabariye şehrine geldiklerinde, Kontes'e haberler hızla ulaştı; ona Saladin'in krallığa girdiğini ve Tabariye'yi büyük bir kuvvetle kuşattığını bildirdiler.

Sayfa 48

Kral hemen tüm baronları ve şövalyeleri, kendisine gelen haberler üzerine fikir almak için çağırdı. Meclis gibi toplandıklarında, kral onlardan tavsiye ve meclis üyelerinin fikirlerini sordu. Tapınak Üstadı, Prens Renaud ve otherları, krala Saladin'i krallıktan çıkarmasını tavsiye ettiler; zira krallığına gelen bu yenilik (saldırı) yüzünden, eğer Sarazenlerin geçmesine izin verirse Saladin onu hor görecekti; ve bir daha asla topraklarını elinde tutamayacağını ve krallığını kaybedeceğini söylediler. Kral bunu duyduğunda, Trablus Kontu'na fikrini sordu; Kont dedi ki, orada bulunanlar: "Efendim, şehirlerinizi ve şatolarınızı insanlarla, yiyeceklerle ve silahlarla donatmanızı tavsiye ederim; Antakya prensinin oğlunun ve şövalyelerinin gönderildiğini biliyorum; onlara da haber verin; ve Balian d'Ibelin'e de haber verin ki krallığın yardımına gelsin; ve biliyorum ki Saladin burada kalacaktır; biliyorsunuz ki

yaz ortasındayız, yılın en büyük sıcağındayız; suların azlığı ve sıcaklık onları yenecektir; içerde prensler ve Balian d'Ibelin boş vaktinde gelmiş olacaklar; ve Saladin'in güvende olmayacağını düşündüklerinde, bizim adamlarımız hazır olacak ve onun ordusunun arkasına saldıracağız; ve Tanrı dilerse onlara öyle bir zarar vereceğiz ki krallığınız bir daha asla kaybedilmeyecektir."

Sayfa 49
BÖLÜM XXXII.
Trablus Kontu sözünü bitirdiğinde, Tapınak Üstadı ve Prens Renaud konta, onun tavsiyesinde "kurt tüyü" olduğunu söylediler. Bunu duyunca Trablus Kontu krala döndü ve dedi ki: "Efendim, sizden rica ediyorum ve sizi Tabariye'yi kurtarmaya gitmeye çağırıyorum." Tapınak Üstadı ve Prens Renaud kralın bunu seve seve yapacağını söylediler. Hemen kral ve krallığın tüm şövalyeleri hazırlandı ve Akre şehrine gittiler ve Safouriye pınarında konakladılar. Orada kral ordusunu denetledi; dokuz mil (mesafede) kadar şövalye vardı; ve Gerçek Haç'ın orduya getirilmiş olmasından duydukları büyük sevinçle, çok sayıda insan toplandı. Kral ve halkı, İsa Mesih'in ve Kutsal Haç'ın gücüyle kendilerine daha çok güvendiler. Ancak sonrasında büyük bir talihsizlik yaşandı.

BÖLÜM XXXIII.
Denetleme bittikten sonra, Kont Trablus hala adamlarıyla birlikteydi. Kral, Kont'u tekrar çağırdı ki ona tavsiyede bulunsun ve fikrini söylesin. Kont ona bilgece cevaplar verdi ve dedi ki: "Efendim, biliniz ki yarın Tabariye benimdir, benim kulemdir ve başkasının değildir; zira hanımım Tabariye'dedir, eşim ve çocuklarım şatodadır; ancak onların zarar göreceği hiçbir şeyi istemem; yine de orayı donattım ve biliyorum ki Saladin'in ordusu o kadar büyüktür ki ona dayanamazlar; gemilere binsinler ve kendilerini denizde korusunlar; ta ki biz onlara yardım ulaştırana kadar.

Sayfa 50
Bu konuda, Efendim, Saladin'le savaşma niyetiniz varsa, ordumuzu Akre'nin önünde tutalım ve gücümüzü koruyalım. Saladin'in o kadar gururlu olduğunu biliyorum ki, krallığınızdan çıkmayacaktır, ta ki sizi savaşa davet edene kadar; eğer Akre'nin önünde size gelirse ve orada başarısız olursa, ki Tanrı bizim yardımımızdadır, ordumuzu Akre'de ve yakındaki diğer şehirlerde dinlendirmiş oluruz; ve Tanrı bize zaferi bahşettiğinde, onları bozguna uğratırız; ancak o topraklara girerse, orası öyle fethedilmiş ve çiğnenmiştir ki bir daha asla iyileşemez." Trablus Kontu sözünü bitirdiğinde, Tapınak Üstadı yine dedi ki: "Burada yine kurt tüyü var." Kont bunu duyduğunda hemen krala dedi ki: "Efendim, ben size gidip Tabariye'yi kurtarmaya gitmenizi tavsiye ediyorum ve sizden bunu talep ediyorum." Kral ona seve seve gideceğini söyledi. Bu sırada Tabariye Kontesi krala haberler gönderdi; acilen yardıma ihtiyacı olduğunu, zira kendisinin ve adamlarının çok zor durumda olduğunu bildirdi. Bu haberleri duyduğunuzda, şövalyeler arasında bir çığlık koptu ve "Haydi Tabariye'yi kurtarmaya gidelim!" dediler, hem kadınları hem de Tabariye'nin hanımlarını.

BÖLÜM XXXIV.
Kraldan ve Safouriye pınarında konaklamış olan şövalyelerden bahsetmeyi bırakacağız; ve neden Tapınak Üstadı Kardeş Gerard de Ridefort ile Trablus Kontu arasında büyük bir nefret ve savaş olduğunu anlatacağız. Tapınak Üstadı Suriye topraklarına yeni geldiğinde, seyyah bir şövalyeydi; ve bir zamanlar Kral Amaury'nin ve kontun önünde, büyük bir dostluk içinde.

Sayfa 51
Kontun yanında her zaman çok yakındı, öyle ki kont ona lütufta bulundu ve ona hakimiyetindeki ilk evliliği vereceğine dair söz verdi. Çok geçmeden, Botron beyi olan Guillaume Dorel öldü; ve o kişi (Dorel) Stephanie adında bir hanımla evliydi; o hanım Henri le Bufle'un kızıydı, onu Gibelletli Hue ile evlendirmişti ve sonra Guillaume Dorel öldü; ondan Stephanie'nin ilk eşinden olan bir kızı vardı. Bu sırada, Pisa topraklarından Plivain adında zengin bir adam ülkeye geldi. Bu Plivain beraberinde büyük bir servet getirmişti. Trablus Kontu'ndan Botron'un mirasçısı olan o genç kızı kendisi için talep etti. Bunun üzerine kont, Gerard de Ridefort'a vermiş olduğu sözü bozarak kızı Plivain'e verdi; çünkü Plivain konta genç kızı karısı olarak almak için büyük bir ağırlığınca altın vermişti. Denir ki, kızı bir kefeye koydular ve diğer kefeye altın koydular; kızın ağırlığınca altın verildi konta; ve bu büyük servet karşılığında kont kızı Plivain'e verdi. Gerard de Ridefort bunu gördüğünde ve kontun ona bu evliliği reddettiğini anladığında, çok öfkelendi; kendisine ihanet edildiği için "Bir gün bunun acısını çıkaracağım" dedi. Zira Fransızlar İtalyanları hor görürler; zira İtalyanlar çok zengin ama cesur değillerdir; onlara "köylü" derler, çünkü çoğu tüccar, korsan veya tefecidir; şövalyeler ise onları hor görürler.

Sayfa 52
O zaman Gerard de Ridefort Trablus'tan ayrıldı ve Kudüs'e gitti. Orada bir hastalığa yakalandı ve Tapınak evine sığındı. Orada çok geçmeden, Tapınak Üstadı olan Kardeş Arnaut de Tor Roge öldü; onun yerine daha önce sözü edilen Kardeş Gerard de Ridefort üstad seçildi. Kral Guy'ın taç giyme töreni geldiğinde, kraliçe tacı onun önüne koydu; sonra üstad kraliçeye tacı kralın, Lüzinyanlı Guy'ın başına koyması için yardım etti. Kral tacı giyip hazır olduğunda, üstad dedi ki: "Bu taç, Botron'daki evliliğin bedelini iyi ödedi." Ve bu, Tapınak Üstadı ile Trablus Kontu arasındaki nefretin sebebiydi.

BÖLÜM XXXV.
Bundan sonra kral, Trablus Kontu'nu, baronları ve Tapınak Üstadı'nı akşam vakti çağırdı ve onlara tavsiyelerini sordu. Trablus Kontu krala yerinden kımıldamamasını, zira Saladin'in çok büyük bir ordusu olduğunu, kralın ise onunla savaşacak kadar adamı olmadığını söyledi; eğer Tabariye kuşatılmışsa ve Saladin Tabariye'yi yıkarsa, onu daha sonra tekrar inşa edebileceğini belirtti. Kral ve baronlar bu tavsiyeyi kabul ettiler ve barış içinde dağıldılar. Gece olduğunda, Tapınak Üstadı krala geldi ve dedi ki: "Efendim, kontun bu tavsiyesine inanmayın, çünkü o bir haindir ve siz de bilirsiniz

ki o sizi sevmez ve sizin utanç duymanuzu, krallığınızı kaybetmenizi ister; bu yüzden size ordunuzu geri çekmenizi tavsiye ediyor; halbuki Saladin'i bozguna uğratabiliriz, zira bu sizin iradenizle başladığınız ilk büyük iştir.

Sayfa 53
Eğer bu konaklama yerinden ayrılmazsanız, Saladin size saldıracaktır; eğer saldırısıyla ayrılırsanız, utanç ve sitemleriniz daha büyük olacaktır." Kral bu sözleri duyunca, gitmesini emretti. Baronlar kralın gitme emri verdiğini duyduklarında çok şaşırdılar. Krala geldiler ve dediler ki: "Efendim, tavsiyeniz böyleydi, neden şimdi ordunun hareket etmesini istiyorsunuz?" Kral dedi ki: "Siz bana neden böyle yaptığımı sormayın; ordunun yürümesini ve Tabariye'ye doğru ilerlemesini istiyorum." Onlar da krala itaat ettiler ve emirlerini yerine getirdiler. Sonra bu karara karşı çıkabilecekleri hiçbir şey kalmamıştı, zira kral bunu Hristiyanlık için en iyisi olarak görüyordu; "Tanrı beni bu orduda bulsun, sizi ölü görmeyeyim" dedi. Hristiyan ordusu yürüdü, o gün ve gece boyunca Safouriye pınarında konakladılar; öyle büyük bir susuzluk vardı ki, bir damla su bulamadılar, hiçbir şey yemediler; öyle ki perişan ve kederliydiler. Ertesi gün işe başladıklarında, büyük bir bozguna uğradılar; efendileri zayıf düştü, susuzluktan öldüler ve suların altında kaldılar.
BÖLÜM XXXVI.
Size bu ordunun başına gelen bir hadiseden bahsetmeden geçmeyeceğim; ve bu masalsı görünen bir şeydir, ancak Kutsal Kilise buna inanılmaması gerektiğini savunur.

Sayfa 54
Safouriye pınarı hareket ettiğinde ve Nazareth'ten yaklaşık 11 mil uzağa vardığında, ordunun serjanları bir eşek üzerinde yaşlı bir Sarazen kadın buldular. Serjanlar onun efendisinden kaçan bir köle olduğunu sandılar ve onu yakaladılar. İçlerinden biri Nazarethliydi; kadına kim olduğunu ve nereye gittiğini sordu. Kadın cevap vermedi; onu korkuttular ve işkenceyle tehdit ettiler; o zaman Nazarethli serjanın kölesi olduğunu itiraf etti. Ona Saladin'e mi gittiğini yoksa hizmeti için ödül mü alacağını sordular; o da öyle olduğunu söyledi. Sonra ona Saladin için ne hizmet yaptığını sordular. O da büyü yaptığını ve ordunun insanlarını büyülediğini söyledi; üç gece boyunca ordunun etrafında dolanmış ve şeytanla büyülerini yapmıştı; öyle ki hiçbirinin birbirini duyamayacağı, duyduklarında ise birbirlerinden o kadar nefret edecekleri bir büyüydü ki Saladin onları kolayca ele geçirebilecekti, nitekim kaçamamışlardı. Sonra ordunun susuzluktan öleceğini de büyülediğini söyledi. Bunu duyduklarında, ordunun bu seferden kurtulamayacağını, ya öldürüleceklerini ya da esir alınacaklarını anladılar. Onu yakalayan o serjan dedi ki: "Bizi bu duruma getiren büyülerini çözebilecek misin?" Kadın evet dedi, ancak orduya geri dönmeleri gerektiğini, başka türlü olmayacağını söyledi. Onu bir Sarazen olduğu için ve büyü yaptığını itiraf ettiği için orada tuttular. Hemen orada taze dikenler topladılar ve büyük bir ateş yaktılar, onu içine attılar. Kadın 11 veya 12 kez ateşten dışarı fırladı. Orada bulunan bir serjan, elindeki Danimarka baltasıyla ona öyle sert bir darbe indirdi ki onu ikiye böldü; sonra tekrar ateşe atıldı ve kül oldu.

Sayfa 55
Saladin bunu duyduğunda çok üzüldü ve kadının yakılmaması için büyük bir bedel ödeyerek onu geri almayı diledi.
BÖLÜM XXXVII.
Bu yaşlı kadın hakkında kimse şaşırmasın; zira Musa'nın beşinci kitabında yazar ki, İsrail oğulları Sina çöllerinden geçip Moab topraklarına, bugün bizim Orendreit dediğimiz yere girdiklerinde, o toprakların kralı Balac idi; İsrail oğullarını o kadar fakir ve güçsüz buldu ki, o toprakların diğer kralları gibi onlardan korkmadı; ve topraklarından biri olan Balaam'ı çağırdı, o kişi Fırat nehrinin ötesinde, Rohais (Urfa) taraflarındaydı; ve ona gelip İsrail oğullarını lanetlemesini ve büyülemesini, böylece onlara zarar vermesini emretti. Elçiler ona geldiler, hediyeler sundular; o da oraya gitmek için hazırlandı. O gece Musa Tanrı'ya sunular sundu, ona göründüğü gibi.

Sayfa 56
Ona bir rüya geldi, gitmesi ve İsrail oğullarını lanetlememesi gerektiği söylendi. Balaam, Tanrı'nın emrine rağmen yola çıktı ve İsrail oğullarını lanetlemek istedi. Rabbimiz meleğini yola gönderdi; meleğin elinde çıplak bir kılıç vardı, yolda onunla karşılaştı. Eşek meleği kılıcıyla görünce korktu ve yolun ortasından bir tarlaya saparak kaçtı. Balaam eşeğe vurmaya başladı ve onu yola geri soktu; iki bağ duvarı arasındaki dar bir yola girdiklerinde melek tekrar karşılarına çıktı. Eşek tekrar çok sert bir şekilde korktu ve Balaam'ın ayağını duvara sıkıştırdı. Balaam eşeğe yine vurmaya başladı; o sırada eşek dile geldi ve Balaam'a dedi ki: "Efendim, neden bana üç kez vurdun? Ben senin eşeğin değil miyim, beni her zaman sürmez miydin?" O da dedi ki: "Eğer yanımda bir kılıç olsaydı seni öldürürdüm." Bu sözler üzerine Rabbimiz onun gözlerini açtı ve kılıçlı meleği gördü. Melek ona dedi ki: "Yolun bana aykırıdır." Balaam dedi ki: "Efendim, eğer isterseniz geri dönerim." Melek dedi ki: "Hayır, gitmeni istiyorum, ancak İsrail oğullarını lanetlememen için seni uyarıyorum." Balaam, Balac'ın yanına geldi; Balac onu onurla karşıladı ve onu yüksek bir dağa çıkardı ki oradan İsrail oğullarını görsün ve onları lanetlesin. Balaam onları gördüğünde şöyle dedi: "Tanrı'nın kutsadıklarını ben nasıl lanetleyebilirim?" Sonra Aziz Meryem ve İsa Mesih'in doğumu hakkında şu kehaneti söyledi: "Yakup'tan bir yıldız doğacak ve İsrail'den bir hanedan yükselecek, Moab'ın şeflerini ve tüm düşmanlarını yok edecektir." Balaam'ın İsrail'i lanetleyemediğini görünce kötü niyetleri ve büyüleri ile, ona memleketin en güzel bakirelerini seçmesini ve onları orduya göndermesini tavsiye etti; zira İsrail oğulları yorgun ve bitkindi.

Sayfa 57
Bakirelerin güzelliğini gördüklerinde onlara arzu duyacaklar, şarap içecekler ve böylece Tanrı'ya karşı günah işleyip kirleneceklerdi; o zaman Tanrı onlara öfkelenecek ve onları helak edecekti. İsrail oğulları o kadınları kabul ettiler, onlara arzu duydular ve şarap içtiler. Kudüs toprağının kaybedilmesi konusunda kimse şaşırmasın; zira Kudüs'te o kadar çok günah işlendi ki Rabbimiz buna çok öfkelendi

ve kendilerine hizmet edilmesi gereken o yerde onlara kin besledi; bu yüzden krallık kaybedildi.

BÖLÜM XXXVIII.

Şimdi size Patrik Eracles'in seçimi hakkında bilgi vereceğiz; Sur Başpiskoposu Guillaume öldüğünde, ki o çok bilge ve dindar bir adamdı, Tapınak ve Kutsal Kabir kanonları seçime gittiler ve şöyle dediler: "Efendiler, bilirsiniz ki Rabbimiz patriğimizin vefatını emretti; sizler seçime hazır olun; size tavsiyem odur ki, denizin ötesinden olmayan birini seçmeyin. Zira sizler öyle birini seçin ki krallığımızı korusun; benim tavsiyem odur ki "Eğer isterseniz Cesaire Başpiskoposu Eracles'i seçin ve onu krala sunun; kral onu seve seve kabul edecektir; zira annesi onu çok severdi.

Sayfa 58

Ve onun nasıl Cesaire Başpiskoposu olduğunu biliyorsunuz. Siz onun hayatını bilirsiniz, ben kendim gibi bilirim. Eğer bir dindar seçmek isterseniz, krallığın diğer piskoposları da size yardımcı olacaktır; eğer şüpheniz varsa bu tavsiyeyi yapalım; zira ben bu tavsiyeyi hiçbir kitapta bulamadım, Eracles'in getirdiği ve Kudüs'teki Gerçek Haç ve Kutsal Kabir'in kaybına sebep olan bu tavsiye gibi." Eracles o dönemde Kudüs'e ihanet edecekti ve o zamanlar her şey kaybedilecekti. Bu tavsiye üzerine kendinizi hazırlayın. Kutsal Kabir kanonları bunu kabul ettiler. Sur Başpiskoposu oradan ayrılıp meclise gittiğinde, kralın önüne gittiler; iki kişiyi seçmeleri gerektiğini krala bildirdiler. Meclise girdiklerinde, Trablus Kontu'nun tavsiyesini dinlediler; Sur Başpiskoposu o sırada orada yoktu, her iki taraf da yozlaşmıştı, Eracles'i ve diğerini seçtiler, Cesaire piskoposunu ve onu krala sundular.

Sayfa 59

Kral onları nezaketle kabul etti, zira annesi Eracles'in patrik olmasını çok istiyordu; ve annesinin bu isteğini yerine getirdi ve yapılan seçimi onayladı. Hiç kimse Kudüs krallığının patriklik seçiminde bu kadar özgür olmadığını söyleyemez. Kutsal Kabir kanonları seçilen patriği krala sundular; o akşam hiçbir cevap alamadılar, ertesi sabah birinci saatte (prime) cevap verilecekti. Eğer sabah seçilirse akşam, akşam seçilirse sabah cevap verilecekti. Kudüs krallığının böyle bir imtiyazı vardır; ancak bu imtiyazın gerçek olup olmadığını bilmiyorum; zira kral eğer bu imtiyazı göstermek isterse gösterebilirdi. Yazılı kaynaklarda bulunur ki, havariler Pentecost gününde Mont Syon'da toplandıklarında, Judas'ın yerine iyi insanları seçmek istediklerinde iki kişi seçtiler: Joseph le Juste ve Mathias. Kura Mathias üzerine düştü; zira havariler bu konuda başka bir neden göstermek istemediler; Kutsal Kabir kanonları ve kral da bu yolu seçtiler.

BÖLÜM XXXIX.

Patrik Eracles'in hayatı hakkında, patrik olduktan sonraki ve önceki hali nasıldı, size anlatacağız. Akıl yönünden zayıf ve ilim yönünden eksikti; lakin yakışıklı bir kimseydi ve onun ona karşı duyduğu büyük aşk yüzünden onu Kudüs başdiyakonu yaptı ve sonra Cesaire Başpiskoposu ve sonra da anlatıldığı gibi Patrik yaptı.

Sayfa 60

Nabluslu bir tüccarın karısı vardı; Nablus, Kudüs'ten yirmi dört mil uzaktadır. Bu tüccarın karısı Pasque de Riveti adındaydı. Eracles onu sık sık Kudüs'e getirtirdi; orada on beş gün veya daha fazla kalırdı. Ona o kadar çok para ve zenginlik verirdi ki tüccar buna razı olurdu. Patriklik makamında kalırken, tüccar öldü. Patrik o kadını tamamen yanına aldı ve ona mülkler satın aldı; onu çok zengin etti. Onu Kudüs'te o kadar görkemli yaşattı ki, hiçbir yabancı onun bir kontes veya barones olmadığını anlayamazdı; o kadar çok altın, değerli taşlar, ipekler ve inciler içindeydi. İnsanlar onu geçerken gördüklerinde birbirlerine: "Bakın, patriğin karısı geçiyor" derlerdi. Bir keresinde patrik, kral ve krallığın baronları meclis halindeyken, bir adam geldi; patriğe dedi ki: "Efendim Patrik, size yeni haberler getirdim; eğer bana ödül verirseniz size söylerim." Patrikler, kral ve baronlar bu yeni haberlerin Hristiyanlık için faydalı olacağını sandılar; patrik ona haberleri söylemesini emretti. O zaman adam dedi ki: "Bu haberleri söyleyeyim, umarım bizim için hayırlı olurlar! Hanımefendi Pasque de Riveti bir kız çocuk dünyaya getirdi. Patrikler Sus ol, artık daha fazla bir şey söyleme!

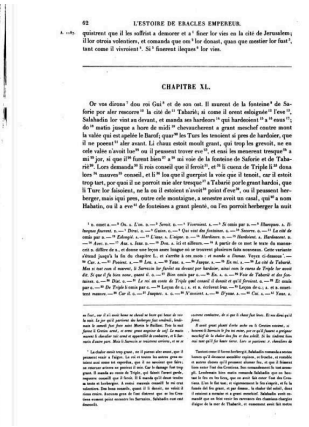

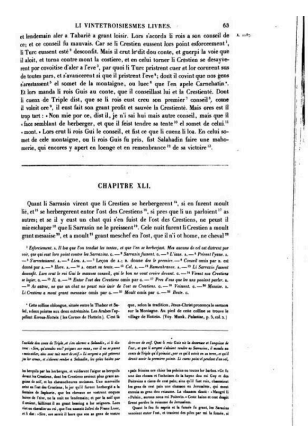

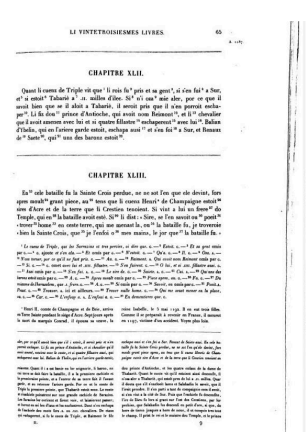

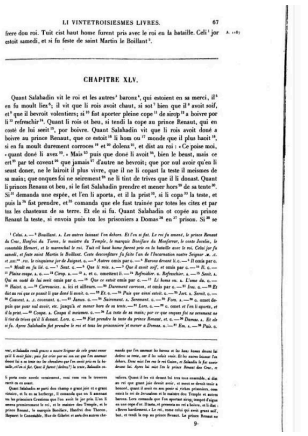

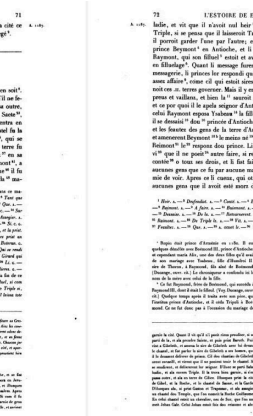

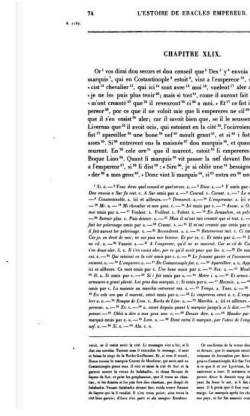

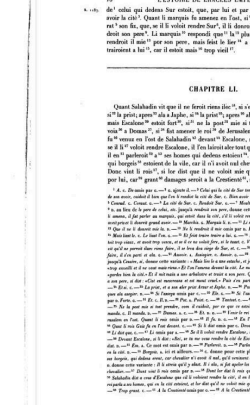

Sayfa 61

23. KİTAP

Sur Başpiskoposu Guillaume'un hayatı üzerine yemin ederim ki, onun bu meseleyi Kutsal Kabir rahiplerine açtığını biliyorum, tıpkı senin az önce itiraf ettiğin gibi; fakat onlar, senin onlara vaat ettiğin şeyin tam aksini yaptılar. Çünkü Rabbimiz, Kudüs'te yaşayanların günahları nedeniyle buna izin vermedi; nitekim Eracles, Kutsal Perşembe günü kutsal yağ hazırlamak için Sion Dağı'ndaydı. İşte bu nedenle Başpiskopos, söz konusu kişiyi haklı olarak aforoz etti; o da haksız yere Papa Alexander'a şikâyette bulunmak üzere Roma'ya gitti. Bunun üzerine Başpiskopos da oraya çağrıldı. Patrik, Valdan adında bir hekim tuttu ve ona büyük bir ödül vererek Başpiskopos Guillaume ile gitmesini ve onu zehirlemesini sağladı. Öyle de yaptı ve Başpiskopos yolda zehirlendi. Patrik denizi aşarak Marsilya'ya, oradan da Gevaudan'a geçti ve huzur içinde orada kaldı. Guillaume'un öldüğü haberi gelince

Kudüs'e geri döndü ve başına gelebileceklerden korktuğu için hayatının geri kalanında bir daha hiç ayrılmadı. Tüm halk ve din adamları bu günahkâr ve kötü örnek teşkil eden kişiden nefret ediyordu; onun günahları yüzünden Rabbimiz, Kudüs'te ve Suriye krallığında yaşayanlara karşı çok öfkelendi ve onları ağır şekilde cezalandırdı. Sonunda Selahaddin Kudüs'ü ele geçirdiğinde, şehirde çok yaşlı adamlar buldu. Bunlardan biri olan Robert de Codre, fetihte Godefroi de Buillon ile birlikte gelmişti; bir diğeri olan Focher Fiole ise fetihten hemen sonra Kudüs'e gelen ilk kişilerdendi. Selahaddin bu yaşlı insanları Kudüs şehrinde bulduğunda onlara acıdı ve su ikram etti.

Sayfa 62
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ
Onlara Kudüs şehrinde kalmalarına ve ömürlerini orada tamamlamalarına izin verilmesini istediler; Selahaddin bunu gönülden kabul etti ve ihtiyaçları olduğu sürece, yaşadıkları müddetçe onlara yardım verilmesini emretti. Böylece hayatlarını orada tamamladılar.
BÖLÜM 40
Şimdi size Kral Gui ve ordusundan bahsedeceğiz. Onlar, Taberiye şehrini kurtarmak için Saffuriye pınarının başında toplandılar; Selahaddin gelip ordusunu kurmuştu ve öncü birliklerine su kaynaklarını tutmalarını emretmişti; sabah saatlerinden öğlene kadar Barof denilen vadide büyük bir çatışma yaşandı; zira Türkler, öncü birlikleri o kadar sıkıştırmıştı ki daha ileri gidemediler. Hava çok sıcaktı, bu da onları perişan ediyordu; o vadide ise su içebilecekleri hiçbir yer yoktu, nitekim neredeyse bir buçuk gün boyunca susuz kalmışlardı, öyle ki Saffuriye pınarı ile Taberiye arasındaki yolun ortasındaydılar. O sırada Trablus Kontu, Krala gelerek izlediği yolun çok kötü olduğunu ve bu gidişle hepsinin mahvolacağını, zira Taberiye'ye kadar önlerinde çok zorlu bir yol olduğunu ve Türklerin yolları kestiğini, öte tarafta ise atlarını sulayabilecekleri bir su olmadığını, ancak bu dağın yakınında, sol tarafta, Habatin adında bir köyün altında bol miktarda su pınarı bulunduğunu ve geceyi orada geçirebileceklerini söyledi ve ertesi gün rahatça Taberiye'ye gidebileceklerini belirtti.

Sayfa 63
23. KİTAP
Kral bu tavsiyeye uydu ve bu kötü bir karardı. Zira eğer Hristiyanlar gayretle ilerleselerdi, Türkler bozguna uğratılmış olabilirdi. Fakat Kral, Kontun sözlerine inandı ve gitmekte olduğu yolu terk ederek kıyıya doğru yöneldi; bu dönüş Hristiyanları perişan etti, zira suya gitme hırsıyla zırhlarını çıkardılar ve koştular; ancak Türkler onların önünü kesti ve onlara saldırdılar; o kadar ilerlediler ki onları sudan mahrum bıraktılar. Bu yüzden adamlarımız durmak ve Carnehatin olarak adlandırılan dağın zirvesinde konaklamak zorunda kaldılar. Bunun üzerine Kral, Konta haber göndererek kendisine ve Hristiyanlığa tavsiyede bulunmasını istedi. Trablus Kontu, Kral ilk tavsiyesine uyduğunda bu hem kendisine büyük yarar sağlayacak hem de Hristiyanlığı kurtaracak bir öneriydi; ancak şimdi çok geçti: "Artık benim için başka bir tavsiye yok, tek çare kamp kuruyor gibi yapmak ve çadırını şu dağın zirvesine

kurmaktır" dedi. Kral Gui, Kontun bu tavsiyesine uydu ve Kontun dediğini yaptı. Kral Gui'nin yakalandığı o dağın üzerine Selahaddin, zaferinin anısına ve övgüsüne bir mescit inşa ettirdi ki bu mescit bugün hâlâ açıkça görülmektedir.
BÖLÜM 41
Sarasenler Hristiyanların konakladığını görünce buna çok sevindiler ve Hristiyanların etrafında kamp kurdular; onlara o kadar yakınlardı ki birbirleriyle konuşuyorlardı; Hristiyanların ordusundan kaçan bir kuş bile Sarasenler tarafından yakalanmadan kaçamazdı. O gece Hristiyanlar büyük bir sıkıntı ve susuzluk içinde kaldılar. Ertesi gün ne bir insan ne de bir at için bir damla su içebildiler.

Sayfa 64
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ
O gün, konaklama yerlerinden ayrıldıkları gün Cuma günüydü ve ertesi gün Ağustos'tan önceki Sıcak Aziz Martin Cumartesisi idi. Tüm gece boyunca Hristiyanlar silah kuşanmış hâldeydi ve susuzluktan büyük eziyet çekiyorlardı. Ertesi gün her iki taraftan da savaş hazırlıkları yapıldı. Sarasenler geri çekildiler ve hemen savaşmak istemediler, ta ki günün harareti iyice artana kadar. Size şunu da söyleyeyim ki; Barof ovasında çok miktarda kurumuş ot vardı ve rüzgâr da o yönden sertçe esiyordu; Sarasenler geldiler ve etrafı ateşe verdiler, böylece güneşin de etkisiyle büyük bir felaket oluştu, zira ateş ve hararet dokuzuncu saate kadar sürdü. Bunun üzerine Trablus Kontu'nun bölüğünden şövalyeler ayrıldılar ve Selahaddin'e giderek dediler ki: "Efendimiz, neyi bekliyorsunuz? Üzerimize saldırın, zira Hristiyanlar artık kendilerini savunamayacak durumdadırlar, hepsi ölmek üzeredir." Piyadeler bile susuzluğun verdiği çaresizlikle ağızlarını açarak Sarasenlere teslim oluyorlardı. Kral, halkımızın bu çaresizliğini ve piyadelerin teslim olduğunu görünce, Trablus Kontu'na Sarasenlerin üzerine hamle yapmasını emretti, çünkü savaş onun topraklarındaydı ve ilk saldırı hakkı onundu. Trablus Kontu Sarasenlerin üzerine atıldı; bir vadinin içinden geçerek saldırdı, Sarasenler ise onun suya ulaşmak için saldırdığını sanarak hemen yolu açtılar ve âdetleri olduğu üzere dağıldılar; Kont geçip gitti ve Sarasenler hemen tekrar birleşerek Kralın üzerine yürüdüler. Kralın yanında olanların hepsini yakaladılar, sadece artçı birliklerde olup kaçabilenler kurtuldu.

Sayfa 65
23. KİTAP
BÖLÜM 42
Trablus Kontu, Kralın esir düştüğünü ve halkının dağıldığını görünce Sur'a kaçtı; oradan on mil uzaklıktaki Taberiye'ye de sığınabilirdi ancak gitmeye cesaret edemedi, çünkü Selahaddin'in orayı kuşatacağını biliyordu. Kontun yanında, henüz yeni şövalye olmuş olan ve üvey çocukları olan dört şövalye ile birlikte Antakya prensinin oğlu Reimont da vardı. Balian d'Ybelin de artçı birlikteydi ve kaçarak Sur'a ulaştı; tıpkı Sayda Lordu Renauz ve diğer baronların çoğu gibi.
BÖLÜM 43
O savaşta Kutsal Haç kaybedildi; onun akıbetinin ne olduğu bilinmiyordu, ancak Champagne Kontu Henri, Akka efendileri ve Hristiyanların elindeki diğer toprakların

beyleri savaşa gelmişlerdi. Bu sırada Tapınak Şövalyeleri'nden bir keşiş geldi ve şöyle dedi: "Efendimiz, eğer bana izin verilirse ve benimle birlikte adamlar gönderilirse, bu topraklarda savaşın olduğu yerde Kutsal Haç'ın nerede olduğunu bulabilirim; zira savaşın olduğu gün onu kendi ellerimle toprağa gömdüm."

Sayfa 66
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ
Bunun üzerine Kont Henri, yanına üç hizmetkâr verdi, zira orası artık Selahaddin'in topraklarıydı ve onlara toprağın altını, savaşın olduğu yeri kazmalarını emretti. Kont sordu: "Peki ya Kralın yakalandığı yeri biliyor musun?" Keşiş: "Evet, o yeri çok iyi bilirim," dedi. Kont ona Kutsal Haç'ı bulup çıkarmasını emretti, o da gidip gece boyunca kazı yaptı ancak hiçbir şey bulamadılar. Kont ona nedenini sorduğunda; o gece oraya gidip aramış olsalar bile yerini bulamayacaklarını, çünkü çok karanlık olduğunu ve birilerinin onları görüp yakalamasından korktuğunu söyledi. Kont: "Tanrı aşkına gidin ve o yeri tekrar arayın, bilirsiniz ki bundan daha büyük bir iyilik olamaz," dedi. Tekrar gittiler ve üç gece boyunca aradılar ancak hiçbir şey bulamadılar.
BÖLÜM 44
Selahaddin, Hristiyanları yendiğinde ve esir aldığında, Rabbine şükretti; ordu içinde çadırına getirilen şövalye esirlerin bağışlandığını duyurdu. Kralı çadırına getirdi; yanına Kont Henri'yi, üvey oğlu Hanfroi'yi, Montferrat Markizi Boniface'i, Kont Jocelin'i, Mareşal'i ve Kralın yanında esir düşen Kralın kardeşini getirdi.

Sayfa 67
23. KİTAP
Tüm bu soylu adamlar, o Cumartesi günü Sıcak Aziz Martin bayramında Kral ile birlikte esir düştüler.
BÖLÜM 45
Selahaddin, Kralı ve merhametine kalmış olan diğer baronları gördüğünde onlara çok iyi davrandı; Kralın çok sıcakladığını ve susadığını fark edince, ona ikram edilmek üzere bir kupa dolusu şerbet getirilmesini emretti. Kral içtikten sonra kupayı, yanında oturan Prens Renaut'a uzattı. Selahaddin, Kralın kupayı Prens Renaut'a verdiğini görünce -ki o dünyada en çok nefret ettiği adamdı- öfkelendi ve Krala şöyle dedi: "Efendimiz, bana sormadan ona içecek vermeniz beni üzdü; ancak sizin aracılığınızla içtiği için ona bir daha asla içecek vermeyeceğim; çünkü ona canını bağışlayacak hiçbir söz vermedim, ne de benden aman diledi." Ardından Prens Renaut'a bakarak, Kralın ve diğer baronların önünde ona şöyle dedi: "Prens Renaut, seni kaç kez uyarmıştım ve sana bir mülk vermeyeceğime dair yemin etmiştim." Bir kılıç istedi, kılıç getirilince onu kavradı ve bizzat kendi elleriyle prensin kafasını kesti; sonra başını alıp çadırının dışına çıkarttırdı ve tüm şehirlerde teşhir edilmesini, her yerde zaferinin duyurulmasını emretti. Prens Renaut'un kafası kesildikten sonra, Kralı ve diğer esirleri Şam'a göndererek hapse attırdı.

Sayfa 68
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ

Kendisi oradan ayrıldı ve Taberiye'yi kuşatmaya gitti. Kontes, Kralın esir düştüğünü ve Hristiyanların bozguna uğradığını öğrenince Taberiye'yi Selahaddin'e teslim etti. Selahaddin, nezaket göstererek onun ve adamlarının Nasıra'ya gitmesine izin verdi ve savaşın olduğu gün ele geçirdiği tüm şehirleri ona iade etti. Çarşamba günü Akka'ya gitti ve şehir halkı hemen teslim oldu. Ardından Sur'a yöneldi ancak orayı kuşatmadı, çünkü içeride hâlâ savaştan kaçan şövalyeler vardı.
BÖLÜM 46
Balian d'Ybelin savaştan kaçtığında Safiye'ye döndü, oradan Lion'dan geçerek eşi Kraliçe Maria'yı bıraktığı Nablus'a gitti; orada bozgun haberini alan halkın yaya olarak Kudüs'e kaçmakta olduğunu gördü; Nablus şehri de neredeyse tamamen boşalmıştı. Kudüs'e vardığında patrikten ve şehrin ileri gelenlerinden, karısını ve çocuklarını oradan çıkarıp Aşkelon'a götürmek için izin istedi. Patrik ve şehir halkı onun gelişine çok sevindiler, çünkü bozgunun büyük kederini yaşıyorlardı; ondan kendilerine danışmanlık yapmasını, şehri ve halkı savunmasını istediler; her şeyi bırakıp gitmek istediğini görünce çok üzüldüler. Şehirde onlara destek olacak başka hiçbir soylu yoktu; ne bir danışman ne de bir lider kalmıştı.

Sayfa 69
23. KİTAP
Hepsi patriğin evinde toplandılar ve ona yalvardılar Balian d'Ybelin'in şehirde kalması, şehrin muhafazası ve idaresini üstlenmesi için ısrar ettiler; herkesin ona itaat edeceğini, ancak gerekirse kendisini ve ailesini zorla alıkoyacaklarını söylediler. Balian patrikle birlikte kalırken, karısını ve çocuklarını Aşkelon'a gönderdi. Patrik ve ileri gelenler ona gelerek Hristiyanlık adına ve kendi soyluluğu adına şehri savunmasını, kutsal Kudüs şehrini düşmanlara karşı korumasını rica ettiler. Balian bu sözleri duyunca, ertesi sabah patriğin evinde cevap vereceğini söyledi. Sabah olduğunda Balian, patriğin evine giderek topluluğa şöyle dedi:

Sayfa 70
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ "Efendiler, benden şehrin muhafazasını ve idaresini üstlenmemi istediniz bu isteğinizi kabul ediyorum; ancak bu işin ne kadar zor ve tehlikeli olduğunu biliyorum; eğer bir şeyler ters giderse suçun bana kalacağını da biliyorum. Ancak mademki bir lider istiyorsunuz, ben bu görevi üstlenirim." Orada bulunanlar buna çok sevindiler ve Balian'a biat ettiler. O sırada Kudüs krallığında savaştan kaçan sadece 11 şövalye kalmıştı. Balian şehirde bulduğu şövalyeleri yanına aldı; 15 yaşından büyük gençleri ve burjuva sınıfından yetenekli olanları şövalye yaptı. Şehirde gıda sıkıntısı olduğunu görünce, gıdaların evlerde saklanmasını yasakladı ve sokaklarda satılmasını emretti. Sonra Balian ve patrik, Kutsal Kabir'in gümüş kaplamalarını söktürerek şövalyeler ve askerler için sikke basılmasını sağladılar.

Sayfa 71
23. KİTAP

Her gün halkın arasında devriye gezen şövalyeler ve askerler şehre yiyecek getiriyorlardı; zira kuşatılacaklarını biliyorlardı.
BÖLÜM 47
Şimdi Kudüs'ü bir kenara bırakıp, o sırada Sur'da bulunan Selahaddin'den bahsedelim. Selahaddin, Sur'u alamayacağını düşünerek orayı kuşatmayı bıraktı. Kudüs'e yöneldi ve Sur'dan 15 mil uzaklıktaki Sayda şehrine geçti. Orayı ele geçirdi, sonra Beyrut'u ve ardından Botron'u aldı. Bu sırada Tapınak Şövalyeleri, Trablus Kontu ile Selahaddin arasında bir anlaşma olduğunu iddia ederek nefrete başladılar, çünkü topraklarını kaybetmişlerdi. Trablus Kontu Selahaddin'in içeri girdiğini görünce denize açıldı ve Antakya prensi Reimont'un yanına gitti; orada bulunan tüm şövalyeleri topladı.

Sayfa 72
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ
Daha sonra Trablus'a döndü, ancak orada hastalandı ve öldü ve vasiyetinde Trablus topraklarını savunacak bir varisi kalmadığı için orayı vaftiz oğlu olan Antakya Prensi Reimont'un oğluna bıraktı. Reimont bu haberi alınca sevinerek Trablus'a gitti ve toprakların yönetimini üstlendi. Ancak daha sonra Antakya prensi, diğer oğlu Bohemond'u Trablus'a gönderdi, çünkü o daha savaşçı ve cesurdu; Tanrı'nın izniyle orayı daha iyi koruyacağını düşünüyordu. Onu Trablus beyliğine atadı ve halkın ona sadakat yemini etmesini sağladı. Ancak Reimont bu duruma çok üzüldü ve oradan ayrıldı ve genç Bohemond Trablus Kontu olarak kaldı.

Sayfa 73
23. KİTAP
BÖLÜM 48
Sur'daki şövalyeler, Selahaddin'in oradan ayrıldığını ve Sayda'ya gittiğini öğrenince çok sevindiler. Selahaddin onlara bir şövalye göndererek kaleyi teslim etmelerini istedi, ancak şövalyeler bunu reddettiler ve kaleyi savunacaklarını söylediler. Selahaddin bu cevabı alınca öfkelendi ve şehri tamamen kuşatmak üzere geri döndü. Ancak Hristiyanlar dışarıdan yardım bekliyorlardı; Tanrı onlara yardım ve destek gönderdi, nitekim denizde bir gemi göründü.

Sayfa 74
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ BÖLÜM 49
Şimdi size Tanrı'nın Sur'a gönderdiği yardım ve danışmandan bahsedeyim. Konstantinopolis'te bulunan Markiz Conras, İmparator'un yanına gelerek şöyle dedi: "Efendimiz, buradaki şövalyeler benimle birlikte Kutsal Kabir'e gitmek istiyorlar; artık burada kalamayız; ancak hac görevimizi tamamladığımızda geri döneceğiz." İmparator bunu duyunca çok üzüldü çünkü Markiz'in şehirden ayrılmasını istemiyordu; zira onun akıllı ve cesur bir adam olduğunu, şehir halkının da onu sevdiğini biliyordu. Markiz denize açıldı ve yanında birçok yiyecek ve şövalye ile yola çıktı. Sonunda Boque Lion (Aslan Ağzı) denilen yere vardılar. Markiz orada durup ufku gözledi ve Konstantinopolis'ten gelen bir geminin geçtiğini gördü; gemideki

şövalyeler ona İmparator'un öldüğünü ve şehrin karışıklık içinde olduğunu söylediler. Markiz bunun üzerine rotasını değiştirdi ve Sur'a yöneldi.

Sayfa 75
23. KİTAP Gemiyle limana girdiklerinde, Tanrı onlara iyi bir rüzgâr ve sakin bir deniz verdi. Sur halkı geminin geldiğini görünce çok sevindiler, ancak gelenlerin kim olduğunu bilmiyorlardı. Markiz gemiden inip şehre girdiğinde halk onu büyük bir coşkuyla karşıladı. Selahaddin geminin geldiğini ve şehrin güçlendiğini öğrenince kuşatmayı sıkılaştırdı. Ancak Markiz şehri çok iyi tahkim etmişti ve Selahaddin'in saldırılarına karşı koyabiliyordu. Selahaddin sonunda Kudüs'ü ele geçirmek istediği için Sur'u bırakıp oraya yönelmeye karar verdi.

Sayfa 76
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ
Sarasenler şehri alamayacaklarını anlayınca tekrar Akka'ya döndüler ve orada gemilerini hazırlamaya başladılar. Tanrı Sur halkına yardım etti ve onlara iyi bir rüzgâr verdi. Markiz gemileriyle denize açıldı ve Sarasenlerin gemilerine saldırdı; birçoğunu ele geçirdi ve bir kısmını batırdı. Bu zafer Sur halkına büyük bir moral verdi. Selahaddin bu haberi alınca Sur'un teslim edilmesi için Markiz'e haber gönderdi, ancak Markiz şehri asla teslim etmeyeceğini bildirdi.

Sayfa 77
23. KİTAP BÖLÜM 50
Markiz şehri tahkim ettikten sonra içindeki erzak ve mühimmatı kontrol etti. Selahaddin'in sancaklarının surlara dikildiğini gördü ve bunların kimin olduğunu sordu. Ona bunların Selahaddin'in sancakları olduğunu, ancak şehir halkının ertesi gün onları indireceğini söylediler. Markiz buna çok sevindi ve şehri savunmak için daha fazla çaba sarf etti. Selahaddin şehrin kolayca teslim olmayacağını anlayınca oradan ayrıldı ve Kudüs'e doğru ilerledi.
Sayfa 78
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ
Selahaddin, Sur'un kolayca alınamayacağını anlayınca Markiz'e bir haberci göndererek oğluyla birlikte gelmesini ve şehri teslim etmesini istedi. Markiz buna karşı çıkarak Selahaddin'in en küçük taşını bile kendisine teslim etmeyeceğini, gerekirse şehri sonuna kadar savunacağını bildirdi.
BÖLÜM 51
Selahaddin orada bir şey yapamayacağını görünce Kayserya'yı kuşatmaya gitti; orayı ele geçirdi, sonra Yafa'ya geçti ve orayı da aldı; ardından Aşkelon'a yöneldi ve orayı kuşattı. Aşkelon halkı Kudüs'ten yardım bekliyordu ancak yardım gelmeyince Selahaddin ile müzakere etmeye başladılar. Selahaddin onlara eğer şehri teslim ederlerse hayatlarını bağışlayacağını söyledi halk teslim olmaya karar verdi ve şehri Selahaddin'e teslim ettiler.

Sayfa 79

23. KİTAP
Selahaddin şehre girdiğinde halkın mallarına dokunmayacağına söz verdi. Daha sonra esir tutulan Hristiyanların bir kısmını serbest bıraktı ve Kral Gui'yi de hapisten çıkardı. Selahaddin buradan ayrılarak Kudüs'e yöneldi ve şehri kuşatmaya başladı. Kudüs halkı Selahaddin'in geldiğini görünce büyük bir korkuya kapıldı.
BÖLÜM 52
Aşkelon teslim edildiğinde, Kudüs halkı Selahaddin'e gelerek şehri teslim etmek istediklerini ancak karşılığında bazı güvenceler istediklerini bildirdiler. Selahaddin onlara şehri savaşmadan teslim ederlerse canlarını ve mallarını bağışlayacağını, aksi takdirde herkesi kılıçtan geçireceğini söyledi.

Sayfa 80
İMPARATOR HERAKLEIOS'UN TARİHİ
Selahaddin, Kudüs halkına şehri barışla teslim etmelerini, aksi takdirde büyük bir yıkım olacağını ihtar etti.
BÖLÜM 53
Şunu söylemeyi unutmuştum; Aşkelon teslim edildiğinde Selahaddin kaleleri geri aldı ve Kudüs burjuvaları Selahaddin'e gelerek dediler ki: "Siz ne derseniz deyin, biz Kudüs'ün kutsallığına inanıyoruz ve burayı asla terk etmeyeceğiz." Selahaddin onlara şöyle cevap verdi: "Ben size yardım edeceğim; size 30.000 besant altın vereceğim ve şehri güçlendirmenize izin vereceğim; ayrıca gitmek isterseniz size 5.000 askerlik bir koruma sağlayacağım. Eğer Hamsin yortusuna kadar yardım gelmezse o zaman şehri bana teslim edersiniz." ....

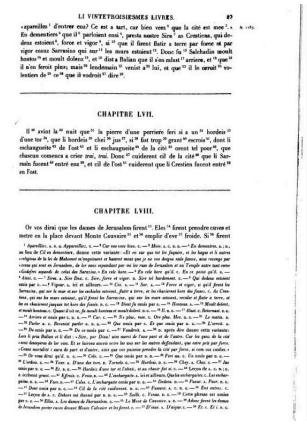

Sayfa 81

Kendi canlarınız ve mallarınız üzerine yemin ettiler. Onlar ise şöyle cevap verdiler: Tanrı'nın izniyle şehri asla teslim etmeyeceklerini, zira Tanrı'nın orada acı çekip öldüğünü ve kendi kanını orada akıttığını belirttiler. Salahaddin, şehri asla barış yoluyla alamayacağına dair yemin ettiklerini görünce şatoyu o kadar iyi ve uzaktan korumuşlardı ki, bunu büyük bir asaletle ve hiçbir kayıp vermeden başardılar. Sonra Salahaddin, Kudüs'ü kuşatmak üzere Askalan'dan yola çıktı.

Sayfa 82

Salahaddin Kudüs'ü kuşatmaya geldiğinde, bir Perşembe akşamı şehrin önüne karargâh kurdu. Cuma sabahı erkenden, Davud Kulesi'nin yanındaki cüzzamhane ve Aziz İstefanos Kapısı'na kadar olan bölgede şehrin önünde saf tuttu. Şehre

saldırmadan önce, içeridekilere şehri kendisine teslim etmelerini, Askalan önündeyken yaptığı anlaşmaya sadık kalmalarını, zira o zaman onlara şehri teslim ederlerse asla zorla almayacağına dair söz verdiğini hatırlattı. Kudüs halkı ise daha önce belirttikleri üzere şehri teslim etmeyeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine Salahaddin, şehre saldırmak üzere adamlarını silahlandırdı ve şehirdekiler dışarı çıkarak Sarazenlerle çarpıştılar; fakat çatışma uzun sürmedi, çünkü Sarazenler sabah güneşini gözlerine aldıkları için akşam vaktine kadar geri çekildiler. Sekiz gün boyunca kuşatmaya bu şekilde devam ettiler; ancak Hristiyanların kalede olması ve dışarıdaki su kıtlığı nedeniyle bir sonuç alamadılar ve her geçen gün güneş Sarazenlerin arkasındaydı.

Sayfa 83
Hristiyanların tarafında ise ne bir mancınık ne de bir taş fırlatıcı kurabilmişlerdi. Size Sarazenlerin Hristiyanlara nasıl saldırdığını ve onları nasıl sıkıştırdıklarını anlatayım: Dokuzuncu saat geçene kadar onlara saldırmazlardı. Dokuzuncu saat geçince ve Sarazenler güneşi arkalarına alıp Hristiyanların gözüne vurduğunda, geceye kadar saldırırlardı; öyle ki toz bulutu kalkar ve toz Hristiyanların gözlerine ve yüzlerine dolardı, güneş ve toz onları iyice bunaltırdı. Sarazenler bu taraftan bir sonuç alamayacaklarını anlayınca kuşatmanın yerini değiştirdiler ve şehrin diğer tarafına, Aziz İstefanos Kapısı'ndan Yehoşafat Kapısı'na ve Zeytin Dağı Kapısı'na kadar olan bölgeye yerleştiler; çünkü o bölgede vadiler yoktu ve şehre kapalı yollar üzerinden yaklaşmak daha kolaydı. Kuşatmanın yerinin değiştirilmesi, şehrin kuşatılmasından sonraki ikinci Cuma günü gerçekleşti. Hristiyanlar o zaman şehirde kapalı kaldılar, öyle ki dışarı çıkamıyorlardı; zira Yehoşafat Kapısı'ndan başka ne bir kapı ne de bir gizli geçit vardı ki oradan kırlara çıkabilsinler, sadece Magdalen Kapısı'nın küçük bir yan kapısı vardı ki oradan iki duvar arasından geçilebiliyordu ve Salahaddin kuşatmanın yerini değiştirdiği gün şehre taş atan bir mancınık kurdurdu.

Sayfa 84
Gece boyunca o kadar çok mancınık ve taş fırlatıcı kurdurdu ki ertesi sabah on iki tane oldukları sayıldı. Ertesi sabah vakit geldiğinde Salahaddin şövalyelerini silahlandırdı ve şehre saldırmak üzere birlikler oluşturdu; bazıları hendeklere doğru ilerlerken, arkalarında yaycılar yağmur gibi ok yağdırıyorlardı. Şehirde o kadar cesur bir adam yoktu ki surların üzerinde başını göstermeye cesaret edebilsin. Sonra hendeğe kadar geldiler ve lağımcıları hendeğe indirip surun altını oymaya başladılar; öyle ki iki gün içinde surun bir kısmını oydular. Orayı oyup desteklediklerinde ve malzemeleri yerleştirdiklerinde ateşe verdiler; böylece sur hendeğe doğru devrildi. Hristiyanlar lağımcılara engel olamıyorlardı, bu yüzden korkuya kapıldılar ve surdaki boşluğu tahtalarla ördüler.

Sayfa 85
Surları ellerinden geldiğince savundular; Sarazenler de oraya saldırmaktan vazgeçmediler. Öyle ki saldırı çok şiddetliydi ve çatışma tüm gün ve gece boyunca sürdü, Hristiyanlar büyük bir yük altındaydı, çok yoruluyor ve büyük masraf

yapıyorlardı; zira surun o kısmını korumak için nöbetçilere gecelik bir altın bizans ödemek zorunda kalıyorlardı. Şövalyeler ve burjuvalar da büyük bir çaba sarf ediyordu. Zira o bölgenin korunması gerekiyordu ve Türklerin şehre girmesini engelleyecek kadar çok insan olmadığı için savunmacılar dinlenme fırsatı bulamıyorlardı; bu yüzden Hristiyanlar daha fazla dayanamıyorlardı. Şehre girilme tehlikesini ve Türklerin saldırıyla şehre girip kendilerini öldüreceğini görünce, ne yapmaları gerektiği konusunda fikir alışverişinde bulunmak üzere şehrin ileri gelenleri toplandılar. Patrik ve İbelinli Balian'ın yanına giderek, geceleyin şehirden çıkıp orduya saldırmayı ve Tanrı'nın kendilerine verdiği güçle onurlu bir savaşta ölmeyi düşündüler.

Sayfa 86
Esir edilip utanç içinde öldürülmekten daha iyi olduğunu düşündüler; çünkü şehrin daha fazla savunulamayacağını görüyorlardı. İsa Mesih'in ölümü pahasına ya şehri korumayı ya da ölmeyi tercih ediyorlardı. Bu tavsiye üzerine şövalyeler, burjuvalar ve askerler anlaştılar. Fakat patrik onlara şöyle dedi: Efendiler, ben de sizinle aynı fikirdeyim ama başka bir durum var ki, eğer biz kendimizi feda edersek kadınlarımızı ve çocuklarımızı kime bırakacağız? Zira her birinizin burada eşi, çocuğu ve akrabası var. Biz ölünce Sarazenler kadınlarımızı ve çocuklarımızı alacaklar, onları öldürmeyecekler ama zorla din değiştirtecekler, böylece onlar ebediyen kaybolmuş olacaklar. Ama Kudüs halkı için Salahaddin'e gidip şehri teslim etmek için hangi şartlarda anlaşabileceğimizi sormak daha doğru görünmektedir. Bu tavsiye üzerine anlaştılar. Sonra İbelinli Balian'ın Salahaddin'e gidip barış için ne yapabileceğini sormasını rica ettiler. Balian, Salahaddin'in huzuruna çıktı ve onunla konuştu. O sırada Salahaddin şehrin önündeydi ve şehri teslim etmesi hakkında görüşüyordu; zira o sırada Sarazenler şehre bir saldırı düzenlemişler ve merdivenler getirip surlara dayamışlardı, öyle ki on kuleye bayraklarını dikmişlerdi ve oydukları surun üzerine çıkmışlardı. Salahaddin, bayraklarını surların üzerinde görünce Balian'a şöyle dedi: Neden benden şehrin anahtarlarını istiyorsun? Bak, bayraklarımı ve adamlarımı gör, onların şehre girmeye hazır olduklarını gör.

Sayfa 87
Bu durum karşısında şehir neredeyse alınmış gibiydi. Onlar böyle konuşurken, Tanrı bir mucize gösterdi: Şehirde bulunan Hristiyanlar güçlerini toplayarak surlardaki tüm Sarazenleri yere çaldılar ve onları utanç içinde ve büyük bir üzüntüyle geri püskürttüler. Sonra Salahaddin geri çekildi ve o gün başka bir şey yapmayacağını, ertesi sabah ne istediğini söylemek üzere geri gelmesini Balian'a bildirdi. Geceleyin bir mancınığın taşı bir kulenin korkuluğuna çarptı ve öyle bir gürültü çıkardı ki ordunun ve şehrin gözcüleri büyük bir dehşete kapıldılar; her iki taraf da diğerinin gizlice içeri girdiğini sanarak büyük bir feryat kopardı.

Sayfa 88
Size Kudüs kadınlarının neler yaptığını anlatayım: Onlar, büyük tekneler getirip Kalvary Dağı'nın önüne koydular ve içlerini soğuk suyla doldurdular. Sonra kızlarını

boyunlarına kadar suya soktular ve saçlarını kesip attılar. Rahipler ve din adamları ise yalın ayak, üzerlerinde sadece gömleklerle şehir surlarının etrafında geçit töreni yaptılar, yanlarında Suriyelilerin önünde taşıdıkları Kutsal Haç'ı ve bir rahibin ellerinde taşıdığı Efendimizin Bedenini götürdüler. Efendimiz İsa Mesih, şehirde hüküm süren ve Tanrı katına dualaların yükselmesini engelleyen o kötü şehvet ve kokuşmuş günahlar nedeniyle feryatlarını duymak istemedi; zira o kokuşmuş günahlar doğaya aykırıydı ve şehrin o kadar kokuşmuş olduğu söyleniyordu ki, Tanrı artık oraya tahammül edemiyordu. Şehir halkı ne kadar temizlenirse temizlensin, orada ancak iki yaşlı adam ve hamile bir kadın veya küçük bir çocuk kalana kadar bu kokuşmuşluktan kurtulamayacaklardı. Şimdi bu kötü durumu bir kenara bırakalım. Salahaddin'e şehri teslim etmek için giden İbelinli Balian'dan bahsedelim. Balian Salahaddin'in huzuruna çıktığında Salahaddin ona şehri ancak zorla alacağını ve daha önce yemin ettiği üzere kimsenin canını bağışlamayacağını söyledi. Balian ise Salahaddin'e bakıp şöyle dedi: Görüyorsunuz ki size hiçbir yardım gelmeyecek ve şehri savunmak için hiçbir umudunuz yok.

Sayfa 89
Bunun üzerine Balian ona merhamet dileyerek şöyle dedi: Efendim, size söyleyeceğim şekilde Tanrı'nın merhametine sığının. Eğer şehri bana barış yoluyla teslim etmezseniz, içerideki tüm malları ve hazineleri yok ederiz, binaları yakarız ve elimizdeki tüm esirleri, yani sizin adamlarınızdan olan beş yüz kişiyi öldürürüz; böylece benden hiçbirini canlı alamazsınız. Sonra karılarımızı ve çocuklarımızı öldürürüz ki hiçbirini esir alamayasınız. Salahaddin ise fidyenin ne kadar olacağını sordu. Balian: Fakiri ve zengini için yirmi bizans olsun dedi. Salahaddin ise bunun çok fazla olduğunu, her erkek için on bizans, kadın için beş bizans ve çocuk için bir bizans ödenmesi gerektiğini belirtti. Balian ise şehirde bu kadar parası olmayan çok sayıda yoksul olduğunu, bu insanların fidyesini ödeyemeyeceklerini söyledi. Salahaddin ise şehri bu şartlar dışında teslim almayacağını bildirdi. Balian geri dönüp patrik ve burjuvalarla konuştu. Salahaddin'in teklifini duyunca hepsi büyük bir keder içinde kaldılar ve şehrin yoksul halkı toplandı.

Sayfa 90
Birlikte bir karar aldılar ve İngiltere Kralı Henry'nin hastanede büyük bir hazinesi olduğunu, eğer bu parayla yoksul halkı kurtarabilirlerse bunun iyi bir iş olacağını söylediler. Tapınak şövalyelerinin üstatları, İngiltere Kralı'nın bu hazinesini orduyu donatmak için kullandıklarını ama Haç'ın kaybedildiğini söylediler. Sonra patrik, burjuvalar ve Balian hastaneye giderek oradakilerle görüştüler ve İngiltere Kralı'nın hazinesini yoksul halkı kurtarmak için kullanmak istediklerini belirttiler. Hastane yöneticileri ise kardeşlerine danışacaklarını söylediler; sonunda şehrin iyiliği için bu paranın verilmesine razı oldular. Sonra Salahaddin'e gidip anlaştılar: Her erkek için on bizans, her kadın için beş ve her çocuk için bir bizans ödenmesi kararlaştırıldı. Balian ve diğerleri hastaneye ve patriğe gidip bu durumu anlattılar ve yoksul halkı kurtarmak için gereken parayı oradan aldılar ve en iyi şekilde ödemeyi yaptılar.
Sayfa 91

Sonra Balian, Sarazenlerin ordugahına gitti, Salahaddin'i selamladı ve Salahaddin ona şehri teslim etmeye gelip gelmediğini sordu. Balian: Efendim, anlaştığımız üzere geldim dedi. Salahaddin ise ona şöyle dedi: Sana söz veriyorum ki, eğer sözünde dururs an ben de dururum; şehri teslim et. Balian ise: Efendim, önce şehirdeki yoksul halkın durumunu konuşalım, her birinin fidyesi için belirlenen miktarı kimlerin ödeyebileceğini saptayalım dedi. Sonra Salahaddin ile yoksul halkın kurtarılması için yedi bin kişi karşılığında otuz bin bizans ödenmesi konusunda anlaştılar. Ayrıca taşınabilir mallarını ve kıyafetlerini yanlarına almalarına izin verildi; böylece güvenli bir şekilde Hristiyan topraklarına gidebileceklerdi. Bu anlaşma sağlandığında, Balian Salahaddin'e şöyle dedi: Efendim, zenginlerin ve orta hallilerin fidyelerini topladık. Şehirde ödeme yapamayacak çok yoksul insan var. Tanrı aşkına, onlara bir miktar merhamet edin ve ben Patrik ile Tapınak ve Hastane şövalyelerinden topladığım parayla onların bir kısmını kurtarayım.

Sayfa 92
Sonra Salahaddin şöyle dedi: Memnuniyetle kabul ederim, yüz bin bizans karşılığında tüm yoksul halkı serbest bırakırım. Balian ise: Efendim, bu kadar yoksulun bu kadar parası olması imkansız dedi. Bunun üzerine Salahaddin, şehri toplu halde kurtaramayacaklarını ama bir kısmını kurtarabileceklerini söyledi. Balian, yedi bin kişi için kaç bizans ödenmesi gerektiğini sordu. Salahaddin otuz bin bizans istedi. Balian: Efendim, bu miktar bizim için uygun dedi. Böylece Salahaddin ile otuz bin bizans karşılığında yedi bin yoksul kişinin, iki kadın veya on çocuğun bir yetişkin yerine sayılması şartıyla serbest bırakılması konusunda anlaştılar. Salahaddin ayrıca halkın şehirden ayrılırken eşyalarını ve mallarını taşıyabilmeleri için güvenli bir geçiş sağladı. Balian'a her sokakta bu durumu ilan etmesini ve kimlerin silah taşıyabileceğini belirlemesini emretti. Balian şehre dönüp bu kararları açıkladığında halk büyük bir sevinç duydu ve gidip Salahaddin'e şehrin anahtarlarını getireceğini söyledi.

Sayfa 93
Böylece Balian Sarazen ordusundan ayrılıp şehre girdi ve patriğin yanına gitti. Tapınak ve Hastane şövalyelerini ve şehrin ileri gelenlerini çağırıp Salahaddin ile yaptığı anlaşmayı anlattı; onlar da bu durumu memnuniyetle kabul ettiler.

Sayfa 94
Ertesi gün, kapıların anahtarlarını teslim ettiler ve Salahaddin'e gönderidiler. Salahaddin anahtarları alınca Tanrı'ya şükretti. Davud Kulesi'ne muhafızlar gönderdi ve bayrağını oraya diktirdi, tüm kapıların kapatılmasını emretti; Davud Kapısı hariç, oradan hiçbir Hristiyan'ın çıkmasına izin verilmedi. Sarazenler şehre girdiler ve Hristiyanların satacakları malları almaya başladılar. Kudüs'ün Salahaddin'e teslim edildiği gün bir Cuma günüydü, Ekim ayının ikinci günü ve Aziz George şenliğinin ertesiydi. Salahaddin kuleye yerleşip şehrin kapılarını tuttuktan sonra, fidyelerin toplanması için Davud Kulesi'ne yazı işleri görevlilerini ve amirlerini yerleştirdi. Yoksul halkın fidyesi için yedi bin kişinin serbest bırakılmasına karar verilmişti; otuz

bin bizans ödendi. Geriye kalan halk ise fidyelerini ödeyene kadar bekletildiler. Balian ve Patrik, otuz bin bizans ödeyerek yedi bin yoksulun serbest kalmasını sağladılar ve gerekli ödemeyi yaptılar.

Sayfa 95
Ardından şehrin burjuvaları kendi fidyelerini verdiler. Her kapıdan dürüst insanlar seçtiler ve bu kişilere, ne akrabalık ne de sevgi hatırına kimseyi kayırmayacaklarına, sadece parası yetmeyen yoksulları kurtaracaklarına dair kutsal eşyalar üzerine yemin ettirdiler. Böylece yedi bin yoksul Kudüs'ten çıkarıldı. Geriye kalanlar ise fidye ödeyemedikleri için tutsak kaldılar. Patrik ve Balian, Tapınak ve Hastane şövalyelerinden yoksul halkın geri kalanı için de yardım istediler; zira Salahaddin şehri zorla almadığı için tüm malları ve hazineleri olduğu gibi kalmıştı. Salahaddin'in onlara merhamet edeceğini umuyorlardı ama yine de kaç kişinin geride kaldığını tam olarak söyleyemem.

Sayfa 96
Size Salahaddin'in Kudüs şehrini nasıl koruduğunu anlatayım: Sarazenlerin Hristiyanlara zarar vermesini veya aralarına karışmasını engelledi. Her sokağa iki şövalye ve muhafızlar yerleştirdi. Şehri o kadar iyi korudular ki ne bir hırsızlık ne de bir kargaşa yaşandı. Kudüs'ten ayrılan Hristiyanlar, Sarazenlerin ordugahının önünde, bir ok atımı mesafede konakladılar. Salahaddin, yoksul halkı korumak için nöbetçiler görevlendirdi. Kudüs halkı şehirden çıktığında, Salahaddin'in kardeşi Seyfeddin Adil Salahaddin'e gelerek şöyle dedi: Efendim, bu şehri fethetmenize yardım ettim, şimdi bana bu yoksul halktan bin tanesini bağışlayın. Salahaddin onlarla ne yapacağını sorunca, onları serbest bırakacağını söyledi. Salahaddin kabul etti ve ona bin esir teslim etti.

Sayfa 97
Seyfeddin yoksul esirleri alıp Tanrı rızası için serbest bıraktı. Sonra Patrik Salahaddin'e geldi ve yoksul halkın kendisine de bağışlanmasını istedi; Salahaddin ona da yedi yüz kişi verdi. Sonra Balian beş yüz kişi istedi, ona da verdi. Salahaddin daha sonra adamlarına şöyle dedi: Kardeşim Seyfeddin, Patrik ve Balian kendi sadakalarını verdiler, şimdi sıra bende. Sonra şehir muhafızlarına Davud Kapısı'ndan başka bir kapının açılmasını ve tüm yoksulların oradan çıkmasını emretti. Hiçbir ödeme yapamayacak durumda olan yaşlılar, kadınlar ve çocuklar iki sur arasından dışarı çıkarıldı. Salahaddin'in bu şekilde serbest bıraktığı yoksulların sayısı sayılamayacak kadar çoktu. Ancak orada kalanlar arasındaydı.

Sayfa 98
Patrik ve Balian, Salahaddin'e gelerek ellerindeki rehineler karşılığında geri kalan yoksul halkın da serbest bırakılmasını istediler. Salahaddin ise daha fazla konuşulmamasını, geri kalan her bir erkek için on bizans ödenmesi gerektiğini, aksi takdirde serbest kalmayacaklarını bildirdi. Size Salahaddin'in yaptığı büyük bir iyiliği daha anlatayım: Savaşta eşlerini ve babalarını kaybeden asil kadınlar Salahaddin'e

gelerek ağladılar ve merhamet dilediler. Esir düşen eşlerinin ve babalarının nerede olduğunu sordular. Salahaddin onlara acıdı ve eğer eşleri veya babaları hayattaysa onları serbest bırakacağını söyledi ve büyük bir acıma duygusuyla onlara yaklaştı.

Sayfa 99
Hayatta olan beylerini zindandan çıkarıp onlara teslim etti. Ölmüş olanların eşlerine ve kızlarına ise kendi hazinesinden, durumlarına göre kimine daha çok kimine daha az olmak üzere bağışlarda bulundu. Onlar da bu iyilik karşısında Tanrı'ya şükrederek oradan ayrıldılar. Hristiyanlar Kudüs'ten ayrıldıktan sonra dışarıda toplandılar. Salahaddin onlara eşlik etmesi için muhafızlar görevlendirdi. Onları üç gruba ayırdı: Bir kısmına Tapınak şövalyeleri, bir kısmına Hastane şövalyeleri, diğer kısmına ise Patrik ve Balian eşlik ediyordu. Salahaddin onlara Trablus'a kadar güvenli bir şekilde gitmeleri için şövalyeler verdi. Arka artçı birlikler ise yolda güvenliği sağlıyordu ve artçı birlikler, öndekiler yemek yiyip uyuyunca onlara yetişiyorlardı.

Sayfa 100
Hristiyan ordusu ilerlerken, arkadaki korumalar kadınların ve çocukların yorulup geri kalmaması için büyük çaba sarf ediyorlardı. Yolda yorulanları hayvanlara bindiriyor veya kucaklarında taşıyorlardı. Salahaddin onları Trablus sınırına kadar güvenli bir şekilde ulaştırdı.

Sayfa 101

Trablus Kontu ise şehri onlara kapatarak içeri girmelerine izin vermedi hiç kimsenin içeri girmesine izin vermedi; aksine şövalyeleri kırlara çıkardı ve Selahaddin'in onlara vermiş olduğu tüm esirleri geri aldı. Fakir halkın büyük bir kısmı Antakya ve Ermeniye topraklarına gitti, diğer kısmı ise Trablus önlerinde kaldı ve oraya yerleştiler. Böylece Hristiyanlar Trablus önlerine geldiler ve Sarazenlerin elinden kurtuldular. Ancak ne orada ne de başka bir yerde hoş karşılanmadılar. Aşkelon'dan ve çevre kalelerden gelenler İskenderiye'ye kışlamaya gittiler. İskenderiye valisi onları konaklattı ve onlara iyi muamele edilmesini sağladı; gece gündüz onları korumaları için nöbetçiler dikti ki kimse onlara zarar vermesin; Mart ayına kadar orada kaldılar.

YİRMİ BEŞİNCİ KİTAP BÖLÜM I

Sayfa 102
Size İskenderiye Sarazenlerinin her gün neler yaptığını anlatayım. Şehrin ileri gelenleri her gün dışarı çıkıyor, Hristiyanlara ekmek ve para gibi büyük yardımlar yapıyorlardı. Zengin bir adam, paralarını, gemilerle karşıya geçmek için bekleyen veya orada ticaret yaparak kazanç sağlayacak olan bu tüccarlara borç veriyordu. Ve size başlarına gelen bir mucizeyi anlatayım: Mart ayında İskenderiye limanına Cenevizli, Pisalı, Venedikli ve diğer milletlerden gelen seksen gemi yanaştı; bu durum büyük bir pazar ve geçiş imkanı yarattı. Mart ayı geldiğinde ve Hristiyanlar toplandığında, İskenderiye valisine giderek borçlarını ödediler ve gemileri hazırlayıp yelken açmalarına izin verilmesini istediler. Vali, fakir halk gemilere binene kadar gemilerin ve dümencilerin ayrılmasına izin vermeyeceğini söyledi; onlar gemilere binince her birine gemi tahsis etti ve dümencilerin gitmesine izin verdi gemiler ne azdı ne de çok yüklüydü.

Sayfa 103
Vali onlara "Ne yapmak istersiniz?" diye sordu. Onlar, "Biz hırsızız" dediler. Vali, Hristiyan olup olmadıklarını sordu. Onlar "Evet" dediler. "Peki onları neden kaybetmek ve köle olarak satmak için götürmek istiyorsunuz, Selahaddin'in verdiği güvenceyi neden bozuyorsunuz? Buna müsaade edilemez, gemileri hemen bırakın" dedi. Selahaddin'in hatırına onlara bakacağına ve koruyacağına dair söz verdi. Onlara yiyecek ve su verdi, gemilere bindirdi; aksi takdirde dümencileriniz ve gemilerinizle gidemezdiniz. Denizciler başka türlü kurtulamayacaklarını görünce geçişlerine izin verdiler. Vali onlara, "Haydi gelin, bu insanları güvenli bir limana sadakatle götüreceğinize yemin edin" dedi. Zorlama yoluyla değil, güvenlik limanına ulaştırmak amacıyla; zenginleri götürdüğünüz gibi fakirlere de kötü davranmayacaksınız. Eğer onlara bir kötülük yaptığınızı öğrenirsem, memleketinize gelen tüccarlardan bunun intikamını alırım dedi. Böylece Hristiyanlar güvenle ayrıldılar ve Sarazen toprağından geçerek İskenderiye'de kışlamaya gittiler.

BÖLÜM II
Sayfa 104
Selahaddin Kudüs'ü ele geçirip şehre girdiğinde ilk sokakta doğrudan Tapınakçılara doğru gitti, Kudüs'ten ayrılmak istemedi, ta ki Tapınak'ta ibadet edip tüm Hristiyanlar dışarı çıkana kadar. Şam'dan gül suyu getirtilmesini emretti, böylece Tapınak yıkanacak, sonra kendisi oraya girecekti. On beş deve yükü gül suyu getirtildi ve Tapınak bu suyla iyice yıkandı; o girdiğinde her yer mis gibi kokuyordu. Tapınak'ın üzerinde duran büyük altın haçı indirtti ve Sarazenler onu halatlarla bağlayıp Davud Kulesi'ne kadar sürüklediler. Orada haçı parçaladılar ve kafir Sarazenler haçın ardından büyük naralar attılar; ancak ben bunun Selahaddin'in emriyle yapıldığını sanmıyorum. Haç Tapınak'tan çıkarıldığında Selahaddin Tapınak'ın yıkanmasını emretti ve içeri girip Allah'a şükretti. Sonra ordusunun bir kısmını Sur'u kuşatmak üzere gönderdi, diğer kısmını ise Hristiyanlar tamamen çıkana kadar Kudüs önlerinde bıraktı. Ardından Selahaddin ordusuyla birlikte Sur'u kuşatmak üzere yola

çıktı Sur önüne geldiğinde Şam'a haber gönderip Marki de Montferrat'ın babasını oraya getirmelerini emretti.

Sayfa 105
Kudüs'ten ayrılan Hristiyanlar Sur'un diğer tarafına geldiklerinde, Kudüs'te esir düşen marki de dahil olmak üzere orada bulunanların Hristiyanları görmesini istedi. Selahaddin markiyle görüşüp Kudüs'te aldığı babasını ona geri vermeyi teklif etti; eğer şehri kendisine teslim ederse babasını serbest bırakacak ve ona büyük bağışlarda bulunacaktı. Conrad, sahip olduğu şeyi asla teslim etmeyeceğini, Sur'u Selahaddin'e vermeyeceğini, aksine Tanrı'nın yardımıyla orayı savunacağını söyledi. Bunun üzerine Selahaddin Akka'ya gitti ve on üç galeri hazırlatıp Sur denizini tutmaları için gönderdi; böylece ne yiyecek ne de yardım Sur'a girebilecekti. Ayrıca Sur'un kara tarafına on üç büyük mancınık kurdurdu ve bunlar gece gündüz şehri dövdü.

Sayfa 106
Ancak hiçbir şey yapamadılar yiğitçe ve eğer Hristiyanlar Sarazenlere karşı her gün bir veya iki kez saldırı düzenlemeseydi durum daha zor olurdu. Şehirde bulunan bir İspanyol şövalyesi, silahlarının üzerinde yeşil bir aslan figürü taşıyordu; bu yüzden ona "Yeşil Şövalye" diyorlardı. Miğferinin üzerinde geyik boynuzları taşırdı. Marki, gemileri deriden kılıflarla kaplattırdı ki içindeki okçular görünmesin; bu gemilerde pencereler vardı ve oradan dışarıya ok atıyorlardı. Bu gemiler Sarazenlere çok zarar veriyordu çünkü kadırgalar ve diğer gemiler onlara yaklaşamıyordu. Bu gemilere "barbot" deniliyordu. Marki, hem denizden hem karadan kuşatıldığını görünce geceleyin bir tekne hazırlatıp yardım istemek üzere Trablus Kontu'na gönderdi; ona acilen adam ve yiyecek göndermesini rica etti. Kont, markinin yardıma ihtiyacı olduğunu anlayınca on kadırga hazırlatıp şövalyeler ve erzakla doldurdu; ancak Sur'un üç mil uzağına geldiklerinde denizde büyük bir fırtına koptu, gemiler birbirlerinden ayrıldı ve Trablus'a geri dönmek zorunda kaldılar, hiçbir şey başaramadılar çaresiz kaldı.

Sayfa 107
Marki hiçbir yardım gelmeyeceğini görünce Allah'a yalvarıp ondan yardım ve teselli diledi; nitekim Allah ona yardım etti. Bir mucize gerçekleşti: Bir Sarazen uşağı, bir amiralin oğlu, babasına kızarak Sur'a girdi ve Hristiyan oldu.
BÖLÜM III

Sayfa 108
Şimdi size markinin neler yaptığını anlatayım. Uşak Sur'da bir süre kaldıktan sonra marki onu Hristiyan kılığına sokarak Selahaddin'e bir mektup göndermesini istedi. Mektupta, şehrin tüm sırlarını bildiğini ve Hristiyanların gece kaçmayı planladıklarını, kendisine inanmazsa limandaki gürültüyü dinlemesini yazdı. Mektuplar hazırlandığında, marki bir asker aracılığıyla bunları Sarazen ordusuna gönderdi. Sarazenler oku ve mektupları görünce hemen alıp Selahaddin'e götürdüler.

Selahaddin mektubu okuyup içeriğini anlayınca en iyi adamlarını topladı ve Hristiyanları karşılamak üzere galerileri hazırlattı. Marki bunu görünce Sur limanının ana kapısını korumaya aldı ve en usta askerlerini oraya yerleştirdi; zira Sarazenlerin merdivenlerle surlara tırmanmaya cesaret edemeyeceğini, ancak gemilerle saldıracaklarını biliyordu. Garnizonuna hazır olmalarını emretti ve şehrin dış kapılarını kapattırdı; kimsenin dışarı çıkmasına izin vermedi; tüm gün şehrin içinde beklediler, kuleyi ve surları böylece tahkim edince limana gitti, galerilerini hazırlattı ve gece boyunca nöbet tutmalarını emretti. Sarazenler, kendilerine haber verildiği üzere nöbetçilerin uyuduğunu sandılar. Ertesi gün tan ağarırken Sarazenler limana doğru ilerlediler. Limanın zinciri indirilmişti çünkü galerilerin içeri girmesini istiyorlardı. Üç kule de askerlerle doluydu. Marki onların girişini izledi. Beş galerisiyle limana girdiklerinde, marki hemen zinciri çektirip galerileri ele geçirdi; içindeki tüm Sarazenleri öldürdü. Beş galeri ele geçirilince içindeki askerleri ve erzakları boşaltıp yerlerine kendi şövalyelerini ve askerlerini yerleştirdi; sonra Sarazenlerle savaşmak üzere limandan dışarı çıktılar. Sarazenler galerilerinin kaybedildiğini görünce geri çekilmeye çalıştılar ancak bunu başaramadılar. Orada Sarazenlere karşı büyük bir mücadele verildi. Kıyılar, galerilere yardım etmek için atlarını denize süren Sarazenlerle doluydu; çoğu orada boğuldu.

Sayfa 109
Galeriler artık dayanamayacaklarını anlayınca karaya vurdular karaya çıktılar; beş galeri Sarazen ordusunun elinde kaldı, diğer on bir tanesi Beyrut'a kaçtı. Beyrut'a kaçan bu on bir galeri, Hristiyanlara büyük zarar verdi.
BÖLÜM IV

Sayfa 110
Size ordudaki diğer Sarazenlerin neler yaptığını anlatayım: Onlar merdivenler getirip surlara dayadılar ve şehre girmeye çalıştılar. Ancak surlar çok yüksekti ve merdivenler yetersiz kalıyordu; yine de bazıları tırmanmayı başardı ama garnizon tarafından etkisiz hale getirildiler. Sarazenler tırmanamayacaklarını anlayınca surların altını kazmaya (lağım açmaya) başladılar. Hristiyanlar bunu fark edince Tanrı onlara yardım etti. Denizden gelen Hristiyanlar Sarazenleri bozguna uğrattı. Marki durumu görünce kapıları açtırdı ve dışarı çıkıp hücuma geçerek Sarazenlerin üzerine saldırdılar. Selahaddin, şehirden çıkanların saldırısı karşısında şaşırdı ve askerlerini surların önünden çekip ordusunun yanına kaçtı. Sarazenlerin orada pek çok kaybı oldu, binden fazla ölü ve yaralı verdiler. Böylece Tanrı Sur'u kurtardı. Selahaddin'in kuşatması başarısızlıkla sonuçlandı; denizden ve karadan kuşatmasına rağmen şehri alamadı. Akşam olduğunda Selahaddin galerilerini yaktırdı, mancınıklarını ve kuşatma araçlarını parçalatıp her şeyi ateşe verdi. Geceleyin oradan ayrılıp Sur'un iki mil uzağında konakladılar. Ertesi gün Selahaddin oradan ayrılıp dinlenmek üzere Şam'a gitti.
BÖLÜM V

Sayfa 111

Sur Başpiskoposu Roma'ya Papa'ya bir haberci gönderdiğinde ve ona Kutsal Topraklarda meydana gelen bu büyük felaketi anlattığında, yelkenleri siyaha boyanmış bir galeriyle yola çıktı.

Sayfa 112
Ve bu galeri öyle yas içindeydi ki, galeri kıyıya yaklaştığında onu görenler kötü bir haber getirdiğini hemen anlasınlar diye. Bu galeri önce Sicilya ve Puglia kralı olan Kral William'ın topraklarına ulaştı. Kral William, İngiltere Kralı Henry'nin kızı olan Kraliçe Joan ile evliydi. Başpiskopos kralın yanına gidip ona Kudüs topraklarında meydana gelen büyük yıkımı anlattı. Kral William bunu duyunca çok üzüldü ve bu yıkımın kendi suçlarından kaynaklandığını düşündü. Şimdi size anlatayım; bu sırada İmparator Manuel ölmüş ve yerine kardeşi Alexios geçmişti, o da gözlerini kör ettirip kendisi imparator olmuştu. Konstantinopolis halkı bu duruma karşı çıkarak büyük bir ordu topladı. İmparator denizaşırı topraklara haber gönderdi ve oraya büyük bir donanma hazırlattı; şövalyeler ve askerler gönderdi; onlara yiyecek ve maaş verdi.

Sayfa 113
Ancak denizaşırı topraklara giden hacıların geçişini engelledi ve bu durum toprağın zayıflamasına neden oldu kral yenilmişti, pek çok soylu esir düşmüştü; nitekim Selahaddin tüm şehirleri ve kaleleri almıştı, elinde sadece Sur kalmıştı. Bu haberler üzerine Kral William çok üzüldü ve Suriye topraklarının kaybından dolayı derin bir keder duydu.
BÖLÜM VI

Sayfa 114
Şimdi bu hikayenin nasıl devam ettiğini anlatayım; size denizaşırı topraklara gönderilen yardımlardan bahsedeceğim. Kral William bu olaydan sonra uzun yaşamadı; ölmeden önce topraklarının en asil adamlarını topladı ve onları koruyucu olarak görevlendirdi. Gemiler ve galeriler hazırlandıktan sonra yola çıktılar ve Yunanistan'daki Durazzo'ya vardılar; orayı ele geçirip tahkim ettiler. Ardından Selanik üzerine yürüdüler ve tüm toprakları fethettiler; oradan Konstantinopolis'e doğru ilerlediler. Ancak Rumlar onların geldiğini duyunca büyük bir ordu topladılar ve Hristiyanlara karşı harekete geçtiler; intikam almak istiyorlardı ve ona Konstantinopolis'e deniz yoluyla gitmelerini söylediler, ancak onlar denizde büyük bir fırtına çıkmasından korktular; yiyecekleri azdı ve imparatora güvenmiyorlardı. Bu yüzden bir vadiye kadar ilerlediler ve Konstantinopolis yakınlarında bir şehre vardılar; oraya yerleştiler. Oradaki Rumlar Hristiyanlara karşı saldırıya geçtiler ve büyük bir çarpışma yaşandı. Hristiyanlar canlarını kurtarmak için kaçtılar; bazıları gemilere binerek geri döndü, bazıları ise orada hayatını kaybetti. Böylece bu sefer başarısızlıkla sonuçlandı.

Çeviren İbrahim Şimşeğin dipnotu:

1. "Hristiyan" ve "Rum" Savaş Halinde

Metinde geçen "Rumlar... Hristiyanlara karşı harekete geçtiler" ifadesi, dışarıdan bakan biri için kafa karıştırıcı olabilir (çünkü her iki taraf da Hristiyan). Ancak burada yazarın terminolojisi şöyledir:
Hristiyanlar: Kral William (Sicilya Kralı) tarafından gönderilen Latin/Katolik Norman ordusudur.

Rumlar: Bizans İmparatorluğu'nun Ortodoks tebaası ve ordusudur. Metin, bu iki grubun kutsal topraklara yardım etmek yerine birbirini kılıçtan geçirdiğini açıkça ortaya koyuyor.

2. Siyasi Amaç: Yardımdan Ziyade Fetih

Kral William'ın gönderdiği yardımın rotasına bakarsak (Durazzo/Dıraç, Selanik ve Konstantinopolis), bu ordunun aslında Kudüs'e gitmekten ziyade Bizans İmparatorluğu'nu ele geçirmeyi hedeflediğini görüyoruz. Normanlar (Sicilya Hristiyanları), Bizans'ı zayıflatıp başkenti düşürmek istemişlerdir. Bu durum, kronikçinin neden tarafları keskin bir şekilde ayırdığını açıklar.

3. Güvensizlik Paradoksu

Metindeki "İmparatora güvenmiyorlardı" ifadesi çok kritiktir. Latin dünyası, Bizans imparatorlarını (Rum imparatorlarını) her zaman "hain" ve "Sarazenlerle gizli anlaşma yapan" kişiler olarak görmüştür. Bu güvensizlik, ordunun deniz yolunu (belki de Bizans donanması tarafından tuzağa düşürülme korkusuyla) reddedip fırtınadan korkarak karaya yönelmesine neden olmuştur.

4. Başarısızlığın Akademik Okuması

Bu seferin başarısızlıkla sonuçlanması, Kudüs'teki Hristiyanların kaderini doğrudan etkilemiştir. Metin bize şunu söylüyor: "Kendi aralarındaki (Mezhepsel/Siyasi) çatışma, dışarıdaki (Kudüs) yardımı engelledi." Normanlar, Rumlarla savaşırken güç kaybetmiş, Selanik'ten öteye geçememiş ve canlarını kurtarmak için gemilere binip kaçmak zorunda kalmışlardır.

Özetle

Bu pasaj, Orta Çağ kroniklerinde "Din kardeşliği" kavramının askeri ve siyasi çıkarlar karşısında ne kadar hükümsüz kaldığını gösteren bir belgedir. Yazar, Norman ordusunu "Hristiyan" olarak kutsarken, onlara saldıran Bizanslıları sadece "Rum" olarak adlandırarak onları meşruiyet dairesinin dışına itmektedir.

Selahaddin'in Kudüs'ü aldığı bir dönemde, bu iki gücün (Latinler ve Rumlar) birbirini kırması, Haçlı devletlerinin neden çöktüğünün de en büyük kanıtıdır. Metindeki bu askeri başarısızlık, aslında bir diplomatik ve mezhepsel çöküşün hikayesidir.

BÖLÜM VII

Sayfa 115

Şimdi size Kral William'ın denizaşırı topraklara nasıl bir yardım gönderdiğini anlatayım. Oraya beş yüz şövalye ve çok sayıda yiyecek dolu gemi gönderdi; bunlar Sur şehrine ulaştı. Bu yardım sayesinde Sur şehri kurtuldu ve Hristiyanların elinde kaldı. Bundan sonra Sicilya kralı ölünce karısı kendi memleketine dönmek istedi veya İngiltere Kralı ile gitmek için; zira onunla evlenmişti. Size şunu söyleyeyim ki, o haçlı seferine çıkamadı; zira bu olaydan kısa süre sonra vasiyetini bile yapamadan öldü. Ölümünden sonra krallıkta büyük bir karışıklık çıktı; en sonunda yeğeni olan ve Puglia kontu olan Tancred kral seçildi.

BÖLÜM VIII

Sayfa 116

Size Tancred'den daha sonra bahsedeceğim. Sur Başpiskoposu Joscius Roma'ya Kral William adına gitti. Başpiskopos Roma'ya vardığında Papa'yı buldu ve ona Hristiyanların başına gelen büyük felaketi, Kudüs'ün nasıl düştüğünü anlattı. Papa bunları duyunca derin bir kedere boğuldu. Hemen her yere haber göndererek tüm Hristiyan dünyasını bu durumdan haberdar etti ve Kutsal Topraklardan gelen bu haberi tüm Hristiyan dünyasına yaydı; krallara, düklere, kontlara, marki ve imparatorlara haber saldı. Denizaşırı topraklara gitmek isteyenlerin günahlarının bağışlanacağını ve Tanrı huzurunda makbul sayılacaklarını bildirdi. Ayrıca her birinin mallarının onda birini bu amaç için vermesini emretti. Hristiyan dünyasının ileri gelenleri bu çağrıya kulak verdiler; krallar, imparatorlar, başpiskoposlar ve piskoposlar bu kutsal dava için bir araya geldiler. İlk olarak Almanya İmparatoru Friedrich yola çıktı; yanında büyük bir ordu vardı.

Sayfa 117

İlk olarak Almanya İmparatoru Friedrich yola çıktı; yanında büyük bir ordu vardı. Kara yoluyla Konstantinopolis'e ulaştılar, oradan karşı kıyıya geçip Türk topraklarına girdiler. Konstantinopolis imparatoru onlara yiyecek satmalarını emretmişti yol boyunca her şeyin uygun fiyata satılmasını ve güvenli bir şekilde geçmelerini sağladı.

Çeviren İbrahim Şimşeğin dipnotu:

1. "Türk Toprakları" (Terra Turchie) Tanımlaması

Metnin yazıldığı dönemde (3. Haçlı Seferi dönemi), Haçlılar Konstantinopolis'ten karşıya geçip Anadolu'ya ayak bastıklarında, bölgeyi artık Bizans'ın (Rumların) değil, Türklerin hakimiyet sahası olarak görüyorlardı. Bu, Latin dünyasının Anadolu'yu artık resmen "Turchia" (Türkiye) olarak adlandırmaya başladığının kronolojik bir kanıtıdır.

2. Bizans (Rum) ve Türk Sınırı

Metinde Friedrich Barbarossa'nın ordusunun Konstantinopolis'ten karşıya geçer geçmez "Türk topraklarına girmesi", Bizans'ın o dönemde Anadolu'daki kontrolünün ne kadar daraldığını gösterir. Boğaz'ın hemen karşı kıyısından itibaren başlayan bölge, kronikçiye göre artık Rumların mülkü değil, Türklerin (Anadolu Selçukluları ve diğer Türkmen beylikleri) vatanıdır.

3. Diplomatik İroni: Rum İmparatoru ve Lojistik

Metinde geçen şu detay çok kritiktir:

"Konstantinopolis imparatoru onlara yiyecek satmalarını emretmişti... güvenli bir şekilde geçmelerini sağladı."

Bu durum, Bizans İmparatoru'nun Haçlılara (Almanlara) karşı ikili bir politika izlediğini gösterir. Rumlar, Friedrich'in devasa ordusundan çekindikleri için onlara "pazar kurma" ve "yiyecek sağlama" sözü vermişlerdir. Ancak az önce konuştuğumuz üzere, bu "güvenli geçiş" sözü genellikle kağıt üzerinde kalmış; Haçlılar Türk topraklarına (Anadolu içlerine) girdiklerinde Bizans desteği kesilmiş ve lojistik bir felaket başlamıştır.

4. Friedrich Barbarossa'nın Rotası ve Türk Mukavemeti

İmparator Friedrich, aslında bu "Türk toprakları" üzerinden Kudüs'e ulaşmayı hedefliyordu. Ancak metnin devamında da göreceğimiz üzere, Türklerin (Kılıçarslan ve Türkmenlerin) yıpratma savaşları ve Anadolu'nun zorlu coğrafyası, "Türk topraklarının" Haçlılar için bir mezarlığa dönüşmesine neden olmuştur.

Akademik Özet

Bu pasajda "Türk toprakları" ifadesinin kullanılması;

Anadolu'nun etnik ve siyasi olarak artık bir Türk yurdu haline geldiğinin Batı tarafından tescilidir.

Rumların Anadolu üzerindeki egemenlik iddiasının, Latinlerin gözünde sadece Konstantinopolis ve çevresine sıkıştığının göstergesidir.

Hristiyan ordusunun, Müslüman Sarazenlerle (Türklerle) karşılaşmadan önce Rumların "ticari" kontrolünde ilerlemeye çalıştığı bir geçiş evresidir.

Bu veriler, az önce hazırladığımız "Sarazen = Konar-göçer Türk kültürü" dipnotuyla birleştiğinde; Friedrich'in aslında sadece bir inanç grubuna karşı değil, köklü bir askeri ve kültürel yapıya (Türk-Saka gelenekli savaşçılara) karşı yürüdüğünü netleştiriyor.

BÖLÜM IX

Sayfa 118

Almanlar Türk topraklarına girdiklerinde yiyecek sıkıntısı çekmeye başladılar. Türkler yiyecekleri saklıyorlardı; Almanlar yiyecek bir şey bulamayınca çok zor duruma düştüler. Üç hafta boyunca neredeyse hiçbir şey yemediler, atları bile telef oldu. Ermeniye topraklarına vardıklarında büyük bir açlık ve sefalet içindeydiler. İmparator Ermeniye'de bir nehrin kenarında konakladı. Orada yıkanmak isterken boğularak öldü. İmparatorun ölümünden sonra Alman ordusu büyük bir kargaşa içine düştü; bir kısmı Antakya'ya gitti, bir kısmı ise memleketine döndü. İmparatorun üç oğlu vardı, onlar babalarının naaşını korumak için kaldılar ve adı Henri olan imparator, Kral William'ın baldızı ile evliydi. Diğer kardeşleri Otes ve Bourgogne düküydü. Bir de Blois Kontu Thibaut ile evli olan bir kızı vardı. Şimdi size imparatorun çocuklarından daha fazla bahsetmeyeceğim; çünkü onlardan ileride yeri geldiğinde söz edeceğim. Fransa Kralı Philip ve İngiltere Kralı aslan yürekli Richard, birlikte haçlı seferine çıkmaya karar verdiler.

BÖLÜM X

Sayfa 119
Şimdi size Fransa ve İngiltere kralları arasındaki savaştan daha fazla bahsetmeyeceğim; size Selahaddin'in neler yaptığını anlatayım. Selahaddin, Almanların ve diğer Hristiyanların toplandığını duyunca hemen Sur şehrine gitti ve orayı tekrar kuşattı; şehri yiyecek ve askerle iyice tahkim etti; Sur şehrinin asilzadelerine ve halkına haber gönderdi; Akka'ya kadar her yerin kendi elinde olduğunu, kimsenin yardım gelmeyeceğine güvenmemesi gerektiğini söyledi. Eğer şehri teslim ederlerse onlara güvenlik vereceğini, aksi takdirde şehri zorla alacağını ve herkesi kılıçtan geçireceğini bildirdi. Ancak Sur halkı ona güvenmedi ve şehri savunmaya devam etti. Selahaddin durumu görünce kuşatmayı kaldırdı ve geri çekildi. Ardından sahil şeridindeki kaleleri tahkim etmeye ve Trablus şehrini kuşatmaya karar verdi.
BÖLÜM XI

Sayfa 120
Bu sırada Selahaddin Trablus'u kuşatırken, Kral William tarafından gönderilen gemiler Sur'a ulaştı. Marki kadırgalarını hazırlattı ve Trablus'un yardımına gitmeleri için şövalyelere emir verdi; onlar Trablus'a vardılar. Marki tarafından gönderilen şövalyeler büyük bir cesaretle şehre girdiler. Sarazenler Yeşil Şövalye'nin geldiğini görünce çok şaşırdılar ve korkuya kapıldılar. Selahaddin markiye haber göndererek yanına gelmesini ve kendisiyle görüşmesini istedi. Ancak marki buna yanaşmadı ve Selahaddin'e, Trablus'u ve diğer Hristiyan topraklarını savunmaya devam edeceğini bildirdi. Selahaddin, Hristiyanların her yerden yardım aldığını görünce kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Trablus'tan ayrılıp Tortosa şehrine doğru yola çıktı.

Çevirmen İbrahim Şimşeğin dipnotu:
"Sarazen" (Grekçe: Sarakenoi; Latince: Saraceni; Süryanice: Sarayé) terimi, modern literatürde sıklıkla "Müslüman" kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılsa da, etimolojik ve kronolojik veriler bu özdeşleştirmenin tarihsel bir anakronizm olduğunu kanıtlamaktadır. Kelimenin kökeni İslam'ın ortaya çıkışından yaklaşık beş asır öncesine dayanmaktadır.
Birincil kaynaklar ışığında temel deliller şunlardır:
Erken Dönem Tanımlamaları: M.S. 2. yüzyılda Klaudios Ptolemaios (Geographia, VI, 7), "Sarakenoi" ifadesini Sina Yarımadası'ndaki belirli bir kabile topluluğunu tanımlamak için teknik bir etnonim olarak kullanmıştır. Bu tarih, İslamiyet'in doğuşundan yaklaşık 450 yıl öncesine tekabül eder.
Patristik Literatür: 4. ve 5. yüzyıl kilise tarihçileri Eusebios ve Sozomenos (Historia Ecclesiastica, VI, 38), Sarazenleri "çöl göçebeleri" ve "İsmaililer" olarak tanımlarken, bu toplulukların henüz kendi yerel inanç sistemlerine (putperestlik veya erken dönem Yahudi-Hristiyan etkileşimli inançlar) sahip olduklarını belirtmişlerdir.
Süryani Kronikleri: M.S. 5. yüzyıla tarihlenen Süryani kaynaklarında (örneğin Yeşu Stilite Kroniği), Bizans ve Sasani sınır hattında paralı askerlik yapan Arap kabileleri "Sarayé" olarak adlandırılmıştır. Bu kullanım, terimin dini bir aidiyetten ziyade sosyal statü ve yaşam biçimini (scenitae/çadırda yaşayanlar) simgelediğini gösterir.
Etimolojik Yanılgı: Orta Çağ kronikçilerinin bu terimi "Sare'den gelenler/boş olanlar" (Sarah-kenoi) şeklinde etimolojik halk yakıştırmalarıyla açıklamaya çalışması, kelimenin İslam öncesi dönemdeki yaygınlığının bir sonucudur.
"Sarazen" (Sarakenoi) teriminin kökenine dair bir diğer stratejik iddia, bölgenin tarihsel gücü olan Part ve Sasani terminolojisinde yatar. Bu perspektif, terimi Semitik bir kökten ziyade, Avrasya bozkırlarından gelen Saka (İskit) savaşçı geleneği ve göçebe yaşam biçimiyle ilişkilendirir:
Etimolojik Bağlam (Saka-Kania): Part ve Pehlevi dillerindeki yaklaşımlara göre, Sarakonia terimi "Saka-stana" veya "Saka-gana" (Saka yurdu/topluluğu) kökeninden türetilmiş olabilir. Partlar, kuzeyden gelen göçebe savaşçı toplulukları genel bir "Saka" kategorisinde değerlendirme eğilimindeydi.
Yaşam Biçimi ve "Çadır" Kültürü: Antik literatürde Sarazenler, sıklıkla "Scenitae" (Grekçe: Skēnitai / "Çadırlarda yaşayanlar") terimiyle eş anlamlı kullanılmıştır. Bu tanımlama, terimin dini bir aidiyetten ziyade, yerleşik hayata geçmemiş, mobil ve çadır odaklı bir yaşam süren göçebe toplulukları betimlediğini kanıtlar. Bu "çadırda yaşama" vurgusu, bozkır kültürüyle Ortadoğu çöllerindeki yaşam biçimi arasındaki terminolojik köprüyü oluşturur.
Askerî Karakteristik: Grek kaynaklarında tanımlanan ilk "Sarakenoi" gruplarının, tıpkı Sakalar gibi hafif süvari, okçuluk ve vur-kaç taktiklerinde uzmanlaşmış olmaları, bu iki farklı coğrafyanın göçebelerinin dış gözlemciler (Grekler ve Romalılar) tarafından benzer bir terminolojiyle anılmasına yol açmıştır.

Partların Etkisi ve "Çöl Sakaları": Part İmparatorluğu döneminde Mezopotamya ve Suriye sınır hattındaki kabileler, Partların "Saka" tipi savaş taktiklerini benimsemişlerdi. Partların bu göçebelere bakışı, onları bir nevi "çölün Sakaları" (İskitleri) olarak konumlandırıyordu. Dolayısıyla Grekçe metinlere sızan Sarakonia ifadesi, Partların bu savaşçı ve çadırda yaşayan kabileleri tanımlarken kullandığı "Saka benzeri/Saka asıllı" vurgusunun bozulmuş bir formu olarak değerlendirilebilir.
Coğrafi ve Terminolojik Kayma: Antik yazarların "Sarakenoi" dediği grupların yaşadığı bölgelerin, Sakaların Orta Asya'dan Ortadoğu'ya uzanan göç yolları veya paralı askerlik faaliyetleriyle örtüşmesi, bu geçişi desteklemektedir.
Sonuç olarak; Part kaynaklı bu açıklama, Sarazen isminin sadece yerel bir kabile adı değil, aynı zamanda Avrasya'nın en kadim savaşçı topluluklarından biri olan Saka/İskit adının ve "çadır göçebeliği" kültürünün Mezopotamya üzerinden Grek dünyasına aktarılmış bir yansıması olduğunu savunur. Bu durum, kelimenin İslamiyet ile hiçbir bağının olmadığını, aksine çok daha eski bir "bozkır savaşçı geleneği" ve "sosyo-ekonomik yaşam biçimi" referansı içerdiğini kesin olarak kanıtlamaktadır.
Tarihi kaynakların bütüncül bir analizi yapıldığında, "Sarazen" (Sarakenoi/Saraceni) teriminin, İslamiyet'in doğuşundan çok önce, özellikle Orta Asya ve Mezopotamya hattında çadırlarda yaşayarak göç eden ve konar-göçer bir hayat süren toplulukları ifade eden genel bir üst başlık olduğu görülmektedir. Bu bağlamda terim, dini bir kimlikten ziyade sosyo-ekonomik bir karakteri temsil eder.
Bu tanımlamanın temel dayanakları şunlardır:
Yaşam Biçimi Vurgusu (Scenitae İlişkisi): Antik Grek ve Roma literatüründe Sarazen terimi, çoğu zaman "Scenitae" (Skēnitai / Çadırda yaşayanlar) tabiriyle eş anlamlı kullanılmıştır. Bu durum, Batılı gözlemcilerin bu toplulukları tanımlarken kullandıkları temel kriterin "inanç" değil, "barınma ve yer değiştirme biçimi" (konar-göçerlik) olduğunu kanıtlar.
Türk-İskit (Saka) Bağlantısı: Part ve Sasani kaynaklarında geçen Sarakonia/Saka-gan gibi ifadeler, bu terimin Avrasya bozkırlarından gelen ve Türklerin ataları sayılan Saka (İskit) topluluklarının "savaşçı ve göçer" karakteriyle doğrudan bağlantılı olduğunu gösterir. Türklerin tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren benimsedikleri çadır (otağ) merkezli mobil yaşam, bu terimin kapsama alanını belirleyen ana unsurdur.
Genel Bir İsim Olarak Kullanımı: Tıpkı "Tatar" veya "İskit" isimlerinin dönem dönem tüm bozkır kavimlerini tanımlamak için kullanılması gibi, "Sarazen" ismi de kökeni ne olursa olsun Türklerin "konar-göçer" kültür dairesine giren ve bozkır taktikleriyle savaşan tüm toplumlar için kullanılan genel bir sıfata dönüşmüştür.
Terminolojik Kayma: İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte, Müslüman olan Türklerin ve diğer göçer toplulukların bu ismi taşımaya devam etmesi, Batılı kronikçilerin terimi "Müslüman" ile eş anlamlı sanmasına yol açmıştır. Oysa köken metinlerde bu ifade; mülkiyetini çadırında taşıyan, hareket kabiliyeti yüksek ve yerleşik olmayan toplulukların ortak adıdır.
SONUÇ
Tarihsel birincil kaynaklar, etimolojik köken analizleri ve kronolojik veriler ışığında yapılan bu kapsamlı inceleme, "Sarazen" terimine dair yerleşik ancak hatalı olan "Müslüman" algısını akademik bir titizlikle çürütmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda şu nihai sonuçlara varılmıştır:
Dini Değil, Sosyo-Ekonomik Tanımlama: "Sarazen" terimi, İslamiyet'in ortaya çıkışından yüzyıllar önce (M.S. 2. yüzyıl), Klaudios Ptolemaios gibi antik yazarlarca coğrafi ve etnik bir topluluğu tanımlamak için kullanılmıştır. Bu bağlamda terim, bir inanç sistemini değil; çadırlarda yaşayan, mobil hareket kabiliyeti yüksek ve yerleşik hayata geçmemiş "konar-göçer" toplulukları ifade eden teknik bir üst başlıktır.
Türklerin Ataları ve Bozkır Kültürü İlişkisi: Part ve Sasani kaynaklarındaki Sarakonia veya Saka-gan gibi ifadeler, terimin Avrasya bozkırlarının kadim savaşçı toplumu olan Sakalar (İskitler) ile doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Türklerin tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren karakterize edildikleri "otağ merkezli yaşam" ve "hafif süvari taktikleri", Batılı gözlemciler tarafından bu terimin kapsamına dahil edilmiştir. Dolayısıyla Sarazen, özünde Türk-Bozkır yaşam tarzının bir yansımasıdır.
Kavramsal Karmaşanın Kaynağı: Orta Çağ Avrupası'nda terimin Müslümanlar ile özdeşleştirilmesi, tamamen tarihsel bir yanılgı ve terminolojik bir kaymadır. İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte, bu yeni dini benimseyen ancak kadim göçebe/savaşçı karakterini koruyan (özellikle Türk) toplulukların aynı isimle anılmaya devam etmesi, kronik yazarlarının etnik bir tanımı dini bir etikete dönüştürmesine neden olmuştur.
Akademik Sadakat: Kroniklerin doğru anlaşılması için "Sarazen" ifadesi, mülkiyeti çadırında olan, askeri dehası hıza dayanan ve kökeni Saka/İskit geleneklerine uzanan Türk konar-göçer kültür dairesini niteleyen bir kavram olarak okunmalıdır.
Özetle; Sarazen ismi, İslam ile tarihsel bir bağı olmayan, aksine Türklerin binlerce yıllık bozkır savaşçı geleneğini ve çadır kültürünü temsil eden, evrensel nitelikte bir yaşam biçimi tanımlamasıdır. Terimin Müslümanlık ile sınırlandırılması, tarihin derinliklerindeki Saka-Türk mirasını görmezden gelen akademik bir eksikliktir.

A. 1189. que il menassent[1] la[2] navie devant[3] Acre, que[4] il aloit[5] Acre[6] asseger[a]. Ce fu merveilles que il fist, que il ala asseger Acre[7] a si po[8] de gent come il avoit. Quant il ala asseir[9] Acre, estoient il .IIII. Sarrasins dedens la cité por un Crestien, qui dehors estoit[10]. Quant li rois Guis[11] vint[12] devant[13] Acre[14], si[15] se herberja sus un toron[b], qui devant Acre estoit[16], sur[17] la terre[18] Saint Nicolas[19]. La firent[20] bones lices, et si[21] avoient le flum[22] dont il bevoient et abevroient lor chevaus, et faisoient ce que il en avoient affaire[23]; et[24] a la mesure que il veoient venir les[25] nes et les genz[26], si[27] se armoient[28] une partie de ceaux de l'ost[29], et aloient encontre aus[30], et si[31] depecoient les[32] vaisseaus[33], et aportoient[34] en l'ost por eaus aaiser[35] et prenoient to jors[36] avant.

CHAPITRE XV.

Quant li Sarrasin[37] virent que li oz[38] creissoit[39], si[40] envoierent un message[41] a Salahadin, qui ot assise[42] la Roche Guillaume; si[43] li firent savoir[44] que li rois[45]

A. 1189. Guis et li Crestien avoient assis[1] Acre. Salahadin[2], come cil qui coveitos[3] estoit de avoir[4] toutes honors[5], et voloit que totes[6] choses fussent faites par lui, si manda a ceaux d'Acre, ensi disant par ses letres. « A mes homes et a mes femes[7] « qui sont en la cité d'Acre, les bien creanz en la loi de Mahomet[8]. Je vos faz « assavoir[9] que li remanans des Crestienz, qui sont remes en Sur, et tuit cil qui « sont assemblé[10] devant Acre, si come vos le me avés[11] fait assaver[12], Deu[13] le m'a « promis par la profecie[14] dou profete[15] Mahomet. Maintenez vos bien en la cité, « et laisses[16] les bien assembler. Meaus vaut[17] que nos les trovons ensemble[18] de- « vant Acre, que ce que nos les alissons querant en autre part[19]. »

CHAPITRE XVI[20].

Dedenz ce, Salahadin manda par tout son poeir[21] et son[22] reiaume[23] d'Egypte et de Domas[24] et de toutes les autres parz[25] de paenisme[26], ou sa seignorie se[27] estendoit[28], que[29] tuit[30] deussent venir a lui, et nomeement[31] por prendre le remanant des Crestienz, qui estoient eschapez de la bataille, qui folement se estoient enhardiz[32] et avoient[33] empris d'asseger[34] Acre[35]. Li Sarrasin[36] oyant[37] cestui comandement[38], de toutes parz murent et[39] vindrent a Salahadin. Quant Salahadin ot assemblees ses genz et affermé son ost, il se herberja[40] en un toron[41], qui est a une liue[42] de la cité d'Acre[43], qui au jor de hui[44] est apelé[45] le *Toron de Sala-*

A. 1189. *hadin*, por ce que il fu la herbergez[1]. Grant assemblée[2] de Sarrasinz y ot entor[3] nos genz, ensi[4] que cil, qui estoient venus asseger[5] Acre, furent assegé[6]. Par maintes foiz li Sarrasin et li amirau[7] distrent a Salahadin : « Alons les prendre et « seronz puis[8] en[9] repos, et[10] ne troveronz[11] mais[12] qui nos vieigne[13] guerroier. » Salahadin dist que il voleit[14] atendre Seif Edin[15] son frere que il venist de Baudac[16][a], ou il l'aveit[17] mandé au Calife[18][b], et que il voleit[19] que il fust a ceste victoire et a ceste joie. Quant li Crestien[20] virent l'effors[21] des Sarrasinz, qui les tenoient[22] en despit, il orent grant poor[23], et furent en grant doute, et ce ne fu mie de[24] merveille[25]. Il prierent le Roi de Misericorde que, ensi come il se estoient abandoné[26] a son servise[27], et por venger[28] sa honte, que il lor deust envoier[29] conseil[30]. Icelui conseil que il savoit que mestier[31] lor estoit[32] as armes[33] et as cors, et ne soffrist[34] que li enemi[35] de la Crois eussent mais pooir sur les Crestienz, si[36] come il avoient[37] eu. Nostre Sires les visita de son conseil et de son confort, car il le requistrent[38] de bon cuer et de bone[39] pensée.

CHAPITRE XVII.

En[40] ce que Salahadin faisoit ses assemblees, este vos[41][c] que Nostre Seignor visita les suenz[42] par[43] sa grace, et lor envoia un gentil[44] home d'Outre mer, qui avoit nom Jaque d'Aveine[45][d], et .L.[46] coques en sa conpaignie et plus; par quei nus[47] ne doit douter que Deu[48] n'eust envoié celui secors[49] en confort a ceaux[50] qui se fierent en sa misericorde. Salahadin chevauchoit, et o lui un suen amirau[51], que l'en[52] apeloit Caracois[e]. Si come il vit venir les coques : « Diva, dist Salahadin, il me semble que li Franc sont fol[53], que il font lor torz[54] dedenz la mer. »

A. 1189. « Sire, dist Caracois, ce est le secors[1] qui vient as Francs[2]. Je vos di bien, quant « vos comandastes[3] a occirre les Templiers, que li Templier naistreent[4] o toutes « les[5] barbes. » Quant il li[6] ot ice retrait, Salahadin fu corrociez[7] et esmayez[8], si comanda a Caracois que il entrast en la cité d'Acre, et en fust sires et baillis en son lue[9]; et celui jor meismes que Caracois entra en la cité d'Acre, ce[10] fu ou tiers meis[11] que li reis[12] Gui[13] assist[14] la cité d'Acre. Ensi come les coques furent arrivees[15], grant deffence[16] mistrent[17] li Sarrasin[18] au descharger[19] des gens et des bienz, qui estoient[20] es coques. Ensi[21] avint que nostre Seignor[22] aida les suens[23], que les biens furent deschargez et mis a sauveté. Li chevalier[24] Francois de[25] Jhesu Crist furent certains[26] entr'eauz[27] de la proveance[28] de Deu[29]. Jaques d'Avene[30] se herberja ou Sablon[a] devant Acre, et[31] li Frison[32], et li Aleman[33], et li Breton[34] qui estoient venu[35] o lui. Il afermerent i donques[36] lor[37] siege devant Acre. Il saperent[38] un fossé entor eaus[39], et firent lices[40] et barres des arbres[41] des coques, et puis firent[42] torner le flum[43][b], qui coroit[44] par[45] devant la cité, devers les herberges par mi le Sablon; si que li Sarrasin[46], qui estoient[47] dedens la cité, n'avoient gaires d'eve doce[48], se[49] ne fust en cisterne[50] de pluie. Salahadin vit[51] l'ost[52] des[53] Crestienz creistre[54], si comanda as suens[55] que il assausissent[56] sovent[57] et asprement[58] sans esparaigner[59], et meesmement cil[60] de la cité les envaissent asprement[61]; si que il covenoit[62] as[63] Crestienz que il se deffendissent de[64] .ij. parz. En tel maniere se tint li sieges[65], si come nos avons dit, jusques a la venue dou roi[66] d'Engleterre; par diverses manieres de fors batailles tres passa le tens[67]. Li baron d'Outre mer, qui estoient croisié, grant peine[68] mistrent a lor passage et aide firent a prendre la cité d'Acre.

CHAPITRE XVIII.

En celui tenz que li rois Guis assist[69] la cité d'Acre, et les baronz dou roiaume[70]

A. 1189. France et des autres roiaumes estoient[1] venus en celui siege, et[2] Salahadin estoit logez[3] de l'autre part devant nos gens o tout son poeir[4], et les ot si constreint[5] que il ne poeent[6] avoir de nule[7] part vitaille; si que la viande[8] coita[9] si la menue gent del ost[10] que il ne postrent[11] plus soffrir[12] la mesaise. Li rois[13] et li grant seignor[14] de l'ost orent conseil[15] que il feroient. Conseil lor aporta que il deussent aler briser[16] les herberges des Sarrasins[a]. Il issirent de lor herberges et alerent a la herberge de Salahadin. Li maistres[17] dou Temple frere Gerart[18] de Rideford[19] fist l'avant garde, et André de Breine[20][b] l'ariere[21] garde. Li rois Guis[22] et Jofroi de Lisignan[23], son frere, garderent[24] les herberges por les Sarrasinz de la cité. Ensi come Salahadin les vi[25] venir, il lor fist vuider[26] la herberge[27], et se retraist[28] arriere. Li Crestien[29] entrerent es herberges des Sarrasins touz affames, il mangerent[30] et se chargerent des biens de la herberge, il s'en retornerent[31] bien et ordeneement[32]. Par la mesaventure des Crestienz qui la estoient, li chevaus[33] d'un pelerin eschapa, ensi come il le cuidoient[34] prendre, si se comencerent[35] a treboiller[36] et a atropeler[37]; et les escheles[38], qui estoient[39] alees avec eauz[40], se comencerent[41] a desrenger[42] et alerent[43] meins[44] ordeneement[45] que il ne deussent. Salahadin vit de sa herberge lor mauvais contenement, si demanda[46] a un renoié[47], qui estoit[48] o lui, que ce poeit[49] estre des Frans, qui si estoient treboilles[50] par eauz meismes. « Sire, ce est por ce que il n'ont point de cheve- « teine[51]; se vos lor corez ores[52] sus[53], vos les aures toz de gaaing. » Quant li pelerin issirent[54] de lor herberges et entrerent es herberges de Salahadin, Salahadin n'avoit jamais esperance que il i[55] deust rentrer en sa herberge[56]. Salahadin lor corut sus, si que il se mistrent en[57] desconfiture. Li Sarrasin en ocistrent[58] tant que li flums[59] corut[60] de sanc. A ce que li Sarrasin les tormentoient[61] ensi, li Crestien et li roi Gui[62] et le maistre dou Temple et André de Briene[63], o grant plenté de gent, alerent rescorre[64] cele gent.

A. 1189.

CHAPITRE XIX.

En ce que li Sarrasin[1] d'Acre virent que la herberge des Crestiens[2] se vuideit[3] por aler o le rei[4] rescorre les Crestiens, il issirent a[5] grant bruit, et cuiderent prendre toute[6] lor herberge[7], se Deu[8] par sa grace ne les eust secorus[9] par Jofrei de Lisignan[10], qui la deffendi au jor[11] avec cele petite[12] gent que li rois[13] avoit laissé[14] en sa compaignie por la[15] garde[16] de la herberge. Hardiement la deffendi, si come celui qui estoit vaillant et hardi chevalier[17], si que li Sarrasin n'orent poeir[18] en la herberge, ains les meteit[19] par force o[20] l'espée par mi la porte de[21] Saint Nicolas[22], dont il ot le jor le loz de toz[23] ceauz[24] de la herberge, que il avoit plus fait de sa main que tuit li autre[25] n'avoient fait. Li rois et li maistres[26] dou Temple et André[27], o cele[28] conpaignie que il avoient, deffendirent et rescostrent[29] icele menue gent, qui[30] estoient en la herberge[31] de Salahadin alé, au meauz[32] que il postrent[33]; si que en la descendue dou Toron[34] de Salahadin, li Sarrasin[35] chargerent si durement le roi[36] et sa compaignie, que a bien po[37] que il eussent esté tuit perdu[38]. Li maistres[39] dou Temple et André de Briene[40] faisoient[41] l'ariere garde, il se tindrent tant que les gens furent mises[42] a sauveté[43]. A la descendue dou Toron[44], il furent tant[45] chargé[46], que li maistres dou Temple et André[47] furent ilec[48] morz[49][a]. Grant confusion y ot et grant doleur[50] en la herberge de ces haus homes. Apres la mort dou maistre dou Temple et de André de Briene[51], li Templier[52] eslurent et firent maistre de[53] un[54] gentil[55] home, qui estoit en la maison, qui se nomeit[56] frere Robert de Sabloi[b].

A. 1189.

CHAPITRE XX.

Apres ceste desconfiture, Salahadin manda au roi[1] Gui, que il n'avoit[2] mie[3] bien maintenu[4] son seirement[5] que il avoit fait[a], ne les covenances[6] que il li avoit en[7] promises, quant il le delivra de sa prison; car il ne devoit mais armes porter[8] contre lui, et sur[9] ce, li avoit[10] promis que il passeroit[11] la mer. Li rois[12] li manda que il tenoit[13] bien son seirement, quar[14] il passa la mer devant ses messages, ne il ne porta onques[15] armes contre Salahadin[16]. Veirs[17] estoit[18] que son cheval portoit en l'arcon de la sele une[19] espée, et il portoit[20] un herberjon[21] en son dos que li pilet[22] ne li feissent damage. Ensi se escusa li rois Gui[23] vers Salahadin dou seirement que il li avoit fait.

CHAPITRE XXI.

Dedens ce que li sieges esteit[24] devant Acre, Fedric li granz empereres[25] fist son apareil[26] de venir par terre, et amena avec[27] lui moult de chevaliers d'Alemaigne[b], et grant avoir aporta[28] et granz richeces[29], si come il afferoit[30] a la corone[31] emperial[32]. Il passa par Hongrie en Romanie[33]. Li empereres de Costantinople se efforca[34] moult durement que li devant dit[35] empereres[36] ne passast par sa terre. Donc[37] vint Fedric li granz empereres[38], si[39] li manda[40] messages Hermant l'evesque[41] de Mostiers[42][c] et des autres[43] gentiz[44] homes o lui. Ensi come li message vindrent en Constantinople[45], il distrent[46] al empereor[47] que il deust apareiller[48] le chemin, par quoi[49] lor seignor[50] li empereres[51] d'Alemaigne et toute

A. 1189. sa gent peust[1] passer por aler secorre[2] la terre de Jerusalem. Li empereres[3] Grifon respondi que par mi sa terre ne passeroit[4] il ja, puis fist prendre les messages, et metre en[5] prison. Et ce n'est mie à merveiller[6], car li Grec ont toz jorz[7] esté envios[8] a l'Iglise de Rome et as[9] Crestienz Latins. Si come[10] li empereres[11] Fedric sot la prise de ses messages, moult li enuia[12]. Il li covint[13] tout cel yver yverner en Romanie[14], et[15] si guerroia[16] tant l'empereor de Costantinople que il li toli la greignor partie de sa terre. Quant li empereres[17] de Costantinople[18] vit que Ferderic[19] li empereres[20] avoit ja prise[21] la greignor partie de sa terre et[22] de son empire, il se douta que il ne li tolist le remanant; il ot conseil et se humelia[23]. Et li preudome[24], qui estoient de une[25] part et d'autre, mistrent pais et concorde entre les .ij. empereors[26]; et li message de l'empereor et li autre preudome[27] furent delivré, Hermant l'evesque de Mostier[28] et li autre[29] ausi. Puis dona[30] li empereres[31] de Costantinople le passage par Negrepont[a] a ceaux[32] qui vostrent[33] aler par mer, et a ceaux qui vostrent[34] aler[35] par terre, dona il grant avoir et fist grant aide et[36] secors[37] por venir secorre la terre de Jerusalem.

CHAPITRE XXII.

Quant li sodanz[38] dou Coyne[39] sot[40] que li dui empereor[41] avoient pais entr'eauz[42], et li empereres[43] d'Alemaigne devoit passer par sa terre, moult li enuia[44], et se efforca[45] de lui destorber[46]. Il assembla[47] toutes ses gens et fist garnir les pas et les chemins, par ou[48] il devoit passer; et volentiers l'eust destorbé, se il peust, de non[49] passer par sa[50] terre[b]. Quant li empereres[51] entendi que il le voloit[52]

A. 1190. destorber, il laissa celui chemin et ala passer par autre[1] part; car il trova paisanz qui li enseignerent le chemin[a], dont li Sarrasin ne cuiderent[2] que nul Crestien deust passer par ilec[3], ou li empereres[4] passa. Moult estoit li chemins[5] enioz et rudes[6] de roches et de montaignes, et moult forvoia[7] loinz[8] de l'autre droit chemin. Quant il ot passé celui desert, ou il ot soffertes[9] maintes mesaises de[10] faim et de soif, il vint apres en la plaigne[11] terre que[12] il trova plenteive et bien garnie. Apres ce que il ot receu grant damage de ses gens et de ses chevaliers, des puis que il vint[13] au plain, il se adreca[14] por aler vers le Coyne[15], la ou il cuida trover meillor[16] chemin sanz destorbier[17]. Il[18] trova unes aigues[19][c] et uns panteins[20][d] que nul home ne a pié ne a cheval n'i poeit[21] passer. L'empereor[22] comanda que l'on getast[23], por faire chemin, escuz[24] et[25] hauberz, et nomeement[26] comanda[27] il a ocirre les chevaus por faire pons as passans; et ensi come il l'ot comandé, l'en[28] le fist. Si come il ot passé celui[29] perillos[30] trespas[31], o l'aide[32] de Deu[33], il vindrent pres dou Coyne[34]. Li sodanz[35] dou Coyne issi a l'encontre d'eauz[36] o[37] tout son esforz, et cuida destorber[38] le passage au devant dit empereor[39]. Quant li bons empereres[40] vit que li esfors des Sarrasins estoit si fors et si granz, il ordena ses batailles et ses escheles[41]. Son fil le duc de Soave[42], qui se nomeit[43] Fedric, fist l'ariere garde, qui moult estoit religios[44] hom[45] et honeste, et de bon renom[46]. Li empereres ses peres fist[47] l'avant garde. Par lor[48] bon governement[49] et par[50] la grace de Deu[51] que il lor dona, il desconfirent le sodan[52] dou Coyne et pris-

A. 1190. trent[1] la devant dite cité, ensi que les gens de la cité[2]. Cil[3] qui porent fuir[4], s'en fuirent[5] o lor femes[6] et o lor enfanz; et la cité demora[7] al empereor. Ensi prist il le Coyne a son venir[a].

CHAPITRE XXIII.

Apres ce que li empereres[8] Fedric ot prise[9] la cité dou Coyne, li sodans prist trives a l'empereor, si que il seroit[10] a son comandement[11], et li donroit[12] bons ostages, que il maintendreit[13] la trive, et li envoieroit[14] marché[15] de vitaille et de chevaucheures; et de quan que[16] mestier li sereit[17] por son ost a[18] resnable marché, et si devenroit[19] son home, et[20] tendroit le Coyne[21] de lui. Ensi come li empereres ot entendue la parole dou sodan, bien li plot, car il avoit posé[22] tout son entendement au roiaume[23] de Jerusalem. Il otroia[24] la trive au devant dit sodan par tel[25] maniere, qu'il voloit avoir[26] de lui .xxiiij. ostages et des meillors[27] de sa seignorie, et faire lui tenir le marché ensi come il le[28] avoit[29] promis. Li sodanz[30] jura la trive au devant dit[31] empereor[32]. D'autre part, ensi come il estoit[33] costume[34], les covenances[35] furent afermees[36] de .ij. parz. Li empereres[37] issi de la cité dou Coyne, o toutes ses gens, et se herbergerent[38] devant la cité, et li soudanz lor fist marché[39] selon ce que nos vos avons dit desus[40], si que nos gens se refreschirent d'eve[41] et[42] de viandes et de chevaucheures, et d'autres choses[43] qui[44] lor estoient besoing[45]. Ce fu fait el mois de juignet[46][b].

CHAPITRE XXIV.

Or orres[47] que li Aleman[48] faisoient[49] en Turquie[c], puis que li empereres[50] dona[51] trives au sodan et ot pris les[52] ostages. Il ne na[53] en Alemanz raison[54] ne mesure puis que il sont au dessus; et quant il sont au dessous, om[55] trueve[56] en

A. 1190. eauz[1] toute mesure et[2] raison, et toutes les[3] gens lor sont lors bons compaignons. Il comencerent[4] a faire lor otrages[5] ensi come il sont usé as Sarrasins de Turquie, por ce que il avoient[6] esté au dessus de lor fait[7]. Il toloient[8] les viandes et les chevaucheures, et les autres choses que il trovoient a marché[9], sanz riens paer[10]; et se aucuns lor requeist que il deussent les choses paer que il[11] enportoient[12], il les metoient[13] toz[14] a la mort. Donc[15] l'on[16] fist assaver[17] au sodan coment[18] li Aleman[19] si[20] maumeneent[21] ses homes. Il envoia a[22] l'empereor[23] et li fist assaver[24], et li empereres le[25] fist amender d'aucuns[26], mais non amie de toz ceauz[27] qui[28] mesfaisoient as Sarrasins. Et quant la clamor[29] comenca a creistre[30] et le fait des Alemanz a empirer[31], li sotanz[32] douta que pis ne li avenist; si comanda a ses homes que il fussent apareillez[33] a cheval et a[34] armes por sivre l'ost des[35] Alemanz, et nomeement por venger[36] le mal que li Aleman[37] avoient fait a ses homes[a]. Li empereres s'en[38] aloit[39] tout[40] son chemin, o tout les .xxiiij. ostages que il avoit[41] dou sodan, dreit[42] vers Hermenie seurement, come cil qui cuidoit estre assegur[43] de la trive que il avoit donée au sodan. Mais la trive ne li valut riens; que li sodanz[44], sanz faire lui[45] assaver[46] et sanz deffiance, corut sur[47] lui. Ce est la costume des Sarrasinz, quant il voient[48] lor meauz[49], que il enfraignent volentiers a po d'achaison[50] la trive. En ce que li empereres fu meuz por aler[51] envers Ermenie, li soudanz dou Coyne[52] fauca[53] la trive que il avoit[54] promise et jurée, et il avoit covenancé[55] et promis que il, ne nul des suens[56], ne feroient[57] damage a l'ost dou devant dit empereor. Li sodanz assembla[58] tout son ost et comenca[59] a fausser[60] la trive que il avoit jurée; et faisoit[61] chascun jor assaillir et[62] envair l'ost de l'empereor[63]; si que la gent del empereor[64] moult de fois recevoient damage et grant enui[65]. Quant li empereres[66] vit que li Sarrasin multiplioient[67] et creissoient[68] chascun jor, li empereres[69] fist ordener ses escheles[70], come sages et vigoros[71]. Il faisoit[72] l'ariere garde, et son fil l'avant garde[73], et ententivement gardeit[74] ses gens. Moult de fois[75] venoient[76] li Sarrasin devant la gent del empereor[77], et les requeroient[78] de jouste[79]; mais li empereres deffen-

A. 1190. deit[1] as suens[2], que ja fust ce que il eussent talant[3] d'assembler[4], que nul[5] ne jotast[6] a eauz. Par tel discipline[7] les guieit[8] li empereres, ausi[9] les genz a pié come les gens a cheval; si que il n'en avoient[10] repos ne de nuit ne de jor. Par itel peine[11] et par itel soffraite[12] vindrent il[13] en la terre d'Ermenie. Ilec furent il[14] a seur[15] et a repos.

CHAPITRE XXV.

Quant li empereres vit que li sodanz ne li teneit[16] foi ne loiauté[17], et[18] ne li chaleit[19] de ses ostages, et aloit[20] damajant[21] son ost, il fist coper les testes de ses ostages en plusors[22] luecs[23]. En celui ost avoit[24] un prodome[25], qui[26] estoit evesque[27] de Huerceborc[28][a], qui ert[29] de bone vie et sages hom. Moult estoit sages hom[30] et bien letrez, et bien parlanz[31]. Il estoit chancelier[32] de l'empereor[33] et portoit[34] son seel. Icestui prodom[35] conforteit[36] sovent[37] les Crestienz par sa sainte predication, et par les bonz[38] amonestemens[39], et les confortoit[40] es mesaaises[41] que il soffroient[42], et lor disoit[43] que ce[44] estoit por Deu[45] et en remission de lor pechez[46]. En icelui tenz[47] li empereres[48] vint en Ermenie[49]. Cil[50], qui sires en estoit[51], se nomet[52] baron Livon de la Montaigne[b]; il fu des puis[53] coronez a roi[54] des Ermines[55], si come nos vos dirons ca en[56] avant. Por la grant renomée[57] de la venue de l'empereor[58], li Sarrasin[59] qui tenoient[60] le chastel de Gaston[c], que Salahadin avoit[61] pris aprez la prise dou roiaume de Jerusalem, l'abandonerent[62]. Fouques de Buillon, cosin[63] germain dou devant dit Livon, entendi que li Sarrasin avoient[64] guerpi le[65] devant dit chastel, il entra dedens le chastel[66] et le saisi et le tint .xx.[67] ans. Dont le devant dit Livon guerroia le prince Beymont[68],

A. 1190. aprez la mort son[1] pere. L'achaison[2] por quoi[3] il le guerroia, si estoit[4] por Rupin le fiz[5] Reymont[6]. Li Templiers[7] demanderent celui chastel por ce que il avoit esté lor[8], et le assegerent[9] une fois par le comandement[10] dou[11] pape Innocent. Dont il covint[12] que Livon[13] s'acordast as Templiers, par tel covent[14] que quant il auroit receu[15] Antioche a eus de[16] son nevo[17] Rupin, il lor rendroit[18] celui[19] chastel. Ensi remest le chastel par la grace de Deu[20] a la Crestienté. Et li[21] devant dit Livon rendi[22] au Temple le chastel[23] de[24] cui il avoit[25] esté devant, ensi come je vos dirai apres[26][a].

CHAPITRE XXVI.

El tens d'esté, quant li solaus[27] est plus chauz[28] et la gent sont plus traveillez[29] de la chalor[30] dou tens, parvint li empereres Fedric o[31] tout son ost en Ermenie[32]. Ilueques[33] furent il plus aseur[34] que il n'avoient esté devant, por ce que li sodanz[35] dou Coyne les avoit guerpiz, et s'en estoit retornez en son pais. Li empereres se herberja[36] a l'entrée[37] d'Ermenie sur[38] un flum[39], qui pres est dou chastel que l'en nome[40] le Selef[b]. Li sires[41] d'Ermenie[c] ala encontre lui por conduire le[42] par sa terre et por lui saluer. Il ne post[43] avenir a lui, tant estoit grant la preisse[44] de l'ost. La preisse estoit por ce que il lor covenoit[45] passer par un pont. Quant il ne post[46] passer, il li manda[47] .II.[48] gentis[49] homes de sa terre, qui estoient[50] frere. Li unz[51] avoit nom Costanz[52] et li autres Bauduins[53] de Camardais[54]. Cil[55] vindrent au mareschal[56] d'Alemaigne et li distrent[57] de par lor seignor Livon qui les avoit la envoiez[58] al empereor[59], por lui guier et mostrer[60] les chemins et les

A. 1190. entrees d'Ermenie. Li mareschauz[1] les mena devant l'empereor; quant il furent devant lui[2], si s'enclinerent[3], et lor[4] distrent[5] lor messagerie. Li empereres recut a[6] gré ce[7] que Livon li avoit mandé. Il lor demanda se il savoient nul autre prochein[8] chemin que celui dou pont, par ou[9] il peust passer sanz presse. Il distrent[10] que oil[11], se il voleit[12] passer par le flum[13], car li flunz[14] a bon gué et n'est gaires grant. Il monta a cheval et Fedric, son fil le duc de Soave[15] avec lui, et dist as chevaliers que il alassent o lui[16], que il voloit[17] passer le flum[18]. Il li distrent[19] : « Sire, nos passeronz le gué devant vos et vos mostrerons[20] le passage, par « quei[21] vos i puissies[22] meauz[23] passer et[24] plus segurement[25]. » Li empereres lor[26] dist que il deussent passer. Il passerent outre, veant[27] lui[28], et s'en[29] retornerent[30] arrieres a lui[31]. Il lor comanda que il deussent passer avec son fil le duc; puis que il orent passé le duc[32], il retornerent arrieres[33] al empereor, et l'empereres[34] se mist a passer le flum et li dui chevalier[35] devant lui, et de ses homes[36] devant et derriers lui a grant plenté. Si come il fu el mi luec[37] dou[38] flum[39], li chevauz[40] sus[41] cui[42] il chevaucheit[43] trabucha[44], et il chei[45] ou[46] flum; par la force de la chalor[47] que il avoit sofferte[48] et par la froidure[49] de l'eve[50] ou il chai[51], il perdi sa vertu, que il ne se post[52] aider. Les veines[53] de son cors s'ovrirent[54], si que il nea[55]. Si home[56] furent si[57] esperdu[58] que il ne sorent metre conseil[59], par quei[60] il peussent rescorre[61] lor seignor[62][a].

A. 1190.

LI VINTECINCQUIESMES LIVRES.

CHAPITRE I[1].

Grant perte recut la Crestienté en la mort de si grant et de si[2] puissant seignor, qui si honoreement[3] et devotement venoit[4] rescorre la sainte terre de Jerusalem. Qui vos porroit[5] conter et retraire la grant dolor[6] et le cri[7] des baronz, qui venoient[8] en sa compaignie, et la grant[9] plainte de[10] ses[11] chevaliers, et la dolor[12] de toutes les autres[13] gens[14], qui si avoient perdu lor cheveteine[15] en tant petit d'ore? Quar[16] en lui estoit acompli ce qui est escrit[17] en un livre de Salemon : « Il « l'ont[18] fait chevetaine[19] ces gens[20] ausi come un d'eaus[21]. » Il qui estoit empereres si granz, se estoit[22] fait[23] si humles[24] a la chevalerie de la Crestienté[25] que neis les povres gens apeleit[26] il freres. Ensi que se la roe d'une charrete[27] fust[28] brisée[29] en sa route[30], et il i fust present[31], il ne[32] partist dou lue[33] jusque a tant[34] que li damages fust amendez; tant estoit[35] humles[36] et[37] debonaires! Grant damage recut[38] la Crestienté[39] en sa mort. Ceste chose avint en l'an del[40] Incarnation[41] de Nostre Seignor[42] .M. .C.[43] quatre vint et dis[44] anz[45], par un dimanche[46], qui estoit li quart jor d'aost[47][a]. Li cors fu trait[48] dou flum et enseveliz et enbausmez[49][b], si[50] come il afiert[51] a empereor, et fu portez en[52] la cité d'Antioche, ou il fu enterrez honorablement[53] en l'iglise Saint Pierre, a la senestre partie dou cuer,

A. 1190. pres de la sepulture de Gobert, qui fut evesque[1] dou[2] Pui[a]. A la destre partie est la place, ou l'en[3] trova[4] la lance[5] de quoi Longis feri Nostre Seignor Jhesu Crist a Monte[5] Calvaire[6], ou il soffri[7] mort por nos[8].

CHAPITRE II.

Or vos dirons l'achaison[9] por quoi[10] li empereres vint par terre. Quant il estoit en Alemaigne, unz astronomienz[11] vint a lui por soi acointer[12] de lui, car li empereres savoit moult de letres; por ce s'acointoit[13] il des bons clerz et lor demandeit[14] soventes[15] foiz en desputant de lor clergie[16]. Quant il le troveit[17] tel que il li plaisoit[18], il le tenoit[19] entor lui, et li faisoit[20] tant de bien que il se loeit[21] de lui. Un jor il[22] demanda a son astronomien[23] de quel[24] mort il morreit[25]. Li astronomien[26] li demanda respit por respondre a sa demande. Li empereres li otroia tel respit come il vost[27]. Apres le respit, li astronomienz[28] vint al empereor, si li dist[29] : « Sire, il vos covient[30] morir en aigue[31]. » Li empereres tint ceste parole en cuer, et n'oblia[32] mie ce[33]. Quant il se croisa[34], il li sovint[35] de la parole del astronomien[36], por[37] quoi il eschiva la mer[38] et vint par terre. Et[39] ce[40] furent grant[41] merveilles que de toz ceauz[42] qui passerent le flum avec lui, nus[43] n'en chei[44] ne ne trabucha[45], forz li empereres. Le peril[46] de la mer, que il eschiva, ne le garanti pas que il ne morust en yaue[47]. Icelui peril li avint en celui flum. De la grant poor[48] que Salahadin ot de la venue dou devant[49] dit empereor[50], fist il abatre les murailles de la cité[51] de la Liche[52] et[53] de Gybeau[54] et de Gybelet et de Baruth et de totes[55] les autres citez, qui estoient[56] en la marine, par quoi[57] Crestien ne[58] peussent aver[59] recet; et doutoit[60] que au passer que li empereres trovereit[61] les[62] citez et les chasteaus[63], il les prendreit[64] et fereit[65] garnir, et ce torneroit[66] a[67] damage[68] as[69] Sarrasins. Por ceste[70] achaison[71] fist Salahadin abatre les citez et les chasteaux de la marine[b].

Sonunda Selahaddin Trablus önlerinden çekildi; kraliçe, Kral Gui'nin eşi, o sırada Trablus'taydı; ona, efendisine verdiği sözleri Escalona'dan ayrıldığından beri tuttuğunu bildirdi; çünkü o, şehri teslim ederse onu serbest bırakacağına dair söz vermişti. Selahaddin, bunu memnuniyetle yapacağını söyledi. Şam'a haber göndererek kralın ve yanındaki on şövalyenin getirilmesini istedi; kraliçe de onları seçmişti ve onları Tortosa'ya getirmelerini buyurdu. Sonra markinin alınmasını, Trablus'a götürülmesini ve orada oğluyla tanıştırılmasını emretti. Selahaddin'in emrettiği gibi her şey hızla yerine getirildi.

BÖLÜM XII.

Esirler Tortosa önünde Selahaddin'in huzuruna çıktıklarında, hapishanede seçilen krallar gibiydiler; onlara bir daha kendisine karşı asla silah kuşanmayacaklarına dair yemin ettirdi, sonra onları Trablus'a gönderdi. Serbest bırakılanlardan biri, kralın kardeşi olan Tapınak Şövalyeleri Üstadı ve Üstat Aynard'dı; o sırada kralın mareşali olan Trabluslu Hué de Saint-Omer ve isimlerini sayamayacağım diğerleri de oradaydı. Kral ve yoldaşları serbest bırakıldığında, Selahaddin Prenses Hanfroi'nin eşini ve oğlunu da serbest bırakılması için gönderdi. Selahaddin

Sayfa 122

Tortosa önünde bir süre bekledi ve orada hiçbir şey yapamayacağını gördü; bu yüzden Valanie adlı başka bir şehre gitti; orayı ele geçirdi ve yağmaladı, çünkü orayı koruyacak bir kalesi yoktu, ancak yakınlarda, dağda, Margat adında bir kale vardı. Oradan ayrılıp başka bir şehre, yakındaki Liche'ye (Lazkiye) gitti; orayı ele geçirdi ve yağmaladı. Oradan ayrılıp Antakya yakınlarındaki başka bir şehre, Liche (Lazkiye) adındaki yere gitti; orası Antakya'dan yirmi mil uzaktaydı; orayı kuşatmadı çünkü kendisine oranın çok güçlü olduğu söylenmişti; orada bir adamı öldürdüler, bu adam Antakya topraklarındaki bir kaledeydi. O kale La Roche Guillaume adını taşıyordu ve Guillaume tarafından kuşatılması için inşa edilmişti bir şey; çünkü eğer tutulabilseydi, Prens Renaut'un kellesini kesen genç Prens'ten daha fazla merhamet göremezdi.

Sayfa 123

Çünkü o (Renaut), sahip olduğu iyiliğe rağmen çok kötü davranmıştı. Size söylediğim gibi: o şövalyeler efendilerini eşiyle birlikte öldürdüler; ve oradan Selahaddin'e gittiler, o da onları çok iyi karşıladı ve onlara geniş topraklar verdi. O şövalye bir süre Sarrasinlerle kaldıktan sonra onlardan ve oğlundan çok iyilik gördü. Bir akşam vakti geldi ve Selahaddin'e kendisiyle şehirden dışarı çıkmasını rica etti. Selahaddin onunla gitti, o da onu Hristiyan topraklarına, Tapınak Şövalyeleri'nin bir kalesine götürdü. Orada, bu gencin fidyesinin yarısını, efendisini öldürdüğü için kendisini koruması şartıyla onlara bağışladı. Bu şövalyelerin Galler'den olduğu söylenirdi. Fransa Kralı Felipes (II. Philippe), haçlı seferine çıktığında bu şövalyeden haberdar oldu, onu yanına çağırttı ve meseleyi Sarrasinlerden sormasını ve araştırmasını istedi, o da geldi.

BÖLÜM XIII.

Kral serbest bırakıldığında, ona eşi kraliçe ile birlikte Trablus'ta ikamet etmeye gitmesi söylendi, ta ki Akka'yı kuşatacak gücü bulana kadar. O da yola çıktı

Sayfa 124 Trablus'a, kraliçe ve halkıyla birlikte karadan ulaştı. Marki, kral ve kraliçenin geldiğini duyunca, kapının kapatılmasını ve kilitlenmesini emretti, surlara tam teçhizatlı çıktı ve kendini savundu. Kral Sur yakınlarına geldiğinde, markinin kapıları kendisine karşı kapattığını öğrendi. Oraya, kulenin dibine kadar gitti ve kapıyı açması için bağırmaya başladı; marki kulenin burçlarına çıktı; kral ona neden böyle yaptığını ve neden kapıyı açmadığını sordu. Marki, şehrin kendisine ait olmadığını, Tanrı'nın onu kendisine verdiğini ve onu koruyacağını, ayaklarının asla oraya basmayacağını, başka bir yerde konaklaması gerektiğini söyledi. Kral Gui ve kraliçe bunu duyunca, şehre girmelerine ve orada konaklamalarına izin verilmediği için çok üzüldüler.
BÖLÜM XIV.
Kral bir elçi tuttu ve onu Trablus'a, Kral Guillaume'un şövalyelerine gönderdi
Sayfa 125 Akka'yı kuşatmak üzere olan donanmayı Akka'ya yönlendirmelerini istedi. Gidip Akka'yı kuşatmak büyük bir mucizeydi, çünkü kralın yanında çok az adam vardı. Akka'yı kuşatmaya gittiğinde üç yüz Sarrasin şehri dışarıdan koruyordu. Kral Gui gelip Akka'nın önünde, Saint Nicolas toprağı üzerindeki bir tepeye yerleştiğinde gece olmuştu. Atlarını orada bağladılar ve nehir kenarında konakladılar, orada atlarını suladılar ve yapmaları gereken işleri hallettiler; gördükleri kadarıyla orduya gemiler ve insanlar geliyordu, silahlanıp ordunun bir kısmıyla birleştiler ve gemilere doğru ilerleyip onlara yardım etmek için yiyecek taşıdılar.
BÖLÜM XV.
Sarrasinler, Selahaddin'in kuşattığı La Roche Guillaume'da bulunan bir elçinin geldiğini ve kralın gücünün arttığını görünce haber gönderdiler

Sayfa 126
Gui ve Hristiyanlar Akka'yı kuşatmışlardı. Selahaddin, tüm onurlara sahip olmayı arzulayan biri gibi, her şeyin kendisi için yapılmasını isterdi, bu yüzden Akka halkına mektup yazarak şöyle dedi: "Benim adamlarıma ve aileme selam olsun; Akka şehrinde bulunanlar, Muhammed'in kanununa sadık kalsınlar. Size bildirmek isterim ki, Hristiyanların geri kalanları Sur'da toplanmışlar ve benim Muhammed peygamberin kehanetiyle vaat ettiğim gibi Akka'nın önünde bir araya gelmişler. Şimdi onları şehirde bırakın, bir araya gelsinler. Onları toplu halde Akka'nın önünde bulmamız, başka yerlerde aramamızdan daha iyidir."
BÖLÜM XVI.
Bu sırada Selahaddin, tüm egemenliği altındaki Mısır, Şam ve diğer tüm İslam topraklarındaki askerlerini ve krallığını toplattı; Hristiyanların geri kalanını tamamen yok etmek için gelmelerini emretti; çünkü onlar savaştan kaçmışlar, çılgınca cesaretlenip Akka'yı kuşatmaya kalkışmışlardı. Sarrasinler bu emri duyunca her taraftan toplandılar ve Selahaddin'in yanına geldiler. Selahaddin ordusunu toplayıp güçlendirdiğinde, Akka şehrine bir fersah mesafedeki bir tepeye, bugün "Selahaddin Tepesi" denilen yere yerleşti
Sayfa 127 çünkü orada konaklamıştı. Sarrasinlerden büyük bir kalabalık toplandı ve bizimkilerin (Hristiyanların) arasına girdi, öyle ki kuşatılanlar Akka'dakiler değil, bizimkiler oldu. Birçok kez Sarrasinler ve emirler Selahaddin'e şöyle dediler: "Şimdi

onları yakalayalım ve yok edelim, çünkü onlardan kurtulacak bir savaşçı bulamayacağız." Selahaddin, kardeşi Seyfeddin'in Bağdat'tan gelmesini beklemesi gerektiğini, onun halife tarafından gönderildiğini ve bu zaferde ve sevinçte onun da payı olmasını istediğini söyledi. Hristiyanlar Sarrasinlerin bu hazırlığını ve kendilerini kuşattıklarını görünce büyük bir korku ve şüpheye düştüler; ancak bu bir mucize değildi. Merhamet Kralı'na dua ettiler, sanki terk edilmişler gibi; ona hizmetine geri dönebilmeleri ve utançlarını temizleyebilmeleri için kendilerine yardım etmesi için yalvardılar. Onlara güç ve silah konusunda yardım edecek kimsenin olmadığını, düşmanın Haçlıları hor gördüğünü biliyorlardı. Rabbimiz onlara teselli ve yardımını gönderdi, çünkü onlar iyi bir kalp ve temiz bir niyetle istemişlerdi.
BÖLÜM XVII.
Selahaddin ordusunu toplarken, Rabbimiz rahmetiyle denizin öte yakasından, adın Jacques d'Avesnes olan asil bir adamı ve beraberindeki birçok gemiyi yardıma gönderdi; bu yüzden Tanrı'nın, merhametine sığınanlara yardım gönderdiğinden şüphe edilmemelidir. Selahaddin at sürüyordu ve yanında Caracois (Karakuş) adında bir emiri vardı. Gemileri görünce Selahaddin'e şöyle dedi: "Efendim, bu Fransızların deli olduğu anlaşılıyor, çünkü gemilerini denizin ortasına çekiyorlar Efendim, dedi Caracois, bu gelen yardım Fransızlardandır.

Sayfa 128
Size diyorum ki, tüm emirleriniz Tapınak Şövalyelerini öldürsün, çünkü Tapınak Şövalyeleri doğuştan savaşçıdırlar. Bu yardımı görünce Selahaddin öfkelendi ve kederlendi, Caracois'ya Akka şehrine girmesini emretti, o da oraya girip yerleşti; kral Gui'nin Akka şehrini kuşatmasına engel olmak için oradaydı. Gemiler gelince, Sarrasinlerin gemilerini boşaltıp mallarını kurtarmalarına engel olmak için bir savunma hattı kurdular. Böylece Rabbimiz, İsa Mesih'in Fransız şövalyelerine yardım etti; aralarında Tanrı'nın inayetiyle Jacques d'Avesnes de vardı; Akka önündeki kumluk alana yerleşti; Frizyeliler, Almanlar ve kendisiyle gelen Bretonlar da oradaydı. Orada Akka önündeki kuşatmayı güçlendirdiler. Derin bir hendek kazdılar, ağaçlardan engeller ve barikatlar yaptılar, gemileri şehre doğru çevirdiler; öyle ki şehri savunan Sarrasinlerin şehirden çıkacak yerleri kalmadı; tatlı suları da yoktu, sadece sarnıçlardaki sularla yetiniyorlardı. Selahaddin, Hristiyanların kuşatmasının bu kadar sertleştiğini görünce, adamlarına onlara şiddetle saldırmalarını emretti; Hristiyanlar da kendilerini dört bir yandan savundular. Kuşatma bu şekilde sürdü ve İngiltere Kralı gelene kadar manyas büyük savaş yapıldı. Denizin öte yakasından gelen haçlı baronlar büyük zahmetlerle yolu geçtiler ve Akka şehrini almak için yardım ettiler.
BÖLÜM XVIII.

Sayfa 129
Kral Gui ve krallığın baronlarının Akka şehrini kuşattığı o zamanda Fransa'dan ve diğer krallıklardan gelenler o kuşatmada bulunuyorlardı. Selahaddin ise bizimkilerin tam karşısına yerleşmişti; ordusunu o kadar sıkı tutuyordu ki, bizimkiler hiçbir yiyecek bulamıyorlardı; bu yüzden et o kadar azaldı ki, ordu içindeki en küçük parça

bile büyük bir sıkıntıya yol açıyordu. Kral ve ordunun büyük beyleri bir araya gelip bu durumu konuştular. Sarrasinlerin ordugahına saldırmaları gerektiğine karar verdiler. Konaklama yerlerinden çıkıp Selahaddin'in ordugahına doğru ilerlediler. Üstadın kardeşi Tapınak Şövalyesi Gerard de Ridefort öncü kuvvetlerin başındaydı, Andre de Breine ise artçı kuvvetleri yönetiyordu. Kral Gui ve kardeşi Jofroi de Lisignan, Sarrasinlere karşı şehri korumak için geride kaldılar. Selahaddin, onların geldiğini görünce ordugahını boşalttı ve geri çekildi. Hristiyanlar, aç bir halde Sarrasinlerin ordugahına girdiler, orada yemek yediler ve ordugahtaki malları yağmaladılar; düzensiz ve kontrolsüz bir şekilde dağıldılar. Hristiyanların bu disiplinsizliğini gören Sarrasinler, sanki kaçıyormuş gibi yaparak geri döndüler; atlarını ve merdivenlerini kullanarak saldırıya geçtiler. Selahaddin, ordugahındaki bu düzensizliği görünce onlara acımadan saldırdı; Fransızların hiçbir atının veya eşyasının kalmadığını gördü. "Efendim, bu yüzden mi atları yok? Yoksa her şeyi yağmaladıkları için mi bu haldeler?" diye sordu. O sırada hacılar ordugahtan çıkıp Selahaddin'in ordugahına girmişlerdi; Selahaddin'in ordugahına bir daha giremeyeceklerini düşündükleri için umutsuzdular. Selahaddin üzerlerine saldırdı ve onları bozguna uğrattı. Sarrasinler o kadar çok kan döktüler ki nehirler kanla doldu.

Sayfa 130
BÖLÜM XIX.
Sarrasinler bu şekilde Hristiyanlara ve Kral Gui'ye, Tapınak Üstadı'na ve Andre de Briene'ye büyük bir darbe indirdiler; halkın çoğunu kurtarmak için Akka'daki Sarrasinler, Hristiyanların ordugahının kuşatıldığını görünce büyük bir gürültüyle dışarı çıktılar ve tüm ordugahı ele geçirmek istediler; eğer Tanrı rahmetiyle Jofroi de Lisignan'ı göndermeseydi, o yanındaki az sayıda kişiyle günü kurtardı; o, cesur ve yiğit bir şövalye gibi ordugahı savundu. Sarrasinler ordugaha giremediler, ancak Saint Nicolas kapısına kadar dayandılar; orada ordugahtaki tüm malları ve altınları yağmaladılar. Kral ve Tapınak Üstadı ile Andre ve yanlarındaki birlik, o ordugahı savundular ve Selahaddin'in ordugahındaki o feci durumdan kurtuldular; ancak Sarrasinler, Kral Gui'ye ve yanındakilere o kadar ağır saldırdılar ki, ordu neredeyse tamamen yok olacaktı. Tapınak Üstadı ve Andre de Briene artçı kuvvetleri yönettiler ve halkın güvenliğini sağlayana kadar dayandılar. Selahaddin'in tepesinden aşağı indiklerinde, Tapınak Üstadı ve Andre orada şehit oldular. Ordugahta büyük bir karışıklık ve keder vardı. Tapınak Üstadı ve Andre de Briene'in ölümünden sonra, Tapınakçılar Robert de Sablo adında asil bir adamı seçip kendilerine üstat yaptılar.

Sayfa 131
BÖLÜM XX.
Bu yenilgiden sonra Selahaddin, Kral Gui'ye haber göndererek, hapisteyken kendisine verdiği sözleri ve yeminleri tutmadığını söyledi; çünkü kral, kendisine karşı bir daha asla silah kuşanmayacağına dair yemin etmişti. Kral ise ona, yeminini bozmadığını, çünkü denizi geçtiğinde yemininden kurtulduğunu bildirdi. Selahaddin, kralın yeminini bozduğunu iddia ediyordu, çünkü atının üzerinde bile silah

kuşanmıştı; bu yüzden krala güvenmediğini söyledi. Kral Gui bu şekilde Selahaddin'e sadık kaldığını savunarak özür diledi.

BÖLÜM XXI.

Bu sırada Akka önündeki kuşatma sürerken, Büyük İmparator Fedric (Friedrich Barbarossa), karadan gelmek için hazırlıklarını yaptı ve beraberinde Alman şövalyelerinden oluşan büyük bir ordu getirdi; imparatorluk tacına yakışır büyük zenginliklere ve güce sahipti. Macaristan üzerinden Romanya'ya (Bizans toprakları) geçti. Konstantinopolis İmparatoru, onun kendi topraklarından geçmemesi için büyük çaba sarf etti. Bunun üzerine Büyük İmparator Fedric, Mostiers Piskoposu Hermann'ı ve diğer asil adamları elçi olarak Konstantinopolis'e gönderdi; onlar imparatora, efendilerinin yolunun açılmasını, aksi takdirde Alman ordusunun ve tüm halkının Kudüs topraklarını kurtarmak için oradan geçmek zorunda kalacağını bildirdiler.

Sayfa 132

Rum İmparatoru, kendi topraklarından geçmelerine izin vermeyeceğini söyledi, ardından elçileri hapse attırdı. Bu durum büyük bir şaşkınlık yarattı, çünkü hiçbir Rum imparatoru Roma Kilisesi'nden ve Hristiyan Latinlerden gelen elçilere böyle bir şey yapmamıştı. İmparator Fedric, elçilerinin tutuklandığını duyunca çok öfkelendi. Konstantinopolis İmparatoru ile savaşmaya karar verdi ve ordusunu onun topraklarına yürüttü. Konstantinopolis İmparatoru, Fedric'in topraklarının büyük bir kısmını ele geçirdiğini görünce korkuya kapıldı; elçileri serbest bıraktı ve iki imparator arasında barış ve uzlaşma sağlandı. İmparatorun elçileri ve diğer bilgeler serbest bırakıldıktan sonra, Mostiers Piskoposu Hermann ve diğerleri geri döndüler. Sonra Konstantinopolis İmparatoru, Fedric'e Negrepont üzerinden geçiş izni verdi; gemilerle gitmek isteyenler denizden, karadan gitmek isteyenler ise karadan devam ettiler; imparator onlara Kudüs topraklarını kurtarmaları için büyük yardım ve destek sağladı.

BÖLÜM XXII.

Konya Sultanı, imparator ve Almanların kendi topraklarından geçeceğini duyunca çok rahatsız oldu ve yollarını kapatmak için her türlü çabayı gösterdi. Halkını topladı ve geçiş güzergahındaki yolları ve patikaları askerleriyle doldurdu; imparatorun geçişini engellemek için elinden geleni yaptı ancak imparator o yolu bırakıp başka bir yoldan geçti; çünkü kendisine yolu gösteren köylüler buldu, Sarrasinler hiçbir Hristiyanın oradan geçebileceğini düşünmemişlerdi.

Sayfa 133

Yol çok zorlu, sarp, kayalık ve dağlıktı; bu yüzden asıl yoldan çok sapmışlardı. O çölü geçtiklerinde çok açlık ve susuzluk çektiler, ancak sonunda yiyeceği bol ve verimli bir ovaya ulaştılar. Orada kendisi ve şövalyeleri büyük zahmetler çektikten sonra ovaya indiklerinde, Konya Sultanı'nın bulunduğu yöne doğru yöneldiler; sultan orada onlara karşı en zorlu yolları tutmuştu. İmparator, ne yaya ne de atlı bir insanın geçemeyeceği bataklıklar ve su birikintileri gördü. İmparator, askerlerine hendekler kazmalarını, kalkanlarını ve zırhlarını hazırlamalarını emretti; atlarını feda ederek kendilerine geçiş yolu yapmalarını buyurdu. İmparatorun emrettiği gibi yaptılar.

Tanrı'nın yardımıyla o tehlikeli yolları geçtiler ve Konya'nın yakınına vardılar. Konya Sultanı onları durdurmak için ordusunu topladı ve imparatorun önünü kesti. İmparatorun askerleri o kadar güçlüydü ki, o ordusunu taburlar ve kollar halinde düzenledi. Oğlu Svabya Dükü Fedric, öncü kuvvetlerin başındaydı; o çok dindar, dürüst ve saygın bir adamdı. İmparatorun kendisi ise artçı kuvvetleri yönetiyordu.

Sayfa 134
Tanrı'nın inayetiyle sultanın ordusunu bozguna uğrattılar ve Konya'yı ele geçirdiler sözü edilen şehre girdiler, oradaki halk kaçmıştı. Kaçabilenler kaçmış, kadınlarını ve çocuklarını geride bırakmışlardı; şehir imparatorun elinde kaldı. Böylece Konya Sultanı'nı dize getirdiler.
BÖLÜM XXIII.
İmparator Fedric Konya'yı ele geçirdikten sonra, sultan imparatora elçiler göndererek emrine gireceğini, rehineler vereceğini, barışı koruyacağını ve ordusu için yiyecek ve binek hayvanları sağlayacağını söyledi; ayrıca imparatora yol gösterecek bir rehber verecekti. İmparator sultanın sözlerini dinledi ve bunları uygun buldu, çünkü Kudüs Krallığı'na ulaşmak istiyordu. Sultan rehineleri gönderdi ve imparator yirmi üç rehber seçti. Sultan, imparatora verdiği sözleri tutacağına dair yemin etti. İmparator Konya şehrinden ayrıldı ve tüm halkıyla birlikte şehrin önünde konakladı; sultan rehberleri aracılığıyla onlara su, et ve binek hayvanları ile ihtiyaç duydukları diğer şeyleri sağladı. Bu Haziran ayında gerçekleşti.
BÖLÜM XXIV.
Almanlar Türkiye'de (Anadolu'da) ilerlerken ve imparator sultandan rehineleri aldıktan sonra, Almanların ne kadar haklı olduklarını anladılar her türlü ölçü ve mantığa göre, tüm insanlar o zaman onların iyi dostları ve yoldaşlarıydı.

Sayfa 135
Sarrasinlerin Türkiye'de (Anadolu'da) yaptığı gibi onlar da zahmetli işlere giriştiler, çünkü sözlerini tutmuşlardı.
Çeviren İbrahim Şimşeğin dipnotu: Metinde geçen Sarrasin (Sarazen (çadırlarda yaşayan İskitler)) terimi, kökeni itibarıyla İslam öncesi dönemden beri Mezopotamya ve Suriye civarındaki göçebe toplulukları tanımlamak için kullanılan kadim bir terminolojidir. Ancak bu kronikte, coğrafyanın Türkiye (Anadolu) olarak belirtilmesi ve muhatabın Konya Sultanı olması, yazarın bu kadim "Sarazen" (çadırlarda yaşayan İskitler) nitelemesini doğrudan Türkler ile özdeşleştirdiğini kanıtlamaktadır. Dolayısıyla yazar, tarihsel derinliği olan bu terimi güncelleyerek, Anadolu'nun yeni hâkimi olan Türk kimliğini tanımlamak için kullanmıştır.
Yiyecekleri, binekleri ve pazarda buldukları diğer şeyleri karşılıklı bir anlaşmayla alıyorlardı; hiçbir şeye zarar vermiyorlardı. Bazıları imparatora bu şartların bozulmasını önerse de o buna izin vermedi. Sultan, imparatora elçiler gönderdi ve Almanların bazılarının Sarrasinlere kötü davrandığını söyleyerek durumu düzeltmesini istedi. İmparator bu durumu düzeltti; ancak sultanın dostluğu uzun sürmedi, çünkü sultan yeminini bozmaya başladı. Alman ordusu ilerledikçe sultanın yeminini tutmadığını fark ettiler. İmparator, Ermenistan (Kilikya) topraklarına güvenle gireceğini düşünüyordu; ancak sultanın verdiği sözlerin hiçbir değeri kalmamıştı; sultan hiçbir uyarıda bulunmadan onlara saldırdı. Sarrasinlerin adeti buydu: güçlendiklerini hissettiklerinde anlaşmaları bozarlardı. İmparator bu yüzden Ermenistan'a girmek için acele etti. Konya Sultanı, söz verdiği barışı bozdu ve

imparatorun ordusuna saldırmak için tüm gücünü topladı; imparatorun ordusuna her gün saldırıyorlar, onlara zarar veriyorlardı. İmparator, Sarrasinlerin sayısının her geçen gün arttığını görünce ordusunu düzene soktu; bilge ve bilgili adamlarını yanına çağırdı. Ordusunu öncü ve artçı olarak ayırdı, kendisi artçıyı yönetiyordu. Sarrasinler sık sık imparatorun huzuruna gelip onunla çarpışmak istiyorlardı; ancak imparator kendini savundu ve adamları su bulabilmek için toplandılar.

Sayfa 136
Bu disiplin sayesinde imparator, hem atlıları hem de yayaları atlılar gibi yönetti; onlar Ermenistan topraklarına ulaşana kadar gece gündüz dinlenmediler. Orada huzur ve dinlenmeye kavuştular.
BÖLÜM XXV.
İmparator, sultanın sadık kalmadığını ve rehinelerine değer vermediğini görünce, rehinelerin kafalarının kesilmesini emretti. Aralarında Huecerbore adında, soylu ve bilge bir adam vardı; imparatorun şansölyesiydi ve mührünü taşıyordu. Bu asil adam, Hristiyanları kutsal vaazlarıyla teselli ediyor, kederli olanları Tanrı adına sabırlı olmaya çağırıyordu; bu zahmetlerin günahlarının affı için olduğunu söylüyordu. O sırada imparator Ermenistan'a girdi. Orada Baron Livon de la Montaigne (I. Levon) adında biri vardı; o daha sonra Ermeni Kralı oldu. İmparatorun geleceğini duyduğunda, Selahaddin'in Kudüs'ün fethinden sonra ele geçirdiği Gaston Kalesi'ni savunan Sarrasinler kaleyi terk ettiler. Fouques de Buillon'un akrabası olan Livon, Sarrasinlerin kaleyi bıraktığını duyunca oraya girdi ve kaleyi ele geçirdi. Prens Beymont ile Livon arasında yirmi yıl süren bir savaş başladı babasının ölümünden sonra.

Sayfa 137
Savaşın nedeni, Rupin'in oğlu Reymont'un haklarıydı. Tapınak Şövalyeleri, Papa III. Innocentius'un emriyle o kalenin kendilerine verilmesini istediler. Sonunda Livon ve Tapınakçılar arasında bir anlaşma yapıldı; bu anlaşmaya göre Livon'un yeğeni Rupin, kaleyi onlara geri verecekti. Böylece kale Tanrı'nın inayetiyle Hristiyanlara geri döndü.
BÖLÜM XXVI.
Şimdi size anlatacağım gibi, imparator Livon'un önüne geldiğinde yaz mevsiminde, güneşin en sıcak ve insanların en çok yorulduğu o zamanda, İmparator Fedric ve ordusu Ermenistan'daydı. Orası sultanın topraklarından daha güvenliydi, çünkü sultan orayı terk edip kendi ülkesine dönmüştü. İmparator, Ermenistan girişinde, Selef (Göksu) adında bir nehrin kıyısında konakladı. Ermeni Beyi Livon, onu karşılamak ve selamlamak için nehrin kenarına geldi. İmparatorun gelmesini bekleyemedi çünkü ordusu çok kalabalıktı. İmparator nehri geçmek istedi; ancak köprü yoktu. Ermeni elçileri ona yolu ve geçitleri göstermek için geldiler. Alman Mareşali ve diğer asil adamlar Livon'un yanına gittiler, o da onlara yolu gösterdi Ermenistan girişleri.

Sayfa 138

Mareşal, onları imparatorun huzuruna çıkardı; imparatora diz çöktüler ve mesajlarını ilettiler. İmparator, Livon'un elçilerini memnuniyetle kabul etti. Sonra önlerinde geçebilecekleri başka bir nehir olup olmadığını sordu; onlar da bir nehir olduğunu ancak suyunun çok fazla olmadığını söylediler. İmparator atına bindi, oğlu Svabya Dükü Fedric ve şövalyelerle birlikte nehri geçmek için ilerledi. Onlara yolu gösteren rehberler şöyle dedi: "Efendim, biz size yolu ve geçidi göstereceğiz, böylece daha güvenli bir şekilde geçebilirsiniz." İmparator onların arkasından gitmelerini söyledi. Önce Fedric ve adamları geçti, sonra geri dönüp imparatora seslendiler. İmparator, oğluyla birlikte nehri geçmeyi emretti; dük geçti ve ardından imparator nehri geçmek için atını suya sürdü; yanındaki iki şövalye ve diğer adamları da onu takip ediyordu. İmparator nehri geçerken atı tökezledi ve suya düştü; o sırada havanın sıcaklığı ve suyun soğukluğu nedeniyle imparatorun kalbi durdu; kendini toparlayamadı. Yanındakiler ona yardım etmek için koştular, ancak onu sudan çıkardıklarında çoktan hayatını kaybetmişti. Onu kurtaramadıkları için büyük bir keder içindeydiler....

Sayfa 139
BÖLÜM I.
Hristiyan halkı, Kudüs'ü kurtarmaya gelen o yüce ve kudretli efendiyi kaybetmenin acısını yaşadı. Baronların ve şövalyelerin çektiği acıyı ve kederi kim anlatabilir? Onlar ağlayarak ve feryat ederek yas tuttular. Süleyman'ın kitabında yazıldığı gibi: "Vay o şehre ki kralı çocuktur." İmparator bu kadar büyük biriyken, Hristiyan şövalyelerine karşı bu kadar alçakgönüllü ve nazikken, tekerleği kırılmış bir araba gibi yolda kalmıştı. İmparator Fedric, asil ve merhametli bir adamdı. Hristiyanlık dünyası onun ölümünden dolayı büyük zarar gördü. Bu olay, Rabbimizin doğumunun bin yüz doksanıncı yılında (1190), Ağustos ayının on dördünde, bir Pazar günü gerçekleşti. Naaşı Antakya şehrine götürüldü ve bir imparatora yakışır şekilde Saint Pierre Kilisesi'nde, koronun sol tarafına, koruyucusu olan Piskopos Gobert'in mezarının yanına gömüldü Gobert'in mezarının yanına; sağ tarafında ise Longinus'un Rabbimiz İsa Mesih'i mızrakla yaraladığı kutsal mızrağın bulunduğu yer vardır.

Sayfa 140
BÖLÜM II.
Şimdi size imparatorun neden o yolu seçtiğini anlatacağım. İmparator Almanya'dayken, kendisine eşlik eden bir astronomu vardı; imparator okumuş bir adamdı ve bu yüzden alimlerle vakit geçirmeyi severdi. Bir gün astronomuna nasıl öleceğini sordu. Astronom bir süre düşündükten sonra cevap verdi: "Efendim, siz suda boole (boğulma) tehlikesiyle öleceksiniz." İmparator bu sözleri ciddiye aldı ve denizden her zaman kaçtı. Denizi geçerken bir zarar görmeyeceğine inandığı için karadan gelmeyi tercih etti. Ancak kaderden kaçış yoktu; o küçük bir akarsuda hayatını kaybetti. Selahaddin, imparatorun öldüğünü duyunca büyük bir sevinç duydu; çünkü imparatorun Liche (Lazkiye), Gibeau ve deniz kıyısındaki diğer şehirleri geri alacağından korkuyordu. Sarrasinler bu ölüm haberini alınca cesaretlendiler ve Hristiyanların ordugahına daha şiddetle saldırmaya başladılar....

A. 1190.

CHAPITRE III.

La[1] grant ost dou devant dit emperere demora[2] apres sa mort sanz cheveteine[3]. En divers lues[4] se departirent ausi[5] come berbis[6] sanz pastor[a]. Fedric, li[7] dus[8] de Soave fiz[9] dou devant dit empereor, si come il vint[10] ou[11] plain d'Ermenie, durement fu gregez[12] de[13] maladie et ne post[14] monter en la montaigne, por la grejance[15] de la[16] maladie dont il estoit chargez[17]; car li plain[18] d'Ermenie en esté sont chaut et enferme[19], et[20] la montaigne est fresche et saine. Dont li habitant[21] de la terre ont lor maneirs[22] en la montaigne et demorent ilec[23] por la chalor[24] dou tens, des l'entrée de juing[25] jusques a la meité[26] de septembre; et de ilec[27] en avant descendent ou[28] plain, por ce que la terre est atemprée[29] et meins[30] enferme. Li[31] devant dit duc se fist porter en Antioche tout ensi malades come il estoit. Une[32] grant partie de l'ost vint a[33] lui. Apres les granz travaus et les mesaises[34] que il avoient soffert[35], troverent[36] Antioche plenteive[37]; si se mistrent a beivre[38] et a manger[39] et a estre oiseuz[40], si recurent granz[41] enfermetes, et en apres la mortalité. Et ensi comenca[42] a amenuiser[43] la chevalerie d'Alemaigne. Li remananz,[44] qui eschaperent de l'enfermeté, vindrent avec[45] le devant dit duc en Acre; et[46] li dus meesmes[47] fu mors puis apres la prise de la cité d'Acre, et fu souzterrez[48] a[49] la maison des Alemans[b]. En cel tens li hospitaus[50] des Alemanz ne poeent[51] tenir malades, por ce que il n'avoient[52] encores[53] point[54] d'ospital[55]; car li Hospitalier[56] de Saint Johan[57] si[58] disoient[59] que il avoient[60] prevelige[61] de l'Iglise[62] de Rome, que nul[63] ne deveit[64] tenir hospital en la cité d'Acre, se[65] il[66] ne fussent lor obedient[67]. Et l'avoient ensi usé, que quant il y[68] avoit[69] aucun haut home mort en la cité d'Acre, et meesmement[70] en la maison des Alemanz, il les aloient[71] prendre et enterrer en lor cimitere[72]. Por la quel chose, li[73] devant dit[74] dus[75] en sa fin comanda as[76] Alemans que il ne li deussent faire nule[77] honor[78], quant il seroit mort[79], et que il le deussent ensevelir[80] et metre en une povre biere entre les povres; car il savoit[81] bien que cil[82] de l'Ospital[83] de Saint Johan[84] par

a Voyez Ansbert, p. 104-105; voyez aussi M. Reinaud, p. 280.

b C'est l'ordre teutonique qui fut créé vers 1190, au siége d'Acre.

A. 1190.

lor force le[1] lor[2] venroient[3] tolir, et il ameit[4] meauz[5] estre enterrez[6] en povre maison que aillors[7]. Tantost come il fu morz, cil[8] de Saint Johan[9] l'alerent querre, mais il n'en troverent point, ne conoistre[10] ne le porent[11] entre les morz. En cel tens cil[12] de l'Ospital[13] des Alemanz n'en[14] avoient[15] pas[16] si grant poeir[17] come il ont ores. L'abit que il portoient[18] en lor manteaus[19] si estoit[20] une roe a une demie crois neire[21]. Li frere chevalier[22] avoient manteaus d'estanfort; manteaus blans n'osoient[23] il porter por les Templiers. Des[24] l'ost de Damiata[25] en ca ont il eu[26] les mantiaus blans et la crois sanz roe. Li Hospitaus[27] de Saint Johan lor demandent[28] une seignorie, quant lor maistres[29] est morz, que li maistres[30] et lor[31] freres[32] lor deivent[33] eslire maistre. Aucune foiz cil[34] de Saint Johan requistrent[35] ceste seignorie as Alemanz; dont li Aleman[36] respondirent que il n'en feroient neent[37], se il ne lor donoient[38] autre tel[39] seignorie en la election[40] de lor maistre. Et encores[41] est la querele entr'eaus[42].

CHAPITRE IV.

Puis entrerent li Aleman[43] le duc en lor maison, dont grant bien lor en[44] vint[45] por l'enterrement[46] dou duc[a]. Moult tesmoigneit[47] l'en[48] le duc a preudome[49] selonc ce que il estoit de juesne[50] eage[51]. Puis que cil d'Alemaigne orent noveles[52] de la mort de l'empereor Fedric, il firent coroner[53] Henri[b] son ainz né fiz[54], qui estoit rois[55] d'Alemaigne, a emperere[56] au pape Celestin[c], qui en celui tens governeit[57] le apostoliau[58] siege de[59] Rome. Il le corona[60] lendemain que il fu sacré[61] a pape. Cist empereres Henris[62] avoit esposée[63] Costance[64], l'ante dou[65] noble roi[66] Guillaume de Cesile, qui dreit[67] heir[68] estoit[69] dou devant dit roiaume[70] apres la mort de son nevo[71], le fiz[72] de son frere le rei[73] Guillaume, por ce que li[74] devant dit roi[75] morut sanz heir[76]. De la quel le devant dit empereor engendra Ferderic[77], qui puis fu empereres et rois de Cesile[78][d].

a Le duc de Souabe mourut pendant le siége d'Acre, en 1191.

b Voy. plus haut, p. 118, note b.

c Célestin III (Hyacinthe, cardinal du titre de Sainte-Marie en Cosmedin), fut élu pape le 30 mars 1191, et consacré le 14 avril, et le lendemain couronna Henri IV comme empereur.

d Frédéric II, fils de Henri VI et de Constance. Il fut reconnu roi de Sicile en l'an 1197, et couronné empereur d'Allemagne l'an 1226. Il fut déposé par le pape Innocent IV, en 1245, au concile général de Lyon. Il mourut en 1250, le 13 décembre.

A. 1190.

CHAPITRE V.

Ores[1] retornerons[2] a nostre matiere et vos dirons[3] dou roi[4] de France et dou roi d'Angleterre. Cele guerre, qui fu entre le[5] rei[6] de France et le roi[7] d'Engleterre, si fu por Rechart[8] qui fu[9] cuens de Poitiers[10]. Li rois[11] Henris[12][a] avoit eu[13] .III.[14] fiz[15] de la reine[16] Lienor[17][b], qui avoit esté feme[18] de[19] Loys[20][c], le roi de France[21], et trois filles[22]. Li ainz nes[23] de ses fiz[24] avoit nom Henri[25][d]; cil[26] avoit esposée[27] la suer dou[28] roi Phelipe[29] de France, qui avoit esté fille de[30] la reine[31] d'Espaigne[32]. Li seconz[33] avoit nom[34] Richarz, a[35] celui avoit il doné[36] la contée[37] de Poitiers[38]. Li tierz avoit nom Jofroi[39][e], celui fu[40] cuens de Bretaigne[41]. Li quarz[42] si[43] ot[44] nom Johan[45] *Sanz Terre*[46]. Des .III.[47] filles que il ot, il dona[48] l'une au roi Anfoz[49] de Castel[50][f]. De la quel[51] fu Blanche[52][g]. L'autre si[53] fu donée[54] au duc de Saissoigne[55][h]. La tierce fu mariée a Guillaume le roi[56] de Cesile[57][i]. L'en dist que Johan, qui puis fu rois[58] d'Engleterre, fist neer[59] les enfanz de[60] Jofroi[61] son frere[62].

a Henri II, roi d'Angleterre.

b Éléonore de Guyenne, fille du duc Guillaume IX. Elle mourut en 1204.

c Louis VII.

d Henri au Court-Mantel, mort en l'année 1183. Les chroniqueurs contemporains l'appelaient le Jeune roi. Il s'était marié à Marguerite, fille de Louis VII et de Constance, fille d'Alfonse, roi de Sicile.

e Geoffroi, duc de Bretagne, mort en 1186.

f Éléonore, qui épousa Alfonse VIII, roi de Castille.

g Blanche, femme de Louis VIII, roi de France, et mère de saint Louis.

h Mathilde mariée à Henri le Lion, duc de Saxe.

i Jeanne. Voy. plus haut, p. 112, note b.

A. 1190.

CHAPITRE VI.

Quant[1] Henris li fiz dou[2] roi Henri fu morz, por[3] cui achaison[4] Saint Thomas fu martirez[5], et[6] li[7] devant dit rei[8] vost[9] coroner[10] a roi[11] Johan son meins[12] né fiz[13][a]. Quant Richart oi[14] ceste novele[15], il li ennuia[16] moult[17]. Il vint au roi Felipe[18] de France[19], si li dist : « Sire, je vos faz assaver[20] que mon « pere me vuet[21] faire[22] grant tort, et me veaut[23] deseriter[24], car il vuet[25] faire « coroner mon frere a roi[26], qui est mainz nez[27] de moi[28]. Et vos savez que je sui « vostre home, je vos vodroie[29] preer[30] que vos me deussiez aider[31] a mon dreit[32] « avoir. » Li rois[33] li otroia[34] que il li aideroit volentiers[b]. Tantost fist assembler[35] son ost, et entra en la terre que li rois tenoit[36] de ca la mer. Si prist le Manz et Torz[37] et Chinon et les rendi a Rechart[38]. Quant li rois Henris[39] oi dire[40] que li rois Phelipes[41] li toloit[42] sa terre, que il tenoit[43] de ca la mer, il assembla[44] son ost, et passa la mer[45], et vint[46] en celes[47] contrees[48], o[49] le rei Felipe[50] estoit; et furent ja apareillé[51] de conbatre[52], quant li message[53] de l'apostoile vindrent de Rome, qui[54] lor aporterent la[55] novele de la terre de Jerusalem qui estoit perdue. Li poeirs[56] dou roi[57] Henri ne se poeit[58] prendre a celui dou roi[59] Phelipe, et

a Les détails que donne ici notre texte sont erronés.

b La guerre existait depuis l'année 1187 entre les deux rois, au sujet de Gisors et de tout le Vexin français, qui avaient été donnés en dot à Marguerite, veuve de Henri au Court-Mantel. Le roi d'Angleterre prétendait les retenir comme dot d'Alix de France, fiancée à Richard. La guerre, assoupie un moment par le traité de Gisors, fut reprise par suite de l'attaque de Richard Cœur-de-Lion contre Alfonse, comte de Toulouse. A la suite d'une trêve de deux mois, signée à Bonsmoulins, Richard changea de parti et se jeta dans les bras de Philippe, ce qui força Henri à signer la paix à Colombiers, en Berri, le 4 juillet 1189.

A. 1190.

laissa[1] Auveirgne[2] au roi[3] de France, et se laissa de[4] coronement[5] de[6] son fiz Johan. Tornant[7] sei[8] en Engleterre, de la grant dolor[9] que il ot, de ce que il avoit laissée[10] ensi itel[11] terre come est Alveirgne, il en morut[12][a]. Rechart[13] son fiz vint au roi[14] de France, si li fist[15] homage de la terre que il tenoit[16] de lui de ca la mer, et jura sa seror[17][b] que il la prendreit[18] a feme, apres ce que il seroit coronez[19] a roi[20], et sereit[21] saisi d'Engleterre. Il se parti dou roi et ala en Engleterre et fu coronez a roi[22] en la cité de Londres[c].

CHAPITRE VII.

Richart se parti dou devant dit[23] roi[24] de France a sa bone volenté et prist[25] jor de lor muete, quant il devroient[26] movoir[27] por aler rescorre[28] le roiaume de Jerusalem. Phelipes li rois[29] de France li dona[30] jor a la Saint Johan[31] venant, qui esteit[32] en l'Incarnation qui estoit[33] .M.C. .XC.[34] anz; et[35] d'ilec[36] se parti et ala a Londres ou il fu coronez[37]. Puis que il fu saisi[38] dou roiaume[39], il atira[40] son oirre et s'en vint en France[d] au roi Phelipe. Quant il fu venuz en France, si prea[41] le roi et le[42] requist en[43] tel maniere : « Sire, je vos faz[44] assaver[45] que je sui unz « juenes[46] hom et sui novelement[47] coronez[48] a roi[49], et ai empris itel[50] chemin, « come vos[51] savez, de aler[52] Outre mer. Se[53] vostre plaisir estoit[54], je vos vodroie[55]

a Henri mourut à Chinon, le 6 juillet 1189.

b Alix de France, fille de Louis VII, accordée à Richard dès l'année 1167, se maria en 1195, à Guillaume III, comte de Ponthieu.

c Richard fut couronné le 3 septembre 1189. Voyez Math. Paris, *Hist. Angl. sub Richardo I, an. 1189*. Édit. de W. Wats, p. 108. Paris, 1644.

d « Post natale Domini prædictus rex Richardus habuit colloquium cum Philippo rege Franciæ ad vadum Sancti Remigii. » Benedictus Petroburgensis dans D. Bouquet, *Rec. des Hist. des Gaules*, t. XVII, p. 498. Voy. Matthieu Paris, op. cit. p. 110, 2e col. Le Gué Saint-Remi était près de Nonancourt, dans le département de l'Eure : « Prope Castellum de Nunencurt, ad « vadum quod dicitur Sancti Remigii. » Benedictus Petroburgensis, op. cit. dans D. Bouq. Rec. cit. t. XVII, p. 447.

A. 1190.

« preer[1] que vos me deussiez[2] respiter[3] de ce[4] mariage faire, jusque a ma « revenue[5] d'Outre mer; et[6] je vos serai tenus par seirement[7] de esposer[8] vostre « suer, dedenz les .XL. jorz que je serai retornez. Li rois[9] cuida que il li deist voir, si[10] recut a gré la parole et li dona[11] respit. Lors atirerent[12] lor muete por aler en la Sainte Terre ou Jhesu Crist fu morz et vis[13].

CHAPITRE VIII.

Phelipes li rois[14] de France fist apareiller[15] son passage en Jenoe[16][a], et li rois d'Engleterre a[17] Marceille le jor de la Saint Johan. Li rois de France ala a Saint Deniz[b] prendre congé[18]. Ilec[19] prist l'escherpe et le bordon[20], et jurerent entre lui et le roi d'Engleterre[21], que il seroient bons amis et bons compaignons[22], et porteroient[23] foi et leauté[24] li unz[25] a l'autre. Li rois[26] de France ala a Jenoe[27], et li rois Richarz[28] a Marceille. En cele muete avoit[29] moult de haus homes de France por venir o le roi[30]. Il i fu li cuens Felipes[31] de Frandres[c], et li cuens Henris de Champaigne[32][d], et[33] li cuens Tibaut[34] de Blois[e], li cuens Estienes[35] de Sausuerre[36][f], Hugue[37] li dus[38] de Borgoigne[39][g], Felipes li evesques de Beau-

a Gênes, voy. Rigord *De gestis Philippi Aug.* dans D. Bouquet, *Rec. cit.* t. XVII, p. 29.

b Philippe-Auguste prit l'oriflamme à Saint-Denis, le 24 juin 1190. Voy. *Art de vérifier les dates*, t. I, p. 579, édit. in-fol.; Rigord, *De gestis Philippi Augusti*, dans D. Bouquet, *Rec. cit.* t. XVII, p. 29.

c Philippe d'Alsace, comte de Flandres, en 1168. Il périt de la peste au siége d'Acre, le 1er juin 1191. Voy. le P. Anselme, t. II, p. 722-723.

d Henri II, le Jeune, comte de Champagne. Voyez le P. Anselme, p. 841, et plus haut, page 65, note a.

e Thibaut V, le Bon, comte de Chartres et de Blois, en 1152. Mort au siége d'Acre, en 1191. Voyez *Art de vérifier les dates*, t. II, p. 618-619.

f Étienne Ier, troisième fils de Thibaut le Grand, comte de Champagne, premier comte de Sancerre, en l'année 1152. Il périt au siége d'Acre en 1191. Déjà, en l'année 1171, il avait fait un voyage à la Terre sainte. Voy. le P. Anselme, t. II, p. 845.

g Hugues III, duc de Bourgogne, en 1162. Il fit, en 1171, un pèlerinage en Palestine. Il prit la croix avec Philippe-Auguste, et mourut à Tyr en 1193. Voy. plus loin, et *Art de vérifier les dates*, t. II, p. 502.

A. 1190.

vais[1][a] et Guillaume des Barres[b], et moult d'autres chevaliers et de gentis homes asses. Li rois[2] de France avoit[3] eu[4] un fiz de la reine[5] Ysabeau[6][c], qui avoit esté fille dou conte de Henaut. Il li mist nom Loys[7]; il le laissa[8] en France por garder son roiaume, et son oncle Guillaume l'arcevesque de Reins[9][d], et le conte Renaut de Pontif[10][e]. Puis que il fu en[11] Jenoe[12], il fist charger[13] ses nez et ses vaisseaus[14]; et li rois Richarz fist charger[15] a Marceille. Li rois[16] de France mut a venir; uns mau tens[17] les[18] prist puis que il furent meu de Jenoe, si les fist[19] arriver a Messine[20][f]. Grant damage ot[21] de ses viandes de la[22] navie, par[23] le mau tens que il orent[24]. Quant li rois Tancrez[25] oi dire que li rois[26] de France estoit arrivez[27] en sa terre, il li ala a l'encontre et[28] li fist grant honor[29] et li abandona[30] tout le reiaume[31] de Cesile[32] a sa volenté et a son plaisir, et li prea[33] que il deust iverner[34] en sa terre. Li rois vit que il avoit eu damage de ses viandes et de sa navie[35], et conut[36] que li consauz[37] dou roi Tancre estoit bon[38]; il yverna en l'isle[39] de Cesile. Li rois Rechart[40] mut de Marceille. En ce[41] come il fu en dreit[42] l'isle de Cesile, il se apensa[43] que il ireit[44] voir[45] sa suer[46] la reine[47], qui fu[48] feme[49] dou rei[50] Guillaume, et demandereit[51] dou rei[52] de France, se il sereit[53] la arrives[54]. Si come il fu pres de terre, il demanda noveles[55] se li rois de France estoit la arrivé[56]. L'on[57] li dist que il[58] y estoit arrivez[59], et estoit herberges[60] en la cité

a Philippe de Dreux, évêque de Beauvais en 1176. Il prit la croix avec le roi de France, en 1188. Il mourut en 1217. Voyez *Gallia Christ.* t. IX, 732-740.

b Guillaume était seigneur des Barres, près de Langres.

c Isabelle, fille de Baudouin V, comte de Hainaut, morte le 15 mars 1190.

d Guillaume Ier, de Champagne, surnommé aux *Belles Mains*, archevêque de Reims en 1176, mort en 1202.

e Jean Ier, comte de Ponthieu en 1147. Il partit pour la Croisade avec Philippe-Auguste, et mourut au siege d'Acre en 1191. Voy. le P. Anselme, t. III, p. 300. Le chroniqueur se trompe en le représentant comme l'un des régents du royaume. Philippe institua régents, par son testament, Alix sa mère, et son oncle l'archevêque de Reims. Voyez le testament de Philippe-Auguste, cité par Rigord, dans D. Bouquet, t. XVII, p. 30.

f Il débarqua à Messine le 16 septembre 1190, d'après l'*Art de vérifier les dates*, qui a suivi Raoul de Dicet. Voyez Rigord, op. cit. dans D. Bouquet, t. XVII, p. 31.

A. 1190.

de Palerme[a]. Ce est la maistre cité do[1] reiaume[2] de Cesile, et y[3] a un des riches et des aaisez[4] palais[5] dou monde. En cele cité se corone li reis[6] de Cesile. En celui palais estoit herbergé[7] li rois de France, car li rois[8] Tancrez li vuida[9] le palais por honor[10] de lui.

CHAPITRE IX.

Quant li rois Richart[11] d'Engleterre sot que li rois de France estoit[12] herbergez a Palerme, il en ot moult[13] grant joie, et comanda a ses homes que il deussent prendre terre ileques, car il voleit[14] yverner en la terre, des puis que il avoit trové le roi de France sain et sauf[15]. Il firent tantost[16] descharger[17] les chevaliers et[18] les chevaucheures et le harnois[19] de quoi[20] il avoient mestier. Quant li rois de France oi que li rois[21] d'Engleterre estoit arivez ilueques, grant joie en ot, et vint encontre lui, et[22] firent grant joie li un[23] rois[24] a l'autre. Grant amor[25] avoit[26] entre le roi de France et le roi d'Engleterre en celui chemin, dont il se estoient[27] jurez de estre[28] bonz[29] compaignons entr'eauz[30] en celui chemin[31], et de porter bone[32] foi li unz a l'autre; je ne sai por[33] cui[34] la guerre comenca[35] entr'eaus .II.[36], mais grant damage fu de[37] la guerre qui fu puis[38] entr'eauz[39]. Car, anceis[40] que il venissent en la terre de Promission, estoient[41] bons amis, li un[42] a l'autre apeloit[43] mon seignor[44]; se lor[45] amor eust duré, il eussent esté a toz jorz honoré[46], et Sainte Crestienté en fust essaucée[47]. Vos troveres[48] en escrit[49] ca[50] en avant par cui la guerre comenca entre les .II. rois[51]. Des puis que li rois[52] d'Engleterre

a A Messine et non à Palerme. Richard y débarqua le 24 septembre 1190, et alla se loger dans un faubourg de la ville, chez un bourgeois appelé Reginald Muschet. Il se brouilla bientôt avec Philippe-Auguste, grâce aux artifices de Tancrède. Notre récit diffère ici de celui des autres chroniqueurs contemporains. Voyez Gautier Vinisauf, l. II, c. XIII. Édit. de Gale, p. 308; Math. Paris, op. cit. p. 112; Benedictus Petroburgensis, op. cit. D. Bouquet, t. XVII, p. 501 et Rigord, p. 29.

A. 1190.

ot salué le roi de France, et[1] le rei[2] Tancre de Cesile vint a lui[3], et le[4] fist bien veignant, et le semost[5] de aler herberger[6] ou palais de Palerme, la ou li rois de France estoit herbergé[7]; car li palais ert[8] si granz et si delitables que li dui roi[9] i peussent herberger ensemble[10]. Quant li rois d'Engleterre oi dire que li rois de France se[11] estoit[12] herbergez ou palais roial[13], il mercia moult le roi Tancre, et li dist que il ne feroit mie preisse[14] au roi de France, ainz se herbergereit[15] aillors[16]. Li rois de France estoit herbergez ou palais, si come nos[17] avons dit, et li rois d'Engleterre se herberja[18] loins[19] de la vile d'autre part, por ce que il savoit que Franceis[20] sont orgueillos[21] et Engleis[22] atainos[23]. Si[24] se herberja si[25] loinz dou roi de France, par quei[26] il n'i peust avoir meslée[27]. Puis que il fu herbergé, orent li Engleis[28] paroles a[29] ces[30] de la terre, dont il y[31] ot grant meslée entre les genz dou roi d'Engleterre et ceauz[32] dou roi Tancre; et estoit torné ausi come a guerre. Dont li rois d'Engleterre fist fermer un chastel en po[33] de tens et li mist nom *Mate grifon*[a], que se besoing li fust et les genz de la terre se vosissent[34] reveler encontre lui, que il y[35] eust recet. Quant li rois Tancrez vit que il avoit fermé celui chastel[36], il[37] vint a la merci dou roi d'Engleterre[38], et amena les gens qui avoient[39] meffait au roi a sa merci, par[40] quei[41] pis n'en avenist. Li rois le recut a[42] gré, et[43] fu l'acorde[44] faite et furent en[45] pais[b]. Ileques demorerent[46] jusques au[47] marz.

CHAPITRE X.

Li rois Richars ala veir[48] sa seror[49] la reine Johane[50], dont ele ot grant joie de la venue de[51] son frere. Le siege aveit ja esté un an devant Acre[52]. Li cuenz Henris

a Le château de Mate-Grifon est appelé par Vinisauf, loc. cit. Mate-Griffon.

b Vinisauf raconte qu'un jour un soldat de l'armée anglaise fut injurié par une boulangère. La foule, prenant parti pour cette femme, maltraita le soldat. Richard demanda justice. Pendant les pourparlers, la ville se souleva, et le roi d'Angleterre, indigné, s'empara bientôt de Messine, la livra au pillage et arbora ses étendards sur les tours. Voy. Vinisauf, l. II, c. XV, p. 308 et suiv. D'après Benoît de Péterborough, Richard s'empara de deux châteaux qui dominaient Messine. Voy. Benedictus Petroburgensis, dans D. Bouquet, t. XVII, p. 504.

A. 1190.

et li cuens Tibaus[1] de Blois[2], et li cuens Estiene de Sausuerre[3] et li evesques Felipes de Beauvais[4] passerent a Acre[5] avant la venue de .II. rois; et de la viande, et des engins dou roi de France vint a celui[6] passage. Dont li cuens Henris mist main et prist la viande, et les engins adreca devant la cité d'Acre, et faisoit[7] geter as murs de la cité, anceis[8] que li rois de France y venist. Grant cherté[9] avoit[10] en l'ost[a], si que li muis dou[11] blé valoit[12] .XX. besanz[13] Sarrasinas[14]; une geline valeit[15] .IX. solz[16]; de[17] buef ne de moton[18] ne troveit[19] l'en point[20]; un huef[21] valoit[22] .XII. deniers. La meaudre[23] char, que les gens de l'ost manjassent[24], si estoit char de cheval ou de[25] mule[26] ou de[27] asne[28]. La mesaise estoit si[29] grant[30] que, quant les povres gens poeent[31] trover aucune beste morte, il la[32] mangeent[33] a grant deintié[34]. Dont il avint apres la venue dou conte de Champaigne[35], que li sergent de l'ost, por la mesaise[36] que il avoient des viandes, comencerent[37] a murmurer encontre les barons et les haus homes, qui estoient[38] as siege, et reprocher[39] et dire moult de laidenges por ce que il ne se voloient aler conbatre[40] as Sarrasinz[41]. Li gentil home[42] veoient bien que il ne pooient[43] assambler a[44] bataille a Saladin, tant come la cité d'Acre estoit[45] aus[46] Sarrasins. Il estoient[47] si atornez en l'ost que chevalier[48] n'osoit[49] aler en lices, qui ne[50] fust hues et maumenes[51] de paroles. Li sergent[52] avoient pris si grant orgueil[53] encontre les chevaliers que il cuidoient[54] plus valoir des chevaliers, et que il se[55] cuidoient[56] bien combatre a Salahadin sanz l'aide[57] des chevaliers. Li sergent requistrent[58] au roi Gui[59] et as baronz, et[60] par plusors[61] fois[62] de issir fors[63]. Quant il virent que il ne les poeent[64] retenir, si distrent[65] que il alassent[66] a lor aventure; se bien lor avenoit[67], il auroient[68] joie; et se mau[69] lor avenoit[70], il ne troveroient[71] home[72] qui les alast secorre[73]. Li sergent issirent hors[74]. Si come Salahadin vit que il estoient[75] issu, il

a Sur cette famine qui désolait l'armée chrétienne, voy. Vinisauf, l. V, c. LXVI à LXXX, p. 293 et suiv.

A. 1190.

lor vuida[1] la herberge. Li sergent[2] virent que la herberge estoit vuidée[3], il corurent ilec[4] qui meaus meaus[5]. Salahadin les laissa[6] assegurer et manger[7] a lor loisir[8]. Il[9] sot bien que nul chevalier n'estoit[10] avec eauz[11]. Il corut sur eauz en[12] la herberge, et en tua tant que il y ot bien de[13] morz par nombre plus de .VII. mile[14]. L'on[15] dist que il n'en eschapa[16] mie de cele sergenterie[17] cent, que tuit[18] ne fucent[19] mort. En tel maniere soffri[20] Nostre Seignor[21] a venger[22] l'orgueil[23] que li sergent avoient encontre les chevaliers. Salahadin comanda a sez homes que il deussent trainer les charoignes des morz et geter[24] ou flum, dont li flums[25] corut bien .VIII. jors sanc et charoigne[26]. Grant enfermeté ot[27] en cele année[28] en la herberge des Crestiens et des Sarrasins, por achaison[29] de celes[30] charoignes, et y ot tant de[31] mosches[32] que l'on[33] ne pooit[34] durer ne[35] en l'une herberge ne en l'autre. Ce fut fait[36] a la feste de[37] Saint Jaque, qui est a .XV.[38] jors de juignet[39][a]. Eu cele saison fu morte la roine Sebile[40] et ses .II. filles, Aelis[41] et Marie, dont li roiaumes eschei[42] par dreit[43] heritage a Ysabeau[44], la feme de[45] Hanfroi do[46] Toron, qui fu fille dou[47] roi Amaurri et de la reine[48] Marie.

CHAPITRE XI.

Apres la mort de[49] la reine[50] Sebile, le marquis[51] Conrat[52], qui tenoit[53] la cité de Sur, sot[b] que il n'i avoit autre heir[54], ou roiaume[55] de Jerusalem, fors la devant nomée Ysabel[56]. Por la covoitise[57] que il ot de avoir[58] le roiaume[59], il atisa la reine[60] Marie, qui estoit[61] mere de la devant dite Ysabel[62], que ele[63] acusast le mariage de sa fille et de Hanfroi[64] et[65] que sa fille deust ausi[66] consentir cestui[67]

a Cette défaite des Chrétiens eut lieu, d'après Boha-Eddin, le 25 juillet. Voyez M. Reinaud, *Extraits des Hist. Arabes*, p. 267-271, et Vinisauf, op. cit.

b Si l'on en croit Vinisauf, le marquis aurait été secondé, dans ses prétentions au trône de Jérusalem, par le duc de Souabe. Vinisauf, l. I, c. LXV, p. 280.

A. 1190.

fait. La reine[1] parla a sa fille que ele deust consentir que[2] ele se partist de Hanfroi[3], et[4] fust mariée au marquis. Ele ne le[5] vost[6] consentir, por ce que ele amoit Hanfroi[7] son mari; dont il envoia[8] a sa mere, et par maintes fois li amonesta[9] et li mostra raison[10] que ele ne poeit[11] estre dame dou roiaume[12], se ele ne se parteit[13] de Hanfroi[14]. Et li remembra[15] la mauvaistié[16] que Hanfroi avoit[17] faite, quant li cuens[18] de Triple et li autre baron[19], qui estoient[20] a Naples, le vostrent[21] coroner a roi et ele a roine; et il s'en foi et ala en Jerusalem, et cria merci, et fist homage a la reine[22], et dist que maugré[23] suen[24] le voloient[25] faire roi. Et tant come ele[26] seroit[27] sa feme, ne porreit[28] ele avoir[29] honor ne le reaume[30] de[31] son pere. Et li dist puis que, quant ele fu mariée, ele n'estoit[32] mie d'aage; et par ceste raison[33] poeit[34] estre accusé[35] le mariage; dont ele consenti a la volenté de[36] sa mere. La volenté de sa mere estoit tele[37], que ele voloit[38] que li marquis l'eust a feme. La reine[39] meismes haeit[40] Hanfroi[41] por autre achaison[42]. Quar[43], quant Hanfroi esposa[44] sa fille, il comenca a hair la reine Marie sa suegre[45], et ne voloit[46] que ele veist sa fille; et ce faisoit[47] il par le conseil[48] de[49] sa mere Estefeine[50], qui estoit[51] dame dou Crac et d'autre part. Li marquis vint[52] de Sur au siege d'Acre et parla a Phelipe l'evesque de Beauvais[53], et a Aubert[54] l'arcevesque de Pise, qui estoit[55] legat de l'Iglise[56] de Rome, que il li deussent aider[57] coment il peust avoir[58] celui mariage. Et ensi come l'on[59] dist, il corronpi[60] maintes gens en l'ost par ses[61] dons et par ses promesses, et nomeement[62] ceauz[63] qui estoient dou conseil[64] dou legat et de l'evesque de Beauvais[65]. Dont il avint que, quant la reine Marie[66] acusa le mariage, il fu moult[67] tost deffait[a]. L'acusation[68] si estoit itel[69], que la reine Marie dist au legat que sa fille n'avoit[70] que .VIII. anz, quant ele fu mariée, et n'avoit[71] mie[72] aage de estre marié[73]. Dont Hanfroi[74] fu apelez a

a Vinisauf prétend que Balian d'Ibelin, le mari de la mère d'Ysabelle, entra aussi dans l'intrigue fomentée par le marquis Conrad contre Honfroi, et il a porté sur eux ce jugement : « Balisantus, mortuo rege Amalrico, « matrem puellæ duxerat uxorem, quæ Græca fœce a « cunis imbuta virum moribus suis habebat conformem, « sevum impia, levem mobilis, perfidum fraudulenta.... « Fautores præcipui.... Reginaldus Sydoniorum domi- « nus, Paganus de Castro Cayphæ et Balisantus.... » L. I, c. LXIII, p. 292.

A. 1190.

oir[1] cele[2] acusation, et que il deust respondre se il savoit[3] que dire par quoi[4] la dame li demorast[5]. Dont Hanfroi dist puis que[6] la dame ne s'en estoit[7] clamée, que ele se esteit[8] consentie au mariage, que bien dévoit estre avec lui[9]. Entre les autres sailli avant li boteilliers[10] de Saint Liz[11][a] et desmenti Hanfroi, et li tandi[12] son gage, disant que la dame n'i[13] consenti onques a[14] son[15] mariage, et tout quan que[16] li rois Bauduins[17] avoit fait, estoit[18] contre la volenté de la dame et de sa mere; et se il vosist[19] autre chose[20] dire, il le proveroit[21] contre son cors. Hanfroi[22], qui[23] estoit[24] failli[25] de cuer et norreture de feme[b], se traist arriere et n'osa prendre le gage; et cil, qui avoient[26] esté corronpu[27] des dons[28] dou marquis, conseillerent[29] a Hanfrei[30] que il se deust laisser[31] de celui mariage, ja fust ce que il ne lor demandoit[32] point de conseil[33]; et li distrent[34] que il ne porroit[35] governer[36] le roiaume[37] et peine[38] li seroit[39] et travail. Il les crut[40] et s'en laissa[41].

CHAPITRE XII.

Li legaz[42], qui estoit Pisan[43][c], les departi volentiers; car se il vosist[44], li mariages[45] ne fust ja[46] desfait. Mais[47] li[48] devant dit legat maintenoit[49] le fait dou marquis, por ce que li Pisan[50] le avoient[51] amené de Costantinople en la cité de

a Gui III de Senlis, que Ducange fait à tort mourir en 1188. Si nous en croyons G. Vinisauf, le bouteillier de France disparut le jour même du mariage du marquis et d'Ysabelle, enlevé par les Arabes, et jamais depuis on n'en entendit parler. Voy. L. I, c. LXIII, p. 63, et le P. Anselme, t. VIII, p. 516.

b « Reinfredus.... vir fœminæ quam viro propior, « gestu mollis, sermone fractus. » Vinisauf, loc. cit.

c Ce légat, que notre chronique a déjà appelé plus haut Aubert, est Ubaldus, archevêque de Pise, de 1174 à 1209. Il était, en 1188, légat du saint-siége en Orient, lorsque le marquis Conrad confirma, en les augmentant, les priviléges concédés aux Pisans par le comte Raimond. Voy. le diplôme dans Ughelli, *Italia sacra*. « Obiit vero « Ubaldus anno 1209, XIII kal. Julii ex veteri menologio « S. Zenonis, quo præsule octavo kalendas Maii ad cœlum « evolavit B. Bona virgo Pisana, multis post mortem mira- « culis coruscans... » T. III, p. 421, éd. de 1718, Venise, fol.

A. 1190.

Sur, et l'avoient maintenu, et cuidoient[1] avoir plus grant franchise et plus grans dons ou reiaume[2] de Jerusalem, se le marquis eust gaires duré. Si[3] grant fait ne puet comencer[4] par trecherie[5] que il puisse a bone fin venir. Apres icestes[6] paroles, qui furent dites devant le legat, fist la reine[7] Marie venir sa fille por oir la sentence que la dame se poeit[8] marier a cui ele vodreit[9]. Cele[10] sentence fu donée; se ce fu[11] selonc son[12] dreit[13] Deu[14] le set, car la dame n'estoit[15] mie ou poeir[16] et[17] en la seignorie dou marquis, qui tantost l'esposa[18]. Quant la sentence fu donée[19], la devant dite Ysabel requist tantost le reaume[20] de Jerusalem as baronz, qui la esteient[21], et les homages. Il li[22] firent come a cele, qui estoit[23] le dreit heir[24]. Quant ele fu[25] saisie, si dist en la presence des barons dou roiaume[26] que, des puis que ele estoit[27] departie de son premier mari par[28] force, ele ne voleit[29] mie que il fust deserites ne lui ne ses heirs[30], et dist[a] : « Je li renz toutes iceles choses que « il dona[31] a mon frere, quant il me esposa[32]; ce est assaver[33] le Toron[34] et « le Chastel Nuef, o[35] toutes lor[36] apartenances, et toutes les[37] teneures de son « pere et de son ayol[38]. » Puis ices paroles li[39] marquis fist les noces de lui et de Ysabel. L'on dist que il l'esposa .II.[40] feis, le premier mariage fu fait priveement, et le secont en l'Iglise. Et se la dame eust esté el poeir[41] de Hanfrei[42], son mari, par aventure, ele ne se fust mie consentie a la despartison, ne[43] por quant li marquis ne s'en joi[44] gaires. Encores deit l'on[45] douter que li roiaumes[46] de Jerusalem ne soit alé[47] perillant et[48] amenuisant par[49] icestui fait[b].

a Vinisauf est loin d'être d'accord avec notre chronique sur ce point. L'auteur anglais prétend que la jeune femme s'empressa de suivre les avis des partisans du marquis, et il s'écrie : « Mulier..... cui et sexus lubri- « cus, et mens mobilis ! » Loc. cit.

b L'archevêque de Cantorbéry, qui remplissait les fonctions du patriache mourant, avait vu avec douleur ce mariage sacrilége : « Super inique matrimonio, in con- « trahentes et consentientes excommunicationis tulit sen- « tentiam; nec immerito tum quod a vivente marito « raptam sibi copulavit, et in domo sua desponsavit, so- « lemnia celebrante episcopo Belvacensi, tum quia unam « habuit superstitem uxorem in patria sua, alteram in « urbe Constantinopolitana, utramque nobilem..... unde « trinum allegabant eum commisisse adulterium. » Vinisauf, l. I, c. LXIII, p. 293.

A. 1191.

CHAPITRE XIII.

Phelippes li rois de France et Richars li rois d'Engleterre yvernerent[1] en Cesile[2][a]. Li rois Rechart[3], qui estoit moult engignos[4] et coveitos[5], des puis que il fu la arrivez[6], ne[7] fina de preer[8] sa seror[9] et de requerre que ele deust vendre son doaire[10], et aler[11] avec[12] lui en celui[13] pelerinage; et li jura[14] que, tantost come il retorneroit[15] en Engleterre, il li rendreit[16] tout ce que il auroit[17] receu de par lui de son doaire, et la marierei[18] hautement et richement, ensi come il li aferoit[19]. Quant la dame oi ceste parole et[20] ceste promesse, ele ot conseil[21] et se assenti[22] a la volenté de son frere que ele vendist son doaire et preist l'avoir. Li rois[23] ot grant joie de ce que sa seror[24] li otroia[25] que il vendist son doaire. Des lors en avant traita il o le roi[26] Tancre de la vente dou doaire sa seror. Le rei Tancre[27], par le conseil[28] de ses homes, bargeigna[29] tant o le roi[30] Richart que il s'acorderent. Quant[31] le roi Richart ot receu dou roi Tancre l'avoir dou[32] doaire, le passage de marz estoit aproché[33]. Dont li rois fist apareiller sa navie por passer. Li rois Tancres li dona moult de viandes, et au roi de France ensement. D'ilec se murent li dui roi[34] por venir au siege d'Acre. Johane[35], la roine de Cesile[36] suer dou[37] roi Richart, ne post[38] passer avec le roi son frere por afaire que ele avoit[39] a delivrer en son roiaume[40], et voloit[41] par aventure venir a plus grant aaise[42]. Des puis que li dui roi[43] se partirent de Messine, Phelipes, li rois de France, vint dreit[44] en Surie o toute[45] sa compaignie[46] et arriva devant Acre[47], ou port[48] la[49] ou li sieges estoit devant la cité. Li gentil home[50], qui la[51] estoient, l'avoient longuement atendu et desirée[52] sa venue. Tantost come il arriva[53], il fu receu[54] hautement et honoree-

a Sur le séjour de Richard et de Philippe-Auguste en Sicile, voyez Vinisauf, l. II, c. XI, p. 306. D'après Benoît de Péterborough, Philippe-Auguste ne partit de Messine que le 30 mars 1191, et Richard partit quelques jours après. Ils passèrent donc l'hiver en Sicile. Voyez Benoît de Péterborough, dans D. Bouquet, t. XVII, p. 516.

A. 1191.

ment[1], ensi come[2] il afiert a si haut[3] home come[4] est le roi[5] de France. Les gens de l'ost furent moult resbaudi[6] et joiant de sa venue. Il amena en sa compaignie grant estoire de naves chargees[7] de vitaille[8] et de maintes autres bones choses[9]; et assez y[10] ot en sa compaignie barons et chevaliers, si come il afereit[11] a la corone de France. Ce est assaver[12] le cuenz Phelipe de Flandre et Hugue[13] le duc[14] de Borgoigne[15], et Guillaume des Barres, por[16] cui[17] la descorde[18] sorst entre les .II. rois une grant[19] partie[20][a].

CHAPITRE XIV.

Tantost come il fu arrivez[b], il monta a cheval et ala tout entor[21] la cité d'Acre, por veir[22] de quel part il porroit[23] plus legerement[24] avenir[25] et prendre la cité. Et[26] quant il l'ot[27] veue[28], il dist : « Merveille est[29] de tant de prodes homes[30], qui ont esté « en cestui siege, coment il se sont tant targé[31] de prendre la. » Puis comanda il a drecier tout environ la cité ses cloyes[32], les queles estoient[33] toutes covertes[34] de fer, sur esbaignees[35], si[36] blanches que eles resplendisseent[37] come argent. Il comanda a ses abalestriers[38] et a ses archiers que il deussent traire sanz repos, si que nus[39] ne se[40] peust mostrer[41] as murs de la cité. Quant cil de la cité virent que il furent si durement assailli, il tenoient[42] lor enseigne sur[43] l'iglise[44] de[45] Saint Linart[46], qui estoit lor[47] mahomerie[48]. Il avoient un coffin que il haussoient[49] et avaloient par[50] entre seignes et confanonz[51] meismes dont il amatoient[52] vers l'ost[53] de[54] Salahadin[55] que il les deust[56] secorre et aider[57]; et quant il avoient[58] assez amaté[59], il geteent[60] le gonfanon[61] et le cofin[62] en conoissance[63] que il ne se poeent[64] plus

a Notre chronique fait ici allusion à la lutte à la suite de laquelle Guillaume des Barres, vainqueur, dut se soustraire au courroux du roi d'Angleterre. Voy. Benoît de Péterborough, dans D. Bouquet, t. XVII, p. 513; Joh. Brompton, *Hist. Angl. scriptores*, t. I, p. 1192, et *La Chronique de Reims*, édit. de M. L. Paris, in-8°, p. 40.

b Le 23 avril 1191, la veille de Pâques, d'après Rigord, op. cit. p. 33; et Benoît de Péterborough, p. 516, dans D. Bouquet, t. XVII; et le 20 avril, d'après les historiens Arabes. Voyez M. Reinaud, *Extr. hist. arabes*, p. 302.

Sayfa 141

BÖLÜM III

İmparator öldükten sonra ordu, çobansız kalmış bir sürü gibi büyük bir kederle dağıldı. İmparatorun oğlu Suabiye Dükü Friedrich, Ermenistan düzlüklerine vardıklarında hastalandı ve bir dağa tırmanamayacak kadar zayıf düştü; çünkü Ermenistan toprakları çok sıcak ve bunaltıcıydı, oysa dağ havası taze ve serindi. Bu yüzden oranın sakinleri yazın dağlardaki malikanelerinde yaşar, Eylül ortasına kadar sıcaktan kaçarlar, ancak o zaman ovaya inerler; zira toprak o vakit ılımanlaşır ve daha az hastalık barındırır. Friedrich, bu hastalıktan ötürü dükün emriyle bir tahtırevan üzerinde Antakya'ya taşındı. Ordu büyük bir kısmı onunla birlikte gitti. Çektikleri büyük zahmet ve sıkıntılardan sonra Antakya'yı bolluk içinde buldular; ancak kendilerini yeme ve içmeye kaptırıp aşırı gevşeklik gösterince büyük bir hastalık ve ölüme yakalandılar. Böylece Alman şövalyeliği azalmaya başladı. Hastalıktan kurtulabilenler, dükle birlikte Akka önlerine geldiler; dükün kendisi ise Akka şehrinin alınmasından kısa bir süre sonra öldü ve Almanların evine (Hastanelerine) defnedildi. O dönemde Almanların henüz kendilerine ait bir hastaneleri yoktu; zira Aziz Yuhanna Şövalyeleri (Hospitalierler), Roma Kilisesi'nden aldıkları bir ayrıcalığa dayanarak Akka şehrinde kendilerinden başka kimsenin bir hastane işletemeyeceğini iddia ediyorlardı. Bu ayrıcalığı öyle sıkı uyguluyorlardı ki, Almanların evinde soylu bir kimse öldüğünde bile onu alıp kendi mezarlıklarına defnediyorlardı. Bu durum karşısında Almanlar, Friedrich'in ölümünden önce onlara hiçbir onur payesi verilmemesini ve öldüğünde fakirlerin arasına sıradan bir mezara gömülmesini vasiyet ettiler; zira Aziz Yuhanna Hospitalierlerinin kendi güçlerini onlara dayatmasına katlanmaktansa, başka bir yerdeki fakir bir evde olmayı tercih ediyorlardı.

Sayfa 142

Friedrich öldüğünde Aziz Yuhanna Şövalyeleri cenazeyi almaya geldiler, ancak ne kadar arasalar da cesedi ölülerin arasında bulamadılar ve onu tanıyamadılar. O dönemde Alman Hastanesi'nin (Hospitalierlerinin) şimdiki gibi büyük bir gücü yoktu. Pelerinlerinin üzerine, beyaz bir zemin üzerine yarım siyah bir haç takarlardı. Şövalye kardeşlerin ise o zamanlar pelerinleri yoktu; Templierlerin (Tapınakçıların) giydiği beyaz pelerinleri giymeye cesaret edemiyorlardı. Akka Kuşatması'ndan bu

yana beyaz pelerin ve siyah haç takmaya başladılar. Saint-Yuhanna Hospitalierleri onlardan bir üstünlük (tabiiyet) talep ettiler; ancak üstatları öldüğünde kardeşler kendi aralarında yeni bir üstat seçmek istediler. Hiçbir şekilde Saint-Yuhanna Şövalyeleri'ne boyun eğmek istemediler ve seçimlerinde onlara hiçbir yetki tanımadılar. Aralarındaki bu çekişme hala devam etmektedir.
BÖLÜM IV
Daha sonra Almanlar, dükü kendi evlerine getirdiler ve dükün ölümüyle büyük bir yas tuttular. Pek çok kişi dükün dürüst ve erdemli bir adam olduğuna tanıklık etti Almanlar, İmparator Friedrich'in ölüm haberini aldıklarında, onun en büyük oğlu olan ve o sırada Almanya kralı olan Henri'yi imparator ilan ettiler. Henri, Papa Celestinus'a elçiler gönderdi; Papa onu ertesi gün kutsayarak taç giydirdi. Bu İmparator Henri, Sicilya Kralı Guillaume'un halası olan asil kadın Constance ile evlenmişti; Guillaume'un ölümünden sonra bu krallık, meşru bir varisi olmadığı için yeğeni Guillaume'un oğlu olan Kral Tancred'e geçmişti. Bu evlilikten gelecekte imparator ve Sicilya kralı olacak olan Friedrich doğdu.

Sayfa 143
BÖLÜM V
Şimdi konumuza geri döneceğiz ve size Fransa kralı ile İngiltere kralından bahsedeceğiz. Fransa kralı ile İngiltere kralı Richard arasındaki bu savaş, Richard henüz Poitiers kontuyken başlamıştı. Kral Henri'nin, Kraliçe Alienor'dan doğma beş oğlu vardı; Alienor daha önce Fransa Kralı Louis'nin eşiydi. İlk oğulları, Kral Louis'nin kızı olan Fransa Kralı Philippe'in kız kardeşiyle evli olan Genç Henri idi. İkincisi Richard idi ve babası ona Poitiers kontluğunu vermişti. Üçüncüsü Geoffrey idi ve o da Bretonya kontuydu. Dördüncüsü "Yurtsuz" lakabıyla bilinen Johan idi. Ayrıca üç kızları vardı; birini Kastilya Kralı Anfoz'a (Alfonso), diğerini Saksonya Dükü'ne verdi. Üçüncüsü ise Sicilya Kralı Guillaume ile evliydi.

Sayfa 144
Derler ki, daha sonra İngiltere kralı olan Johan, kardeşi Geoffrey'nin çocuklarından sonra doğmuştu Kral Henri öldüğünde, Aziz Thomas'ın uğruna şehit edildiği bu kralın ölümüyle oğlu Kral Richard bu haberi alınca büyük bir üzüntü duydu. Fransa Kralı Philippe'in yanına giderek şöyle dedi: "Efendim, babamın öldüğünü, büyük bir keder içinde olduğumu ve haklarımdan mahrum kalmak istemediğimi size bildirmek isterim; zira küçük kardeşim Johan'ın taç giymesini istemiyorum. Biliyorsunuz ki ben sizin adamınızım ve haklarımı savunmamda bana yardım etmenizi rica ediyorum." Kral Richard'a yardım edeceğine dair söz verdi. Hemen ordusunu topladı ve Richard'ın deniz aşırı topraklarına girdi. Le Mans, Tours ve Chinon'u alarak Richard'a teslim etti. Kral Henri'nin öldüğünü ve Kral Philippe'in onun topraklarını aldığını duyunca ordusunu topladı, denizi geçti ve Kral Philippe'in bulunduğu topraklara geldi; çatışmaya hazırlanmışlardı ki Roma'dan gelen elçiler Kudüs'ün kaybedildiği haberini getirdiler. Sarazen (çadırlarda yaşayan İskitler) Kralı Philippe ile Kral Henri'nin gücü baş edemezdi Fransa Kralı'na Auvergne'i bıraktı ve oğlu Johan'ın taç giymesine izin verdi.

Sayfa 145
İngiltere'ye dönerek babasının ölümü için büyük bir yas tuttu; zira babası ona Auvergne gibi topraklar bırakmıştı ve orada öldü. Richard, Fransa Kralı'nın yanına gitti ve deniz aşırı toprakları için ona sadakat yemini etti. Ardından İngiltere'ye giderek Londra şehrinde krallık tacını giydi.
BÖLÜM VII
Richard, Fransa Kralı'ndan ayrıldıktan sonra hac yolculuğuna çıkmak için Kudüs Krallığı'nı kurtarmak üzere hazırlıklara başladı. Kral Philippe, Vaftizci Yahya yortusunda (Haziran sonu) yola çıkmaya karar verdi; bu tarih İsa'nın doğumundan sonraki 1190. yıla denk geliyordu. Richard İngiltere'den ayrıldı ve Londra'da taç giydikten sonra Fransa'ya, Kral Philippe'in yanına geldi. Fransa'ya vardığında Richard krala şöyle seslendi: "Efendim, ben genç ve yeni taç giymiş biriyim, önümde uzun bir yol var, bildiğiniz gibi deniz aşırı topraklara gidiyorum.

Sayfa 146
Sizden ricam şudur ki bu evliliği ben dönene kadar ertelemenizi rica ediyorum ve döndüğümde kız kardeşinizle evleneceğime dair size yemin ediyorum; döndükten sonra kırk gün içinde bu evlilik gerçekleşecektir." Kral onun bu sözlerini kabul etti. Ardından Kutsal Topraklara veya İsa Mesih'in öldüğü ve gömüldüğü yere gitmek üzere yola koyuldular.
BÖLÜM VIII
Fransa Kralı Philippe, Cenova'da deniz yolculuğu için hazırlıklarını yaptı, İngiltere Kralı Richard ise Marsilya'da. Fransa Kralı, Saint-Denis'ye giderek asasını (hac sembolü) aldı. Orada İngiltere kralıyla bir araya gelerek birbirlerine sadık dost ve yoldaş olacaklarına dair yemin ettiler; birbirlerine karşı dürüstlük ve sadakat göstereceklerdi. Fransa Kralı Cenova'ya, Kral Richard ise Marsilya'ya gitti. Bu yolculukta Fransa kralının yanında pek çok soylu vardı; bunlar arasında Flanders Kontu Philippe, Champagne Kontu Henri, Blois Kontu Thibaut, Sancerre Kontu Etienne, Burgonya Dükü Hugues ve Beauvais Piskoposu Philippe vardı ve Guillaume des Barres ile daha pek çok asil şövalye ve soylu bulunuyordu.

Sayfa 147
Fransa Kralı'nın, Kont Hainaut'nun kızı olan Kraliçe Ysabeau'dan bir oğlu vardı; kral çocuğu krallığını koruması için Fransa'da bıraktı; yanında amcası Reims Başpiskoposu Guillaume ve Pontif Kontu Renaut da vardı. Richard, Marsilya'da gemilerine ve adamlarına yükleme yaptı. Ardından Cenova'ya geçti; orada Richard hastalandı ve gemileri bir fırtınaya yakalanarak Messina'ya ulaştı. Kral Richard, Fransa Kralı'nın oraya vardığını duyunca onu karşılamaya gitti ve ona büyük onur gösterdi; ancak Sicilya Krallığı'nı kendi arzusuyla ona bıraktı ve kralın gemilerine verdiği zararın karşılanmasını istedi. Richard daha sonra Messina'ya ulaştı. Orada, Sicilya Adası'nda kraliçe olan kız kardeşini göreceğini düşündü; kraliçe, Fransa Kralı'nın akrabası olan Kral Guillaume'un eşiydi. Oraya ulaştığında kız kardeşini

görmek ve Fransa Kralı'nın gelip gelmediğini öğrenmek istedi. Şehirde konakladığını ve Fransa Kralı'nın orada Palermo'da. olduğunu öğrendi.

Sayfa 148
Burası Sicilya Krallığı'nın başkentidir ve dünyanın en zengin ve en güzel saraylarından birine sahiptir. Bu şehirde Sicilya kralı taç giyer. Fransa Kralı bu sarayda konakladı; zira Kral Tancred onu onurlandırmak için sarayı ona bırakmıştı.
BÖLÜM IX
Kral Richard, Fransa Kralı'nın Palermo'da olduğunu öğrenince buna çok sevindi ve adamlarına orada konaklamalarını emretti; zira kışı o topraklarda geçirmek istiyordu çünkü Fransa kralını sağ salim orada bulmuştu. Hemen şövalyelerini ve teçhizatını gemilerden indirmeye başladılar. İngiltere Kralı Richard'ın oraya vardığını duyan Fransa Kralı büyük bir sevinçle onu karşılamaya gitti ve iki kral birbirlerine büyük dostluk gösterdiler. İki kral ve İngiltere kralı arasında büyük bir sevgi ve yoldaşlık bağı kuruldu; birbirlerine sadık kalacaklarına dair yemin ettiler; ancak bu savaşın aralarında nasıl başladığını bilmiyorum. Bu savaş topraklara büyük zarar verdi. Çünkü Vaat Edilmiş Topraklara gitmeden önce birbirlerine çok iyi dosttular; birbirlerine 'efendim' diye hitap ederlerdi; aralarındaki sevgi o kadar büyüktü ki herkes onlara saygı duyardı ve Hristiyanlık bundan büyük fayda sağlardı. Gelecek yazılarda bu iki kralın arasının nasıl bozulduğunu göreceksiniz.

Sayfa 149
İngiltere Kralı Richard Fransa Kralı'nı selamladı ve Sicilya Kralı Tancred onun yanına gelerek ona büyük ilgi gösterdi ve onu Palermo'daki sarayında ağırlamak istedi. Ancak İngiltere kralı, Fransa kralının zaten o sarayda olduğunu duyunca, iki kralın bir arada kalmasının uygun olmayacağını ve başka bir yerde konaklamasının daha iyi olacağını belirterek teklifi reddetti. İngiltere kralı şehrin dışında, Fransızların kibirli, İngilizlerin ise onlara düşman olması sebebiyle aralarında bir tartışma çıkmaması için uzakta bir yerde konakladı. Ancak onlar konakladıktan sonra İngilizler ile o toprağın insanları arasında büyük bir kavga çıktı; öyle ki Kral Tancred ile İngiltere kralı arasında neredeyse bir savaş başlayacaktı. İngiltere kralı, "Mate Grifon" (Rum Katili) adında bir kule (kale) inşa ettirdi ve bu durum yerel halkın ona karşı öfkelenmesine neden oldu. Kral Tancred, kulenin kapatılmasını istedi; ancak Richard buna yanaşmadı. Sonunda Richard'ın merhametiyle barış sağlandı ve Richard, krala karşı suç işleyenleri ona teslim etti; böylece aralarındaki husumet sona erdi. Mart ayına kadar orada kaldılar.
BÖLÜM X
Kral Richard, kız kardeşi Kraliçe Johane'yi görmeye gitti ve kardeşinin gelişinden büyük sevinç duydu. Ordu bir yıl boyunca Akka önünde kuşatmada kaldı. Kont Henri ve Kont Thibaut de Blois, Kont Etienne de Sancerre ve Beauvais Piskoposu Philippe, kralın gelişinden önce Akka'ya ulaştılar; yanlarında çokça et, Fransa kralının gönderdiği makineler ve erzak vardı.

Sayfa 150

Kont Henri elini taşın altına koydu ve eti dağıttı; makineler Akka şehrinin önüne dikildi ve şehrin surlarına taşlar atılmaya başlandı; ta ki Fransa ve İngiltere kralları gelene kadar. Orduda büyük bir kıtlık yaşandı; öyle ki bir ekmek 20 Sarazen (çadırlarda yaşayan İskitler) altın parasına (besant) satılıyordu; bir tavuk 12 solz, bir sığır veya koyun eti bulunamıyordu; bir yumurta 12 denier ediyordu. Ordu halkı o kadar kötü durumdaydı ki, at veya katır leşi bulduklarında bayram ediyorlardı. Kıtlık o kadar büyüktü ki fakir insanlar ölü bir hayvan bulduklarında onu büyük bir iştahla yiyorlardı. Champagne Kontu orduya geldiğinde, ordunun bu açlık halini görüp soylularla konuştu. Sarazenlere (çadırlarda yaşayan İskitler) karşı savaşmak istemeyenleri azarladılar. Soylu adamlar, ordunun bu haldeyken Saladin'in (Selahaddin) hem Akka şehri içindeki hem dışındaki ordusuna karşı duramayacağını gördüler. Şövalyeler atlarına binmeye cesaret edemiyordu. Serjanlar (askerler) ise Saladin'in ordusuna şövalyelerin desteği olmadan saldırmak istedikleri için büyük bir kibir içindeydiler. Serjanlar Kral Gui'den ve baronlardan dışarı çıkıp savaşmak için izin istediler. Onları tutamayacaklarını anlayınca şanslarını denemelerine izin verdiler; ancak bu onlar için büyük bir felaket oldu, Serjanlar dışarı çıktılar. Saladin onların çıktığını görünce konaklama yerlerini boşalttı.

Sayfa 151
Serjanlar konaklama yerinin boş olduğunu görünce hemen yağmalamaya ve yemeye başladılar. Şövalyelerin yanlarında olmadığını biliyorlardı. Saladin onlara saldırdı ve öyle bir katliam yaptı ki ölülerin sayısı yedi binden fazlaydı. Derler ki bu serjan birliğinden sadece yüz kişi kurtulabildi. Rabbimiz, serjanların şövalyelere karşı gösterdiği bu kibri böyle cezalandırdı. Saladin, adamlarına cesetleri nehire veya denize atmalarını emretti, böylece orduda hastalık çıkmayacaktı. O yıl hem Hristiyan hem de Sarazen (çadırlarda yaşayan İskitler) ordugahında büyük bir salgın hastalık baş gösterdi. Bu dönemde Kraliçe Sebile ve iki kızı Aelis ve Marie öldü; böylece krallık mirası Kraliçe Marie'nin kızı Ysabeau'ya geçti.

BÖLÜM XI

Kraliçe Sebile'nin ölümünden sonra Sur şehrini elinde tutan Marki Conrad, Kudüs Krallığı'nın başka bir varisi olmadığı için krallığı ele geçirmek istedi. Kraliçe Marie'yi, kızı Ysabeau'nun Hanfroi (Humphrey) ile olan evliliğini iptal etmesi ve kızının kendisiyle evlenmesine rıza göstermesi için ikna etmeye çalıştı.

Sayfa 152
Kraliçe Marie, kızına Hanfroi'den ayrılıp Marki ile evlenmesi gerektiğini söyledi. Kız başlangıçta buna rıza göstermedi, çünkü kocasını seviyordu; ancak annesi ona krallığın elinden gideceğini söyleyerek baskı yaptı. Hanfroi'nin ne kadar yetersiz olduğunu ve krallığı savunamayacağını hatırlattı. Sonunda piskoposlar ve baronlar toplandı; Hanfroi'nin krallığa layık olmadığına ve evliliğin geçersiz olduğuna karar verdiler. Marki Conrad, Ysabeau ile evlendi. Ancak bu evlilik pek çok kişi tarafından hoş karşılanmadı; zira Hanfroi hala hayattaydı ve Ysabeau'nun yasal kocasıydı. Bu durum Kudüs Krallığı'nda büyük bir tartışmaya ve bölünmeye yol açtı suçlamalar ve kadının bu duruma ne cevap vereceği merak konusuydu.

Sayfa 153
Hanfroi daha sonra kadının kendisinden şikayetçi olmadığını, evliliğe kendi rızasıyla devam etmek istediğini belirtti. Ancak diğerleri araya girerek Hanfroi'yi susturdular ve kadının bu evliliği asla istemediğini iddia ettiler. Hanfroi, kalbinin zayıflığı ve bir kadın gibi yetiştirilmiş olması sebebiyle geri çekildi ve kendini savunmaya cesaret edemedi. Marki'den para alan ve yozlaşmış olanlar, Hanfroi'ye bu evlilikten vazgeçmesini tavsiye ettiler. Hanfroi sonunda krallığı yönetemeyeceğini ve bu yükün altında ezileceğini kabul ederek rıza gösterdi.
BÖLÜM XII
Pisanlı olan elçi, bu boşanma ve yeniden evlenme meselesine rıza gösterdi. Marki'nin Konstantinopolis'ten getirdiği güç ve nüfuz sayesinde bu işi oldu bittiye getirdiler Kudüs Krallığı'nda daha büyük bir serbestlik ve bağış alacaklarını sanıyorlardı; ancak marki bu durumdan pek memnun kalmadı.

Sayfa 154
Elçi kararını açıkladıktan sonra Kraliçe Marie, kızını markiye verdi. Bu karar hukuk ve din nezdinde tartışmalı olsa da, o anki siyasi zorunluluklar gereği uygulandı. Marki krallığı devraldı ve Ysabeau ile evlendi. Ancak bu evliliğin meşruiyeti her zaman sorgulandı ve krallık içindeki huzursuzluk devam etti. Birçok kişi Hanfroi'nin hakkının yendiğini düşünüyordu Fransa Kralı Philippe ve İngiltere Kralı Richard, kışı Sicilya'da geçirdiler.

Sayfa 155
BÖLÜM XIII
Kral Richard, kurnaz ve hırslı bir kraldı. Richard, kız kardeşinin çeyizini geri almak için Kral Tancred ile pazarlık yaptı. Tancred başlangıçta buna yanaşmasa da, Richard'ın gücü ve kararlılığı karşısında sonunda anlaşmaya varmak zorunda kaldı. Richard, kız kardeşinin hakkı olan altın ve gümüşleri aldıktan sonra onları Fransa kralıyla paylaştı. Messina'dan ayrılan Philippe doğrudan Suriye'ye, Akka önlerine gitti. Richard ise yolda fırtınaya yakalandı ve gemileri Kıbrıs adasına sürüklendi.

Sayfa 156
Fransa Kralı Akka'ya vardığında ordu büyük bir sevinç yaşadı. Kral yanında pek çok erzak ve askeri teçhizat getirmişti. Philippe, Akka şehrinin surlarını inceledi ve kuşatmanın nasıl devam etmesi gerektiği konusunda baronlarla istişare etti. Makinelerin surlara yaklaştırılmasını ve şehrin bir an önce düşürülmesi için saldırıların yoğunlaştırılmasını emretti. Ancak İngiltere kralının gelişi hala bekleniyordu.
BÖLÜM XIV
Philippe Akka'ya ulaşır ulaşmaz şehri her yönden kuşattı. Şehrin ne kadar tahkim edilmiş olduğunu görünce, surların altına lağımlar kazılmasını ve makinelerin gece gündüz çalıştırılmasını emretti. Şehirdeki Sarazenler (çadırlarda yaşayan İskitler)

büyük bir korkuya kapıldılar; zira Fransa kralının gelişi Hristiyan ordusuna büyük bir moral vermişti.

Sayfa 157
Saladin ise dışarıdan orduya baskı yapmaya devam ediyordu Fransa Kralı, İngiltere Kralı Richard gelene kadar Akka surlarını yıkmak için lağımcılarını ve makinelerini kullanmaya devam etti. Pisanlılar, "Kedi" adını verdikleri büyük bir kuşatma makinesi inşa ettiler; bu makine tekerlekler üzerinde surlara yaklaştırılıyordu. Sarazenler (çadırlarda yaşayan İskitler) surların üzerinden kızgın yağ ve zift dökerek bu makineyi yakmaya çalıştılar. Lağımcılar surların altına tüneller kazarak surları çökertmeye çalışıyorlardı. Sonunda surların bir kısmı çöktü ve Fransız şövalyeleri şehre girmeye çalıştı; ancak Sarazenler (çadırlarda yaşayan İskitler) büyük bir direnç gösterdiler ve Hristiyanları geri püskürttüler. Bu çatışmada Fransa'nın önde gelen pek çok baronu hayatını kaybetti.
BÖLÜM XV
Fransa Kralı Akka şehrini tek başına alabilirdi; ancak yoldaşı olan İngiltere kralının gelişini beklemeye karar verdi. İki kral, fethedilen toprakların ve ganimetlerin eşit paylaşılacağına dair birbirlerine söz vermişlerdi.
BÖLÜM XVI
Kral Richard, Kudüs Krallığı'na yardım etmek için yola çıktığında, yanına kız kardeşi Kraliçe Johane'yi ve nişanlısı Berengaria'yı almıştı.

Sayfa 158
Kral Richard'ın annesi Kraliçe Alienor, oğlunun Navarre Kralı'nın kızı Berengaria ile evlenmesini istiyordu. Richard, Marsilya'dan ayrıldıktan sonra Kıbrıs'a ulaştı. Orada adanın hakimi olan İshak Komnenos, Richard'ın gemilerine kötü davrandı ve bazı gemileri yağmaladı. Richard bu duruma çok öfkelendi ve adayı fethetmeye karar verdi. Kısa sürede Kıbrıs'ı ele geçirdi ve İshak Komnenos'u esir aldı. Richard, Kıbrıs'ta Berengaria ile evlendi ve onu İngiltere kraliçesi ilan etti.

Sayfa 159
BÖLÜM XVII
Kraliçe Alienor, Messina'da kızını ve Richard'ın nişanlısını teslim ettikten sonra geri döndü. Richard, Kıbrıs'ta büyük bir zafer kazandıktan sonra Akka'ya gitmek üzere tekrar yola koyuldu. Kıbrıs adasını kendi adamlarına bıraktı ve adanın gelirlerini kuşatma için kullanmaya karar verdi. Richard'ın gemileri Akka limanına yaklaştığında, şehirdeki ve ordugahtaki Hristiyanlar büyük bir coşkuyla bağırmaya başladılar. Richard'ın gelişi, kuşatmanın kaderini değiştirecek olan son büyük güçtü.
BÖLÜM XVIII
Richard Akka'ya varmadan önce yolda Sarazenlere (çadırlarda yaşayan İskitler) ait büyük bir gemiyle karşılaştı. Gemi, Akka'daki Sarazenlere (çadırlarda yaşayan İskitler) silah ve erzak taşıyordu. Richard'ın gemileri bu büyük gemiye saldırarak onu batırdı; bu durum Akka içindeki Müslümanlar için büyük bir darbe oldu.

Sayfa 160

Richard Akka'ya ulaştığında kraliyet çadırını kurdurdu ve hemen kuşatma hazırlıklarına başladı. Fransa Kralı Philippe ile görüştü, ancak aralarında kimin daha önce saldıracağı ve ganimetlerin nasıl paylaşılacağı konusunda ilk anlaşmazlıklar çıkmaya başladı. Richard, kendi makinelerini kurdurdu ve surlara devasa taşlar fırlatmaya başladı. Akka şehri artık hem denizden hem karadan tamamen kuşatılmıştı ve kurtuluş umudu azalmaya başlamıştı....

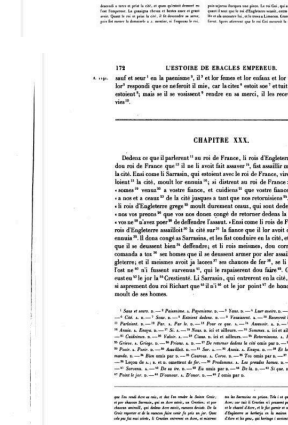

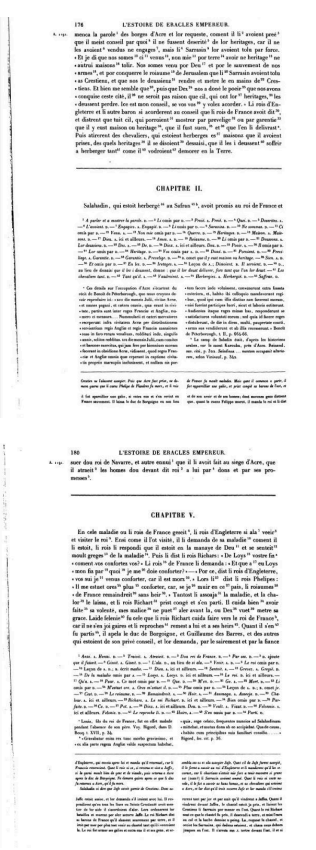

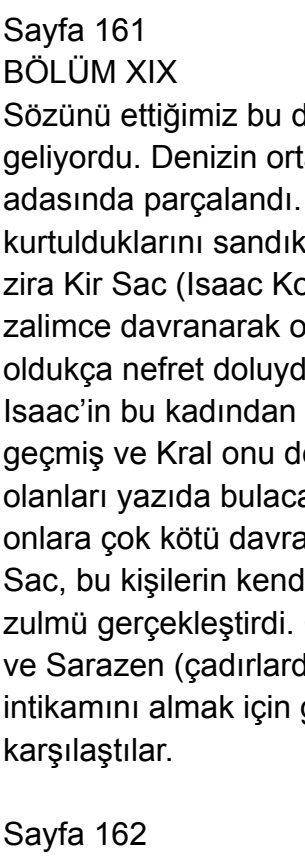

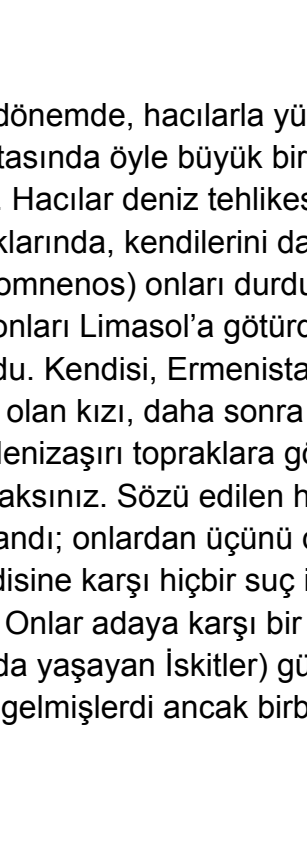

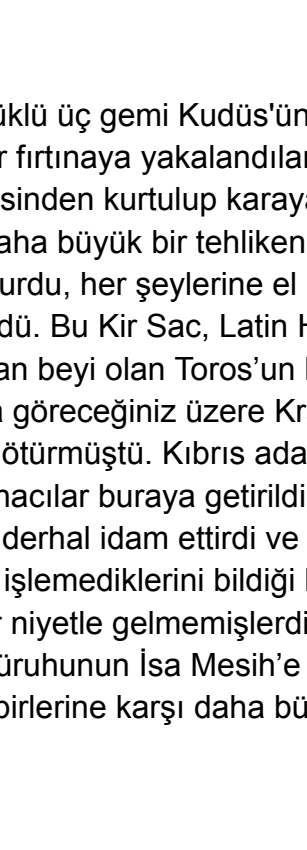

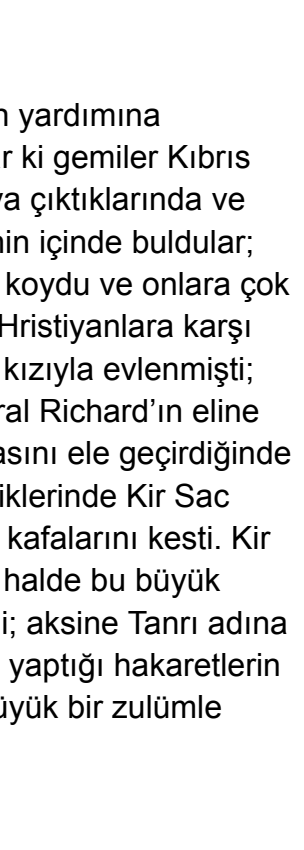

Sayfa 161

BÖLÜM XIX

Sözünü ettiğimiz bu dönemde, hacılarla yüklü üç gemi Kudüs'ün yardımına geliyordu. Denizin ortasında öyle büyük bir fırtınaya yakalandılar ki gemiler Kıbrıs adasında parçalandı. Hacılar deniz tehlikesinden kurtulup karaya çıktıklarında ve kurtulduklarını sandıklarında, kendilerini daha büyük bir tehlikenin içinde buldular; zira Kir Sac (Isaac Komnenos) onları durdurdu, her şeylerine el koydu ve onlara çok zalimce davranarak onları Limasol'a götürdü. Bu Kir Sac, Latin Hristiyanlara karşı oldukça nefret doluydu. Kendisi, Ermenistan beyi olan Toros'un kızıyla evlenmişti; Isaac'in bu kadından olan kızı, daha sonra göreceğiniz üzere Kral Richard'ın eline geçmiş ve Kral onu denizaşırı topraklara götürmüştü. Kıbrıs adasını ele geçirdiğinde olanları yazıda bulacaksınız. Sözü edilen hacılar buraya getirildiklerinde Kir Sac onlara çok kötü davrandı; onlardan üçünü derhal idam ettirdi ve kafalarını kesti. Kir Sac, bu kişilerin kendisine karşı hiçbir suç işlemediklerini bildiği halde bu büyük zulmü gerçekleştirdi. Onlar adaya karşı bir niyetle gelmemişlerdi; aksine Tanrı adına ve Sarazen (çadırlarda yaşayan İskitler) güruhunun İsa Mesih'e yaptığı hakaretlerin intikamını almak için gelmişlerdi ancak birbirlerine karşı daha büyük bir zulümle karşılaştılar.

Sayfa 162

O zalim Isaac, kendi kötü emriyle, kendisine itaat eden o zalim Rumlar (Grifons) arasındakilere bu kişileri şehit etmelerini emretti. Normandiyalı bir şövalye olan ve o dönemde Isaac'in yanında ücretli askerlik yapan Guillaume de Prayaux, bu

durumdan büyük bir üzüntü ve keder duydu. Zira Isaac, hiçbir sebep yokken bu yabancı hacıları ölüme mahkûm etmişti. Şövalye, Tanrı adına silahlarını kuşandı ve Yaradan adına canını feda etmeyi göze alarak, bu kadar çok insanın suçsuz yere katledilmesine razı olmadı. Atını sürerek hacıların kafalarını kesmek üzere olan cellatların önüne geçti ve onlara bu zalimce işten vazgeçmelerini emretti. Isaac'in yandaşları olan cellatlar, bu şövalyenin efendileri tarafından gönderildiğine inanarak durdular. Şövalye böylece sözü edilen hacıların katledilmesini engelledi. Daha sonra bu şövalye, bu kişileri ölümden nasıl kurtarabileceğini düşünerek onlara Fransızca seslendi ve Tanrı onlara yol gösterene kadar adadan ayrılmamalarını tavsiye etti. Onlara ruhları için Tanrı'ya dua etmelerini söyledi; çünkü Isaac'in onların şehit edilmesini ve kurtuluşları için canlarını vermelerini istediğini biliyordu. Çok geçmeden Tanrı onları ziyaret etti ve az sonra anlatacağımız üzere Kral Richard çıkageldi.

Sayfa 163

BÖLÜM XXI

Kir Sac, sözü edilen şövalyenin kendi emrine karşı geldiğini ve hacıların ölümünü engellediğini görünce, derhal şövalyenin de öldürülmesini emretti. Bu emir seve seve ve hızla yerine getirildi; zira Rumlar (Grifons) Fransızları heretik (sapkın) olarak görüyor ve bir Latini öldürmenin Tanrı'yı hoşnut edeceğine inanıyorlardı.

BÖLÜM XXII

Bundan sonra Kir Sac, Kral Richard'ın gelişinden ve Kıbrıs'taki Hristiyanların ona verdiği büyük destekten dolayı endişeye kapıldı. Hemen Limasol'a gelerek orayı yaya ve atlı askerlerle tahkim etti. Kral Richard'ın filosunu gördüklerinde gemilerin yanaşmasına engel olmalarını, şayet karaya çıkarlarsa onları orada durdurup yok etmelerini emretti. Kral Richard donanması ve kuvvetleriyle Limasol limanına ulaştı. Orada Kir Sac'ın yaptıklarını öğrendi. Adamlarından bazıları su ve taze et almak için karaya çıktılar. Sahili koruyan Rumlar (Grifons) onların Kıbrıs adasına inmesini engellediler ve adadan ne su ne de et alabileceklerini söylediler. Bu haber Kral'a ulaştığında, bu duruma çok öfkelendi. Derhal adamlarına hazırlanmalarını emretti ve Limasol'a saldırı başlattı. Adamlarını karaya çıkmaya zorladı.

Sayfa 164

Kral ve ordusu şehrin sahil şeridine ulaştı. Karaya çıktıklarında şövalyeler ve askerler yaya olarak şehre doğru ilerlediler. Gemiden inmeyen Kral, onları bir kadırgadan izliyordu; diğer kadırgalar da onu takip ediyordu. Limasol şehrinde yaşayan halktan hiçbiri dışarı çıkıp orduya karşı koymadı. Sadece şehirde bulunan Latinler dışarı çıkarak orduyu karşıladılar ve onlarla konuşmak istediklerini söylediler. Kral'ın bulunduğu kadırgaya götürüldüler. Kral'ın huzuruna çıktıklarında şöyle dediler: "Efendimiz, şehre hiçbir direnişle karşılaşmadan girebilirsiniz; zira Rum imparatoru (Isaac) tüm ordusuyla birlikte ayrıldı ve dağlara doğru çekildi. Şehirde sıradan halktan ve tüccarlardan başka kimse kalmadı, onlar da sizi birer efendi gibi karşılayacaklardır." Kral bunu duyunca şövalyeleri yanına çağırdı ve halkın temsilcileriyle birlikte şehre gönderdi. Şehre girenlerin hiç kimseye zarar vermemesini, bağlara ve bahçelere dokunulmamasını emretti. Kral üç gün boyunca

karada kaldıktan sonra Kir Sac'a elçiler gönderdi. Kir Sac o sırada Quilane veya Colos denilen mevkideydi. Kral, Isaac'in şehri terk etmesine ve hacılara karşı yaptığı muameleye şaşırdığını bildirdi; ondan hizmetine girmesini ve aralarındaki meseleyi görüşmek üzere güvenli bir şekilde gelmesini talep etti.

Sayfa 165
Isaac bu teklifi kabul etti ve Kral'a istediği teminatı gönderdi. Kral, Isaac'in geleceği yere değerli eşyalar gönderdi ve ona Normandiyalı Guillaume de Prayaux'nun (öldürülen şövalyenin akrabası) eşlik etmesini istedi. Isaac Quilane'a geldiğinde Kral onu onurla karşıladı, ona güzel ve zengin bir çadır kurdurdu. Isaac orada bolca ikramlarla ağırlandı ve Limasol halkından, her üç günde bir bir miktar şarabın orduya getirilmesi kararlaştırıldı. Guillaume de Prayaux izin isteyerek oradan ayrıldı ve imparatorun (Isaac) cevabını Kral'a iletti. İmparator söz verdiği üzere Quilane'dan ayrıldı, ordusunu ve mallarını toplayarak Coloz denilen bir şatoya çekildi ve oradan gizlice kaçıp gitti.
BÖLÜM XXIII
Kral konakladığı yere girdiğinde, Isaac'in çadırının önünde yaya olarak bekleyen kalabalık bir grup onu karşıladı. Kir Sac, yanına gelenin Kral olduğunu anlayınca atından indi. Kral'ın yanına geldiğinde önünde eğildi ve Kral onun elinden tutarak birlikte çadırın içine girdiler. İpek yaygılarla kaplı bir koltuğa oturdular. Kral tercüman aracılığıyla pek çok şeyden bahsetti ve imparatora şöyle dedi: "İmparator hazretleri, Hristiyan olduğunuz halde Kutsal Topraklar'ın kaybına, Hristiyanların yok oluşuna ve Akka kuşatması sırasında çekilen kıtlığa ve zorluklara nasıl sessiz kaldığınıza hayret ediyorum."

Sayfa 166
Isaac bu sözleri duyunca çok şaşırdı ancak durumu elinden geldiğince soğukkanlılıkla karşıladı ve şöyle yanıt verdi: "Efendimiz, söylediklerinizi için size teşekkür ederim. Bunların doğru olduğunu ve Tanrı katında büyük sevap kazandıracağını biliyorum. Ancak ben bu topraklardan hiçbir yere gitmem; çünkü Konstantinopolis imparatorları burayı bana bağışladılar ve buranın efendisi benim. Diğer meselelere gelince, bunları seve seve yaparım; zira Akka alınana kadar size eşlik edeceğim. Oraya yiyecek taşıyacak olanlara ve Kıbrıs'a taze et almaya gelenlere kolaylık sağlayacağım." Kral bu cevabı yeterli buldu ancak Isaac'ten ordusuna katılacağına dair bir teminat (rehine) vermesini istedi. Kir Sac, kızını rehine olarak vereceğini ve ertesi gün şafak vaktinde yola çıkacağını söyledi. Daha sonra kalktılar ve Kral kendi çadırına döndü; Isaac de kendi konakladığı yere geçti. Isaac orada zengin bir şekilde ağırlandı, yemeğini yedikten sonra güzel bir yatağa uzandı; ancak herkesin uyuduğunu hissettiği an oradan kaçtı.

Sayfa 167
Isaac gizlice bir Yunan rahibinin yanına gitti, onu Kral'a göndererek topraklarını terk etmesini, aksi takdirde onu ve yanındakileri yok edeceğini bildirdi. Kral bunu duyup Isaac'in kaçtığını öğrenince, gemilerin boşaltılmasını ve ordunun savaş düzenine

geçmesini emretti. Kir Sac'ın bulunduğu yere doğru ilerledi. Kral, ordusunu savaş düzenine soktu; Kir Sac da aynı şekilde karşılık verdi. İki ordu karşı karşıya gelince çatışma başladı. Savaş çok uzun sürmedi; Kir Sac'ın ordusu bozguna uğradı, kendisi ve adamları dağlara kaçtılar. Bazıları öldürüldü, bazıları esir alındı. Kral onun konakladığı yeri ele geçirdi ve oradan büyük ganimetler elde etti. Daha sonra Limasol'a geri döndü ve getirdiği genç hanımla evlendi. Limasol'da bulunduğu sırada, Lefkoşa başpiskoposu olan ve adanın en yetkili dini lideri sayılan Gui (Guy de Lusignan) yanına geldi. Kral Richard durumu öğrenince ordusunu ve donanmasını Lefkoşa'ya doğru harekete geçirdi.

Sayfa 168
BÖLÜM XXVI
Tremetossie denilen bir başka şehre vardığında, Kir Sac'ı orada kendisiyle savaşmak üzere hazır buldu. Ordular tekrar karşı karşıya geldi; ancak sonunda Grekler Latinlere dayanamayarak ağır bir yenilgiye uğradılar. Kir Sac, ordusunun yok olduğunu görünce büyük bir kedere kapıldı ve kaçarak daha sarp bir yere sığındı. Kral Richard onu takip ederek bir kaleye kadar ilerledi. Orada Kir Sac'ın kızı ve hazineleri ele geçirildi. Kral daha sonra oradan ayrıldı ve başka bir şehre yöneldi.

Sayfa 169
Isaac her şeyini kaybettiğini anlayınca, teslim olmaya karar verdi ve kendisini Margat'taki Hospitalier Şövalyeleri'nin himayesine bıraktı. Kral Richard Kıbrıs'ın yönetimini düzenledi, orayı korumak için adamlar bıraktı ve elde ettiği büyük ganimetlerle birlikte yola çıkarak Akka önüne ulaştı.
BÖLÜM XXVII
O Akka'ya vardığında, Selahaddin Mısır'dan büyük bir donanma getirtmişti. Bu donanma "dromont" denilen büyük gemilerden oluşuyordu ve Sarazenlere (çadırlarda yaşayan İskitler) destek olmak, Hristiyanları ise zora sokmak için yiyecek ve silahla doluydu. Geminin içinde zehirli yılanlar bile vardı; bu yılanları orduyu zehirlemek için kullanmayı planlıyorlardı.

Sayfa 170
Kral Richard bu büyük geminin Akka şehrine yaklaştığını ve Sarazenlere yardım götürdüğünü görünce, derhal kadırgaların hazırlanmasını ve gemiye saldırılmasını emretti. Kadırgalar hızla donatıldı; Raymond de Bone liderliğinde büyük bir cesaretle saldırıya geçtiler. Gemidekiler kendilerini şiddetle savunsalar da İsa Mesih, kendi kullarını terk etmeyerek Kral Richard'a zafer nasip etti. Gemiyi ele geçirdiler ve onu denizin dibine batırdılar. Böylece gemide bulunan Sarazenlerin planları boşa çıktı ve şehirdeki Sarazenlerin de umudu kırıldı.
BÖLÜM XXVIII
Fransa Kralı (II. Philippe), İngiltere Kralı'nın geldiğini ve beraberinde evlendiği kadını getirdiğini duyunca, Kral Richard'ı karşılamaya çıktı. Fransa Kralı o kadar büyük bir alçakgönüllülük gösterdi ki atından inip Kral Richard'ı kollarının arasına alarak karşıladı.

Sayfa 171
BÖLÜM XXIX
Kral Richard Akka önüne vardığında, şehrin diğer tarafına, Casal Ymbert tarafına yerleşti; Fransa Kralı ise başka bir tarafa yerleşmişti. Fransa Kralı şehre şiddetle saldırıyor, mancınıklarla surları dövüyordu. İngiltere Kralı da şehre hapsolmuş olanlara karşı tehlikeli saldırılar başlattı. Surlar sürekli dövülmekten harap olmuştu. Şehirdekiler kuşatmanın şiddetine dayanamayacaklarını ve Selahaddin'den de yardım gelmediğini görünce, Hristiyanlara teslim olma fikrini tartışmaya başladılar. Selahaddin'in yardıma gelemeyeceğini anladıklarında, tamamen ümitsizliğe kapıldılar. Aralarındaki Sarazen liderleri, kuşatmacıların şehri almalarını engellemek için son bir çaba sarf ettilerse de Hristiyanların kararlılığı karşısında çaresiz kaldılar. Sonunda Hristiyanlara haber göndererek, can güvenlikleri sağlanması şartıyla şehri teslim edeceklerini bildirdiler.

Sayfa 172
Selahaddin'e bağlı Sarazenler şehirden çıktılar ve Kral ile görüşmek istediklerini belirttiler. Şehri, içindekilerin canları ve malları bağışlanmak kaydıyla teslim edeceklerini söylediler. Ancak Kral Richard, şehrin sadece teslim edilmesini değil, içindeki her şeyin kendilerine kalmasını şart koştu.
BÖLÜM XXX
Onlar Fransa Kralı ile konuşurken, İngiltere Kralı Fransa Kralı'nın rızasını beklemeden şehre saldırı başlattı. Sarazenler bunu görünce büyük bir endişeye kapıldılar ve Fransa Kralı'na şikayette bulundular. Fransa Kralı bu duruma çok üzüldü ve İngiltere Kralı'na haber göndererek kuşatmanın durdurulmasını istedi. Aralarındaki bu anlaşmazlık, kuşatmanın bir süre daha uzamasına neden oldu. Ancak sonunda her iki kral da birleşerek şehre son darbeyi vurdular. Sarazenler şehre girildiğini görünce ellerinden geleni yaparak savundularsa da Kral Richard'ın üstünlüğü karşısında daha fazla direnemediler.

Sayfa 173
BÖLÜM XXXI
Bundan sonra Fransa ve İngiltere kralları bir araya geldiler ve şehre merhamet etmeksizin saldırma kararı aldılar. Sarazenler daha fazla direnemeyeceklerini anlayınca Selahaddin'e tekrar haber göndererek yardım istediler. Selahaddin onlara elinden gelen bir şey olmadığını bildirdi. Bunun üzerine şehirdeki Sarazenlerin lideri olan Caracois,<<Karakuş>> Hristiyan krallarla görüşmek üzere dışarı çıktı. İki kralın huzuruna gelerek şehrin teslim şartlarını görüştüler. Caracois, şehirdeki Hristiyan esirlerin serbest bırakılmasını, Kutsal Haç'ın geri verilmesini ve şehirden silahsız bir şekilde çıkmalarına izin verilmesini talep etti.

Sayfa 174
Böylece Sarazenler şehri Hristiyanlara teslim ettiler. Bu olay, Rabbimiz İsa Mesih'in doğumunun 1191. yılında gerçekleşti.

Sayfa 175
LI VINTESISIESMES LIVRES.
BÖLÜM I
Hristiyanlar büyük bir sevinç içinde Akka şehrine girdiler ve Tanrı'ya şükrettiler. Şehir Sarazenlerin elinden geri alınmıştı. Şehre girildikten sonra Fransa ve İngiltere kralları ordularına yerleşme emri verdiler. Fransa Kralı şatoya, İngiltere Kralı ise Tapınakçılar'ın evine yerleşti. Şehir halkı olan burjuvalar kendi evlerine geri döndüler. Ancak Sarazenler tarafından el konulan mülklerin geri verilmesi konusunda anlaşmazlıklar çıktı. Şövalyeler ve askerler bu evlerde kalmak istiyordu, ancak asıl sahipleri olan burjuvalar evlerini geri istiyorlardı.

Sayfa 176
Burjuvalar kralların huzuruna çıkarak haklarını aradılar ve evlerinin kendilerine iade edilmesini istediler. "Biz buranın asıl sahipleriyiz," dediler. Krallar bu durumu görüştüler ve sonunda mülklerin asıl sahiplerine verilmesi, ancak ordunun da konaklaması için düzenleme yapılması kararlaştırıldı.
BÖLÜM II
Selahaddin o sırada Safran mevkisinde bulunuyordu. Krallara bir elçi göndererek teslim şartlarına sadık kalacağını bildirdi.

Sayfa 177
Selahaddin, esir tuttuğu Hristiyanları ve Kutsal Haç'ı iade etmeyi kabul etmişti. Ancak belirlenen günde bu vaatlerini yerine getirmedi. Krallar buna çok öfkelendiler ve Sarazen esirlere karşı sert önlemler alacaklarını bildirdiler.
BÖLÜM III
Selahaddin'in sözünde durmaması üzerine Kral Richard büyük bir üzüntü ve öfke duydu.

Sayfa 178
Selahaddin onları oyalamıştı ve krallar bu duruma çok içerlemişti. Sonunda Kral Richard, elindeki Sarazen esirlerin ordunun önünde idam edilmesini emretti. Cellatlar esirleri birer birer katlettiler. Toplamda yaklaşık 2.500 Sarazen öldürüldü. Bu olaydan sonra ordu Akka'dan ayrılarak güneye, Yafa ve Kudüs'e doğru ilerleme kararı aldı.

Sayfa 179
LI VINTESISIESMES LIVRES.
BÖLÜM IV
Bu olaydan sonra, Flandre kontu ağır bir hastalığa yakalandı ve hayatını kaybetti. Fransa Kralı da bu hastalıktan korkmaya başladı ve Fransa'ya geri dönme niyetini dile getirdi. Ancak diğer soylular ve İngiltere Kralı bu karara karşı çıktılar. Kral Richard, Fransa Kralı'nın gitmesinin orduyu zayıflatacağını biliyordu.

Sayfa 180
BÖLÜM V

Fransa Kralı yatağında hasta yatarken, İngiltere Kralı onu ziyarete geldi. Kral Richard ona nasıl olduğunu ve Kudüs'ün fethi tamamlanmadan neden gitmek istediğini sordu. Fransa Kralı ise hastalığının ağır olduğunu ve kendi topraklarına dönmesi gerektiğini savundu. Sonunda bir anlaşmaya varıldı ve Fransa Kralı, ordusunun bir kısmını bırakarak geri dönmek üzere izin aldı.

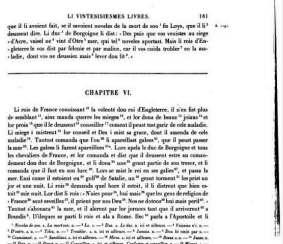

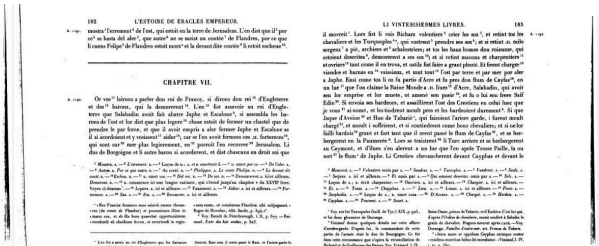

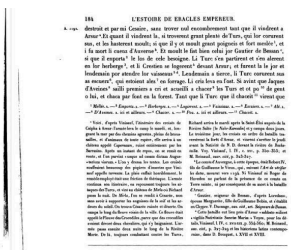

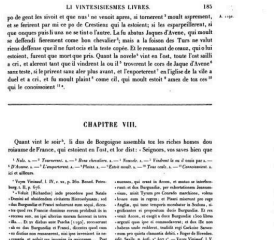

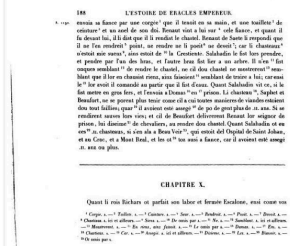

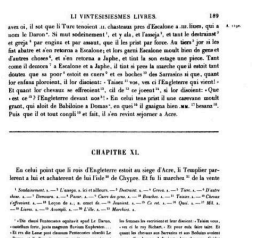

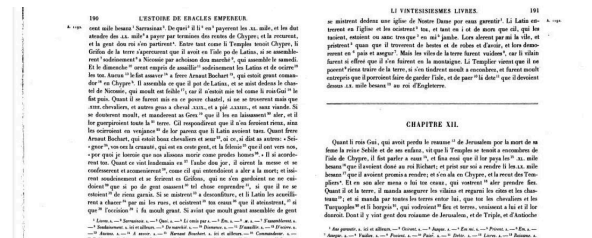

SAYFA 181

Kral Richard bu duruma üzülse de seferine devam etmeye kararlıydı Fransa Kralı, İngiltere Kralı'nın niyetini anlayınca artık hiçbir şey belli etmedi; aksine kuşatma makinelerini kaldırmayı emretti ve ona çok güzel mücevherler vererek, bu hastalıktan bir an önce kurtulması için dua ettiğini bildirdi. Kuşatma makinelerini ve diğer savaş aletlerini kaldırdılar. Tanrı lütfetti ve İngiltere Kralı şifaya kavuşarak bu hastalıktan iyileşti. Hemen kadırgaların hazırlanmasını emretti ki deniz yoluyla geçebilsin. Kadırgalar hazırlandı. Sonra Bourgogne Dükü'nü ve tüm Fransız şövalyelerini çağırdı ve onlara Bourgogne Dükü'nün komutası altında kalmalarını emretti; onlara hazinesinden büyük bir pay verdi ve her zaman bir arada olmalarını emretti. Böylece Satalie Körfezi'nde bulundukları sırada büyük bir fırtına koptu ve onları bir gün bir gece boyunca sürükledi. Kral, nerede olduklarını sordu; ona Brandis (Brindisi) yakınlarında olduklarını söylediler. Kral şöyle dedi: "Fakir kalmayın, zira din adamları Fransa'da uyanıktır ve bizim için Tanrı'ya dua ederler. Tehlikeden korkmuyoruz." Bir süre sonra deniz sakinleşti ve günlerce süren yolculuktan sonra Brandis'e vardılar. Oradan ayrılarak Roma'ya gitti ve orada Apostol (Papa) ile konuştu Jerusalem (Kudüs) topraklarında bulunan ordunun ilerleyişini gösterdi. Kont Felipe de Flandres öldüğü ve söz konusu kontluk düştüğü için başkasının gönderilmeyeceği söylendi.

SAYFA 182

Kısım VII

Fransa Kralı hakkında konuşmayı burada bırakıp, İngiltere Kralı ve onunla birlikte kalan baronlardan söz edeceğiz. İngiltere Kralı, Selahaddin'in Japhe (Yafa) ve

Escalone (Aşkelon) kalelerini yıktırdığını öğrenince, ordunun baronlarını topladı ve onlara Japhe ve Escalone'u tekrar inşa etmenin, orayı zorla ele geçirmekten daha kolay bir iş olacağını söyledi; eğer kendisiyle hemfikirlerse, bu kaleleri yeniden tahkim etmeye yardım etmelerini istedi; çünkü oralar kapatılırsa Jerusalem (Kudüs) yeniden fethedilebilirdi. Bourgogne Dükü ve diğer baronlar buna rıza gösterdiler ve her biri kendi payına düşen görevde Richard'ın adamları bağırmaya başlayınca, tüm şövalyeleri ve Türküopolleri (Turquoples) geri çekti; piyadeleri, okçuları ve krallığın topraksız kalmış soylularını yanına aldı.

Çeviren İbrahim Şimşeğin dipnotu: Turquoples (Turkuopoller), Orta Çağ'da özellikle Haçlı Seferleri döneminde Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren askeri bir sınıftır. Bu terim, Grekçe "Türklerin oğulları" anlamına gelen Tourkopouloi kelimesinden türetilmiştir. Genellikle babaları Türk (müslüman), anneleri ise yerli Hristiyan (Rum veya Ermeni) olan ya da din değiştirerek Hristiyanlığı seçmiş olan kişilerden oluşurdu.

Bu birlikler, ağır zırhlı Latin şövalyelerinin aksine, bölgenin iklimine ve savaş tarzına uygun hafif süvari birlikleriydi. Temel özellikleri şunlardır:

Savaş Taktiği: Sarazenlerin kullandığı vur-kaç taktiklerini, atlı okçuluğu ve pusu kurma yöntemlerini çok iyi bilirlerdi.

Askeri Rol: Haçlı ordularında ve özellikle Tapınak ile Hospitalier şövalye tarikatlarında yardımcı birlik olarak görev yaparlardı. Keşif, öncü birlik ve hafif süvari saldırılarında uzmanlaşmışlardı.

Kültürel Köprü: Yerel dili konuşabilmeleri ve bölge coğrafyasına hakim olmaları sayesinde, Haçlılar için stratejik bir öneme sahiptiler.

Bu birlikler, Batı'nın ağır zırhlı ordu yapısı ile Doğu'nun hareketli savaş doktrini arasında bir askeri köprü görevi görmüşlerdir.

SAYFA 183

Marangozlar, taş ustaları ve işçiler toplandı; gemilere bolca yiyecek ve teçhizat yüklendi. Tüm ordu karadan ve denizden Japhe (Yafa) tarafına doğru hareket etti. Cayfas (Hayfa) nehrine yakın bir yerde, Raine Monde (Dünya Kraliçesi) olarak adlandırılan mevkide, Selahaddin ordugahını kurmuştu ve yanında kardeşi Safadin (Türk Seyfeddin Adil) vardı. Casuslarını gönderdi ve Hristiyan ordusuna o mevkide saldırdılar; çok şiddetli çarpışmalar yaşandı. Jacques d'Aveine ve Tabarieli Hugue artçılık yapıyorlardı; çok ağır bir saldırıya maruz kaldılar ve büyük sıkıntı çektiler, ancak iyi şövalyeler gibi direndiler. Cayfas (Hayfa) nehrini geçene kadar büyük zorluk çektiler ve Paumeree denilen yerde konakladılar. Sonra Sarazenler (Çadırlarda yaşayan İskitler) geri çekildi ve Caymont'ta ordugah kurdular; oradan ayrılarak Trosse Paille denilen yere veya Japhe (Yafa) nehrine gittiler. Hristiyanlar, Cayfas (Hayfa) önünden ve Jerusalem (Kudüs) yolundan ilerliyorlardı Arsur (Arsuf) yakınlarına gelene kadar hiçbir engel görmeden Cesaire (Kayserya) üzerinden geçtiler.

"Voici venir un Sarrasin qui, sur un destrier rapide, s'écartait des autres Turcs : c'était le preux Safadin d'Arcade, celui qui faisait les grandes prouesses et les grandes libéralités."

İşte hızlı bir savaş atı üzerinde diğer Türklerden ayrılan bir Sarazen (çadırlarda yaşayan İskitler) geliyordu: Bu, büyük kahramanlıklar ve büyük cömertlikler gösteren Arcade'lı yiğit Safadin idi. Size anlattığım gibi, büyük bir süratle geldi; İngiltere Kralı'na gönderdiği iki Arap atı ile birlikteydi. Kralın gösterdiği kahramanlıklar ve sergilediği büyük cesaret hatırına, eğer Tanrı onu oradan sağ salim kurtarırsa kendisine bir karşılık vermesi şartıyla bu atlara binmesini istedi. Daha sonra bunun karşılığında zengin bir ödül de aldı. Kral bu atları gönüllüce kabul etti ve içinde bulunduğu o büyük ihtiyaç anında, en amansız düşmanından bile gelse onları alacağını söyledi. Savaş gittikçe şiddetleniyordu; böylesi hiç görülmemişti. Tüm yer, Sarazenlerin (çadırlarda yaşayan İskitler) fırlattığı oklarla kaplanmıştı; kucak dolusu toplanıyorlardı ....

Akademik Not: Safadin ve Türk Kimliği

Kaynak: L'Estoire de la Guerre Sainte (Kutsal Savaşın Tarihi), Ambroise. (Görseldeki nüsha: Collection de documents inédits sur l'histoire de France, Imprimerie Nationale).

Açıklama: Metinde "Safadin d'Arcade" olarak zikredilen figür, Selahaddin Eyyubi'nin kardeşi el-Melikü'l-Adil Seyfeddin Ebü'l-Bekr Ahmed bin Necmeddin Eyyub'dur. Kronik yazarı Ambroise, Safadin'i metinde doğrudan "diğer Türklerden ayrılan bir Sarazen (çadırlarda yaşayan İskitler)" (s'écartait des autres Turcs) ifadesiyle tanımlayarak, onun etnik ve askeri aidiyetini açıkça Türk kimliğiyle özdeşleştirmiştir.

Orta Çağ Fransız ve Latin kaynaklarında Eyyubi hanedan üyeleri ve onların komuta kademesi, askeri nitelemelerle (özellikle atlı okçuluk ve hafif süvari taktikleri bağlamında) her zaman "Türk" olarak anılmıştır. Safadin, Haçlı kaynaklarında "şövalye ruhlu" (preux) ve "cömert" (libéralités) sıfatlarıyla anılan nadir Müslüman liderlerden biridir. Hatta İngiltere Kralı Richard ile olan yakın

diplomatik ilişkileri ve metinde geçen at hediye etme hadisesi, onun dönemin Avrupa literatüründe "Türk asaletinin" bir timsali olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Bu metin, Eyyubi askeri aristokrasisinin çağdaş Batı kaynakları tarafından tereddütsüz bir şekilde Türk olarak kabul edildiğinin birincil elden kanıtıdır.
"L'Estoire de la Guerre Sainte" (Kutsal Savaşın Tarihi), 12. yüzyılın sonlarına (yaklaşık 1195-1196 yılları) ait bir eserdir.
SAYFA 184
Oraya vardıklarında karşılarında çok sayıda Türk buldular; üzerlerine atıldılar ve büyük, karmaşık bir çatışma yaşandı; bu sırada Auvergne Kontu öldürüldü. Gautier de Bessan bu çatışmada çok iyi savaştı. Türkler ayrılıp konak yerlerine çekildiler; Hristiyanlar da Arsur (Arsuf) önünde konaklayarak ertesi günü gemileri beklemekle geçirdiler. Ertesi gün Türkler yiyecek aramaya çıkan seyislerin üzerine akın ettiler. Orduda büyük bir feryat koptu. Jacques d'Aveine hemen atına binerek Türkleri bir ormana kadar kovaladı.

SAYFA 185
Ancak onu kovalayan Türkler geri dönüp baktıklarında onun arkasından kimsenin gelmediğini gördüler; şiddetle geri döndüler ve Jacques d'Aveine'i kuşattılar; o ise kendini cesur bir şövalye gibi savundu; ancak Türklerin çokluğu karşısında direnemedi, orada öldürüldü ve başı kesildi. Geriye kalanlar ise öldü sanılarak bırakıldı. Haber orduya ulaştığında herkes silahlandı; Jacques d'Aveine'in naaşını bularak kasabanın kilisesine götürdüler ve onu tanıyanların büyük üzüntüsü içinde defnettiler.Akşam olunca, Bourgogne Dükü ordunun tüm ileri gelenlerini topladı ve onlara şöyle dedi:
Kısım VIII
SAYFA 186
"Efendiler, biliyorsunuz ki Efendimiz Fransa Kralı gitti -Tanrı ona yol göstersin- ve Fransa şövalyeliğinin tüm çiçeği burada kaldı. İngiltere Kralı'nın Fransa Kralı'nınkine kıyasla çok az adamı var. Eğer o bir başarı kazanırsa tüm onur ona ve onun halkına ait olacak, biz ise utanç ve kınama içinde kalacağız. İnsanlar onun kaçtığını, İngiltere Kralı'nın ise ihtiyaç anında burada kaldığını söyleyecekler. İngiltere Kralı Jerusalem (Kudüs) topraklarını geri kazanırsa tüm onur onun olacaktır. Siz Fransızlar ne tavsiye edersiniz?" Bourgogne Dükü geri dönmekten bahsettiğinde diğerleri buna karşı çıktılar; çünkü Acre (Akka) kuşatmasından sonra ayrılmanın büyük bir utanç olacağını söylediler. Bourgogne Dükü fikrinden dönmedi, ancak İngiltere Kralı'nın yanına giderek ordusunu Japhe (Yafa) tarafına yöneltmesini istedi. Ertesi gün İngiltere Kralı ve adamları Japhe (Yafa) önüne geldiler. Bourgogne Dükü Acre (Akka) tarafına geri döndü. Kral, dükün geri dönmesine şaşırdı ancak kendi işine bakmaya devam etti. Temelleri buldular, duvarların büyük bir kısmını ördüler; herkes var gücüyle çalıştı. Kalenin içindeki binalar tamamlanınca Kral oraya asker ve mühimmat yerleştirdi ve ardından Escalone (Aşkelon) tarafına hareket etti.

SAYFA 187
Kısım IX
Escalone'a (Aşkelon) geldiğinde, oranın tamamen tahkim edilmesinin çok büyük emek ve masraf gerektireceğini gördü; bu yüzden oradan ayrıldı ve daha yüksek bir yere geçerek işine orada devam etti. Bourgogne Dükü, Acre'ye (Akka) döndükten

kısa bir süre sonra hastalanarak öldü. Selahaddin ordusunu topladı ve bir kısmını kardeşi Safadin (Seyfeddin Adil) komutasında, Tapınak Şövalyeleri'ne ait olan Saphet (Safed) kalesini kuşatması için gönderdi; orayı makinelerle kuşatıp saldırdılar. Selahaddin ise diğer birlikleriyle birlikte Saete (Sayda) senyörü Renaut'nun kalesi olan Beaufort'u kuşatmaya gitti ve oraya şiddetle saldırdı. Selahaddin Beaufort'un önüne geldiğinde, kale senyörü Renaut dışarı çıkarak onunla konuşmak istedi parmağındaki yüzüğü ve bir kemer tokasını nişanlısına gönderdi.

SAYFA 188
Renaut, Selahaddin'in yanına geldiğinde, Selahaddin ona kaleyi teslim etmesini söyledi. Saeteli Renaut ise kalenin kendisine ait olmadığını, teslim etmeye yetkisinin bulunmadığını, kalenin Hristiyanlığın malı olduğunu belirtti. Selahaddin onu yakalattı ve bir kolundan asarak bir ağaca bağlattı. Kaleyi teslim etmeye dair hiçbir işaret görmeyince, kaledekiler de hiçbir teslimiyet göstermeyince, Selahaddin oradan ayrılarak Domas (Şam) tarafına geçti ve Renaut'yu oradaki bir zindana attırdı. Saphet ve Beaufort kaleleri, yiyecekleri tükendiği için artık dayanamadılar; çünkü on bir aydır kuşatma altındaydılar. Sonunda hayatlarını kurtarmak şartıyla teslim oldular; Beaufort kalesindekiler, on şövalye ile birlikte senyörleri Renaut'yu zindandan kurtardılar. Selahaddin bu kaleleri ele geçirince Beau Veir'e (Belvoir), oradan Crac (Kerek) ve Mont Real'e gitti; buralar zaten on bir yıldır kuşatma altındaydı.

Kısım X
SAYFA 189
İngiltere Kralı Richard işini bitirip Escalone'u (Aşkelon) tahkim edince Daron (Deyr el-Belah) yakınlarında Türklerin elinde bulunan kaleler olduğunu duydu. Hemen oraya giderek kuşattı; makinelerle o kadar sıkıştırdı ki orayı zorla ele geçirdi. Ardından Escalone'a (Aşkelon) geri döndü; orayı asker ve mühimmatla tahkim etti. Sonra Japhe'ye (Yafa) döndü. Yolda ilerlerken Sarazenlerin çocuklarının ağladığını gördü; "Susturun şunları, işte İngiltere Kralı geliyor!" diyorlardı. Atlar ürktüğünde ise "İşte İngiltere Kralı önümüzde!" diye bağırıyorlardı. O sırada Babilone'dan (Kahire) Domas'a (Şam) giden büyük bir kervanı ele geçirdi ve oradan çok büyük miktarda bezant kazandı. Tüm işlerini bitirdikten sonra Acre'ye (Akka) geri döndü.

Kısım XI
SAYFA 190
İngiltere Kralı Acre (Akka) kuşatmasındayken, Tapınak Şövalyeleri ona Isie de Chypre (Kıbrıs Adası) satışını teklif etmişlerdi yüz bin Sarazen bezantı bedelle; bunun kırk binini nakit ödeyecekler, kalan altmış binini ise Kıbrıs'ın gelirlerinden taksitle vereceklerdi; Kral da adadan ayrılacaktı. Bu sırada Tapınak Şövalyeleri Kıbrıs'ı yönetirken, adadaki Rumlar Latinlerin çok az olduğunu fark ettiler. Bir Cumartesi günü Nicosie (Lefkoşa) şehrinde toplandılar ve Pazar sabahı Latinlere aniden saldırıp onları katletmeye karar verdiler. Ancak bu durum Arnault Bochart adındaki bir şövalyeye haber verildi. O da Latinleri topladı ve Nicosie (Lefkoşa) kalesine sığındılar. Kale oldukça zayıftı. Kral Guy (Luzinyanlı Guy) ve yanındaki az

sayıda şövalye de oradaydı. Kalede sadece on üç şövalye ve çok az piyade vardı. Rumların sayısı ise çok fazlaydı. Latinler, Rumların kendilerini kuşatıp yok edeceğinden korkuyorlardı. Arnault Bochart onlara şöyle dedi: "Efendiler, başımıza gelen bu zalimliği görüyorsunuz; eğer teslim olursak bizi öldürecekler, gelin asil adamlar gibi ölelim." Hepsi razı oldu; gün ağarırken ayinlerini yapıp günah çıkardılar ve kendilerini ölüme hazırlayarak aniden dışarı fırlayıp Rumların üzerine saldırdılar.

SAYFA 191

Rumlar böyle bir şeyi beklemiyorlardı. Latinler onları sokaklarda kovalayarak kılıçtan geçirdiler kendilerini korumak için Notre Dame kilisesine sığındılar. Latinler kiliseye girip hepsini öldürdüler, öyle ki her yer kan gölüne döndü. Sonra şehre dağılıp ne kadar mal ve hayvan buldularsa yağmaladılar. Ancak adanın yerlileri dağlara kaçmıştı. Tapınak Şövalyeleri adayı bu şekilde elde tutamayacaklarını anladılar ve İngiltere Kralı'na olan borçlarını ödemek şartıyla adayı ona geri verdiler.

Kısım XII

Kral Guy, eşi Kraliçe Sebile ve çocuklarının ölümüyle Jerusalem (Kudüs) krallığını kaybedince, Tapınak Şövalyeleri ile Kıbrıs Adası üzerine görüştü. Richard'a verilen parayı ona geri ödedi ve adayı Tapınak Şövalyeleri'nden teslim aldı. Oraya yerleşince krallıktan ayrılan birçok şövalyeyi ve halkı yanına çağırdı. Şehirleri ve kaleleri tahkim etti; şövalyelere, Türküopollere (İslamiyetten dönmüş Türk Hristiyan askerler) ve halka toprak dağıttı.

SAYFA 192

Böylece hem Jerusalem (Kudüs) hem Tripoli hem de Antakya krallıklarından birçok kişi oraya geldi ve Ermenistan'dan. Her şövalye için dört yüz bezantlık gelir sağlandı; Turkuopoller (İslamiyetten dönmüş Hristiyan askerler) için ise üç yüz bezantlık. Kral Guy toprağı bu şekilde iskan ettirdi; ancak on bir ay sonra öldü. Ölmeden önce vasiyetinde, yerine kardeşi Jofroi de Lisignan'ın geçmesini istedi.

Kısım XIII

Şimdi Kıbrıs Adası'ndan bahsedelim. Suriye topraklarından söz edeceğiz. Marki Conrat (Montferratlı Conrad) Sur (Sur) şehrine gitti ve Kraliçe Ysabel (İsabel) de yanındaydı. Oraya vardığında Sur şehri valisi olan Bernart dou Temple adında bir şövalye buldu; Bernart, "Yaşlı Adam" (Haşhaşi lideri) Sarazenlerine (Çadırlarda yaşayan İskitler) ait olan ve büyük servet taşıyan bir gemiyi alıkoymuştu. Marki bu servete el koymak istedi. Bernart dou Temple Marki'ye şöyle dedi: "Eğer bu konudan kimseye bahsetmezseniz, gemiyi size teslim ederim." Ancak bu durum Yaşlı Adam'dan gizli kalamadı; hemen Marki'ye elçiler göndererek adamlarını ve mallarını iade etmesini istedi. Marki ise Yaşlı Adam'a ait hiçbir şeye sahip olmadığını söyledi.

SAYFA 193

Elçiler ona kendisinin bu hakareti ve zararı ödetecek bir adam olduğunu söylediler. Marki onları tehdit ederek kovdu. Yaşlı Adam, Marki'nin adamlarını bırakmayacağını anlayınca, kendi adamlarından iki tanesini memelot (fedai) kılığında gönderip Marki'yi öldürmelerini emretti. Onlar da Sur (Sur) şehrine geldiler ve vaftiz olmak

istediklerini söylediler. Marki onları vaftiz ettirdi; birine Conrat diğerine Balienz adını verdi. Bu fedailer uzun süre Marki'nin yanında kaldılar.

SAYFA 194
Kısım XIV
Bir gün Marki, Beauvais Piskoposu ile yemeğe gittiği sırada Change denilen mevkide bu iki adam aniden üzerine atıldılar ve onu bıçaklayarak öldürdüler Bazıları bu işi İngiltere Kralı'nın yaptırdığını ve Marki'nin öldürülmesi için fedaileri onun gönderdiğini söylediler; ancak bu sadece bir iddiaydı. Fransa Kralı Richard'ın bu işi yaptırdığını duyunca çok öfkelendi ve Marki'nin öldürülmesinden dolayı Richard'ı suçladı. O sırada Marki'nin ölümü Acre'ye (Akka) ulaştığında, İngiltere Kralı hemen atına binerek Sur (Sur) şehrine gitti ve yanında Champagne Kontu Henri de vardı Kont Henri, Marki'nin yeğeniydi.

SAYFA 195
Marki Salı günü öldürülmüştü, Perşembe günü ise Kont Henri Kraliçe Ysabel ile evlendi. Kont Henri Champagne'dan hac vazifesi için gelmişti ancak orada kalarak krallığın yönetimini üstlendi. İngiltere Kralı ona krallığın gelirlerini bıraktı ve borçlarını ödemesi için yardım etti. Kont Henri böylece toprağı yönetmeye başladı. Champagne Kontesi'nden bir oğlu ve bir kızı vardı. Champagne Kontu Henri öldükten sonra kızı, sonradan Konstantinopolis İmparatoru olan Baudoin ile evlendi Tebaut'nun (Thibaut) kızı; onun da Navarre Kralı'nın kız kardeşi ve İngiltere Kralı Richard'ın eşinin kız kardeşi olan bir karısı vardı.

SAYFA 196
Kısım XV
Kral Richard Acre'de (Akka) iken, Selahaddin ordusunu toplayıp Japhe'yi (Yafa) kuşattı ve makinelerle saldırdı. Japhe'nin kuşatıldığı haberi Acre'ye (Akka) ulaştı. Kral baktı ki hacıların çoğu ülkelerine dönmüştü ve yanında yeterli asker yoktu; hemen kadırgalara binerek deniz yoluyla Japhe (Yafa) önüne geldi. Vardığında Türklerin limanı ele geçirdiğini gördü. Hemen karaya çıktı ve kaleye girerek sancağını surlara dikti. Selahaddin, İngiltere Kralı'nın denizden geldiğini görünce geri çekildi. Richard kardeşi Safadin'e (Seyfeddin Adil) haber göndererek: "Size ve kardeşiniz Selahaddin'e dostluk mesajlarım var, zira bu savaştan dolayı topraklarınız harap oldu ve çok insan öldü, gelin barış yapalım" dedi Richard ve Safadin arasında bir dostluk başladı; Safadin, Kral'a asil atlar gönderdi ve Kral'ın yaya olarak savaşmasına gönlü elvermediği için bu hediyeleri sundu.

SAYFA 197
Kısım XVI
Kral, ordusuyla birlikte Türklerin üzerine atıldı ve onları bozguna uğrattı; birçoğunu öldürdü. Kaleyi ve şehri geri aldı. O sırada Fransa Kralı'nın Richard'ın topraklarına saldırdığı haberi geldi. Kral bu haberi alınca ülkesine dönmek istedi ancak Champagne Kontu Henri'ye, kendisi gidince Jerusalem (Kudüs) krallığının yönetimini

üstlenmesini, Sarazenlere karşı savaşmasını ve ona her zaman yardım edeceğini söyledi Barış (mütareke) görüşmeleri sürerken, Kral mütarekenin Jerusalem (Kudüs) toprakları için geçerli olmasını istedi.

SAYFA 198
Kısım XVII
Selahaddin ise buna ancak Richard Japhe (Yafa) ve Escalone (Aşkelon) kalelerini yıkarsa razı olacağını söyledi. Kral Richard bu kaleleri yıktırmak istemedi; ancak sonunda barışın sağlanması için Japhe'nin (Yafa) kalması ama Escalone'un (Aşkelon) yıkılması şartıyla mütareke yapıldı. Kral Richard şöyle dedi: "Ben bu topraklarda daha fazla kalamam, ülkeme dönmem gerek; ancak Escalone'un (Aşkelon) yıkılmasına gönlüm razı değil."

SAYFA 199
"Tanrı canımı ve sağlığımı bağışlarsa, bir gün gelip bu kaleleri daha güçlü şekilde yeniden inşa edeceğim." Böylece mütareke yapıldı; Japhe (Yafa), Arsur (Arsuf), Cesaire (Kayserya) ve Cayphas (Hayfa) Hristiyanlarda kaldı. Selahaddin ise Saeteli Renaut'ya yaptığı haksızlığı telafi etmek için ona Saete (Sayda) topraklarının yarısını verdi. Ayrıca Sarfent şehrini de ona bağışladı.

SAYFA 200
Kısım XVIII
İngiltere Kralı mütareke yaptıktan sonra gemilerini hazırlattı; eşini, kız kardeşini ve Kıbrıs İmparatoru'nun kızını gemiye bindirdi. Kendisi ise bir kadırga ile yola çıktı. Ayrılmadan önce Tapınak Şövalyeleri Üstadı'na giderek: "Üstad, ülkeme dönüyorum ancak biliyorsunuz ki yolda düşmanlarım çok; eğer sizin şövalyelerinizden bazılarını yanıma verirseniz kendimi daha güvende hissederim" dedi. Üstad bunu memnuniyetle kabul etti ve ona eşlik edecek şövalyeler verdi. Kral Richard böylece kutsal topraklardan ayrılarak deniz yolculuğuna başladı....

Sayfa 183

O zaman Kral Richard seve seve bağırttı ve şövalyelerini, Turkopollarını (Turcopoles) topladı; onlar da silahlarını kuşandılar. Piyade, okçu ve arbaletçilerden oluşan bin

kişilik bir birlik ve krallığın diğer yüksek rütbeli adamları orada hazır bulundu. Richard yanına duvarcılar ve marangozlar ile bulabildiği tüm işçileri aldı ve orduyu büyük miktarda yiyecek, teçhizat ve zırh ile gemilere yükledi. Ordu hem denizden hem karadan hareket ederek Yafa'ya doğru yola çıktı. Böylece tüm ordu Acre'den ayrılmış oldu. Akka (Acre) ile Yafa arasında, "Raine Monde" denilen yerde, Selahaddin'in ordusu pusuya yatmıştı. Richard'ın ordusunun dilsiz ve sağır olduğunu, yani zayıf düştüğünü sanıyordu. Yanında kardeşi Seyfeddin de vardı. Selahaddin öncü birliklerini gönderdi ve Hıristiyan ordusuna tam "Sizlere yardım ediyorum" dediğim noktada, çok sert bir şekilde saldırdılar. Jaque d'Avesnes ve Hue de Tabarie artçı birliği koruyorlardı; büyük bir saldırıya maruz kaldılar ve iyi şövalyeler gibi kendilerini savundular. Eğer o gün cesaretleri kırılmasaydı ve Cayfas (Hayfa) nehrini geçene kadar dayanmasalardı, Paumerée'de dinleneceklerdi. Sonra Türkler geri çekildiler ve Caymont'a konaklamaya gittiler. Oradan da Trosse Paille denilen bir yere geçtiler; burası Yafa nehrinin üzerindeydi.

Sayfa 184
Hıristiyanlar Yafa önünde at sürdüler ve her şeyi yerle bir edip Caesarea (Kayserya) üzerinden Arsur'a varana kadar hiçbir engelle karşılaşmadan ilerlediler. Arsur'a vardıklarında, orada toplanmış çok sayıda Türk buldular; Türkler üzerlerine hücum ettiler ve şiddetli bir çatışma yaşandı. Orada çok sayıda kişi yaralandı ve kale kuşatıldı. Auvergne kontu orada öldü. Ve Gautier de Bessan, eğer kendisiyle birlikte olanları oradan çıkarmasaydı, o da ölecekti. Türkler oradan ayrılıp kendi konaklama yerlerine gittiler; Hıristiyanlar ise Arsur önünde konakladılar. Geceyi orada geçirdiler ve ertesi gün yiyecek tedariği için beklediler. Ertesi gün sabah saatlerinde, yem aramaya çıkmış olan Türkler, atlarının üzerinde geri döndüler. Bir çığlık yükseldi. Jaque d'Avesnes, yanındaki on kişiyle birlikte ilk saldıranlardan biri oldu ve Türkleri ormana kadar kovaladı.

Sayfa 185
Fakat Türklerin peşinden gidenlerin peşinden gidenlerin sayısı azdı ve arkadan destek gelmiyordu; Türkler sert bir şekilde geri döndüler ve Hıristiyanları kuşattılar. Hıristiyanlar dağıldılar ve kendilerini koruyamadılar. Orada Jaque d'Avesnes yere düşürüldü; kendisini iyi bir şövalye gibi yiğitçe savundu, ancak Türklerin çokluğu karşısında savunması yetersiz kaldı; orada öldürüldü ve başı kesildi. Onunla birlikte olanların geri kalanı ise kaçtılar. Bu haber orduya ulaştığında, tüm ordu ayağa kalktı ve Jaque d'Avesnes'in cesedini bulana kadar ilerlediler. Cesedi alıp şehirdeki kiliseye götürdüler ve büyük bir yas tuttular; zira o, kendisini tanıyan herkes tarafından çok sevilen biriydi.

BÖLÜM VIII
Sayfa 186
Akşam olduğunda, Burgundy dükü (dus de Borgoigne) Fransız krallığının zengin adamlarını topladı ve onlara şöyle dedi: "Efendiler, bilirsiniz ki efendimiz Fransa Kralı gitti, Tanrı ona rehberlik etsin; Fransa şövalyeliğinin çiçeği burada kaldı. İngiltere

Kralı'nın ise Fransa'dakiler kadar adamı yok. Biz burada birbirimize danışmıyoruz ve hiçbir iyilik yapmıyoruz; ne onurumuz ne de şanımız kaldı. Herkes bizim kaçtığımızı söyleyecek. İngiltere Kralı ihtiyaç duyulduğunda bize yardım eder; oysa İngiltere Kralı Kudüs topraklarını geri alana kadar burada kalacaktır. Burgundy düküne ne tavsiye verirsiniz, ona ne dersiniz?" "Tez" ve diğerleri dediler ki: "Söylediklerin çok doğru." Ve geri dönmeye karar verdiler; ancak bazılarının bu karara aklı yatmadı, çünkü Akka'dan (Acre) ayrıldıkları için büyük bir pişmanlık duyuyorlardı. Burgundy dükü kararından dönmedi, aksine geri döndü ve şöyle dedi: "İngilizler isterse gelsin." Ertesi sabah olduğunda, İngiltere Kralı adamlarıyla birlikte yola çıktı; Burgundy dükü ise Akka'ya geri dönmüştü. Kral Richard bu duruma çok şaşırdı ve yapılanın büyük bir hata olduğunu söyledi; zira eğer onlara bir zarar gelirse, dük bunun sorumluluğunu taşıyacaktı. Richard yoluna devam ederek Yafa'ya ulaştı, orada konakladı ve işçilerini hazırlatıp çalışmaya başladı. Kalenin temellerini ve duvarlarının büyük bir kısmını buldular; hızla işe koyuldular. Kalenin dış surları tamamlandığında, Türkler kaleyi yukarıdan kuşattılar. Richard kaleyi ve şehri savunmak için adamlarını yerleştirdi ve ardından Ascalon'a (Aşkelon) doğru yola çıktı.

Sayfa 187
BÖLÜM IX
Ascalon'a vardığında, kaleyi kapatmanın ve oraya garnizon kurmanın çok büyük bir emek ve masraf gerektireceğini fark etti; zira kale daha önce yıkılmıştı. Burgundy dükü Akka'ya vardığında, orada çok yaşamadı ve bir hastalıktan dolayı öldü. Selahaddin ordusunu topladı ve kardeşi Seyfeddin'e bir kısmını vererek onu Saphet (Safed) kalesini kuşatmaya gönderdi; burası Templier şövalyelerine ait bir kaleydi. Selahaddin ise diğer birlikleriyle Beaufort kalesine, Saete (Sayda) senyörü Renaut'un kalesine gitti. Orayı kuşattı ve mancınıklarla dövmeye başladı. Selahaddin Beaufort önüne gelmeden önce, Renaut kaleden çıkmıştı. Selahaddin kalenin önüne geldiğinde, Renaut'un kalede olduğunu sanıyordu; ona haber gönderip dışarı çıkmasını ve kendisiyle kendisiyle konuşmasını istedi.

Sayfa 188
Renaut, elinde bir kadeh ve belinde bir havluyla, parmağında bir yüzük olduğu halde dışarı çıktı. Renaut onun yanına geldiğinde ve önüne oturduğunda, Selahaddin ona kaleyi teslim etmesini söyledi. Saete senyörü (Renaut), kaleyi teslim etmeyeceğini, etmemesi gerektiğini, çünkü kalenin kendisine ait olmadığını, "Crestiente"ye (Hıristiyanlığa) ait olduğunu söyledi. Selahaddin bunu duyunca çok öfkelendi ve onu kollarından tutup bir ağaca bağlattı. Kaleyi teslim ediyormuş gibi görünmesi için ona işkence yapıyormuş gibi yaptılar; ancak kaledekiler buna rağmen kaleyi teslim etmediler. Selahaddin, Renaut'u zincire vurdurup Şam (Domas) zindanına gönderdi. Saphet ve Beaufort kaleleri, içindekiler her türlü yiyecekten mahrum kalana kadar direnemediler; zira on bir aydan fazla bir süredir kuşatma altındaydılar. Sonunda canlarını kurtarmak şartıyla teslim oldular. Beaufort kalesi, senyörleri Renaut'u zindandan çıkarmak karşılığında kaleyi teslim etti. Selahaddin onlara bu kalelerin

yanı sıra Beau Veir kalesini de verdi; burası Saint Johan (Hospitalier) şövalyelerine aitti. Ayrıca el-Karak (Crac) ve Mont Real kalelerini de teslim aldı; zira buralar da on bir yıl veya daha fazla bir süredir kuşatma altındaydı.

BÖLÜM X
Sayfa 189
Kral Richard çalışmasını tamamlayıp Ascalon'u kapattığında, size daha önce anlattığımız gibi size anlattığımız gibi, Türklerin Ascalon yakınlarında, Daron adında üç fersah mesafede bir kaleleri olduğunu öğrendi. Hemen oraya yöneldi ve orayı kuşattı. Mancınıklar ve saldırılarla orayı zorla ele geçirdi. Oranın üçte birini yıktırdı ve sonra Ascalon'a geri döndü; Ascalon ve Yafa'yı bolca erzak ve adamla donattı. Richard bir süre Ascalon ve Yafa'da kaldı; bölgeyi kontrol altında tuttu. Söylenir ki, Müslümanların çocukları ağladığında anneleri onları korkutmak için: "Susun, işte İngiltere Kralı geliyor!" derlermiş. Atlar bir şeyden ürktüğünde ise sahipleri: "Ne o? Önünde İngiltere Kralı'nı mı görüyorsun?" derlermiş. Bu süre zarfında, Şam'dan gelen ve içinde 2.000 bezant değerinde mal bulunan büyük bir kervanı ele geçirdi. Tüm işlerini bitirince Akka'ya geri dönmeye karar verdi.

BÖLÜM XI
Sayfa 190
Kral Richard Akka kuşatmasındayken, Templier şövalyeleri ona geldiler ve ondan Kıbrıs (Chypre) adasını satın aldılar. Satışın şartı şuydu: yüz bin Sarazen bezantı ödeyeceklerdi. Bunun 40 binini hemen ödediler, geri kalan 60 binini ise Kıbrıs'ın gelirlerinden taksitlerle ödemek üzere anlaştılar. Templier şövalyeleri Kıbrıs'ı teslim aldılar ve oraya yerleştiler. Ancak Kıbrıslılar (li Grifon de la terre) adanın Latinlerin eline geçtiğini görünce, Cumartesi günü pazarın kurulduğu Lefkoşa'da (Nicosie) gizlice toplandılar. Pazar günü sabah erkenden Latinlere saldırmaya ve hepsini öldürmeye karar verdiler. Bu planı, Kıbrıs'ta büyük bir komutan olan Arnaut Bochart'a haber verdiler. Bochart, Latinleri topladı ve Lefkoşa kalesine sığındı. Kale çok zayıftı, zira Kral Richard orayı yıktırmıştı. O gece kalede mahsur kaldılar ve yanlarında 14 şövalye ile toplam 29 atlı ve 80 yaya askerden başka kimse yoktu. Yiyecekleri de tükenmişti. Korkuya kapıldılar ve adalılarla (Grex) kendilerini bırakmaları için pazarlık yaptılar; karşılığında adayı terk edeceklerdi. Ancak adalılar, öldürülen akrabalarının intikamını almak için Latinlerin öldürülmesini istiyorlardı. Arnaut Bochart, şövalyelerine ve adamlarına dönerek şöyle dedi: "Efendiler, bu halkın bize karşı ne kadar zalim ve hain olduğunu görüyorsunuz. Bu yüzden onlara karşı dürüst adamlar gibi savaşarak ölmeyi teklif ediyorum." Hepsi buna razı oldu. Ertesi gün şafak vaktinde ayini dinleyip günah çıkardılar ve ölüme hazır bir halde dışarı çıktılar. Aniden saldırıya geçtiler ve hazırlıksız yakalanan, silahsız olan Kıbrıslıları bozguna uğrattılar. Onları sokaklarda kovaladılar ve yakaladıkları herkesi öldürdüler; öyle ki bu olay büyük bir katliama dönüştü.

Sayfa 191

Kendilerini korumak için Notre Dame kilisesine sığınanları da kılıçtan geçirdiler. Latinler kiliseye girip herkesi öldürdüler; öyle ki atların dizlerine kadar kan birikti. Sonra şehre dağıldılar ve buldukları tüm malları, hayvanları ve kıyafetleri yağmaladılar. Ancak taşra halkı korkudan dağlara kaçmıştı. Templier şövalyeleri, adayı bu şekilde elde tutamayacaklarını ve huzuru sağlayamayacaklarını anladılar. Ayrıca adanın borcu olan 60 bin bezantı İngiltere Kralı'na ödeme konusunda da zorlanacaklardı.

BÖLÜM XII

Karısı Kraliçe Sebile'nin ve çocuklarının ölümüyle Kudüs krallığını kaybetmiş olan Kral Guy, Templierlerin Kıbrıs adasından yorulduklarını gördü. Onlarla konuştu ve İngiltere Kralı'na ödedikleri 40 bin bezantı kendisi ödeyerek adayı devraldı; Templierler de bu parayı geri almayı kabul ettiler. Guy, Kıbrıs'a gitti ve Templierlerden adayı teslim aldı. Adadaki köylüleri, şehirleri ve kaleleri koruma altına aldı; toprağı işlemeleri için insanlara güvence verdi. Krallığındaki şövalyelere, Turkopollara ve burjuvalara toprak ve mülk dağıttı. Böylece Kudüs, Trablus (Triple) ve Antakya krallıklarından birçok insan oraya gelip yerleşti.

Sayfa 192

Dört yüz bezantlık feodal topraklar (fief) şövalyelere, üç yüz bezantlık topraklar ise Turkopollara ve zırhlı süvarilere (hauberjon) dağıtıldı. Toprağı ekenlere ve mülk sahiplerine de paylar verildi. Kral Guy adayı böylece yerleşime açtı; ancak orada sadece on bir ay yaşayabildi. Öldüğünde, yerine kardeşi Jofroi de Lisignan'ın geçmesini vasiyet etti.

BÖLÜM XIII

Şimdi Kıbrıs adasından bahsedilmeyi bırakıp Suriye topraklarına dönelim. Sur (Tyre) şehrinde bulunan Marki Conrat'ın yanına, Kraliçe Ysabel de getirilmişti. Marki oraya vardığında, orada kendi adına vekil olan Bernart dou Temple adında bir şövalye buldu; Bernart, "Vieil des Haissisis" (Haşhaşilerin Yaşlısı - Şeyhü'l-Cebel) den gelen bir ticaret gemisine el koymuştu. Gemide çok miktarda varlık vardı. Marki bu varlıklara sahip olmak istedi. Bernart dou Temple markiye şöyle dedi: "Size bunları seve seve teslim ederim, ancak bunun sonu hayırlı olmayacaktır." Bir gece denizde fırtına çıktı ve gemi battı. "Yaşlı" (Vieil) bunu öğrendi ve markiye elçiler göndererek mallarının iadesini istedi. Marki, malların kendisinde olmadığını söyleyerek bu isteği reddetti.

Sayfa 193

Gelen mesajlarda gelen mesajlarda, markinin kendi onuruna ve zararına olacak bir hareket yaptığı ve bunun intikamının alınacağı yazılıydı. Marki, Haşhaşilerden (Haissisis) korkmadığı için bu tehditlere aldırış etmedi. Haşhaşilerin "Yaşlı"sı (Vieil), her zaman adamlarını uzaktan tanımak için farklı kılıklarla gönderirdi; bazen pagan kılığında, bazen de vaftiz edilmek isteyen kişiler gibi görünürlerdi. Marki, Conrat adında birini yanına aldı ve onun vaftiz babası oldu; Balian d'Ybelin de diğerinin vaftiz babası oldu. Haşhaşiler şehirde dolaşarak her şeyi gözlemliyorlardı. Bir gün "Yaşlı" (Vieil), markinin öldürülmesi emrini verdi. Marki bir gün yemekten dönüyordu;

Beauvais piskoposunun evinde yemek yemişti. "De la Change" (Sarraf) denilen yere geldiğinde, iki Haşhaşi aniden üzerine atıldılar, sanki onunla kavga edecekmiş gibi yaptılar ve ellerindeki bıçaklarla (coteaus) onu defalarca bıçaklayarak öldürdüler.

Sayfa 194
BÖLÜM XIV
Bazı insanlar dediler ki, bu işi İngiltere Kralı Richard yaptırdı ve markiyi öldürmeleri için Haşhaşilerin efendisine (Seignor des Haississis) o haber gönderdi. Hatta Richard'ın Haşhaşileri Fransa Kralı II. Philippe'i öldürmeleri için de gönderdiği iddia edildi. Kral Richard bu iddiaları duyunca, Fransa Kralı'na gerçekleri anlatan bir mektup gönderdi. Fransızlar bu haberi aldıklarında büyük bir üzüntü duydular; zira marki değerli bir adamdı ve Richard'ın böyle bir şeyi yapmasına ihtimal vermiyorlardı. Marki öldüğünde, haber Akka'ya (Acre) ulaştı. Richard hemen atına bindi ve markinin öldüğü yere, Sur'a (Tyre) gitti. Yanında Champagne kontu (Henri de Champaigne) da vardı.

Sayfa 195
Champagne kontu, markinin yeğeniydi. Bu olaydan dolayı birçok kişi Richard'ın bu cinayette parmağı olduğundan şüphelendi; zira marki Salı günü öldürülmüştü ve Richard, Perşembe günü markinin karısı Kraliçe Ysabel'i yeğeni Champagne kontu Henri ile evlendirdi. Kont Henri, Champagne kontluğunu bırakıp "Outre mer"e (denizaşırı topraklara) gelmişti. Richard ona tüm yetkileri verdi ve onu krallığın koruyucusu yaptı. Kont Henri, bu toprakların yönetimini üstlendi ve Richard'ın yaptığı tüm borçları ödedi. Böylece Kont Henri tüm halk tarafından sevildi. Richard ona Champagne kontluğundan haklarını da devretti. Henri, Champagne kontesiyle evlendi ve bir oğlu ile bir kızı oldu. Oğlu, Kont Henri'den önce öldü; kızı ise evlendi ve daha sonra Konstantinopolis imparatoriçesi oldu. Kont Henri öldükten sonra, annesi Kraliçe Ysabel, Fransa Kralı Philippe tarafından şövalye yapılan Kont Baudoin ile evlendi.

Sayfa 196
Kral Richard Akka'da (Acre) kalırken, Selahaddin ordusunu topladı. Kuşatma makinelerini ve silahlarını hazırlatıp Yafa'yı kuşattı. Halkın şiddetle direnmesini emretti. Richard Akka'da bu haberi aldı; hacıların çoğunun kendi ülkelerine döndüğünü ve kuşatmayı kaldırmak için yeterli adamı olmadığını gördü. Yine de gemileri hazırlattı ve yanına alabildiği kadar adam ve yiyecek alarak deniz yoluyla Yafa'ya hareket etti. Gemiler limana ulaştığında, güneş henüz doğmamıştı. Richard, Türklerin kaleyi ele geçirdiğini ve her yeri yakıp yıktıklarını gördü. Karaya çıktı ve kaleye doğru ilerleyerek sancağını burçlara dikti. Selahaddin, İngiltere Kralı'nın kaleye girdiğini görünce şaşırdı. Richard, kardeşi Seyfeddin'e (Seif Edin) haber göndererek: "Sizin elçilerinizin yaptığı bu nezaketsizlik nedir? Sizin kardeşiniz kralın atlarını geri vermesini istiyorum, çünkü o ..... çünkü o yaya olarak savaşmak zorunda değildir." dedi.

Sayfa 197
İngiltere Kralı bu cevabı alınca, atlarını hazırlattı ve piyadelerini yerleştirdi. Guillaume de Preaus'un atının üzerine bindi ve adamlarını kaleden dışarı çıkardı. Türklerle karşılaştılar; Türkler ne kadar çok olurlarsa olsunlar, Richard'ın saldırısı karşısında bozguna uğradılar. Richard kaleyi ve şehri geri aldı. Selahaddin, Richard'ın bu başarısını görünce geri çekilmek zorunda kaldı ve Akka'ya döndü. Richard bir süre Yafa'da kaldı ve kaleyi tamir ettirdi. İngiltere Kralı'ndan gelen haberler üzerine, Richard geri dönmeye karar verdi. Ülkesinde işlerin kötüye gittiğini ve topraklarının tehlikede olduğunu öğrenmişti. Champagne kontu Henri'ye, krallığı korumasını ve Müslümanlarla bir barış (trive) yapmasını, kendisinin ise ordusuyla ona yardıma geleceğini söyledi.

Sayfa 198
BÖLÜM XVII
Barışın (trive) süresi bitmek üzereyken, Kont Henri bunun yenilenmesini istedi; zira toprakların korunması için buna ihtiyaç vardı. Selahaddin'e elçiler gönderdi. Richard ve beraberindeki hacılar ülkelerine dönmek istiyorlardı. Selahaddin, İngiltere Kralı Ascalon'u yıkmadığı sürece barış yapmayacağını bildirdi. Kral Richard bu haberi alınca çok üzüldü, çünkü yeğeninin topraklarının bu kadar kısa sürede kaybedilmesini istemiyordu; oysa Ascalon çok sağlam bir kaleydi. Sonunda Kont Henri'ye şöyle dedi: "Güzel yeğenim, artık bu ülkede daha fazla kalamam, gitmek zorundayım. Ancak ne Ascalon'u yıktırırım, ne de ne de buradan gitmekten vazgeçerim.

Sayfa 199
Ancak bir barış (trive) yapacağız ve Tanrı'nın izniyle, sağlığım yerinde olursa, size Ascalon'u ve tüm bu toprakları geri almak için daha fazla adamla döneceğim." Böylece üç yıllık bir barış yapıldı. Yafa, Arsur, Kayserya, Hayfa (Caiphas), Akka ve Sur (Sur) şehirleri Hıristiyanlarda kaldı. Selahaddin, Saete (Sayda) senyörü Renaut'a yaptığı haksızlığı telafi etmek için, Saete topraklarının yarısını ona geri verdi. Diğer yarısını ise şehrin yarısıyla birlikte karısı Kraliçe Marie'ye verdi. Ayrıca Sarfent (Sarepta) kasabasını, bir kap un ve bir kap yağ ile geçinen fakir bir kadına, Tanrı'nın mucizesiyle yağı ve unu hiç bitmesin diye bağışladı.
BÖLÜM XVIII
İngiltere Kralı Sarazenlerle barış yaptıktan sonra, gemilerini hazırlattı; yiyecek ve adam yükledi. Karısını, kız kardeşini ve Kıbrıs imparatorunun karısını bir gemiye bindirdi. Şövalyeleri ve adamları da diğer gemilere bindiler. Sonra Templier şövalyelerinin üstadına (maistre dou Temple) gidip şöyle dedi: "Üstad, biliyorum ki pek çok kişi beni sevmiyor. Eğer denizden geçersem, yakalanabilir veya öldürülebilirim.

Sayfa 200
Bu yüzden sizden, yanıma şövalyelerinizden bazılarını vermenizi istiyorum; onlar beni ülkeme kadar götürsünler." Üstad: "Seve seve" dedi. Kral Richard şövalye

kılığına girdi ve bir kadırgaya bindi. Sonra Kont Henri ve Kont Henri ve diğerleriyle vedalaşıp yola çıktı.

Sayfa 201
Templierler ve kaledekilerle vedalaştıktan sonra gemiye bindi. Akşam olduğunda bir kadırgaya geçti; yanına sadece bir Templier şövalyesi ile karısını ve ailesini aldı. Diğerlerinden ayrılarak yola koyuldu; ancak İngiltere Kralı'nın nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Aquileia (Akile) yakınlarındaki bir limana ulaştılar; burası Almanya'nın girişindeydi. Oradan atlar satın alıp Almanya üzerinden yollarına devam ettiler. Bir şövalye gibi değil, sıradan bir yolcu gibi görünüyorlardı. Sonunda Avusturya dükünün (duc d'Osteriche) topraklarına ulaştılar. Bir handa konakladılar. Orada İngiltere Kralı'nın o şehirde veya kalede olduğunu anlayan dükün adamları, Richard'ın yanına gidip: "Efendi, İngiltere Kralı'nın bu şehirde olduğunu duyduk, bu doğru mu?" diye sordular.

Sayfa 202
Richard onlara: "Efendi, ben o kralı tanımıyorum" dedi. Ancak dük, Richard'ın kimliğini öğrenince çok sevindi; çünkü daha önce Akka kuşatması sırasında Richard'ın kendisine yaptığı bir hakaretin intikamını almak istiyordu. Dük kalenin kapılarının kapatılmasını emretti ve Richard'ın kaldığı hana adamlar gönderdi. Richard yakalandı; dük onun üzerindeki kaba giysileri çıkarttırdı ve gerçek kimliğini ifşa etti. Richard'ı bir mutfağa götürdüler ve orada tavuk çevirmesi için zorladılar. Richard kendisini gizlemek için bu işi yapıyormuş gibi göründü. Ancak dükün adamları mutfağa girip ona baktıklarında, parmağındaki değerli Templier yüzüğünü gördüler. Kral Richard böylece teşhis edildi; mutfaktan çıkarılıp hapse atıldı.

Sayfa 203
Richard bu durumu sessizce karşıladı ve: "Üstad, kalkın size şimdi de Fransa kralının ne yaptığını anlatacağım. Kral, İngiltere kralının denizden geçtiğini

duyduğunda ve onun Almanya'da tutuklu olduğunu öğrendiğinde, kız kardeşiyle evleneceğine dair söz vermiş olmasına rağmen bunu yerine getirmediği için büyük bir utanç duydu. Seferberlik ilan ederek İngiltere topraklarına girdi ve Gisors ile diğer kaleleri ele geçirdi; o toprağın bir kısmını ateşe verdi. Kont Cestre'yi ele geçirdi; kendisi Normandiya'yı gözlüyor ve koruyordu dükün şövalyelerine şöyle dedi:

Sayfa 204
"İşte onu görüyorsunuz, onu yakalayın." Ellerini bağlayıp yakaladılar ve hapse attılar. Orada fidyesi ödenene kadar uzun süre hapis kaldı.
O esnada İngiltere kralı Almanya'da hapisteydi; İmparator Henry onu ele geçirmişti ve Almanya'da hapiste tutuluyordu. İngiltere kralı büyük bir hüzne kapılmıştı; İmparator onu hapse attığı için değil, Tanrı'nın ona yardım ettiğini ve fidyesini ödemek için bir mucize yarattığını hissettiği içindi. Çünkü o, Fransa kralından çok daha güçlüydü. İmparator, Avusturya düküne fidye karşılığında kralı teslim etmesini emretti; o da Fransa kralının konseyi tarafından kararlaştırılan bir miktar gümüş mark karşılığında kralı serbest bıraktı imparator büyük bir kısmını, Avusturya dükü ise diğer kısmını aldı; Fransa kralı ise kralın topraklarından geçmesine izin verilmesi için fidye ödenmesine yardımcı oldu.

Sayfa 205
Sonra İngiltere kralı yemin etti ve fidyeyi geri ödeyeceğine dair güvenceler verdi. Kral hapisten çıktığında imparator onu topraklarına kadar uğurladı ve o da İngiltere'ye döndü. Kral hapisten çıkıp kendi topraklarına vardığında hemen fidyesini topladı, yeminini yerine getirdi ve rehinelerini serbest bıraktı. İngiltere kralı fidye borcunu ödedikten sonra denizi geçip Normandiya'ya girdi; Fransa kralına karşı seferberlik ilan etti ve kaybını telafi etmek için savaşa başladı. Böylece Fransa kralı ile İngiltere kralı arasında savaş başladı; ancak size şimdi bu konuda başka bir şey anlatmayacağım.
BÖLÜM XX
Şimdi size Almanya'daki İmparator Henry'den bahsedeceğim. Sicilya ve Calabria krallığı, yeğeninden sonra karısına miras kalmıştı Kral Guillaume ölmüştü ve Tancre krallığı ele geçirmişti.

Sayfa 206
Krallık mahvolmuştu; Almanya kralının gitmeye vakti yoktu çünkü babası hayattayken oraya gitmişti. Sonra babası öldüğünde, o imparator oldu ve haraçlarını almak ve topraklarını denetlemek için sefere çıktı. İngiltere kralından fidyeyi aldığında büyük bir ordu topladı ve Puglia'ya gitti; Swabia dükü olan kardeşi Philip'i kendi topraklarını koruması için bıraktı. Sicilya kralı imparatorun kendi topraklarına geldiğini duyduğunda ordusunu topladı; Napoli yakınlarında karşı karşıya geldiler ve savaştılar. İmparator yenildi ve geri çekildi. Topraklarına döndüğünde tekrar büyük bir güç topladı Puglia'ya girmek için; ancak ordusunu toplarken öldü.

Sayfa 207

Toprakların efendisiz kaldığını gören halk, imparatora teslim oldu Sicilya'da, imparatora karşı adayı elinde tutmak isteyen ve kendi yeğenini kral yapmak isteyen nüfuzlu bir adam vardı. Karada imparatora karşı duracak gücü yoktu çünkü kimse onunla karşılaşmak istemiyordu. İmparator Puglia ve Calabria'yı ele geçirdiğinde Sicilya'ya geçti ve o nüfuzlu adamı kovaladı; sonunda onu yakaladı ve acı bir ölümle öldürdü, yeğeninin ise gözlerini kör etti. Sonra Palermo'da karısı ile birlikte taç giydi. İmparator ve imparatoriçe Sicilya'ya geldiklerinde hiç çocukları yoktu; fakat Sicilya'ya geldikten sonra imparatoriçe hamile kaldı ve bir erkek çocuk doğurdu. Yaşı ilerlemiş olduğu için bir çocuk sahibi olabileceğine kimse inanmıyordu.

Sayfa 208
BÖLÜM XXI
Ve bu çocuğa Fredric adını verdiler Kral Gui öldüğünde, haber Akka'ya, Kont Henri'ye ulaştı. Yafa'ya, kralın kardeşi olan ve Yafa'yı kardeşinden miras alan konstabl Heymeri'ye haber göndererek aceleyle Akka'ya gelmesini istedi. O da geldi. Kont Henri'nin huzuruna çıktığında, Henri onu hemen yakalattı, zincire vurdu ve Akka şatosundaki bir odaya hapse attı. Konstabl, efendisi ve sadakatle bağlı olduğu kontun kendisine neden böyle davrandığına şaşırdı. Konta nedenini sorması için birini gönderdi. Kont, Yafa'yı geri istediğini söyledi. Konstabl, kendisine ait olmayan bir şeyi veremeyeceğini ve hiçbir yanıt vermeyeceğini bildirdi. Soylu adamlar Kont Henri ile görüştüler ve ona hatasını gösterdiler. Evini ve topraklarını korurken onu tutuklayıp hapse atmasının yanlış olduğunu belirttiler; sonunda uzlaştılar. Ülke barış içindeydi ve konstabl Yafa'yı geri aldı, konta olan görevine geri döndü. Kontun, Kraliçe Ysabel'den üç kızı vardı: Marie, Aeliz ve Phelipe; ve Lusignanlı Heymeris'in Baudoin d'Ybelin'in kızı olan karısı Eschive'den çok sayıda çocuğu vardı.

Sayfa 209
Çocuklarının isimleri Gui, Johan, Hugue; kızları ise Borgoigne, Aelys ve Helvis idi. Borgoigne, Montbeliartlı Gautier ile; Aelys, Mezele ile; Helvis ise Ermenistan Kralı Livon'un yeğenine eş olarak verildi kont ve konstabl arasındaki barış sağlandığında, konstablın büyük oğlu, ileride doğacak olan kontun en büyük kızıyla evlenecekti. 60.000 mizan drahmiye Yafa'yı satın alacaklardı; bu parayı Kral Richart vermişti. İkisi de buna yemin ettiler ve adamlarını da tanıklık etmeye çağırdılar. Bu işler kararlaştırıldıktan sonra Lusignanlı Haymeri Kıbrıs'a gitti ve oranın senyörü olarak kabul edilip biat aldı toprakları ele geçirdiğinde, "Grifon" denilen Konstantinopolis imparatorundan çekindi.
BÖLÜM XXII
Adamlarına danıştı ve onlar da Almanya imparatorundan topraklarını korumasını talep etmesini önerdiler. Gibeletli Renier adında bilge bir adamla bir mesaj gönderdi; Puglia'daki İmparator Henry'ye giderek ona biat teklif etti ve kendisini kral yapmasını istedi. Eğer kendisine hükümranlık verilirse krallığın çok zenginleşeceğini, piskoposluk ve başpiskoposluklar kurulacağını iletti. İmparator bu talebi memnuniyetle kabul etti ve Gibeletli Renier'den biat aldı; ona Suriye'den geçeceğini ve Kıbrıs senyörüne krallık tacı takacağını bildirdi. İmparator Henry toprakları

fethettiğinde size neler yaptığını anlatacağım; Deniz Aşırı topraklara geçmek için büyük bir donanma ve gemiler hazırlattı Almanya'ya haber gönderdi ve "Haçlı" olmak isteyen her zengine ve yoksula yiyecek ve ulaşım sağlanacağını duyurdu.

Sayfa 210
BÖLÜM XXIII
Bunun üzerine pek çok halk haçlı oldu ve imparatorun bulunduğu yere gittiler. Alman halkı oraya ulaştığında, imparator onları kendi masraflarıyla yola çıkardı; 4.000 şövalye ve çok sayıda yaya asker vardı İmparator her şeyi hazırlayıp yola çıkmak üzereyken, Brindisi'de bir hastalığa yakalandı; halk, eşi İmparatoriçe Costance'ın onu zehirlediğini söylüyordu. İmparator hastalığı hissettiğinde ve öleceğini anladığında, arzularının engellenmemesini istedi Almanya şansölyesini komutan olarak atadı ve her şeyi ona devretti.

Sayfa 211
O esnada Puglia'dan çok uzak olmayan bir yerde, imparatorun geçtiği topraklarda bir kraliçe vardı; kendisi duldu ve hiç çocuğu yoktu. Toprakları efendisinin kardeşine kalmıştı. Kadın tüm mirasını satıp yanındaki şövalyeler ve askerlerle birlikte Deniz Aşırı topraklara gitmeye karar verdi. Sur'a vardığında Kont Henri onu büyük bir sevinçle karşıladı; çünkü kadın çok soyluydu. Kendisi İngiltere Kralı Henry'nin kızı, Fransa Kralı Phelipe'nin ise kız kardeşiydi. Bu kadın Sur'a gelişinden sekiz gün sonra öldü. Kont Henri bu mirasa çok sevindi, ancak sevinci kısa sürdü.

Sayfa 212
BÖLÜM XXIV
Şimdi size Suriye topraklarına geçen Almanlardan bahsedeceğim. Bir kısmı Akka'ya, bir kısmı ise Kıbrıs adasına ulaştı; Kıbrıs'taki şansölyelerle birliktelerdi. Kıbrıs senyörü, Alman şansölyesinin adaya geldiğini duyduğunda onu sevinçle karşıladı; çünkü onun gelişini çok istiyordu. İmparatordan gelen emir üzerine onun taç giydirmesini bekliyordu. Şansölye, şövalyelerin önünde bu görevi memnuniyetle yerine getireceğini, çünkü imparatorun böyle emrettiğini söyledi. Şövalyelerinden bir kısmını yanına alıp Kıbrıs kralı ile birlikte Lefkoşa'ya gitti; orada ona taç giydirdi ve kral olduktan sonra diğerleriyle birlikte Akka'ya geçtiler.

Sayfa 213
BÖLÜM XXV
Size daha önce Ermenistan topraklarında nasıl kral olduğunu anlatacağımı söylemiştim; bu topraklar "Kilikya toprakları" olarak da bilinir. Orada size daha önce bahsettiğim Rupin adında bir senyör vardı. Livon adında bir kardeşi vardı; Livon, Antakya'ya Prens Beymont'un yanına gitmiş ve onun hizmetinde bulunarak şövalye olmuştu. Çok geçmeden kardeşi Rupin öldü. Rupin öldüğünde arkasında sadece bir kız çocuk bıraktı; Livon bu çocuğun ve toprakların koruyucusu oldu. Prens Beymont'un yanına giderek ona biat etti ve yeğeni ile Beymont'un oğlu olan genç prensin evliliğini sağladı. Ancak Prens Raymond evlilikten kısa süre sonra öldü;

Livon ise toprakların yönetiminde kaldı. Hanımefendiyi ve yeğeni Raymond'ın oğlunu koruması altına aldı; ancak Rupin'e olan sadakatine rağmen hanımefendinin evlenmesine izin vermedi ve onu mirasından mahrum bırakarak toprakları kendi çocuklarına devretti.

Sayfa 214
BÖLÜM XXVI
Bu sırada Antakya'ya prensi görmeye gitti ve ona zengin hediyeler sundu. Antakya'da bir süre kaldıktan sonra, prens ve prensesi Gaston çeşmesine yemeğe davet etti. Prens bunu kabul etti ve tüm Antakya soylularını yanına aldı. Richer de Lerminet adında bir adam dışında hepsi gitti; o ise gitmek istemediğini belirterek geride kaldı. Prens ve karısı Sebile, yanlarındakilerle birlikte yola çıktılar. Gaston çeşmesine vardıklarında büyük bir hazırlıkla karşılaştılar ve yemeğe oturdular. Yemek bittiğinde, pusuya yatmış olan silahlı adamlar ortaya çıktı; prensi, prensesi ve tüm soyluları yakalayıp zincire vurdular. Onları Sis'e götürüp hapse attılar. Bu ihanet haberi Antakya'ya ulaştığında halk büyük bir dehşete kapıldı. Richer de Lerminet adamlarını topladı, şehrin kapılarını kapattı ve halkı Saint Pierre kilisesine topladı; orada şehir meclisi kurdular. Akka'daki Kont Henri'ye ve Trablus'taki Prens Beymont'a haber göndererek olanları bildirdiler. Kont Henri'nin askeri gücü yoktu; ancak diplomatik yollarla Antakya'ya gitti.

Sayfa 215
Oraya vardığında gördü ki güç kullanarak hiçbir şey yapamayacaklardı; bu yüzden Kral Livon'a elçiler göndererek prensin, karısının ve şövalyelerin serbest bırakılmasını istedi. Sonunda prens Livon'a olan bağlılığından vazgeçti ve Ermenistan topraklarını ona bırakarak geri döndü.
BÖLÜM XXVII
Kont da kendi topraklarına döndü Livon, başkomutan olduğunu ve kimseye boyun eğmek zorunda olmadığını görünce, Puglia'daki İmparator Henry'ye elçiler göndererek biat teklif etti; ondan kendisine tacını vermesini ve kendisini kral ilan etmesini istedi. İmparator bu talebi kabul etti ve tacı ona gönderdi. İmparator denizi geçerken şansölyesine Livon'u Ermenistan kralı olarak taçlandırmasını emretmişti; tıpkı Haymeri'yi Kıbrıs kralı yaptığı gibi. Dönüşünde şansölye oradan geçti ve Livon'a tacını taktı.

Sayfa 216
BÖLÜM XXVIII
Böylece Ermenistan (Kilikya) krallığı kurulmuş oldu; orası daha önce hiç krallık olmamıştı Kont Henri dönerken "Haşhaşiler" (Assassins) senyörünü görmeye karar verdi; oraya gitti ve senyör onu büyük bir saygıyla karşılayıp şatolarını gezdirdi. Bir gün yüksek bir kuleye çıktılar; her bir burcun üzerinde beyaz elbiseli bir adam duruyordu. Yaşlı senyör konta dedi ki: "Efendim, sizin adamlarınız benimkiler kadar sadık olamaz." Kont yanıtladı: "Efendim, bu mümkün olabilir." Bunun üzerine Yaşlı senyör bağırdı ve burçlardaki adamlar kendilerini aşağı bıraktılar; kemikleri

paramparça oldu. Kont bu sadakat karşısında hayrete düştü. Yaşlı senyör, kontun onuruna tüm adamlarını serbest bırakabileceğini söyledi; ona değerli mücevherler hediye etti ve kont oradan ayrılarak kendi topraklarına döndü Almanlar Akka'dayken Salahadin ölmüştü; fethettiği toprakları çocukları arasında paylaştırmıştı.

Sayfa 217
BÖLÜM I
Ancak kardeşi, bu toprakları ele geçirmesine yardım ettiği için ona toprak vermemişti; aksine oğlu Mısır'da, yeğeni ise Şam'daydı. Salahadin topraklarını çocuklarına Şam, Kudüs ve Halep krallığı olarak dağıtmıştı. Salahadin ölmeden önce Trablus'ta bir hanımefendi vardı; Gibeletli bir adamla evlenmişti.

Sayfa 218
BÖLÜM II
Salahadin onu koruması altına almıştı; kadın dışarı çıkıp yanına gitti ve şehri ve kaleyi savundular. Böylece hanımefendi şehirleri Hristiyanlara geri verdi; buralar daha önce İngiltere Kralı Richart tarafından alınmıştı Salahadin'in oğlu genç ve tecrübesizdi, bu yüzden krallığı iyi yönetemedi; toprak sahipleri onu kovdu ve amcası Saif Edin'i (Haadel) senyör ve sultan olarak seçtiler. Nureddin'in oğlu olan Emir Ali ise kaçıp Şam'daki kardeşine gitti; kardeşi ona güçlü bir kale verdi.

Sayfa 219
Haadel yönetimi ele alınca ordusunu topladı ve Yafa'yı kuşattı; kaleyi ele geçirdi kuşatma başladığında Kont Henri, Kıbrıs Kralı Haymeri'ye haber göndererek Yafa'yı savunmasına yardım etmesini istedi. Haymeri, eğer kendisine Yafa geri verilirse asker ve erzak yardımı yapacağını bildirdi. Kont kabul etti ve Yafa'yı ona verdi. Haymeri şövalyelerini ve askerlerini gönderdi. Kıbrıs'ın zengin adamlarından biri olan, Peito doğumlu Renaut Barlais de oradaydı; Kraliçe Ysabel'in kızı ile evlenmişti. Renaut şatoyu teslim aldığında, Türklerin yaklaştığını görünce korkakça orayı terk etti; şato zayıf düşmüştü. Renaut, Akka'ya giderek yardım istedi; çünkü şato düşmek üzereydi.
BÖLÜM III
Bu sırada Almanlar Akka'ya gelmişti; ancak başkomutanları henüz gelmemişti, hâlâ Kıbrıs'taydı. Kont Henri onlarla anlaştı; karadan ve denizden kuşatmayı kaldırmak için yola çıktılar.

Sayfa 220
Cayphas (Hayfa) tarafında konakladılar. Kont orada adamlarıyla birlikteydi gemi ve adam sağlamak için Pizalılar pencerede duruyordu; pencerenin demirleri yoktu; kont geriye doğru çekilirken pencereyi unuttu ve arkasındaki boşluğa düştü. Boynu kırıldı ve anında öldü. Bir hizmetçisi onu tutmaya çalıştı ama o da birlikte düştü. İkisi de oracıkta can verdi. Şövalyeler kontun öldüğünü görünce büyük bir yas tuttular ve ağladılar; kontu saraya taşıdılar.

Sayfa 221
BÖLÜM IV
Kraliçe Ysabel haberi duyunca saçlarını başını yolarak ve feryat ederek geldi. Kontun cesedini görünce üzerine kapanıp onu öpmeye başladı. Halkın feryadı o kadar büyüktü ki herkes bu soylu adam için ağlıyordu. Ertesi gün onu büyük bir törenle Sainte Croix kilisesine defnettiler; yanına da bir cüceyi gömdüler. Sonra kraliçe orduyu topladı; ancak Yafa önündeki Müslümanlar kaleyi ele geçirip Hristiyanları kılıçtan geçirmişlerdi.

Sayfa 222
BÖLÜM V
Şimdi size Müslüman topraklarında neler olduğunu anlatacağım. Salahadin'in oğlu olan sultan avlanmaya çıkmıştı; atından düştü ve boynu kırıldı. Şam'daki amcaları yeğenlerinin öldüğünü duyunca toprakları ele geçirdiler ve her yeri şövalyelerle donattılar.
Kont Henri gömüldüğünde, toprakların yönetimi için bir konsey toplandı. Hue de Tabarie adında soylu bir adam vardı; Trablus kontunun üvey oğluydu.

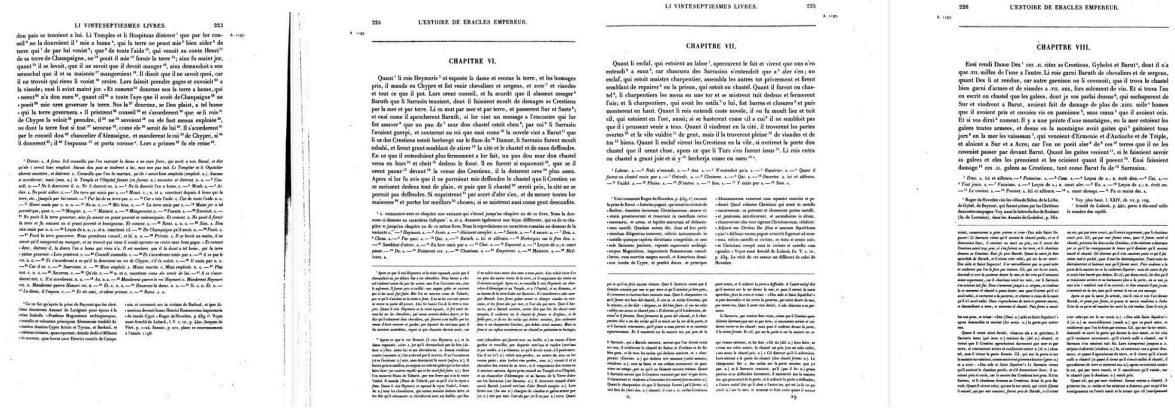

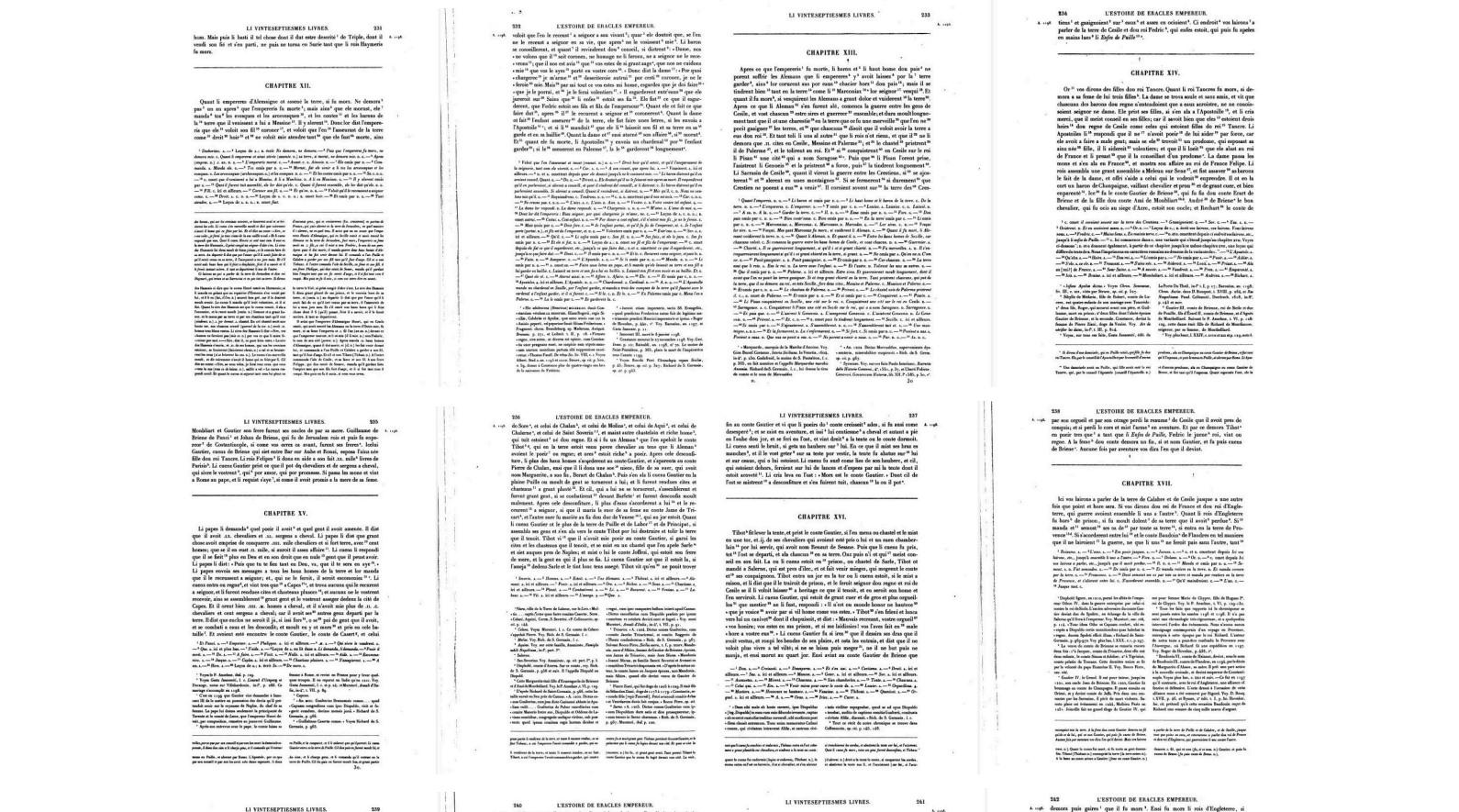

BÖLÜM VI.

Kraliçe ile Raol adında bir kardeşi olan soylu bir kadını evlendirmeyi önerdi; böylece krallık daha iyi yönetilecekti Kudüs Krallığı'nda (li vinteseptiesmes livres) durum öyle bir hal aldı ki, Tapınak ve Hastaneci Şövalyeleri (li Temples et li Hospitaus), kendi rızaları olmaksızın krala toprak vermeyeceklerini bildirdiler. Zira kralın elinde onlara yardım edebilecek veya Champagne topraklarından gelen Kont Henri'nin yardımı olmadan ülkeyi savunabilecek bir güç bulunmuyordu. Kralın durumu o kadar zayıftı ki, ne yiyecek ne de maiyetini geçindirecek bir kaynağı vardı; seneşaline ne yiyeceklerini soruyor, o ise hiçbir şey olmadığını söylüyordu. Bu sebeple kral elindeki varlıkları rehin verdi ve et almak için gönderdi.

Şöyle dendi: "Biz topraklarımızı hiçbir şeyi olmayan, Champagne'den gelen desteğe rağmen ülkeyi yönetemeyecek bir adama vermeyeceğiz. Eğer Tanrı dilerse, bu ülkeyi

yönetecek başka birini buluruz." Ardından meclis toplandı ve Kıbrıs Kralı'nın bu görevi üstlenmesi, aksi takdirde ülkenin yardımsız kalarak elden çıkacağı konusunda anlaştılar. Alman Şansölyesi'nin tavsiyesiyle Kıbrıs Kralı'na haber gönderildi ve o da gelerek tacı giydi ve hükümdar oldu.

Sayfa 224
Kral Haymeris (Amalric), hanımefendi ile evlenip toprakları devraldıktan ve bağlılık yeminlerini kabul ettikten sonra, Kıbrıs'a haber göndererek şövalyeler, piyadeler ve diğer ihtiyaçlar için çağrıda bulundu. Ardından bir meclis kurdular ve Müslümanların elinde bulunan ve Hristiyanlara büyük zarar veren Beyrut'u (Baruth) hem denizden hem de karadan kuşatmaya karar verdiler. Beyrut'a yaklaştıklarında, kaleyi koruyan Müslümanların kaleyi terk ettiklerine dair bir haber aldılar. Hristiyan ordusu Damur Nehri kıyısında konaklamıştı; Müslümanlar korkuya kapılmış, surların bir kısmını yıkarak geri çekilme taklidi yapmışlardı. Ancak Hristiyan ordusunun yaklaşmasıyla birlikte, kaleyi savunamayacaklarını anlayarak en değerli eşyalarını alıp şehri tamamen terk etmeye karar verdiler.

Sayfa 225
BÖLÜM VII.
Çalışmakta olan köleler, Müslümanların kaçtığını fark edince aralarında anlaştılar. Usta bir marangoz olan bir köle, diğerlerini gizlice toplayarak sanki şatodaki hapishaneye tamire gidiyorlarmış gibi yaptılar. Şatoya vardıklarında, marangozlar yanlarındaki aletlerle kapıları içeriden sürgüleyip kapattılar ve yukarı çıktılar. Kral bu haberi alınca çok sevindi ve ordusundaki birlikleri, henüz Müslümanlar tamamen uzaklaşmadan yetişebilmeleri için hızla oraya yönlendirdi. Kaleye ulaştıklarında kapıları açık, şehri ise boşaltılmış buldular; ancak içerisi bolca yiyecek ve ganimetle doluydu. Köleler, Hristiyanları gördüklerinde kapıları açtılar. Türkler şehri terk ettikten sonra Kral büyük bir sevinçle içeri girdi ve oraya yerleşti.

Sayfa 226
Böylece Tanrı bu iki şehri, Cibelet ve Beyrut'u, aralarında yedi mil mesafe kalacak şekilde Hristiyanlara geri verdi. Kral, Beyrut'u şövalyeler ve piyadelerle tahkim etti; Tanrı orayı geri verdiğinde şehirde şarap dışında pek bir şey kalmamıştı. Ancak orada öyle bir yazı (veya kayıt) buldu ki, bu yazıda Sur'dan kaçan ve Beyrut'a gelen kadırgaların, on üç binden fazla insanı öldürdüğü veya esir alarak köle pazarlarına gönderdiği belirtiliyordu. Eğer size anlatmam gerekirse; o dağlık bölgenin ucunda, kadırgaların tam donanımlı beklediği bir nokta vardı. Dağın tepesinde ise nöbetçiler bekliyor, Ermenistan, Antakya veya Trablus'tan gelip Sur veya Akka'ya giden gemileri izliyorlardı. Nöbetçiler kadırgaları gördüklerinde işaret veriyor, Müslümanlar da bu gemileri ele geçirip içindekileri öldürüyordu.

Sayfa 227
BÖLÜM IX.

Kral Haymeris, Müslümanları yenip kaleyi tahkim ettikten sonra oradan ayrıldı ve Sur'un beş mil uzağındaki Toron Şatosu'na yöneldi. Şatoyu kuşattı ve içeridekiler can güvenlikleri sağlanmadıkça teslim olmayacaklarını söylediler. Ancak kuşatma tam neticelenmeden, Alman İmparatoru'nun öldüğüne dair bir haber ulaştı. Alman Şansölyesi ve diğer soylular bunu duyunca büyük bir kederle kuşatmayı kaldırıp Akka'ya döndüler. Gemilerini hazırlayıp denize açıldılar ve kendi topraklarına geri döndüler.

Sayfa 228
BÖLÜM X.
Kral Haymeris, Selahaddin'in kardeşleri olan ve mülklerinden mahrum bırakılan Almanların (Aleman) gittiğini görünce, Selahaddin'in Kont Henri'ye verdiği ateşkes şartlarını kabul etmek zorunda kaldı; zira Tanrı'nın ona lütfettiği Beyrut ve Cibelet gibi yerlerin geri verilmesini istiyordu. Ateşkes yapıldıktan ve Şansölye ile Almanlar ayrıldıktan sonra, Kral Haymeris işlerini halletmek üzere Sur'a gitti. Bir gün deniz kıyısında atıyla gezerken, kumsaldaki mermer bir sütunun yanına geldi. Bu sırada Alman bir şövalye, atıyla onun arkasından geliyordu. Şövalye, kralın kendisini fark etmediği bir sırada kılıcını çekti ve krala vurdu.

Sayfa 229
Kılıcıyla krala öyle bir darbe indirdi ki, kral atından kumsala düştü. Şövalyeler ne yapacaklarını şaşırdılar çünkü ne kılıçları ne de bıçakları yanlarındaydı. Hemen Sur şehrine koştular, silahlarını ve atlarını aldılar ve Almanları kovalamaya başladılar. Kaçanlardan bazıları Akka'ya doğru yöneldi; onları yakalayamadılar çünkü Akka'nın nerede olduğunu iyi biliyorlardı. Üç şövalye bir tapınakta bulundu; yakalanıp Akka dışına çıkarıldılar ve orada asıldılar. Yaralanan kralı Sur'daki evine taşıdılar. Kraliçe Ysabel, hekimler ve cerrahlar çağırarak kralın iyileşmesi için her şeyi yaptı. Kral, iyileşip ayağa kalktığında bu suikastın kimin tarafından ve neden azmettirildiğini araştırmaya başladı.

Sayfa 230
Bunun neden yapıldığına dair Raoul de Tabarie sorumlu tutulsa da, asıl sebebin Kraliçe Ysabel'in Kral Haymeris ile evlenmemesi durumunda Raoul'un kral olma arzusu olduğu anlaşıldı.
BÖLÜM XI.
Kralın iyileşip bu işin arkasında kimin olduğunu kesin olarak öğrenmesinden sonra, mecliste bu hainliğin hesabını soracağını bildirdi ve sekiz gün içinde topraklarını terk etmesini emretti; aksi takdirde başına geleceklerden sorumlu olmayacağını söyledi. Raoul, bunun üzerine kendisine bir feodal mülk veren Trablus Kontu Beymont'un yanına gitti.

Sayfa 231
Ancak daha sonra Trablus'ta öyle bir borç yükü altına girdi ki, mülkünü satıp oradan ayrılmak zorunda kaldı ve Kral Haymeris ölene dek Suriye'ye dönmedi.

BÖLÜM XII.
Alman İmparatoru öldükten ve topraklar paylaşıldıktan sonra, yerine geçen oğlunun henüz küçük olması sebebiyle kargaşa çıktı. İmparator ölmeden önce piskoposları, başpiskoposları ve kontları çağırarak Messina'ya gelmelerini istemişti. Orada imparator, oğlunun taç giymesini ve mülklerin ona kalmasını vasiyet etmişti. Ancak o öldüğünde çocuk henüz çok küçüktü ve vasiyetin yerine getirilmesi konusunda anlaşmazlıklar çıktı.

Sayfa 232
Bazıları çocuğun krallığı almasını istemiyordu zira henüz çok küçüktü ve ülkeyi yönetemeyeceğini düşünüyorlardı. Kraliçe (Constance) ise oğlunun hakkını savunuyor, ona sadakat yemini edilmesini istiyordu. Meclis toplandı ve bu durumun nasıl çözüleceği tartışıldı. Bazı soylular çocuğun haklarını tanırken, bazıları karşı çıktı. Sonunda Papa'ya (L'Apostoire) mektuplar gönderilerek durumun hukuki çerçeveye oturtulması istendi. Kraliçe, ölmeden önce oğlunu Papa'nın korumasına bıraktı ve vasiyetini buna göre düzenledi. Çocuk daha sonra Palermo'ya götürüldü ve orada uzun süre koruma altında kaldı.

Sayfa 233
BÖLÜM XIII.
İmparator öldükten sonra, bölgedeki soylular Almanların orada kalmasına tahammül edemediler ve onları topraklarından çıkarmak için harekete geçtiler. Almanlar büyük bir zorlukla karşılaştılar ve toprakları boşaltmak zorunda kaldılar. Almanlar gittikten sonra, Sicilya halkı arasında bir iç savaş başladı; herkes bir yerleri ele geçirmeye ve güç sahibi olmaya çalışıyordu. Bu kargaşa uzun süre devam etti ve ülkede büyük bir kıtlık baş gösterdi. Sicilya'daki Müslümanlar da Hristiyanlar arasındaki bu savaşı görünce dağlara çekildiler ve kendilerini korumaya aldılar.

Sayfa 234
Kendi aralarında birleşerek Hristiyan topraklarına akınlar düzenlemeye ve büyük zararlar vermeye başladılar. Şimdi size Sicilya topraklarından ve daha sonra "Enfes de Paille" (Saman Çocuk) olarak anılacak olan Kral Fredric'ten (II. Friedrich) bahsedeceğiz.
BÖLÜM XIV.
Şimdi size Kral Tancre'nin kızlarından bahsedeceğiz. Kral Tancre öldüğünde, karısı üç kızıyla birlikte yalnız ve dostsuz kalmıştı. Soyluların hiçbiri ona sadakat göstermek istemiyordu. Kadın, kızlarını yanına alarak Papa'ya (L'Apostoire) gitti ve kızlarının evlendirilmesi ve krallığın geleceği için yardım istedi. Papa, ona yardım edeceğini söyledi ve kızlarından en büyüğünü Fransa Kralı'nın tavsiyesi üzerine uygun bir asilzade ile evlendirmeye karar verdi. Bu süreçte Gautier de Briene ve diğer soylular devreye girdiler.

Sayfa 235

Gautier ve kardeşi Jean de Briene, krallığın savunulması ve hakların korunması için büyük çaba sarf ettiler. Kral Felipe, Gautier'e destek amacıyla yirmi bin Paris lirası verdi. Gautier, bu kaynakla şövalyeler ve piyadeler toplayarak Roma'ya, Papa'nın yanına gitti.

BÖLÜM XV.
Papa, Gautier'e ne kadar gücü ve adamı olduğunu sordu. Gautier altmış şövalye ve kırk piyadesi olduğunu söyledi. Papa, bu kadar küçük bir birlikle böylesine büyük bir işe girişmenin zor olacağını belirterek, daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu hatırlattı. Gautier ise Tanrı'ya ve davasına güvendiğini söyledi. Bunun üzerine Papa, bölgedeki soylulara mektuplar göndererek Gautier'i bir lider olarak tanımalarını istedi. Gautier, birlikleriyle Capua şehrine ulaştı ve orada ordusunu tahkim etti.

Sayfa 236
Gautier, bölgedeki diğer kaleleri ve kasabaları ele geçirerek gücünü artırdı. Bazı Alman soyluları onunla savaşmaya yeltendilerse de Gautier onları mağlup etti. Bu zaferlerden sonra birçok kişi Gautier'in safına geçti. Gautier, bölgedeki yönetimi düzene sokmak ve güvenliği sağlamak için büyük bir titizlikle çalıştı. Ancak rakipleri hala pusudaydı.

Sayfa 237
Kont Gautier'in gücünün arttığını gören rakipleri ümitsizliğe kapıldılar. Bir gün şafak vaktinde, ordusuyla birlikte düşman kampına baskın düzenledi. Büyük bir kargaşa çıktı ve düşman birlikleri neye uğradıklarını şaşırdılar. Kont Gautier bizzat savaşın ön saflarındaydı. "Öldü mü Kont Gautier?" çığlıkları arasında düşman kaçmaya başladı.

Sayfa 238
Ancak bu zaferin ardından Gautier, bir pusuya düşürüldü ve aldığı yaralar sonucu hayatını kaybetti. Böylece Sicilya Krallığı büyük bir kargaşaya sürüklendi. Fredric ise hala küçük bir çocuktu.
BÖLÜM XVII.
Şimdi size Fransa ve İngiltere kralları arasındaki savaşlardan bahsedeceğiz. İngiltere Kralı (Richard) hapisten çıktıktan sonra topraklarını kaybettiği için çok üzgündü. Hemen ordusunu topladı ve Fransa topraklarına girdi. İki taraf arasında şiddetli çarpışmalar yaşandı.

Sayfa 239
İngiltere Kralı, kaybettiği yerleri geri almak için büyük bir azimle savaşıyordu. Fransa Kralı Felipe ise savunmadaydı. İki ordu Gisors yakınlarında karşı karşıya geldi. Çarpışmalar o kadar şiddetliydi ki, her iki taraftan da çok sayıda şövalye hayatını kaybetti. İngiltere Kralı Richard, bizzat çatışmaya girerek üstünlük sağlamaya çalıştı.
Sayfa 240

Richard'ın cesareti karşısında Fransızlar geri çekilmek zorunda kaldılar. Ancak bu savaşlar her iki ülkeyi de maddi ve manevi olarak çok yıpratmıştı. Sonunda bir ateşkes yapılmasına karar verildi.
BÖLÜM XVIII.
Fransa Kralı, İngiltere Kralı'nın ilerleyişini durdurmak için yeni stratejiler geliştirdi. Flanders Kontu Bauduin de bu savaşlarda önemli bir rol oynadı. Arras kuşatıldı ancak sonuç alınamadı. Savaş, diplomatik görüşmelerle bir süreliğine durduruldu.

Sayfa 241
BÖLÜM XIX.
Size İngiltere Kralı Richard'ın başına gelenleri anlatmayı unuttum. Richard hapisten çıkıp Normandiya'ya döndüğünde, Fransa Kralı ile olan mücadelesine devam etti. Bu sırada, Limoges bölgesinde büyük bir hazine bulunduğu haberi geldi. Richard, bu hazinenin kendisine ait olduğunu iddia ederek kaleyi kuşattı. Kalenin savunucuları hazineyi vermeyi reddettiler. Kuşatma sırasında bir okçu (veya yaylı tüfek kullanıcısı), kaleden attığı bir okla kralı omzundan yaraladı.

Sayfa 242
Yara başlangıçta hafif görünse de zamanla kötüleşti ve kralın ölümüne neden oldu. Böylece İngiltere Kralı Richard hayatını kaybetti.
BÖLÜM XX.
Richard öldüğünde, yerine geçecek bir varisi yoktu; bu sebeple yeğeni Oton (Otto) ve kardeşi Jean (John) arasında bir taht kavgası başladı. Alman İmparatorluğu'nda da benzer bir otorite boşluğu vardı. Papa, bu süreçte hakemlik yapmaya çalıştı ve tarafları uzlaştırmak için elinden geleni yaptı. Ancak Avrupa'daki bu karmaşa....

Sayfa 243
BÖLÜM XXI

Size daha önce sözünü ettiğim Oton'un nasıl imparator olduğu ve sonunun nasıl geldiği hakkındaki hikâyeyi anlatmıştım. Şimdi ise Fransa Kralı'na karşı İngiltere Kralı ile ittifak kurmuş olan Flandre Kontu ve Fransız baronlarından söz edeceğim; öyle ki bu durum Oton'un ölümüne sebep olmuştu. Sur-Aube ve Ancre arasında bir turnuva düzenlediler ve orada pek çok kişi öldürüldü. Turnuva sona erdiğinde bir araya toplandılar, miğferlerini çıkardılar ve haça koştular; denizaşırı topraklara gitmek üzere haçlı seferine katıldılar. Bazıları, Fransa Kralı kendilerine bir zarar verir korkusuyla, bazıları ise krala karşı oldukları için bu yola baş koymuşlardı.
BÖLÜM XXII
Şimdi size haçlı seferine katılan kontları anlatacağım: İlk olarak Flandre Kontu Baudouin; kardeşi Henri d'Anjou; Champagne Kontu Thibaut; Blois Kontu Louis; Perche Kontu Louis ve Saint-Pol Kontu Hugues; Simon de Monfort, Guy, kardeşleri, Jean de Nesle, Enjorrant de Boves ve üç kardeşi; ki bunlar Renauz de Danpierre ile soylu ve yüksek mevkiden pek çok şövalyeydi; ancak isimlerini burada daha fazla saymayacağım. Ve bu dağların öte yanından haç takınan binlerce şövalye ve çok daha fazla piyade vardı; öyle oldu ki, bu baronlar haç takınmadan önce veya sonra, Fransa'da Foques adında, Kutsal Haç adına vaazlar veren bir rahip vardı. Bu rahip o kadar çok şövalye ve halktan insanı haçlı seferine dahil etmiş ve o kadar çok bağış toplamıştı ki, bu parayı denizaşırı topraklarda harcanmak üzere onlara verdi. Ancak o bu parayı bizzat götürmedi, ölmeden önce bu işi idare etmesi için vasiyet etti. Öldüğünde -zira size onun vasiyetini yerine getirdiğini söylemiştim- bu meblağın büyük bir kısmı Cîteaux'ya gönderildi. Belki de kısmet böyledir, zira o başka bir şey emretmemişti; bu para ona aitti. Cîteaux'da toplanan bu meblağı yönetenler, "Siz ki denizaşırı topraklara gidiyorsunuz, bu para size ne iyi bir zamanda ulaştı ne de usta Foques'un Cîteaux'da belirlediği şekilde size teslim edildi; zira bu para şu an yeryüzündedir" dediler.

Sayfa 244
Size söylemeyi unuttuğum bir şeyi daha anlatayım: Kral Richard, ölmeden önce aklından şöyle geçirmişti; eğer topraklarını geri alabilirse -ki Fransa Kralı bu toprakları ondan almıştı- büyük bir donanma kuracak, Kudüs topraklarını fethetmek için oraya gidecek ve oradan Konstantinopolis topraklarını fethetmek üzere hareket edecekti, eğer imparator olursa.
BÖLÜM XXIV
Fransız baronları haçlı seferine katıldıklarında, kendilerini götürecek bir donanma hazırlamak için bir araya gelip istişare ettiler. Baronlara, Venedik'e elçiler göndermeleri ve Venediklilerin donanma hazırlamaları için bir anlaşma yapmaları tavsiye edildi. Venedik elçileri Fransa'ya ulaştığında, baronlar Corbeil'de bir araya geldiler; Venedikliler de oradaydı. Orada gemiler, kadırgalar ve şövalyelerin atlarını taşıyacak nakliye gemileri için pazarlık yapıldı; ayrıca haçlıların iki yıl boyunca ihtiyaç duyacakları erzak tedariki de görüşüldü. Size ne kadar büyük bir miktar ve ne kadar mal varlığı söz konusu olduğunu tam olarak söyleyemem ama yapılan fetihlerin yarısının kendilerine kalması şartıyla Kudüs toprakları için anlaştılar. Baronlar ve soylular, Corbeil'de yapılan bu toplantıda verdikleri sözleri tutacaklarına ve malları

teslim edeceklerine dair yemin ettiler; Venedikliler de kutsal emanetler üzerine gemiler, kadırgalar ve nakliye gemilerini kararlaştırılan zamanda ve noktada hazır edeceklerine dair yemin ettiler. Soylular toplantıdan ayrıldığında, donanmanın başına bir lider seçmek için görüştüler ve tek bir sesle, "Denizlerin efendisi" olarak anılacak ve kendilerine adaletle hükmedecek birini seçmeye karar verdiler. Champagne Kontu Thibaut'ya baktılar ve onu liderleri seçtiler, ardından dağıldılar. Kont Thibaut'nun ölümü üzerinden çok geçmeden baronlar, yerine yeni bir lider seçmek için tekrar toplandılar. Ona liderlik etmesi için Montferrat Markisi soylu Boniface'a haber gönderdiler; o da bu görevi kabul etti. Baronlar hareket etmek üzereyken ona biat ettiler. Fransa'daki şövalyelerin ve baronların çoğu bu sefere katılmaya razı değildi; aksine Marsilya'ya gitmeyi tercih ettiler. Jean de Neele ve yanındakiler de sonradan oraya dahil oldular; Flandre'dan gelen büyük bir kalabalık Cebelitarık Boğazı'nı geçerek denize açıldılar. Dağların bu yanındaki tüm haçlılar bir araya toplanarak Venedik'e geldiler. Orada çok sayıda şövalye ve her türlü insandan oluşan büyük bir ordu vardı; birçoğu Marsilya'ya geçti. Bu geçiş sırasında Forez Kontu da oradaydı, ancak hiç de hoş karşılanmadı, zira varır varmaz Acre'da öldü. Danpierre Kontu olarak bilinen bir kont krala gitti ve kralın bozduğu barışı yeniden tesis etmek istediğini söyledi; zira "Sarazenler" ile olan bu durumu en iyi savaşabilecek olanların kendileri olduğunu biliyordu. Kral ona, "Sen benim adamım değilsin ki bu barışı bozmaya hakkın olsun" diyerek yanıt verdi. Soylu adamlar bu durumu duyduklarında, Fransa'daki asilzadelere Venedik'te yapılan bu muameleye çok üzüldüler. Kont o kadar üzüldü ki, kralın kendisine bu kadar kaba davrandığını ve barışı bozmasına izin vermediğini gördü. Krala karşı sert sözler söyledi; böyle konuşmaması gerektiğini belirtti. Kral ise bilgece davranarak onu dinledi ve içinden geleni söylemesine izin verdi, zira hacıların arasına nifak girmek istemiyordu.

Sayfa 245

BÖLÜM XXV

Kont Renaut, o topraklarda hiçbir şey yapamayacağını görünce, orada bulunan şövalyelerle konuştu ve bir karar aldılar. Dediler ki, burada kalmayacaklar, aksine Ermenistan Kralı'na Sarazenlere karşı savaşında yardım etmek için Antakya Prensi'ne gideceklerdi. Orada seksen kadar şövalye ve çok sayıda piyade toplandılar; Acre'dan ayrılarak Antakya'ya doğru yola çıktılar. Hristiyanların topraklarından geçerek yürüdüler ve Margat ile Liche arasında bulunan, Sarazenlere ait Gybel adındaki şehre ulaştılar. Gybel halkı bu büyük ordunun geldiğini görünce, aralarından ileri gelenleri onları karşılamaya gönderdenleri iyi ağırladılar ve krala büyük onur gösterdiler; onları şehir dışına yerleştirdiler. Ardından orduya satmak üzere bol miktarda yiyecek getirdiler ve krala topraklarından nereye gitmek istediğini sordular; şövalyeler ise Antakya'ya gitmek istediklerini söylediler. Şehir halkı onlara dedi ki, Halep Sultanı'nın izni olmadan Antakya'ya gidemezlerdi; zira o topraklar onunkidir ve eğer oradan geçmek istiyorlarsa prense haber gönderip ondan yardım ve güvenli geçiş istemeleri gerekir; ancak o zaman topraklarından güvenle geçebilirler. Onlar da cevap verdiler ki, eğer elçiler gelene kadar beklerlerse çok zaman kaybederler, bu yüzden hemen geçmek isterler. Sarazenler ise buna izin

vermediler; eğer rızaları olmadan geçerlerse hiçbirinin sağ çıkamayacağını söylediler. Yolun her yerini tutacaklarını belirttiler. Sarazenler krala, "Bize inanmıyorsanız yanınıza çok sayıda yiyecek almayın, çünkü topraklarımızda hiçbir şey bulamayacaksınız" dediler. Hristiyanlar yollarına devam ettiler ve daha fazla beklemeyeceklerini anladılar. Bir Sarazen gelip, "Efendiler, madem gitmekte kararlısınız, vaadimizden dönmeyiz" dedi ve ekledi: "Efendim, ben de bir Hristiyanım, başıma gelen bu kötü işten dolayı üzgünüm; ama sizi topraklarımda güvenle gezdireceğim. Sizden ricam, toprağımdan çıktığınızda sizi pusuya düşürebilecek olanlardan sakınmanızdır." Onlar buna pek inanmadılar ama yollarına devam ettiler; o da onları topraklarının sınırına kadar götürdü. Onlar toprağı terk etmek üzereyken, pusuya yatmış olan Sarazenler üzerlerine saldırdılar; öyle ki bir şövalye dışında hiçbiri kaçamadı; o şövalye de kaçarken yakalandı. Tressaignes Efendileri, işte bu şekilde kendi hataları yüzünden esir düştüler; çünkü kimseden tavsiye almak veya kimseye inanmak istememişlerdi.

Sayfa 246

YİRMİSEKİZİNCİ KİTAP

BÖLÜM I

Şimdi size, kardeşi Selahaddin'in ölümünden sonra Mısır topraklarını ele geçiren Babil Sultanı'ndan (Adil) söz edeceğim. Selahaddin'in bir diğer yeğeni ise Şam ve Kudüs topraklarından mahrum bırakılmıştı. Size anlatmıştım ki, Hristiyanlar Mısır'a gitmek üzere gemiler kiralamışlardı; bu yüzden Sultan, yeğeninin elinden aldığı Şam topraklarını ve Şam şehrini iyi bir şekilde tahkim etmişti. Mısır'a gidip orada Hristiyanlara karşı topraklarını nasıl savunabileceği konusunda istişare etti. Yeğeni Şam'da olduğu sürece Hristiyanların oraya saldıracağından korkuyordu. Bu yüzden krallığındaki kadıları ve rahipleri (alimleri) çağırdı ve onlara şöyle dedi: "Efendiler, Hristiyanlar topraklarımızı almak için büyük bir donanma ile geliyorlar; topraklarımızı savunmak için atlara ve silahlara sahip olmanız, iyi donanmanız gerekir; zira Halep Sultanı ve yeğenimle savaş halindeyim. Eğer siz bana tüm adamlarınızla yardım etmezseniz, bu orduyu tek başıma tutamam; bana yardım etmeniz şarttır." Onlar ise silahlarını ve mallarını bu işe vermeyeceklerini, sadece camilerinde dua edeceklerini ve toprağı savunmayacaklarını söylediler; zira başka bir şey yapmalarına gerek olmadığını düşünüyorlardı. Sultan onlara sordu: "Madem siz savaşamazsınız, sizin yerinize kimin savaşacağını ben bulurum." Bir kâtip getirtti, ardından en yüksek mevkideki başpiskoposları (alimleri) çağırdı ve her birinin ne kadar geliri olduğunu sordu; yalan söylememeleri konusunda onları uyardı. Doğruyu söylediklerinde bunu kâğıda döktürdü. Sonra diğerlerini çağırdı ve onların da gelirlerini yazdırdı; böylece o topraklardaki tüm gelirlerin ne kadar olduğunu gördü. Onlara şöyle dedi: "Efendiler, sizin yeterince geliriniz var, bende ise yok; eğer topraklarımı kaybedersem siz de kaybedersiniz. Topraklarınıza el koyacağım, karşılığında size canınızı ve geçiminizi bağışlayacağım; geri kalanla ise topraklarımızı savunacak askerler ve şövalyeler tutacağım." Onlar, "Efendimiz, babalarımızın bize bıraktığı bu vakıfları bizden alamazsınız" dediler. Sultan ise, bunun adaletsiz bir şey olmayacağını, zira eğer gelirler azalırsa onları koruyamayacağını ve savunamayacağını söyledi. Böylece tüm

gelirlere ve topraklara el koydu; her birine sadece yaşamını sürdürebileceği kadar pay ayırdı.

Sayfa 247
BÖLÜM II
Bundan sonra askerler ve çavuşlar tuttu, onları Venedik'e gönderdi ve oradaki duca ve Venediklilere büyük hediyeler ve mallar sundu. Onlara Mısır topraklarına gelmemeleri karşılığında büyük hazineler teklif etti ve büyük ayrıcalıklar veya İskenderiye limanını sundu. Elçiler Venedik'e gittiler ve görevlerini yerine getirdiler; öyle ki büyük bir onurla geri döndüler. Bu sırada Mısır'daki Sultan, Halep Sultanı'nın Selahaddin'in yeğenini yerinden ettiğini ve Şam'ın büyük bir ordu topladığını haber aldı. Şamlılar sultanlarının esir edildiğini görünce çok öfkelendiler ve Şam'ı kuşatmış olanlara yardıma koştular; orada pek çok insan toplandı. Acre'dan bir günlük mesafede bulunan Naplus'ta ordusunu topladı ve Şam'a doğru hareket etti. O kadar büyük bir hırsla geldi ki kuşatmayı dağıttı ve yeğenini kurtardı.
BÖLÜM III
Haçlı baronları Venedik'e geldiklerinde, Venedik yakınlarında, adına "Saint Nicolas Adası" denilen bir adada toplandılar. Hacılar geldikçe onları bu adaya yerleştiriyorlar ve orada ağırlıyorlardı. Her soylu, gemisi için ne kadar ödeyeceğini ve ne kadar yer tutacağını belirledi. Herkes payını ödediğinde, donanmanın hazırlığı için toplanan paranın vaat edilenden çok daha az olduğu görüldü. Birçoğu geri dönmüştü; büyük bir kalabalık her yana dağılmıştı ve paranın yarısı bile toplanamamıştı. Erzak almak için toprakları boyunca ilerlediler. Hacılar paralarını ödeyip Venediklilere vaat ettiklerini verdiklerinde, gemiciler onların geçip gitmelerine izin vermediler. Venedikliler, tüm yükümlülükler yerine getirilene kadar denize açılmayacaklarını; zira her şeyin usulüne uygun yapılmadığını söylediler. Soylular, paralarını harcayıp tükettikleri için çok üzüldüler ve öfkeliydiler; hiçbir şey yapamıyorlardı. Venedik dükü durumun farkına varınca çok üzüldü ve bu duruma bir çare bulunmasını istedi. Baronların ve soyluların toplandığı yere giderek onlara şöyle dedi: "Efendiler, bir hata yaptınız ve çok zor durumdasınız. Eğer isterseniz bir araya gelip bu durumu çözebiliriz; siz bize bir şehri ele geçirmemizde yardım edersiniz, biz de sizin borçlarınızı erteler ve size yardım ederiz." Soylular bunun kendilerine uygun olduğunu gördüler ve aksi takdirde utanç içinde geri dönmek zorunda kalacaklarını anladılar. Böylece anlaştılar ve Venediklilerin istediğini yapacaklarını söylediler. Venedik dükü bunu duyunca çok sevindi; gemileri erzakla doldurdular, denize açıldılar ve "Jadres" (Zadar) adındaki şehre ulaştılar. Oraya ulaştıklarında şehri kuşattılar.

Sayfa 248
Bu şehir Macaristan Kralı'nın toprağıydı. Macaristan Kralı, denizaşırı topraklara gidecek olan hacıların kendi şehrini kuşatıp topraklarını yağmaladığını duyunca çok üzüldü. Baronlara ve hacılara haber göndererek, kendilerine hiçbir kötülük yapmadığını, topraklarını neden yağmaladıklarını sordu; eğer bunu bir başkası yapmış olsaydı şaşırmazdı. Onlardan kuşatmayı kaldırmalarını rica etti; eğer

isterlerse onlara denizaşırı topraklarda büyük yardımlarda bulunacağını ve bolca erzak vereceğini vaat etti. Ancak onlar, Venediklilerin yardımı olmadan bir şey yapamayacaklarını biliyorlardı. Bu yüzden kral, Roma'daki Papa'ya mektuplar göndererek, denizaşırı topraklara giden hacıların kendi topraklarına girip orayı nasıl yağmaladıklarını anlattı ve kendisine bir zarar verdilerse bunun telafi edilmesini istedi.

BÖLÜM IV

Papa bu haberleri aldığında hiç memnun olmadı; onlara bir kardinal göndererek bu kralın topraklarından çıkmalarını tembihledi; eğer çıkmazlarsa onları aforoz edeceğini bildirdi. Kardinal oraya gidip Papa'nın emirlerini iletti. Ancak onlar buna pek aldırış etmediler ve şehri kuşatmaya devam ettiler. Sonunda kardinal onları Papa adına aforoz etti. Ne zaman ki aforoz edildiler, bir araya gelip istişare ettiler ve Papa'ya elçiler göndererek af dilediler; oraya gitme sebeplerini anlattılar. Bu elçi Robert de Bove idi; kardinal ise Papa'ya dönerek onların durumunu bildirdi. Robert de Bove görevini tamamlayıp hacıların yanına döndüğünde, onların aforozdan kurtulmaları için mesajını iletti ve Acre'a gitmek üzere yola çıktı. Diğer baronlar da Acre'a gitmek üzere yola çıktılar; Simon de Monfort, Guy ve yanındakiler, ayrıca Cîteaux tarikatından rahipler, Vals rahibi, Séquancel rahibi ve Estienes; bunlar Perche Kontu'nun kardeşleriydi ve yanlarında pek çok şövalye ile denizaşırı topraklara gittiler. Kont ve diğer baronlar ise kışı geçirmek üzere Jadres'te kaldılar; orayı ele geçirmişlerdi.

Sayfa 249

BÖLÜM V

Şimdi size Jadres'te kışlayan Jean de Neele ve Flamanlardan söz edelim. Ertesi sabah Cebelitarık Boğazı'nı geçerek yola çıktılar ve Sarazenlere ait bir şehre varıp orayı yağmaladılar. Burayı ele geçirdiklerinde "L'Espée" kardeşlerine (Kılıç Şövalyeleri) verdiler; orayı tahkim ettikten sonra kışı geçirmek üzere Marsilya'ya gittiler. Orada imparatorun şövalyelerinden biri olan Baudouin vardı; o, Marsilya'da olan ve imparatorun kızı olan bir hanımla evliydi; bu kadın babası tarafından Kıbrıs adasından mahrun bırakılmıştı. Baudouin bu kadını kaçırmış ve babasının yanına götürmüştü. Babası öldüğünde kadını serbest bıraktı. Kadın Marsilya'ya döndüğünde Saint-Gilles Kontu ile evlendi; kont ona kraliçe gibi davrandı ve onu topraklarının hanımı yaptı. Kadın Marsilya'ya gittiğinde orada Aragon Kralı ile karşılaştı; kral orada şövalyeler gördü ve kadını görünce Flamanların yardımıyla Kıbrıs adasını ele geçirebileceğini düşündü. Geçiş zamanı geldiğinde, Jean de Neele ve Marsilya'ya gelen diğer hacılar denize açıldılar ve denizaşırı topraklara vardılar. Oraya ulaştıklarında, Kıbrıs Kralı'nın kızı olan kadının şövalyeleri, Flamanlar ve dostları Kral Haimeri'ye gittiler ve ondan Kıbrıs adasını kendilerine geri vermesini istediler; zira imparatorun kızı olan bu kadının hakkıydı. Kral Haimeri bu talebi duyduğunda gülümsedi ve onlara adayı boşaltmalarını, aksi takdirde topraklarını yağmalayacağını söyledi. Şövalyeler orada daha fazla kalmanın bir faydası olmayacağını anlayıp Ermenistan'a gittiler.

Sayfa 250
BÖLÜM VI
Bu geçiş sırasında Flamanlar denizaşırı topraklara vardılar; ancak yollar kapalıydı çünkü Trablus Kontu'nun topraklarında bir iç karışıklık vardı. Bir grup Trablus'a, diğer grup ise Ermenistan Kralı ile savaşta olan Antakya Prensi'ne gitti. Jean de Neele ise Ermenistan'da kaldı ve orada kralın Antakya'yı kuşatmasına yardım etti. Antakya surlarına kendi sancaklarını diktiler; ancak denizaşırı topraklarda bu durum pek hoş karşılanmadı; zira bir Hristiyan prensine karşı Ermenistan Kralı'na yardım etmek büyük bir ayıptı. Antakya'da bulunan şövalyeler buna çok içerlediler ve yapılanın yanlış olduğunu, sadece kendi çıkarlarını düşündüklerini söylediler.
BÖLÜM VII
Şimdi size Mısır topraklarında olan ve "Saete" (Sayda) adında bir kalesi olan Hristiyanlardan söz edelim. Bu kaleyi korumak için kadırgalar donattılar ve onları Kıbrıs adası açıklarına gönderdiler. Orada iki gemi ele geçirdiler; bu gemilerde beş yüzden fazla insan vardı ve Hristiyanlara büyük zarar vermişlerdi. Bunları ele geçirdiklerinde Kral Haimeri'ye haber verdiler; zira Sarazenler bu gemileri Kıbrıs adası açıklarında almışlardı. Kral bunu duyduğunda Sultan'a haber göndererek ele geçirilen bu insanların kendisine iade edilmesini istedi. Sultan ise bu insanların Kıbrıs kralına ait olmadığını, kendi esirleri olduğunu bildirdi. Kral ise buna çok öfkelendi ve Sultan'a, eğer bu insanları iade etmezse aradaki barışın bozulacağını bildirdi; Sultan ise bunu kabul etmedi.
BÖLÜM VIII
Şimdi size Hristiyanların krala ait yirmi gemiyi hazırladıklarını söyleyelim. Bu gemilere buğday, arpa ve ticari mallar yüklediler; Saete topraklarında bulunan kaleleri tahkim etmek için yola çıktılar. Hacılar Jadres'te beklerken Acre'a ulaştılar; kaleleri tahkim ettikleri için orada konaklamadılar. Gemiler tam kapasite yüklüydü ve rüzgâr uygundu. Acre yakınlarına geldiklerinde halk gemilerin geçtiğini gördü; bunların Sarazen gemileri olmadığını biliyorlardı çünkü çok büyüktüler. Gemiler ve kadırgalar yaklaştığında, onları karşılamak için denize açıldılar ve Acre'a getirdiler. Bu gemilerde çok sayıda Sarazen ve bol miktarda mal varlığı vardı; her şeyi ele geçirdiler. Ayrıca çok fazla buğday, arpa ve şarap buldular; tüm ganimet elli bin bezanttan fazlaydı.

Sayfa 251
BÖLÜM IX
Size kralın ne yaptığını anlatayım: Tüm malları boşaltıp güvenli bir yere taşıttığında, Tapınak ve Hastane şövalyelerinin tavsiyesiyle Sarazenleri hapse attırdı. Bir gün öğleden sonra Acre kapılarının sıkıca kapatılmasını ve kimsenin dışarı çıkmamasını emretti; zira yapacağı işin Sarazenler tarafından duyulmasını istemiyordu. Acre'da bulunan tüm şövalyelerin ve atı olan herkesin silahlanmasını emretti. Onlara borazanlar çalındığında hazır olmalarını söyledi. Hepsi atlarına bindiler ve kralın peşinden gittiler. Acre'da bulunanlar buna çok sevindiler; zira Sarazenlere saldırmayı çok istiyorlardı. Akşam vakti geldiğinde, atlara yem verildiğinde kral borazanları çaldırdı; şövalyeler silahlandı ve tüm gece boyunca ilerlediler. Gün ağardığında

Sarazen topraklarına girdiler ve her yana yayılarak büyük ganimetler ve esirler topladılar; pek çok kadın ve çocuğu Acre'a geri getirdiler. Sarazenler toplandılar ve onlara saldırdılar ancak bir zarar veremediler. Şam Sultanı'na haber gönderildi; kralın kendi topraklarına girdiğini duyunca çok öfkelendiler ve ordusunu topladı. Ancak kral topraklarını çoktan savunmaya almıştı ve Sultan'ın bir şey yapamayacağını biliyordu; zira kral bu toprakları zaten ondan almıştı.

BÖLÜM X

Ermenistan'da olan Jean de Neele ve yanındaki şövalyeler, Sarazenlerle olan savaşın bittiğini duyunca oradan ayrıldılar ve Sarazen topraklarına girerek yağma yaptılar; büyük ganimetler elde ettiler. Bir keresinde Şeria Nehri yakınlarındaki bir bölgeye geldiler ama orada hiçbir şey bulamadılar; bu yüzden geri döndüler ve nehri geçerek orada konakladılar. Acre'da bulunanlar büyük bir ganimet topladılar. Size anlatmıştım; Acre'a döndüklerinde kral nehri geçtiğinde yanlarına bir elçi aldılar; elçinin boynuna kırmızı bir ip bağlayarak Acre'a gönderdiler. Elçi Acre'a vardığında ve yakalandığında, bunun bir savaş hilesi veya kan dökülmesi olduğunu düşündüler. Kral nehri geçtiğinde mektuplar yazdı ve bunları Acre'a gönderdi; orada bulunanlara kendisinin orada konakladığını ve güvende olduğunu bildirdi. Kral ertesi gün Acre'a döndü ve tüm ganimetiyle birlikte oraya ulaştı.

Sayfa 252

BÖLÜM XI

Kudüs Sultanı'nın oğlu olan Coradins, Hristiyanlardan nefret ederdi. Kral Heymeris'in babasının topraklarını yağmaladığını, adamlarını ve esirlerini aldığını görünce çok öfkelendi. Büyük bir ordu topladı ve Acre yakınlarındaki bir su kaynağına geldi. Sultan, Acre önlerinde defalarca saldırılar düzenledi. Sarazenlerin Acre yakınlarında konakladığını duyunca şövalyelerini topladı. Acre yakınlarındaki meraları ve yerleşimleri yağmaladıkları için halk çok zor durumdaydı. Sultan'ın ordusu o kadar yaklaşmıştı ki tüm sesleri duyulabiliyordu. Kral şövalyelerini ve askerlerini silahlandırdı; her biri atlı veya yaya olarak hazırdı. Sarazenlerle karşılaştılar ve savaş düzeni aldılar. Kral pek çok talepte bulundu ve Hristiyanların savaşması için emirler verdi. Kral onlara, "Ülkemizi keşfetmek için gönderdiğimiz bu casuslar pusuda bekliyor olmalı; aralarında birbirlerini vurmasınlar diye bir işaret belirlemişlerdir" dedi. Akşama kadar savaştılar ve Sarazenler geri çekildi; Hristiyanlar onları takip ettiler ve pek çok Sarazen öldürüldü. Bu şövalyelerden biri Guillaume Prunele, diğeri Guillaume de la Mandelée adındaki kişilerdi; şövalyeler ve piyadeler onları büyük bir onurla karşıladılar ....

Coradins, tarihsel olarak Selahaddin Eyyubi'nin kardeşi el-Adil'in oğlu ve Suriye/Filistin bölgesinin hükümdarı olan el-Muazzam İsa'dır (tam adıyla el-Melikü'l-Muazzam Şerefüddin İsa bin Ahmed).

A. 1203-4.

CHAPITRE XII.

Quant li coreor le roi[1] furent revenu, il firent assavoir[2] au[3] roi que il n'avoient nului[4] veu[5], ne que il n'i avoit point d'enbuschement[6]. Il manda as chevaliers[7] qui l'avoient[8] proié[9] de poindre, que il poinsissent, que il[10] lor en donoit bien le congé[11]. Je vos di bien por voir que[12] il n'i[13] ot si hardie bataille qui[14] poinsist[15], ainz furent tuit coi[16] jusque a la nuit que li Sarrasin s'en retornerent, et[17] li nostre[18] s'en[19] revindrent a[20] Acre sans plus faire; et[21] bien[22] prisa[23] l'en[24] a mil[25] chevaliers Crestienz[26] ceauz[27] qui la furent. Quant ce vint[28] lendemain, si[29] acocha[30] moult[31] de malades et l'autre jor apres plus; et tant y[32] ot de malades et de morz que onques puis li rois, por poeir[33] que il eust, ne post[34] ajoster[35] .v. cenz chevaliers. Li rois fist[36] armer galees et vaisseauz[37], et les envoia en la terre de Damiate[38] o[39] grant gent[a]. La firent grant gaaing, et s'en revindrent[40] arriere[41] sauvement. Grant gaaing fist li rois[42] par mer et par terre sur Sarrasinz[43] por l'achaison[44] de ces .v.[45] homes[46]. Quant ce[47] vint au passage de septembre, li[48] plus des chevaliers loerent[49] lor nez et repasserent[50] arrieres[51]. Johans[52] de Neele, Robert[53] de Bove, li cuens Symon[54] de Monfort[55] demorerent en la terre, et ses freres[56] Guis[57] si prist[58] a feme[59] la dame de Saete[60]. Quant li rois vit que li chevalier s'en retornoient[61] et la terre demoroit vuide[62], si prist[63] trives as Sarrasins[b].

A. 1203.

CHAPITRE XIII.

Ci endroit[1] laironz a parler de la terre d'Outre mer tant[2] que point et hore[3] en sera[4]. Si vos dirons des pelerins et des contes[5], qui estoient a Jadres, et dou fiz de l'empereor[6] qui les oilz[7] ot crevez[8], que l'empereris[9] ot envoié en Hongrie[10] a garantise[11] a son frere le roi, que cil, qui ot a son pere fait les oilz crever[12], ne le tuast[13][a]. Li enfes fu granz vallez, si li conseilla[b] l'en que il alast[14] a Jadres, et que il feist tant vers[15] les pelerins et vers[16] les Venicienz, qui la estoient, par[17] prometre et par doner[18], que il alassent en[19] Costantinople, et que il li[20] aidassent a avoir[21] sa terre[22] dont il estoit deseritez[23]. Il y ala, si lor dist[24] por Deu que il li aidassent[25], et il lor donroit ce qu'il[26] deviseroient. Il parlerent ensemble; conseil li aporta que il li aidassent[27], se il faisoit lor gré[28] il yroient[29] avec lui. Et[30] il dist que il le feroit[31]. La[32] atirerent que li cuens de Flandres auroit[33] cent mile mars d'argent[34], et li cuens[35] de Saint Pol[36] .L. mile[37]. Cil avoirs[38] lor fu creantez par eauz et par[39] les chevaliers de la[40] terre, et si creanta que il rendroit[41] a chascun pelerin, riche et povre[42], ce que il auroit paé[43] de l'estoire; et si[44] loeroit[45] l'estoire[46] .II. anz, avec ce qui il avoient[47] a tenir, se il poeent[48] tant faire que il reust sa terre. Et il li creanterent que il ne li faudroient ja, ains

li aideroient, o l'aide de Deu, tant que il seroit empereres et que il rauroit toute sa terre de Costantinople[1][a]. A. 1203.

CHAPITRE XIV.

Quant ensi fu[2] creanté d'une part et d'autre, li vallez s'en ala[3] en Hongrie prendre congé[4] a son oncle et[5] por lui atirer por aler avec[6] les pelerins. Li Venicien firent les nez et les galies atirer et charger[7] les viandes et recueillir[8] les pelerins; et quant tens fu, si[9] murent de Jadres, si[10] s'en alerent a[11] l'isle de Corfort[12][b]. Et[13] cele isle[14] est entre Duras et Puille. La atendirent le vallet tant que il fu venus[15]. Il[16] murent d'ilec[c], et[17] alerent en Costantinople; or[18] orent bien fait[19] li Venicien la requeste[20], que li sodanz lor ot faite[21], que il destornassent[22] les pelerins d'aler en la terre de Surie[23], dont je vos parlai desus[24]. Quant li empereres Alexes[25] oi dire que ses niez amenoit si grant estoire sur lui[26], si ne fu mie liez. Il[27] manda touz[28] les hauz homes de sa terre et lor fist assaver[29] que ensi amenoit ses niez grant gent por lui[30], que il fussent apareillez[31] de lor[32] armes por eauz deffendre[33], et[34] il[35] li creanterent[36] que il li aideroient come a seignor[37]. Quant il sorent que li Crestien[38] aprochoient de Costantinople,

A. 1203. si firent une chaene[1] lever[2] qui estoit a l'entrée dou port, por ce que les nez ne li vaissel n'entrassent[3] dedens[4]. Or vos dirai combien cele chaene estoit longue[5][a]. Ele[6] avoit de lonc plus de trois[7] trais d'arc, et de gros[8] le bras[9] d'un home; li unz des ches[10] estoit[11] a une des torz[12] de Costantinople, li autres estoit[13] a une vile que l'en apele Pere[14][b]. La manoient li Juif de Costantinople[15]. Au chef de cele rue[16] avoit une tor, la ou li unz des ches[17] de cele chaene[18] estoit[19], qui de Costantinople venoit[20]. Cele tor estoit moult bien[21] garnie, por ce que li Crestien[22] prendroient de cele[23] part terre, et por ce l'avoient[24] garnie por la tor[25] garder.

CHAPITRE XV.

Cele tor avoit nom Galateas[26][c], la fist saint Pol une partie de ses epistles[27]. Or[28] orent tant erré li pelerin[29] que il vindrent un[30] samedi, a .xv. jorz de mars[31], devant Costantinople[d], mais[32] ne porent entrer dedens le port; ainz alerent arriver d'autre part desus[33] la Juerie[34][e], pres d'un luec[35] que l'en apele la Roge Abbaye[36][f]. La arriverent li Franceis[37] et pristrent terre, et n'i ot mie grant[38] contredit de ceauz[39] de Costantinople. Dont il avint que cil de la vile, quant il virent l'ost venir, si vindrent[40] al empereor, si li distrent: «Sire, car issomes[41] hors[42], «si lor deffendons l'entrée de la terre[43].» Li empereres dist que non feroit,

A. 1203. ains les lairoit arriver et prendre terre[1]; et quant[2] il seroient herbergé[3], il feroit[4] issir[5] toutes les puteins[6] de Costantinople[7], si[8] les feroit[9] monter dessus[10] une montaigne[11] qui estoit de cele part[12] ou il estoient herbergé[13], si pisseroient[14] tant que il seroient tuit noié en lor esclat[15]; et dist[16] que[17] de si vil mort les feroit il[18] morir[19]. Je ne le vos[20] di mie por voir[21], mais ensi le distrent[22] aucunes gens[23]. Quant ce[24] vint lendemain[25] que nos genz furent arrivez d'autre part de Costantinople, si alerent[26] assaillir[27] la tor de Galatheas[28], si la pristrent par force de gent, et puis[29] boterent le fue[30] en la vile des Juis[31] et[32] desconfirent les Grifons[33], qui estoient venus[34] de Costantinople a garantise de la tor[a]. Quant li Crestien orent le port a delivré por entrer[35] ens, si firent les nes[36] entrer ou port[37], et alerent[38] tout outre jusques au chef devant un chastel[39], qui est devant[40] Costantinople, par devers la[41] terre, qui a nom[42] Blaquerne[43][b]. La estoit[44] un des manoirs de l'empereor, et la estoit il le plus[45]. La entrerent[46] les nes[47] pres de ce chastel[48] et[49] li chevalier et li pelerin, et[50] se logerent ilec[51] et assegerent[52] de cele part Costantinople, et firent lices devant euz, que cil[53] de la vile n'en[54] ississent[55] hors de la cité. Et il avoit derriere eauz une montaigne ou il avoit une abbaye[56] qui avoit nom Brilamon[57][c], que il avoient garnie. Quant il

A. 1203. orent ileques esté une piece, si ordenerent[1] lor batailles, que se chose avenoit que cil dedens la cité ississent hors por conbatre[2] a eauz, que chascunz alast a sa bataille. Ne demora puis[3] gaires apres ce[4] que cil de Costantinople alerent[5] al empereor, si[6] li distrent: «Sire, se tu ne nos delivres de ces chiens, qui si[7] «nos ont asseges[8], nos lor rendrons[9] la cité.» Et il dist[10] que il les[11] delivreroit[12] bien. Il[13] manda ses[14] chevaliers et lors dist que il se armassent[15], et fist crier par toute la terre[16] que il se apareillassent de conbatre[17] as Latins. Quant[18] il furent armez, si issirent hors[19] de Costantinople par une porte que l'en apele Porte[20] Romane[a], a une liue[21] pres de la ou li Latin estoient herbergé. Quant li empereres fu hors[22] de Costantinople, il et ses gens toz[23] armes, si envoia jusque a .v. batailles vers les batailles[24] des Latins[b]. Por ce les nome je Latins, que en la terre apele l'en les Frans Latins[25].

CHAPITRE XVI.

Quant li Latin oirent dire que cil de la cité issoient hors, si issirent des lices[26] et se tindrent tuit coi[27], et li Grifon se tindrent coi de l'autre[28] part. Li Venicien, qui estoient es[29] nez sanz ce que il le[30] feissent assaver[31] as Latins[32], quant[33] il sorent que li empereres[34] et ses gens estoient issu[35] de Costantinople[36], et li Latin estoient hors[37] des lices tuit armé et[38] atendoient[39] la bataille, il se armerent et entrerent es bateaus[40] et porterent escheles avec euz[41] et vindrent as murs de la cité, et drecerent[42] les[43] eschieles et entrerent en la cité. Apres ce[44], si[45] ovrirent les portes par[46] devers la mer, et boterent le fue[47] en la cité[c]. Apres

A. 1203. ce, manderent[1] as Franceis[2], se il avoient mestier de chevaliers[3], que il lor envoieroient, que[4] il estoient dedens[5] la cité et l'avoient[6] prise. Quant li empereres[7] vit que la cité ardoit et que li Venicien l'avoient prise, si s'en ala[a] il[8] et ses chevaliers[9], qui estoient avec lui[10]. Et li Franceis se herbergerent[11] dedens[12] la cité[13][b] et[14] mistrent celui en possession[15], qui les oilz[16] avoit crevez[17]. Mais ne[18] vesqui[19] gaires apres, ains morut[20][c]. Et[21] li Franceis[22] coronerent le vallet qui ses fiz estoit, et qui[23] amenez les avoit[24] en Costantinople[d]. Apres eslurent un prodome[25] de la terre, qui prodome[26] lor sembloit, si le firent bailli[27] de la terre[e] et del enfant, por ce que il estoit juenes[28] enfes[29]; apres[30], por ce que il porchacast les covenances teles come[31] li enfes lor avoit promises. Quant il l'orent[32] ensi atorné[33], si vint, si[34] lor dist[35][f]: «Seignors[36], vos estes s'a[37] «enz[38] en ceste cité avec nos, si[39] mi avez[40] esgardé a estre garde et bailli del «empereor et del empire[41]; il m'est avis, se vos le loez entre vos et vos[42] cuidez que «ce soit[43] bien a faire, por ce que il n'ait meslée[44] entre nos gens et les vos[45], «que vos issez[46] de[47] la cité et alissiez[48] herberger de la[49] en Pere[50], a la[51] tor de «Galateas[52]; et je vos envoierai de la viande assez, et si[53] porchacerai[54] que vos «aures vos[55] covenances teles come l'on les vos deit[56].» Li Franceis en[57] parlerent

A. 1203. as[1] Venicienz, qui[2] bien si acorderent[3] et alerent[4] herberger[5] en Pere[6], a[7] la tor de Galatheas[8]. Cil baillis[9] que je vos ai dit[10], si avoit nom[11] Morchofles[12][a]. Quant li Latin furent logez[13] et lor navie fu pres d'eauz[14], si[15] manda Morchofles[16] as Veniciens que il seussent as[17] escris conbien li pelerin avoient doné as nes et[18] li feist l'en assavoir[19]. Quant Morchofles sot le nombre, il prist l'aver[20] et l'envoia[21] en l'ost, et rendi[22] a chascun ce que[23] l'en avoit trové en l'escrit[24]; apres[25] envoia froment[26] et[27] vin et char salée[28] a chascun selonc ce que il estoit[b]. Ne demora puis[29] gaires apres ce que il[30] ot ensi fait, que il sorst[31] grant[32] meslée en Costantinople de Grifons[33] et des Latins[34], qui y manoient devant ce que[35] l'estoire y[36] alast[37]; dont li Grifon orent grant poor[38] que cil de l'ost[39] ne s'en meslassent[40], si boterent le fue[41] es maisonz des[42] Latins. Par tel hore i[43] fu botez que onques puis[44] ne fina[45] d'ardoir[46] .IX. jors et .X.[47] nuis ou[48] travers[49] de la cité de[50] l'une mer jusques[51] al autre[c].

CHAPITRE XVII.

A. 1204. Je vos dirai[52] d'une grant felenie[53] que Morchoffles[54] fist apres ce, et de quoi il s'apensa[55]. Il[56] fist entrer a Blaquerne[57], en la chambre ou li empereres[58] se dormoit[59], une nuit un sergent[60], si le fist estrangler[61][d]. Or[62] fu bien[63] averez[64] li

A. 1204. songes[1] que li empereres sonja[2] une nuit[3]. Il avoit un porc sauvage de cuivre contrefait a Boque de Lion[4], qui[5] estoit sur la mer[6]. Si sonja une nuit[7] que cil pors l'estrangloit[8]; et quant ce[9] vint lendemain, por la poor[10] que il avoit eue[11] la nuit[12], si le fist depecer par pieces[13][a]. Mais ne li valut riens, toute voies fu il estranglez[14]. Quant li empereres[15] fu morz, si le fist l'en savoir[16] a Morchofle[17], ja soit ce que il le seust[18]. Et[19] Morchofles ala a Blaquerne[20], si le fist enfoir[21] et faire si haut servise[22] come il aferoit a empereor[23]. Quant li empereres fu mis en terre[24], il manda les[25] chevaliers[26] et[27] ala a Sainte Sophie[28]. Si[29] porta corone et fu empereres[30][b]. Mais devant ce que il[31] fust[32] coronez[33], fist il bien garder les portes que nus[34] n'i entrast ne issist[35], que l'en ne seust en l'ost la mort del empereor[36] ne la[37] covine[38] de la cité. Il y[39] ot un haut home[40] en la cité, qui parent avoit esté[41] de[42] l'empereor. Si li fu avis que il deust meauz[43] estre empereres[44], si espia[45] un jor que Morchofle fu en[46] Blaquerne, si[47] prist ce que il pot avoir de gent, et[48] ala a Sainte Sophie et porta[49] corone[c]. Quant Morchofles l'oi dire, si ala la, si[50] home o lui, si le ocist[51]. Li Franceis[52] et li Venicien, quant[53] il virent les portes closes, que l'en n'i poeit aler[54] ne venir, si se merveillerent moult por quoi ce estoit. Si orent conseil, et envoierent savoir que ce estoit; mais cil, qui y alerent, n'i[55] porent entrer ens; ains dist[56] l'en que li empereres estoit malades. Ne pot mie estre longuement celée[57] la novele[58]; ains[59] sorent coment[60] li enfes estoit[61] morz, et que Morchofles estoit empereres[62].

A. 1204.

CHAPITRE XVIII.

Ne demora puis gaires[1] que Morchofles comenca a guerreer[2] les Latins[3] et la[4] viande a restreindre[5]. Si vos dirai que il fist[6] jusques a[7] .IIII. nes emplir[8] d'espines; et quant il orent bon vent, qui veneit derriers eauz[9] qui aloit vers les Latins, il fist le fuec[10] geter ens, et li vens les mena vers la navie[11] des Latins[a]. Mais li Venicien furent si[12] bien garni, et si[13] bien[14] se deffendirent de ce fue[15], que onques n'i orent damage. Ileques[16] yvernerent li Franc[17] a grant meschef[18] tant[19] que vint en caresme[20], que[21] li Venicien[22] firent pons des maus es nes[23] et les atirerent par tel enging[24] que il monterent[25] sus tuit[26] armé; et quant il[27] avaloient[28], si estoient sus[29] les plus hautes torz, qui estoient par devers la mer[30], ou il devoient assaillir. Ensi orent atiré[31] lor afaire et apareillé[32] a la Pasque Florie[b]. Lendemain[33] par matin s'armerent[34] et entrerent es nes[35]. Dex[36] lor dona tantost un po[37] de[38] bon vent, qui les mena jusque

A. 1204. as murs[1] de[2] Costantinople. La premiere nef, qui[3] vint as murs, fu[4] la nef del evesque[5] de Saissons[6]. Cele avala tantost son pont[7] sur une tor[8], et Franceis et Veniciens monterent sur le pont, si[9] pristrent[10] cele tor. Cil[11], qui primes[12] y entra, fu un Venicien[13] et[14] fu ocis. Li autres apres fu un[15] chevalier de France et ot nom[16] André[17] Dure Boche[18][a]. Cil gaaigna cent mars d'argent[19], et li autres. L.[20]. Tantost come cele tor[b] fu prise, la gent se avalerent[21] et[22] ovrirent les portes de la cité[23], et[24] entrerent enz[25]. Quant li empereres vit[26] que li Latin estoient entré[27] en[28] la cité, si[29] s'en fui. Ensi fu prise la noble cité de[30] Costantinople[31] a .VIII. jorz d'avril par un mardi, en l'an de l'incarnacion de Nostre Seignor .M. CC.I.[32][c].

A. 1204.

LI VINTENEUFVIESMES LIVRES[1].

CHAPITRE I.

Or vos dirai que[2] li Franceis et li Venicien firent ains que il assaillissent la cité[3]. Il firent .I. comandement que[4] dedens mostier ne prendroient nule riens[5]; et[6] les avoirs que l'en prendroit en la cité[6], l'en les metroit touz ensemble et partiroient[7] a droit, que[8] li Venicien devoient avoir la moitié[9] par tout en quel terre que ce fust[10][a]. Apres[11], come[12] il orent[13] establi ce fait[14], si[15] firent[16] escomenier[17] a .III. evesques qui la estoient[18], li evesques de Soissons[19][b] et[20] li evesques de Troies[c] et[21] un evesque[22] d'Alemaigne[d]. Cil[23] escomenierent[24][e] toz ceauz[25] qui riens[26] destorneroient, et qui n'aporteroient[27] ce qu'il[28] troveroient la ou l'en establiroit[29] por partir[30]; apres ce, si[31] escomenia l'en toz ceauz[32] qui en[33] mostier prendroient nule[34] chose, ne[35] prestre ne moine ne[36] derroberoient[37] de chose que il eust sus lui[38], et qui[39] sus feme metroit[40] main. Ensi fu establi et co-

A. 1204. mandé[1], et li escomeniemens fais[2] devant[3] ce que li Latin entrassent en Costantinople; ne que il y eussent onques esté[4], estoient il[5] plain dou Saint Esprit[6], et avoient[7] grant charité en eauz, que[8] ce cent Grifons[9] veissent .X.[10] Latins[11], si s'en fuissent il[12]. Quant li Latin[13] orent prise[14] Costantinople, il avoient l'escu de Dame Deu[15] enbracé[16]. Et tant tost[17] come il furent dedens[18] il le geterent jus et enbracerent[19] l'escu au Deable. Il corurent sus[20] a Sainte Iglise premierement[21] et briserent[22] les abbayes[23], et les roberent[24]. La fu la coveitise[25] si grant entr'eauz que, quant il[26] devoient porter au mont, et[27] il portoient au val[28]. La fu grant[29] la haine et la rancune[30], que li chevalier disoient[31] que la povre gent[32] avoient tout, et la povre gent[33] disoient[34] que li chevalier avoient ravi tout[35] et li clerc et li prestre aussi tout[36] mucié. Dont il fu bien apareissant[37] a la departie[38]. Cil qui plus enblerent[39], ce[40] furent li Venicien qui l'enporterent[41] par nuit[42] a lor nes[a]. Dont il avint, quant[43] il orent[44] pris Costantinople[45], que li dus[46] de Venise vost faire marché as Francois[47] de l'avoir qui estoit[48] en Costantinople, si[49] feroit l'avoir ajoster[50] a ses homes[51] et metre a une part, si[52] donroit a chascun home a pié cent mars[53]; ensi l'eust il fait et creanté[54]. Mais li Franceis ne le[55] vostrent[56] mie[57] otroier, ains embla l'en tout[58] et destorna ains que l'en[59] partist as Veneciens[60], que de[61] la partie[62] as Franceis n'ot[63] li chevaliers que .XX. mars, et li prestres et li sergens a cheval .X. mars, et[64] li hom[65] a pié cinc mars[b].

A. 1204.

CHAPITRE II.

Quant il orent departi[1] l'avoir, si parti[2] l'en la cité[3] par mi[4], si que li Venicien en[5] orent la moitié et li Franceis l'autre. Tant eschei que la partie des Veniciens fu devers la mer[6]. Quant il orent partie la cité[7], si pristrent conseil que il feroient empereor et patriarche, et si atira l'en que, se cil de ca les mons faisoient empereor, cil de la les mons feroient patriarche[a]; et se cil de ca les mons faisoient patriarche, cil de la les mons feroient empereor. Et establirent que li Venicien[8] donroient le quart[9] de lor partie[10] de la cité[11] al empereor par devers terre[12], et li Franceis le quart de lor part[13] par devers[14] Boque de Lion[15][b]. Quant il l'orent[16] ensi[17] atiré, si eslut l'on[18] le conte Bauduin de Flandres[19] a empereor; si[20] porta corone en Sainte Sophie[21][c]. Quant li cuenz Bauduin fu[22] coronez a empereor, si[23] departi l'en[24] les terres et[25] les isles de[26] la contrée, qui lor furent rendues[27], d'entor Costantinople[28]; et[29] as Veniciens dona l'en[30] tel partie[31] come avoir devoient[32]. Apres[33] ce[34], laissa les Veniciens et ses baillis[35] en Costantinople et ala[36] a Salonique[37] por prendre[38] la[39], et por delivrer le[40] marquis[41] a cui[42] il avoit doné le roiaume de Salonique[43][d]. Li marquis ala avec[44] lui[45], et mena sa feme[e], qui

A. 1204. avoit esté feme de Kir Sac[1], et mere de[2] l'empereor que Morchofles avoit fait[3] estrangler[4] et enterrer[5], et suer dou[6] roi de Hongrie[7]. La[8] dame ot un fiz[9] dou marquis[10], qui puis fu rois de Salonique[a]. Il a bien .XV. jornees de Costantinople a Salonique[11]; en touz les lues[12] ou il venoit, le recevoit l'on[13] a seignor[14]. Quant[15] il vint a Salonique, si li rendi l'en grant terres, que puis tint Jofrei[16] de Vile Harduin[17][b]. Quant cele terre fu toute delivrée[18], et il l'ot[19] donée a ceauz que je vos di[20], si retorna[21] en[22] Costantinople. La vint Henris ses freres, si[23] passa le braz[24] de[25] Saint Jorge[26] o[27] tout grant gent[28], et[29] ala en Turquie, et prist[30] grant terre[c]. Payens d'Orliens[d] et Banduins de Beauveir[31][e] et[32] Pierres de Brachuel[f] repristrent[33] gens[34] avec eauz[35], et passerent le braz Saint Jorge[36], et[37] alerent en Turquie d'autre part[38] et[39] conquistrent[40] grant terre. Li empereres Bauduins[41] et li cuenz Loys[g] sejornerent en Costantinople por ce qu'il avoient l'estoire loegniée[42] plus que il n'avoient en covenant[43]. Li empereres Bauduins manda a[44] sa feme[45] que ele alast[46] a lui en quelque[47] terre que[48] il fust. Quant la dame oi[49] la novele que ses sires li mandoit, si s'en ala apareiller, et ala en la terre d'Outre

A. 1204. mer[1] et[2] arriva en[3] Acre. En ce[4] point arriva que ses sires estoit[5] empereres[6]. Noveles vindrent[7] al empereor que sa feme estoit venue[8] a[9] Acre, il envoia[10] chevaliers por lui[11] faire venir[12] en Costantinople[a]; et[13] manda en la terre d'Otre mer[14], et fist crier par tout que, qui vodroit[15] avoir terre ne garison, que il[16] venist a lui. Il[17] y ala a cele fois[18] .C. chevaliers de la terre, et[19] d'autre gent jusque a[20] .X. mile[b]; et[21] quant il vindrent la, il[22] ne lor vost[23] riens doner, ainz se espandirent[24] par la terre, et alerent la ou il cuiderent meauz[25] faire[26]. La contesse de Flandres, qui a[27] Acre estoit, ne vesqui gaires plus[28] de[29] .XV. jorz[30] puis que ele fu mandée en[31] Costantinople.

CHAPITRE III.

A. 1205. Or vos dirai des Grifons d'Andrenople[32] que il firent en[33] la cité d'Andrenople[34]. Ele[35] estoit escheue[36] as Veniciens a lor partie[37]. Il menoient moult mal ceauz de la cité, et moult lor faisoient[38] de honte[39]. Il manderent es citez et es chasteaus[40], qui pres d'eauz estoient, por Deu que il se acordassent[41] ensemble[c] et mandassent[42] au[43] seignor de Blaquie[44][d] que il les secorust. Et il lor manda que il les secorroit volentiers[45] dedens la Pasque o[46] tout grant gent; et ce fu

Sayfa 263

BÖLÜM XII

Kralın gözcüleri geri döndüklerinde, krala hiçbir yerde pusu izine rastlamadıklarını bildirdiler. Kral, daha önce yağmalamış olan şövalyelere, uygun gördükleri şekilde ilerlemeleri için izin verdi. Gördüğüm kadarıyla, gece olup da Müslümanlar dönene ve bizimkiler Acre'ye (Akka) hiçbir şey kaybetmeden, sağ salim varana kadar kimse bu kadar cesurca bir saldırıya kalkışmamıştı. Oraya vardıklarında, bin kadar Hıristiyan şövalyenin yanı sıra pek çok hasta ve ölü vardı; bu sayıyı krallar saydırmıştı. Kral daha sonra kadırgalar ve gemiler donatarak büyük bir ganimetle Damiata'ya gönderdi. Büyük bir kazanç elde ettiler ve sağ salim geri döndüler. Bu büyük kazanç, Eylül geçidinde beş yüz adamla gelen ve yanlarında eşi Saete Hanım ile kardeşleri Guis bulunan Montfortlu Simon'un kuzeni Bove'li Robert ve Neele'li Johannes gibi şövalyeler sayesinde denizden ve karadan Müslümanlara karşı kazanıldı. Şövalyelerin geri döndüğünü ve toprakların boş kaldığını gören Müslümanlar ateşkesi bozdular.

Sayfa 264

BÖLÜM XIII

Burada denizaşırı topraklardan bahsetmeyi bir kenara bırakıp, Jadres'te bulunan hacılardan ve imparatorun oğlu olan, gözleri kör edilmiş o gencin hikâyesinden bahsedeceğiz. İmparator, Macaristan'da rehin tutulan oğlunu kardeşi kralın yanına göndermişti; kral ise ne yeğeninin gözlerini kör etmiş ne de onu öldürmüştü. Genç adam oradan kaçtı ve şans eseri Jadres'teki hacıların ve Venediklilerin yanına geldi. Onlara, eğer kendisinin Konstantinopolis'e gitmesine ve kaybettiği topraklarını geri almasına yardım ederlerse, borçlarını ödeyeceğine ve onlara bağışlarda bulunacağına dair söz verdi. Hep birlikte konuştular; Venedikliler ona yardım ederlerse bunun büyük bir kazanç olacağını düşündüler. Ona yardım edeceklerini bildirdiler. Flandre Kontu, Saint Pol Kontu ve diğer şövalyeler de buna razı oldular. Şövalyeler imparatorun oğluna, yardım etmeleri karşılığında her bir hacıya, zengin ya da fakir olduğuna bakılmaksızın, toprağını geri aldığında tüm masraflarının karşılanacağı ve ordunun ihtiyaçlarının giderileceği konusunda söz verdiler. Topraklarını geri alana kadar ona yardım etmekten vazgeçmeyeceklerine dair ant içtiler.

Sayfa 265
Tanrı'nın yardımıyla Konstantinopolis topraklarının imparatoru olduğu sürece ona destek olacaklardı.
BÖLÜM XIV
Her iki taraftan da bu şekilde ant içildikten sonra, genç adam amcasından izin alıp hacılarla gitmek üzere Macaristan'dan ayrıldı. Venedikliler gemileri ve kadırgaları hazırladılar, et ve yiyecek stokladılar ve hacıları topladılar; her şey hazır olduğunda Jadres'ten ayrılıp Corfort (Korfu) adasına gittiler. Bu ada Duras ve Puille (Puglia) arasındadır. Genç adam gelene kadar orada beklediler. O geldiğinde Venedikliler, daha önce bahsettiğim Suriye topraklarındaki hacıların yolunu değiştiren Sultan'ın talebini yerine getirdiler. İmparator Alexes (Aleksios), bu kadar büyük bir ordunun kendisine doğru geldiğini duyduğunda hiç de memnun olmadı. Kendi topraklarındaki tüm adamlarını topladı ve denizden gelecek bu büyük güce karşı kendilerini savunmaları için emir verdi; çünkü Hıristiyanların Konstantinopolis'e yaklaştığını biliyorlardı.

Sayfa 266
Limanın girişine, gemilerin içeri girmesini engellemek için ağır bir zincir çektiler. Bu zincirin ne kadar uzun olduğunu bir düşünün. Üç ok atımı mesafesi uzunluğundaydı ve bir adamın kolu kadar kalındı; bir ucu Konstantinopolis'in kulelerinden birine, diğer ucu ise Pere (Pera) denilen bir kasabaya bağlıydı. Orada Konstantinopolis Yahudileri yaşıyordu. Bu caddenin başında bir kule vardı ve zincirin uçlarından biri bu kuleye takılıydı. Konstantinopolis tarafındaki kule çok iyi tahkim edilmişti, çünkü Hıristiyanların orayı ele geçirmesinden ve kuleyi koruyamamaktan korkuyorlardı.
BÖLÜM XV
Bu kulenin adı Galatas idi; Aziz Pavlus'un mektuplarından bir kısmını orada yazdığı söylenir. Hacılar seyahatlerine devam ettiler ve bir Cumartesi günü, 15 Mart'ta, Konstantinopolis önüne vardılar. Ancak limana girmeyi başaramadılar; bunun üzerine Juerie (Yahudi mahallesi) tarafına, Rouge Abbaye (Kızıl Manastır) denilen bir yerin yakınına demirlediler. Fransızlar oraya vardıklarında gemilerden indiler; Konstantinopolis halkının onlara karşı büyük bir nefreti vardı. Şehir halkı ordunun geldiğini görünce imparatora gidip şöyle dediler: "Efendimiz, biz dışarıdayız, eğer toprağın girişini savunursak onlar giremez." İmparator ise buna karşı çıkarak,

Sayfa 267
onların gelip karaya çıkmalarına izin verilmesini emretti. Onlar konakladıktan sonra, dağın üzerinden Konstantinopolisli kadınları (veya fahişeleri) getirteceğini, onların dağdan aşağı idrarlarını yaparak bu orduyu boğacaklarını ve böylece hepsinin rezilce öleceğini söyledi. "Onları görmek için yüzümü bile dönmem," diyerek kibirli bir tavır sergiledi. Ertesi gün ordumuz Konstantinopolis'ten gelen diğer güçlerle karşılaştı; Galatheas kulesine saldırdılar. Eğer Yahudi mahallesindeki kuleyi zorla alıp ateşe vermeselerdi ve Konstantinopolis'in kulesini koruyan Rumları (Grifons) bozguna uğratmasalardı, kuleyi savunmayı başaramayacaklardı. Hıristiyanlar kapının giriş için açıldığını görünce gemilerle limana girdiler ve Konstantinopolis'in

önündeki o şatoya kadar olan her şeyi ele geçirdiler. Konstantinopolis tarafında, Blakerne denilen bir yer vardı. Burası imparatorun saraylarından biriydi ve en görkemlisiydi. Şövalyeler ve hacılar oraya girdiler ve Konstantinopolis tarafında kamp kurdular; önlerine siperler kazdılar ki şehirdekiler çıkıp onlara saldırmasın. Şehrin arkasında bir dağ ve Brilamon adında, oldukça iyi tahkim edilmiş bir manastır vardı.

Sayfa 268
Ordumuz orada bir süre konakladı ve her birinin kendi birliğinde savaşması için safları düzenlediler. Üç gün sonra Konstantinopolis'ten çıkanlar imparatora gidip şöyle dediler: "Efendimiz, eğer bizi bu köpeklerden kurtarmazsanız, onlar bizi kuşatacak ve biz de şehri onlara teslim edeceğiz." İmparator şövalyelerine hazır olmalarını ve Latunlara (Latinlere) karşı savaşmak için donanmalarını emretti. Hazır olduklarında, Konstantinopolis'in Porte Romane (Roma Kapısı) denilen kapısından çıktılar; bu kapı Latinlerin konakladığı yerin bir fersah uzağındaydı. İmparator Konstantinopolis dışına çıktığında o ve adamları silahlandılar; Latinlerin birliklerine karşı beş bölük asker gönderdi. Bu yüzden o bölgeye Fransız Latinlerin toprağı denir.
BÖLÜM XVI
Latinler şehirdekilerin dışarı çıktığını duyduklarında, siperlerden çıkıp hep birlikte karşı karşıya geldiler ve Rumlar diğer tarafta saf tuttular. Venedikliler, Latinlerin dışarıda olduğunu ve savaş beklediklerini görünce, imparatorun ve adamlarının Konstantinopolis'ten çıktığını anladılar. Silahlanıp gemilere bindiler, merdivenlerini yanlarına aldılar ve şehrin surlarına yaklaştılar; surlara merdiven dayayıp şehre girdiler. Kapıları deniz tarafına doğru açtılar ve şehirde ateş yaktılar.

Sayfa 269
Fransızlara, eğer şövalyeye ihtiyaçları varsa yardım göndereceklerini, çünkü içeride olduklarını ve şehri ele geçirdiklerini haber verdiler. İmparator şehrin yandığını ve Venediklilerin orayı aldığını görünce, şövalyeleriyle birlikte geri çekildi. Fransızlar geceyi içeride geçirdiler ve mülkiyeti ele aldılar. Ancak imparator fazla yaşamadı, kısa süre sonra öldü. Fransızlar gencin babasını tahta çıkardılar ve çocuğu da Konstantinopolis'te taçlandırdılar. Ardından, bilge görünümlü ve dürüst bir adam olan bir "prodome" (soylu/bilge kişi) seçtiler; ancak o daha bir çocuktu. Genç adama söz verdikleri anlaşmaları yerine getirmesi için baskı yaptılar. Onlar bu durumda iken, bilge kişi onlara şöyle dedi: "Efendiler, sizler bu şehirde yabancısınız, bu imparatorun ve imparatorluğun koruyucusu ve yöneticisi olarak beni seçtiniz. Benim görüşüm odur ki, sizler ve adamlarınız Galateas kulesindeki Pere'de (Pera) konaklamalı ve oradan ayrılmamalısınız; ben size yeterince yiyecek göndereceğim ve size verilen sözlerin tutulmasını sağlayacağım." Fransızlar bu teklifi kabul ettiler ve aralarında anlaştılar.

Sayfa 270
Venedikliler de bu konuda hemfikirdi ve Pere'de, Galatheas kulesinin yakınında konakladılar. Size bahsettiğim o yönetici (bailiff), adının Morchofles (Murtzuphlos) olduğunu söylememişti. Latinler Pere'de konakladıklarında ve donanmaları

yanlarında olduğunda, Morchofles Venediklilere, ellerinde ne kadar hacı olduğunu bildirmelerini emretti. Morchofles sayıyı öğrendiğinde onları ordudan ayırdı ve her birine listede ne yazıyorsa o kadarını verdi; ardından onlara şarap ve tuzlu et gönderdi. Çok geçmeden Konstantinopolis'teki Rumlar ve Latinler arasında büyük bir arbede çıktı; Rumlar ordunun zayıf olduğunu ve Latinlerin evlerini yakıp yıktıklarını görünce büyük bir öfkeye kapıldılar. Dokuz gün on gece boyunca şehrin bir ucundan diğer ucuna her yeri yakıp yıktılar.

BÖLÜM XVII

Size Morchofles'in bundan sonra yaptığı büyük bir ihaneti anlatacağım. Bir gece, imparator Blakerne'de odasında uyurken, bir uşağını gönderip onu boğdurdu. Bu büyük bir kötülüktü.

Sayfa 271

İmparator bir gece rüyasında, limandaki Bakır Domuz'un onu boğazladığını görmüştü; ertesi gün uyandığında gördüğü rüyanın korkusuyla onu parçalara ayırttı. Ancak bu ona bir fayda sağlamadı, her halükarda boğularak öldürüldü. Morchofles bu ölümü gizli tuttu ve imparatorun Blakerne'de gömüldüğünü, ruhunun huzura ermesi için dua edilmesini emretti. Şövalyelerine Ayasofya'ya gitmelerini söyledi; orada tacını giyip imparator oldu. Ancak o, şehre girmesini engelleyemediği ordudan korkuyordu; bu yüzden şehrin kapılarını sıkıca kapattırdı. Şehirde saygın bir adam vardı; o, Morchofles'in Blakerne'de olduğunu ve imparator olmak için sinsice planlar yaptığını imparatora bildirdi. Morchofles bunu duyduğunda oraya gitti, adamı yakaladı ve Ayasofya'da tacını giydi. Morchofles bunu yapınca, Fransızlar ve Venedikliler kapıların kapalı olduğunu görüp nedenini merak ettiler. Bir konsey kurup ne olduğunu öğrenmek için birilerini gönderdiler; gidenler içeri alınmadı ve imparatorun hasta olduğu söylendi. Bu haber uzun süre gizli kalamadı; sonunda imparatorun öldüğünü ve Morchofles'in imparator olduğunu öğrendiler.

Sayfa 272

BÖLÜM XVIII

Morchofles çok geçmeden Latinlere karşı savaşmaya başladı ve yiyecek tedarikini kesti. Size anlatayım ki, arkasından esen iyi bir rüzgâr yakalayana kadar dört gün boyunca bekledi. Latinlerin üzerine ateş attılar ama gemiler zarar görmedi. Venedik donanması çok iyi donatılmıştı ve kendilerini bu ateşten korudular. Fransızlar surlara büyük bir saldırı başlattılar; oraya merdivenlerle tırmandılar ve surların üzerine çıktılar. Surların en yüksek kısımları deniz tarafındaydı ve oradan saldırmaları gerekiyordu. Pasqua Florie (Paskalya Pazarı) günü hazırlıklarını tamamladılar. Ertesi sabah erkenden silahlandılar ve uygun bir rüzgârla surlara doğru ilerlediler.

Sayfa 273

Konstantinopolis surlarına vardılar. Surlara yanaşan ilk gemi, Saissons piskoposunun gemisiydi. Hemen köprüsünü bir kuleye uzattı; bir Fransız ve bir Venedikli köprüye çıktılar ve o kuleyi ele geçirdiler. Kuleye ilk giren bir Venedikliydi, ikincisi ise André Dure Bocher adında bir Fransız şövalyesiydi. Onlar kuleyi ele

geçirince ordunun kalanı cesaretlendi; şehrin kapılarını açtılar ve içeri girdiler. Latinler şehre girdiğinde Morchofles kaçtı. Böylece asil Konstantinopolis şehri ele geçirilmiş oldu. Bu olay, Rabbimizin doğumunun 1204. yılında, Nisan ayının sekizinci günü bir Salı vakti gerçekleşti.

Sayfa 274

YİRMİ DOKUZUNCU KİTAP

BÖLÜM I

Şimdi size Fransızların ve Venediklilerin şehre girdikten sonra neler yaptıklarını anlatacağım. Manastırlardan hiçbir şey çalmamaları ve ele geçirdikleri ganimetleri hakkaniyetle paylaşmaları emredildi; Venedikliler kazancın yarısını alacaklardı. Bu yapıldıktan sonra, aralarında Saissons ve Troies piskoposlarının da bulunduğu din adamları toplandılar ve kimsenin manastırlardan bir şey çalmaması, kutsal eşyalara el sürmemesi konusunda herkesi aforoz ettiler. Eğer birisi bir şey çalarsa, bunu geri getirmek zorundaydı. Bu kural konuldu ve herkes buna uyacağına dair söz verdi.

Sayfa 275

Latinlerin Konstantinopolis'e girmesinden önce Rumların orayı terk etmesi emredilmişti; şehirden ayrılmayanlar ise Kutsal Ruh Kilisesi'ne sığındılar. Rumlar Latinlerin kendilerine merhamet edeceğini umuyorlardı. Latinler Konstantinopolis'i ele geçirdiklerinde, üzerlerinde Tanrı'nın zırhı varmış gibi hissettiler; ancak içeri girdiklerinde her şeyi yağmaladılar ve manastırları yıktılar. Açgözlülükleri o kadar büyüktü ki, şövalyelerin fakir halka ait her şeyi, hatta rahiplerin ve din adamlarının bile sahip olduklarını aldıklarını söylüyorlardı. Bu durum o kadar aşırıya kaçtı ki, Venedikliler kazandıklarını gece vakti kaçırmaya başladılar. Dük, Fransızların Konstantinopolis'teki bu davranışlarından dolayı çok öfkeliydi; ganimetlerin hakkaniyetle paylaşılmasını ve herkesin evlerine dönebilmesini istiyordu. Ancak Fransızlar buna yanaşmıyorlardı. Sonunda her bir süvari için yirmi mark, her bir piyade için on mark ve her bir din görevlisi için beş mark verilerek bir uzlaşmaya varıldı.

Sayfa 276

BÖLÜM II

Ganimetleri paylaştıktan sonra şehirde dağıldılar; Venedikliler şehrin yarısını, Fransızlar ise diğer yarısını aldı. Ganimet paylaşıldığında, bir imparator ve bir patrik seçmek için konsey topladılar; bu kişilerin dağlardaki rahiplerden değil, kendi aralarından seçilmesine karar verdiler. Venediklilerin toprakların dörtte birini alması, Fransızların ise Boque de Lion (Aslan Ağzı) tarafındaki toprakların dörtte birini alması kararlaştırıldı. Flandre Kontu Bauduin, Ayasofya'da imparator olarak taç giydi. Bauduin imparator olunca, toprakları ve adaları paylaştırdı; Konstantinopolis civarındaki yerleri ve Venediklilerin payına düşen kısımları belirledi. Ardından Venediklileri ve yöneticilerini Konstantinopolis'te bırakıp, Marki'nin sahip olduğu Selanik krallığını ele geçirmek ve onu kurtarmak için Selanik'e doğru yola çıktı. Marki, yanında karısıyla birlikteydi;

Sayfa 277
o kadın, Kir Sac'ın karısı ve Morchofles'in boğdurup gömdüğü imparatorun annesiydi. Macaristan kralının kız kardeşiydi. Hanımefendi ve marki ile birlikte Selanik'e gittiler. Konstantinopolis'ten Selanik'e olan yolculuk on beş gün sürdü; yol boyunca herkes onları efendi olarak selamladı. Selanik'e vardıklarında topraklar onlara teslim edildi ve imparator orayı Jofrei de Vile Harduin'e verdi. Topraklar tamamen teslim edilince imparator Konstantinopolis'e döndü. Kardeşi Henri ve adamları da oradaydı; Saint Jorge kolu (İstanbul Boğazı) üzerinden geçerek Türkiye tarafına akınlar yaptılar ve büyük topraklar ele geçirdiler. Payens d'Orliens, Bauduins de Beauveir ve Pierres de Brachuel bu seferlerde yer aldılar ve Boğaz'ı tekrar geçtiler. İmparator Bauduin ve Kont Loys, Konstantinopolis'te beklediklerinden daha uzun süre kaldılar. Bauduin bir mektup göndererek ordusuna hazır olmalarını ve denizaşırı topraklara sefer düzenleyeceklerini bildirdi.

Sayfa 278
Acre'ye (Akka) vardılar. Bu sırada, eşinin Acre'ye geldiğini duyan bir beyefendi, onu getirmeleri için Konstantinopolis'e şövalyeler gönderdi; ancak deniz aşırı topraklardaki tüm adamlarına, gelmek isteyenlerin kendi yanına gelmesini emretti. On fersahlık bir araziyi ve başka pek çok şeyi onlara bağışladı. Oraya vardıklarında Acre kontesi de yanlarındaydı; Konstantinopolis'e çağrıldıktan on beş gün sonra orada fazla kalmadı.
BÖLÜM III
Size Rumların Andrenople (Edirne) şehrinde ne yaptıklarını anlatacağım. Venedikliler şehirden ayrıldığında, şehir halkına kötü davrandılar ve onları aşağıladılar. Şehir sakinleri kendilerine yardım etmesi için Blaquie (Eflak-Boğdan) beyine haber gönderdiler. Blaquie beyi onlara memnuniyetle yardım edeceğini ve Paskalya'da orada olacağını bildirdi; bu durum

Sayfa 279
Paskalya'dan on beş gün önceydi. Konstantinopolis'ten Edirne'ye kadar olan yol çok kötüydü.
BÖLÜM IV
Size Edirne şatosu ve şehrinde neler olduğunu anlatayım. Venedikliler Rumların kendilerine saldıracağını duyduklarında, şehirdeki garnizonların orayı terk etmesini ya da içeridekileri öldürmesini emrettiler. Garnizonlar Rumların çok kalabalık olduğunu görünce oradan ayrılıp Konstantinopolis'e gittiler; imparatora Rumların kendilerini şehirden kovduğunu bildirdiler. İmparator Konstantinopolis'te Paskalya ayinindeyken bu haberi aldı ve çok üzüldü. Odasına çekildi ve Venedik dükünü, Kont Loys'u ve Konstantinopolis'te bulunan diğer baronları yanına çağırdı. Onlara gelen haberi anlattığında hepsi çok üzüldüler. Hemen konsey topladılar ve anlaştılar.

Sayfa 280
Hep birlikte Edirne şehrini kuşatmaya ve orayı kılıçtan geçirmeye karar verdiler. İmparator, ordusunun Paskalya'da hazır olmasını ve silah taşıyabilen herkesin şehri

korumak için Konstantinopolis'te kalmasını emretti. Emrettiği gibi Paskalya'da oradan ayrıldılar ve Edirne önlerine gelip kamp kurdular. Edirne yakınlarında konaklayan Eflak ve Kumanlar ordumuzu gördüler; her birinin ordusuna saldırdılar ve yiyecek stoklarını korudular. İmparator, Eflak beylerinin kendisine karşı büyük bir güçle geldiğini gördüğünde, kardeşi Henri'yi Boğaz'ın diğer tarafındaki Türkiye topraklarına gönderdi ve ona ne kadar adamı varsa toplayıp Edirne'ye gelmesini emretti. Eflak ve Kumanlar Edirne önünde kamp kurmuşlardı. İmparator ayrıca Paien d'Orliens, Bauduin de Beauveir ve Perron de Brachuel'e de Türkiye'deki diğer birliklerle birleşmelerini emretti.

BÖLÜM V

İmparator Edirne önüne vardığında, şehir halkı ona karşı çıktılar ve onu bir efendi gibi değil, bir düşman gibi karşıladılar. Ona neden bu toprakları kuşatmaya geldiğini sordular; eğer şehri hakkaniyetle yönetmek istiyorsa onlara kendi tebaası gibi davranmalıydı; ancak şehri ona asla teslim etmeyeceklerini söylediler.

Sayfa 281

Böylece şehri parça parça yıkmaya başladılar ki garnizonları oraya yerleştirebilsinler. Garnizonlar ise şehri terk etmişlerdi; Rumlar onlara çok kötü davranmıştı, kadınlarını ve çocuklarını aşağılamışlardı. Rumlar artık buna dayanamıyorlardı; Venediklilerin üzerindeki otoritelerini kabul etmeyeceklerini söylediler. İmparator bu durumu görünce dükle ve konseyiyle ne yapması gerektiğini konuştu. Dük, imparatora başka topraklara gitmesini ve Edirne'yi barış içinde bırakmasını önerdi. İmparator bunu reddetti ve bu hakaretin intikamını alacağını, şehre saldıracağını söyledi. Madencilerine surların altına tünel kazmalarını emretti; böylece surları yıkıp içeri girebileceklerdi. Şövalyeler şehre girmek için hazırlandılar ancak içeri giremediler. İmparator halkın içeri girmesini emrettiğinde, Rumlar onları engelledi. İmparator, Rumların siperlerden dışarı çıkmadığını gördü.

Sayfa 282

BÖLÜM VI

Hazırlıklar tamamlandığında, Paskalya'dan sonraki Perşembe günü her biri konakladığı yerden ayrıldı. Kont Loys akşam yemeğinde iken Eflak ve Kumanların bataklıklara kadar geldiği haberi ulaştı. Kont Loys bunu duyunca çok üzüldü ve şöyle dedi: "Bakın, bu adamlar bizi burada huzur içinde yemek bile yedirmeyecekler." Hemen bir şövalyesine atını hazırlatmasını emretti. Ardından Robert de Perche ve Robert de Monmirail'e şövalyeleriyle birlikte peşinden gelmelerini söyledi. Zırhını giyip atına bindi ve siperlerden dışarı fırladı. Ordunun geri kalanı Kont Loys'un dışarı çıktığını ve bağırdığını duyunca ne olduğunu merak ettiler. İmparator gürültüyü duyup ne olduğunu sorduğunda, Kont Loys'un Eflak ve Kumanlara karşı dışarı çıktığı söylendi. İmparator hemen Champagne mareşaline atını hazırlatmasını ve şövalyeleriyle birlikte Kont Loys'un peşinden gitmesini emretti. Kont Loys, Eflak ve Kumanları üç fersah boyunca kovaladı; ancak onların pusu kurduğunu fark edince geri çekilmeye karar verdi. Bu sırada pusudaki birlikler fırlayıp onlara saldırdı.

Sayfa 283

BÖLÜM XVII

İmparatorun gördüğü rüyadan sonra neler olduğunu anlatacağım. Konstantinopolis'te limanın girişindeki o meşhur bakır domuz heykeliyle ilgili rüyası gerçekleşmişti. Morchofles şehre girip kendisini imparator ilan ettiğinde, halk kapıların kapalı olduğunu ve kimsenin içeri alınmadığını gördü. Fransızlar ve Venedikliler ne olduğunu anlamak için elçiler gönderdiler; ancak elçiler içeri sokulmadı ve imparatorun hasta olduğu söylendi. Bu yalan uzun süre saklanamadı ve sonunda imparatorun öldürüldüğü, Morchofles'in tahta geçtiği anlaşıldı.

Sayfa 284

BÖLÜM XVIII

Morchofles tahta geçtikten sonra Latinlere karşı saldırıya geçti ve yiyecek geçişini kısıtladı. Latinler uygun rüzgârı beklediler. Venedik donanması hazırdı ve hiçbir saldırıdan zarar görmemişlerdi. Fransızlar surlara saldırdılar. Merdivenler kuruldu ve surlara tırmandılar. Paskalya döneminde hazırlıklar bitti ve ertesi sabah uygun bir rüzgârla saldırı başladı.

Sayfa 285

Konstantinopolis surlarına vardılar. Surlara yanaşan ilk gemi piskoposun gemisiydi. Hemen kulelerden birine köprü attılar. Fransızlar ve Venedikliler köprüden geçerek kuleyi ele geçirdiler. Kuleye ilk giren bir Venedikliydi, ikincisi ise André Dure Bocher adında bir Fransız şövalyesiydi. Onlar kuleyi ele geçirince şehrin kapıları açıldı ve ordu içeri girdi. Morchofles kaçtı. Böylece asil Konstantinopolis şehri Nisan ayının 1204. yılında ele geçirilmiş oldu ....

LI VINTENEUFVIESMES LIVRES. 283

l'abatirent de son cheval et le nafrerent a mort, et ocistrent ceaux qui avec lui estoient.

CHAPITRE VII.

Adonc issi li empereres, et avec lui .cc. chevaliers des meillors de l'ost, por aler rescorre le conte Loys, ester les Veniciens qui apres lui venoient. Quant li agais, qui saillis estoit, vit l'empereor venir, si se traistrent arrieres. Li empereres se traist avant; si trova le conte Loys ou il se moroit, et les autres qui morz estoient; si fu moult dolenz et grant duel comenca a faire sur le conte Loys. Li cuenz Loys li dist: « Sire, por Deu! ne faites « duel, mais por Deu! ayes merci de vos et de la Crestienté, car je me muir; « mais tenez vos tout coi et si raliez vos gens ensemble, car il yert nuit, « par tens si porrois aler as herberges, que je ai esté sur lor agait et veus « les ai; que se vos alez avant, sachez de voir que ja pié n'en eschapera. » Li empereres dist que ja Dex ne pleust que il eust reprovier de nul home que il eust le conte Loys laissé mort en champ, ains l'enporteroit avec lui ou il morreit.

CHAPITRE VIII.

Tant chevaucha li empereres et si chevalier avant, que li Blac et li Coman saillirent de lor enbuschement et les avironerent et les ocistrent toz quan que il en y ot en la compaignie de l'empereor, fors ne sai quans cheva-

36.

284 L'ESTOIRE DE ERACLES EMPEREUR.

liers et sergens qui en eschaperent par esfors de cheval et tornerent a lor herberges. Quant li Venicien et ceaus, qui avec eauz estoient, virent la bataille, il s'en retornerent arrieres por le grant pueple que il avoient veu; car il savoient bien que, se il aloient avant, que il n'i auroient durée. Il estoit ja prime some quant il vindrent a lor herberges. Donc firent savoir au duc de Venise et au mareschal de Chanpaigne la mescheance coment ele estoit avenue. Quant il oirent ce, si leverent le siege coyement, et monterent qui meauz meauz, et laisserent lor herberge et lor harnois, et s'en alerent sur la mer vers une cité qui estoit de Veniciens, qui a nom Rodestoc; et vers Constantinople en ala une partie, mais poi en y ala. Quant il orent toute nuit erré, et ce vint lendemain de beau jor, il garderent de loing, si virent venir grant gent a cheval; si cuiderent que ce fucent Blac et comencerent a fuir vers Rodestoc. Cil, qui venoient a cheval, estoient Bauduin de Beauveoir et Payens d'Orliens et Pierres de Brachuel, qui venoient secorre l'empereor devant Andrenople. Pierres de Brachuel les choisi premierement, si se merveilla ques gens ce estoient qui si fuoient et por quoi; et esgarda vers eaus, si conut lor entreseignes que ce estoit de lor gens qui si fuoient. Donc dist a ses compaignons: « Venez tout belement; « et je poindrai vers eauz et saurai que ce est. » Il poinst et les ataint. Quant il le virent venir sol, si se aresterent, et quant il vint a eaus si les conut, si lor demanda noveles, et il li distrent. Quant Pierres de Brachuel oi ces noveles, si demena grant duel et manda ses compaignons que il venissent a lui, et il

Voyez dans Villehardouin, éd. cit. p. 147 et suivantes, et ch. CCLIII et CCLIV de l'édition de M. Paulin Paris, le récit de cette défaite des Latins. Villehardouin diffère de notre chronique sur quelques points.

Aujourd'hui Rodosto, ville maritime de la Thrace, appelée Bisanthe, puis Rhædestum. Voyez les notes de Ducange sur Villehardouin, p. 337.

Cette rencontre eut lieu près d'une ville appelée Pamphile, Πάμφιλον, ville épiscopale, qui dépendait de la métropole d'Héraclée. Les débris de l'armée latine, sous la direction de Geoffroi de Villehardouin et de Dandolo, se dirigeaient vers Rodestoc. Voyez Villehardouin, éd. cit. p. 152.

LI VINTENEUFVIESMES LIVRES. 285

y vindrent. Et quant il furent venu, si alerent a Rodestoc, la sejornerent et atendirent se Dame Deu lor envoieroit secors de aucune part.

CHAPITRE IX.

Quant li Blac orent ocis l'empereor et ses chevaliers, et il sorent que Henris ses freres avoit passé le braz Saint Jorge et que il aloit a Andrenople, si alerent encontre por lui ocirre, se il le peussent ateindre. Mais Dame Dex ne le vost pas soffrir, ains y envoia un paisant dou pais por dire la novele de l'empereor et do conte Loys et des chevaliers, qui morz estoient, et dou siege, qui estoit levez d'Andrenople et alez a Rodestoc, et que li Blac venoient encontre lui; et que, se il ne se hastoit d'aler par jor et par nuit, il seroit ocis et tuit cil, qui avec lui estoient. Mais por Deu pensast de son cors garantir et de ses conpaignons.

CHAPITRE X.

Quant Henris oi la novele de la mort de son frere et ses conpaignons, si en fu moult dolenz, et grant poor ot de la soe mort et de ceaux, qui avec lui estoient. Si ne sot que faire, que il avoit avec lui .xxx. mile maisnees d'Ermins et lor femes et lor enfanz et lor harnois por faire manoir en Costantinople, si lor avoit juré que, por rien qui avenist, ne lor faudroit tant que il les auroit mis en Costantinople. Or ne sot que faire; que il

D'après Villehardouin, éd. Ducange, p. 156, la nouvelle de la défaite des Latins fut apportée à Henri par les Grecs qui avaient échappé au désastre.

Villehardouin ne porte qu'à vingt mille le nombre des Arméniens qui accompagnaient les Francs. Les Arméniens allaient à pied et étaient suivis de leurs femmes, de leurs enfants et de leurs bagages. Villehardouin dit que les Grecs se soulevèrent sur leur passage, les tuèrent ou les firent prisonniers.

286 L'ESTOIRE DE ERACLES EMPEREUR.

savoit bien que, se il s'en aloit et les laissoit, que il y auroit grant peché, et que il feroit contre son sairement. Donc prist conseil as chevaliers que il feroit. Li chevalier li conseillerent que meauz estoit que il laissast son menu pueple en aventure, et s'en alast a Rodestoc a lor gent, et se raliassent la, que ce que il demorassent por eauz faire ocirre; que ce seust il bien selonc ce que li paizanz lor avoit dit que pié n'en eschaperoit ja. Si venoit meauz que li Ermine fussent mort que il; car se il estoit mort, en Constantinople, ne a Rodestoc, ne en toute la terre ne remaindroit pié que tuit ne fussent mis a l'espée. Il fu avis a Henri que li chevalier li donoient bon conseil. Dont il apela le paisant, si li demanda se il le sauroit mener a Rodestoc, et il dist: « Oil bien », mais espleitassent d'aler. Henris mut et si chevalier et li paisanz avec. Si errerent .II. jorz et .II. nuis que onques ne mangerent, et moult perdirent de lor chevaus, qui recrurent en la voie si que moult en covint aler a pié; et alerent tant que il vindrent a Rodestoc. La troverent lor compaignonz, qui eschapez estoient de la bataille.

CHAPITRE XI.

Quant il furent la ajosté, et il se furent entreveu, si firent moult grant joie de luer venue et de ce que Dex les avoit ileques assemblez selonc la mescheance, qui avenue estoit. Grant duel firent de ceaux, qui morz estoient. Li Blac atendirent les Ermines que Henris avoit laisses, si les ocistrent eaux et lor maisnees, fors aucunz, qui en eschaperent et alerent en Costantinople. Quant la novele vint en Costantinople de la mort de l'empereor et dou conte Loys et des chevaliers, et do siege d'Andrenople, et de ceaux,

qui en estoient partis[1], si[2] furent moult dolens[3]. Por[4] ce[5], ne fu[6] mie de[7] merveille que[8] Nes de Bethune[9a], qui estoit demorez[10] et un chardenal[11b] ausi, quant il[12] oirent la novele, si[13] manderent[14] toz les Latins de Costantinople, et les firent assembler[15] en un lue[16] por prendre[17] conseil que il feroient, et por comander que chascuns fust apareillez de lui[18] deffendre se il veeit[19] que[20] mestier en[21] fust. Car[22] por[23] chascun Latin, qui estoit[24] lors en Costantinople, estoient[25] il cent Grifon[26] et savoient[27] le cri de la terre[c]. La pristrent conseil que il armeroient un vaissel, et l'envoieroient a Rodestoc, et feroient cercher[28] la marine por savoir se il orroient la[29] noveles[30] de Henri d'Anjo[31], ne des autres, qui estoient parti d'Andrenople. Por ce, atirerent[32] et[33] envoierent[34] par mer, que[35] il n'i[36] poeent[37] envoier[38] par terre. Il armerent le vaissel[39], si[40] l'envoierent par mer[41], et[42] demora plus de .viii. jors, puis que il les ot troves a Rodestoc[43], ne onques ceauz[44] de Rodestoc ne lor[45] firent assaver[46], tant que[47] li vaisseaus[48] revint arriere. Bien sejornerent li Latin .xv. jors a Rodestoc et plus, puis qu'il i[49] furent assemblé, et[50] ne s'en osoient partir por les Blas[51]. Quant[52] il sorent que li Blac se furent[53] trait[54] arrieres[55], si[56] se partirent de Rodestoc et[57] alerent vers Costantinople. Si[58] envoierent le vaissel avant, qui estoit venus[59] por oir noveles[60] d'eauz, et firent savoir[61] que il venoient. A. 1205.

CHAPITRE XII.

Quant[62] il furent venu[63] en Costantinople, si[64] se[65] assemblerent tuit et pristrent conseil[66] de faire seignor en la terre. Il[67] establirent[68] que il feroient en la terre bail[69] Henri[d] le frere de[70] l'empereor tant[71] que[72] il sauroient se li empe-

A. 1205. reres estoit morz[1] ou vis[2]. La le firent bailli[3], et li firent homage come a lor seignor[4]. Si fu puis baillis[5] plus d'un an[6a]. Il[7] faisoit querre[8] et encercher[9b], et dona grant avoir a moines Gres[10] et a autres gens[11], ne[12] onques ne[13] pot[14] oir noveles, fors tant que un home[15] vint a lui[16], si[17] li dist que il avoit veu .ii. homes, qui avoient[18] l'empereor[19] emblé, si[20] l'avoient mené en une forest, ou il les mena[21]. Cele forest est sur la[22] mer Major[23c]. Come[24] il vindrent[25] la, si[26] descendirent de lor chevaus[27] a terre. Cil[28] alerent dessoz un arbre[29], ou cil dist[30] que il avoit veu[31] l'empereor, et[32] ne le troverent mie; mais il troverent[33] relief de pain et de oignons[34], et de sel, mais[35] ne sorent qui y[36] avoit mangé. Cil lor jura que dessoz cel arbre[37] avec soi[38] .ii. homes avoit laissé[39] l'empereor[40]. L'en cercha[41] la forest, mais[42] n'i trova l'en riens[43]. Quant il virent que il n'i trovoient[44] riens, si s'en[45] tornerent[46] arrieres vers Costantinople[47]. Vees[48] toute la novele de l'empereor Bauduin qu'en pot[49] onques de lui[50] savoir[51], puis que il fu perdus[d].

CHAPITRE XIII.

A. 1206. Je vos avoie oblié[52] a dire dou[53] conte de Saint Pol, qui en Costantinople

estoit[1]. Il fu mort de sa mort bien .xv. jors[a] devant[2] ce[3] que li empereres Bauduins[4] meust a[5] aler a Andrenople. Quant[6] Henris ot esté baillis[7] de la terre bien[8] pres[9] de .i.[10] an, et[11] l'on ne pot[12] savoir nules[13] noveles[14] de l'empereor Bauduin, cil de la terre[15] le firent empereor et le coronerent en l'iglise de Sainte Sophye[16b]. Quant Henris[17] ot porté corone[18], si[19] li rendi l'en[20] grant[21] partie de la terre, qui avoit esté perdue entor Costantinople, et si li rendi l'en Andrenople par tel covent[22] que il auroient seignor Grifon et que il ne seroient dessoz[23] nule[24] seignorie de Veniciens ne des[25] Latins[c]. Toutes hores[26] prist l'empereor ce que il en pot avoir et[27] ce que l'en[28] li rendi[29], et si[30] la dona a un haut home de la terre qui avoit non Lavernas[31d], et[32] qui puis l'en servi moult[33] bien. Cil Lavernas[34] avoit a feme la seror[e] Phelipe le roi[35] de France, qui feme fu au fil[36] l'empereor Manuel que[37] Androines fist noyer[38f]. Li empereres Henris fist pais as Blas et prist la fille[39] au seignor de Blaquie[40g] por avoir s'aide[41], puis[42] fist tant que[43] l'en[44] li rendi la terre de ci[45] a Salonique, et y ala[46]. Et[47] come il vint la, si[48] trova que li marquis estoit morz[h]. La trova un suen fiz[49], si le[50] corona et[51] fist[52] roi de Salonique[i]. Ne demora gaires apres ce que il ot ileques demoré[53] une piece, si fu[54] morz[j]. A. 1216. Si chevalier et si home, qui avec[55] lui[56] estoient, retornerent arrieres por garder Costantinople. Donc[57] pristrent messages, si les[58] envoierent

A. 1216. en France[1] au conte Perron d'Ausoerre[2a], qui cosin germain[3] estoit[4] dou[5] roi Phelippe[6], et avoit la contesse de Nemur[7b] a feme[8], qui suer avoit esté[9] de l'empereor[10] Bauduin et[11] l'empereor Henri. Si[12] li manderent que il alast[13] en Costantinople et[14] sa feme, que[15] li empires si[16] lor[17] estoit escheuz[18]; si[19] le[20] feroient empereor et la[21] dame[22] empereris, si come drois estoit.

CHAPITRE XIV.

A. 1217. Quant il[23] oirent[24] la novele, si murent tantost entre lui et sa feme, et alerent a Rome a l'Apostoile. Si menerent a Rome le[25] conte de Sanssuerre[26c] et chevaliers et sergens, et si laisserent[27] .ii. fiz chevaliers que il avoient[28], dont li ains nez fu cuens de Nemur[29d]. Quant li cuens Pierres fu a Rome, si fist tant vers[30] l'Apostoile[31] que il le corona[32] a empereor[33] et sa feme a empereris[34e]. Quant il furent coroné, si[35] alerent a Brandis[36] por passer en Costantinople, et[37] l'Apostoile[38] envoia avec euz[39] un chardenal[40f]. Et[41] quant il vindrent[42] a Brandis, li empereres fist[43] apareiller nez et vaissiaus; si[44] entrerent ens[45] et passerent a Duras[g]. Quant il furent a[46] Duras, et li sires[h] sot que ce estoit li empereres qui venoit[47], si li ala[48] encontre, et li fist grant joie come[49] a seignor, et[50] li fist homage de sa terre[51]. Duras est[52] la premiere cité a l'entrée de[53] Grece par devers

Puille. Quant li empereres ot ilec une piece esté[1], si vint[2] li sires de Duras, si[3] li dist[4] : « Sire[5], vos[6] ires[7] en Costantinople par terre, et je irai avec[8] vos « tant come ma terre durera; et puis que l'en[9] saura par Grece que je vos aurai[10] « rendue ma terre[11] et que je irai[12] avec vos, n'i aura ja un sol home qui[13] « contre vos seit[14]; ains venront[15] a vostre[16] merci[17] et vos rendront tote la terre. » A. 1217. Li empereres le crut, si alerent[18] par terre. L'empereris estoit grosse, si n'ala mie avec eaus; ains s'en[19] ala par mer en Costantinople. Ains que ele y venist[20], arriva ele en la terre Jofroi[21] de Vile Harduin[22a], qui grant honor[23] li fist[24]. L'empereris avoit une fille et Jofroi de Vile Harduin un fiz, qui avoit nom[25] Jofroi[b]. L'empereris vit que cil[26] avoit grant terre et vit[27] que sa fille i seroit bien mariée, si li dona[28] et il l'esposa[29c]. Apres[30] ala l'empereris en Costantinople. Ne[31] demora gaires apres que ele se delivra d'un fiz[32] dont ele estoit grosse[d].

CHAPITRE XV.

Or[33] vos dirai coment il avint a l'empereor Pierre. Il se parti de Duras o tout son ost, et chevaucherent .v. jornees ou vi, ensi que Todre le Commanos o tot grant ost le sivoit et se herbergeit[34] chascun jor pres d'eaus a .ii. liues[35], ou a trois; tant que il avint un jor que l'empereor Pierre fu herberges sur une grant riviere, en une moult bele praerie, et Todre se herberja sur cele meismes riviere a .ii. liues[36] de lui. Ensi come il se herbergeit, .ii. homes vindrent pres de l'ost et crierent « fiance. » L'en le fist assavoir[37] a l'empereor; il comanda que l'en les affiast[38]. L'en les affia[39]. Il vindrent avant et distrent que il voloient parler a l'empereor. Il les amenerent devant lui. Il li distrent que lor sires[40] l'empereor Todre

A. 1217. li mandoit que se il cuidoit estre asegur[1], si come un[2] Crestien doit estre avec l'autre, il venroit parler a lui de son profit. Li empereres ot conseil sur ce; si li fu loé que il l'assegurast; car en ce, ce li distrent que de oir ce qu'il diroit[3] ne poeit il riens perdre. Li empereres li envoia .ii. de ses chevaliers, Herbert de Chaumeril et un autre, et li manda[4] par eaus que il poeit segurement[5] aler et venir. Quant Todre entendi les messages, si en fu moult liez, si monta piestant[6] a cheval, et[7] vint en l'ost de l'empereor escheriement; car il[8] n'i amena mie cent homes a cheval, et ot tres que[9] a .x. de ses riches homes que il apelent en Greseis[10] arcondes[a]. Cil Todres li Commanos estoit moult riches hom et tenoit moult grant terre que l'on claime Zagora[b] et Andrenople et Filipople[c] et Grisople[d], et tenoit Salonique et toute la terre de Duras ou l'empereor Pierre arriva, tres que[11] a la marche des Blas, et si se apeloit empereor, et por empereor[12] se tenoit; car il disoit qu'il estoit li plus procheins parens del empereor Manuel, et si tenoit grant partie de l'empire; por tout ice se poeit il bien tenir por empereor, tout fust il que il n'eust le maistre siege; quar il le cuidoit avoir par force, non mie par raison. Por totes ces choses et por la desleauté[13] qui est es Grifonz, fist li empereres Pierre folie, quant il ot o lui parlé nule[14] parole.

CHAPITRE XVI.

Ensi come il aprocha de la herberge, li empereres Pierres monta a cheval et ala encontre lui a grant conpaignie des[15] chevaliers. Moult se firent grant feste de saluer et d'encliner et d'enbracer[16], et descendirent ou tref l'empereor Pierre. Quant il furent assis, Todre mist a raison l'empereor Pierre par durgeman, et li dist : « Sire, je voi que Dex vos a amené en ces parties por le profit[17] de la « Crestienté; et se vos me volez croire, nos poons vos et moi moult essaucer[18] la « foi de Jhesu Crist; car se il vos plaist que nos faciens pais et amor et que nos « faciens aliance et atachement de garder et de sauver li unz l'autre et de estre « freres[19] et compaignon ou servise de Nostre Seignor et faire chascun son « poeir[20], legere[21] chose nos seroit de conquerre la terre que Lascre[e] tient et cele « do[22] sodan dou Coyne, et puis aler en la sainte Terre de Jerusalem et metre « tout a nos volentes. Et se il vos plaist ensi faire, je en sui tot prest. » Li empereres ot conseil et respondi a Todre que ce que il avoit dit li plaisoit moult bien, et que il estoit prest dou faire. Li Saint furent aporté; si jura Todres li et ses arcondes a garder et assaver[23] l'empereor Pierre et son honor[24] et ses homes et toutes les lor choses, et l'empereor[25] Pierre jura tout aussi[26] a Todre, et le fist

jurer a ses baronz, et fu pris jor de estre ensemble en Costantinople por atirer ce qui estoit por parlé. A. 1217.

CHAPITRE XVII.

Quant ceste chose fu ensi por parlée, come vos avez oi, Todre s'en vost aler en sa herberge. Li empereres Pierres li prea[1] que il deust manger o lui par comencement de l'amor. Todres li respondi que il ne voloit faire, fors ce qui li plaireit. Les tables furent mises, il y assistrent[2]; et quant il furent levé dou manger, Todres pria l'empereor que il et si chevalier deussent manger o lui lendemain, et il feroit aprocher sa herberge. Li empereres li otrea[3], dont il fist folie, si come il parut. Li Franceis[4] furent moult lié de ces choses, car il cuidoient par ce avoir tout gaaigné[5], et ne se donoient garde de la desleal[6] traison que l'en lor bastissoit[7]; ains faisoient joie et feste, et contre faisoient[8] le cinne[9] qui chante quant il doit morir. Lendemain par matin, Todre ot faite sa herberge aprocher[10], et fu tendue de lez cele de l'empereor Pierre d'autre part de la riviere, si que il n'ot que la riviere entre deuz. Quant il fu hore de manger, l'empereor Pierre et li plus de ses chevaliers passerent le gué et vindrent en la herberge de Todre, et furent receu hautement et honoreement[11], et assistrent[12] au manger. En ce que il mangeent[13], il ne sorent mot devant[14] que il furent avironez de gens armees qui maintenant pristrent l'empereor Pierre et le comte de Sansuerre[15] et touz les autres chevaliers; et refurent autres gens armees a grant plenté qui corurent en la herberge ou cil ne se gardoient, si les pristrent et ocistrent[16], si que moult poi[17] en eschapa[a]. Ensi perdi l'empereor Pierre l'onor[18] que Dex li avoit donée et le cors et toute sa gent et quan que il avoit, et fu en la prison tant que il morut[b].

CHAPITRE XVIII.

Quant cil de Grece oirent dirent que l'empereor Pierre[19] estoit en la[20] prison de Todre[21], si se revelerent et reconquistrent[22] toute la terre que li empereres

A. 1219. Henris avoit conquise. Ne demora gaires apres ce que[1] li empereres fu mort[2] en la prison, et[3] que l'empereris fu morte[4] en Costantinople[a]; et li chevalier[5] manderent le[6] conte de Nemur[7b], qui fiz[8] estoit de[9] l'empereris[10], que il alast[11] en Costantinople, que[12] la terre li estoit escheue. Quant li message vindrent[13] a lui et il orent conté la[14] messagerie[15], il dist[16] que il s'en[17] conseilleroit. Il s'en conseilla, mais conseil[18] ne li aporta pas que il y alast, ains y envoia[19] son frere, qui meins nez estoit de lui, et[20] lor comanda[21] que il le coronassent; car[22] il n'i poeit aler. Cil avoit[23] nom Henri[c]; si s'en ala par Hongrie, car[24] la roine[25] estoit sa suer[d], de cui il[26] ot[27] conduit et aide[28] dou[29] roi de Hongrie par mi sa terre et par mi Blaquie. Et[30] sauvement ala[31] en Costantinople et porta corone[e]. Quant[32]
A. 1221. il ot porté corone[33], il ne fist gaires d'espleit[34] en la terre, que[35] il n'i avoit[36] mie mené[37] gent dont[38] il peust mie[39] grantment[40] espleiter[41]; et si[42] eust perdue toute la terre et Costantinople[43], se il n'eust eu en aye[44] les Blas[45]. Mais li Blac li aiderent la terre a tenir[46] ce que il en trova[f].

CHAPITRE XIX.

A. 1227. Si vos dirai que li enpereres fist[47]. Il avoit une veve[48] dame[49] en Costantinople[50], qui fille avoit esté a .i.[51] chevalier d'Artois[52], qui avoit nom[53] Bauduin de Nuevile[54g]. Cele[55] dame avoit mere. Li empereres ama tant cele dame que il[56] ne pooit durer[57] sanz lui[58]. Il[59] l'esposa coiement[60], et si[61] la mist avec[62] lui en son

manoir et sa mere avec[1]. Quant li chevalier de Costantinople le sorent[2], si en[3] furent moult dolent[4]; car il estoit si entrez en lui que, por besoigne[5] que il eussent, ne le poeent geter[6] de la[7] chambre. A. 1227. Il pristrent conseil que il en feroient, si[8] alerent en la chanbre ou l'empereres estoit, si[9] pristrent la mere a la[10] feme de l'empereor[11], si la mistrent[12] en un batel, et[13] l'envoierent[14] noier en mer; apres vindrent[15] a sa feme, si li coperent le nes et le baulievre[16], et laisserent[17] l'empereor[18] en[19] pais[a]. Quant li empereres vit la honte que l'en li ot[20] faite de sa feme et de la[21] mere de[22] sa feme[23], si en[24] fu moult dolens[25]. Il fist armer galees et entra enz, si[26] laissa Costantinople et ala a Rome. Quant il vint a Rome[27], si[28] se plainst[29] a l'Apostoile de la honte que si home li avoient faite[30]. Et[31] li Apostoiles[32] l'en[33] conforta docement[34], et li dona dou suen, et si li prea durement[35], et fist tant vers[36] lui que il retorna arrieres; si arriva[37] en la terre[38] de[39] Joffroi[40] de Vile Harduin[41b]. La[42] li[43] prist une[44] maladie de quoi[45] il[46] fu morz[c].

A. 1227.

LI TRENTIESMES LIVRES[1].

CHAPITRE I[2].

Or vos lairons a parler de la terre de Costantinople jusque a une autre fois par aventure que l'en en parlera[3]. Si vos dirons de[4] Fedric le roi[5] de Cesile, cui[6] si home avoient deserité de sa[7] terre, et dou duc de Soave[8] son oncle, qui la terre d'Alemaigne li gardeit[9], dont[10] il devoit estre empereres. Il[11] avint un jor que uns chevaliers entra en la chambre dou[12] duc, si[13] l'ocist[14]. Quant li haut home d'Alemaigne sorent que li dus fu[15] morz, qui encontre eauz[16] estoit, si parlerent[17] de Oton coroner[18], par[19] les promesses et par[20] les dons que il[21] avoient eu[22] dou roi d'Engleterre. Il[23] manderent Oton[24], si le[25] coronerent[26] a Ays[27] la Chapele[a]. Quant Otes ot portée[28] corone, si[29] fist querre le chevalier, qui le duc de Soave[30] avoit ocis[31], et le fist tant cercher[32] que il fu pris. Por geter soi[33] de[34] blasme, et[35] por ce que[36] l'en li metoit la mort le duc sus[37], il le[38] fist[39] trainer et[40] pendre[b]. Apres[41] s'en ala a Rome a l'Apostoile que il le deust coroner[42c]. Li Apostoiles le corona volentiers[43], por ce que li rois d'Engleterre l'en avoit preé[44]. Lendemain que Otes fu corones a Rome a empereor[45], et il[46] fu partis de Rome,

si[1] entra[2] en la terre de[3] l'Apostoile, si[4] le[5] comenca a guerreer[6] moult malement[7], et prist ses chasteaus, et les[8] garni encontre l'Apostoile[9a]. A. 1227. Quant li Apostoiles sot que il ot[10] pris ses chasteaux, et en sa terre estoit entres, il[11] fu moult dolent de ce que il l'avoit coroné a empereor, si ne pot autre chose faire, fors de Oton escomenier par toute la terre de Crestienté[12]. Quant[13] Tibauz[b], qui bailliz estoit[14] de Puille[15], a cui li empereres ot laissée[16] la terre de Puille et de Calabre a garder a euz de[17] son fiz Fedric, quant il[18] sot que Otes ot[19] porté corone, si ala a lui[20] et[21] li dist que il alast en Puille, et il li[22] rendreit[23] toute la terre; apres[24] iroient en Cesile, si[25] prendroient Fedric et[26] le ocirroient. Et se il ne le faisoient[27], seust il bien[28] que, se il venoit en aage, il li rendroit[29] sa[30] terre[31]. Li empereres garni[32] bien les chasteaus que il ot[33] pris sur[34] l'Apostoile, si[35] s'en ala en Puille avec Tibaut, mais n'i espleita pas grantment[36] que cil des citez li furent encontre lui[37] tuit, si ne li[38] vostrent rendre[39c].

CHAPITRE II.

Quant li empereres vit[40] que il ne n'i[41] feroit rienz iluec, si laissa[42] Tibaut en son luec, si[43] s'en ala[44] en Lonbardie et en Toscane[45] por prendre sez[46] seurtes. En Alemaigne[47] demora toz escomeniez. Li Apostoiles atendi plus d'un an que il cuidoit[48] que il venist a amendement[49] de ce que il avoit mespris vers lui, mais n'i vint mie[50] ne n'i vost venir[51]. Li Apostoiles en prist[52] conseil tel

A. 1227. come vos orrez dire[1]. Mais anceis[2] vos dirai de Fedric[3] qui a Palerme[4] estoit. Il ot conseil[5] des[6] arcevesques[7] qui le gardoient[8], que il[9] se mariast en tel lue[10] dont il[11] eust secors et aide a[12] sa terre ravoir[13] que si home li avoient tolue; il lor[14] dist que il feroit volentiers ce que il[15] vodroient[16]. Dont[17] il li distrent[18] que li rois d'Aragon[a], qui marchissoit a lui[19], avoit une seror[20b], qui roine avoit esté[21] de Hongrie[c], et que[22] se il poeit tant faire que il l'eust a feme, il[23] ne savoient nului[24] dont il peust si tost[25] avoir secors[26] par mer ne[27] par terre[28]. Donc dist[29] Fedric[30] que il y[31] envoiassent se[32] il voloient; et[33] se l'en li voloit doner[34], il l'esposereit[35] volentiers. Li arcevesque firent armer galees, et envoierent au roi d'Aragon[36] por demander[37] se il envoieroit[38] sa[39] seror au roi de Cesile.

CHAPITRE III.

Quant li message vindrent au roi d'Aragon, et il orent conté[40] lor message[41], li rois en[42] fu moult liez. Si[43] fist armer galees et nez[44] charger[45] d'armes[46] et de[47] viandes, et fist sa seror entrer ens, si[48] l'envoia en Cesile au roi[49] Fedric[50]; et si[51] envoia son frere avec lui[52], qui[53] cuenz estoit[54] de Provence[55d], et .v. .c. chevaliers por lui aider a recovrer ce que[56] si home tenoient de[57] lui. Apres ce que[58] il furent meu[59] d'Aragon[60], arriverent il[61] a une cité, qui a nom Palerme, la ou li rois de Cesile estoit[62]. Quant il furent arrivé[63], si[64] descendirent a terre, li[65] rois ala encontre, qui moult bel les recut; et si tost come il furent venu, il esposa[e] la dame[66]. Quant il ot la dame esposée[67], il[68] se partirent de Palerme et

alerent par[1] Cesile, mais[2] po[3] conquistrent[4] de la terre; mais tant firent li rois et la roine et li chevalier que il alerent de Palerme jusque a Messine tot conquerant[5]. A. 1227. Il a de Palerme jusque a Messine[6] .v. jornees. Apres ce que li rois et li cuenz de Provence furent[7] arives[8] a Messine, ne demora gaires que li cuenz[9] fu morz et grant partie de ses chevaliers, et l'autre[10] s'en[11] retorna[12] arrieres en son pais, et[13] li rois demora a Messine[14] avec ses borgeis; que des[15] chevaliers n'avoit il gaires avec lui[a].

CHAPITRE IV.

Je vos dirai le conseil[16] que li Apostoiles ot contre Oton[17]. Il oi dire que[18] li rois de Cesile estoit a Messine, et que il avoit feme esposée; il li manda que se il poeit tant faire que il fust en Alemaigne, il manderoit as evesques et as arcevesques que il[19] le coronassent[20] a Ais[b]; apres ce[21], quant[22] il[23] auret[24] portée corone a Ais, il le coroneroit a Rome[25]. Quant li rois de Cesile oi ces noveles[26], si fu[27] moult liez; si[28] fist apareiller .iiii. galies[29] et entra enz et ala a une soe[30] cité, qui est au chief de sa terre a .iiii.[31] jornees de Rome[32], qui a non Gaete, por ce que il n'oseit aler avant[33], por les paisans qui le gaitoient[34].

CHAPITRE V.

Quant il ot la grant piece esté, si[35] manda a Genoe de par lui[36] as Genoeis[37] qui le[38] secoreussent, et que il venissent por lui[39]; que[40] il ne se poeit mover[41] de

A. 1227. Gaete. Cil de Genoe[1] armerent galees, si[2] envoierent por lui, si[3] l'amenerent a Genoe[4]; et[5] bien[6] sejorna[7] .v. mois[8] que onques n'issi de la cité[9]. Et[10] quant Otes oi dire[11] que li Apostoiles l'avoit[12] mandé contre lui por faire coroner et envoier[13] en[14] Alemaigne, il envoia en Lonbardie et en Toscane ses messages as citez et es chasteaus[15]; et envoia granz presenz et granz dons, et assez[16] promist[17] a ceauz qui prendre le[18] porroient le roi de Cesile et le retenissent. Ice leur[19] mandoit il priant[20]. Quant li rois Phelipes[21] de France[22] oi dire que[23] li rois de Cesile estoit a Genoe et que li Apostoiles le voloit envoer[24] en Alemaigne, por coroner, si en fu moult liez[a]. Il[25] sot que Otes faisoit gaitier les chemins[26] et les destroiz[27] por lui prendre. Il[28] manda a Genoeis[29] que il meissent cost et peine[30] que li rois de Cesile fust[31] en Alemaigne, et il lor guerredoneroit[32] moult[33] bien. Li Genoeis firent tant vers ceauz de Lonbardie que li rois fu[34] en Alemaigne[b], et porta corone a Ais la Chapele[35]. Tant tost[36] come il fu[37] coronez, si[38] prist la crois d'Outre mer[c], et se croisa[39], et voa a Deu[40] que il iroit en la Terre de Promission et aideroit a son poeir a delivrer la terre des anemis de la Crois[41]. Quant li rois[42] ot portée[43] corone a Ais la Chapele[44], li arcevesque et li evesque[45] se tindrent a lui par le comandement de[46] l'Apostoile, et une partie des[47] chevaliers, et[48] Loherene[49] toute[50].

CHAPITRE VI.

Il avint chose[51] un jor que il estoit en Lohereine en un chastel, et l'on[52] avoit

por parlée sa mort[1] par promesses que Otes avoit fetes[2]. Un chevalier sot[3] cele traison[4]; si[5] vint a Fedric[6], si[7] li dist que l'en avoit por parlée sa mort[8], et que l'en[9] le devoit la nuit ocirre; et[10] se il voloit faire a[11] son conseil, il li aideroit bien[12] que il ne[13] seroit mie[14] ocis[15]. Li rois dist[16] que volentiers le feroit[17]. A. 1227. « Sire, dist il, se vos vos[18] movez ores[19], vos estez gaitiez de totes parz, et[20] ne por« rez[21] aler cele part[22] que vos ne soyes[23] ocis. Si[24] dirai que vos ferez. Quant ce[25] « venra[26] a[27] nuit, vos ferez un vallet cocher[28] en vostre lit, si cuideroit[29] que ce « soyes vos; il[30] passeront[31] avant[32], si[33] entendront a lui[34] ocirre, et vos tantost « isses[35] de la chambre et je serai apareillez o tout[36] les[37] chevaucheures[38]; si vos « en menrai. Et[39] li cris levera que vous soyes[40] ocis, et a tant s'en fuiront cil[41] « qui vos cuideront avoir mort[42], et je, o l'aide Deu[43], vos metrai[44] a sauveté[45]. »

CHAPITRE VII.

Je vos dirai por voir que il avint la nuit[46]. Lendemain leva li cris[47] par toute la cité[48] que li rois de Cesile estoit ocis[49] en son lit. Quant li cuenz de Bar[50a] le sot[51], qui marchissoit a Lohereine, si[52] le fist[53] savoir[54] au roi Phelipe[55] de France. Quant li rois l'oi[56], si en[57] fu moult[58] dolenz por ce que il se dotoit de Oton[59] se il venist en[60] poeir[61] que il ne le grevast[62]. Le jor meismes refist assaver[63] li cuenz de Bar[64] au roi de France coment il[65] estoit eschapes, dont[66] li rois fu moult liez[67]. Apres ce, avint que li rois de Cesile manda[68] au roi de France que il parleroit[69] volentiers[70] a lui en[71] Vau Color[72b]. Li rois Phelipes n'i pot[73]

A. 1227. aler, ains y envoia son fiz Loys[1], et furent ensemble entr'eaus[2]; mais de lor conseil ne vos sai je rienz dire[3], fors tant que aucunes gens dient[4] que li rois de France li[5] presta grant avoir por maintenir sa terre vers[6] Oton[7].

CHAPITRE VIII.

Or vos dirai que Otes fist[a]. Il[8] sot bien que li rois de France amoit le roi de Cesile et que il li[10] aidoit do suen[11] contre lui[12]. Il sot bien[13] que li rois d'Engleterre ses oncles et li cuenz de Flandres, qui[14] Ferrant[a] avoit nom, estoient acordez[15] ensemble et assembloient grant[16] gent[17] por guerroier le roi de France. Li rois d'Engleterre[18] envoia grant chevalerie au conte de Flandres por estre contre[19] le roi de France, et[20] si li[21] envoia un[22] suen[23] frere, qui avoit nom Guillaume *Longue Espée*[b] et le conte Renaut[c] de Bologne[24] qui avec lui estoit[25], et Huon[26] de Bove[d]. Apres passa li rois d'Engleterre[27] en Poito[28] o[29] tout grant gent[30] et[31] grant chevalerie. Quant li rois de France oi dire que[32] li rois d'Engleterre estoit[33] arrivez en Poito por entrer en sa terre, si envoia[34] Loys son fiz et le conte de Nevers[e] o[35] grant chevalerie. Et tant firent[36] que il eussent pris le roi d'Engleterre en un chastel[37], se ne fust un chardenal[38] de Rome qui Engleis[39] estoit et en la terre estoit[40] venus[41] por croisier les genz de la terre d'Otre mer[42]. Quant il[43] vit que li rois d'Engleterre n'en[44] avoit le poeir[45], si[46] pria tant[47] Loys le fiz do[48] roi de France, que il s'en ala[49] en France[50]. Ensi fist eschaper li chardenaus[51] le roi d'Engleterre, que il[52] fu mie pris[53f].

Sayfa 283
BÖLÜM VII

Böylece imparatorlar ve yanlarında ordunun en iyilerinden iki yüz şövalye, kendilerini takip eden Venediklilerle birlikte Kont Loys'un yardımına koştular. Oraya vardıklarında, imparatorun geldiğini gören şövalyeler geri çekildiler. İmparator önden gitti; Kont Loys'u ya ölmüş ya da ölmek üzere bulacağını düşünüyordu, diğerlerini ise kaçarken bulacaktı; bu yüzden Kont Loys için büyük bir keder ve endişeye kapıldı. Kont Loys ona dedi ki: "Efendim, Tanrı aşkına, bu düelloyu yapmayın, zira Tanrı adına merhamet dileyin ve Hristiyanlığa acıyın, çünkü ben ölmek üzereyim; fakat siz tüm bu adamları sessizce yanınızda tutun ve hepimizi bir araya toplayın, çünkü gece olacak, böylece pusuya düşmeden barınaklarınıza dönebilirsiniz; zira biliyorum ki eğer ilerlerseniz, tek bir kişi bile sağ kurtulamayacaktır." İmparator dedi ki: "Tanrı, hiçbir insanın bana, Kont Loys'u savaş alanında ölü bıraktığımı, aksine onu beraberimde götürdüğümü veya onunla birlikte öldüğümü söyleyerek sitem etmesine izin vermesin."

BÖLÜM VIII

Böylece imparator ve şövalyeler ilerlediler, ta ki Blac ve Komanlar <<Kıpçaklar>> pusularından çıkıp onları kuşatana ve yanındakilerin çoğunu öldürene dek şövalyeler ve askerler atlarının gücüyle kurtulup konaklarına döndüler.

Sayfa 284

Venedikliler ve imparatoru gören o kalabalık halk savaşı görünce, büyük bir kalabalığın geldiğini görerek geri döndüler; zira artık yollarını ayırdıklarında hiçbir ümitleri kalmayacağını biliyorlardı. Henüz gün ağarırken konaklarına vardılar. Orada Venedik Dükü'ne ve Şampanya Mareşali'ne başlarına gelen talihsizliği haber verdiler. Bunu işittiklerinde kuşatmayı hemen kaldırdılar, ağırlıklarını ve eşyalarını yüklenip deniz yoluyla Venedik adındaki bir şehre, oradan Rodestoc'a ve ardından İstanbul'a doğru yola çıktılar. Bütün gece yürüdüler ve ertesi gün güzel bir havada gün ışırken uzaktan Rodestoc'u gördüler. Atlı bir adamın geldiğini görünce, Bauduin de Beauveoir, Payens d'Orliens ve Pierre de Brachuel'in, Edirne önünde imparatora yardıma gelenlerin o olduğunu sandılar. Pierre de Brachuel onları ilk seçen oldu ve bu insanların kim olduğuna şaşırdı; onların kaçtığını fark edince durumu anladı; kaçanların bu insanların işaretleri olduğunu gördü. O zaman yoldaşlarına dedi ki: "Yavaşça gelin, ben onlara doğru ilerleyip ne olduğunu öğreneceğim." Onlara yetiştiğinde selam verdi, onlar da durdular; onlara ne haber olduğunu sorunca durumu anlattılar. Pierre de Brachuel bu haberleri alınca büyük bir kedere kapıldı ve yoldaşlarına onların yanına gelmesini emretti.

Sayfa 285

Geldiler ve vardıklarında hep birlikte Rodestoc'a gittiler; orada konakladılar ve hiçbir yerden yardım gelmeyince Tanrı'nın kendilerine göndereceği yardımı beklediler.

BÖLÜM IX

Blac, imparatoru ve şövalyelerini ele geçirdiğini duyduğunda ve kardeşi Henri'nin Saint Jorge boğazını geçtiğini ve Edirne'ye doğru ilerlediğini öğrendiğinde, onu yakalayabilirse öldürmek için karşısına çıktı. Fakat Rab Tanrı buna izin vermedi; aksine, Edirne kuşatmasının kaldırıldığı ve Rodestoc'a gidildiği, Blac'ın ona karşı

geldiği, eğer gece gündüz durmadan gitmezse öldürüleceği ve yanındakilerin de mahvolacağı haberini Henri'ye bildirmesi için yöreden bir köylü gönderdi. Tanrı aşkına, kendi bedenini ve yoldaşlarını korumayı düşünsün.

BÖLÜM X

Henri, kardeşinin ve yoldaşlarının ölüm haberini aldığında, bundan dolayı çok kederlendi; kendisinin ve yanındakilerin ölümü ve kaybı yüzünden büyük korkuya kapıldı. Ne yapacağını bilemedi, çünkü yanında Ermenilerden otuz bin hane halkı, kadınları, çocukları ve eşyalarıyla birlikte İstanbul'da yerleşmek üzere gelmişlerdi; eğer başlarına gelenleri duysalar, onları İstanbul'a götürene kadar bırakmayacaklarına yemin etmişti. Şimdi ne yapacağını bilmiyordu; eğer onları orada bırakıp giderse kendi yemini uyarınca onları terk etmesi büyük bir günah olurdu.

Sayfa 286

Bu yüzden şövalyelerle istişare etti ve ne yapması gerektiğini sordu. Şövalyeler ona, bu halkı kadere terk etmektense yanına alıp Rodestoc'a götürmesinin daha iyi olacağını tavsiye ettiler; zira köylülerin dediği gibi, Blac'tan kimse kurtulamayacaktı. Eğer Ermeniler ölürse daha iyi olurdu; çünkü İstanbul'da veya Rodestoc'ta ya da tüm bu topraklarda kılıçtan geçirilmedik tek bir kişi bile kalmayacaktı. Henri'ye, şövalyelerin ona iyi bir tavsiye verdiği göründü. Bunun üzerine köylüyü çağırdı ve Rodestoc'a giden yolu bilip bilmediğini sordu. Köylü dedi ki: "Evet, iyi biliyorum; ancak acele etmelisiniz." Henri şövalyeleriyle ve köylüyle birlikte yola koyuldu. On bir gün ve on bir gece boyunca yemek yemeden ilerlediler ve yolda pek çok atları öldü; yaya gitmek zorunda kaldılar ve sonunda Rodestoc'a vardılar. Orada, savaştan kaçan yoldaşlarını buldular.

BÖLÜM XI

Vardıklarında ve birbirlerini gördüklerinde, başlarına gelen bu talihsizliğe rağmen Tanrı'nın lütfuyla kavuştukları için büyük bir sevinç duydular. Ölenler için büyük yas tuttular. Blac, Henri'nin geride bıraktığı Ermenileri bekledi, onları öldürdü ve hanelerini kılıçtan geçirdi; ancak bir kısmı kaçıp İstanbul'a gitti. İmparatorun, Kont Loys'un ve şövalyelerin ölümü, Edirne kuşatmasının kaldırılması ve orada bulunanların haberi İstanbul'a ulaştığında orada bulunanlar büyük bir kedere boğuldular.

Sayfa 287

Bu mucizeye şaşmamalı; zira orada bulunan Bethune'lü Conon ve bir kardinal, Latinleri İstanbul'da toplamaya gönderdiler ve onlara, her birinin kendini savunmaya hazır olmasını emretmesini söylediler; zira o zamanlar İstanbul'da bulunan her Hristiyan, Greklerin çığlığını ve toprağın feryadını biliyordu. Bir gemi donatmaya karar verdiler ve Rodestoc'a gönderdiler; Henri d'Anjo'nun veya Edirne'den ayrılan diğerlerinin haberini almak için denize açıldılar. Bu sebeple yola çıktılar ve deniz yoluyla gönderdiler, çünkü karadan gönderemiyorlardı. Gemiyi donattılar ve denizden Rodestoc'a gönderdiler; rüzgarın yardımıyla on beş günde Rodestoc'a vardılar, ancak Rodestoc'takiler onları önce tanıyamadılar, ta ki gemiler iyice yaklaşana dek. Rodestoc'ta güzelce konakladılar, on beş gün veya daha fazla kaldılar; ta ki hepsi bir

araya gelene kadar, çünkü Blac'tan dolayı ayrılmaya cesaret edemiyorlardı. Blac'ın geri çekildiğini öğrendiklerinde oradan ayrıldılar ve İstanbul'a gittiler. Gemiyi önden gönderdiler, o gemi su üzerinden haber getirmişti ve gelenin kim olduğunu bildirdi.

BÖLÜM XII

İstanbul'a vardıklarında, hep birlikte toplandılar ve toprakları yönetmek üzere bir bey seçmek için istişare ettiler. İmparatorun kardeşi Henri'yi, imparator hakkında haber alana kadar toprakların naibi (bailli) olarak atadılar; ölecek mi yoksa sağ mı kalacak.

Sayfa 288

Onu naip seçtiler ve ona bir seneyi aşkın bir süre hüküm sürecek şekilde bağlılık yemini ettiler. Henri imparatoru aratmak için her yere haber gönderdi ve bir gün bir adamın geldiği, imparatoru esir aldıkları bir ormana götürdükleri haberini getirdiğini duyana kadar Grek rahiplerine ve diğer insanlara büyük paralar verdi. Bu orman "Majour" denizinin üzerindeydi. Oraya vardıklarında atlarından indiler. Orada bir ağacın altında ekmek, soğan ve tuz kalıntıları buldular; ancak imparatoru bulamadılar; sadece onun orada yattığını anladılar. Ağacın altında bulunanlarla birlikte adamın imparatoru oradan götürdüğüne yemin ettiler. Ormanı aradılar ama hiçbir şey bulamadılar. Hiçbir şey bulamayınca İstanbul'a geri döndüler. İşte İmparator Bauduin hakkında öğrenebildikleri tüm haberler budur; zira o günden sonra ondan bir daha haber alınamadı.

BÖLÜM XIII

Size İstanbul'a bulunan Saint Pol kontunu anlatmayı unutmuşum; o ölmüştü.

Sayfa 289

Ölümü üzerinden on beş gün geçmişti ki İmparator Bauduin, Edirne'de kayboldu. Henri toprakların naibi olarak atandığında, Bauduin'in ölümünden on yıl sonrasına kadar hiçbir haber alınamadı; o zaman imparatorun öldüğü anlaşıldı ve Henri'yi Ayasofya kilisesinde taçlandırıp imparator yaptılar. Henri tacı giydiğinde, İstanbul çevresinde kaybedilen toprakların büyük bir kısmını geri aldı; Edirne'yi de geri aldı ve oradaki Grek beyi ile bir anlaşma yaptı; öyle ki Venediklilerin ve Latinlerin egemenliği altına girecekti. O zaman imparator Henri, Fransa Kralı Philippe'in kızı olan ve Manuel'in karısı olan, sulara atılarak boğulan Agnes'in kız kardeşini eş olarak aldı. İmparator Henri daha sonra ülkesinde barışı sağladı ve Blac'ın efendisi olan beyle yardımlaşmak üzere bir ittifak kurdu; sonra Selanik şehrini geri almak için yola çıktı. Oraya vardığında markinin öldüğünü öğrendi. Onun oğlunu buldu, ona tacını giydirdi ve Selanik kralı yaptı. Orada bir süre kaldıktan sonra hastalanıp öldü. Yanındaki şövalyeler ve askerler büyük bir kedere boğularak İstanbul'a geri döndüler.

Sayfa 290

Sonra bir mesaj gönderdiler Fransa'daki Auxerre'li Perron'a; o, Kral Philippe'in amcasının oğluydu ve İmparator Bauduin ile İmparator Henri'nin kız kardeşi olan Namur Kontesi ile evliydi. Ona, İstanbul'a gelmesi için haber gönderdiler; o ve karısı imparatorluğa varis olmuşlardı, bu yüzden gelip hakkı olan imparatorluğu ve hanımefendinin mirasını devralmalıydı.

BÖLÜM XIV

Haberi aldığında karısıyla birlikte toplandılar ve Papa'ya gitmek üzere Roma'ya yola çıktılar. Roma'ya giderken yanlarında Sanssuerre Kontu, şövalyeler ve askerler vardı; sahip oldukları çocuklarını ise Namur kontunun yanına bıraktılar. Pierre Roma'ya vardığında Papa'nın huzuruna çıktı; Papa onu imparator, karısını ise imparatoriçe olarak taçlandırdı. Taç giyme töreninden sonra Brandis'e gittiler; oradan İstanbul'a geçmek için gemiler ve kadırgalar hazırlattılar; oradan denize açılıp Duras'a vardılar. Duras'a vardıklarında, oranın beyi gelenin imparator olduğunu duydu ve onu karşılamaya çıktı; ona büyük bir sevgi göstererek "Efendim, topraklarımın efendisi sizsiniz" dedi. Duras, Yunanistan topraklarının girişindeki ilk şehirdir; Apulia (Puille).

Sayfa 291

İmparator orada bir süre kaldıktan sonra Duras beyi ona dedi ki: "Efendim, siz karadan İstanbul'a gitmek istiyorsunuz, ben ise sizinle gideceğim ve topraklarımı size teslim edeceğim; ta ki Yunanistan üzerinden güvenle geçene kadar sizinle olacağım; ancak topraklarımın bana geri verilmesini ve emriniz altında bir parça toprağım olmasını istiyorum; o zaman size minnettar kalacağım ve toprakları size teslim edeceğim." İmparator buna inandı ve karadan yola çıktılar. İmparatoriçe hamileydi, bu yüzden su yoluyla gitmedi, aksine deniz yoluyla İstanbul'a gitti. İmparator oraya varmadan önce Jofroi de Vile Harduin'in topraklarına vardı; Jofroi onu büyük bir onurla karşıladı. İmparatorun bir kızı vardı ve Vile Harduin'in Jofroi adında bir oğlu vardı; imparator gördü ki Jofroi'nin çok toprağı ve gücü var; kızıyla iyi bir evlilik yapacağını düşünerek kızı ona verdi ve evlendirdi. Kısa süre sonra imparatoriçe İstanbul'da bir erkek çocuk doğurdu.

BÖLÜM XV

Şimdi size İmparator Pierre'in başına gelenleri anlatacağım. O ve Duras beyi ordularıyla birlikte karadan beş veya altı gün yol aldılar; öyle ki Todre li Commanos ve büyük ordusu onları takip ediyordu; her gün konakladıkları yerlerde onlardan iki veya üç fersah uzakta konaklıyordu. İmparator Pierre'in büyük bir nehrin kıyısında, güzel bir çayırda konakladığı bir gün, Todre de aynı nehrin kıyısında, ondan iki fersah ötede konakladı. Konakladığında, halkı ordudan çıkıp "İttifak!" diye bağırdılar. Bu durum imparatora bildirildi; imparator onlara güvenilmesini emretti. Onlara güvendiler. Öne çıktılar ve imparatorla görüşmek istediklerini söylediler. Onu Todre'nin huzuruna götürdüler. Ona dediler ki: "Efendimiz İmparator Todre ona, eğer güvende olmak istiyorsa, bir Hristiyan'ın diğeriyle olması gerektiği gibi, onunla gelip kendi yararı için konuşmasını bildirdi."

Sayfa 292

İmparator bu konuda danıştı; ona, bu teklifi kabul etmesi tavsiye edildi; çünkü ona söylediklerini dinlemekle bir şey kaybetmeyeceğini söylediler. İmparator yanına şövalyelerinden üçünü, Chaumeril ve diğerlerini gönderdi ve gelip gidebilmesi için güvenli bir geçiş izni istedi. Todre mesajı alınca çok sevindi, atına bindi ve imparatorun ordusuna gizlice geldi; yanına en seçkin on adamını aldı, onlar ki

Grekçe "arcondes" (arkonlar) olarak adlandırılırdı. Todre li Commanos çok zengindi ve bugün Zagora olarak bilinen toprakların, Edirne, Filibe ve Grisople'nin büyük bir kısmına sahipti; ayrıca Selanik ve İmparator Pierre'in vardığı tüm Duras topraklarına da sahipti. İmparator Manuel'in en yakın akrabası olduğunu söylüyordu ve bu yüzden imparatorluğun kendisine verilmesi gerektiğini iddia ediyordu; ancak gücüyle kuşatmayı başaramadığı için aklıyla bu işi çözmeye çalışıyordu. Tüm bu sebeplerden ve Grifonz'un oğlu imparator Pierre'in çılgınlığından dolayı, hiç kimse ona tek bir söz söylemedi.

BÖLÜM XVI

Konak yerine yaklaştığında, İmparator Pierre atına bindi ve yanına şövalyelerinden oluşan büyük bir bölük alarak onu karşılamaya gitti. Birbirlerini büyük bir sevinçle selamladılar, eğildiler ve kucaklaştılar; sonra İmparator Pierre'in çadırına indiler. Hepsi oturduğunda, Todre bir tercüman aracılığıyla İmparator Pierre'e hitaben dedi ki: "Efendim, görüyorum ki Tanrı sizi Hristiyanlığın yararı için bu topraklara getirdi; eğer bana inanmak isterseniz, biz ve sizin aranızda İsa Mesih'in inancıyla büyük bir güç ve sevgi kurabiliriz; öyle ki birbirimize karşı ittifak ve sadakat bağıyla bağlanalım, birbirimizi kurtaralım ve her birimiz diğerine gücümüz yettiğince yardım edelim; bu Lascre'nin elindeki toprakları fethetmek için kolay bir iş olacaktır, böylece Kudüs toprağına gidip tüm borçlarımızı ödeyebiliriz. Ve eğer siz de böyle isterseniz, ben buna tamamen hazırım." İmparator bu teklifi dinledi ve Todre'ye, söylediklerinin çok hoşuna gittiğini ve bunu yapmaya hazır olduğunu bildirdi. Kutsal emanet getirildi; Todre ve arkonları, İmparator Pierre'i, onun onurunu, adamlarını ve tüm varlığını korumaya yemin ettiler; İmparator Pierre de aynı şekilde Todre'ye yemin etti ve bunu baronlarına yemin ettirdi ve konuşulanları gerçekleştirmek üzere İstanbul'da bir araya gelmek için bir gün belirlediler.

Sayfa 293

BÖLÜM XVII

Bu mesele böylece karara bağlandığında, işittiğiniz gibi, Todre kendi konak yerine doğru yola çıktı. İmparator Pierre, sevginin başlangıcı olarak kendisiyle yemek yemesini rica etti. Todre, ne isterse onu yapacağını, ancak kendi konak yerinde yemeyi tercih edeceğini söyleyerek yanıt verdi. Masalar hazırlandı ve yemeğe oturdular; yemek bittiğinde Todre, imparatordan kendisinin ve şövalyelerinin ertesi gün kendi konak yerinde yemek yemelerini rica etti. Latinler buna razı oldular, bu onlara büyük bir çılgınlık gibi gelmedi, çünkü her şeyin dürüstçe yapıldığını sanıyorlardı ve kendilerine karşı bir ihanet hazırlanacağını düşünmüyorlardı; bu yüzden neşeyle ziyafet çektiler ve "o kuğunun şarkı söylediği" gibi şenlik yaptılar, oysa imparator ölüme doğru gidiyordu. Ertesi sabah Todre kendi konak yerini yaklaştırdı ve İmparator Pierre'in çadırı ile nehrin diğer tarafı arasına bir köprü kuruldu, öyle ki aralarında sadece nehir vardı. Yemek vakti geldiğinde İmparator Pierre ve şövalyelerinin çoğu karşıya geçip Todre'nin çadırında ağırlandılar; büyük bir saygıyla karşılandılar ve yemeğe oturdular. Yemek yerken, birdenbire silahlı adamların etraflarını sardığını fark ettiler; bu adamlar hemen İmparator Pierre'i, Sanssuerre kontunu ve diğer tüm şövalyeleri esir aldılar; çadırın etrafında pusuya

yatmış olan diğer silahlı adamlar da dışarıda kalanları yakalayıp öldürdüler, öyle ki pek az kişi kaçabildi. Böylece İmparator Pierre, Tanrı'nın ona verdiği onuru kaybetti; kendisi ve yanındakiler esir düşerek ölecekleri zindana atıldılar.

BÖLÜM XVIII

Grekler, İmparator Pierre'in Todre'nin zindanında olduğunu duyduklarında, ayaklanıp imparatorun fethettiği tüm toprakları geri aldılar; imparatorun zindanda öldüğü haberinin İstanbul'a ulaşması uzun sürmedi; şövalyeler, imparatorun oğlu olan Namur kontu için haber gönderidiler; o zamanlar İstanbul'daydı.

Sayfa 294

Mesaj ulaştığında ve haberi ona ilettiklerinde, şövalyeler ona danışmasını söylediler. O ise ne yapacağını bilemedi ve kardeşi Henri'nin yanına gitmesini, onu taçlandırmalarını önerdi; zira kendisi taç giyemezdi. Henri adındaki bu kişi Macaristan'a gitmişti, zira oranın kraliçesi olan kız kardeşi aracılığıyla Macaristan Kralı tarafından İstanbul'a güvenle getirilmiş ve taç giydirilmişti. Tacı giydiğinde, halk ona itaat etmedi ve o da toprağı bırakıp gitmek zorunda kaldı; tüm toprakları ve İstanbul'u kaybetti, çünkü Blaclar ona yardım etmedi. Fakat Blaclar o toprağı tutmasına yardım ederlerse size imparatorun nasıl olduğunu anlatacağım.

BÖLÜM XIX

İstanbul'da dul bir hanımefendi vardı, bir Artois şövalyesinin kızıydı ve Bauduin de Nueville'in eşiydi. Bu hanımefendinin annesi vardı. İmparator bu hanımefendiyi o kadar çok seviyordu ki onsuz yaşayamıyordu. Onunla evlendi ve onu yanına aldı manikür ve annesiyle birlikte.

Sayfa 295

İstanbul şövalyeleri bunu duyduklarında çok kederlendiler; çünkü bu iş için bir gemi donatmışlardı ve imparatoru bu durumdan vazgeçiremiyorlardı. Odasına girmeye ve imparatoru orada bulmaya karar verdiler; anneyi ve eşini yakalayıp bir tekneye koydular ve denizin ortasında boğulmaları için gönderdiler; sonra eşine ve annesine yaptıkları gibi imparatoru da toprağına geri gönderidiler. İmparator onlara yapılanları görünce, karısına ve annesine yapılanlardan dolayı büyük bir kedere kapıldı. Gemileri donatıp İstanbul'u terk etti ve Roma'ya gitti. Roma'ya vardığında, kendisine yapılan hakareti Papa'ya şikayet etti. Papa onu teselli etti ve mülkünü ona verdi, ona büyük bağışlarda bulundu; o kadar ki o topraklara geri döndü; Jofroi de Vile Harduin'in topraklarına vardı. Orada bir hastalığa yakalandı ve öldü.

Sayfa 296

OTUZUNCU KİTAP

BÖLÜM I

Şimdi size bir başka seferde, talihsizlik eseri İstanbul topraklarından bahsedeceğiz. Size Sicilya Kralı Fedric'i anlatacağız; amcası Svabyalı dükten miras kalan Alman topraklarını koruyordu. Bir gün şövalyeler odasına girip onu öldürdüler. Alman ileri gelenleri dükün öldüğünü duyduklarında ve durumdan haberdar olduklarında, aralarında konuşup İngiltere kralına haber gönderidiler. Oton'u göndermesini

istediler, onu Aix-la-Chapelle'de taçlandırdılar. Oton tacı giydiğinde, vaatlerle ve hediyelerle Swabia Dükü'nü aratan şövalyeyi buldurdu; onu yakalattı ve bir ağaca astırarak idam ettirdi. Sonra Roma'ya, Papa'nın yanına gitti; zira İngiltere kralı ondan ricacı olmuştu. Papa onu gönüllü olarak taçlandırdı, çünkü onun imparator olmasını istiyordu; o ise Roma'dan ayrıldı Papa'nın topraklarına girdi ve orayı zapt etmeye, kalelerini ele geçirmeye başladı.

Sayfa 297
Papa bunu görünce çok sinirlendi ve onu aforoz etti. Oton aforoz edilmesine rağmen durmadı ve tüm Hristiyan topraklarını ele geçirmeye devam etti. O zaman Apulia valisi olan Tibauz, topraklarını koruması ve Oton'un tacı giydiği için kendisini mülksüz bırakmaması için Sicilya'da bulunan Fedric'i çağırdı. Fedric Apulia'ya geldiğinde ve halkın ona boyun eğdiğini gördüğünde Sicilya'ya döndü; sonra Fedric'i Sicilya'da bulup öldüreceklerini söylediler. Eğer gelmeseydi ve teslim olmasaydı bunu yapacaklardı. İmparator, Papa'dan aldığı kaleleri geri verdi ve Tibaut ile birlikte Apulia'ya gitti; ancak pek ilerleyemediler çünkü şehirler onlara karşı direndi ve teslim olmadılar.
BÖLÜM II
İmparator orada hiçbir şey yapamayacağını görünce, Tibaut'u kendi yerine bıraktı ve Lombardiya ile Toskana üzerinden yola çıktı. Almanya'da aforoz edilmiş halde kaldı. Papa, hatalarını düzeltmesi için bir yıldan fazla süre bekledi, ancak o ne düzeltme yoluna gitti ne de tövbe etti. Bunun üzerine Papa bir meclis topladı duyacağınız üzere.

Sayfa 298
Fakat önce size Palermo'da bulunan Fedric'ten bahsedeceğim. O, kendisini koruyan başpiskoposların tavsiyesine uyarak, topraklarını elinde tutabilmesi için evlenmesi gerektiğini düşündü; zira halkı ona boyun eğiyordu. Ona Aragon Kralı'nın, Macaristan kraliçesi olmuş bir kız kardeşi olduğunu ve eğer isterse onunla evlenip deniz ve kara yoluyla yardım alabileceğini söylediler. Bunun üzerine Fedric oraya elçiler gönderdi; kızı ona vermeyi kabul ettiler. Başpiskoposlar gemiler hazırlatıp Aragon kralına, kız kardeşini Sicilya kralına gönderip göndermeyeceğini sormaya gittiler.
BÖLÜM III
Elçiler Aragon kralına ulaştığında ve mesajlarını ilettiklerinde, kral çok sevindi. Gemi ve kadırgalar hazırlattı, yiyeceklerle doldurdu ve kız kardeşini Sicilya kralı Fedric'e gönderdi; yanında kardeşi olan Provence kontu ile birlikte beş yüz şövalye gönderdi. Aragon'dan ayrıldıktan sonra Palermo adındaki bir şehre vardılar; Sicilya kralı oradaydı. Karaya çıktıklarında kral onları karşıladı, büyük bir sevinçle ağırladı; ve vakit gelince hanımla evlendi.

Sayfa 299
Hanımla evlendikten sonra Palermo'dan ayrıldılar Sicilya'ya doğru ilerlediler; ancak toprağın pek azını fethedebildiler; kral ve kraliçe ile şövalyeler Palermo'dan Messina'ya kadar beş günlük yol kat ettiler. Kral ve Provence kontu Messina'ya

vardıklarında, kralın şövalyelerinin büyük bir kısmı öldüğü için fazla kalmadılar ve geri döndüler; kral ise Messina'da kendi halkıyla kaldı; yanında pek az şövalye vardı.
BÖLÜM IV
Size Papa'nın Oton'a karşı verdiği tavsiyeyi anlatmak istiyorum. Sicilya kralının Messina'da olduğunu ve bir kadınla evlendiğini duyduğunda, eğer imparator olmak istiyorsa Almanya'ya gitmesi gerektiğini, oradaki başpiskoposların onu Aix'te taçlandıracaklarını ve daha sonra Roma'da imparatorluk tacını giyeceğini bildirdi. Sicilya kralı bu haberleri alınca çok sevindi; hemen kadırgalar hazırlatıp denize açıldı; kendi topraklarından biri olan ve Roma'ya dört günlük mesafede bulunan Gaete'ye vardı; ancak pusuya yatan köylülerden dolayı daha ileri gitmeye cesaret edemedi.
BÖLÜM V
Orada uzun bir süre kaldıktan sonra Cenova'ya haber gönderdi ve Cenovalıların ona yardım etmelerini, kendisini oradan almalarını istedi; zira oradan hareket edemiyordu Gaete.

Sayfa 300
Cenovalılar kadırgalar hazırladılar, onu almak için gönderidiler; Cenova'ya getirdiler; orada beş ay boyunca güzelce konakladı; zira şehirden çıkamadı. Papa, Oton'un imparator olmasına karşı olduğunu duyduğunda, Lombardiya ve Toskana'ya elçilerini gönderdi, mektuplar ve hediyeler sundu; Sicilya kralını kabul edip desteklemeleri için onlara yalvardı. Philippe de France, Sicilya kralının Cenova'da olduğunu ve Papa'nın onu imparator yapmak için Almanya'ya göndermek istediğini duyunca, Oton'un yolları tuttuğunu ve onu yakalayıp öldürmek istediğini öğrendi. Cenovalılara haber göndererek, Sicilya kralının Almanya'ya gitmesinin çok maliyetli ve zahmetli olacağını, bu yüzden ona çok büyük yardımlarda bulunacağını bildirdi. Cenovalılar Almanya'ya giden yolları tutanları dağıttılar; kralı Aix-la-Chapelle'e götürüp orada taçlandırdılar. Taç giydikten sonra denizaşırı topraklara gitmek üzere Haç çıkardı ve Tanrı'ya, Kutsal Toprakları kurtarmak için gideceğine söz verdi. Kral Aix-la-Chapelle'de taç giydiğinde, başpiskopos ve piskoposlar Papa'nın emriyle orada toplandılar.
BÖLÜM VI
Bir gün Lorraine'de bir olay meydana geldi ve Otes'in verdiği sözlerle ölümü hakkında konuşuldu.

Sayfa 301
Bir şövalye bu ihaneti duydu ve Fedric'e gelip bu ölüm planını haber verdi; gece onu öldüreceklerini ve bu plana razı olmazsa kendisine yardım edeceklerini söyledi. Kral dedi ki: "Efendim, sizin gibi şövalyelerle konuşmaktan memnuniyet duyarım; ancak kendinizi koruyun ki öldürülmeyesiniz. Size ne yapacağınızı söyleyeceğim. Gece olduğunda yatağınıza bir uşak yatırın, onlar sizin yattığınızı sanıp içeri girecekler ve onu öldürecekler; siz ise bu odadan çıkın, ben sizin için atlar hazırlayacağım; üzerlerine binip gidin. Ben ise sizin öldürüldüğünüzü haykıracağım, onlar da

öldürdüklerini sanıp kaçacaklar ve ben sizi Tanrı'nın yardımıyla güvenliğe ulaştıracağım."

BÖLÜM VII

Şimdi size gece olanları anlatacağım. Ertesi sabah şehrin her yerinde Sicilya kralının yatağında öldürüldüğü çığlığı yükseldi. Bar kontu bu haberi duyduğunda, Lorraine'de at sürerek durumu Fransa Kralı Philippe'e bildirdi. Kral bunu duyduğunda, Oton'un elinden kurtulduğunu sandığı kişinin öldürülmesinden dolayı çok kederlendi. O gün bar kontu Fransa kralının yanındayken Sicilya kralı çıkageldi; kral onu görünce çok sevindi. Bundan sonra Sicilya kralı, Fransa kralına her zaman gönüllü olarak sadık kalacağını bildirdi. Kral Philippe ona minnettar kaldı ve oğlu Loys'u gönderdi;

Sayfa 302

hep birlikte toplandılar; ancak meclisleri hiçbir sonuç vermedi, çünkü Fransa kralı topraklarını Oton'a karşı korumak için büyük yardımlarda bulunmuştu.

BÖLÜM VIII

Şimdi size Oton'un ne yaptığını anlatacağım. Oton, Fransa kralının Sicilya kralını sevdiğini ve ona yardım ettiğini duyunca çok öfkelendi. İngiltere kralının yeğeni olan Oton, yeğeni Ferrant ve diğerleriyle birlikte Fransa kralına karşı savaşmak üzere anlaştılar. İngiltere kralı, Fransa kralına karşı Flanders kontuna yardım etmek üzere büyük bir süvari birliği gönderdi; ayrıca kendi kardeşi olan Guillaume Longue Espée'yi ve beraberinde Huon de Bove ile birlikte Renaut de Boloingne'u da gönderdi. İngiltere kralı büyük bir orduyla Poitou'ya geçti. Fransa kralı, İngiltere kralının oraya vardığını duyunca oğlu Loys'u gönderdi. Bir kalede karşı karşıya geldiler; o sırada orada İngiliz olan bir kardinal vardı ve orduları haçlı seferi için barıştırmaya çalışıyordu. İngiltere kralı, Loys'u gördüğünde Fransa kralına haber gönderdi ve onun Fransa'ya dönmesini istedi. Böylece İngiltere kralı Loys'un gitmesine izin verdi ve o da Fransa'ya döndü. İngiltere kralı ise bu duruma esir düştü....

LI TRENTIESMES LIVRES. 303

CHAPITRE IX.

304 L'ESTOIRE DE ERACLES EMPEREUR.

CHAPITRE X.

CHAPITRE XI.

LI TRENTIESMES LIVRES. 305

CHAPITRE XII.

306 L'ESTOIRE DE ERACLES EMPEREUR.

CHAPITRE XIII.

Sayfa 303

Fransa kralı, Flandre kontunun halkı topladığını, Otes ve iki kardeşinin, İngiltere kralının ve Boulogne kontu ile Bove'li Huon'un yanında olduğunu duyunca ordusunu

topladı. Flandre'a doğru yola çıkarak ordusuna yakın bir yer olan, Tournai adındaki bir şehrin üç fersah uzağında konakladı. Kralın oraya ulaştığını duydukları gün pazar günüydü; kral pazar günü savaşmayacağını, zira o günün kutsallığına hürmet ettiğini bildirdi. Flamanlar ise pazar günü kralın su kenarında çok yakın olduğunu bildikleri için zırhlarını kuşandılar ve kralın peşinden gelerek onu Tournai'de buldular. Flamanların üzerine geldiği krala bildirildi. Kral halkına silahlanmalarını emretti, oradan ayrılarak bir gün önce bulunduğu ordugâha geri döndü ve artçı birliğini kurarak Champenois'ya emanet etti ve Bouvines köprüsü önünde durdu. Flamanların pazar günü gelmesini istemediği için onların arkadan gelmesini bekliyordu. Flandre kontuna, Fransa kralının kaçtığı ve onu beklemeye cesaret edemediği bildirildi. Kont o kadar ilerledi ki artçı birliğe saldırdı. Artçı birlik, su kenarında bulunan şövalyelerin yardımıyla onları karşıladı; Flandre kontu, Uzun Kılıçlı Guillaume, Kont Pela ve Boulogne'lu Renaut ile Flamanlardan büyük bir kısmını ve diğer şövalyeleri esir aldılar. Diğerleri kaçtı ve aralarında Brabant dükü ile Bove'li Hue'nun da bulunduğu grup içlerinden kurtulmayı başardı. Otes ise Almanya'ya gitti.

Sayfa 304
Kral Fedris (Frederic), Otes'in Flandre'da yenildiğini, kaçıp Almanya'ya sığındığını ve her şeyini kaybettiğini duyunca büyük bir ordu topladı ve üzerine yürüdü. Otes, Kral Fedris'in her şeyiyle üzerine geldiğini duyunca Almanya'yı terk etti; kral onu takip etti ve bir kaleye sığındığı ana kadar peşini bırakmadı. Orada bir hastalığa yakalanarak öldü; ancak ölmeden önce imparatorluktan vazgeçti ve Roma tacı ile giydiği imparatorluk nişanlarını Kral Fedris'e geri verdi. Böylece, size anlattığım gibi, Tanrı Kral Fedris'e başlangıçtaki yoksulluğundan sonra yardım etti.
Bölüm XI
Burada anlatı, Almanya Kralı Fedris'ten bahsetmeyi bırakacaktır; kendisi Almanya'da kalarak uzun süre orada ikamet etti, ta ki taç giymek için Roma'ya gidene dek, ki o zaman geldiğinde ondan tekrar söz edilecektir. Şimdi eşini ve oğlunu bıraktığı Sicilya topraklarından bahsedeceğiz. Kudüs topraklarında ise şunlar yaşandı:

Sayfa 305
Kral Haymeris (Amaury), memleketin şövalyeleri, Tapınakçılar, Hastaneciler ve Almanlar, hayvanlarına yem vermek için Akka'dan ayrılıp Cayphas (Hayfa) tarafındaki Palmerée'de konaklamışlardı. Paskalya'ya yaklaştıkları bir vakitte, balıkçılar bataklıkta "ak orat" denilen çok büyük balıklar yakaladılar ve bunlardan en iyilerini krala getirdiler; kral bunlardan çok yedi ve yedikten sonra uyumak için uzandı. Uyandığında kendini çok hasta hissetti, hemen atına binerek Akka'ya döndü. Orada hastalığı daha da şiddetlendi ve öldü. Kraliçe Ysabel'den üç çocuğu kalmıştı: Amaurri adında bir oğlan ve iki kız; birinin adı Sebile idi ve Ermenistan beyi Kral Livon ile evliydi; diğerinin adı Melissent idi ve Antakya prensi Beymont'un oğlu Trablus kontu ile evliydi. Kral Haymeris ölünce, krallığın baronları ve şövalyeleri Kraliçe Ysabel'in huzurunda toplandılar ve onun onayı ile krallığın naipliğine, Beyrut beyi olan ve Kraliçe Ysabel'in anne bir kardeşi olan Johan d'Ybelin'i seçtiler. Çok

geçmeden Kral Amaury'nin oğlu olan çocuk da öldü ve kraliçe Ysabel de büyük bir üzüntü içinde vefat etti.

Sayfa 306
Krallığın varisi, Montferrat markizi Conrat'tan olan en büyük kızı Marie idi ve o sırada Johan d'Ybelin'in vesayeti altında kalmıştı evlenmesi için Patrik Aubert (Lombard asıllıydı) başkanlığında toplandılar. Krallığın şövalyeleri ve tüm ruhaniler, krallığı koruyabilecek ve sürdürebilecek bir adama genç kızı (Kudüs varisini) kiminle evlendirebilecekleri konusunda fikir alışverişinde bulundular.
Bölüm XIII
Fransa Kralı Philippe'e elçi göndererek krallığı koruyabilecek ve yönetecek soylu birini tavsiye etmesini istemeye karar verdiler. Bu karar üzerine anlaştıklarında, Aymar de Lairon adında krallığın zengin bir adamı (ki eşi Dame Juliane sayesinde Sezariye beyi idi) ile Toskana'da doğmuş olan Akka Piskoposu Gautier'i elçi olarak seçtiler. Marsilya'ya giderek oradan denize açıldılar ve Fransa'ya vardılar. Kralı bulduklarında kendilerine verilen görevi anlattılar. Kral onları dinledikten sonra bu konuyu düşüneceğini söyledi. Bir süre sonra Brienne kontu Johan'ı huzuruna çağırdı; kendisi çok yetenekli, cesur, zeki ve savaş konusunda çok tecrübeli bir şövalyeydi; kral onu çok severdi. Kral ona genç kızı ve tüm krallığı teklif etti.

Sayfa 307
Ona krallığı koruması gerektiğini, bu görevi üstlenmesini ve kralın bu konuda her türlü desteği vereceğini söyledi takip etmesini ve eğer isterse kendisini elçi olarak göndereceğini, zira niyetinin bu olduğunu bildirdi. Kral, Brienne kontu Johan'ı çağırtarak Tanrı'nın ona büyük bir onur bahşettiğini, eğer kabul ederse kendisine Kudüs tacının ve krallığının teklif edildiğini, bu teklifi kabul etmesi halinde kendisine yardım ve nasihat vaat ettiğini söyledi. Kont Johan bunu işittiğinde çok mutlu oldu; kralın önünde diz çökerek kendisini bu kadar büyük bir onura layık gördüğü ve seçtiği için ona teşekkür etti; zira bunun kralın bir lütfu olduğunu iyi biliyordu. Bazıları ise kralın bunu sadece kontu kendi yanından uzaklaştırmak için yaptığını düşünüyordu; çünkü kralın Champagne kontesi Dame Blanche'a duyduğu büyük sevgiden dolayı kontu kıskandığı söylenirdi; Kral Philippe, Kont Johan'ı her şeyden çok severdi, hatta Kont Johan kralın kuzeni Pierre d'Auceurre'e karşı bir saygısızlık yapmıştı, kral bu duruma çok üzülmüş ve onu yanından uzaklaştırmak istemişti. Ancak kral, Kudüs krallığının menfaatini gözeterek oraya bu toprakların yoksulluğuna dayanabilecek ve onu koruyabilecek bu kadar soylu ve zengin birini göndermeyi uygun bulmuştu.
Bölüm XIV
Bu işler karara bağlandığında, yukarıda isimlerini zikrettiğim elçiler, Fransa kralının ayarladığı bu işi tamamlamak ve onaylamak için tam yetkiye ve belgelere sahiptiler. Kont Johan'a deniz yoluyla ve Kudüs krallığının tüm halkı adına bağlılık yemini ettiler duyduklarında, Kont Johan Akka'ya geldiğinde, onu talep ettikleri gün, kendisine "Markiz" denilen hanımı eş olarak vermeleri gerekecekti; zira o, Markiz Conrat de Monferrat'nın kızıydı ve bu yüzden ona "Markize" deniliyordu.

Sayfa 308
Ona sadakat yemini edecekler ve Kudüs krallığının tüm haklarını talebi üzerine ona teslim edeceklerdi. Kont da hanımla evleneceğine ve Aziz Yuhanna gününden itibaren iki yıl içinde yola çıkacağına yemin etti. Bunun üzerine ona Sarazenlerle yaptıkları ateşkes süresi kadar mühlet verdiler. Tüm bu işler tamamlandığında, duyduğunuz üzere, elçiler Suriye'ye geri döndüler ve kendilerini gönderenlere yaptıklarını bildirdiler. Oradaki halk bu işten çok memnun oldu, çünkü Kont Johan'ın zengin olmadığını, Brienne kontunun krallığı naiplik (baillag) olarak tutmadığını biliyorlardı; zira burası onun yeğeni olan ve Puglia'da bulunan Kont Gautier'e aitti, ki o Gautier'den size daha önce bahsetmiştik. Bu işler anlattığım şekilde düzene girdikten sonra, Kont Johan Roma'ya gitti ve Papa'dan yardım istedi; Kudüs'ün kutsal toprakları için ona yardım etmesi için yalvardı. Papa Innocent ona Brienne toprakları üzerine 40.000 Tours lirası ödünç verdi; ancak daha fazla yardım etmedi ve yapamadı. Yola çıkma vakti geldiğinde, kendisine 40.000 Paris lirası veren Kral Philippe'ten izin aldı. Yanında 300 şövalye ve birçok zengin adam vardı ki bunlar onunla birlikte geldiler ve onunla birlikte öldüler; Akka'da Kont Johan'ın gelişi bekleniyordu.
Bölüm XV
Kont Henri ve Kral Heymeris'in yaptıkları evlilik ateşkese denk gelmişti, çünkü çocukları henüz reşit değildi. Kral Heymeris'in üç kızından ikisi ölmüştü: Gui ve Johan; geriye sadece Hugue kalmıştı ve o da bu evlilik yoluyla başa geçecekti. Kont Henri'nin kızlarından en büyükleri olan Marie de ölmüştü daha sonra Aelis adındaki diğer kızın evliliği gerçekleşti.

Sayfa 309
Amcaları Johan d’Ybelin ve Felipe d’Ybelin onu Kıbrıs’a götürerek Kral Hugue ile evlendirdiler ve ardından Akka’ya döndüler. Onlar döndüklerinde Sarazenlerle yapılan ateşkes sona ermişti; krallığın başında ise on bir yıl boyunca halkı yöneten Johan d’Ybelin’den başka savaşacak kimse yoktu.
Bölüm XVI
Bu kırk günlük süre zarfında, o sırada Şam’da bulunan Hedel Seif Eddin (Adil Seyfeddin), Akka’ya elçisini gönderdi ve onlara ateşkese uymak isteyip istemediklerini sordu; eğer isterlerse ona bildirmelerini, kendisinin de buna uyacağını ve çekileceğini; eğer krallık daha fazlasını isterse, o zaman Akka yakınlarındaki on şatoyu onlara bırakacağını bildirdi. Üç askeri tarikatın (Tapınak, Hospitalier, Alman) üstatları, ruhban sınıfı ve krallığın baronları, bu teklifi değerlendirmek üzere Patrik Aubert’in evinde toplandılar. Hospitalier Üstadı Frere Garin de Montagu ve Alman şövalyelerin Üstadı Frere Hermant ile Kudüs krallığının tüm baronları bu teklifi kabul etmeye karar verdiler ve buna göre görüş bildirdiler. Tapınak Üstadı Frere Felipe do Plaissié ise buna karşı çıktı ve ateşkesin bozulduğunu, zira ruhban sınıfının ve baronların krallığı korumak için daha iyi yollar bulmaları gerektiğini savundu.

Sayfa 310

Sonunda ateşkes bozuldu ve Hristiyanlar büyük bir orduyla sefere çıktılar Akka'ya geri döndüler, ancak büyük bir kazanç elde edemediler; çünkü o bölgede topraklar boşaltılmıştı ve Sarazenler Ürdün Nehri'nin ötesine çekilmişlerdi; zira Kont Johan'ın gelişinin Müslümanlar arasında büyük korku yarattığı söyleniyordu. Bu sırada Kont Brienne ve beraberindeki şövalyeler ile büyük bir halk kitlesi Marsilya'ya ulaştılar ve denize açıldılar. Kont Johan, Akka limanına girmesine izin verilmediği için Cayphas (Hayfa) limanına ulaştı.

Bölüm XVII

Akka'da onun geldiği duyulunca, onu karşılamak için 300 galeri hazırlandı. Kendisiyle birlikte olan zengin adamlar galerilere bindiler ve Akka denizindeki Flum Mort'a (Ölü Nehir) indiler; atlı ve yaya tüm halk, Latince ve Yunanca ilahiler söyleyen ruhban sınıfı ile birlikte onu karşılamaya gitti; aralarında Yahudiler de vardı. Onu şehre büyük bir neşeyle, borazanlar, çalgılar ve davullar eşliğinde soktular. Bu olay, bir çarşamba günü, Eylül ayında Kutsal Haç Yortusu arifesinde, Efendimiz İsa Mesih'in tecessüdünün 1208. yılında gerçekleşti.

Sayfa 311

OTUZ BİRİNCİ KİTAP

Bölüm I

Kont Johan karaya çıkıp Akka kalesine yerleşir yerleşmez, zengin ve fakir tüm şövalyeleri topladı ve genç kızı kendisine eş olarak vermelerini istedi. Hiç vakit kaybetmeden, ertesi gün Kutsal Haç Yortusu'nda, Aziz Yuhanna Kilisesi'nde Patrik Aubert'in eliyle evlendiler. Kont bizzat toprak sahiplerinin sadakat yeminlerini kabul etti. Akka'da kendisi ve eşiyle birlikte Sur Başpiskoposu Clarembaunt, Limoges Başpiskoposu Pierre, Sezariye Başpiskoposu, Nasıra Başpiskoposu Robert, Floransa Piskoposu Gautier, Akka Piskoposu Raol de Merencort ve Saete (Sayda) Piskoposu ile Tapınak Üstadı Guillaume de Chartres, Hospitalier Üstadı Garin de Mont Agu, Alman Şövalyeleri Üstadı Hermant ile Johan d'Ybelin, Balian de Saete, Raoul de Tabariè, Gui de Monfort ve Aymar de Ce huzurunda taç giydiler, Gyle de la Blanche Garde, Rohart de Cayphas, Amion d'Ays, Jofroi de Cafran ve diğer birçok şövalye büyük bir şenlik yaptılar.

Sayfa 312

Taç giyme töreni Pazar günü, Ekim ayının ilk gününde, düğünden sekiz gün sonra yapıldı.

Bölüm II

Kral Johan ve Kraliçe Marie taç giymek için Sur'da bulundukları sırada, Melec el-Adel'in oğullarından biri olan ve annesi bir Cordie olan, ancak babasının izniyle Akka önünde ordu toplamış Coradin (Muazzam İsa) adındaki kişi, şehrin dışındaki tüm silahlı adamları buldu. Onlara çok sert saldırdılar ve üzerlerine yürüdüler; öyle ki Garnier l'Aleman, bir okun atının kulağının altına isabet edip beynine saplanması sonucu atından düştü. Atı ters döndü ve o da yaralandı; onu tekrar ata bindirmek isteyenlerden birini yakaladılar; ancak o, elindeki büyük kargısıyla düşmanı darmadağın ederek bir Hristiyan'ı oradan kurtardı ancak yine de o kadar iyi direndiler

ki hiçbir şey kaybetmediler. Akşam vakti yaklaştığında Coradin halkını geri çekti ve kendi topraklarına döndü. Taç giyme töreninin üçüncü gününde kral, kraliçe ve diğer tüm halk Akka'ya geri döndüler.

Akademik Dipnot: "Cordie" Terimi, Eyyûbî Şeceresi ve Mesûdî Bağlamında Türk Soyu ile İlişkisi

Kaynak Metin (Eski Fransızca):

"En tant came li rois Johans et la raine Marie estoient a Sur por lor coronement, un des fiz Melec el Adel, qui avoit nom Coradins, et ce nom avoit il par ce que sa mere estoit Cordie, mais il estoit apelez Melec el Mehaddan..."

Tarihsel ve Şeceresel Analiz: L'Estoire de Eracles kroniğinde Melik el-Âdil'in oğlu el-Muazzam Îsâ'nın (metinde Coradins) isimlendirilme gerekçesi matriliner (anne soyuna dayalı) bir tespitle sunulmuştur: "et ce nom avoit il par ce que sa mere estoit Cordie" (bu ismi, annesinin bir Kordlu/Karduklu olması sebebiyle almıştı). Bu pasajda Selahaddin Eyyûbî veya Melik el-Âdil doğrudan "Cordie" olarak tanımlanmamış; aksine Melik el-Âdil'in kadim Kord/Kardu halkına mensup bir kadınla yaptığı evlilik ittifakı ve bu birleşimden doğan oğul vurgulanmıştır.

Mesûdî'nin Perspektifi: Cordie/Gord Toplulukları ve Türk Soyu Bağlantısı: 10. yüzyıl müellifi el-Mesûdî'nin Murûc ez-Zeheb eserindeki tanımlamaları, bu "Cordie/Gord" kimliğinin Orta Çağ'daki gerçek mahiyetini ortaya koymaktadır.

Mesûdî Orijinal Fransızca Metin (Meynard & Courteille):

"Nous ne dirons rien ici des Gouzes ni des Kharlodj, fractions de la race turque qui habitent aux environs du Gordjistân..."

Türkçe Akademik Tercüme:

"Burada, Gordjistân (Kord/Gord yurdu/Karduk bölgesi) civarında ikamet eden, Türk soyunun (race turque) kollarından olan Oğuzlar (Gouzes) ve Karluklar (Kharlodj) hakkında bir şey söylemeyeceğiz."

Sonuç ve Nihai Değerlendirme: Mesûdî'nin tasnifi, Cordie (Kord/Kardu) coğrafyasında meskûn olan ve bu isimle anılan toplulukların, aslında Türk soyunun kollarından olan Oğuz ve Karluk boylarıyla coğrafi ve etnik bir bütünlük teşkil ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Fransızca metindeki "Cordie" ifadesi ve Ermenice tercümelerdeki Քուրդ (K'urd/Kord) yazımı, antik Karduk mirasını taşıyan ancak Mesûdî'nin tanımıyla Türk soyuna mensup bu topluluklara işaret eder. Dolayısıyla, Melik el-Âdil'in eşi üzerinden hanedana dahil olan bu kimlik, bölgedeki Türk boylarının (Oğuz ve Karluk) tarihsel varlığı ve antik Karduk terminolojisinin Orta Çağ'daki tanımlmasıdır.

Sayfa 313

Bölüm III

Şimdi Kral Johan'dan bahsetmeyi bir kenara bırakıp, size Ermenistan beyi Rupin'in kızı Ysabel ile evli olan Prens Beymons'un (Bohemond) bıraktığı diğer topraklardan bahsedeceğiz; zira Rupin öldükten uzun bir süre sonra Prens Beymons'un varisi olmuştu. Livon hapisinden çıktıktan bir süre sonra öldü. Haber Lyon'a (Leon) ulaştı ve yeğeni Rupin'in oğlu olan kişiyi Antakya'yı ele geçirmesi için gönderdi; zira o orayı istiyordu. Halk Antakya'da toplandı; halk Prens Beymons'un ölmek üzere olduğunu ve oradan kaçamayacağını görünce, Prens Beymons'un oğlu Trablus Kontu'na haber gönderdiler. Halk Prens Beymons'un öldüğü gün Antakya'ya girdi. Belediye çanını çaldılar ve şövalyeler ile diğer iyi adamları topladılar; onlara, babası haksız yere öldürülen ve toprakları alınan asıl varis olarak onu kabul etmeleri için yalvardılar. Onu kabul ettiler ve kendisini senyör ve prens ilan ettiler. Kral Lyvon şehre geldiğinde içeri girmek istedi; ancak durumun sandığından farklı olduğunu görünce geri döndü. Böylece Kral Lyvon ile Prens Beymont arasında uzun süren bir savaş başladı ve Ermeniler şehre pek çok kez girdiler, ancak sonra zorla dışarı atıldılar. Tüm bu olaylar sırasında, prens Patrik Pierre ile ters düştü. Prens, sarayda prensin yolunu gözleyen piskoposa gitti patriği silah zoruyla yakalayıp hapse attı.

Sayfa 314

Orada patriğe yiyecek ve içecek verdiler ancak su içmesine izin vermediler; susuzluktan o kadar kıvrandı ki önündeki lambanın yağını içti ve bu ızdırap içinde zindanda öldü. Antakya ve Ermenistan arasındaki bu savaş sürerken, Trablus topraklarında Renoart adında, Nefin beyi olan bir adam vardı. Kendisi, soylu bir adamın kızı olan ve Astefort adında bir şatoya sahip olan Ysabel ile evlenmişti.

Prens Beymont, rızası olmadan evlendiği için bu durumdan çok rahatsız oldu ve o şatonun kendi hakkı olduğunu iddia ederek şatoyu kuşattı. Prens onu mahkemeye çağırdı, ancak o gelmeyi reddetti. Prens onu yargılamaya karar verdi. Mahkeme, prensin onun sahip olduğu her şeyi geri alabileceğine hükmetti.
Bölüm IV
Renoart, Ermenistan Kralı'na, Tabariè'li Oste'nin varisine ve Raol ile kardeşine ve Trablus'un pek çok şövalyesine giderek Nefin'in güvenliği için ittifak kurdu. Prensi pusuya düşürdüler ve Nefin halkı Trablus önünde büyük zararlar verene kadar durmadılar. Bir keresinde Bertran Barbe adında bir şövalye o kadar hızlı sürdü ki Trablus kapısından içeri girdi ve orada vergi toplanan kazanı mızrağıyla devirdi. Bu savaşta çok cesurca savaştı, ancak bir gözünü kaybetti ve bir akrabası da öldürüldü.

Sayfa 315
Hues adında biri öldürüldü ve Gui de Gybelet'in kardeşi yaralandı; her şeye rağmen Nefin halkına karşı onur ve başarıyla geri döndüler; ancak onlar o kadar gururluydular ki bu başarıyı kabul etmediler. Bunun üzerine Renoart geri döndü ve krallığı zayıflatmaya başladı, zira Kral Haymeri ölmüştü. Johan d'Ybelin de krallığın naibi (bail) olduğu için ona karşıydı; Renoart de Nefin'in kızı ile Johan d'Ybelin'in kız kardeşi evliydi. Prens bunu görünce halkını topladı ve Akka'ya haber göndererek dört Ceneviz kadırgası kiraladı ve Nefin'i kuşatmak üzere yola çıktı. Yine bir çılgınlık anında kaleyi ele geçirdiler. Prens kaleye girdiğinde Renoart dışarıda kaldı ve prens tarafından yakalanıp zindana atıldı. Prens şatoyu kuşattı ve teslim olana kadar oradan ayrılmadı; Renoart da hapis cezasından kurtulmak için Nefin'i teslim etti ve Kıbrıs'a gitti ve orada öldü. Şimdi size Kıbrıs'tan bahsedeceğim.
Bölüm V
Kral Hugues reşit olduğunda, Gautier de Monbeliart'ın naipliği sona erdi. Gautier krallığı teslim ettiğinde, Kral Hugues babası Kral Haymeri'nin bıraktığı hazinenin hesabını sordu; zira Gautier naip olduğu sürece 200.000 beyaz besant harcamıştı ve kralın buna hakkı olduğunu savunuyordu. Gautier de Monbeliart buna ertesi gün cevap vereceğini söyledi. Konakladığı yere döndüğünde dostları ona kralın bu konuda çok katı olduğunu söylediler ve bulabileceği her şeyi yanına almasını tavsiye ettiler.

Sayfa 316
Gautier bu tavsiyeye uydu ve gece olunca eşini ve en küçük kızını yanına alarak, sahip olduğu tüm altın ve gümüşü gizlice Tapınakçıların "Gastrie" denilen şatosuna götürdü. Orada Trablus'a gitmek için gemiler ve bir galeri kiraladı. Prens onu sevdiği için oraya gönderdi. Gautier oradan ayrılıp yeğeni olan ve kral olan Kont Johan'ın yanına gitti; kral onu büyük bir sevinçle karşıladı. Gautier, krallık için 200.000 besant harcadığını ve Kıbrıs naipliği süresince pek çok masraf yaptığını belirtti. Kral Johan buna inanmakta güçlük çekmedi, zira Gautier bir yıl boyunca 40.000 şövalye beslemiş ve Satalie'yi ele geçirmek için çok para harcamıştı. Kral Johan'ın elinde Gautier'in ona verdiği 5.000 besanttan başka bir şey yoktu; zira Kral Haimeri, kızı Borgoigne ile evlendiğinde ona Kıbrıs'ta büyük topraklar vermişti.

Bölüm VI
Kral Johan Akka'ya döndükten sonra, "Vissel" denilen yerde büyük bir sefer düzenledi. Diğer pek çok yerleşim yerini yerle bir ettiler ve oradan büyük miktarda esir ve ganimetle Akka'ya sağ salim döndüler. Ancak Hristiyanlar Akka'da uzun süre huzur bulamadılar, zira Gautier de Monbeliart deniz yoluyla bir sefer düzenleyerek Mısır topraklarına girdi ve Damiate (Dimyat) nehrine ulaştı; orada "Boré" denilen bir yerleşime saldırarak büyük ganimet elde etti ve Akka'ya geri döndü.

Sayfa 317
Hadel (Adil) ise Hristiyanların bu planını gördüğünde sandığından daha fazlası olduğunu gördü ve onlara daha önce hiç olmadığı kadar boyun eğdirdi. Ustaları ve işçileri toplayarak, "Monte-Tabor" (Tabor Dağı) adı verilen ve Efendimiz İsa'nın havarileri önünde şekil değiştirdiği tepe üzerinde bir kale inşa etmeye başladı. Orada Musa ve İlyas (Helye) görünmüştü. Bu kale yedi fersah uzaklıktan görülebiliyordu. Hristiyanlar bu inşaatı durduracak kadar güçlü değillerdi. Bu kale Aziz Yuhanna döneminden sonra tamamlandı ve oradaki ordu Hristiyanlara büyük zararlar verdi. Aziz Yuhanna yortusundan sonra, uzak ülkelerden hacılar gelmeye başladı. Bu hacılar arasında Bar-sur-Seine kontu ve Gierche'li Guillaume, Maulevrier'li Renaut, Jodoin Doe, Herbert de Chastel Vieil ve Choisuel'li Berteleme gibi çok zengin adamlar vardı. Kral Johan ve tüm bu halk, kalenin inşasına engel olamadıkları için çok üzüldüler. Kral Johan bir elçi göndererek Sultan'dan ateşkes talep etti. Ateşkes ilan edildiğinde, Richard d'Engleterre döneminden beri yürürlükte olan altı yıllık bir anlaşma yapıldı. Bu zor zamanlarda Tapınakçılar hem yaya hem atlı pek çok kişi topladılar ve Kral Johan'a yardım etmeleri için Jofroi de Caffran ve Amion d'Ays gibi şövalyelerini gönderdiler; onlar da Ermenistan topraklarına giderek savaştılar. Antakya prensi ve halkı da bu savaşa katıldı. Bu yüzden Selahaddin'in Gaston kalesini kuşatması üzerine bu savaş patlak verdi.

Sayfa 318
Tapınak'tan aldıklarını geri verdiler; sonra Ermenistan kralı Sarazenlere saldırdı ve buraları Tapınakçılara geri vermek istemedi. Ermenistan kralı bu büyük gücü görünce Tapınak ile barış yaptı ve Gaston kalesini onlara geri verdi.
Bölüm VII
Bundan sonra Prens Beymons Trablus'taydı; Antakya'dan ayrılan bir grup adam, Ermenistan Kralı Livon'a giderek şehri ona teslim edeceklerini söylediler. Kral hemen ordusunu topladı ve Rupin'i yanına alarak Antakya şehrine girdi. Şehri ve topraklarını üç yıl boyunca elinde tuttu; bu süre zarfında Prens Rupin çok yoksullaştı ve kötü danışmanlar yüzünden halkın sevgisini kaybetti. Halk ona karşı isyan etti ve şehri Prens Beymont'a geri vermek üzere anlaştılar. Beymont büyük bir orduyla şehre geldi, halk onu içeri aldı ve Rupin kaçmak zorunda kaldı. Rupin atıyla kaçarken kaleye sığındı; ancak orada daha fazla kalamayacağını anlayınca Ermenistan'a sığındı ve kaleyi Aziz Yuhanna Hospitalier Şövalyeleri'ne bıraktı; onların komutanı Ferrant de Beraut idi. Prens Beymons kaleyi kuşattı ve kale ona teslim edilene kadar kuşatmayı kaldırmadı.

Bölüm VIII
Kral Johan'ın ateşkesinin dördüncü yılında, Papa III. Innocent (ki çok bilge ve güçlü bir adamdı), genel bir konsil toplanması için tüm Hristiyan âlemine çağrıda bulundu.

Sayfa 319
Tüm ruhaniler orada toplandı gelebilen ruhaniler geldi; gelemeyenler ise mesajlarını gönderdiler. Kral Johan, Johan le Tor'u Papa'ya göndererek Kudüs topraklarının ihtiyacını, yoksulluğunu ve ateşkesin durumunu bildirdi. Johan le Tor, Fransa'ya giderek Kral Philippe'e ve oğlu Loys'a ve Fransa krallığının baronlarına bu durumları anlattı ve onlardan yardım istedi. Konsil, Aziz Andreas Yortusu'nun ertesi günü Saint Johan de Latran Kilisesi'nde toplandı; bu olay Efendimiz İsa Mesih'in tecessüdünün 1215. yılında gerçekleşti. Papa orada Haçlı Seferi vaazları verdi. Fransa'da Akka Piskoposu Jacques de Vitri, çok iyi bir vaiz olduğu için bu göreve seçildi. Kudüs Patriği Raol de Jerusalem de bu konsilde hazır bulundu. Bu sırada, Kral Johan'ın amcası olan ve Sur kuşatmasında ölen Brienne'li André'nin oğlu, Rameru beyi Herart de Brienne Suriye'ye geldi. Kral Johan'ın Sur'da olduğu bir gün, Kont Henri'nin kızı olan Felipe ile evlenmek istedi ve Akka kalesinden gizlice ayrılarak Herart de Brienne'in evine gitti ve orada bir Cuma günü evlendiler.

Sayfa 320
Kral Johan bunu duyduğunda çok sinirlendi ve bu evliliğin neden yapıldığını sordu zira Champagne kontesi Blanche'ın, Kraliçe Marie'nin (ki ona Markize denirdi) ölümü üzerine vasiliği altında kalan kızı Ysabel'in bu evlilikten zarar görmesini istemiyordu; zira Kral Johan ondan olan kızı Ysabel'i imparatorla evlendirmeyi planlıyordu.
Bölüm IX
Kral Johan, eşi Kraliçe Marie'nin ölümünden sonra kızının vesayeti (baillage) nedeniyle hüküm sürmeye devam etti. Bu sırada, ilk eşinden olan Ermenistan Kralı Livon'un kızı Estefenie ile evli olan Herart de Brienne, eşi Felipe'yi de yanına alarak denizi geçti ve Champagne'e gitti; orada Kontes Blanche ve oğlu Tibaut'a karşı büyük bir dava açtı; Tibaut o sırada henüz şövalye değildi. Bu sırada İngiltere baronlarının büyük bir kısmının kralları Johan'a karşı isyan ettikleri ve ona karşı pek çok suçlama ve aşağılamada bulundukları duyuldu. Kendi aralarında anlaşıp Fransa Kralı Philippe'in oğlu Loys'u çağırdılar ve onu İngiltere kralı yapmak istediklerini söylediler. Loys bu teklifi kabul etti ve hazırlıklara başladı. Kral Johan bunu duyunca çok korktu; Roma'ya elçiler göndererek Papa'dan yardım istedi ve tüm krallığını ona bağışladı; bunun karşılığında her yıl bir sterlin vergi ödemeyi kabul etti. Papa ise Fransa'ya bir mesaj göndererek Loys'u ve ona destek verenleri aforoz etti ancak bu durum onlara pek zarar vermedi.

Sayfa 321
Loys İngiltere'ye geçti ve yanındaki halkla birlikte orayı istila etti. Perche kontu ile Nicôle adındaki bir yerde savaşa girdiler, ancak yenilgiye uğradılar. Blois kontu ve Biauijue'li Guichart orada öldüler; Nevers kontu ise savaştan kaçtığı için çok eleştirildi. İngiltere'ye dönen Loys, Johan'ın ölmesini bekledi ve Londra'ya yerleşti.

Kral Johan bir hastalıktan dolayı öldüğünde, baronlar çocuk yaştaki oğlunu kral yapmak istediler. Loys ise bu durumdan çok rahatsız oldu ve Londra'da kuşatıldı; sonunda bir anlaşma yaparak Fransa'ya geri döndü.

Bölüm X

Şimdi Papa III. Innocent'in başlattığı Haçlı Seferi'ne geri dönelim. Sarazenlerle yapılan ateşkesin sona ermesiyle birlikte, Hristiyanlar kutsal topraklara gelmek için hazırlıklara başladılar savaşın başlangıcıydı.

Sayfa 322

Bu sırada Macaristan Kralı André ve Osterreich (Avusturya) Dükü Bertot yola çıktılar. Yanlarında büyük bir halk kitlesi getirdiler; yolda pek çok Alman, Macar ve Fransa krallığından soylular onlara katıldı. Dağların ötesindeki topraklardan gelen halkın sayısı azdı, çünkü Fransa'nın asıl soylu sınıfı Loys ile birlikte İngiltere'ye gitmişti; bu yüzden Almanlar ve Macarların yanında çok az Fransız vardı. Onlar Puglia'ya ulaştılar ve Akka'ya geçerek kumsalda konakladılar. Oraya vardıklarında Prens Beymont'a haber göndererek orduya katılmasını istediler; o da zengin ve şatafatlı bir şekilde ordusuyla geldi. Yanında Gybelet beyi Gui, Trablus mızrakçısı Gerart de Han, Trablus mareşali Johan ve diğer pek çok soylu vardı. Ayrıca Kıbrıs Kralı Hugue'ye de haber gönderdiler. O da Kıbrıs ve Suriye'den topladığı şövalyeler ve Turcopollar ile büyük bir orduyla Akka'ya geldi. Sezariye beyi Gautier, Beyrut beyi Johan d'Ybelin ve kardeşi Phelipe d'Ybelin ile Bessan beyi Gautier de orduya katıldılar. Nicosia Başpiskoposu Estorgue da onlarla birlikteydi. Akka'da toplandıklarında, Macaristan kralının çadırında bir parlamento kurarak neler yapacaklarını kararlaştırdılar; ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı....

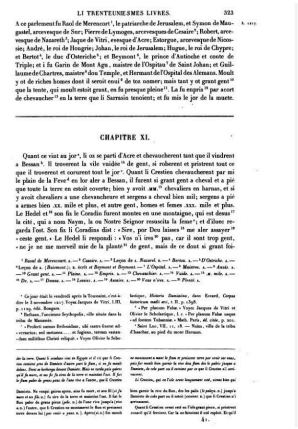

Sayfa 323
BÖLÜM XI

Bu görüşme üzerine Kudüs Patriği Raol de Merencort, Sur Başpiskoposu Symon de Maugastel, Kayserya Başpiskoposu Pierre de Lymoges, Nasıra Başpiskoposu Robert, Akka Piskoposu Jacques de Vitri, Lefkoşa Başpiskoposu Estorgue, Macaristan Kralı Andrew, Kudüs Kralı Jean, Kıbrıs Kralı Hugh, Avusturya Dükü Bertot, Antakya Prensi ve Trablus Kontu Bohemond, Saint Johan Hastanesi Üstadı Garin de Mont Agu, Tapınak Şövalyeleri Üstadı Guillaume de Chartres ve Alman Hastanesi Üstadı Hermant hazır bulundular. Orada o kadar çok zengin soylu vardı ki, bulundukları çadır neredeyse tamamen doluydu. Ortak bir kararla, Sarazenlerin elinde tuttuğu topraklarda bir sefer [atlı yürüyüş] yapılmasına karar verildi ve yola çıkış günü kararlaştırıldı.
Gün ağardığında ordu Akka'dan ayrıldı ve Bessan'a varana dek yol aldı. Oraya vardıklarında şehri halktan boşaltılmış buldular; her şeyi yağmalayıp gün boyu orada kaldılar. Hristiyanlar Fève Ovası'ndan geçerek Bessan'a doğru ilerlerken, atlı ve yaya o kadar kalabalıktılar ki tüm yeryüzü onlarla kaplı gibiydi; tam teçhizatlı iki bin şövalye ve atlıların yanı sıra yirmi binden fazla piyade, uşak ve diğer halktan kimseler vardı. El-Adil ve oğlu Muazzam bir dağa çıkmışlardı; bu yer, Efendimizin [İsa] bir kadını dirilttiği Naym şehri üzerindeydi. Buradan orduyu izliyorlardı. Oğlu Muazzam şöyle dedi: "Efendim, Tanrı aşkına, gidip bu insanlara saldıralım." El-Adil ise ona şöyle cevap verdi: "Oraya gitmeyeceksin, çünkü onlar çok kalabalıklar; ben bu topluluğun çokluğuna şaşırmıyorum, asıl bu kadar büyük bir birliğin nasıl olup da tek bir seferde buraya geldiğine şaşırıyorum; zira ne yenebilirler ne de savaşta alt edilebilirler; onlara karşı gelmek akıl kârı değildir, çünkü onlar öfke ve savaş ateşiyle doludurlar; eğer sabredersek bizi yenemezler; çünkü yorulacaklar ve dağılacaklar, o zaman hayatta kalanlar hastalıktan kurtulacak ve Akka'ya geri dönecekler ve biz de toprağımıza geri döneceğiz; böylece toprağımızdan susuz ve tehlikesizce kurtulmuş olacağız."

Sayfa 324
"Zira onların sefer vakti gelmiştir; onlara karşı savaşmak akıllıca bir iş değildir, çünkü onlar şu an çok ateşli ve savaşmaya isteklidirler; sabredersek kendi kendilerine tükenecekler, hastalıktan kırılacaklar ve Akka'ya geri dönecekler; biz de böylece topraklarımıza, tehlikesiz ve kan dökmeden kavuşmuş olacağız."
BÖLÜM XII
Hristiyanlar Ghor topraklarına girdiklerinde Şeria Nehri'ni Judaire Köprüsü'nden geçtiler; sonra tüm Celile Denizi'nin etrafını dolaştılar ve Şeria'yı tekrar Jacob Geçidi'nden geçerek on üçüncü günde Akka'ya geri döndüler; yanlarında çok sayıda esir ve ganimet getirmişlerdi. Doğu ordusu bir ay boyunca Akka'da kaldıktan sonra Tabor Dağı'na gittiler ve tepeye çıkarak oradaki kaleye iki gün boyunca saldırdılar ancak bir sonuç alamadılar. Doğu ordusu on gün boyunca orada kaldı veya Croisson Deresi kıyısındaki düzlükte konakladı. Gördüler ki kaleyi kuşatmak ve her bir yanından saldırı düzenlemek için kuşatma makineleri olmadan bu iş mümkün olmayacaktı, bu yüzden bu işten bir kazanç sağlayamayacaklarını anladılar. Böylece kayıp vermeden ve bir kazanç elde etmeden Akka'ya geri döndüler; ancak kaleye veya şehre saldırdıklarında hiçbir Sarazen'i öldürmediler veya yaralamadılar.

Ardından Akka'da yaklaşık altı hafta kaldılar; sonra ordu oradan ayrıldı ve Sayda topraklarına gitti. Orada, Beaufort Kalesi'nin aşağısındaki Jermain Vadisi'nde dört gün kaldılar; sonra denize doğru indiler ve Sayda şehrinde konakladılar.

Sayfa 325
Burada on bir gün ve Baharie Çeşmesi'nde on bir gün kaldılar. Bu bölgede bulundukları süre boyunca kolcular her gün araziyi tarayarak esirler ve hayvanlar topluyorlardı; elbiseler ve yiyeceklerle dolu evler [kasabalar] buluyorlardı; bunlarla kendilerini donatıp yanlarında taşıyorlardı ve altıncı günde ana orduya geri dönüyorlardı. Bu seferler sırasında Tabor Dağı ve Sayda'ya yapılan akınlarda Macaristan Kralı hiçbir saldırıya bizzat katılmadı, ancak adamları oradaydı; Akka'da kalarak kendisini rahat ettirmek niyetindeydi. Zira adamları oradaydı ve ordunun başında Dionise adında zengin bir adam vardı. Bu üç seferin hiçbirinde ordunun karşısına savaşacak veya saldıracak bir Sarazen topluluğu çıkmadı; her şey yolunda gitti ve sanki yeryüzünde tek bir Türk yokmuşçasına geri döndüler.
Dipnot: Metinde geçen "Sarazen" (Sarrazin) tabiri, tarihsel süreçte dinsel bir nitelemeden ziyade, çadırlarda yaşayan, yerleşik olmayan ve göçebe/yarı-göçebe hayat süren toplulukları tanımlamak için kullanılan genel bir üst kavramdır. İslam öncesi dönemden itibaren bu sosyolojik yaşam biçimini ifade eden terim, Haçlı Seferleri ve özellikle Ermeni tarih yazıcılığı geleneğinde (Kilikya Ermeni Krallığı ve çevresi) yeni bir anlam kazanmıştır.
Söz konusu dönemde, bölgedeki askeri gücü temsil eden ve ordugah düzeninde yaşayan Türkî unsurların (Selçuklular, Türkmen grupları ve Memlük askeri kastı) baskın karakteri, yazarın bu kadim "göçebe savaşçı" imgesini doğrudan Türklerle özdeşleştirmesine yol açmıştır. Metinde yer alan "bir Sarazen topluluğu çıkmadı" ifadesinin hemen akabinde "sanki yeryüzünde tek bir Türk yokmuşçasına" denilmesi, yazarın zihninde Sarazen kavramının etnik ve askeri bir karşılık olarak tamamen Türk kimliğine büründüğünü göstermektedir. Bu kullanım, terimin İslam öncesi "çadırda yaşayan topluluk" anlamından evrilerek, Orta Çağ kroniklerinde Türk hegemonyasını tanımlayan spesifik bir askeri/etnik göstergeye dönüştüğünün açık bir kanıtıdır.
Bu yaklaşım, terimin kökenindeki "yaşam tarzı" (çadır hayatı/göçebelik) vurgusunu korurken, metindeki bağlamın neden doğrudan "Türkleri" işaret ettiğini akademik bir zemine oturtmaktadır.

BÖLÜM XIII
Chandelor [Şemdan] bayramı geldiğinde, Macaristan Kralı Andrew ve Kıbrıs Kralı Hugh ile Antakya Prensi Bohemond Akka'dan ayrılıp Trablus'a [Tripoli] gittiler; oradan Macaristan Kralı ayrılıp Ermenistan'a geçti; sonra gemiyle denize açıldı, Akdeniz'i geçti ve kendi toprağına ulaştı. Trablus'ta bulunan Kıbrıs Kralı, Prens Bohemond'un kız kardeşi Melisende ile evlendi ve Trablus'ta büyük düğün şenlikleri yapıldı. Düğünden kısa bir süre sonra Kıbrıs Kralı Hugh bir hastalığa yakalanarak vefat etti; Trablus'taki Saint Johan Hastanesi Kilisesi'ne defnedildi. Daha sonra orada bulunan üç büyük bey; Kudüs Kralı Jean, Avusturya Dükü, Saint Johan Hastanesi, Tapınak ve Alman Hastanesi üstadları ile Akka'da bulunan diğer hacılar ve Avesnesli Gautier konsey kurdular ve Akka'da Cesare [Kayserya] Kalesi ile Castellum Peregrinorum'u [Hacılar Kalesi] tahkim etmeye karar verdiler. Avesnesli Gautier, bu kalenin hamisi olmayı üstlendi ve ilk taşı bizzat kendisi koydu; diğerleri de ona yardım ettiler.

Sayfa 326
Gautier, Sarazenlerin üzerine ilk taşı koydu ve işçilere ödeme yaptı; kuşatmayı tahkim ettiler ve Paskalya'ya kadar bu işlerle uğraştılar. Paskalya'dan sonra bu kalelere garnizon bırakıp Akka'ya döndüler. Ardından Gautier d'Avesnes kendi ülkesine gitti ancak kaleyi korumaları için orada kırk şövalye ve bir yıllık ödenek bıraktı.

BÖLÜM XIV

Bahsi geçen bu topluluk Akka'da toplandığında, Hristiyanlığın onuru ve faydası için ne yapabileceklerine dair istişare ettiler. Mısır topraklarına gidip Dimyat [Damietta] şehrini kuşatmaya karar verdiler. Karar kesinleşince, yanlarına sadece üç yüz şövalye alabileceklerini gördüler; bu yüzden her biri Turkopollere [yerli hafif süvari], serjanlara, okçulara ve arbaletçilere ödeme yaptılar; kadırgalar ve diğer gemiler tedarik ettiler; altı aylık erzak, atlar ve diğer teçhizatı gemilere yüklediler. Pentecoste [Hamsin] yortusunun sekizinci günü olan Pazar günü Akka limanından ayrıldılar; bu, Mayıs ayının on dokuzuncu günüydü ve Efendimizin doğumunun 1218. yılıydı. Seyfeddin el-Adil bu hareketi durdurmak için çok uğraştı ancak Hristiyanların Mısır'a gitmesini engelleyemeyeceğini görünce onlara mani olmadı. Hristiyanlar vardıklarında karaya çıkışlarına karşı koyan veya engel olan kimseyi bulamadılar; gruplar halinde karaya çıktılar. Vardıkları gibi üç gün boyunca konakladılar ve nehrin ağzına yerleştiler; gemilerini o bölgede oldukça geniş olan nehrin içine çektiler. Herkes güvenle karaya çıktığında, kuşatma makinelerini ve merdivenlerini kurdular ve tam teçhizatlı olarak nehir kıyısı boyunca şehrin karşısına kadar ilerlediler. Şehir ile ordu arasında nehir vardı ve nehrin üzerinde, bir ucu şehre diğer ucu şehrin bir kulesine bağlı bir zincir bulunuyordu.

Sayfa 331

Tabor'da babasının kendisine söylediği gibi davrandı. Hristiyanlar Türklerin saldırılarını gördüklerinde, geri çekilmeye karar verdiler ve bir hat [merdiven] oluşturdular; Türklerin yaklaşık on mil önünden yürüdüler. Türkler saldırıya geçtiğinde, arkadaki okçular veya arbaletçiler olmadığı için büyük zorluk çektiler; çünkü Türkler onlara çok yakın geliyor ve atlarını öldürüyorlardı. Ordunun büyük bir kısmı atlarını kaybettiğinde, katırlar ve yük hayvanları üzerinde geri dönmek zorunda kaldılar; bu yüzden çok zorlandılar. Hristiyanlar bu şekilde bozguna uğratıldılar; bu olay Saint Johan Decolace bayramı olan bir Çarşamba günü gerçekleşti ve orada seksen şövalye ile çok sayıda Turkopol, uşak ve teçhizat kaybedildi. Kaçmayı başaranlar, kendilerini gece vakti Carme [Karmel] Dağı'na attılar ve oradan Akka'ya ulaştılar; orada büyük bir keder ve ağlayışla karşılandılar, zira bu büyük bir talihsizlikti.

BÖLÜM III

Paskalya'dan sonra, Mısır topraklarına varışlarının birinci yılı tamamlandığında, orduya Papa tarafından gönderilen, Pelage adında bir elçi [Legat] geldi; kendisi Albane Piskoposu ve Portekizliydi. Yanında dağların ötesinden ve İtalya'dan gelen çok sayıda insan ve Fransa krallığından gelen zengin beyler vardı. Bunlar arasında Hugue le Brun, Marche Kontu ve Symon de Gienvile de bulunuyordu.

Sayfa 332

Johan d'Arcie ve kardeşi Gui de Pigi, Erart de Chacenai, Nanueil'den Mile ve kardeşi André, Beauvais Piskoposu, Fransa Şansölyesi Gautier ve oğlu Adan ile daha pek çok yiğit savaşçı ordudaydı. Onlarla birlikte, Kral Jean'ın yeğeni Marguerite de gelmişti; kral onu Sayda Senyörü Balian ile evlendirmek için çağırmıştı. Balian;

Rihnel ve Yde'nin oğlu, Kral Jean'ın kız kardeşinin oğluydu. Avusturya Dükü, orduda sekiz aydır bulunduğunu ve çok masraf yaptığını, artık elinde harcayacak bir şeyi kalmadığını görünce ordudan ayrılıp kendi ülkesine döndü. Eylül ayında ordu çok zayıflamıştı; eğer Gybelet Senyörü Gui ona elli bin Sarazen besantı borç vermeseydi durum daha da kötü olacaktı.

BÖLÜM IV

Sultan [Kamil], Hristiyanların her geçen gün güçlendiğini görünce, altından yapılma bir kuleyi [Zincir Kulesi] denemeye karar verdi. Kulenin büyük bir dayanıklılığı vardı ve halife tarafından gönderilmişti.

Sayfa 333

Bir sabah Boré köprüsü tarafına geçti ve tüm birliği at sırtına geçirip birliklerini [escheles] kumun üzerine, Hristiyanların savunma hatlarının [lices] önüne dizdi. Bir grup piyade askeri, nehrin Hristiyan ordusuna bakan kısmından gemilerle karşıya geçti; on beş bin kişiydiler, diğerleri ise nehrin öbür yakasında kaldılar. Kral Jean, Müslümanların hatlarının karşısına kendi birliklerini yerleştirdi ve mevzilendirdi. Sayıları yedi bin süvari kadardı. Kral Jean, tüm bu insanların nehri geçip ordugaha doğru ilerlediğini görünce çok şaşırdı. O sırada konestabl olan Montbeliartlı Ode'yi yanına çağırdı; ayrıca Saint Johan Hastanesi Mareşali Aymar de Layron, Pise'den zengin ve yiğit bir adam olan Godefroi Most ile birlikte üç yüz kadar şövalye ve serjanı yanına aldı. Atlıların nehrin kıyısı boyunca ordugaha doğru ilerlediğini gördüğünde, Türklerin diğer taraftan onlara engel olamayacağını ve saldıramayacağını anladı. Eğer bu durumda geri çekilseydi her şeyin kaybolacağını düşünerek kendini tehlikeye attı. Yanındaki az sayıda atlıyla birlikte, karşısına çıkan ve kendisine doğru ilerleyen Müslüman birliklerinin arasından atını mahmuzlayarak geçti. O kadar büyük bir cesaretle atıldı ki düşman hatlarını yardı; üzerinde zırhı [hauberc] ve miğferi vardı. Elinde büyük bir sancak taşıyordu. O kadar büyük bir hızla düşman saflarına daldı ki önüne çıkanı mızrağıyla devirdi. Atı çok güçlüydü ve büyük bir süratle ilerliyordu; o kadar sert vurdu ki karşısındakinin zırhını parçalayıp onu yere serdi. Bunu gören diğerleri de ona katıldı. Müslümanlar bu durumu ve sancaktarlarının yere düştüğünü görünce bozguna uğrayıp nehre ve gemilerine doğru kaçmaya başladılar.

Sayfa 334

Hristiyanlar onları kovaladılar ve yakaladıklarını öldürdüler; o gün nehirde boğulanların sayısı üç binden fazlaydı. Sultan, halkının bozguna uğradığını görünce geri çekildi ve ordugahına döndü. Efendimiz İsa, o gün büyük bir tehlike içinde olan Hristiyanları korudu. Kral Jean, on dokuz Ekim günü Aziz Denise bayramında büyük bir zafer kazandı. Bu olay, Fransızların orduya gelişinden önceki ilk kış gerçekleşti.

BÖLÜM V

O yaz, Hristiyanlar nehri geçmeden önce, Coradin [Muazzam İsa], Hristiyanların ne yapacağını görmek için Kayserya [Cesaire] Kalesi'ni kuşatmak üzere yola çıktı. Yanına üç yüz mancınık [perrieres] almıştı ve gece gündüz kaleyi dövüyordu. Kale küçüktü ve garnizonu zayıftı. Akka'da bulunan Kralın adamı Garnier l'Alemant,

durumu duyunca kralın izniyle komünlerden ve diğer yerlerden bir grup asker toplayıp deniz yoluyla Kayserya Senyörü Gautier'e yardıma gitti. Kayserya Senyörü, Garnier'den kaleyi kral adına teslim almasını istedi, zira kendisi orayı tahkim etmek için harcadığı masrafları kraldan geri alamamıştı. Garnier kaleyi teslim almayı reddetti ancak orayı savunacaklarına ve koruyacaklarına dair söz verdi. İçeriye adamlarını, silahlarını ve erzaklarını yerleştirdiler. Türkler kaleye vardıklarında orayı kuşattılar ve beş gün boyunca şiddetli saldırılar düzenlediler. Akka'ya haber gönderip yardım istediler ancak oradakiler yardıma gelemediler, zira Türkler nehri tutmuşlardı. Sonunda kale savunulamaz hale gelince, içeridekiler gece vakti gemilere binip ayrıldılar. Ertesi gün Türkler duvarları yıkıp kaleye girdiler ancak içeride kimseyi bulamadılar. Sultan kaleyi tamamen yerle bir ettirdi.

Sayfa 335
BÖLÜM VI
Dimyat önündeki Hristiyanlar, herhangi bir ilerleme kaydedemediklerini ve çabalarının sonuçsuz kaldığını görünce nehri geçip şehri kuşatmaya karar verdiler. Gemileri hazırlayıp şehrin kara tarafına çıkarma yapmak üzere tertibat aldılar; zira oradan saldırırlarsa şehri her gün biraz daha daraltabileceklerini düşünüyorlardı. Sultan, Hristiyanların bu niyetini fark edince nehir kıyısı boyunca derin hendekler kazdırdı ve buralara çok sayıda mancınık [perrieres ve mangoneaus] yerleştirdi; adamlarını atlı ve yaya olarak nehir boyuna dizdi. Hristiyanların nehri geçmeye çalışacağı gün geldiğinde, Sultan yanına amirlerini çağırdı. Bunlar arasında Halequenli Otevien ve Malemdin'in oğlu Halemdin ile Mestob'un oğlu gibi isimler vardı. Bunlar Müslümanlar arasındaki en seçkin şövalyelerdendi ve yedi yüz kadar süvarileri vardı. Sultan onlara, Dimyat şehri önünde garnizon kurmalarını ve Hristiyanların şehre girmesine engel olmalarını emretti. Onlar da şu cevabı verdiler: "Efendimiz, bizler sizin hizmetinizdeyiz ve ölmeye hazırız; ancak sizden ricamız, oğullarınızdan birini yanımıza vermenizdir." Sultan onlara şöyle dedi: "Sizden daha sadık ve daha akıllı kimsem yok; kardeşiniz Selahaddin'in ne kadar yiğit olduğunu biliyorsunuz; o, Akka kuşatması sırasında amcanız gibi her iki gözünü de kaybetmeyi göze almıştı." Sultan bu sözleri söylerken gözyaşlarını tutamadı. Amirler kalkıp ordugahlarına gittiler ancak Sultan'ın onları ölüme gönderdiğinden şüpheleniyorlardı.

Sayfa 336
Kendilerini ve adamlarını silahlandırıp şöyle dediler: "Sultanın bizi ölüme gönderdiğini ve utançla yüzleşmemizi istediğini biliyoruz. Ancak biz onun emrini yerine getireceğiz ve ona sadakatimizi kanıtlayacağız." Sultan ise onların bu durumundan şüphelenip kendi muhafızlarını da silahlandırdı. Ordugahta büyük bir gürültü koptu, herkes silahlanmaya başladı. Hristiyan amirler bu durumu görünce, Müslümanların saldırıya hazırlandığını sandılar ve atlarına binip ordugahın önüne mevzilendiler. Sultan, Hristiyanların bu kadar hızlı ve düzenli bir şekilde hazırlandığını görünce onların nehri geçeceğinden korkup geri çekildi. Gece boyunca her iki taraf da tetikte bekledi. Gün ağardığında Hristiyanlar dua edip birbirlerine

günah çıkarttılar; zira büyük bir tehlikeyle yüzleşeceklerini biliyorlardı. Efendimiz İsa, o gün kendilerine inanan ve sığınan kullarına merhamet etti.
BÖLÜM VII
Kral Jean, gün ağarırken adamlarından biri olan Marangoz Aubert'i yanına çağırdı ve ona küçük bir tekneyle karşı kıyıya geçip Türklerin ne durumda olduğunu kontrol etmesini emretti. Aubert gidip döndüğünde hiçbir hareket görmediğini bildirdi. Kral buna tam olarak inanmadı ve yanındaki Michel de Viz adlı bir şövalyeyi gönderdi. Michel de gidip döndüğünde Aubert ile aynı şeyi söyledi. Bunun üzerine kral herkesin toplanmasını emretti ve büyük gemilere bindiler. Atlar da gemilere yüklendi. Haziran ayının yirmi beşinci günü, bir Salı sabahı nehri geçtiler.

Sayfa 337
Saint Johan Hastanesi'ne ulaştıklarında orayı boş buldular ve Müslümanların ordugahına yerleştiler. Müslümanlar hiçbir direniş göstermeden çekilmişlerdi, zira Sultan onların kaçtığını düşünüyordu. Kral, Türklerin bir tuzak kurmuş olabileceğinden şüphelenerek ordunun etrafa dağılmasına izin vermedi; herkesin ordugahta kalmasını ve silah başında beklemesini emretti. Şehrin duvarlarından ordunun her hareketini izliyorlardı. Hristiyanlar şehri tamamen kuşattılar ve hiç kimsenin girip çıkmasına izin vermediler. Kral ve tüm Fransız soyluları, Fai kulesine yakın olan tarafta ordugah kurdular. Pizalılar da onlarla birlikteydi. Kalenin diğer tarafında Tapınakçılar ve Nevers Kontu yer alıyordu. Başka bir köşede Saint Johan Hastanesi şövalyeleri, diğer tarafta ise İspanyollar ve Provanslılar vardı. Nehrin kıyısında ise Legat, Romalılar, Frizonlar, Cenovalılar ve tüm İtalyanlar bulunuyordu. Alman Hastanesi şövalyeleri de onlarla birlikteydi. Hristiyanlar nehir kıyısındaki ordugahlarını terk etmediler; aksine hendekler kazarak orayı tahkim ettiler ve ordunun iki yakası arasında bir köprü kurdular. Kral büyük bir mancınık [trabuchet] yaptırdı ve bunu doğrudan Fai kulesinin karşısına yerleştirdi.
BÖLÜM VIII
Hristiyanlar şehrin etrafına yerleştiklerinde içeridekiler dışarı çıkamıyor, dışarıdakiler de giremiyordu. Şehrin içindekiler nehrin diğer yakasına geçmek için bir yol arıyorlardı; zira o tarafta nehrin derinliği azdı. Hristiyanlar bunu fark edince o bölgeye bir gözetleme kulesi diktiler ve buraya Jaldec adını verdiler. Kulenin etrafına çok sayıda mancınık yerleştirdiler. Tapınakçılar da büyük bir mancınık kurdular; bu makine o kadar uzağa ve o kadar isabetli atış yapıyordu ki şehirde büyük hasara yol açıyordu. Şehirdekiler bu makineye "Mefierte" yani "Korkunç" adını verdiler.

Sayfa 338
BÖLÜM IX
Sultan Kamil, Hristiyanların her geçen gün şehre daha çok yaklaştığını görünce endişelenmeye başladı. Kendi adamlarını ve Mehalla tarafındaki birliklerini topladı. Kardeşlerine, Şam'da bulunan Muazzam'a ve Doğu'daki diğer kardeşlerine haber gönderip acil yardım istedi; zira Mısır topraklarının elden gitmek üzere olduğunu biliyordu. Şam Senyörü olan kardeşi Muazzam, haberi alır almaz büyük bir ordu toplayıp yardıma geldi. Muazzam vardığında, Kamil onu büyük bir sevinçle karşıladı.

Muazzam ordunun durumunu görünce şöyle dedi: "Güzel kardeşim, babamızın bize söylediği her şey gerçek oldu. Bu insanlar topraklarımıza yerleşmiş durumdalar ve biz onları oradan çıkaramıyoruz. Hristiyanlığın tüm gücü üzerimize geliyor." Kamil ise ona şu cevabı verdi: "Güzel kardeşim, bu zararın telafisi olmadığını görüyorum; ancak size Sahit bölgesini ve oranın tüm gelirlerini vermeye hazırım, yeter ki bu topraklardan çıkmasınlar." Ardından Legat'a bir elçi gönderdiler; elçinin yanında bir tercüman vardı.

Sayfa 339
Hristiyan ordugahına gelip kral ve Legat ile görüştüler. Sultanın onlara bir teklifi olduğunu bildirdiler. Hristiyan amirler bu teklifi görüşmek üzere toplandılar. Sultan, Hristiyanların Dimyat'ı bırakıp Mısır'dan çekilmeleri karşılığında Kudüs krallığının tüm topraklarını (Crac ve Mont Real hariç) iade etmeyi ve otuz yıl boyunca barış içinde yaşamayı teklif ediyordu. Kral Jean ve Fransız soyluları bu teklifi kabul etmekten yanaydılar; ancak Legat, Tapınakçılar, Saint Johan şövalyeleri ve İtalyanlar buna karşı çıktılar. Sultanın elçileri ordugahta bekliyorlardı; ancak teklifin reddedildiğini öğrenince geri döndüler. Hristiyanlar teklifi yetersiz bulmuşlardı; zira Crac ve Mont Real kalelerinin de verilmesini istiyorlardı. Sultan bu talebi reddetti ve görüşmeler sonuçsuz kaldı.
BÖLÜM X
Muazzam, Mısır'dan ayrılıp Suriye'ye dönerken Kudüs'ün tüm duvarlarını ve on bir kalesini (Toron ve Safet dahil) yıktırdı. Bunu yapmasının sebebi, eğer Hristiyanlar şehri ele geçirirse orayı bir savunma üssü olarak kullanmalarını engellemekti. O sırada Hristiyanlar nehrin Dimyat tarafındaki ordugahlarını tahkim etmekle meşguldüler.

Sayfa 340
Hristiyanlar ordugahlarını kurduklarında, her gece nöbet tutuyorlardı. Müslümanlar ise nehrin diğer kıyısında bekliyorlardı. Hristiyanlar şehre girmeyi başardıklarında içeride büyük bir zenginlik ve ganimet buldular; ancak halkın büyük bir kısmı açlıktan ve hastalıktan ölmüştü. Şehrin sokakları cesetlerle doluydu ve hayatta kalanlar çok perişan durumdaydı. Kral Jean, şehrin yönetimini ele aldı ve düzeni sağladı. Ancak kısa bir süre sonra ordu içinde anlaşmazlıklar başladı; özellikle Legat ile diğer amirler arasında görüş ayrılıkları yaşandı.

Sayfa 341
Hristiyanlar şehre girdikten sonra Sultan'ın nehrin yukarısına doğru çekildiğini öğrendiler. Ordu toplanıp Sultan'ın peşine düşmeye karar verdi. Ancak suların yükselme vakti gelmişti ve Nil Nehri taşmaya başlamıştı. Hristiyanlar bu durumu hesaba katmadan ilerlediler. Sultan, nehrin kapaklarını açtırarak Hristiyan ordusunu suların arasında bıraktı. Ordu her yandan sularla çevrildi ve büyük bir panik başladı. Kaçacak yerleri yoktu; erzakları tükenmişti ve hastalıklar yayılıyordu.

Sayfa 342

Bu zor durumda Hristiyanlar Sultan'a bir elçi gönderip barış istediler. Sultan, Hristiyanların Dimyat'ı geri vermesi ve Mısır'ı tamamen terk etmesi karşılığında onların sağ salim ülkelerine dönmelerine izin vereceğini bildirdi. Başka çaresi kalmayan Hristiyanlar bu şartları kabul ettiler. Böylece büyük umutlarla başlayan Dimyat kuşatması, Hristiyanlar için büyük bir bozgunla sonuçlandı. Dimyat şehri tekrar Müslümanlara teslim edildi ve Hristiyan ordusu gemilere binip Akka'ya geri döndü.

BÖLÜM XII

Aynı dönemde, orduya İngiltere'den Cestre Kontu Renou [Ranulph] komutasında büyük bir haçlı grubu katıldı.

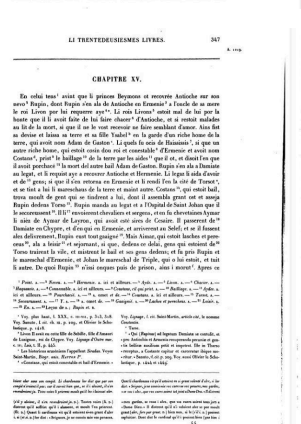

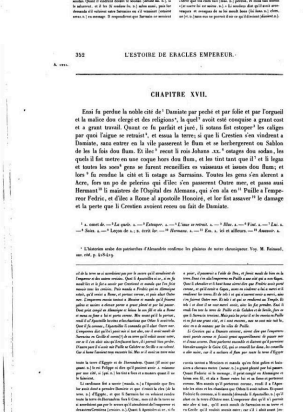

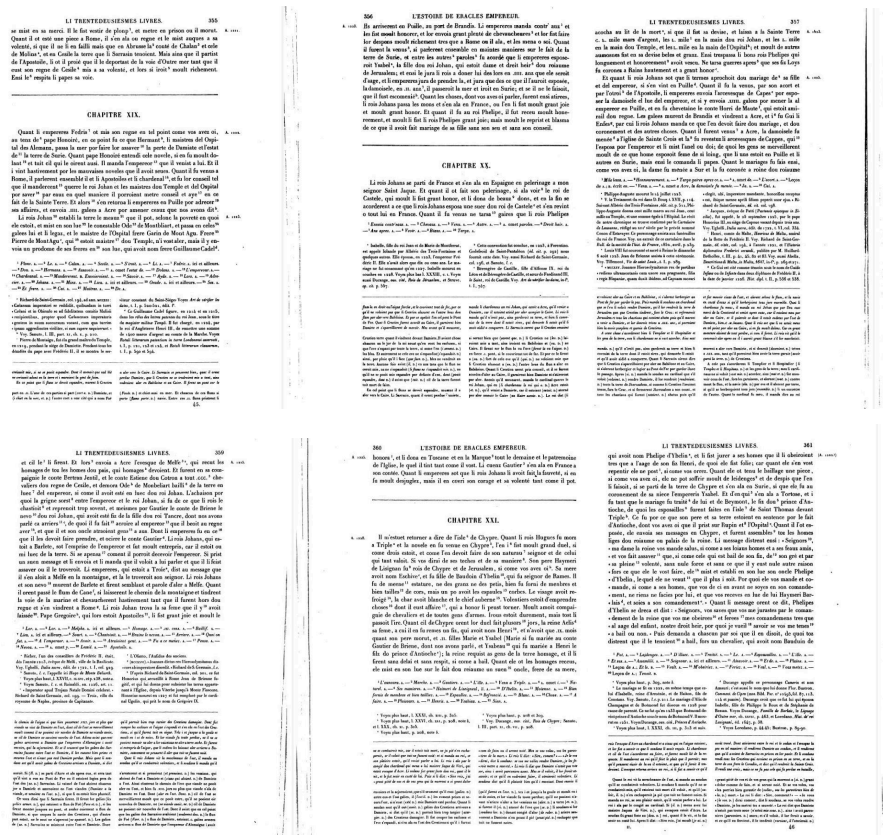

Sayfa 343

Ancak onlar vardığında artık çok geçti; sefer sona ermiş ve barış imzalanmıştı D'Arundel Kontu, Ferretes Kontu ve Salebieres Kontu Robert le Fiz Gautie; Boves'li Enjorrant'ın krallığı ve Gautier Bertot ile kardeşleri Terri ve Gyle, Fornivaus'lu Gerart, Sote Guien'li Gylebert, Saint Homer'li Guillaume ve d'Antoine'lı Alart. Hepsi zengin hanelerden geliyordu. Orada pek çok başka şövalye ve çok sayıda halk vardı. Orada Mau Leon'lu Sauvari de vardı ki Poito'dan gelmişti; kadırgalar ve teknelerle güzel bir kuvvet getirmişti. Deniz yoluyla Fas boğazından geçerek Doğu'ya vardı. Onlar gelmeden önce Legat (Papalık Temsilcisi) ve Kral Johan oradaydı; Kral şehri kuşatmış ve fethi yönetiyordu, tıpkı duyduğunuz gibi. Legat onlara yardım etmek istiyordu çünkü bu hareketin Kilise tarafından ve Haçlı seferi vasıtasıyla yapıldığını söylüyordu; ve eğer onun gücü yettiğince birçok şeyde kullansaydı.

Sayfa 344

Kral buna hiç ses çıkarmadı, aksine efendisiymiş gibi davrandı; öyle ki halkın bir kısmı birine, bir kısmı diğerine tâbi oldu. Bu sebeple orduda ne zaman bir konsey kurulsa aralarında hep çekişme çıkardı; çünkü her biri kendi tarafına bağlı kalıyordu ve bu çekişme ordunun işlerini kötüleştiriyordu; sonunda bu durum onlara büyük zarar verdi ve daha önce duyduğunuz gibi her şeyin kaybedilmesine yol açtı.
BÖLÜM XIII Kralın ilk başta çektiği sıkıntıdan sonra orduda "bocher" ve bacak hastalığı (skorbüt) baş gösterdi ve bu yüzden çok sayıda insan öldü. Daha sonra bu hastalık şehre de yayıldı ve halkın bir kısmı şehirden ayrıldı; öyle ki Damiate içinde kalanlar kuşatıldılar. Şehir ele geçirilmeden önce yedi ay boyunca kuşatma altında kaldı; ancak şehre bir yıl boyunca yiyecek girmeyince, şehir halkı büyük bir kıtlık ve

et darlığı çekti; bu sebeple şehirde hastalık yayıldı. Başlangıçta şehri savunmak için çok insan vardı; bu sebeple bu kıtlık döneminde ölüleri geceleyin nehre veya hendeğe atıyorlardı, öyle ki bunlar Hristiyanların ordugahının önünden geçiyordu; oradakiler aşağı iner ve şehrin ne durumda olduğunu anlamak için onları sudan çıkarırlardı. Sultan, geceleyin nehre veya hendeğe gidenleri korumak için deri ve kalın bezlerden yapılmış hafif tekneler hazırlatmıştı. Hristiyanlar bunu fark edince, nehrin üzerinden enlemesine kalın ipler gerdiler ve buralara çanlar ile tekneler yerleştirdiler; öyle ki bu tekneler oradan geçtiğinde çanlar çalıyor, Hristiyanlar da giderek teknelerdekileri öldürüyor veya yakalıyorlardı.

Sayfa 345
BÖLÜM XIV Sultan bu durumu görünce başka bir şey düşündü. Develer ve ölü atlar getirtti, içlerini boşaltıp yıkattı; içlerine lezzetli etler doldurup kapattı ve diğer leşlerle birlikte nehre attırdı. Şehirdekiler, bunu fark etmeleri için uzun saplı kancalar hazırlamışlardı; böylece leşleri sudan çıkarıp içindekileri alıyorlardı. Hristiyanlar bunu fark edince leşleri durdurmaya başladılar ve nerede bir saklı yiyecek bulurlarsa onu alıyorlardı. Sultan bu yöntemin de fayda etmediğini görünce, yaya askerlerden en seçkin üç yüz tanesini seçti ve onlara şehre girmek için çaba göstermelerini söyledi. Bunlar akşam karanlığında Romalıların ordugahına doğru yola çıktılar ve bölük bölük ilerlediler. İyice yaklaştıklarında onları fark ettiler ve bağrışmalar yükseldi; o sırada bir saldırı başlattılar; öyle ki çoğu öldürüldü, geri kalan elli üç kişi şehre girmeyi başardı. Her biri yanlarında birer çuval peksimet ve diğer küçük azıklar getirmişti. Şehirde o kadar az temiz insan kalmıştı ki, surları ancak güçlükle koruyabiliyorlardı; ta ki bir gün surun bir kısmının yıkıldığı görüldü. Olay şöyle gelişti: Saint Johan Hastanesi'nin (Hospitalier) kulesinin bir köşesi bir okçu kulesiyle birlikte büyük kuleye doğru yıkıldı ve öyle bir gedik açtı ki bir adam oradan kolayca girebilirdi. Şehirdekiler o kadar zayıf düşmüştü ki orayı kapatmaya güçleri yetmiyordu.

Sayfa 346
Bir akşam hava çok sert ve karanlıkken dört asker gizlice yaptıkları uzun bir merdiveni getirdiler ve hendeğe dayayıp indirdiler; sonra merdiveni okçu kulesinin çatlağındaki sura dayadılar, yukarı tırmandılar ve kuleye girdiler; orada kendilerini fark edecek hiç kimseyi bulamadılar. Geri dönüp tüm orduya durumu bildirdiler. Ertesi sabah krala gidip yaptıklarını anlattılar. Kral, durumu Legat'a ve ordunun ileri gelenlerine bildirdi; zira ordunun o gün silahsız olması gerekiyordu ama şafak vakti gün ağarırken Kral ve ordu komutanları, geceleyin kuleye giren adamlar şehri tutabilsinler diye Hristiyan halkı sessizce silahlandırdı. Gün iyice aydınlanınca Hristiyanlar kuleye çıktılar, Kral Johan'ın sancağını diktiler ve "Tanrı ve Kutsal Kabir yardımcımız olsun!" diye bağırdılar. O zaman Hristiyanların tüm ordugahında büyük bir gürültü koptu ve çok sayıda insan merdivene koştu; o kadar çok kişi tırmandı ki sokaklara yayıldılar ve kapılara koştular, kapıları açtılar. Böylece girmeye gücü yeten herkes içeri girdi ve ordugahı korumak için kalanlar dışındaki herkes şehre doluştu. Şehirdekiler kaleye sığınabildikleri kadar sığındılar. Damiate Valisi, Temple kulesinin yanındaki bir taş fırlatıcı (perriere) sebebiyle uyluk kemiği kırılmış halde yatıyordu.

Hristiyanların kaleye girdiğini ve ona saldırdığını anlayınca, Saete (Sayda) Senyörü Balian'a teslim olmak istediğini söyledi. Balian kapıya geldiğinde Vali, şehri ve kaleyi ona teslim edeceğini, çünkü Balian'ın atalarının ve soyunun oranın eski efendileri olduğunu söyledi; böylece kaleyi ona teslim etti. Böylece Damiate şehri, Efendimiz İsa Mesih'in doğumunun 1219. yılında, Ocak ayının bir Perşembe gecesi ele geçirilmiş oldu.

Sayfa 347
BÖLÜM XV
Bu sırada Prens Beymons, yeğeni Rupin tarafından elinden alınan Antakya'yı geri aldı; Rupin ise Ermenistan'daki annesinin amcası Kral Livon'un yanına kaçarak ondan yardım istedi. Kral Livon, Rupin'in Antakya'dan çıkarılmasından dolayı çok üzgündü ve yatağa düşecek kadar hastalandı; iyileşmeyeceğini anlayınca vasiyetini yaptı ve arazisini, kızı Ysabel'i, oranın asil bir ismi olan Adam de Gaston'un korumasına bıraktı. Adam de Gaston'un çocuğu yoktu. Ancak oranın bir diğer asil ismi olan ve Kostans'ın kuzeni ve Ermenistan kondüktörü (conestable) olan Sissis'li Haississ, Adam de Gaston'un arazisine el koydu ve buraları idare etmeye başladı; öyle ki Adam de Gaston'un hakkı olan diğer yerleri de ele geçirdi. Rupin bu sırada Damiate'de Legat'ın yanındaydı ve Antakya ile Ermenistan'ı geri almak için ondan yardım istedi. Legat ona asker ve imkan sağlayarak yardım etti; Rupin Ermenistan'a döndü ve Torsot (Tarsus) şehrini geri aldı. Toprakların idarecisi Kostans ve pek çok kişi onun yanına geldi. Kostans, toprakların hakimi olarak Rupin'in yanına çok sayıda adam getirdi; öyle ki büyük bir ordu topladılar ve Rupin Torsot'u kuşattı. Rupin, Legat'a ve Saint Johan Hastanesi'ne haber göndererek yardım istedi. Onlar da şövalyeler ve askerler gönderdiler; başlarında Cesaire Senyörü Aymar de Layron'un yeğeni vardı. Kıbrıs'tan geçip Ermenistan'a vardılar ve Selef (Silifke) nehrine ulaştılar; eğer oraya zamanında varsalardı Rupin her şeyi kazanmış olurdu. Ancak gevşek ve tembel olan Aimar, orada oyalandı; bu sırada Torsot halkı şehri Kostans'a teslim etti ve onu yönetici yaptılar. Rupin, Ermenistan Marşalı ve Triple'li Johan de Mareschal yakalanıp hapse atıldılar. Rupin orada bir süre hapis kaldıktan sonra öldü.

Sayfa 348
Ondan sonra Kostans'ın kızıyla evlenmesi gündeme geldi; Kral Ysabel ile Beymont'un ikinci oğlu, Antakya Prensi Phelipe'nin evlenmesini sağladı; böylece Phelipe Ermenistan Kralı oldu. Ancak Phelipe'nin Ermenilerin geleneklerine uymadığı görüldü; bu yüzden Kostans, Ermenilerin onayıyla Phelipe'yi yakalayıp hapse attı, Phelipe orada öldü. Daha sonra Kral Heiton'un oğlu Phelipe'nin karısı Ysabel ile evlendi ve Kral oldu. Bu adam, "Freres Menors" (Minör Kardeşler) tarikatını başlatan kişidir; adı Francis'tir. Damiate ordusunda çok iyilik yapmış ve şehir alınana kadar orada kalmıştır. Ordu halkı arasında günah ve kötülüğün arttığını görünce çok üzüldü; bu yüzden oradan ayrılıp Suriye'ye gitti ve sonra kendi ülkesine döndü. Daha önce söylediğim gibi, Damiate alınmadan önce orduda kötülük artmıştı; insanlar barış ve sadakat içinde değillerdi, ne lüks ne de hırsızlık yapmaktan çekiniyorlardı. Şehir alındıktan sonra durum daha da kötüleşti; öyle ki orduda şöyle

bağırılıyordu: "Kim bir şey kaybetti? Kim bir şey buldu?" Çünkü artık kimse Tanrı'nın yardımına ihtiyaç duymadığını düşünüyordu. Nehirlerin içinde olmalarına rağmen su bulamıyorlardı; bu yüzden dışarıda ve içeride yağma, hırsızlık, cinayet ve her türlü ahlaksızlık başladı. Hatta Hristiyanlar arasında gizlice birbirlerine karşı kin ve nefret beslemeye başladılar.

Sayfa 349
Kral Johan ve Legat Pelage; tüm bu olanlardan sonra Tanrı'nın onları terk ettiği anlaşıldı. On bir yıl yedi ay süren kuşatmanın ardından kazandıkları her şeyi günahları yüzünden kısa sürede kaybettiler; şehri sadece sekiz ay ellerinde tutabildiler. Ve sonra hataları yüzünden orayı kaybettiler; tıpkı şimdi duyacağınız gibi.
BÖLÜM XVI
Paskalya'dan sonra, Damiate alındığında Kral Johan, Ermenistan Kralı ve karısının babası olan Livon'un öldüğünü; karısının haklarını korumak için krallığa el koyduğunu duydu. Oradan ayrılıp Acre'ye (Akka) gitti. Tam o sırada Pentekost günü geldi; Ermenistan'a gitmek ve krallığı geri almak için karısını yanına almak istedi. Hazırlanırken karısı hastalandı ve öldü; on beş gün sonra da dört yaşındaki oğlu öldü. Böylece bu miras hakkı elinden çıkmış oldu. Akka'da kaldığı süre boyunca Legat ve ordusu, nehrin yukarısına doğru at sürmeye başladılar. Kral Johan bu girişimin kendisine danışılmadan yapılmasından dolayı çok rahatsız oldu ve Legat'ı aforoz etmekle tehdit etti. Ordudaki Fransızlar Kral Johan'ın tarafını tuttular ve Legat'ın onlara liderlik etmesini istemediler. Legat bunun üzerine üç yüz kadırga toplattı ve Kıbrıs üzerinden Damiate'ye geçti.

Sayfa 350
Oraya vardığında tüm ordunun hareket ettiğini, bahçelerin dışına çıktıklarını gördü. Güçlükle dört bin kişinin gelmesini bekledi. Beşinci gün dolunca at sürüp Damiate'nin karşısındaki nehir kıyısına vardılar. Yiyecek ve mühimmat taşıyan gemiler her gün kıyı boyunca onlarla birlikte ilerliyordu. On birinci gün, Tennis nehrinin kollarından biri olan l'Esperon'a vardılar. Oraya vardıklarında nehrin kollarının arasına yerleştiler; ancak nehrin bu kolunu geçemeyeceklerini gördüler. Çünkü ordunun bulunduğu yer olan Quemel bir adaydı ve etrafları suyla çevriliydi. Hristiyanlar Damiate'yi aldıklarında oraya büyük evler ve bir şehir kurmuşlardı, oraya "Yeni Damiate" adını vermişlerdi. Hristiyanlar orada bir ay kaldıklarında bir ilerleme kaydedemediler; yiyeceklerin azalmasından korkmaya başladılar. Zira hiçbir gemi Damiate'den orduya veya ordudan Damiate'ye gidemiyordu; çünkü Sarazenlerin nehre yerleştirdiği kadırgalar yolu kesmişti. Hristiyanlar aralarında anlaşıp gizlice geri dönmeye karar verdiler; akşam vakti yola çıktılar ama Türklerin bunu fark etmeyeceğini sandılar sessizce kıyı boyunca ilerlediler.

Sayfa 351
Gün ağardığında ancak üç fersah yol alabilmişlerdi. Türkler bütün gece boyunca hazırlık yapmışlardı; Hristiyanlar sabah kendilerini suyun içinde buldular, sular dizlerine geliyordu; ne ileri ne geri gidebiliyorlardı. Yiyeceklerini ve teçhizatlarını

kaybetmişlerdi, savaşmadan yenilmişlerdi. Legat durumu görünce Bavyera Dükü'nü (ki orduda en soylu kişiydi) Kral Johan'a gönderdi. Krala gidip durumu anlattılar ve Legat şunları iletti: "Efendim, Tanrı aşkına bu işe el atın; aklınızı ve gücünüzü Hristiyanlığın hizmetine sunun." Kral Johan şöyle cevap verdi: "Sayın Legat, İspanya'dan gelen kötü amcanızdan mısınız ki Hristiyanları mahvettiniz ve şimdi her şeyi kaybettiniz? Eğer bana gelip danışsaydınız, Tanrı'nın yardımı olmadan hiçbir şey yapamazdık. Ama şimdi savaşacak gücümüz kalmadı; ne yiyeceğimiz ne de atlarımız var, sadece barış yapabiliriz." Sultan'a bir elçi gönderdiler ve Sultan da kabul etti. Guillaume de Gybelet ve Godefroi Most'u gönderdiler ve sekiz yıllık bir barış antlaşması imzalandı. Buna göre Sultan; ordudaki ve şehirdeki Hristiyanları serbest bırakacak, suları ve yolları açacak, esirleri geri verecekti. Karşılığında Hristiyanlar Damiate'yi ve tüm esirleri Kral Johan'a iade edeceklerdi. Böylece on bir yıl tamamlandı.

Sayfa 352
BÖLÜM XVII
Böylece soylu Damiate şehri, din adamlarının ve dinin hatası, gururu ve kötülüğü yüzünden kaybedildi; oysa büyük emek ve masrafla kazanılmıştı. Anlaşma yeminle bağlandığında, Sultan suların çekilmesi için bentleri açtırdı. Hristiyanlar Damiate'den çıktılar, nehri geçip nehrin ötesindeki Sablon'da toplandılar. Kral Johan orada Sultan'ın rehinelerini tutuyordu; Legat ise Sultan'ın yanına rehin olarak verilmişti. Tüm Hristiyanlar Akka'ya döndü. Oradaki bir grup hacı denizaşırı yerlere gitti; aralarında Alman Hastanesi'nin (Töton Şövalyeleri) üstadı Hermant da vardı. Hermant, İmparator Fedric'in yanına Apulia'ya (Puglia) gitti ve ona Damiate'nin kaybını ve Hristiyanların çektiği zararı haber verdi.

Sayfa 353
BÖLÜM XVIII
Şimdi size Kral Fedris'in (II. Friedrich) Apulia'ya nasıl geldiğini ve nasıl imparatorluk tacı giydiğini anlatmalıyım. Papa III. Innocent ölünce ve Othes (IV. Otto) gücünü kaybedince, Papa II. Friedrich'i çağırdı; ondan Kudüs toprakları için tavsiye almak ve Kilise'nin mirası olan Spolite Düklüğü ve Toskana'nın bir kısmını geri almak istiyordu. Kral Fedris bunu duyunca çok sevindi ve hemen tacını giymek için Roma'ya gideceğini bildirdi. Lombardiya üzerinden Roma'ya geldi; bazıları onun orada hiç kimse tarafından tanınmadığını, bazıları ise imparator olarak kabul edildiğini söyler. Milan ve diğer birçok şehir onu kabul etmedi; bu yüzden savaşlar çıktı. 1222 yılında Roma'ya vardığında Papa onu büyük bir törenle karşıladı ve tacını giydirdi; Fedris de Papa'nın isteklerini yerine getirdi.

Sayfa 354
Tacını giydikten sonra Almanya'ya döndü ve bir süre orada kaldı ve oradan ayrıldığında, Aachen'de Almanya Kralı olan oğlu Henri'yi bıraktı; sonra Roma'ya dönüp karısını oraya getirdi. Roma'ya döndüğünde Papa Innocent'in öldüğünü öğrendi; onun yerine II. Friedrich'e karşı daha yumuşak olan halefi geçti.

Roma’dayken Apulia’daki soylulara mektuplar gönderdi. Bunlar arasında Conversan Kontu Berart Gentil de vardı; onu Roma’ya davet etti. Berart Gentil büyük bir maiyetle geldi; yanına şövalyeler ve soylular almıştı. İmparator onu çok iyi karşıladı ve bu hizmetinden dolayı onu ödüllendirdi. Daha sonra Macé d'Alesne kontu oldu ve oraları adaletle yönetti. Kısa süre sonra kadırgalar hazırlatıp Damiate’ye doğru yola çıktı ve oraya büyük bir zenginlikle ulaştı. Orada Sicilya’da hüküm süren Kont Reniers ile buluştu....onu hapse attırdı ve orada öldü.

Sayfa 355
İmparator bir süre Roma’da kaldıktan sonra krallığına gitti ve oradaki işlerini yoluna koydu; Chalan Kontu’nun topraklarını ve Molins topraklarını ele geçirdi. Sicilya topraklarını da düzene soktu. Papa, onun denizaşırı sefere gitmesini istiyordu; İmparator bunu kabul etti ve Sicilya krallığını düzene soktuktan sonra zengin bir hazırlık yaptı.
BÖLÜM XIX
İmparator Fedris tahta geçtiğinde, daha önce duyduğunuz gibi, Papa Honoiré döneminde Alman Hastanesi üstadı Hermant, Damiate’nin kaybını bildirmek için onun yanına gelmişti. Papa bunu duyunca çok üzüldü ve İmparator’u yanına çağırdı. İmparator hemen Roma’ya geldi. Papa, kardinaller, Kral Johan ve Temple ile Hospitalier üstatları bir konsey topladılar. Konseyde Kutsal Topraklar’ın nasıl kurtarılacağı konuşuldu. İmparator dört yıl içinde denizaşırı sefere gideceğine söz verdi ve Akka’ya kadırgalar gönderdi. Kral Johan, Akka’da yoksulluk içinde yaşayan Konstabl Ode de Montbliart’ı oranın yöneticisi yaptı. O sırada Hospitalier Üstadı Garin de Mont Agu idi; kardeşi Pierre de Mont Agu ise Temple Üstadıydı. İmparator, onlarla birlikte kardeşi Guillaume Cadel’i de gönderdi.
Sayfa 356
Apulia’ya, Brandis (Brindisi) limanına vardılar. İmparator onlara çok hürmet etti ve masrafları için çok para verdi. Orada Suriye toprakları hakkında konuştular; İmparator’un Kral Johan’ın kızı Ysabel ile evlenmesi ve Kudüs Krallığı’nın ona verilmesi kararlaştırıldı. Kız henüz on bir yaşındaydı; İmparator onunla evlenene kadar krallığı Kral Johan yönetecekti. Eğer İmparator evlilikten vazgeçerse aforoz edilecekti. Bu şartlar kabul edilince Kral Johan Fransa’ya gitti, orada büyük saygı gördü. Sonra Kral Phelipe’nin yanına gitti; Phelipe onu çok iyi karşıladı ve kızının evliliği için ona yardım etti.
BÖLÜM XX
Kral Johan Fransa’dan ayrılıp İspanya’da Saint Jaque (Santiago de Compostela) hac yoluna gitti. Oraya vardığında Kastilya Kralı onu büyük onurla karşıladı ve ona güzel hediyeler verdi. Sonunda Kastilya Kralı’nın kızlarından biriyle evlenmeye karar verdi ve Fransa’ya döndü.

Sayfa 357
Roma’ya vardığında Kral Phelipe’nin ölüm döşeğinde olduğunu öğrendi; vasiyetini yaptı ve Kutsal Topraklar’a, bir kısmı Kral Johan’ın eline, bir kısmı Temple’ın, bir kısmı da Hospitalier’nin eline geçmek üzere binlerce gümüş mark bıraktı. Kral

Phelipe öldükten sonra oğlu Loys taç giydi ve krallığı onurla yönetti. Kral Johan, kızının İmparator ile evlenme vaktinin yaklaştığını görünce Apulia'ya gitti. Oraya vardığında Papa'nın onayıyla, kızı İmparator'a götürmek üzere Capes Başpiskoposu'nu gönderdi. İmparator, Brandis'ten Acre'ye (Akka) on dört kadırga gönderdi; başında kendi amirali Horri de Maute vardı. Kadırgalar Akka'ya vardığında kız, kutsal haç kilisesine götürüldü ve orada Capes Başpiskoposu tarafından kutsandı; İmparator adına yüzük takıldı. Herkes bu evliliğe çok sevindi. Kız daha sonra denize açıldı ve Apulia'da İmparator tarafından bir kraliçe gibi karşılandı. Evlilik töreni tamamlanınca, duyduğunuz gibi, krallık İmparator'a geçti Kudüs Kraliçesi olarak tacını giydi.

Sayfa 358
Taç giyme töreninde Kudüs Patriği Raol de Merencort, Balian, Saete Senyörü ve Cesaire Senyörü Gautier ile pek çok şövalye ve hanım hazır bulundu. Taç giyme töreninden sonra İmparator, kızın idaresi için Alman Hastanesi'nden Henri adında bir kardeşi görevlendirdi. Daha sonra Sur'dan (Tyre) ayrılıp Brandis'e döndüler; orada kraliçeyi büyük bir sevinçle karşıladılar. Kraliçe, İmparator Fedric ve Kral Johan ile birlikte Brandis'ten bir şato olan Oire'ye gittiler. Kraliçenin oraya vardığını duyan soylular onu görmeye geldiler. İmparator, kraliçeyi kiliseye götürdü ve orada kutsama yapıldı. Ancak düğün gecesinde İmparator, Kral Johan'a haksızlık ederek Kudüs Krallığı'nı ve tüm haklarını ondan almak istedi. Kral Johan buna çok şaşırdı; çünkü üstad Hermant bu evliliği ayarlarken krallığın Kral Johan'da kalacağını söylemişti. Kral Johan her şeyini kaybettiğini görünce çok üzüldü ve oradan ayrıldı; ertesi gün karısı ve ailesiyle birlikte Foges'e gitti. Kral Johan'ın çok mutsuz olduğunu gören Kral Loys, onu Saint Lorens'e davet etti. Kral Johan orada İmparator'un kızı olan eşini ve damadını şikayet etti, haklarını geri istedi ve bunu yaptılar.

Sayfa 359
Sonra Acre'ye Melfe Piskoposu'nu gönderdi; piskopos orada krallık adına biatları kabul etti. İmparator adına oranın idaresine Bertran Jentil ve Kont Estiene getirildi; ayrıca İmparator'un vekili olarak Ode de Monbeliart görevlendirildi. İmparator ile Kral Johan arasındaki bu çekişme yüzünden Kral Johan'ın yeğeni Briene Kontu Gautier, İmparator'un aleyhine konuştu. İmparator bunu duyunca çok sinirlendi ve Gautier'i öldürtmek istedi. Kral Johan, Barlete'de (Barletta) iken İmparator'un niyetini anladı ve ona bir mesaj göndererek pusuya düşmek istemediğini bildirdi. İmparator o sırada Troie'deydi. Kral Johan ve yeğeni, Melfe'ye gidecekmiş gibi yapıp gizlice Roma'ya doğru yola çıktılar. Papa Gregoire onları büyük bir sevinçle karşıladı ve onlara Toskana'da geniş topraklar verdi.

Sayfa 360
Bu sırada Gautier Fransa'ya döndü. İmparator, Kral Johan'ın Papa ile anlaştığını duyunca çok öfkelendi ama bir şey yapamadı.
BÖLÜM XXI

Şimdi Kıbrıs adasından bahsetmeliyim. Kral Hugues öldüğünde arkasında küçük yaşta bir oğul ve bir eş (Kraliçe Aelis) bırakmıştı. Krallığın idaresi ve çocuğun vesayeti için çekişmeler çıktı. Kraliçe, krallığın idaresini amcası Phelipe d'Ybelin'e vermek istedi ama bazıları buna karşı çıktı. Sonunda Phelipe d'Ybelin vasi olarak kabul edildi. Kraliçe daha sonra Beymont'un oğluyla evlendi ve Triple'ye gitti. Kıbrıslılar bu duruma tepki gösterdiler; kraliçenin geri dönmesini ve krallığı yönetmesini istediler Phelipe d'Ybelin ile evlenmişti.

Sayfa 361

Kraliçe, oğlu Henri dokuz yaşına gelene kadar krallığı yönetti. Ancak daha sonra Suriye'ye gitti ve orada Beymont ile evlendi. Bu evlilikten sonra Kıbrıslı şövalyeleri ve soyluları topladı ve onlara bir mesaj gönderdi: "Hanımınız Kraliçe size selamlarını iletir; sadakatiniz için teşekkür eder. Ancak şimdi krallığın idaresini amcası Phelipe d'Ybelin'e bırakmak istemektedir; çünkü o artık yaşlanmıştır. Sizin de ona itaat etmenizi bekler." Bu mesajı duyan Phelipe d'Ybelin ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Efendiler, sizler bana ve kraliçeye sadakat yemini ettiniz. Şimdi kraliçe benden bu görevi bırakmamı istiyor; ancak ben bu görevi bırakmaya niyetli değilim."

Sayfa 362

Bu adam, Kıbrıs'ta Kraliçe Aelis'ten başka bir yönetici tanımadığını söyledi. Phelipe d'Ybelin'in adamları bu adama saldırdılar ve onu öldürdüler. Böylece Phelipe d'Ybelin vasi olarak kaldı ve Kraliçe krallığı geri alamadı.

BÖLÜM XXII

Fransa Kralı Loys öldükten sonra, oğlu Phelipe (III. Philippe) kral oldu; ancak Tolose (Toulouse) Kontu ona karşı ayaklandı. Kral büyük bir ordu topladı ve Avignon şehrine yürüdü. Şehre vardığında büyük bir saldırı başlattı. Saint Pol Kontu Hues de Chastillon öncü birliğin başındaydı; şehre diğer taraftan girmek istedi ama nehir ile surlar arasında sıkıştı. Şehir halkı dışarı çıkıp ona saldırdı; kontun pek çok adamı öldü. Kral bunu duyunca çok öfkelendi ve şehrin tamamen kuşatılmasını emretti. Sonunda şehir teslim oldu; surlar yıkıldı ve hendekler dolduruldu.

Sayfa 363

Kral şehre girdiğinde Hükümdar [II. Friedrich] ileri geçip Toulouse'a gitti ve şehre yardım etti; şehri o kadar sıkıştırdı ki, daha önce Avignon şehrini teslim ettikleri gibi

ona teslim oldular. Ancak Hükümdar, Avignon'un kendi krallığına, Toulouse'un ise İmparatorluğa ait olmadığını bildiği için orayı elinde tutmadı. Hükümdar, Toulouse kalesini tahkim ettirdi, içine bir garnizon yerleştirdi ve ardından Fransa'ya döndü.
BÖLÜM XXIII
Hükümdar Friedrich'in yemin edip üstlendiği süre dolduğunda, Suriye topraklarına geçmesi gerektiğinden, Brindisi'de gemiler ve kadırgalar hazırlattı; Almanya ve Fransa'da bu sefere katılacaklara çağrı yaptı. Pek çok Alman onunla birlikte geçti, ancak hiçbiri Marsilya'dan geçmedi. Hareket vakti gelip Brindisi'de toplandıklarında, Hükümdar gemilere et, teçhizat ve atların yüklenmesini emretti. Her şey gemilere yüklendiğinde, denizi aşarak Suriye topraklarına geçtiler ve Acre (Akka) limanına vardılar; orada Almanya'nın zengin soyları, Limburg Dükü Henri, Borlande'li Garnier, Nife'li Henri, Huidas'lı Henri ve Dunes'li Guerri gibi isimler bulunuyordu.

Sayfa 364
Loberaine'li Gobert d'Aspremont; bunlar bu seferin en zengin adamlarıydı. Hükümdar, kadırgalarla geçmek için orada kaldı ve Kudüs Patriği Gerot de Losane de onun yanındaydı. Ancak Hükümdar hastalandığı için denize açılamadı. Patrik Gerot'a haber göndererek, hastalığı nedeniyle bu sefer geçemeyeceğini, eğer Patrik isterse ona on bir kadırga tahsis edeceğini bildirdi. Patrikler başka türlü gidemeyeceklerini anlayınca kadırgaları kabul ettiler, yola çıkıp Kıbrıs'taki Limasol (Lymecon) limanına vardılar. Orada adanın yerlilerini ve Suriye'den gelen şu isimleri buldular: Sayda (Saete) Beyi Balian, Montbéliard'lı Ode (Kudüs Krallığı konestabl'ı) ve onlarla birlikte diğer şövalyeler. Antakya prensinin oğlu Bohemond da oradaydı ve karısı Kraliçe Alice de yanındaydı. Hepsi Hükümdar'ın gelişini beklemek üzere toplanmışlardı. Patrikler Hükümdar'ın gecikeceğini öğrenince oradan ayrıldılar ve her biri kendi işine döndü. Patrikler ve krallığın ileri gelenleri Acre'ye geçtiler.
BÖLÜM XXIV
Anlatmış olduğum bu seferden önce, Hükümdar'ın kendi naibi olarak tayin ettiği Cherne'li Kont Thomas'ı Kudüs Krallığı'na gönderdiği olmuştu; kendisi çok bilge ve saygın bir adamdı. Hükümdar geldiğinde, kendisine itaat etmeyen tüm halkı cezalandıracağını ilan etmişti.

Sayfa 365
BÖLÜM XXV
Hacı kafileleri Acre'de bulundukları sırada, Hükümdar'ın geride kaldığını öğrendiler. Bunun üzerine Limburg Dükü Henri'yi baş komutan seçtiler ve bizimkilerin kuşları (keşif kolları) olmadığı için kendi aralarında meşveret ederek Sayda'ya gitmeye, şehri ve kaleyi tahkim etmeye karar verdiler. Acre duvarlarını tahkim ettiler, Sur üzerinden geçip Sayda'ya vardılar. Oraya vardıklarında, şehri ve kaleyi ele geçirmek için çok büyük bir çaba ve emek gerektiğini gördüler. Limanın önünde, denizin içinde bir ada gördüler; burayı tahkim etmenin daha iyi, daha güvenli ve kısa sürede yapılabileceğine karar verdiler. Hemen işe koyulup iki kule inşa ettiler: biri büyük, diğeri orta boyda ve aralarında bir duvar parçası. Bu işe o yılın Mart ayında başladılar. Onlar bu iş üzerindeyken, Şam Krallığı'nı ve Hristiyanların elinden alınmış

toprakları elinde tutan, Melec el-Mehadam (el-Muazzam İsa) adıyla bilinen Coradinus (Selahaddin'in yeğeni) öldü. Arkasında on iki yaşında olan Melec el-Nassar (en-Nasır Davud) adında bir oğul bıraktı. Onu ve topraklarını, Hesedin Eibec (İzzeddin Aybek) adındaki bir emirin himayesine ve vesayetine verdi; bu emir Salquet kalesinin sahibiydi. Hacılar bu işi tamamladıklarında oradan ayrılıp Acre'ye döndüler. Oradan hayvanlarına ot vermek için otuz günlüğüne Caesarea (Kayseriye) ve Cayfas (Hayfa) arasındaki Palmerée'ye gittiler. Orada Paskalya'dan sonra bir ay kaldılar ve ardından Coradinus'un yıktığı Caesarea ve kalesini yeniden inşa etmeye gittiler. Orada bulundukları sırada, Sayda'da bulunan hastane üstadı Garin de Mont Agu öldü ve yerine Bertran le Lorigne seçildi. Kıbrıs'ta ise, daha önce anlattığım gibi, Phelipe d'Ybelin, Efendimiz İsa Mesih'in doğumunun 1228. yılında yaz mevsiminde öldü.

Sayfa 366
Hükümdar'ın eşi Kraliçe Isabel, bir oğul doğurduktan sonra lohusalık yatağında öldü. Çocuğa Conrad adı verildi; o sağlıklı ve gürbüz bir bebekti. Kraliçe, Andre şehrinde, şehrin ana kilisesine büyük bir saygı ve törenle gömüldü; tıpkı Roma İmparatoru'nun eşi, Kudüs ve Sicilya Kraliçesi'ne yaraşır bir şekilde. O yılın Ağustos ayı geldiğinde, Hükümdar Brindisi'de kadırgaları hazırlattı ve Suriye'ye geçmek üzere yola çıktı; ancak çok az bir kuvvetle yola çıkmıştı çünkü yanında yüzden fazla şövalyesi yoktu; bu da o dönemde çok yadırganmıştı. Kıbrıs'a vardığında, Cebrail (Gui le Sire) ve Gibelet (Cebaliye) beyinden borç para aldı. Papa Gregorius, Hükümdar'ın yeminini yerine getirmeden denizi geçmek istediğini öğrenince, ona mesajlar göndererek aforoz altında olduğu sürece denizi geçmesini yasakladı; ancak yeminine sadık kalıp tövbe ederse durum değişirdi. Hükümdar bu uyarılara hiç aldırmadı, kadırgalarına binip yola çıktı.

Sayfa 367
Ve Kıbrıs'a varana kadar durmadı; Limasol'da karaya çıktı. Orada on bir yaşında olan genç kral Henri'yi buldu. Hükümdar gelince, daha önce kralı taçlandırmış olan Johan d'Ybelin, Beyrut Beyi ve ülkenin tüm şövalyeleri karaya çıktılar. Kudüs Krallığı'ndan Sayda Beyi Balian, Cherne Kontu Thomas, krallık naibi ve Hükümdar'ın mareşali Anger oğlu Rechart da Paskalya'dan önce oraya gelmişlerdi.
BÖLÜM II
Hükümdar Limasol'da büyük bir sevinç ve onurla karşılandı. Ancak şehirde çok kalmadan, kralın henüz reşit olmaması nedeniyle krallığın naipliğini, kralın kendisini ve topraklarını, şövalyelerin ve tebaanın sadakatini İmparatorluk hakkı olarak talep etti. Kimse buna itiraz etmedi ve her şey talep ettiği gibi yapıldı. Bağlılık yeminlerini aldığında, kralı kendi sarayında tuttu. Bir gün sonra tüm şövalyeleri yemeğe davet etti. Yemek yendikten sonra, Beyrut Beyi Johan d'Ybelin'i yanına çağırarak Beyrut şehrini ve Kudüs Krallığı naibliğini kendisine teslim etmesini istedi. Johan pek çok gerekçe sunarak, bu hakkın ancak Acre'de kurulacak bir mahkemede görüşülebileceğini belirtti. Bunun üzerine Hükümdar, Johan'ın iki oğlu Balian ve

Hues'u rehin aldı. Hükümdar onları zincire vurdu ve her birini bir halka ile duvara bağlattı.

Sayfa 368
Johan d'Ybelin'in bir uşağı bu durumu görünce hemen gidip haber verdi. Johan, Hükümdar'ın kendisini tutuklayacağından şüphelenerek oradan ayrılmıştı. Gece çöktüğünde Johan silahlandı, ailesini ve adamlarını topladı, atına bindi; konakladığı yerden ayrılıp şehirden çıktı. Dostları durumu öğrendiklerinde onlar da silahlanıp atlarına bindiler, konaklarını ve eşyalarını bırakarak durmaksızın Lefkoşa'ya (Nicosie) doğru sürdüler.
BÖLÜM III
Hükümdar ertesi sabah durumu öğrendiğinde, rehineleri sıkı koruma altına aldırdı. Hiç vakit kaybetmeden Lefkoşa'ya doğru yola çıktı. Halkını ve ordusunu hazırladı, kadırgalarına da kıyı boyunca ilerlemelerini emretti; içlerinde bir kadırga rehineleri taşıyordu. Yanında Gibelet Beyi Guis, Sayda Beyi Balian, Richard Filanger ve Kıbrıs'ın diğer ileri gelenleri vardı. Ayrıca Haimeri Barlais, Amauri de Bessan, Gauvain de Chenechi ve Guillaume de Rivet gibi Johan d'Ybelin ile arası bozuk olanlar da Hükümdar'ın yanındaydı. Hükümdar Limasol'dan ayrıldı ve Lefkoşa'ya doğru yola çıktı. "Piroje" denilen bir köye vardığında, yanında 60 şövalye ve pek çok yaya askerle orada bulunan Antakya prensi Bohemond ile karşılaştı.

Sayfa 369
Birlikte Gazimağusa'ya (Famagoste) doğru ilerlediler ve oradan Hükümdar'ın bulunduğu Lefkoşa'ya vardılar. Johan d'Ybelin, Hükümdar'ın gelmekte olduğunu öğrenince soylu bir güçle ona doğru ilerledi, ancak beklediği gibi olmadı ve "Dieu d'Amors" (Aziz Hilarion) kalesine çekildi; adamları oraya ne kadar yiyecek ve mühimmat taşıyabildilerse götürdüler. Hükümdar Lefkoşa'yı tamamen ele geçirdi; içeride prensler ve diğer ileri gelenler barışı sağlamak için araya girdiler. Sonunda barış sağlandı: Hükümdar, Kıbrıs Kralı üzerindeki naiblik hakkına sahip olacaktı, tüm gelirler ona kalacaktı, rehineler serbest bırakılacaktı, Johan d'Ybelin'in rehineleri serbest kalacak ve talep ettiği bağlılık yeminini alacaktı.
BÖLÜM IV
Hükümdar Kıbrıs'tan ayrılırken yanına Kralı, Johan d'Ybelin'i, Caesarea Beyi Gautier'i ve adanın neredeyse tüm şövalyelerini aldı; kalelere kendi kale komutanlarını ve naiblerini yerleştirerek gelirleri toplattı ve Suriye'ye gönderdi. Acre'ye vardığında orada toplanmış olan hacıları buldu; Sayda'dan dönmüşlerdi, kaleyi inşa etmişlerdi ve ülkelerine dönmek için izin bekliyorlardı. Hükümdar onların orada kalmaları için çok yalvardı ama en zengin olanları kalmak istemedi. Acre'de bulunanların çoğu Ricordane denilen bir yere yerleşti. Hükümdar oradan Babil (Kahire) Sultanı Melec el-Kamel'e (el-Kamil) elçiler gönderdi; Sultan o sırada Napoli'de konaklıyordu ve yanında yedi bin atlı ve çok sayıda yaya askeri vardı.

Sayfa 370

Elçiler Sayda Beyi Balian ve Cherne'li Tomas idi; yanlarında yün elbiseler, değerli ipekler, altın ve gümüş kaplar gibi çok değerli hediyeler götürdüler. Hükümdar'ın mesajı şöyleydi: "Efendimiz, Hükümdar sizi bir kardeş ve dost olarak selamlıyor. Sizi görmeye gelmediğini, çünkü her birinin kendi evinde olması gerektiğini bilmenizi istiyor. Ancak Hristiyan inancı ve Kutsal Işık için geldiğini, atalarının topraklarını barış içinde geri almak istediğini, böylece Hristiyanların topraklarının kanla kirlenmeyeceğini belirtiyor." Sultan elçileri onurlandırdı, onlara güzel hediyeler verdi ve Hükümdar'a elçileriyle cevap göndereceğini bildirdi. Hükümdar'ın elçileri, beklediğiniz diğer cevapları getirmeden efendilerinin yanına döndüler.
BÖLÜM V
Hükümdar Ricordane'de konaklarken, Papa'dan gelen ve Kudüs Patriği'ne mektuplar getiren bir "Frere Menor" (Fransisken keşişi) oraya ulaştı. Mektupta, İmparator Friedrich'in aforoz edildiğinin ilan edilmesi, Tapınak ve Hastane Şövalyeleri ile Almanların ona itaat etmemesi ve emri olmadan hiçbir şey yapmamaları emrediliyordu. Her şey bu şekilde bildirildi.

Sayfa 371
BÖLÜM VI
Bilge ve kurnaz olan yerli halk (Poulains), Hükümdar'ın bu topraklara fakir bir halde geldiğini, hacıların çoğunun ülkelerine döndüğünü, Kilise ile arasının bozuk olduğunu ve Papa'nın kendisine karşı emirler gönderdiğini görünce durumu değerlendirdiler. Hükümdar buna rağmen Sultan'a elçi göndermekten vazgeçmedi. Bedreddin adında bir amirine ve Salah adında bir başka amirine mesajlar yolladı. Bu iki amir Ricordane'ye gelip Hükümdar ile Sultan adına görüştüler ve dediler ki: "Efendimiz, Sultan'a gönderdiğiniz talepleri bildirdik; o size dostluk ve kardeşlik sunuyor, ancak talep ettiğiniz şeylerin (Kudüs) teslimi konusunda daha makul bir teklif bekliyor. Çünkü bu topraklar sadece maliyet değil, aynı zamanda bir şeref meselesidir; özellikle de Hristiyanların 'Sepucre' (Kutsal Kabir) ve 'Temple Domini' (Kubbet-üs Sahra) dedikleri kutsal mekanlar söz konusu olduğunda."

Sayfa 372
Elçiler ipekli kumaşlar ve değerli hediyeler sundular çeşitli renklerde altın işlemeli kumaşlar, on fil, on hızlı deve ve on Arap atı getirdiler. Hükümdar onları onurlandırdı, hediyeleri kabul etti ve karşılığında gizli mesajlar gönderdi. Sayda Beyi Balian ve Cherne'li Tomas tekrar Sultan'ın yanına, Napoli'ye gittiler ve Hükümdar'ın teklifini ilettiler; Hükümdar'ın onlarla bizzat görüşmek istediğini söylediler. Elçiler oradan ayrılıp Forbie denilen yere kadar gittiler ve orada konakladılar.
BÖLÜM VII
Hükümdar durumu öğrendiğinde çok öfkelendi; bilgelerin kendisiyle alay ettiğini düşündü. Memleketin ileri gelenlerini, Tapınak, Hastane ve Alman Şövalyelerini topladı ve Kudüs'e giden yolu açmak için Yafa'yı (Japhe) yeniden inşa etmek istediğini, bu yüzden hazırlanmalarını emretti. Tapınak Üstadı Pierre de Mont Agu ve Hastane Üstadı Bertran le Lorne ona şöyle cevap verdiler: "Efendimiz, bizler Roma Kilisesi'ne bağlıyız ve onun emirlerine itaat ederiz. Papa sizi aforoz ettiğine göre, biz

sizin komutanız altında hareket edemeyiz; ancak Hristiyanlığın selameti için ordunun yanında yürürüz, ancak sizin adınıza emir almayız."

Sayfa 373
Hükümdar bu sözlere çok içerledi ama ses çıkarmadı; bir gün sonra yola çıktı. Mondidier nehri ile Caesarea ve Arsur arasındaki bölgeye vardığında su sıkıntısı çekildi. Türkler onların peşindeydi; eğer Hristiyanların bir gün geciktiğini görselerdi büyük zarar verebilirlerdi. Hükümdar Yafa'ya vardığında, kadim temelleri ortaya çıkardılar ve işe koyuldular. Bu çalışma sırasında Puglia'dan bir kadırga geldi ve Papa'nın Hükümdar'ın topraklarını (Sicilya ve Güney İtalya) işgal ettiğini, pek çok şehir ve kalenin teslim olduğunu bildirdi. Bu toprakları savunmak için John de Brienne ve Chalan Kontu Thomas görevlendirilmişti. Hükümdar bu haberi alınca büyük bir endişeye kapıldı.
BÖLÜM VIII
Hükümdar bu haberleri aldığında işlerin çok kötüye gittiğini gördü; eğer gecikirse tüm krallığını kaybedebilirdi.

Sayfa 374
Kendi topraklarını kaybetme riski altındaydı. Bu yüzden gizlice kadırgaları hazırlattı ve adamlarına, mareşali Kont Horri de Maute'ye emirler vererek yirmi kadırga ile gelmesini istedi. Sultan ile bir anlaşma yaptı: Kudüs, Beytüllahim ve Nasıra şehirleri ile buralara bağlı köyler, Yafa ve Sayda şehirlerinin yarısı Hristiyanlara bırakılacaktı. Ancak Kubbet-üs Sahra (Templum Domini) Müslümanların elinde kalacaktı. Anlaşma sağlandığında Hükümdar Yafa'dan ayrılıp Kudüs'e girdi; Paskalya öncesi (Karem) Pazar günü şehre girdi, Kutsal Kabir kilisesine gitti ve tacını bizzat mihrabın üzerinden alıp başına koydu. Ne bir din adamı ne de bir rahip orada şarkı söyledi; sadece Saint Johan Hastanesi'nde yemek yedi. Şehri tahkim etmek istedi ama aniden ayrılmak zorunda kaldı; kale komutanına şehri korumasını emretti ve Acre'ye döndü. Oradan da Puglia'ya geçmek üzere yola çıktı.

Sayfa 375
BÖLÜM IX
Hükümdar Acre'de bulunduğu sırada, kendisi ile Tapınak Şövalyeleri arasında büyük bir gerginlik vardı. Bir sabah gün doğmadan, kimseye haber vermeden yola çıktı. Acre'den ayrılırken Kıbrıslı soylular Haymeri Barlais, Amauri de Bessan, Hue de Gibelet, Gauvain de Chenichi ve diğerleri onunla görüştüler; üç yıllığına krallık naibliğini talep ettiler ve karşılığında on bin mark gümüş vermeyi vaat ettiler. Hükümdar bu teklifi kabul etti. Kıbrıs'a, Limasol'a vardığında Kral Henri ile Montferrat markisinin kızı Alix'in evliliğini gerçekleştirdi. Ardından beş zengin mülkü onlara teslim etti ve Puglia'ya geçip Brindisi'ye vardı.

Sayfa 376
BÖLÜM X

Hükümdar Kıbrıs'tan ayrıldıktan sonra, isimlerini saydığım beş baron adanın idaresini ele geçirdiler. Beyrut Beyi Johan d'Ybelin'in Acre'de bulunmasını fırsat bilerek adadaki tüm hayvanlara ve mülklere el koydular. Johan d'Ybelin durumu öğrenince hemen Kıbrıs'a geçti. Taraflar Lefkoşa önündeki düzlükte karşı karşıya geldiler. Kral ve yanındaki zengin mülk sahipleri oradaydı. Din adamları arabuluculuk yapmaya çalıştıysa da başarılı olamadılar. İki taraf birbirine saldırdı; sonunda Caesarea Beyi Gautier ve Gautier de Mombliart'ın oğlu Geraut gibi isimler ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldılar.

Sayfa 377
Hue de Gibelet, Haimeri Barlais, Amauri de Bessan, Guillaume de Rivet ve diğer birçok şövalye "Dieu d'Amors" kalesine kaçtılar. Gauvain de Chenechi ve diğerleri Kantara'ya, geri kalanlar ise Cherines (Girne) kalesine sığındılar ve buralarda kuşatıldılar.
BÖLÜM XI
Bu savaş 1229 yılının Haziran ayının 23. günü, bir Cumartesi vakti gerçekleşti. Johan d'Ybelin ve adamları Dieu d'Amors kalesini kuşattılar. İçeridekiler yiyecek ve giyecek sıkıntısı çekiyordu; Johan d'Ybelin tüm adanın gelirlerine el koymuştu. Kuşatma on ay sürdü. Sonunda içeridekiler daha fazla dayanamayacaklarını anlayınca teslim oldular ve barış sağlandı.

Sayfa 378
BÖLÜM XII
Hükümdar Kıbrıs'tan ayrılıp Brindisi'ye vardığında, adamlarını topladı ve Barletta'ya geçti. Orada ordusunu hazırladı ve Papa'nın ordusuna karşı harekete geçti. Papa'nın ordusu Caias kalesini kuşatıyordu. İki taraf arasında çatışmalar yaşandı; Hükümdar pek çok yeri geri aldı. Sonunda Hükümdar ve Papa'nın elçileri San Germano'da buluştular ve barış görüşmelerine başladılar.

Sayfa 379
Anlaşma sağlandı ve Hükümdar, Papa tarafından aforozdan kurtarıldı. Ardından Roma'ya giderek Papa ile görüştü. Bu görüşmenin ardından Hükümdar, Fransa Kralı ve diğer Avrupa hükümdarları ile diplomatik ilişkilerini güçlendirdi.

Sayfa 380
BÖLÜM XIII
Bu sırada Kıbrıs Kraliçesi Alice, Acre'ye geldi ve Kudüs Krallığı üzerinde hak iddia etti. Ancak krallık meclisi bu talebi reddetti ve krallığın Hükümdar Friedrich'in oğlu Conrad'a ait olduğunu belirttiler. Kraliçe Alice bunun üzerine adadan ayrıldı.

Sayfa 381
BÖLÜM XIV
Şimdi size Hükümdar Robert'in ölümünden sonra Konstantinopolis'te olanları anlatacağız. Robert öldüğünde yerine çok genç yaştaki kardeşi Baudouin geçti.

Ancak çocuk çok küçük olduğu için krallığı yönetemezdi. Bu yüzden Anseau adında cesur bir şövalye naip olarak seçildi.

BÖLÜM XV

Konstantinopolis toprakları o sırada çok zayıf bir durumdaydı. Baronlar toplanıp bir karar aldılar ve John de Brienne'e haber göndererek onu imparator olmaya davet ettiler. John bu teklifi kabul etti ve büyük bir orduyla yardıma geldi.

Sayfa 382

John de Brienne Konstantinopolis'te imparator olarak taç giydi. Hemen ardından Venediklilerle ittifak kurarak savaşa hazırlandı. Ancak maddi sıkıntılar ve iç çekişmeler nedeniyle durum oldukça zordu. John de Brienne hayatının sonuna kadar fakirlik içinde yaşadı ve öldü....

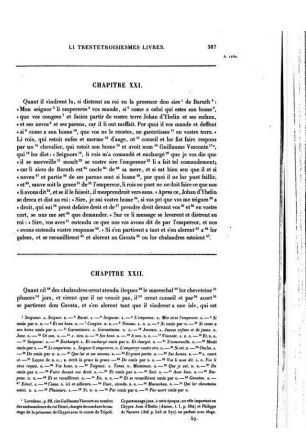

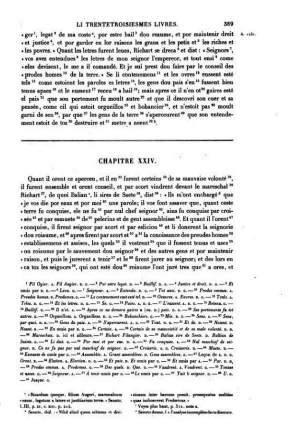

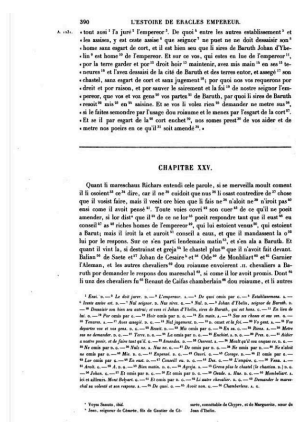

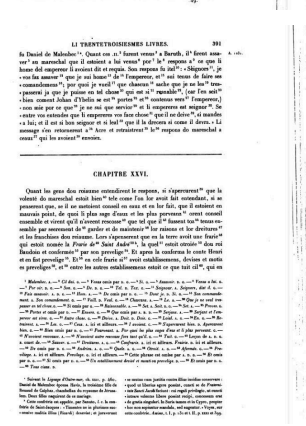

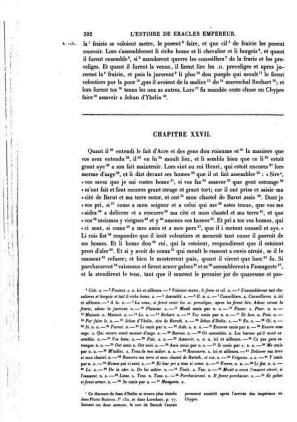

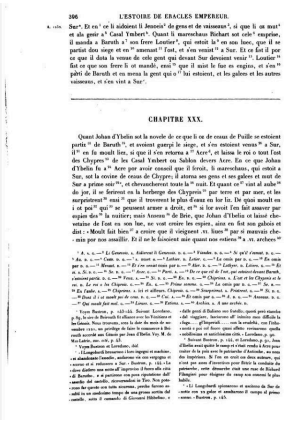

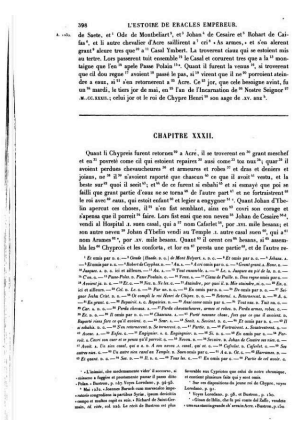

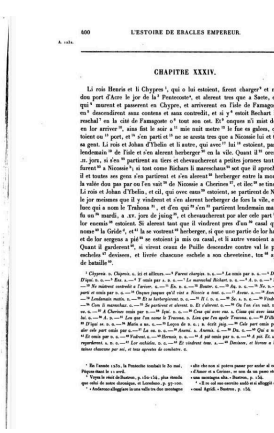
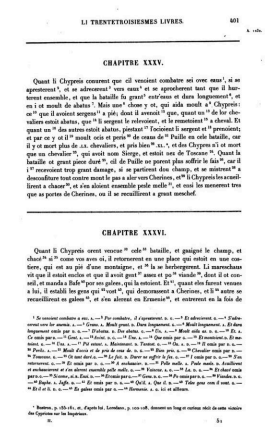
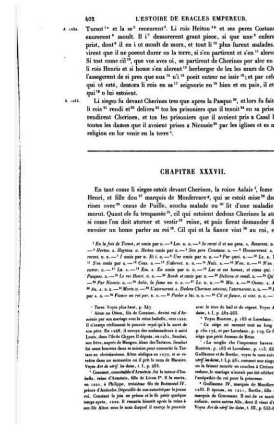

Sayfa 383

BÖLÜM XVI İmparator Friedrich Suriye topraklarından ayrıldıktan sonra olaylar şöyle gelişti: Babil Sultanı Melek el-Kamil ve kardeşi Melek el-Eşref büyük bir ordu toplayarak Şam şehrini kuşatmak üzere yola çıktılar. Şam'ın bahçelerini kuşatıp hendekler kazmaya başladılar. Bu durum Şam halkı için büyük bir endişe kaynağıydı çünkü şehir çok zengindi ve yağmalanmasından korkuyorlardı. Sonunda Melek el-Kamil ve Melek el-Eşref şehri ele geçirdiler; şehir teslim oldu ve onlar da şehri diledikleri gibi yönettiler.

BÖLÜM XVII

Melek el-Kamil, Levant topraklarındaki diğer şehirlerin kendisine verilmesi karşılığında Şam'ı kardeşi Melek el-Eşref'e bıraktı Papa Gregorius ile İmparator Friedrich arasında barış sağlandıktan sonra, İmparator Suriye topraklarında kendisine danışmanlık yapacak bir temsilci atamak istedi; çünkü Suriye'deki Hristiyan topraklarının durumunun kötüye gittiğini haber almıştı tarafsızlıklarını ve Hristiyanlara karşı yaptıkları diğer haksızlıkları dile getirdiler; zira Kudüs yolundaki hacılara zulmediyorlardı.

Sayfa 384

Hiç şüphesiz, o yıl orada on bin kereden fazla kötülük yapılmıştı. Sultan, Saint Abraham topraklarından on beş bin süvari topladı ve Kudüs dağlarına, Napoli'ye ve tüm ülkeye yayarak Hristiyanların Kudüs şehrine veya Tanrı'nın evi olan Templum Domini'ye girmelerine engel olmaya çalıştı. Bu durumdan büyük bir keder duyan halk, Davut Kulesi'ne sığındı. Şehrin valisi olan Caiphaslı Renaut, Sayda efendisine

ve Alman Garnier'e haber göndererek yardım istedi. Onlar da derhal şövalyeler ve piyadelerle yola çıktılar ve Yafa yakınlarında pusuya yatan Türklerle karşılaştılar. Büyük bir çarpışma yaşandı ve sonunda Hristiyanlar galip gelerek Beytüllahim'e ulaştılar.

Sayfa 385
BÖLÜM XIX
Davut Kulesi'ne sığınmış olan Hristiyanlar, Beytüllahim yönünden gelen sancakları gördüklerinde yardımlarına gelindiğini anladılar ve büyük bir sevince boğuldular; zira o ana kadar büyük bir korku içindeydiler. Sarazenler tarafından kuşatılmış haldeyken, üç gün boyunca onlara karşı direnmişlerdi. Kurtulduklarını anlayınca cesaret tazelediler ve Sarazenlerin üzerine atılarak onları bozguna uğrattılar. Sarazenler sokak aralarında kovalanıp öldürüldü. Bir kısmı Saint Etienne kapısından, bir kısmı Josaphat kapısından, diğerleri ise Tapınak ve Siyon Dağı yönüne kaçtılar. Beytüllahim'den gelenler yaklaştığında bozgunun boyutunu gördüler ve takibe katıldılar. Şehrin içinde ve dışında toplam on bir bin Sarazenin öldürüldüğü tespit edildi. Bu zafer haberi Şövalyeler Kalesi'ndeki orduya ulaştırıldı. Haberi alanlar sevinçle doldular ve artık Akka'ya dönmeye karar verdiler.

Sayfa 386
Papa'nın mührüyle bu olaylar kayıt altına alındı atlı sergenler ve ardından Brandis'ten gemilere yüklenen zırhlar, silahlar ve erzaklarla birlikte on sekiz kadırga yola çıktı. Limasol önündeki Gevata noktasına ulaştılar. Oraya vardıklarında demir attılar ve imparatorun on beş kadırgayla birlikte hareket etmesini bekledikleri başkomutan Richard Filangier'in gelmesini beklemek üzere orada konakladılar.
BÖLÜM XX
Brandis'ten ayrılan gemiler Akka'ya doğru yol alırken, Alman Hastanesi'ne (Töton Şövalyeleri) ait bir gemi Beyrut Beyi Jean d'Ibelin'e imparatorun adamlarının gelişini ve niyetlerini haber verdi. Bunun üzerine Jean d'Ibelin, dostlarından ve akrabalarından oluşan bir birlikle Akka'dan ayrılıp Beyrut'a, oradan da Kıbrıs'a geçti. Limasol'a ulaştığında kralı ve bir miktar halkı orada buldu ve Quit'te konakladı; geri kalan şövalyeler ve atlı sergenler ise Limasol'da kaldı. Bu sırada Melfe piskoposu ve Akka'ya gitmiş olan diğer şövalyeler Limasol'a vardılar. Onlar arasında Almanların reisi ve Flamenk olan Bailliuel'li Johan da vardı. Kralın Quit'te olduğunu öğrenince onunla görüşmek istediler ve on kadırgayla yola çıkıp kralın konakladığı Quit'e vardılar.

Sayfa 387
BÖLÜM XXI
Oraya vardıklarında, Beyrut Beyi'nin huzurunda krala hitaben şöyle dediler: "Efendimiz İmparator size selamlarını iletir ve bir sadık tebaası olarak sizden şunu talep eder: Jean d'Ibelin'i ve çocuklarını, yeğenlerini ve tüm akrabalarını yanınızdan uzaklaştırın, çünkü onlar imparatora karşı suç işlemişlerdir. Eğer imparatorun bu emrini yerine getirmezseniz, bu topraklar üzerindeki haklarınız tehlikeye girecektir."

Kral, o sırada yaşça genç olduğu için danışmanlarına sordu ve bir şövalye aracılığıyla şu yanıtı verdi: "Efendiler, imparatorun emirlerini duydum. Ancak Beyrut Beyi annemin amcasıdır ve kendisi burada kendi topraklarında bir sığınmacı olarak bulunmaktadır. İmparatorun rızasıyla bu meşru hakları kullanmaktadır. Kral, imparatora olan sadakatinden dönmeyecektir ancak bu talebi yerine getirmesi törelerimize aykırıdır." Bu mesaj üzerine gemilerine binerek Gevata'ya geri döndüler.
BÖLÜM XXII
Kadırgalardakiler başkomutanlarını beklediler ancak gelmediğini görünce bir meclis kurup bir adaya gitmeye karar verdiler Beyrut önlerine.

Sayfa 388
Karaya çıkıp atlarını ve mühimmatlarını indirdiler ve saflar halinde Beyrut şehrine doğru ilerlediler. Beyrut halkı onların geldiğini görünce büyük bir korkuya kapıldı; bir kısmı kaleye sığındı, diğerleri ise şehrin kapılarını açarak onları karşıladı. Şehre yerleşen imparatorun adamları kaleyi kuşatmaya başladılar. Kuşatma makineleri ve mancınıklar kurarak kaleye saldırdılar.
BÖLÜM XXIII
Bu olaylardan kısa bir süre sonra başkomutan Richard Filangier on beş kadırga ile Limasol'a ulaştı. Oradakilerin Beyrut'ta olduğunu öğrenince o da Beyrut'a gitti ve kuşatmayı devraldı. Bu sırada kardeşi Henri'yi Sur'a göndererek Aymar de Lairon'a şehrin teslim edilmesini emretti. Aymar emre uyarak şehri ve kaleyi teslim etti. Richard Filangier daha sonra Akka'ya giderek şövalyeleri ve burjuvaları topladı. İmparator Friedrich'in altın mühürlü mektuplarını onlara okudu.

Sayfa 389
Mektupta imparatorun Richard Filangier'i tüm krallığın temsilcisi ve adalet dağıtıcısı olarak atadığı yazılıydı tüm krallığın valisi ve koruyucusu olarak atandığı, zengin-fakir herkesin haklarını koruyacağı bildirildi. Mektuplar okunduktan sonra Richard ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Efendiler, imparatorun mektuplarını duydunuz. Ben de bu emirleri yerine getirmeye hazırım." Ancak ülkenin ileri gelenleri bu durumdan pek memnun kalmadılar. Eğer imparatorun mektupları daha yumuşak bir dille yazılmış olsaydı, belki halk onu kabul edebilirdi; fakat Richard'ın kibri ve tehditkar tavrı halkı ondan soğuttu.
BÖLÜM XXIV
Halk Richard'ın niyetinden emin olunca, Sayda Beyi Balian'ın önderliğinde bir araya gelerek bir meclis kurdular. Richard'a giderek imparatorun emirlerini duyduklarını ancak bu toprakların kılıç zoruyla değil, hacıların ve haçlıların kanıyla kazanıldığını, dolayısıyla krallığın yasalarına ve adetlerine saygı duyulması gerektiğini belirttiler. Krallığın haklarını korumak için yemin ettiler ve imparatora olan sadakatlerinin ancak yasalar çerçevesinde olacağını vurguladılar İmparator bu yasalara bağlı kalacağına yemin etmiştir.

Sayfa 390

Bu nedenle Beyrut Beyi Jean d’Ibelin'in topraklarına el konulması kabul edilemez. Bizler, krallığın yasaları uyarınca Beyrut Beyi'nin haklarını savunacağız. Eğer mahkeme kararı olmadan bu topraklara el koymaya çalışırsanız, size karşı direniriz. Bizler, imparatora ve krallığa sadığız ancak adaletsizliğe boyun eğmeyeceğiz.
BÖLÜM XXV Başkomutan Richard bu sözleri duyunca çok şaşırdı; zira halkın bu kadar cesurca karşı çıkacağını tahmin etmemişti. Kendi içinde bir öfke duysa da o an için durumu idare etmeye çalıştı. İmparatora danışmadan nihai bir karar veremeyeceğini söyledi. Ertesi sabah erkenden yola çıkarak Beyrut'a gitti. Orada şövalyeleri ve diğer ileri gelenleri toplayarak durumu anlattı. Balian de Saete, Johan de Cesaire ve diğer şövalyeler de Richard'a karşı aynı tutumu sergilediler. Richard, halkın bu direnci karşısında ne yapacağını bilemez bir haldeydi Daniel de Malenbec.

Sayfa 391
Beyrut'a vardıklarında, başkomutana kralın ve krallık halkının yanıtını ilettiler. Richard'ın yanıtı sert oldu: "Efendiler, ben imparatorun temsilcisiyim ve onun emirlerini yerine getirmekle yükümlüyüm. Jean d’Ibelin'in topraklarını imparatora teslim etmesini talep ediyorum. Eğer imparator bu şehri ve toprakları geri istiyorsa, buna karşı gelmek isyandır." Bu mesaj Akka'ya ulaştığında halk arasında huzursuzluk arttı.
BÖLÜM XXVI
Krallık halkı başkomutanın yanıtını duyunca, durumun ciddiyetini anladılar. Eğer birlik olmazlarsa krallığın özgürlüklerinin yok olacağını fark ettiler. Saint André Kardeşliği adı verilen bir yapı kurdular. Bu kardeşlik, Kral Baudoin zamanında kurulmuş ve onaylanmış eski bir kurumdu. Bu yapı altında birleşerek haklarını savunmaya yemin ettiler.

Sayfa 392
Bu birliğe zengin-fakir, şövalye-burjuva her kesimden insan katıldı Kardeşlik üyeleri bir araya gelerek haklarını korumak için söz verdiler. Bu durumu Kıbrıs'taki Jean d’Ibelin'e de haber göndererek bildirdiler.
BÖLÜM XXVII
Jean d’Ibelin, Akka'dan gelen haberleri duyunca çok sevindi. Oğlu Henri ve diğer adamlarını toplayarak onlara şöyle seslendi: "Efendiler, biliyorsunuz ki imparatorun adamları bana ve topraklarıma haksızca saldırdılar. Beyrut kalemi kuşattılar. Sizlerden ricam, bir sadık dost ve akraba olarak bana yardım etmenizdir. Topraklarımı ve evlerimizi geri alalım." Kral ve orada bulunanlar, Jean d’Ibelin'in haklı davasında yanında olacaklarını belirttiler. Hazırlıklar yapıldı, gemiler donatıldı ve Famagusta'da toplandılar.

Sayfa 393
Büyük bir kararlılıkla Beyrut'a doğru yola çıkmaya hazırlandılar çok susuzluk çektiler ve sonunda Pui do Conestable'e vardılar. Orada Haimeri Barlais, Amaurri de Bessan ve diğerleri birliklerinden ayrılarak Trablus'a gittiler. Richard Filangier ise bir kadırga

göndererek Beyrut'a haber saldı. Kral ve Beyrut Beyi'nin yola çıktığını öğrenince kuşatmayı sıkılaştırdı.
BÖLÜM XXVIII
Bundan sonra Jean d'Ibelin, kralı ve ordusunu yanına alarak yola çıktı. Beyrut önlerine geldiklerinde, imparatorun ordusunun hala kaleyi kuşatmakta olduğunu gördüler. Jean d'Ibelin Akka'ya, Sayda Beyi Balian'a ve diğer dostlarına mektuplar göndererek destek istedi. Mektuplarda şöyle deniyordu: "Efendiler, yabancı bir güç topraklarımızı istila etti, kalemi kuşattı. Sizleri yardıma çağırıyorum, çünkü bu sadece benim değil, tüm krallığın davasıdır." Bu çağrı üzerine Akka'daki şövalyeler ve halk silahlanarak yardıma gitmeye hazırlandılar.

Sayfa 394
"Sizlerden ricam ve talebim şudur; krallığın yasaları ve adetleri uyarınca bana yardım edin, şehrimi ve kalemimi kurtarmama destek olun." Bu mektuplar Sayda Beyi Balian'ın evinde toplanan halka okundu. Çoğunluk Jean d'Ibelin'e yardım etme kararı aldı. Şövalyeler, atlılar ve halktan gönüllüler silahlanarak yola koyuldular. Jean d'Ibelin ve ordusu Beyrut yakınlarında konakladı. Bu sırada Kıbrıs'tan gelen gemiler de ulaştı. Taraflar arasında müzakereler yapılmaya çalışıldıysa da bir sonuç alınamadı. Jean d'Ibelin, imparatorun adamlarının şehri terk etmesini istedi, aksi takdirde savaşın kaçınılmaz olduğunu bildirdi Beyrut'un içinde bulunuyorlardı ve kaleyi savunuyorlardı.

Sayfa 395
Kıbrıslılarla bir savaşa girmeleri kaçınılmaz görünüyordu çünkü Jean d'Ibelin'in tarafında çok sayıda atlı ve piyade vardı.
BÖLÜM XXIX
Bu durum anlaşılınca, Jean d'Ibelin kralı ve ordusunu Sayda'ya götürdü. Beyrut kuşatmasını kırmak için hazırlıklar yapıldı. Akka'da Saint André Kardeşliği üyeleri toplandı ve Jean d'Ibelin'e bağlılık yemini ettiler. Limandaki gemiler hazırlandı. Richard Filangier ise Beyrut'taki kuşatmayı sürdürmekte kararlıydı. Ancak halkın ve şövalyelerin Jean d'Ibelin'e verdiği destek işleri zorlaştırıyordu. Jean d'Ibelin'in ordusu her geçen gün daha da güçleniyordu. Sonunda büyük bir çarpışma için taraflar karşı karşıya geldi Cenevizliler de gemileriyle destek veriyorlardı.

Sayfa 396
Richard Filangier kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı ve Sur şehrine çekildi. Beyrut kalesi böylece kurtulmuş oldu. Jean d'Ibelin ve kral şehre büyük bir sevinçle girdiler. BÖLÜM XXX Jean d'Ibelin ve ordusu Beyrut'u geri aldıktan sonra Akka'ya döndüler. Richard Filangier ise Sur'da toplanarak karşı saldırı planları yapmaya başladı. Adamlarını ve gemilerini Sur limanında topladı. Gece boyunca hazırlık yaptılar. Ertesi sabah erkenden yola çıkarak sürpriz bir saldırı yapmayı planlıyorlardı. Ancak Jean d'Ibelin'in casusları bu durumu haber aldılar. Jean d'Ibelin hemen önlem alarak ordusunu savaşa hazırladı. "Düşman yaklaşıyor, tetikte olun!" diyerek askerlerini uyardı Beyrut önlerinde sular.

Sayfa 397
Şövalyeler her gece nöbet tutuyor ve düşman saldırısına karşı hazırlıklı bekliyorlardı. Jean d’Ibelin'in yeğeni olan Beyrut Beyi de savunmada önemli rol oynuyordu.
BÖLÜM XXXI
Pui ordusu konaklama yerindeyken büyük bir gürültü koptu. Bir şövalye atına binerek krala ve orduya haber verdi. İmparatorun adamları saldırıya geçmişti! Büyük bir karışıklık yaşandı; şövalyeler zırhlarını bile giyemeden savaşa dahil oldular. Jean d’Ibelin ve adamları kahramanca direndiler. Savaşın şiddeti artarken her iki taraftan da çok sayıda kayıp verildi. Sonunda Kıbrıslılar galip gelerek düşmanı geri püskürttüler.

Sayfa 398
Bu zafer haberi Akka'ya ulaştığında büyük bir kutlama yapıldı Sayda Beyi, Jean de Cesaire ve diğer şövalyeler büyük bir cesaretle savaştılar. Casal Imbert'e kadar düşmanı kovaladılar. Savaş meydanında çok sayıda ölü ve yaralı vardı. Bu zafer, Jean d’Ibelin'in krallıktaki konumunu daha da güçlendirdi.
BÖLÜM XXXII
Kıbrıslılar Akka'ya döndüklerinde büyük bir yoksulluk içindeydiler; zira savaşta tüm mühimmatlarını ve bineklerini kaybetmişlerdi. Kral Jean d’Ibelin, onlara yardım ederek ihtiyaçlarını karşıladı. Jean d’Ibelin kendi mal varlığından harcayarak orduyu yeniden donattı. Şövalyelere paralar dağıttı ve onları teselli etti.

Sayfa 399
Bu cömertliği sayesinde halkın ve ordunun sevgisini bir kez daha kazandı kadadırgaları ve gemileri donattılar ve Kıbrıs'a geçip kralı oraya götürmeye karar verdiler. Kral, şövalyelerine Kıbrıs'taki topraklarını bağışladı. Gemilere atlar ve mühimmatlar yüklendi ve yola çıkmaya hazırlandılar.
BÖLÜM XXXIII
Richard Filangier ise başarısızlığın ardından Sur'a çekildi. Kıbrıslıların adaya döneceğini öğrenince onlara engel olmak istedi. Cherines ve Famagusta kalelerini kuşatmak üzere planlar yaptı. Kıbrıs'taki bazı yerel güçler de Richard ile iş birliği içindeydi. Ancak Jean d’Ibelin'in sadık adamları kaleleri korumak için yemin ettiler. Büyük bir kıtlık ve zorluk yaşansa da kaleler teslim edilmedi. Richard Filangier sonunda geri çekilmek zorunda kaldı ve Sur'a döndü Kral Henri ve Kıbrıslılar, Pentekost günü Akka limanından yola çıktılar.

Sayfa 400
Sayda'ya uğrayıp oradan Kıbrıs'a geçtiler. Famagusta'ya vardıklarında halk onları coşkuyla karşıladı. Ancak Richard Filangier'in hala adada bazı noktaları tuttuğunu öğrendiler. Jean d’Ibelin ve kral ordularıyla birlikte Lefkoşa'ya doğru ilerlediler. Yolda Richard'ın ordusuyla karşılaştılar ve kısa süreli çatışmalar yaşandı. Sonunda Richard'ın güçleri dağlara çekilmek zorunda kaldı. Kıbrıs toprakları büyük ölçüde kurtarılmış oldu.

Sayfa 401

BÖLÜM XXXV

Kıbrıslılar düşmanın üzerlerine geldiğini görünce hemen saf tuttular ve büyük bir çarpışma başladı. Savaş çok uzun ve şiddetli sürdü, her iki taraftan da çok sayıda insan öldü. Ancak Kıbrıslılar sayıca daha az olmalarına rağmen büyük bir inatla savaştılar. Pui ordusu sonunda bozguna uğradı ve Cherines'e doğru kaçmaya başladı. Kıbrıslılar onları kapılara kadar kovaladılar.

BÖLÜM XXXVI

Kıbrıslılar zafer kazandıktan sonra savaş meydanında ganimetleri topladılar. Kral Henri ve Jean d'Ibelin ordularını dinlendirmek için bir dağın eteğinde konakladılar. Richard Filangier ise kalan güçleriyle birlikte Ermenistan'a sığınmaya karar verdi Kral Heiton ve babası Costans onları büyük bir saygıyla karşıladılar.

Sayfa 402

Ancak oradaki durum da pek iç açıcı değildi; zira hastalık ve kıtlık baş göstermişti. Kral Henri ve Jean d'Ibelin sonunda Kıbrıs'a tam anlamıyla hakim oldular.

BÖLÜM XXXVII

Bu sırada Kraliçe Aalais, Kral Henri'nin eşi, Cherines'de hastalanarak vefat etti. Ölümü büyük bir üzüntüye neden oldu. Kraliçeye layık bir cenaze töreni düzenlendi ve naaşı büyük bir saygıyla defnedildi. Kral Henri bu kayıptan dolayı derin bir keder içindeydi....

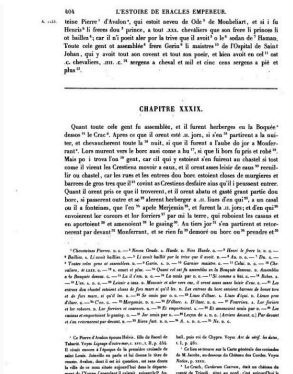

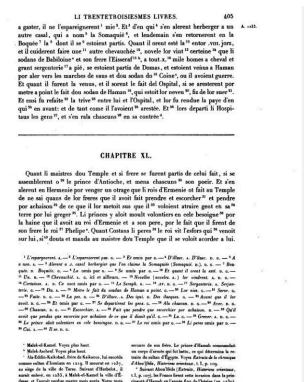

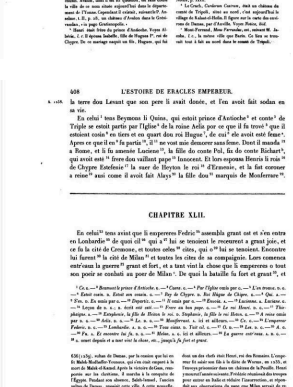

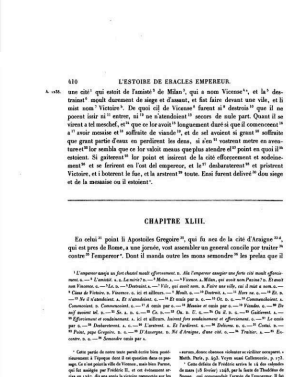

Sayfa 403

Bölüm XXXVIII Bundan kısa bir süre sonra, Antakya prensi ve Trablus kontu IV. Bohemond bu dünyadan göçtü; yerine oğlu V. Bohemond geçti ve babasından kalan bu iki lorduğun mirasını devraldı. Aynı dönemde Hama sultanı [el-Melik el-Muzaffer], Aziz Yuhanna Şövalyeleri'ne (Hospital) daha önce el-Krak kalesi [Krak des Chevaliers] için ödemekte olduğu haracı ödemeyi reddetti. Bunun üzerine Hospitalier Şövalyeleri, Hama sultanına karşı savaşmak üzere büyük bir ordu topladılar. Bu toplulukta Tapınak Üstadı Bertrand de Pierregort ve tüm birliği, Kıbrıs'tan gelen yaklaşık yüz şövalye ve o yıl Brienne Kontu IV. Walter ile evlenen ve Kıbrıs'ta mülk sahibi olan Kral Henri'nin kız kardeşi Maria'nın adamları ile Kudüs Krallığı'ndan gelen yaklaşık seksen şövalye bulunuyordu. Bu kuvvetler hem atlı hem de yaya askerlerden oluşmaktaydı.

Sayfa 404
Bu birliğin komutanları Pierre d'Avalon, yeğeni Ode de Monbeliart ve prensin kardeşi Henri idi. Bu ordu, Hama sultanının topraklarına girmek için önceden planlanan yola koyuldu. Ordu toplandıktan sonra Üstad Gerin ve Aziz Yuhanna Şövalyeleri (Hospitalier) de tüm güçleriyle onlara katıldı; bu orduda yüz şövalye, dört yüz atlı serjant ve beş binin üzerinde yaya asker bulunuyordu.
Bölüm XXXIX
Tüm bu kalabalık toplandığında, Krak'ın aşağısındaki Boquée mevkisinde konakladılar. Orada iki gün kaldıktan sonra gece vakti yola çıkıp şafak vaktinde Montferrand'a [Ba'rin] vardılar. Şehrin dış mahallelerini ele geçirip yağmaladılar. Ancak kaledeki halk, Hristiyanların yaklaştığını görünce erkenden kaleye sığınmıştı. Şövalyeler kalenin kapılarını ve girişlerini büyük tomruklarla kapalı buldular, bu yüzden içeri giremediler. Bulabildikleri her şeyi topladılar; dış mahalleyi yakıp yıktılar ve oradaki su kaynaklarını tahrip ettiler. Ardından on fersah ötedeki Merjemin adlı bir köye giderek orada iki gün konakladılar. Buradan etrafa akıncılar göndererek çevreyi yağmaladılar, ganimetler ve esirler topladılar. Üçüncü gün oradan ayrılıp tekrar Montferrand önlerine geldiler ancak mahallede ele geçirilecek bir şey kalmamıştı; bu yüzden oradan ayrıldılar.

Sayfa 405
Başka bir yere konaklamaya gittiler, ertesi gün ise ordunun yola çıktığı Boquée'ye geri döndüler. Orada yaklaşık sekiz gün kaldılar ve başka bir akın yapmayı düşündüler ancak ordunun yiyeceği bittiği için yeni bir sefer düzenleyemediler. O sırada Babil (Mısır) sultanının kardeşi el-Eşref, Şam'dan yola çıkarak büyük bir orduyla Hama sınırlarına gelmişti. Sultanın geldiğini duyan Şövalyeler, geceleyin ordugahtan ayrıldılar ve Hama sultanı ile barış yapmadan geri döndüler. Böylece Hama sultanı ile yapılan ateşkes sona erdi ve Şövalyeler kendi bölgelerine dağıldılar.
Bölüm XL
Tapınak Üstadı ve kardeşleri oradan ayrıldıktan sonra, Antakya prensi ile bir araya gelerek Ermenistan'a [Kilikya] girdiler. Bu seferi, Ermenistan kralının [I. Hetum], Tapınak Şövalyeleri'ne ait olan bir mülkü yıktırıp yağmalatması üzerine düzenlediler. Prens, babasına ve Ermenistan kralına duyduğu öfke nedeniyle bu işe gönüllü olmuştu. Ermenistan kralı [I. Hetum], üzerine büyük bir ordunun geldiğini görünce korktu ve Tapınak Üstadı'na haber göndererek onunla uzlaşmak istediğini bildirdi.

Sayfa 406
Kralın elçileri Üstad'a başvurdular ve kral ile aralarındaki anlaşmazlığı düzelttiler, böylece Tapınak Şövalyeleri tatmin olmuş bir şekilde geri döndüler. Prens ise bu duruma çok öfkelendi, zira düşmanlarından intikam almayı çok istiyordu. O sırada Kudüs Krallığı'nın ileri gelenleri, Roma'ya, imparator [II. Friedrich] ile barış yapmak üzere Alman Hospitalier Üstadı Hermann'ı gönderdiler. Bu mesajı iki şövalye; Treie'li Phelipe ve Nazareth'li Henri götürdü. Roma'ya vardıklarında imparatorun huzuruna çıktılar ve Üstad Hermann'ın mektuplarını sundular. Mektuplar okunduğunda imparator barış şartlarına çok öfkelendi. Mektupların içeriği imparatorun krallıktaki

haklarına zarar verici nitelikteydi. Bu yüzden mesajı getirenlere ağır sözler söyledi ve onları hainlikle suçladı. Bunun üzerine krallığın adamları bir konsey toplayarak Kıbrıs kralı ve Kudüs krallığına bağlı kişilere durumu bildirdiler. Mektubu Papa'ya [IX. Gregorius] göndererek durumu açıklamasını ve imparatorun iddialarının haksız olduğunu bildirmesini istediler. Bu mesajı Suriyeli bir şövalye olan Jofrei le Tor götürdü.

Sayfa 407
Bölüm XLI
Sözü edilen bu elçilik görevi sırasında Jofrei le Tor, Kıbrıs'tan yola çıkıp Akka'ya vardı ve baronların mektuplarını aldı. Bir Ceneviz gemisiyle önce Ceneviz'e, oradan da Viterbe'ye, Papa'nın ve sarayının bulunduğu yere geçti. Papa'ya mektupları sundu ve durumu açıkladı. Papa mektupları büyük bir ilgiyle karşıladı ve imparatorun barışı reddetmesine şaşırdığını belirtti. Papa, Kudüs krallığının iyiliği için elinden geleni yapacağını söyleyerek hem Kıbrıs kralına hem de Kudüs halkına destek vaat eden mektuplar yazdı. Jofrei le Tor bu mektuplarla birlikte geri döndü ve Kıbrıs'a geçti. Bu sırada Babil sultanı [el-Kamil] öldü. Yerine büyük oğlu el-Adil geçti ancak o da kısa süre sonra kardeşi el-Salih [Necmeddin Eyyub] tarafından devrildi.

Sayfa 408
El-Salih, babası tarafından kendisine verilen Doğu topraklarını sultan olarak yönetmeye başladı. Bu sırada Antakya prensi ve Trablus kontu olan V. Bohemond, Kral Hugue'un kızı Kraliçe Aeliz ile olan akrabalık bağları nedeniyle Kilise tarafından eşinden ayrılmak zorunda kaldı. Eşinden ayrıldıktan sonra Roma'ya haber gönderdi ve oradan Kont Pol'ün kızı Luciene getirildi. Bohemond onunla evlendi. Kıbrıs kralı Henri ise Ermenistan kralının kız kardeşi Estefenie ile evlendi ve onu kraliçe olarak taçlandırdı; tıpkı daha önce Montferrat markisinin kızı Alays ile yaptığı gibi.
Bölüm XLII
Aynı dönemde İmparator Friedrich büyük bir ordu toplayarak Lombardiya'ya girdi. Cremona şehri ve ona bağlı olanlar imparatoru sevinçle karşıladılar. Ancak Milano şehri ve müttefikleri ona karşı durdu. Aralarında şiddetli bir savaş başladı. İmparator tüm gücüyle Milano üzerine yürüdü ve taraflar arasında çok büyük ve kanlı bir savaş gerçekleşti.

Sayfa 409
Milanolular bu saldırıya daha fazla dayanamadılar ve bozguna uğrayarak savaş meydanından kaçtılar. Birçoğu öldürüldü veya esir alındı. İmparator, Venedik Doçunun oğlu olan Milano podestasını [Pietro Tiepolo] Trane şehrinde deniz kıyısındaki yüksek bir kuleye astırdı. Milano'nun "Carroccio"sunu (sancak arabası) ele geçirip Cremona'ya gönderdi ve orada bir kiliseye koydurdu. Bu savaşta imparator büyük bir zafer kazandı. Ayrıca Sardinya kralı olan imparatorun oğlu [Enzio] da oradaydı. Bu zaferden sonra imparator Milano'yu kuşatmaya karar verdi ve daha önce bahsettiğim kalede bulunan Alman şövalyeleri de ona katıldı.

Sayfa 410
Milano'nun müttefiki olan Vicense adlı şehir şiddetli bir kuşatmanın ardından düştü ve imparator buraya "Victoire" (Zafer) adını verdiği yeni bir şehir kurdurdu. Vicense halkı şehirden çıkamadıkları ve dışarıdan yardım alamadıkları için büyük bir sefalet çektiler. Sonunda imparatorun ordusu şehre girdi ve orayı yerle bir etti; halk ise kuşatmanın zorluklarından dolayı perişan oldu.
Bölüm XLIII Bu sırada Papa IX. Gregorius, imparatora karşı Roma yakınlarında genel bir konsey toplama kararı aldı. Bu konsey için dağların ötesindeki tüm din adamlarını ve piskoposları çağırdı.

Sayfa 411
İmparator bunu duyunca konseye gidecek kara yollarını kapattı. Bunun üzerine Papa, Cenevizlilere haber göndererek piskoposları deniz yoluyla getirmeleri için kadırgalar hazırlamalarını istedi. Cenevizliler Papa'ya olan bağlılıklarından dolayı altmış kadırga hazırladılar. Bu filonun amiralliğine Guillaume Negre getirildi. Bu sırada Nice şehri piskoposu da dahil olmak üzere birçok din adamı deniz yoluyla gelmek üzere yola çıktılar. Piskoposlar ve kardinaller Nice'de toplandılar. Oradan Ceneviz gemileriyle yola çıktılar. Ancak imparator bunu haber alınca Pisa'lılara haber göndererek onlara engel olmalarını istedi. Pisalılar kırk gemiyle yardıma geldiler. İki filo deniz üzerinde, Elba adası yakınlarında karşı karşıya geldi.

Sayfa 412
Ceneviz amirali Guillaume Negre, imparatorun gemilerinin yollarını kestiğini görünce piskoposlara savaştan kaçınmalarını ve adaların arkasına gizlenmelerini tavsiye etti. Ancak gemilerdeki din adamları ve diğerleri, imparatora karşı savaşmak gerektiğini savundular. Sonunda iki filo arasında şiddetli bir savaş başladı. Cenevizliler yenilgiye uğradı ve piskoposların bulunduğu gemiler ele geçirildi. Birçok din adamı esir alındı; bunlar arasında piskoposlar ve papalık delegesi Gregorius de Romaigne de vardı. İmparator onları zindanlarına attırdı.

Sayfa 413
Bölüm XLIV
Bu dönemde Fransa Krallığı'nda büyük bir Haçlı hareketi başladı. Birçok soylu, Suriye'ye geçmek üzere yola çıktı. Ancak Navarre kralı Thibaut, Bar kontu Henri, Bretagne kontu Pierre ve daha birçok soylu bu harekete katıldı. Marsilya ve Aigues-Mortes limanlarından gemilere binerek Akka'ya vardılar. Akka'ya vardıklarında şehrin içine ve dışındaki Sablon mevkisine ordugahlarını kurdular.

Sayfa 414
Konsey topladılar ve Aşkelon kalesini yeniden inşa etmeye karar verdiler. Bu sırada bir casus gelerek Türklerin Gadres mevkisinde toplandığını haber verdi. Bunun üzerine Haçlı ordusu; Bar kontu, Montfort kontu, Balian d'Arsur ve diğer baronların komutasında yola çıktı. Gece boyunca ilerleyerek Gadres yakınlarına vardılar ve düşman kuvvetlerinin saf tuttuğunu gördüler.

Bölüm XLV
Türkler, Hristiyanların geldiğini görünce bir tepeye çekildiler. Haçlı ordusu hazırlıksız bir şekilde saldırıya geçince düşman kuvvetleri onları kuşatmaya başladı. Savaş çok şiddetli geçti ve Hristiyanlar arasında bir kargaşa baş gösterdi. Haçlılar büyük kayıplar verdiler; düşman üzerine at sürdüler ancak sayıca az oldukları için kuşatıldılar.

Sayfa 415
Bu savaşta Montfort kontu Amauri esir düştü, Bar kontu Henri ise öldürüldü. Birçok şövalye ve yaya asker hayatını kaybetti. Savaştan kurtulabilenler Aşkelon'a ve ardından Akka'ya sığındılar. Navarre kralı ve diğer baronlar bu yenilginin ardından derin bir kederle Akka'ya geri döndüler.
Bölüm XLVI
Bu olaydan sonra Trabluslu bir din adamı olan Guillaume, Hama sultanı adına Haçlılara bir mesaj getirdi. Sultan, Hristiyanlarla barış yapmak ve toprağını güvence altına almak istiyordu.

Sayfa 416
Sultan, ordusunun toplanmasını beklerken bu teklifi sunmuştu. Baronlar bu teklifi görüştüler ancak bir karara varamadılar. Bu sırada Akka'da bulunan baronlar, Şam sultanı el-Salih İsmail ile görüşmek üzere elçiler gönderdiler. Amaçları, Mısır sultanına karşı Şam sultanı ile ittifak yapmaktı. Şam sultanı bu ittifakı kabul etti ve bazı toprakların Hristiyanlara verilmesini onayladı. Bu haber Akka'ya ulaştığında büyük bir sevinçle karşılandı.

Sayfa 417
Şam sultanı, Mısır sultanının kardeşi olan ve vefat eden el-Eşref'in yerine geçmişti. Ancak Mısır sultanı el-Salih Eyyub, Şam sultanının bu hareketini kabul etmedi ve ona karşı ordu topladı. Bu çekişme sırasında Selahaddin'in soyundan gelen el-Cevat, Şam'dan ayrılarak Akka'ya geldi ve Hristiyanlara sığındı. Baronlar onu iyi karşıladılar. Daha sonra Şam sultanı el-Salih İsmail ile yapılan barış antlaşması gereği Safed kalesi gibi stratejik noktalar Hristiyanlara teslim edildi.

Sayfa 418
Barışın şartları gereği Safed ve diğer kaleler geri alındı. Hristiyanlar bu topraklara yerleşerek buraları tahkim ettiler. Ancak Mısır sultanı ile olan gerginlik devam ediyordu. Mısır sultanı, Şam sultanı ve Hristiyanların ittifakını bozmak için girişimlerde bulundu ve Aşkelon yakınlarına ordu gönderdi.

Sayfa 419
Bölüm XLIX Şam sultanı el-Salih İsmail, Hristiyanlarla yaptığı anlaşmaya sadık kalarak onlara destek verdi. Mısır sultanı ise bu durumu haber alınca Bedevi kabilelerini ve diğer güçlerini topladı. Hristiyan ordusu ile Mısır ordusu arasında

Gazze yakınlarında bir karşılaşma ihtimali doğdu. Navarre kralı ve diğer baronlar bu durumu değerlendirmek üzere bir araya geldiler.

Sayfa 420
Ancak aralarındaki fikir ayrılıkları nedeniyle tam bir birlik sağlanamadı. Bazı şövalyeler Mısır sultanı ile gizli görüşmeler yaptılar. Bu belirsizlik içinde ordu içinde huzursuzluk arttı.
Bölüm L
Bu sırada Kıbrıs kralı Henri'nin annesi Kraliçe Aelis, Raol de Soissons ile evlendi. Raol de Soissons, krallığın idaresinde hak iddia etti ve bu durum baronlar arasında tartışmalara yol açtı. Sonunda Raol, umduğunu bulamayarak krallığı terk etti ve memleketine geri döndü.

Sayfa 421
Bölüm LI Bu olayların ardından Navarre kralı ve Bretagne kontu Akka'ya geldiler. Kısa süre sonra İngiltere kralının kardeşi Richard [Cornwall kontu] büyük bir şövalye birliğiyle Akka'ya ulaştı. Richard, Hospitalier şövalyelerinin evinde ağırlandı. Richard'ın gelmesiyle birlikte, Mısır sultanı ile olan ateşkes görüşmeleri yeniden başladı. Tapınak Şövalyeleri ise Şam sultanı ile yapılan ittifaka sadık kalınmasını savundular. Richard, her iki tarafla da görüşerek bir denge kurmaya çalıştı ve Aşkelon kalesinin inşası için çalışmalara başladı.

Sayfa 422
Richard, Akka'da bir süre kaldıktan sonra Yafa'ya ve oradan da diğer kutsal mekanlara gitti. Bölgedeki Hristiyan halk onu büyük bir sevinçle karşıladı.
Bölüm LII İmparatorun mareşali Richard Filangieri ise Sur şehrinde bulunuyordu. İmparatorun emriyle Puglia'ya gitmek üzere bir gemiye bindi. Ayrılmadan önce şehri ve kaleyi kardeşi Lothier'e emanet etti. Ancak Richard ayrıldıktan sonra Balian d'Ybelin ve Phelipe de Monfort gibi baronlar şehri ele geçirmek için harekete geçtiler. Şehir surlarına vardıklarında içerideki yandaşlarının yardımıyla bir kapıdan içeri girdiler. Lothier Filangieri durumu fark edince kalesine sığındı. Ancak şehir halkı ve baronlar kaleyi kuşattılar. Sonunda Sur şehri imparatorun adamlarından geri alındı....

Sayfa 423
BÖLÜM LIII

Raoul de Soissons, bu girişimden hiçbir haberi yokken, Balian d'Ibelin ve Phelipe de Montfort'un Sur şehrine sahip olduklarını ve ellerinde tuttuklarını öğrendiğinde, kendisi, eşi Kraliçe Aelis ile birlikte Akka'daydı. Balian ve Phelipe, krallığın diğer işlerini de diledikleri gibi yürütmekteydiler. Raoul, Balian ve Phelipe'den kendisine Sur kalesini teslim etmelerini talep etti; zira krallığın diğer işlerini de onlar yürütüyordu. Onlar ise kendisine ne kaleyi teslim edeceklerini ne de itaat edeceklerini bildirdiler; aksine kaleyi kendi ellerinde tutacaklarını ve kalenin kime ait olması gerekiyorsa ona devredeceklerini söylediler. Ve böylece, işittiğiniz üzere, Raoul de Soissons oradan ayrıldı.
Bu sırada Papa IV. Innocentius, Roma'da genel bir konsil toplayamayacağını anlayınca Cenova'ya haber göndererek kendisine gizlice kadırgalar yollanmasını istedi. Kadırgalar ulaştığında Roma'dan gizlice ayrıldı ve Cenova'ya ulaştı. Orada büyük bir saygı ve törenle karşılandı. Bu olayların gerçekleşme nedeni, İmparator Friedrich ile arasındaki uyuşmazlıktı. Papa Cenova'da bir süre kaldıktan sonra Lyon'a doğru yola çıktı ve Friedrich'in kendisini yakalayamayacağı bir yere ulaştı. Ardından prelaları ve büyük bir konsili topladı. Friedrich'e elçiler göndererek, kendisi aleyhine ileri sürülen on üç maddeye cevap vermesini istedi. Friedrich ise bu suçlamaların hiçbirinin doğru olmadığını bildirdi. Papa, Friedrich'in suçlu olduğuna dair yeterli delil bulduğunu belirterek onun mahkumiyetine karar verdi ve kilisenin merhametine teslim etti.

Sayfa 424
İmparator, Papa'nın bu kararını duyduğunda, yanına Marquis de Froebore ile büyük bir hukukçu olan Pierre de la Vigne'yi elçi olarak gönderdi. Papa'nın huzuruna çıktıklarında Pierre de la Vigne söze başlayarak şöyle dedi: "Efendim, imparator kendisini bir kul ve evlat olarak ayaklarınıza sunar; emirlerinizi duymak ve elinden geldiğince bunlara uymak ister. Ancak kendisi ağır bir hastalık geçirdiğinden hareket edemeyecek durumdadır. Bu nedenle, emirlerinizi yerine getirebilmek için sizden kendisine makul bir süre tanımanızı rica eder. Eğer uygun görürseniz, talep ettiğiniz hususları yerine getirecek ve Hristiyan inancına uygun bir şekilde barış içinde yaşamanıza izin verecektir. Ayrıca bir yıl içinde Kudüs'e giderek orayı Latinlerin eline geçirmek için bizzat savaşmaya hazırdır." Papa ona, imparatordan aldığı bir yetki belgesi olup olmadığını sordu. Pierre "evet" diyerek mühürlü bir belge sundu. Papa daha sonra kardinallere dönerek imparatorun Suriye toprakları hakkında ne söylediğini sordu; elçi ise bu konuda imparatorun tam yetki verdiğini belirtti. Papa daha sonra prelalara dönerek şöyle dedi: "Beyler, imparatorun ne kadar merhametli olduğunu görüyorsunuz; Kutsal Toprakları ve Kudüs'ün kutsal yerlerini geri alıp Hristiyanlara teslim etmeyi, inançsızları oradan kovmayı vaat ediyor; ancak bu sözleşmede belirlenmiş bir şart değildir." Daha sonra imparatorun elçilerine, verdikleri cevabın yeterli olmadığını ve kabul edilmeyeceğini bildirdi.

Sayfa
425 Zira imparatorun bu vaatleri daha önce de verdiğini ancak yerine getirmediğini, bu yüzden artık ona inanmayacaklarını belirtti.

BÖLÜM LIV
Bundan sonra Papa genel bir konsil topladı ve imparatorun yaptıklarını ortaya koydu; sonuçta imparator ve mirasçıları mahkum edilerek tahttan indirildi. Papa, bu kararın her yerde ilan edilmesini emretti ve imparatoru destekleyenleri aleyhtar ilan etti. Sonrasında Papa, Almanya'ya elçiler göndererek imparator aleyhine vaazlar verilmesini sağladı; öyle ki pek çok kişi imparatordan yüz çevirip Papa'yı desteklemeye başladı, özellikle de ruhaniler. İmparator, Almanya'daki gücünün zayıfladığını görünce, Aachen'e giderek oğlu Konrad'ı Almanya kralı ilan ettirdi ve ona taç giydirildi. Ancak bir süre sonra Papa'nın desteğiyle Hollanda Kontu Guillaume kral seçildi ve Papa, Roma'ya ulaştığında kendisine imparatorluk tacını giydireceğine söz verdi. Böylece İmparator Friedrich'i destekleyenler ile yeni Kral Guillaume'u destekleyenler arasında şiddetli bir savaş başladı. Papa bu savaşa destek verdi ve oraya gidenlere, Kutsal Topraklara gidenlere verilen hacı sevabını vadetti. Bu savaş, imparator ölene dek üç yıl sürdü.

Sayfa 426
İmparator öldüğünde, Papa Roma'ya döndü ve Almanya'da babası tarafından kral yapılan İmparator'un oğlu Kral Konrad, Kilise'ye ve Kral Guillaume'a karşı savaşı sürdürdü.
BÖLÜM LV
Şimdi tekrar Suriye topraklarından bahsedelim. Daha önce işittiğiniz üzere, İmparator'un mareşali Richard Filangieri, Sur'dan ayrılmıştı; kardeşi Henri, eşleri ve büyük servetleri ise hala oradaydı. Puglia'ya geçmek üzere bir gemiye bindiler. Denize açıldıktan dokuz gün sonra büyük bir fırtınaya yakalandılar ve uzun süre denizde sürüklendikten sonra Trablus'un (Berberi kıyıları) bir bölgesi olan Barbari kıyılarına vurdular. Oraya vardıklarında geminin parçalandığını ve su aldığını gördüler. Bu sırada Tunus'tan gelen ve İskenderiye'ye gitmekte olan bir Sarazen gemisi gördüler. Sarazenler onlara yaklaşıp gemiye girdiler ve Richard ile yanındakileri esir alarak Sicilya adasına doğru götürdüler; zira o sırada rüzgar çok şiddetliydi ve onları Suriye kıyılarına geri sürüklüyordu. Sur açıklarına ulaştıklarında demir attılar ve Richard'ın orada olduğunu bilmedikleri bir şehre çıkmayı düşündüler. Ancak şehir halkı onları fark edip üzerlerine gelince mareşal, kardeşi, eşleri ve yanlarındaki yaklaşık elli kişi esir düştü. Onları Beyrut Beyi Balian'a götürdüler. Balian onları şatonun önüne getirerek darağaçları kurdurdu ve Richard Filangieri'ye, eğer şatoyu teslim etmezse kardeşlerini gözleri önünde asacağını bildirdi.

Sayfa 427
Mareşal Richard, konsey üyeleriyle görüştükten sonra şatoyu elinde tutamayacağını anlayarak şatoyu Balian'a teslim etti ve kardeşlerini kurtardı.
BÖLÜM LVI
Bu dönemde, Babil Sultanı olan es-Salih, Mısır'daki topraklarını geri almak için kendisine yardım edecek büyük bir güç toplamak amacıyla elçiler gönderdi ve Mısır'da yaşamak isteyenlere toprak vaat etti. Öyle ki, Harezm (Hoerzem) denilen şehirden büyük bir halk kütlesi geldi ve onlara Harezmliler denildi.

Sayfa 428
Harezmliler yaklaşık yirmi bin atlıyla geldiler; birçoğu yolda Tatarların korkusuyla ölmüştü. Bu Harezmliler Gadres (Gazze) bölgesine ulaştılar. Orada Mısır Sultanı'nın ordusunu buldular ve birlikte Trablus topraklarına ve diğer yerlere büyük zararlar verdiler. Kudüs'e aniden saldırdılar ve çok az kişi kaçabildi. On binlerce kadın ve çocuğu esir aldılar; öyle söylenir ki on beş binden fazla kişiyi katlettiler. Şam Sultanı el-Melik es-Salih, Akka'ya haber göndererek şövalyelerine Harezmlilere karşı birleşme çağrısı yaptı; zira kendisi de bin atlıya sahipti. Onlar geldiğinde, Tapınak ve Hastaneci Şövalyeleri ile Cermen Şövalyeleri ve yerel şövalyeler Akka'dan hareket ettiler. Kudüs Patriği Robert ve diğer ruhani liderler de onlara katıldı. Aşkelon'a kadar ilerlediler ve orada Brienne Kontu Gautier ile buluştular; kendisi Yafa'daydı ve yanında altı yüz şövalye ile çok sayıda piyade ve serjan vardı.

Sayfa 429
Aşkelon'a ulaştıklarında bir konsey toplayarak ne yapacaklarını kararlaştırdılar. Bu sırada Hums Sultanı elçiler göndererek şöyle dedi: "Efendiler, büyük bir tehlike ile karşı karşıyasınız ve kaçacak yeriniz yok; zira bu insanlar (Harezmliler) vahşidir ve kaybedecek bir şeyleri yoktur. Ben savaşa girmeyi doğru bulmuyorum, çünkü bizim etimiz ve ekmeğimiz boldur; Akka'ya çekilelim, orada yiyeceğimiz çoktur ve bu insanlar orada uzun süre kalamazlar, dağılıp giderler. Eğer burayı onlara bırakırsak, yiyecek bulamazlar ve perişan olup Babil topraklarına giderler, bir daha da dönmezler."
BÖLÜM LVII
Hristiyanlar arasında Sultan'ın tavsiyesine uymak isteyenler olsa da kıskançlık ve kötü niyet galip geldi ve Harezmlilerle savaşmaya karar verdiler. Bir Salı günü sabah erkenden Aşkelon'dan ayrılarak Gazze'ye doğru ilerlediler. Orada Babil Sultanı'nın üç bin atlısını ve Harezmlilerin yirmi bin atlısını buldular. Ordular birbirine girdi ve çok kanlı bir savaş yaşandı; ancak Hums Sultanı ve yanındaki Türkler meydandan çekildiler. Hristiyanlar büyük bir yenilgiye uğradı; neredeyse tüm şövalyeler ve piyadeler ya öldürüldü ya da esir edildi. Sadece küçük bir grup kaçarak Akka'ya ulaşabildi. Bu yenilgi, Hristiyanların kibri ve gururu yüzünden başlarına gelmişti.

Sayfa 430
Bu savaşta Hastaneci Şövalyeleri Üstadı Guillaume de Chateauneuf, Tapınak Şövalyeleri Üstadı Hermant de Peregort (hapiste öldü), Brienne Kontu Gautier (hapiste öldü), Trablus Konestabl'ı Thomas de Ham ve Beymont'un oğulları Johan ve Guillaume esir alındılar. Diğer pek çok şövalye ve din adamı da ya öldürüldü ya da esir edildi. Tüm ordudan ancak otuz üç şövalye kaçabildi; aralarında Sur Başpiskoposu Pierre de Sargines ve Ramla Piskoposu da vardı. Aşkelon'a sığınanlar orada uzun süre kalmayıp Akka'ya döndüler. Babil Türkleri (Eyyubiler), Harezmlileri Gazze'de bırakarak geri döndüler; zira Sultan onlara daha fazla savaşmamalarını emretmişti. Harezmliler ise orada kalarak çevre bölgeleri yağmaladılar. Daha sonra Berrie (çöl) üzerinden geçmek üzere ayrıldılar. Harezmliler

oradan ayrılınca bölge halkı ve serjanlar onlara saldırarak büyük zararlar verdiler; pek çoğu o topraklarda öldürüldü ve hayvanları ellerinden alındı.
Sayfa 431 Zira gidecek yerleri ve sığınacak şehirleri yoktu. Bu dağlık arazide yaşayanlar onlara büyük zarar verdiler ve üç binden fazlasını katlettiler; öyle ki hiçbiri kendi ülkelerine geri dönemedi. Bu büyük yenilgi, 1244 yılının Ekim ayında, Aziz Luka günü gerçekleşmişti.
BÖLÜM LVIII
Bu sırada Papa IV. Innocentius, Lyon'daydı. Fransa Kralı Louis'nin ağır bir hastalığa yakalandığını, konuşma yetisini kaybettiğini ve öldüğünün sanıldığını haber aldı. Annesi Kraliçe Blanche, eşi ve kardeşleri büyük bir yas içindeydi ve ruhaniler cenaze töreni için toplanmıştı. Ancak kral birden kendine geldi, gözlerini açtı ve Paris Piskoposu'nu çağırttı. Piskopos geldiğinde kral şöyle dedi: "Efendim, sizden Kutsal Topraklara gitmek üzere haç takmanızı rica ediyorum." Kralın annesi ve eşi bunu duyduğunda diz çökerek yalvardılar: "Efendimiz, Tanrı aşkına, önce iyileşmenize izin verin, sonra ne isterseniz yaparsınız." Kral ise "Haç omuzuma takılana dek bir lokma yemek yemeyeceğim" dedi. Bunun üzerine Piskopos haçı taktı. Kral, iyileşir iyileşmez Kutsal Topraklara gitmek üzere hazırlıklara başlanmasını emretti ve kralın huzurunda ağlayarak haçı kabul ettiler.

Sayfa 432
Krallar haçı aldılar, öptüler ve gözlerine sürdüler, sonra omuzlarına iliştirdiler. Kral Louis, "Biliyorum ki odamda ve dışarıda büyük bir ağlayış var ama biliniz ki ben artık iyileştim" dedi. Daha sonra Suriye topraklarına mektuplar göndererek kendisinin haçlı seferine çıkacağını, kalelerin ve şehirlerin güçlendirilmesini ve korunmasını emretti; zira Tanrı'nın yardımıyla yakında Kutsal Topraklara ulaşacağını bildirdi.
BÖLÜM LIX
Bu dönemde, Şam Sultanı olan es-Salih, Maubec'e giderek oranın kendi mirası olduğunu iddia etti. Hama Sultanı ile aralarında anlaşmazlık çıktı ve Gazze'de savaştılar; Şam Sultanı mağlup oldu ve Hama'da hapsedildi. Babil Sultanı (Mısır Sultanı), amcası es-Salih'in Hama'da esir olduğunu duyunca büyük bir ordu topladı ve Şam'a yürüdü. Şehri kuşattı ve bahçelerini tahrip etti. Şehir halkı, kendilerini savunacak bir liderleri olmadığını görünce korkuya kapıldılar; zira dışarıda büyük bir ordu vardı. Sonunda Sultan'a teslim oldular. Sultan Şam'ı ele geçirdikten sonra Hama ve Maubec'e yöneldi ve buraları da aldı. Ardından Safed ve Tabariye kalelerini kuşatmak üzere birlikler gönderdi.

Sayfa 433
Kuleleri kuşattılar ve içeridekilerin hepsini kılıçtan geçirdiler. Daha sonra Aşkelon'u kuşattılar; oraya çok sayıda mancınık kurarak surları dövdüler. Kalenin dışarıdan yardım almasını engellediler. Sultan ayrıca İskenderiye ve Dimyat'tan yirmi iki kadırga getirterek denizi de kapattı; öyle ki hiçbir gemi oraya yanaşamaz oldu.
BÖLÜM LX
Aşkelon'u imparator adına koruyan Hastaneci Şövalyeleri, durumu görünce Akka'daki liderlerden ve dini kurumlardan yardım istediler. Kıbrıs Kralı Henri'ye haber

göndererek yardım talep ettiler; Kral sekiz kadırga ve çok sayıda asker gönderdi. Akka'daki gemilerle birlikte bir donanma oluşturdular. Kadırgalar Aşkelon'a doğru yola çıktı. Ancak Sarazenler onları fark edince kadırgalarını kıyıya çektiler ve Hristiyan gemilerinin saldırısını beklediler. Hristiyan gemileri açık denizde demir attılar. Beş gün boyunca büyük bir fırtına çıktı; güneş batarken Hristiyan gemileri büyük tehlike altındaydı ancak hepsi demirlerini sağlam tuttular.

Sayfa 434
Ancak denizin çok uzakta olduğu bir yer vardı; Sarazenlerin kadırgaları bu fırtınaya dayanamadı, karaya vurup parçalandılar. Yirmi iki kadırga ve bir gemi yok oldu. Ertesi sabah Hristiyanlar, Sarazen kadırgalarının sahilde parçalandığını gördüler; ancak rüzgar o kadar şiddetliydi ki demirlerini çekip limana yanaşamadılar ve sonunda Akka'ya geri döndüler.
BÖLÜM LXI
Türkler (Sarazenler) durumun böyle olduğunu görünce şatoya daha büyük bir güçle saldırdılar. Şatodakiler hiçbir yardım alamayacaklarını anlayınca umutlarını yitirdiler. Zira yiyecekleri bitmişti ve savunma hatları çökmüştü. Surlar büyük mancınıklarla yıkılmıştı. Şövalyeler ve askerler büyük bir direnç gösterseler de sonunda şato düştü. Piskoposlar ve rahipler Türkler tarafından öldürüldü veya esir edildi. Türkler daha sonra karadan ve denizden saldırılarını sürdürdüler. Birçok Hristiyan bu saldırılarda hayatını kaybetti. Bazıları ise gemilere binerek kaçmayı başardı. Esir alınanlar arasında Navarre Kralı, Bretagne Kontu ve Richard de Cornoaille da bulunuyordu. Sayfa 435 Safed kalesi dışında her yer kaybedildi; Tapınak Şövalyeleri orayı savunmaya devam etti.
BÖLÜM LXII
Bu sırada Antakya'da Türkmenler denilen bir halk türedi. Bu Türkmenler vahşi bir halktı; şehirleri veya kaleleri yoktu, keçeden yapılmış çadırlarda yaşıyorlardı. Büyük sürüleri vardı ve çobanlık yaparak geçiniyorlardı. Antakya halkı onlara topraklarında yer vermişti. Ancak Türkmenler bir süre sonra kontrolden çıktılar ve çevre köylere saldırmaya başladılar. Antakya ordusu onlara karşı harekete geçti ancak Türkmenler onları pusuya düşürerek ağır bir yenilgiye uğrattılar. Şehir büyük bir korku içine düştü. Ancak Türkmenler şehrin surlarını aşamadılar ve çevre bölgeleri yağmalamakla yetindiler.

Sayfa 436
OTUZ DÖRDÜNCÜ KİTAP BÖLÜM I
Fransa Kralı Louis, daha önce işittiğiniz üzere, Suriye topraklarına geçmek için hazırlıklarını tamamladı. Yanına büyük bir ordu ve ihtiyaç duyulacak tüm malzemeleri aldı. 1248 yılının Eylül ayında Aigues-Mortes limanından denize açıldı ve Kıbrıs'a ulaştı. Orada Mareşal de Paris hayatını kaybetti. Kral, Kıbrıs'ta kışlamak üzere hazırlık yaptı. Johan Fuinon ve diğer görevliler krallığın yönetimini devraldılar. Sayfa 437 1249 yılının Mayıs ayında kral ve ordusu Kıbrıs'tan ayrılarak Dimyat'a doğru yola çıktılar. Büyük bir fırtınaya rağmen Dimyat önlerine ulaştılar ve karaya asker çıkardılar. Şehir kısa sürede ele geçirildi. Akka'da ise Pisalılar ve Cenevizliler

arasında yirmi sekiz gün süren büyük bir iç savaş çıktı; çok sayıda insan öldü ve binalar zarar gördü. Kasım ayında kral ve ordusu Mansure'ye doğru ilerledi. Yolda Tapınak Şövalyeleri ve Sarazenler arasında çatışmalar yaşandı.

Sayfa 438
Şehir halkı korku içinde kaçmaya başladı. Bu sırada Artois Kontu ve Salisbury Kontu ile birçok asilzade hayatını kaybetti. Nisan ayında kral ve ordusu yiyecek sıkıntısı ve hastalıklar nedeniyle geri çekilmek zorunda kaldı. Yolda Sarazenler tarafından kuşatıldılar ve kral esir düştü. Büyük bir fidye karşılığında kral ve yanındakiler serbest bırakıldı. Kral daha sonra Akka'ya geçti ve oradaki kaleleri güçlendirdi.

Sayfa 439
Kıbrıs Kralı Henri, Antakya Prensi'nin kızı Plesance ile evlendi. İmparator Friedrich'in ölüm haberi ulaştı.
BÖLÜM II
Kudüs Kralı Conradin (Friedrich'in oğlu), babasından daha zalim bir yönetim sergiledi. Kilise'ye karşı cephe aldı ve din adamlarına baskı yaptı. Ancak kısa süre sonra tahttan indirildi ve yerine başkaları geçti.

Sayfa 440
Hollanda Kontu Guillaume, Papa'nın desteğiyle imparatorluk haklarını savundu ancak iç savaşlar devam etti. Mısır'da ise Harezmliler ve Sultan'ın ordusu arasında büyük çatışmalar yaşandı ve binlerce kişi öldü. Fransa Kralı Louis, Yafa'yı tahkim etti ve oradaki Hristiyan varlığını güçlendirmeye çalıştı.

Sayfa 441
Kral Louis, Sayda (Saitte) surlarını yeniden inşa ettirdi ve orayı güvenli hale getirdi. Kıbrıs Kralı Henri ve Jaffa Piskoposu Gui de Nimars hayatlarını kaybettiler. Akka'da ise Balian d'Ibelin ve diğer soylular arasında yönetim mücadeleleri yaşandı.

Sayfa 442
Papa IV. Innocentius öldü ve yerine IV. Alexander seçildi. Antakya Prensi Beumont, Ermeni kralının kızı Sebille ile evlendi.
BÖLÜM III
Papa IV. Alexander, kardinalleri toplayarak Kutsal Topraklar için yeni bir yardım çağrısında bulundu. Jaffa ve Aşkelon bölgelerinde Türklerle çatışmalar sürdü. Johan d'Ibelin, krallığın savunmasında önemli roller üstlendi ve birçok kaleyi tahkim etti. Ancak bölgedeki Hristiyan güçleri arasındaki anlaşmazlıklar güçlerini zayıflatmaya devam ediyordu....

Et morut Huguelin Bozacharie[a] consules[1] des Pisans d'Acre, qui prist les prelas qui aloient au concile a[2] Rome. A. 1256.

Et commenca la guerre entre les Genevois et les Veniciens por la saisine de la maison Saint Sabe[b], dont li Genevois, a l'aide des Pisans, desconfirent les Veniciens et pristrent et corurent lor rue jusques dedens Saint Marc.

Et morut frere Renaut de Juchieres[3] [c] maistre du Temple. Apres lui fu fait maistre frere Thomas Berart[d].

A .M. .CC. .LVII.[4] s'acorderent et jurerent li Genevois a garder et a sauver la seignorie[5] a eus por ce que Venicien et Pisan s'estoient racordé et juré[6] contre les Genevois[e]. A. 1257.

Apres[7] vint Beumont le prince d'Antioche et amena Plesance sa seror, qui estoit roine de Chipre, et son neveu Hugue[f] fil de la dite roine et hoirs du[8] roiaume de Chipre, et de Jherusalem, en Acre le premier jor de fevrier par l'embrasement du Temple et du conte de Jaffe Johan d'Ibelin.

A .M. .CC.[9] .LVIII. fu faite pes entre le prince Beumont et le seignor d'Arsur, qui avoient esté mal ensemble. Et Belian, filz du seignor d'Arsur, quita la roine Plesance et ele lui du mariage qui avoit esté entr'eus; et retornerent a Triple la roine et son fil et le prince. Et demora li baillages[10] du roiaume de Jherusalem au seignor d'Arsur Johan d'Ibelin. A. 1258.

Li Rous[11] de la Turquie[g] chevetaine des Genevois[12] vint devant Acre o .L. galies[13] de Genevois et .IIII. naves, et fu desconfis de .XL. galies de Veniciens; et furent prises entre Acre et Cayfas .XXIIII. galies[14], et i ot bien que mors que pris .M. et .VII. .C. homes Genevois[15]. Apres firent composition[16] que li Genevois guerpirent lor tor et lor rue, et s'en alerent a Sur, et ne durent porter confanon sor lor veissiaus au port d'Acre, ne avoir cort ne baston dedens Acre. Apres fu abatue lor tor et toutes les[17] maisons de lor rue, et furent portees en Venice des pierres du fondement de la tor et des piliers[18]; et des autres pierres fermerent Pisan et Venicien lor rues[h].

Li Tartar pristrent la terre des Assesis[19] en Perse[i], et Johan d'Ibelin sire d'Arsur morut, et baillis du roiaume de Jherusalem.

[1] *Bouzacarie consele.* B. — [2] *De.* B. — [3] *Juschieres.* B. — [4] *A mil et .cc. et .LVII.* B. — [5] *La seignorie et la seignorie.* B. — [6] *Restoient acordes et jures.* B. — [7] *Et apres.* B. — [8] *Roine, hoir dou.* B. — [9] *A mil et .cc.* B. — [10] *Et donerent le bailliage.* B. — [11] *Et le Rous.* B. — [12] *De la caravane des Genevois.* B. — [13] *Gualees.* B. ici et plus bas. — [14] *Gualees de Genevois.* B. — [15] *De Genevois.* B. — [16] *Compossicion.* B. — [17] *Lor.* B. — [18] *Pilers.* B. — [19] *Haissesins.* B.

A. 1258. Et morut li rois Corraus[a] qui avoit esté reconcilies[1] apres la mort de son pere Federic. Il prist Naples par force qui estoit revelée contre lui.

A. 1259. A .M. .CC. .LIX.[2] vint en Acre legat, de par le pape, frere Thomas[b] de l'ordre des Preecheors[3], evesque de Bethleem[4]; et fu baillis du roiaume Giefroi de Sergines[5], qui tint moult grant justice[6] et fist prendre et pendre moult de larrons et de murdriers[7].

A. 1260. A .M. .CC. .LX.[8] pristrent li Tartar par force Halape et Harenc, Haman[9] et La Chamele, et Domas[10] [c], et vindrent u roiaume de Jherusalem, et pristrent la cité de Saiete[11] [d]. Apres furent desconfit[12] par le soudan de Babiloine au tiers jor de septembre, es plains de Tabarié[13] [e].

Apres Bandocdar[f] occist le soudan[g], qui s'en retornoit en Babilone, et il[14] fu fait soudan en son lieu.

[1] *Reconciles.* B. — [2] *A mil et .cc. et .LIX.* B. — [3] *Preescheors.* B. — [4] Leçon de B.; C. omet *evesque de Bethleem.* — [5] *Joffroy de Sargines.* B. — [6] *Justise.* B. — [7] *Murtrisseors.* B. — [8] *A mil et .cc. et .LX.* B. — [9] *Et Haman.* B. — [10] *Et passerent Domas.* B. — [11] Leçon de B.; *la cité Deserte.* C. — [12] *Desconfis.* B. — [13] *Thabarie.* B. — [14] *Il* omis par B.

En ce point vendi Juliens Saiete et Biaufort au Temple, dont grant haine sordi puis entre le roi d'Ermenie et le Temple. A. 1260.

Apres furent desconfis des[1] Turquemans, Johan d'Ibelin[a], sires[2] de Baruth, et Johan de Gibelet[b], mareschal du roiaume[3], et frere Estiene de Sissi[c] maistre[4] du Temple o tot le couvent d'Acre, de Chastiau Pelerin, de Safet[5] et de Biaufort, et furent pris li sires[6] de Baruth et le commandeor[7] du Temple, frere Mathieu le Sauvage, Johan de Gibelet et le cuens Vidans[8] [d], et plusors autres chevalieres; et moult d'autre gent[9] a cheval et a pié i furent[10] mors et pris. Et perdirent li Templier tot lor hernois. Et puis fu rachetes[11] li sires de Baruth .XX. .M. besans, et furent[12] racheté le commandeor du Temple, li mareschaus du roiaume, Jaques Vidans[13] et plusors autres.

A .M. .CC. .LXI.[14] morut pape Alixandre[e] et[15] apres fu Urbans[f]. A. 1261.

CHAPITRE IV.

Apres Alixandre fu[16] Urbans le Quart[17], nes de Troies en Champagne, et fu estrais de povre gent[18]. Il fu evesque de Verdun et legat en Alemaigne[19], puis fu patriarche de Jherusalem. En son tans fu en Acre la grant guerre des Veniciens et de[20] Genevois, dont la ville fu pres que destruite, et il maintenoit les Veniciens. Apres cele guerre vint en Acre legat frere Thomas de Lentil[21] [g] evesque de Bethleem; et par despit de ce que cil, qui devoit[22] estre desous[23] lui, vint legat desor lui[24], s'en parti il de Surie et s'en ala a la court de Rome. Mais il trouva autre achaison. Car il fist entendant as gens qu'il s'en aloit por faire rapeler le don que pape Alixandre avoit fait de Saint Lazare de Bethanie a l'Ospital Saint Johan[25]. Apres ce qu'il fu venu a la cort de Rome, et il i ot demoré poi de tans, morut pape Alixandre, et il fu esleus a pape[26], et fu apeles Urbains[h]. Il fu[27] de

[1] *De.* B. — [2] *Seignor.* B. — [3] *Mareschau dou reaume.* B. — [4] *Mareschal.* B. — [5] *Del Safet.* B. — [6] *Le seignor.* B. — [7] *Comandor.* B. ici et ailleurs. — [8] *Maheu le Sauvage, Johan de Gibelet mareschau, Jaque Vidau.* B. — [9] *Moult de gent.* B. — [10] *Furent* omis par B. — [11] *Perdi le Temple toat son herneis; puis fu rachates.* B. — [12] *Fu.* B. — [13] *Le mareschau du reaume, Jaque Vidau.* B. — [14] *A mil et .cc. et .LXI.* B. — [15] *Et* omis par B. — [16] B. omet *apres Alixandre fu.* — [17] *Papes Urbains Quars.* B. — [18] *Champaigne, fu estrais de poures gens.* B. — [19] *Alemaine.* B. — [20] *Des.* B. — [21] *Thomas de Lentin, de l'ordre des Prescheors.* B. — [22] *Et par celui despit que celui devoit.* B. — [23] Leçon de B.; C. écrit *desous desous.* — [24] B. omet *vint legat desor lui.* — [25] *Avoit fait a l'Ospitau de Saint Lazre de Bethanie.* B. — [26] B. omet *et il fu esleus a pape.* — [27] *Il fu esleu a pape, il fu.* B.

A. 1261. moult grant cuer, et[1] fist moult de cardinaus en son commencement, et fist don du roiaume de Cesile[2] et de la terre de Puille[a] a Charle le conte d'Anjou[b], et le fist vicaire de l'Yglise et fist les privileges[3] et afferma tout le fait. Mes il morut[c] avant que Charles venist en la terre; par quoi le fait ne pout estre acompli[4] a son tans. Si rapela le don que pape Alixandre avoit fait a l'Ospital de Saint Johan de Saint Lazare[5] de Betanie. Il[6] fist laborer l'yglise de Saint Jaque[d] a Troyes, qui puis fu arse.

Belian d'Arsur vendi Arsur le chastel[e] o toutes ses apartenances a l'Ospital de Saint Johan.

Et morut Plesance[f] roine de Chipre a .XXII. jor de septembre, et fu fait baillif de Chipre Hugue de Liseignen[7] [g].

A .XXV. jors de jung pristrent li Grifon[8] Costantinople[h] des Latins, li Parialogues[9] s'en fist empereor et se fist apeler Constantin[i].

A. 1262. A .M. .CC.[10] et .LXII. fu assegié Antioche des Sarrazins de Babilone, mes par l'atrait du roi d'Ermenie li Tartar s'esmurent a venir contre eus, et cil[11] laissierent le siege et s'en partirent[k].

Charles, cuens d'Anjou et de Provence, assega Marselle[12], dont cil dedens se tindrent[13] a lui par force et en fu sires[14], et mist en la ville justices[15] de par lui[l].

A. 1263. A .M. .CC. .LXIII.[16] Bandocdar, qui avoit occis le soudan de Babilone et s'estoit

[1] *Il.* B. — [2] *Sezille.* B. — [3] *Previliges.* B. — [4] *Por quoi le fait ne pot estre complis.* B. — [5] *Avoit fait a l'Ospital de Saint-Lazre de Bethanie.* B. — [6] *Et si.* B. — [7] *Lesignam.* B. — [8] *Li Grifons.* B. — [9] *Et le Paliologue.* B. — [10] *A mil et .cc.* B. — [11] *S'esmurent encontre eaus, et il.* B. — [12] *Conte d'Anjo et de Provence, frere le roi Loeys de France, asseja Marseille.* B. — [13] *Se rendirent.* B. — [14] *Seignor.* B. — [15] *Justiser.* B. — [16] *A mil et .cc. et LXIII.* B.

fait soudan[1] d'Egypte, vint devant Acre le .XIIII. jor d'avril. Et le .XV.[2] jor d'avril corurent[3] jusques as portes d'Acre, dont la cité fu en grant peril. Et i fu navré li baillis mi sire Giefroi de Sergines[4], et moult d'autres chevalieres et serjans, dont plusors en morurent[a]. L'achaison por quoi il i[5] vint, fu por ce que le Temple et l'Ospital ne voudrent[6] rendre lor esclas, ainsi come il l'avoient otroié por la trive faire, et il[7] voloit rendre les siens. Li cuens de Jaffe li rendi ses[8] esclas, et il li tint bien sa trive lonc tans[b]. Mes au derrenier[9] prist il Jaffe et l'abati[c]. A. 1263.

Cel an vint Henri[d], filz du prince Beumont d'Antioche, et sa fame Ysabel[e], qui fu fille du roi Hugue de Chipre et de la roine Aelis, par qui[10] la seignorie du roiaume li eschaoit[11], et requistrent as seignors d'Acre le baillage du roiaume de Jherusalem. Il furent receus sanz faire lor homage ne serement[12] par ce qu'il n'avoient amené avec eus le droit oir[f]. La dite Ysabel retorna en Chipre et laissa son baron baillis[13] en Acre.

Et vint en Acre au[14] .XXV. jor de septembre legat et patriarche de Jherusalem et ministre de l'eveschié d'Acre, Guillaume[g], qui avoit esté evesque d'Argense[15]; et s'en retorna a Rome li legas Thomas, qui estoit evesque de Bethleem.

A .M. .CC. et .LXIIII. vindrent[16] .L. galies et tarides et assegierent Sur de mon seignor[17] Felippe de Montfort soudainement. Mes[18] par le secors des gens d'Acre se deffendi; et[19] quant li Venicien oirent qu'il ne pooient grever la cité, si s'en retornerent honteusement; et li Genevois pristrent sor mer une grant partie de la caravane de Venice, qui sivoit la route[20] des dites galies por venir en Acre[h]. A. 1264.

Et morut pape Urbans[21] le Quart le premier jor d'octembre[22] [i], et Johan

[1] *Soudan et seignor.* B. — [2] *Quinzeime.* B. — [3] *Corut.* B. — [4] *Et don furent navres le bail mesire Joffroi de Sargines.* B. — [5] B. omet *i.* — [6] *Vostrent.* B. — [7] *Il* omis par B. — [8] *Ses* omis par B. — [9] *Au derain.* B. — [10] *Cui.* B. — [11] *Escheoit.* B. — [12] *Homaige ne sairement.* B. — [13] *Bail.* B. — [14] *A.* B. — [15] *D'Agens.* B. — [16] *A mil et .cc. .LXIIII. vindrent de Venise.* B. — [17] *Mon seignor* omis par B. — [18] *Qui.* B. — [19] *Mais.* B. — [20] *Segoit la rote.* B. — [21] *Urbain.* B. — [22] *D'octovre.* B.

A. 1264. d'Ibelin sire de Baruth, et Huon[1] [a] qui estoit hoir de Cesaire, et Ysabel qui estoit fame de Henri fil du[2] prince.

Et fu fait pape maistre Gui de Saint Gile en Provence[3].

CHAPITRE V.

Clemens pape, né[4] de Saint Gile en Provence, fu estrais de chevalieres et de bones gens; et estoit grant clerc[5] en droit, et estoit bon advocas[6] le meillor de la terre, et avoit renon d'estre loiaus hons[7], ce que n'avient pas souvent de gens de son mestier. Il ot fame espousée de la quele il ot .II. filles. Apres la mort de sa fame se[8] tint comme clerc, et fu entor le roi Lois de France. Et de la fu evesque du Pui, puis[9] fu arcevesque de Nerbone, et de la fu apelé a estre cardinaus[10] de Rome. Apres fu envoies[11] legat en Engleterre por faire la pes de la guerre, qui estoit entre le roi et ses barons. Et tant com il fu la, morut pape Urban, et il fu esleu a pape, et fu apelé Climent[b]. Il acompli ce que pape Urban[12] avoit commencié. Car en son tans vint le roi Charles a Rome[c], car les gens de la terre l'avoient fait senator de Rome. Il le fist coroner a Rome[d] par .I. cardinal, qui estoit evesque d'Albane[e], du roiaume de Cesile, et lui et sa fame, et li fu baillié le confanon de l'Yglise contre tous homes[13].

En ce tans[14] ala le roi Charles en Puille, et[15] se combati contre le roi Mainfroi;

[1] *Huet.* B. — [2] *Fils del.* B. — [3] *De Provence, et fu apeles Climens.* B. — [4] *Climens pape nes.* B. — [5] *Bone gent et estoit grans clers.* B. — [6] *Avocat.* B. — [7] *Leal hom.* B. — [8] *Il se.* B. — [9] *Evesques del Pui et puis.* B. — [10] *Chardenal.* B. — [11] *Mandé.* B. — [12] *Urbains.* B. — [13] *Confanon de l'Iglise. Et jura de garder et sauver l'Iglise contre toz homes.* B. — [14] *Et en son tens.* B. — [15] *Et* omis par B.

et le desconfi et l'occist[1] en champ; et gaaigna[2] la terre de Puille et de Cesile, et la tint[a]. A. 1264.

En celui tans, poi apres, Corradin[b] d'Alemaigne, filz de l'autre Corraut, par l'atrait des Pisans et des Romains (qui s'estoient reveles contre le roi Charle, par l'amonestement de dan Henri de Castele[c] qu'il avoient fait senator de Rome contre le roi Charles), par l'atrait de ceus et de plusors autres, vint li dis Corradins en la terre de Puille avec moult grant gent et se combati au roi Charles. Et en la fin fu il desconfit[d], et ses genz furent que mors que pris pres que tuit; et il meismes en la parfin fu pris et ot la teste trenchié[e], et plusors autres haus homes en poi de tans.

Apres prist a pape Climent une maladie dont il morut[f], de quoi ce fu grant damage. Car il estoit moult prodons et de bone vie. Apres lui cessa li sieges plus de .III. ans[g] por la discorde qui estoit entre les cardinaus, qui ne se pooient acorder de faire pape. Mes a la parfin eslurent .I. sage clerc prodome et de bone vie, qui estoit nes de Plaisance en Lombardie, et estoit apeles sire Thealz[h]. Il estoit arcediacre du Liege, et ales estoit en pelerinage Outre mer avec mon seignor Odouart[i] et fu mandes querre au .IX. jor a l'issue d'octembre, et li message qui l'alerent querre furent freres Estiene de Sissi[k], frere du Temple et commanderres de Puille, et sire Fouques de Letre, .I. chevalier grant baron de Provence qui estoit avec le roi Charle en Puille, et vint de par lui, et dui notaire de la cort de Rome. Et parti d'Acre avec .III. galies le jor de la Saint Martin en iver, et s'en ala de terre en terre por l'iver.

Le roi de Castele desconfit le roi de Granate entre Cordube et Sebile, et occist .III. .M. Sarrazins a cheval, et moult d'autre a pié[l].

Et vint en Acre Olivier de Termes[m].

[1] *Desconfit et le tua.* B. — [2] Ici s'arrête le manuscrit B.

A. 1265.

CHAPITRE VI.

Au tans de .M. et .CC. et .LXV. Bandocdar, soudans de Babilone, assega le chastel d'Arsur que li Hospital tenoit, a .XV. jors de mars, et le prist par force d'engins et de mine le derrenier jor d'avril, et furent pris dedens chevalieres de religion et du siecle et serjans d'armes plus de .M.[a]. Et fu veus en Acre .I. signe cler come espée, du lonc d'une lance et large d'une lune qui vint devers Orient, et se feri par semblant u campanier de Sainte Crois[b].

Hugues de Liseignien filz Henri le prince, qui estoit baillif de Chipre, vint por secors en Acre o bele estoire de galies et de vessiaus, et ot avec soi .C. et .XXX. chevaliers et serjans a cheval[c].

Sire Symon de Montfort[d], qui estoit cuens de Lencestre et avoit la seror[e] du roi d'Engleterre a fame, porchaca tant envers les barons d'Engleterre qu'il prist le roi[f] et son frere le conte Richart[g] qui estoit apeles roi d'Alemaigne et Odouart[h] son fil. Mes Odouart eschapa de la prison[i] et se ralierent a lui si home, et se combati contre Symon de Montfort et le desconfist[k]. Et furent adonc occis le devant dit Symon et son fil ains né, et moult des autres de lor partie[l]. Apres

occistrent le conte de Ferrieres[a] et le seignor d'Atinges[b] et bien .IIII. .M. chevalieres[c]. A. 1265.

CHAPITRE VII.

Charles fu filz le roi Lois de France, et estoit li mains nes de ses filz. Cist espousa la fille le conte de Provence, de par cui il ot la conté. Il estoit cuens d'Anjou avant qu'il eust cele contée, moult estoit sages hons et chevalereus. Touz jors cerchoit les tornoiemens.

Il emprist a maintenir la contesse de Flandres[d] contre Johan son fil, sire Johan d'Avesnes[e]. Dont il fu moult grant guerre, et moult de gens en furent mors et destruis[f].

Moult se traveilla d'estre rois de Vienne, mes n'i pot a venir. A la parfin li dona l'Yglise le roiaume de Puille et de Cesile si le pooit conquerre, par couve-

A. 1265. nances qui furent faites entr'eus[a]. Por quoi il fist armer galies a Marseille et monta sor mer, si s'en ala en Pise ou il fu receu moult honoreement, et de la s'en ala a Rome dont il estoit senator, et atandi tant que sa fame qui venoit avec moult grant gent d'armes fust la venue. Quant il fu a Rome, si fu coroné a roi de Cesile et sa fame a roine par le commandement du pape, par la main du cardinal qui avoit nom sire Raoul Grosparmi[b]. Apres ce qu'il ot porté corone assembla il toutes les gens d'armes qu'il pout avoir, et s'en entra en Puille, et prist de sa venue Saint Germain Laguillier[c], et plusors autres terres, et si entendi noveles que le roi Mainfroi estoit a Bonevent[d] avec toutes ses gens d'armes. Donc le roi li ala a l'encontre et se combati a lui et le desconfi en champ, et fu le roi Mainfroi mort en la place, par quoi li rois Charles ot toute la terre et prist la fame du roi Mainfroi et ses enfans et tout son tresor[e], mes sans faille. Une partie des contes et de barons de la terre se revelerent contre Mainfroi et se tindrent avec le roi Charles, et puis apres la victoire comme traitor se revelerent contre le roi Charle[f]. Par quoi il furent puis destruit par la main meismes du roi Charles. Dont Henri de Chastele[g] s'en vint, apres la victoire, de Thunes[h] ou il estoit au roi Charles, et demora avec lui grant piece, et puis s'em parti par courout et s'en ala a Rome. La fu fait senator et fist reveler la terre contre le roi, et s'esmurent li Pisan[i] de guerre contre lui. En cele saison morut sa fame[k] qui fu fille le conte de Provence; et li Pisain avec les Romains par l'atrait du conte Gauvain[l] et d'aucuns autres firent venir Corradin d'Alemaigne, qui fu vaincus, si com vouz aves oi desus[m]. Et li Sarrazin s'estoient reveles et grant partie de la terre de Puille et de Cesile[n].

Avec Corradin furent pris le filz[o] du duc d'Osteriche, et dan Henri de Castel

et li cuens Girart[a] de Pise, et li cuens Gauvain et ses filz. Et a touz ces fist le roi Charles trenchier les testes par jugement, et par le jugement de la terre de Naples[b], sor la marine en sa presence meismes, fors a dan Henri de Chastele. Mes a celui pardona il sa mort por ce qu'il estoit ses parens. Mes il le fist tenir en tel vilté qu'il amast miex la mort que cele vie ou il estoit. A. 1265.

En cele saison espousa le roi Charles la fille[c] du conte de Nevers, niece le duc de Borgoigne[d].

Apres li Sarrazin de Nochieres[e] virent qu'il ne porroient durer, et qu'il n'atendoient secors de nulle partie, si rendirent lor terre, et vindrent en la merci du roi Charle. Et puis si tint toute la terre en pes.

CHAPITRE VIII.

Vous deves savoir que Mainfroi fu filz de l'empereor Federic, et qu'il l'engendra en une gentil dame de Lombardie[f]. Il fu prince de Tharente et espousa la fille d'un grant seignor de Grece qui avoit non Nicalixe[g]. Il fu moult bele persone et sages et cortois et moult laboroit par astronomie et tous ses fes en faisoit. Moult estoit malicieus, il fist empoisoner si come l'en dit le roi Corraut et le roi Henri son frere qui estoient droit hoir et loial[h]. Apres lor mort fist corre noveles que Corradin le filz de Corraut estoit mort et fist venir messages affaites, qui distrent vraiement qu'il avoient esté a la mort Corradin, et affermerent par paroles et par fauses letres que Corradin avoit laissié en son testament a Mainfroi le roiaume de Cesile et la terre de Puille, et qu'il en avoit fait son oir[i]. Apres ces noveles se fist Mainfroi coroner[k] a roi et saisi toute la terre. Et moult se traveilla de soi

A. 1265. acorder a l'Yglise, mes ne s'i pout onques acorder. A la parfin se mist du tout en tout encontre l'Iglise, et li faisoit touz les maus et tous les ennuis qu'il pooit[a]. Et touz ceus qui estoient mal de l'Yglise il recevoit et honoroit et tenoit pres de lui. Si amoit moult les Sarrazins[b] et lor faisoit grans presens et souvent. Mes a la parfin l'Yglise, qui plus ne pout soffrir sa desloiauté, dona la terre au roi Charle qui le desconfi, si com vous aves oi desus. Ainsi fina Mainfroi mauvaisement sa vie, car mal avoit commencié, et l'en dit que la greignor partie de ses barons li faillirent et l'abandonnerent u champ[c], et grant partie se tornerent contre lui, especiaument ceus qu'il avoit mis en avant, et qu'il avoit enrichis et de neant fait. Mes c'est l'usage et la nature de la terre, car tuit cil de la terre faillent au besoing, et chascun jor vodroient avoir nouvel seignor.

CHAPITRE IX.

A .M. .CC. et .LXV. vindrent en Acre li cuens de Nevers[d] et Erars de Valeri[e], et Erars de Nantuel et bien .L. chevalieres.

A. 1266. A .M. .CC. .LXVI. vint devant Acre[f] Bandocdar, li soudans de Babilone, le secont jor de jung, et fu devant la cité .VIII. jors; puis ala assegier le Saphet, et le prist a .XXII. jors de jugnet, sauves les vies de ceus dedens[g]; et les devoit conduire

jusques en Acre, par l'atrait de frere Leon le Canselier[a]. Mes li soudans lor failli des convenances, et les fist touz occirre de fors le chastel, et le dit frere Leon se renoia. A. 1266.

Apres ce, entra li soudans en Hermenie par force a tot son ost[b], et occist Thoros le fil du roi d'Ermenie et prist Livon[c] son autre fil, et prist et occist moult grant pueple d'Ermenie, por l'achaison de ce que lor roi estoit alé as Tartars.

Et morut en Acre li cuens de Nevers[d] u mois d'aoust.

En ce mois vint en Acre Hugues de Liseignen, baillis de Chipre, a bele compaignie de gens d'armes, et firent une chevauchié[e] avec le Temple et l'Ospital et les Alemans et les Francois chevalieres avec et moult d'autres gens a pié et a cheval envers Tabarié. Li cris leva en la terre, et li Turc du Saphet s'enbuschierent au Carroblier, pres du plain d'Acre. Et por convoitise du gaaing estoit la premiere garde des nos bien .III. liues loing des autres. Par quoi li Turc se ferirent sor eus et les desconfirent laidement. Les Hospitaliers et les Alemans et la compaignie des chevalieres mon seignor Giefroi de Sargines et moult d'autres bien .V. .C. et plus qu'a pié qu'a cheval. De quoi moult fussent eschapes vis, mes li vilain des casiaus les occistrent la nuit qu'il vindrent querre lor armeures et lor robes.

En ce tans morut Johan d'Ibelin cuens de Jaffe u mois del Oier, et Lociaumes arcevesque de Cesaire[f] u mois de jenvier, et li arcevesques de Sur[g] fu mandes Outre mer.

CHAPITRE X.

A .M. .CC. et .LXVII. Bandocdar, soudan de Babilone, vint devant Acre[h] a tot son ost, le secont jor de may, qui portoient banieres du Temple et de l'Ospital. Par quoi il souspistrent les menues gens, qui estoient defors por gaaingnier, et corurent jusques devant la ville, et occist deriere le Thoron des menues gens qu'il ot prises .V. .C. et plus, dont il n'i ot nul qui n'eust trait le fiel du cors. Et furent escorchies les piaus des testes empres les oreilles. Lendemain se retraist au Saphet. A. 1267.

Et a .XVI. jors de may revint devant Acre et fist abatre les molins et les tors des jardins, et fist taillier les arbres et les jardins et les vignes qui estoient defors les murs d'Acre.

Au .XVI. jor d'aoust Liques de Grimaut[i] o .XXVIII. galies de Genevois prist le

A. 1267. port d'Acre, et ardirent u port .II. naves de Pisans et firent moult de lor volenté par .XII. jors. Mes .XXVIII. galies de Veniciens soupristrent une partie des galies des Genevois, qui s'en cuidierent retorner et retindrent .V. galies avec lor churmes. Et asses en i ot que mors que pris.

Et morut Hugues[a] hoirs du roiaume de Chipre en novembre, et fu corones a roi Hugues de Liseignen[b] le jor de Noel par la main Guillaume[c] patriarche de Jherusalem, qui estoit la ales por visiter les yglises et le roiaume de Chipre.

En ce tans se croisa[d] Lois roi de France et cil[e] de Navare, et li enfant[f] et moult d'autres contes et barons de France et d'Engleterre et d'Alemaigne por le secors de la Sainte Terre.

CHAPITRE XI.

A. 1268. U mois de mars, a .XXV. jors du mois, morut pape Climent le Quart[g] et Charles le roi de Cesile desconfi Corradin[h] o tot son ost.

Bandocdar, soudan de Babilone, prist Jaffe[i] a .VII. jors de mars par traison et sor trives, et occist moult de menue gent, et laissa aler les autres o toutes lor choses en Acre, et lor dona conduit. Et prist la teste de Saint Jorge[k], et fist ardoir le cors de Sainte Crestine[l] que l'evesque Johan[m] de Troies avoit laissié a Jaffe. Et d'iluec ala a Biaufort[n], et le prist des Templiers par force, a .XV. jors d'avril.

Et apres ala en Antioche et la prist sans nulle deffense[o], a .XXVII. jors de may.

Et furent occis dedens la cité puis qu'ele fu prise .XVII. .M. persones ou plus. Et furent pris homes et fames et enfans que du siecle que de religion plus de .C. mile. Et li Templier abandonerent lor chastiaus .II., Gaston et Noche de Rusol[a], et la terre de Port Bonnel[b] a l'entrée d'Ermenie. A. 1268.

Et fu delivré Livons[c], filz du roi d'Ermenie, de la prison du soudan par eschange de Saugor, parent du soudan, que li Tartar avoient pris.

Et morut Henri[d] arcevesque de Nazareth.

Et fu fait evesque de Saint Abraham frere Giefroi[e] de l'ordre des Preecheors.

Et fu fait connestable et baillis du roiaume de Jherusalem Belian d'Ibelin[f], qui fu sires d'Arsur.

CHAPITRE XII.

A .M. .CC. .LXIX. fu .I. grant crole[g] en Hermenie qui fondi .V. chastiaus et .III. abaies d'Ermins et bien .XII. casiaus. Et morut Giefroi de Sargines a .XI. jors d'avril. A. 1269.

En ce tans, a .XXV. jors d'aoust, prist le roi Charles Nochieres[h] des Sarrazins.

Et a .XXIIII. jors de septembre fu corones a roi de Jherusalem Hugues de Liseignen roi de Chipre en la cité de Sur[i].

En cel an fu chierté en Surie de toutes choses, et monta li formens a .VIII. besans et demi[k].

En cel an, dut passer le roi d'Arragon[l] en Surie, et monta sor mer il et ses os.

A. 1269. Et quant vint au quart jor, une fortune grant le prist et rompi sa nave. Et quant il vit ce, si s'en retorna arriere au port[a] o tout autres .II. naves; et toute l'autre navie vint en Acre et si dui enfant bastars[b], car il cuidoient que le roi venist, et il estoit retornes. Ne onques puis ne vout monter sor mer por la paor qu'il out de la fortune, et por l'amor de sa mie dame Berengiere[c]. Dont ce fu a lui grant honte et grant reproche.

Et le mecredi devant Noel, Robert de Cresecques[d] et Olivier de Termes et li sires de Paci[e] et bien .II. .C. chevalieres estoient ales en embuschement fors d'Acre une liue. Si vint li os du Saphet qui les sorprist, et ferirent sor nos gens, et li nostre les recurent moult bien. Mes tant i sorvint de Sarrazin que nos gens ne les porent sostenir. Et dit l'en que li soudans i fu en present a tout .M. homes a cheval. Et fu la occis Robert de Creseques et le frere Olivier de Termes et autres que chevaliers que serjans bien .II. .C., et des Sarrazins i out bien autant ou plus de mors. Donc la chevalerie d'Acre et li Temples et li Hospitaus et li Alemant et li enfant du roi d'Arragon virent la bataille devant eus, et vodrent aler rescorre ceus qui se combatoient. Mes Pierres Ferrans[f], le filz le roi d'Arragon, le desconseilla et dist que, se son pere et ses freres estoient en la bataille, ne conseilloit il mie que toute la Crestienté se meist en tel peril por .II. persones, car il estoient trop grans gens de Sarrazins[g].

CHAPITRE XIII.

A. 1270. L'an apres qui estoit de .M. .CC. et .LXX. vindrent en Acre .XXXII. conques avec .V. .C. Frisons qui vindrent de Thunes du grant ost du roi de France. En lor tans ot grant plenté de biens en Acre et cessa la grant chierté qui avoit esté. Et sachies que moult estoient bones gens et catholiques[h].

En cel an morut en Acre Guillaume patriarche de Jherusalem a .XXI. jor d'avril.

Adonc vint le roi de France a Aigue Morte[i] o ses .III. enfans et son frere le

LI TRENTEQUATRIESMES LIVRES. 459

A. 1270. conte de Poitiers et grant partie de son barnage. Et demora en la Provence por atendre son ost et sa baronnie. Et au secont jor de jugnet mut a tot son ost, et prist port en Sardaigne a Calera. Et de la mut tantost, et ala vers Thunes et prist Cartage. Et morut Johan Tristanz son fil devant Thunes, apres lui morut le legat, puis morut le bon roi de France, puis le roi de Navare et tant d'autres contes, barons et chevaliers et tant d'autre pueple que ce fu merveille. Apres la mort du roi de France, vint le roi Charles en l'ost et fist parler de la pes. Et fu faite. Dont il et li autre baron recurent moult grant avoir du roi de Thunes, et s'en retornerent a Trapes. En lor retor dedens le port meismes, furent brisies plus de .xl. naves, et fu perdu l'avoir et la gent et li cheval qui estoient dedens. Et morut la fame de sire Felippe, qui s'en aloit en France. Et morut la roine de Navare a Ais en Provence au retor de Thunes.

460 L'ESTOIRE DE ERACLES EMPEREUR.

A. 1271.

CHAPITRE XIV.

A .m. .cc. .lxxi. fu murdris sire Henri d'Alemaigne, filz le roi Richart d'Alemaigne, a Viterbe dedens le mostier, quant l'en chantoit la messe, par les enfans Symon de Monfort, sire Gui et sire Symon.

Apres ce fait s'en passa mi sires Odouart filz le roi d'Engleterre en Surie avec grant gent.

Et prist li soudans de Babilone le Crac de l'Ospital et la tor de Chastel Blanc et Gibelacar, qui estoit du prince, et fist trives au conte de Triples et prist Montfort des Alemans et l'abati. Et d'iqui s'en vint devant Acre, et prist li soudans .i. chastel du Viel de la Montaigne. Et brisierent .xiiii. galies de Sarrazins en Chipre a Lymecon, et furent que pris que mors bien .iii. .m. Sarrazins, et vint le roi de Chipre en Acre por secors.

Et morut li cuens de Poitiers, qui avoit grant piece geu malade a Palerme apres la retornée de Thunes. Si comme il s'en aloit en son pais racoucha malade a Albingue, une cité pres de Gennes, et la morut, dont ce fu grant damage a la terre de ca mer. Un poi apres morut la contesse sa fame, qui aloit en France,

LI TRENTEQUATRIESMES LIVRES. 461

dont il demora grant tresor au roi Felippe de France et la conté de Tholouse et de Poitiers et plusors autres qu'il tenoit. A. 1271.

Et vint en Acre mi sire Heymnes, frere mon seignor Odouart, a poi de compaignie.

Et fu coroné mi sire Felippe a roi de France.

En ce point desconfist Pariologues l'emperere des Grex ceus de Negrepont par mer avec galies qu'il avoit armees et prist tout le plus des gens de l'isle et des chevaliers, et prist .i. chastel en l'isle de Negrepont.

Et fu esleu a pape de Rome mi sire Thealz .i. vaillant clerc né de Plaisance. Et revindrent en Acre li message que mi sire Odouart et la Crestienté avoient envoies as Tartars por querre secors; et firent si bien la besoigne qu'il amenerent les Tartars et corurent toute la terre d'Antioche et de Halape, de Haman et de La Chamele jusques a Cesaire la Grant. Et tuerent ce qu'il trouverent de Sarrazins, et de la s'en retornerent es mares qui sont a l'entrée de Turquie a tot grant gaaing d'esclas et grant bestiail. Et la se herbergierent por reposer apres les grans travaus qu'il avoient soffert du grant chemin qu'il avoient fait, et por l'erbage, et por la grant plenté des eves qu'il trouverent en la terre, por le grant bestiail qu'il menoient.

En cele saison meismes, a .xii. jors de jugnet, sire Odouars et sa gent et cil d'Acre alerent brisier Saint Jorge, et li Anglois moroient de chaut et de soif par le chemin, et menjoient tant de fruit et de raisins et de miel qu'il cheoient tantost mors.

Et a .xxiii. jors de novembre sire Odouart et ses freres et li rois de Chipre et li Templier et li Hospitalier, et li Alemant et tuit li Chiprois et tuit li pelerin et toute la serjanterie a pié chevauchierent la terre de Cesaire por brisier la tor de Quaquo. Et quant il furent la venus, il trouverent plusors herberges de Turquemans, qui la estoient herbergies, et ne savoient riens de lor venue. Por quoi il pristrent lor herberges et tuerent bien .m. persones et gaaignierent bien .v. .m. bestes, et s'en retornerent sain et sauf en Acre a poi de perte. Mes toutes voies por le grant gaaing qu'il trouverent, demora la tor de Quaquo qu'il ne la saillirent mie. Il en furent mains proisies des Sarrazins, et le soudan meismes le dist as messages du roi Charles, qui a lui estoient venus por traitier les trives entre lui et la Crestienté, que, puis que tant de gent avoient failli a prendre une maison, il n'estoit pas semblant qu'il deussent conquerre tele terre, com est le roiaume de Jherusalem.

462 L'ESTOIRE DE ERACLES EMPEREUR.

A. 1272.

CHAPITRE XV.

A .m. .cc. .lxxii., a .xxii. jors d'avril, fu faite la trive du roi de Jherusalem et de Chipre, Hugue de Liseignen et du soudan Bandocdar, et n'avoit en la trive que le plain d'Acre sans plus et le chemin de Nazareth.

Et en may s'en ala sire Heymons frere sire Odouart.

Et a .xviii. jors de jung .i. Hassassis navra sire Odouart en sa chambre.

A .xxiii. jors d'aoust, passa Outre mer mi sire Guillaume de Valence, oncle sire Odouart.

Et a .xiiii. jors de septembre s'en passa Outre mer Johan, filz le conte de Bretaigne.

Et a .xxii. jors de septembre s'en repassa Outre mer mi sires Odouart.

Et a .viii. jors d'octembre arriva en Acre frere Thomas de l'ordre des Preecheors, patriarche de Jherusalem et legat de toute Surie, et evesques d'Acre.

En cel an meismes fu fait arcevesque de Sur frere Bonacours de l'Ordre des Preecheors, fil Henri de Gloire, et fu marié la dame de Baruth a sire Heimont l'Estrange.

En cele saison sordi discorde entre le roi de Chipre et ses homes por le servise que le roi lor demandoit fors de l'isle de Chipre qu'il ne li cuidoient pas devoir.

Et le patriarche en sa venue amena as deniers de l'Yglise .v. .c. homes qu'a pié qu'a cheval; et morut frere Johan de Saint Messan de l'Ordre des Preecheors arcevesque de Sur, et fu fait arcevesque en son lieu frere Bonacours de Gloire, si comme j'ai dit desus.

Sayfa 443

Hügüelin Bozacharie öldü; Pizalıların konsülüydü ve Roma'daki konsile giden ruhbanları esir almıştı. Cenevizliler ve Venedikliler arasında Aziz Saba mülkü yüzünden savaş başladı; Cenevizliler, Pizalıların yardımıyla Venediklileri bozguna uğrattı ve Aziz Mark kilisesine kadar onları kovaladılar. Tapınak Şövalyeleri Üstadı Renaud de Juchieres öldü; yerine Üstad Thomas Berart geçti. M.CC.LVII (1257) yılında Cenevizliler, mülklerini Venedikli ve Pizalılara karşı korumak ve kurtarmak için anlaştılar ve yemin ettiler. Ardından Antakya Prensi Bohemond geldi ve kız kardeşi Kıbrıs'ın dul kraliçesi Plaisance'ı da getirdi; Kraliçe'nin oğlu ve Kıbrıs ile Kudüs krallıklarının varisi olan genç Hugues, Şubat ayının ilk gününde Tapınak ve Yafa Kontu Jean d'Ibelin'in huzurunda Kudüs Krallığı'nın naipliğini üstlendi. M.CC.LVIII (1258) yılında Prens Bohemond ile Arsur Senyörü arasında barış yapıldı. Belian, Arsur Senyörü'nün oğlu, Kraliçe Plaisance'ı bıraktı ve aralarındaki evlilik iptal edildi; Trablus'a, eşine ve oğluna, prense geri döndü. Jean d'Ibelin'in yanında Kudüs Krallığı'nın naipliğinde kaldı. Türkiye'nin "Rous"u (II. İzzeddin Keykavus), Cenevizlilerin liderleriyle birlikte Akka önüne geldi. Venediklilerin kadırgaları ile çatışma çıktı ve Venedikliler bozguna uğradı; gemileri ve yedi yüz Cenevizli esir alındı. Ardından Cenevizliler kulelerini ve evlerini yıktılar, Akka limanından ayrılıp Sur'a gittiler. Venedikliler, Cenevizlilerin kulelerini ve evlerini yıkarak taşlarını Venedik'e taşıdılar. Tatarlar, Haşhaşilerin (Assis) topraklarını ve İran'ı ele geçirdiler. Jean d'Ibelin, Arsur Senyörü öldü; o, Kudüs Krallığı'nın bailosu (naibi) idi.

Sayfa 444

Kral Corraus (II. Conrad), babası Frederic'in ölümünden sonra uzlaşmış olarak öldü. Kendisine isyan eden Napoli'yi güç kullanarak ele geçirmişti. M.CC.LIX (1259) yılında Akka'ya Papa'nın elçisi, Bethleem Piskoposu Thomas geldi; Krallığın bailosu Giefroi de Sergines idi ve adaleti çok iyi tesis etmişti; hırsızları ve katilleri astırıyordu. M.CC.LX (1260) yılında Tatarlar güç kullanarak Halep, Harem, Hama, Şayzar ve Şam'ı ele geçirdiler; Kudüs Krallığı'na geldiler ve Sayda şehrini aldılar. Ardından Tabariye ovalarında Babil (Mısır) Sultanı tarafından bozguna uğratıldılar. Ardından Bandocdar (Baybars), yerini aldığı sultanı (Kutuz) öldürdü ve kendisi sultan oldu.

Sayfa 445

Bu sırada Julien, Sayda ve Beaufort'u Tapınak Şövalyelerine sattı; bu yüzden Ermenistan Kralı ile Tapınak Şövalyeleri arasında büyük bir nefret doğdu. Ardından Türkmenler bozguna uğradı. Baruth (Beyrut) Senyörü Johan d'Ibelin, Krallığın mareşali Johan de Gibelet ve Sis (Kozan) üstadı Estiene esir düştü; Tapınak Üstadı ve tüm Akka konvanı, Şövalye Pelerin, Safed ve Beaufort şatolarına çekildiler. Baruth Senyörü ve Tapınak Kumandanı, Mathieu le Sauvage, Johan de Gibelet ve Vidans Kontu ile diğer pek çok şövalye esir düştü; atlı ve yaya pek çok kişi öldürüldü veya esir alındı. Tapınak Şövalyeleri teçhizatlarını kaybetti. Baruth Senyörü XX.M (20.000) bezant ödeyerek serbest kaldı; Tapınak Kumandanı, Krallık Mareşali, Jacques Vidans ve diğerleri de kurtuldu. M.CC.LXI (1261) yılında Papa İskender öldü ve ardından IV. Urbanus papa oldu.

BÖLÜM IV

Urbanus'tan sonra (aslında İskender'den sonra), Troyes doğumlu IV. Urbanus papa oldu; kendisi fakir bir aileden geliyordu. Verdun Piskoposu ve Almanya elçisiydi; ardından Kudüs Patriği oldu. Onun zamanında Akka'da Venedikliler ve Cenevizliler arasında büyük bir savaş çıktı; şehir neredeyse yok oluyordu ama o Venediklileri destekledi. Bu savaştan sonra Akka'ya elçi olarak Bethleem Piskoposu Thomas de Lentil geldi; Papa İskender'in Aziz Lazare de Bethanie Hastanesi'ni Saint Johan'a bağlama kararını geri çekmek için uğraştı. Ancak başka bir sebep buldu. Papa İskender'in kararlarını iptal ettirmeye çalışan kişilerin peşine düştü. Roma sarayına gitti ve orada bir süre kaldıktan sonra Papa İskender öldü; kendisi papa seçildi ve IV. Urbanus adını aldı.

Sayfa 446

Urbanus, başlangıçta çok cesur davrandı ve pek çok kardinal atadı; Sicilya Krallığı ile Puglia topraklarını Anjou Kontu Charles'a verdi; onu Kilise'nin vekili yaptı, ayrıcalıklarını onayladı. Ancak Charles oraya varmadan Papa öldü; bu yüzden yapılanlar tam olarak tamamlanamadı. Papa İskender'in Saint Lazare de Bethanie Hastanesi'ni Saint Johan Hastanesi'ne bağlayan kararını iptal ettirdi. Troyes'daki Saint Jaque kilisesini inşa ettirdi, ki orası daha sonra yakıldı. Arsur'lu Belian, Arsur kalesini ve tüm eklentilerini Saint Johan Hastanesi'ne sattı. Kıbrıs Kraliçesi Plaisance öldü (Eylül 1261); yerine Liseignenli Hugue Kıbrıs bailosu oldu. 1265 yılında Latinlerin İstanbul İmparatoru Grifon (VIII. Mihail Palaiologos), Konstantinopolis'i ele geçirdi; Latinler kaçtı. Bandocdar (Baybars), Babil (Mısır) Sultanı oldu ve selefini öldürdü. M.CC.LXII (1262) yılında Antakya, Babil Sarazenleri (Müslümanları) tarafından kuşatıldı; ancak Tatarların yardıma geldiğini duyunca kuşatmayı kaldırıp gittiler. Anjou ve Provence Kontu Charles, Marsilya'yı kuşattı; içeridekiler direndi ama sonunda teslim oldular; Charles şehre kendi adaletini ve yöneticilerini yerleştirdi.

Sayfa 447

M.CC.LXIII (1263) yılında, Babil Sultanı'nı öldüren Bandocdar (Baybars) Mısır Sultanı (Baybars), Nisan ayının 13. günü Akka önüne geldi. 15. günde Akka kapılarına kadar akın ettiler, bu da büyük bir paniğe yol açtı. Giefroi de Sergines ve

diğer pek çok şövalye ile asker yaralandı; birçoğu da öldü. Sultan, Tapınak ve Hastane şövalyelerinin esirleri iade etmeyi reddetmesi üzerine Akka'nın tarım arazilerini (trive) tahrip etti; Yafa ve çevresine zarar verdi. O sırada Antakya Prensi Bohemond'un oğlu Henri ve eşi Ysabel (Kıbrıs Kralı Hugue ile Kraliçe Aelis'in kızı) geldiler; Krallık naipliği (bailly) ona düştü. Akka senyörlerinden bağlılık yemini istediler; ancak senyörler, yemin etmeden naipliği kabul ettiler. Ysabel Kıbrıs'a döndü ve kocasını Akka bailosu olarak bıraktı. Eylül ayında Akka'ya Papa Elçisi ve Kudüs Patriği Guillaume geldi (daha önce Agen Piskoposu idi); ardından Roma'ya, Bethleem Piskoposu olan elçi Thomas'ın yanına döndü. M.CC.LXIII (1263) yılında Mısır kadırgaları ve gemileri Sur'u kuşattı; Philippe de Montfort onları savundu. Cenevizliler, bu gemiler yüzünden Akka'ya gelemediler. Ekim ayının ilk gününde Papa IV. Urbanus öldü; Johan d'Ibelin, Baruth Senyörü ve Huon (Cesaire varisi) ile Prens Henri'nin eşi Ysabel de öldüler. Yeni papa Provence'tan Gui de Saint Gile oldu.

Sayfa 448
BÖLÜM V
Provence, Saint Gile doğumlu Clemens (IV. Clemens) papa oldu; soylu bir aileden geliyordu, hukuk alanında uzman bir kâtipti ve dünyanın en iyi avukatlarından biriydi. Bir eşi ve çocukları vardı. Karısı öldükten sonra din adamı oldu ve Fransa Kralı Louis'nin güvenini kazandı. Önce Pui Piskoposu, sonra Narbonne Başpiskoposu oldu; ardından Roma Kardinali yapıldı. İngiltere'ye, barışı sağlamak için elçi olarak gönderilmişti; kral ile baronlar arasındaki savaşı bitirmeye çalışıyordu. Oradayken Papa Urbanus'un öldüğünü öğrendi; gıyabında papa seçildi ve IV. Clemens adını aldı. Papa Urbanus'un başlattığı işleri tamamladı. O zamanlarda Charles de Anjou Roma'ya geldi; Roma halkı onu senatör seçmişti. Papa onu Sicilya Kralı olarak taçlandırdı ve Kilise'nin sancağını ona teslim etti. Bu sırada Kral Charles, Puglia'ya girdi ve Kral Mainfroi (Manfred) ile savaştı.

Sayfa 449
Savaş meydanında onu bozguna uğratıp öldürdü; Puglia ve Sicilya topraklarını ele geçirdi. Kısa bir süre sonra, Pizalılar ve Romalıların kışkırtmasıyla (ki onlar Kral Charles'a isyan etmişlerdi), Almanya'dan Corradin (Conradin) geldi. Puglia topraklarına girdi ve Kral Charles ile savaştı. Sonunda bozguna uğradı; adamlarının çoğu öldürüldü, kendisi esir alındı ve kafası kesilerek idam edildi. Papa Clemens bir hastalığa yakalandı ve öldü. Onun ölümünden sonra kardinaller arasındaki anlaşmazlık yüzünden papalık makamı üç yıl boş kaldı; bir türlü yeni papa seçemediler. Sonunda Lombardiya'daki Piacenza'dan Thealz (X. Gregorius) adında birini seçtiler; kendisi Liege Başdiyakosuydu ve o sırada Prens Edward ile birlikte Haçlı seferindeydi. Sis (Kozan) Üstâdı Estiene, Tapınak ve Puglia kumandanları ile Provence'lı Şövalye Fouques de Letre, Roma sarayına elçi olarak gittiler. Akka'dan üç kadırga ile kış mevsiminde ayrıldılar. Kastilya Kralı, Granada Kralı'nı Cordube ve Sebile (Cordoba ve Sevilla) yakınlarında yendi. Olivier de Termes Akka'ya geldi.

Sayfa 450
BÖLÜM VI
M.CC.LXV (1265) yılında, Babil Sultanı Bandocdar (Baybars), Tapınak Şövalyelerinin elindeki Arsur kalesini kuşattı; Mart ayının 15. gününde kuşatma başladı ve Nisan ayının son gününde güç kullanarak kaleyi aldı. İçerideki pek çok şövalye ve askeri esir aldı. Liseignenli Hugue, Prens Henri'nin oğlu ve Kıbrıs bailosu, 130 şövalye ve çok sayıda yaya askerle Akka'ya yardıma geldi. Leicester Kontu Symon de Montfort, İngiltere Kralı'na karşı baronları kışkırtmıştı; yanına Almanya Kralı Corradin'i ve oğlu Odouart'ı (Edward) da almıştı. Ancak Odouart hapisten kaçtı ve adamlarını toplayarak Symon de Montfort ile savaştı; onu yendi. Symon ve oğlu savaşta öldürüldü.

Sayfa 451
Ferrieres Kontu ve Atinges Senyörü ile 4000 şövalye öldürüldü.
BÖLÜM VII
Charles, Fransa Kralı Louis'nin oğluydu; Kontes de Provence ile evlendi ve bu sayede o toprakların kontu oldu. Akıllı ve cesur bir adamdı. Flandre Kontesi Marguerite, oğlu Johan d'Avesnes'e karşı Charles'tan yardım istedi; aralarında büyük bir savaş çıktı. Charles, Viyana krallığı (aslında Vienne kontluğu) üzerinde hak iddia etti ama başarılı olamadı. Sonunda Puglia ve Sicilya krallıklarını fethetmesi için Kilise ona bu toprakları bağışladı.

Sayfa 452
Marseille'de kadırgalar donattı, denize açıldı ve Piza'ya vardı; orada saygıyla karşılandı. Roma'ya gitti, senatör oldu ve eşinin gelmesini bekledi. Eşi büyük bir orduyla yanına geldi. Roma'da kral olarak taç giydi. Ardından Puglia'ya yürüdü ve Saint Germain Laguillier'i ve diğer yerleri ele geçirdi. Kral Mainfroi'nin ordusunun yaklaştığını duydu. Benevent'te karşılaştılar; Charles galip geldi ve Mainfroi savaş meydanında öldü. Charles tüm hazinesini ve topraklarını ele geçirdi. Ardından Tatarlar ile işbirliği yapan Corradin d'Alemaigne geldi ama o da bozguna uğratıldı.

Sayfa 453
Pizalı Kont Girart ve Gauvain ile oğulları esir alındı. Kral Charles, Napoli'de onların başlarını kestirdi. Bu sırada Kral Charles, Nevers Kontu'nun kızıyla evlendi. Sarazenler (Müslümanlar), direnemediklerini görünce topraklarını bırakıp Kral Charles'a boyun eğdiler.

BÖLÜM VIII
Bilmelisiniz ki Mainfroi, İmparator Frederic'in oğluydu. Lombardiya'da doğmuştu. Taranto Prensi idi. Çok zeki, astronomi bilen ama kötü niyetli biriydi. Kral Corraut'yu zehirlettiği söylenirdi. Corradin'in öldüğüne dair sahte mektuplar yayarak krallığı ele geçirdi.

Sayfa 454

Kilise ile bir türlü uzlaşamadı. Sonunda Kilise ona karşı cephe aldı. Sarazenleri severdi, onlara büyük hediyeler verirdi. Bu yüzden Kilise onu dışladı ve krallığı Charles'a verdi. Mainfroi'nin sonu kötü oldu, adamları onu savaş meydanında terk etti.
BÖLÜM IX
M.CC.LXV (1265) yılında Akka'ya Nevers ve Valeri beyleri 50 şövalye ile geldiler. M.CC.LXVI (1266) yılında Bandocdar (Baybars), Safed kalesini kuşattı ve ele geçirdi; içeridekileri kılıçtan geçirdi.

Sayfa 455
Safed'in düşüşünden sonra Sultan, Ermenistan'a girdi, Thoros'u öldürdü ve Livon'u esir aldı; ülkeyi yağmaladı. Akka'da Nevers Kontu öldü. Liseignenli Hugue, Kıbrıs bailosu olarak Akka'ya geldi. Safed'e karşı sefer düzenlendi ama başarısız olundu. Jaffa (Yafa) Kontu Johan d'Ibelin ve Sur Başpiskoposu öldüler.
BÖLÜM X
M.CC.LXVII (1267) yılında Bandocdar, Akka önüne tekrar geldi. Akka limanına Pizalılar ve Venedikliler saldırdı; kadırgalarını geri çekmek zorunda kaldılar. Kıbrıs Kralı Hugue öldü; yerine oğlu Hugue (III. Hugue) geçti. Fransa Kralı Louis ve diğer pek çok soylu Haçlı seferine hazırlanıyordu.

Sayfa 456
Papa IV. Clemens öldü. Bandocdar, Yafa'yı hileyle ele geçirdi ve kaleyi yıktırdı. Ardından Antakya'ya yürüdü ve şehri neredeyse hiç dirençle karşılaşmadan aldı.

Sayfa 457
Şehirde XVII.M (17.000) kişi öldürüldü. Tapınak Şövalyeleri kalelerini terk etmek zorunda kaldılar. Ermenistan Kralı'nın oğlu Livon serbest bırakıldı.
BÖLÜM XII
M.CC.LXIX (1269) yılında Ermenistan'da büyük bir deprem oldu. Kral Charles, Sarazenleri yendi. Liseignenli Hugue, Sur'da Kudüs Kralı olarak taç giydi.

Sayfa 458
Kral Charles'ın donanması fırtınaya yakalandı ve pek çok gemi battı. Bandocdar, Akka çevresine zarar vermeye devam ediyordu.
BÖLÜM XIII
M.CC.LXX (1270) yılında Fransız Haçlıları Akka'ya vardılar. Fransa Kralı (IX. Louis) Aigue Morte'dan yola çıktı.

Sayfa 459
Tunus'a ulaştılar ve Kartaca'yı aldılar. Ancak Kral Louis orada hastalanarak öldü; oğlu Johan Tristan da öldü. Yerine III. Philippe geçti. Charles de Anjou oraya varınca barış yapıldı ve Haçlılar geri döndü.

Sayfa 460

BÖLÜM XIV

M.CC.LXXI (1271) yılında Henri d'Alemaigne, Viterbe'de kilisede öldürüldü. Prens Edward (İngiltere varisi) Akka'ya ulaştı. Bandocdar, Şövalye Kalesi'ni (Krak des Chevaliers) ve diğer bazı kaleleri ele geçirdi. Akka çevresine büyük zarar verdi. Kıbrıs ve Kudüs Kralı Hugue, ona yardım için Akka'ya geldi. Poitiers Kontu öldü.

Sayfa 461

Kral Philippe Fransa'ya döndü ve taç giydi. Yeni papa X. Gregorius seçildi; kendisi o sırada Akka'da idi. Tatarların yardım edeceği haberi geldi ama beklenen yardım tam olarak ulaşmadı. Edward ve şövalyeleri bazı başarılar kazandılar ama Sultan ile on yıllık bir ateşkes imzalamak zorunda kaldılar.

Sayfa 462

BÖLÜM XV

M.CC.LXXII (1272) yılında Kıbrıs Kralı, Bandocdar ile ateşkes yaptı. Prens Edward'a karşı bir suikast girişimi düzenlendi ama Edward yaralı olarak kurtuldu. Diğer pek çok soylu topraklarına geri döndü. Kudüs Patriği Thomas Akka'ya vardı. Akka'da iç karışıklıklar ve siyasi çekişmeler devam etti....

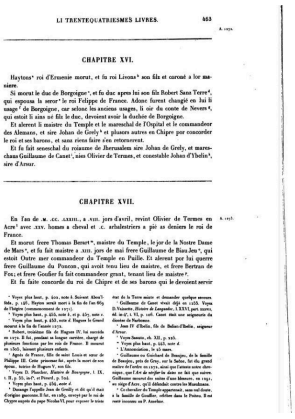

LI TRENTEQUATRIESMES LIVRES. 463

CHAPITRE XVI.

Haytoun[1] roi d'Ermenie mourut, et fu roi Livon[a] son fils et curonné a lor maniere.

Si morut le duc de Borgoigne[2], et fu duc apres lui son fils Robert Sans Terre[3], qui espousa la serour[4] le roi Felippe de France. Adonc furent changié en lui li usage[5] de Borgoigne, car selonc les anciens usages, li oir du conte de Nevers[6], qui estoit li ainz né fil le duc, devoient avoir la duchoie de Borgoigne.

Et alorent li maistre du Temple et le mareschal de l'Ospital et le commandeor des Alemans, et sire Johan de Grely[7] et plusors autres en Chipre por conseorder le roi et ses barons, et sans riens faire fors ceterneorent.

Et fu fait mareschal du reiaume de Jherusalem sire Johan de Grely, et marrechans Guillaume de Canet[8], sire Olivier de Terrant, et conestable Johan d'Ybelin[9], sire d'Arsur.

CHAPITRE XVII.

En l'an de n. cc. lxxiii, a xvii. jors d'avril, revint Olivier de Termes en Acre[1] avec xxv. homes a cheval et cc. arbalestriers a pié as deniers le roi de France.

Et morrut frere Thomas Beruet*, maistre du Temple, le jor de la Nostre Dame de Mars*, et fu fait maistre a xxv. jors de mai frere Guillaume de Blas Jen*, qui estoit Outre mer comandeor du Temple en Puille. Et alorent par lui querre frere Guillaume du Ponzon, qui avoit tenu lieu de maistre, et frere Bertras de Fou; et frere Gaudier fu fait comandeor grant, tenant lieu de maistre*.

Et fu faite concorde du roi de Chipre et de ses barons qui le devoient servir

* Voyez plus haut, p. 452, note 1. Suivant Abou'l-fida, p. 146, Hayton seroit mort « la fin de l'an 689 de l'hégire (commencement de 1291) ».

* Voyez plus haut, p. 453, note 2, et p. 455, note 1.

* Voyez plus haut, p. 453, note 2. Hugues le Grand étoit mort en 1272.

* Adam, dans Recueil des hist. de France, XI, 60, et Rigord, ibid. XVII, 3. Voyez aussi Guillaume le Breton, ibid. XVII, 93 et 94. Il mourut en 1223.

* Voyez Jean de Nivelle, dans Recueil des hist. de France, XXIII, 808. Il mourut en 1220.

* Voyez Jean de Nivelle, dans Recueil des hist. de France, XXIII, 808. Il mourut en 1220.

[1] Voyez Du Planchet, *Histoire de Bourgogne*, t. II, p. 82, in-fol.; et Pinard, p. 322.

[2] Voyez plus haut, p. 384, note 2.

[3] Damoiselle Yappelle Jean de Grelly et dit qu'il étoit d'origine germaine. Et, en effet, suivant par le roi de Chipre auquel du pape Nicolas IV, pour exposer la cause

sur la Terre sainte et demander quelque secours.

[4] Guillaume de Canet vivoit depuis 1256. Voyez D. Vaissète, *Histoire de Languedoc*, t. XVIII, pièces justificatives, col. 90 et 91, et p. 126. Canet étoit une seigneurie du diocèse de Narbonne.

[5] Jean d'Ybelin, fils de Balian d'Ibelin, seigneur d'Arsur.

[6] Voyez Jacques, ch. XII, p. 256.

[7] Voyez plus haut, p. 453, note 2.

[8] L'administration, le ci-aussi.

[9] Guillaume de Cotelard de Dampjus, de la famille de Dampjus, près de Cruy, sur la Saône, fut élu grand maître de l'Hôpital en 1277, et mourut en 1289, après avoir, par l'ordre de Rome, fait abdiquer Guillaume Amanieu des mains d'une Maresme. Il mourut en 1291, et fut enterré au Temple.

[1] Voyez Jacques, ch. XII, p. 256.

[2] Voyez plus haut, p. 453, note 2.

[3] L'Administration, le ci-aussi.

[4] Guillaume de Cotelard de Dampjus, de la famille de Dampjus, près de Cruy, sur la Saône, fut élu grand maître de l'Hôpital en 1277, et mourut en 1289, après avoir, par l'ordre de Rome, fait abdiquer Guillaume Amanieu des mains d'une Maresme. Il mourut en 1291, et fut enterré au Temple.

[5] Guillaume de Cotelard de Dampjus, de la famille de Dampjus, près de Cruy, sur la Saône, fut élu grand maître de l'Hôpital en 1277, et mourut en 1289, après avoir, par l'ordre de Rome, fait abdiquer Guillaume Amanieu des mains d'une Maresme. Il mourut en 1291, et fut enterré au Temple.

[6] Guillaume de Cotelard de Dampjus, de la famille de Dampjus, près de Cruy, sur la Saône, fut élu grand maître de l'Hôpital en 1277, et mourut en 1289, après avoir, par l'ordre de Rome, fait abdiquer Guillaume Amanieu des mains d'une Maresme. Il mourut en 1291, et fut enterré au Temple.

[7] Guillaume de Cotelard de Dampjus, de la famille de Dampjus, près de Cruy, sur la Saône, fut élu grand maître de l'Hôpital en 1277, et mourut en 1289, après avoir, par l'ordre de Rome, fait abdiquer Guillaume Amanieu des mains d'une Maresme. Il mourut en 1291, et fut enterré au Temple.

[8] Guillaume de Cotelard de Dampjus, de la famille de Dampjus, près de Cruy, sur la Saône, fut élu grand maître de l'Hôpital en 1277, et mourut en 1289, après avoir, par l'ordre de Rome, fait abdiquer Guillaume Amanieu des mains d'une Maresme. Il mourut en 1291, et fut enterré au Temple.

[9] Guillaume de Cotelard de Dampjus, de la famille de Dampjus, près de Cruy, sur la Saône, fut élu grand maître de l'Hôpital en 1277, et mourut en 1289, après avoir, par l'ordre de Rome, fait abdiquer Guillaume Amanieu des mains d'une Maresme. Il mourut en 1291, et fut enterré au Temple.

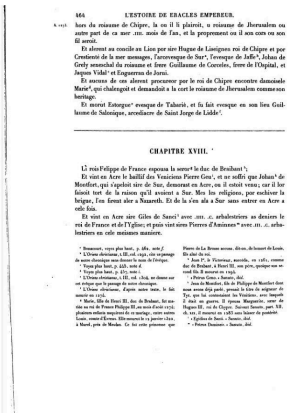

LI TRENTEQUATRIESMES LIVRES. 467

CHAPITRE XX.

A m. cc. lxxv., a xxv. jors de may morut* Bandocdar, soudan de Babilone, qui s'apeloit Melec Medoar. Il corut le plain d'Ermenie* et mist a l'espée quan qu'il trouva. Et si fu ocasions des morz, si comme l'en dit, plus de cc. m. mile persones. Et enmena pris que garzes que garzons a. m. et plus, et gaaigna que chevaucheures que autres grauns bestes et moveus plus de xxxm. a. Et li rois se estoit es montaignes avec les gens armez qu'il avoit et les gens, qui estoient assis en Hermenie. Cil, qui orent loisir, se recueillirent en mer; et grant partie de marcheans et d'autres gens, qui estoient eschapes de Sarrazins et s'en aloient par mer, chairent en mains de cruiseus des robeores.

Et vint en Acre de par le roi de France sire Guillaume de Rosnellon[1], et amena c. homes a cheval, c'est a savoir xl. chevaliers et lx. serjans a cheval, et iiim. cc. arbalestriers a pié as deniers de l'Eglise.

Et morut a Triple frere Julien de[2] l'Ordre de la Trinité, qui avoit esté siens de Sainte et frere du Temple.

Et mourut le roi d'Arragon dan Jamen*, et le fait roi d'Arragon et comte de Barcelonne li enfes dans Pierres* son ainné fil, et dan Jame* l'autre fils fu fait rois de Mayorgues et sire de Montpellier.

Li rois de Chipre, apres la mort du prince son conoin germain, vint a Triple* avec grant compaignie et bele de gent d'armes por conseillier et aidier l'enfant le fil du prince, qui estoit menor d'age. Mes li evesque de Tortouse, qui estoit venus avant et avoit ja prise la cure de l'enfant par l'atroit de la prisonnor au morz, destorba le roi qu'il ne peut acomplir ce por quoi il estoit venus. Et por ce se parti de Triple et vint en Acre.

* Notez chronique met ici par erreur la mort de Bendocdar, qui ne mourut que le 1er juillet 1277. Voyez les notes de notre texte, entièrement refaites sur les textes du manuscrit de Florence, rétablit la véritable date, 1275, le récit de cet événement.

* Sur cette expédition de Bibars dans la petite Arménie, voyez Abou'l-fida, *Annales*, p. 147, et Aboulfaradj, ms. p. 208.

[1] Guillaume, appartenant à la famille de Rosnellon, célèbre dans le Dauphiné. Il fut fils d'Arnaud de Rosnellon et, sans nul doute, frère de Lambertine de Rosnellon et de l'évêque de Valence. Voyez plus haut, p. 466, la note 2 de p. 8 mourut en 1277, ainsi que nous le verrons plus loin. Il avoit épousé Marguerite de Montauban, qui, en 1276, se rapporte dans la seigneurie de Clermont. Quelques années plus tard, en 1286, Arnaud de Rosnellon, fils de Guillaume, se réunissoit de la même contrée, de plusieurs châteaux, pensé lui-même et trouvoit Rosnellon. Voyez D'Achery, *Spicileg.*, in-fol., II, p. 688-691; et Valbonnais, *Histoire du Dauphiné*, I, 388.

[2] Voyez plus haut, p. 455, note 2.

[3] Voyez plus haut, p. 455, note 2.

[4] Voyez plus haut, p. 455, note 2. Suivant l'*Art de vérifier les dates*, D. Jaime mourut le 26 juillet 1276.

[5] Didier III, fils de D. Jaime I*, roi d'Aragon, et d'Yolande, sa seconde femme, fut couronné solennellement à Barcelone le 30 novembre 1276. Ce fut sous son règne que la ville de Perpignan fut cédée par la France et par Pierre à Jaime II, mourut en 1298.

[6] D. Jayme, fils de D. Jayme I*, roi d'Aragon, et d'Yolande, reçut, à la mort de son père, avec le titre de roi, l'île de Majorque, le Roussillon et la seigneurie de Montpellier. Il fut, en 1276, couronné roi de Majorque par son oncle Alphonse III, roi d'Aragon, et y retourna cette île que le 13 août 1298. Il mourut le 20 mai 1311, laissant plusieurs enfants de son mariage avec Esclarmonde, fille de Roger IV, comte de Foix.

[7] Voyez Jacques, p. 256, et plus haut, ch. XII.

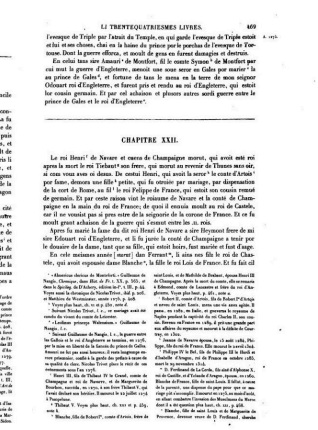

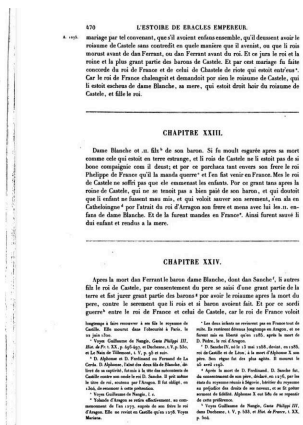

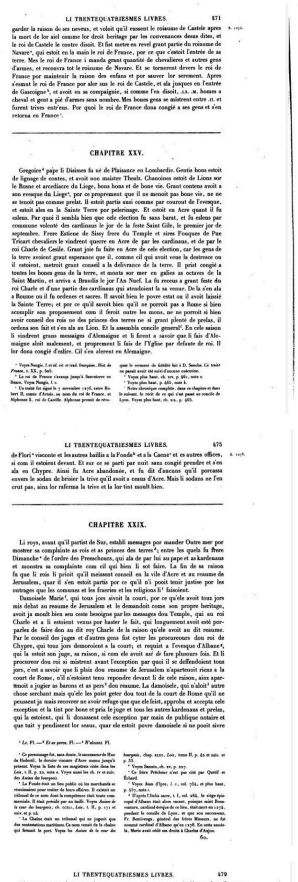

Sayfa 463

BÖLÜM XVI.

Ermenistan Kralı Hayton öldü ve oğlu Leon kral oldu ve usulünce taç giydi. Burgonya Dükü öldü ve ardından, Fransa Kralı Philippe'in kız kardeşiyle evli olan oğlu Robert Sans Terre dük oldu. O dönemde Burgonya'da adetler değişmişti; zira eski geleneklere göre dük ölürse, Nevers Kontu'nun oğlu —ki dükün yeğeni olurdu— Burgonya Dükalığı'nı alırdı. Tapınak Şövalyeleri Üstadı, Hastaneciler (Hospitalier) Mareşalı, Almanlar (Tötonlar) Komutanı, Sör Johan de Grely ve Kıbrıs'taki pek çok kişi, kral ve baronlar arasında uzlaşı sağlamak için bir araya geldiler ancak hiçbir sonuç alamadan geri döndüler. Sör Johan de Grely, Kudüs Krallığı Seneşali; Sör Guillaume de Canet, Olivier de Termes'in yeğeni, Kudüs Krallığı Mareşali; ve Arsur Efendisi Johan d'Ybelin ise Krallık Konnetablı (Başkomutanı) tayin edildi.

BÖLÜM XVII.

1273 yılı Nisan ayının sekizinci gününde Olivier de Termes, Fransa Kralı'nın parasıyla 25 atlı şövalye ve 100 yaya arbaletçi ile Akkâ'ya geri döndü. Tapınak Üstadı Birader Thomas Berart, "Meryem Ana" gününde öldü ve yerine Mayıs ayının 13. gününde, Apulia'da Tapınak Komutanı olan Birader Guillaume de Beaujeu üstad seçildi. Birader Guillaume du Poncon, üstadlık makamına vekalet etmek üzere onun yerine gitmişti; Birader Bertran de Fox ve Birader Goufier ise üstadın vekilliğini yürüten diğer komutanlardı.

Sayfa 464
Kıbrıs Kralı ile ona hizmet etmesi gereken baronlar arasında bir uzlaşı sağlandı
Kıbrıs Krallığı dışında, Kıbrıs Kralı'nın uygun göreceği bir yerde, Kudüs Krallığı'nda veya denizin öte yakasında bir yıl içinde dört ay hizmet edeceklerdi; bizzat kendisi veya oğlu orada bulunacaktı. Luzinyanlı Hugues (Kıbrıs Kralı), denizin ötesinden gelen elçiler, Sur Başpiskoposu, Yafa Piskoposu, krallık seneşali Johan de Grely, Birader Guillaume de Corceles (Hastane Şövalyesi), Birader Jacques Vidal ve Enguerran de Jorni ile birlikte Lyon Konsili'ne gittiler. Ancak bu gidenlerden hiçbiri, miras hakkı olarak Kudüs Krallığı'nı talep eden Matmazel Marie adına Kıbrıs Kralı'na karşı herhangi bir girişimde bulunmadı. Taberiye Piskoposu Estorgue öldü ve yerine Saint Jorge de Lidde Başdiyakos'u Guillaume de Salonique piskopos yapıldı.
BÖLÜM XVIII.
Fransa Kralı Philippe, Brabant Dükü'nün kız kardeşiyle evlendi. Venedik Baylosu Pierre Geu, Akkâ'ya geldi; Akkâ'da bulunan ve Sur'da ikamet eden Montfortlu Johan'ın Akkâ'ya girmesine izin vermedi; zira Johan'ın Sur'da Venediklilere haksızlık yaptığını iddia ediyordu. Ancak din adamları, bir kargaşayı önlemek için araya girerek onu Nasıra'ya gönderdiler. O da bu sayede hiç Akkâ'ya girmeden Sur'a geçti. Akkâ'ya, Fransa Kralı ve Kilise'nin parasıyla 400 arbaletçinin başında Sör Giles de Sancé geldi; ardından Sör Pierres d'Aminnes 400 arbaletçi ile aynı şekilde şehre ulaştı.

Sayfa 465
BÖLÜM XIX.
1274 yılında, Papa Onuncu Gregorius tarafından Rhone üzerindeki Lyon'da bir konsil toplandı ve bu konsilde Liège Piskoposu ve Rodes Piskoposu görevlerinden alındı. Rumlar (Ortodokslar) ile uzlaşı sağlandı; bunlar Roma Kilisesi'ne itaat edeceklerine yemin ettiler ve şüphe duydukları inanç esaslarını kabul ederek bunların gerçek olduğunu teyit ettiler. Raoul d'Aussai, Kilise tarafından onaylanarak Almanya Kralı ve İmparator seçildi. Almanya Krallığı tacını giydi fakat Roma'ya gelip imparatorluk tacını giyemeden Papa öldü. Bu konsilde, size anlatacağım üzere, Kutsal Topraklar'ın kurtuluşu için pek çok iyi kararlar alındı. Kastilya Kralı, Almanya İmparatorluğu üzerinde hakkı olduğunu düşünerek ve harcadığı paraların karşılığını almak umuduyla Papa ile görüşmek üzere Beaucaire'e geldi. Ancak hiçbir sonuç elde edemedi; zira Papa, Kont Raoul'un tarafını tutuyordu; böylece Kastilya Kralı eliboş geri döndü.

Sayfa 466
Bu konsilde Tarentaiseli Birader Pierres (Pierre de Tarentaise) Lyon Başpiskoposu, Aix-en-Provence Başpiskoposu, Küçük Biraderler'in (Fransiskenler) büyük üstadı Birader Bonaventure ve Usta Pierres li Espaignos hazır bulundular. Aymars de Roussillon, Lyon Başpiskoposu yapıldı. Uzun süredir birbirleriyle savaşan Lyon kanonları ile burjuvaları arasında barış sağlandı. Savegny Abbadı, Roussillonlu Birader Guillaume, Valence ve Die piskoposu yapıldı ve Savegny Manastırı'ndan ayrıldı. Antakya Prensi ve Trablus Kontu Bohemond, Mart ayının 11. gününde öldü; yerine oğlu Prens Bohemond geçti. Prens Bohemond, annesi prensesin ve çocukluk döneminde tüm işlerini yöneten Tortosa Piskoposu Berthelemeu'nun tavsiyesiyle, dayısı Ermenistan Kralı tarafından şövalye ilan edildi. Termesli Olivier, Ağustos ayının 12. gününde öldü. İngiltere Kralı Henry öldü ve yerine oğlu Sör Edward kral olarak taç giydi. Sayda Piskoposu, Kudüs Patriği'nin vekili ve Sayda kilisesinin dekanı olan Adam de Romery oldu. Selanikli Guillaume, Taberiye Piskoposu öldü; yerine Ermenistan Şansölyesi ve Saint Jorge de Lidde kenterosu (koro başı) Guillaume li Velus piskopos oldu.

Sayfa 467
BÖLÜM XX.
1275 yılında, Mayıs ayının 25. gününde, Babil Sultanı (Mısır Memlük Sultanı) ve Melec Medavar olarak bilinen Bandocdar (Baybars) öldü. Ermenistan topraklarını yakıp yıktı ve bulduğu herkesi kılıçtan geçirdi. Ölülerin sayısı o kadar fazlaydı ki, söylendiğine göre 200 binden fazlaydı. 10 bin genç erkek ve kadını esir aldı; ayrıca 400 bin kadar büyükbaş hayvan ve diğer mülkleri yağmaladı. Kral, Ermenistan'da kaleleri olan halkıyla birlikte dağlara çekildi. Kaçma fırsatı bulanlar kaçtı; tüccarların ve diğer insanların büyük bir kısmı deniz kıyısına kaçıp gemilere bindiler ve korsanların elinden kurtularak uzaklaştılar. Fransa Kralı adına Sör Guillaume de Roussillon Akkâ'ya geldi; beraberinde 40 atlı şövalye ve 300 arbaletçiyi Kilise'nin parasıyla getirdi. Trablus'ta, Trinite Tarikatı'ndan olan ve Sayda ile Tapınak'ta yöneticilik yapmış olan Birader Julien öldü. Aragon Kralı James (I. Jaime) öldü; yerine büyük oğlu Pierres Aragon Kralı ve Barselona Kontu oldu, diğer oğlu James ise Mallorca Kralı ve Montpellier Efendisi oldu. Kıbrıs Kralı, kuzeni olan prensin (Antakya Prensi) ölümünden sonra, küçük yaştaki prensin velisi ve yardımcısı olmak üzere büyük bir maiyet ve pek çok şövalye ile Trablus'a geldi. Ancak prensin annesi prensesin isteğiyle çocuğun velayetini almış olan Tortosa Piskoposu, kralın gelmesine engel oldu ve kral Akkâ'ya dönmek zorunda kaldı. Bu durum, Trablus tarafları ile Akkâ arasında büyük bir gerginliğe yol açtı.

Sayfa 468
BÖLÜM XXI.
Tapınak Üstadı Birader Guillaume de Biaulieu (Beaujeu), Lyon Konsili'nde bulunduktan sonra, Saint Michiel gününde (29 Eylül) Akkâ'ya geldi. Barbar (Kuzey Afrikalı) Mağriplilerden büyük bir topluluk İspanya'ya geçti ve oraya varışlarında pek çok şövalye ve askeri bozguna uğrattılar. Toledo Başpiskoposu'nu katlettiler ki

kendisi Aragon Kralı'nın oğlu ve Kastilya Kraliçesi'nin kardeşiydi; ayrıca pek çok soylu şövalye ve halkı da öldürdüler. Ardından Mağripliler Kastilya halkı tarafından bozguna uğratılıp ülkeden sürüldüler; Aragon'a yöneldiler ve Aragon Kralı'nı yenilgiye uğratıp pek çok esir alarak birçok kale ve şehri yıktılar. Tapınak komutanlarını ve diğer din adamlarını esir aldılar. Sonrasında Aragon Kralı büyük bir ordu topladı, Mağriplileri yendi ve kaybettiği toprakların büyük bir kısmını geri aldı. Esir alınan Tapınak komutanlarını ve diğerlerini kurtardı. O dönemde Trablus'ta, şövalyeler ile şehir halkı arasında büyük bir kargaşa çıktı; zira Romalılar (şehir soyluları), bir prensin değil de diğerinin sarayında güç sahibi oldukları için, ülkenin şövalyelerine karşı pek çok hoşnutsuzluk ve sıkıntı yaratmışlardı. Bunların başında Johan Pierre ve diğer iki Romalı geliyordu. Tortosa Piskoposu ise Romalıları sanki Roma'dan gelen akrabalarıymış gibi koruyor, prensi ve tüm Trablus yönetimini elinde tutuyor, şövalyeleri ise hor görüyordu. Bu yüzden piskopos ile Tapınak arasında büyük bir nefret ve çatışma çıktı; bu durum piskopos ile Tapınak arasında uzun sürecek büyük bir savaşın başlangıcı oldu.

Sayfa 469

Bu savaşta, size anlatacağım üzere, pek çok kötülük meydana geldi ve Gibelet (Cebail) efendileri de Tortosa Piskoposu'nun korumasındaki Tapınak Şövalyeleri'nin teşvikiyle Trablus Piskoposu'na cephe aldılar. Bu durumdan dolayı savaş şiddetlendi ve pek çok insan öldü, mülkler zarar gördü ve yok edildi. O sırada, Kont Symon de Montfort'un oğlu Amauri de Montfort, İngiltere Kralı'na karşı savaş başlatarak Galler prensi ile evlendirmek üzere kız kardeşini Galler'e götürüyordu. Ancak kaderleri yaver gitmedi ve Sör Odouart'ın (I. Edward) topraklarında yakalandılar; İngiltere Kralı'na teslim edildiler, o da onları kuzeni olan krala (Fransa Kralı) gönderdi. Bu olay Galler Prensi ile İngiltere Kralı arasında başka bir savaşa neden oldu.

BÖLÜM XXII.

Navarre Kralı ve Champagne Kontu Sör Henri öldü; kendisi ağabeyi Kral Tiebaut'un Tunus'tan dönerken varis bırakmadan ölmesi üzerine kral olmuştu. Bu Henri'nin, Fransa Kralı Philippe'in kuzeni olan Kont d'Artois'nın kız kardeşiyle evliliğinden, küçük yaşta bir kızı kalmıştı. Roma Sarayı'nın izniyle bu kız, Fransa Kralı'nın oğlu Sör Philippe ile evlendirilecekti. Bu nedenle Navarre Krallığı ve Champagne Kontluğu, Fransa Kralı'nın idaresine geçti. Bu durum Kastilya Kralı'nı çok rahatsız etti zira o da Navarre tacına göz dikmişti. Bu olay iki kral arasında büyük bir savaşın çıkmasına neden oldu. Navarre Kralı Henri'nin dul eşi, İngiltere Kralı Sör Edward'ın kardeşi Heymont (Edmund) ile evlendi; kadının drahoması olan Champagne Kontluğu, kadın yaşadığı sürece onun yönetiminde kalacaktı. Aynı yıl içinde, Fransa Kralı'nın kızı Dame Blanche ile evli olan Kastilya Kralı'nın büyük oğlu Ferrant (Fernando de la Cerda) öldü.

Sayfa 470

Yapılan anlaşmaya göre, eğer çocukları olursa, Kastilya Krallığı'nı dedelerinden sonra, babaları Ferrant hayattaymışçasına herhangi bir itiraz olmaksızın miras alacaklardı. Kral, kraliçe ve Kastilya baronlarının büyük bir kısmı buna yemin

etmişlerdi. Bu evlilik yoluyla Fransa Kralı ile Kastilya Kralı arasında bir dostluk kurulmuştu; zira Fransa Kralı, annesi Dame Blanche'ın hakkı olan ve Kastilya Krallığı'nın gerçek varisi sayılan Kastilya Krallığı üzerinde hak iddia etmekten vazgeçmişti.

BÖLÜM XXIII.

Dame Blanche'ın iki küçük oğlu vardı. Kocası Ferrant öldükten sonra kendisini yabancı bir ülkede çok çaresiz hissetti; Kastilya Kralı da kendisine hak ettiği muameleyi göstermiyordu. Bu yüzden, Fransa Kralı olan kardeşi Sör Philippe'e mektup yazarak durumu anlattı; o da çocukları alması için adamlarını gönderdi. Ancak Kastilya Kralı çocukların götürülmesine izin vermedi. Bunun üzerine Kastilya Kraliçesi, kocasının tutumundan memnun olmayarak ve çocukların başına bir şey gelmesinden korkarak, yeminini korumak amacıyla çocukları Catheloingne'ye (Katalonya) kaçırdı; zira Aragon Kralı onun kardeşiydi. Çocukları ona teslim etti. Ardından kendisi de Fransa'ya gitti; böylece çocukları kurtulmuş ve annelerine teslim edilmiş oldu.

BÖLÜM XXIV.

Baron Ferrant'ın ölümünden sonra, babasının onayıyla Kastilya Kralı'nın diğer oğlu Sör Sanche, toprakların büyük bir kısmına el koydu. Baronlar, babası ve Sör Ferrant'ın etmiş olduğu yemine aykırı olarak, babasının ölümünden sonra krallığı ona vereceklerine dair yemin ettiler. Bu durum Fransa Kralı ile Kastilya Kralı arasında büyük bir savaşa yol açtı; zira Fransa Kralı yeğenlerinin hakkını korumak istiyordu ve söz konusu anlaşmalar gereği Kastilya Krallığı'nın büyük babalarının ölümünden sonra çocuklara geçmesini talep ediyordu. Kastilya Kralı ise buna karşı çıkıyordu.

Bu sırada Fransa Kralı, Navarre Krallığı'nın büyük bir kısmına el koydu; zira burası kendi topraklarının giriş kapısıydı. Fransa Kralı pek çok şövalye ve askeri oraya gönderdi ve Navarre Krallığı'nı geri aldı. Ardından, çocukların hakkını savunmak veya yeminini tutmak için Kastilya Kralı'nın üzerine yürüdü. Fransa Kralı, büyük bir orduyla Kastilya'ya doğru ilerledi; söylendiğine göre maiyetinde 60 bin atlı ve sayısız yaya asker vardı. Ancak Gasconne'a girdiğinde işler ters gitti ve orduda büyük bir karışıklık çıktı. Bunun üzerine Fransa Kralı ordusuna geri dönme emri verdi ve Fransa'ya döndü.

BÖLÜM XXV.

Papa Gregorius, Lombardiya'daki Piacenza şehrinden soylu bir aileden geliyordu; üstadı ise Thealz idi. Lyon kanonları dürüst ve iyi insanlardı. O dönemde Liège Piskoposu ile büyük bir anlaşmazlık yaşanıyordu; piskopos piskoposluk makamına uygun davranmadığı için görevden alınmıştı. Papa, dindar bir hacı olarak Kutsal Topraklar'a gitmişti ve seçildiğinde Akkâ'daydı. Bu seçimde bir hile olduğu söylendi fakat kardinallerin ortak rızasıyla 1 Eylül'de, Aziz Gille yortusunda seçildi. Tapınak Biraderi Estiene de Sissy ve Sör Fouques de Pue Tricart (şövalye), kardinaller ve Sicilya Kralı Charles adına Akkâ'ya giderek onu arayıp buldular. Bu seçimin haberi Kutsal Topraklar'da büyük bir sevince yol açtı; zira oradaki halk, toprakların kurtuluşu için onun büyük yardımı dokunacağını umuyordu. Papa, yerel halka toprağın

savunulması konusunda tavsiyelerde bulundu. Akkâ halkıyla vedalaşarak bir kadırgaya bindi ve Yeni Yıl'da (1 Ocak) Saint Martin'e ulaştı. Orada Kral Charles ve bazı kardinaller tarafından büyük bir saygıyla karşılandı. Roma'ya giderek kutsandı ve taç giydi. Kutsal Topraklar'ın ne kadar kötü durumda olduğunu bizzat bildiği için, bu sorunu çözmeden rahat edemeyeceğini biliyordu; bu yüzden Lyon'da genel bir konsil topladı. Bu dönemde Almanya elçileri yanına gelerek Almanya Kralı'nın öldüğünü ve ülkenin kralsız kaldığını bildirdiler. Papa onlara yeni bir kral seçmelerini emretti.

Sayfa 472

Onlar da Almanya'ya dönerek yeni seçimlerini yaptılar ve ortak rıza ile Almanya Kralı ve İmparatoru olarak Raoul d'Aussai seçildi; Papa tarafından onaylanarak Aachen'da taç giydi.

BÖLÜM XXVI.

İngiltere Kralı'nın kardeşi olan ve Almanya Kralı seçilen Cornwall Kontu Richart'ın ölümünden sonra, Fransa Kralı Sör Philippe, konsilden önce Lyon'a gelerek Papa'nın huzuruna çıktı. Papa'ya büyük hürmet gösterdi ve Papa da ona, atalarının Kilise'den aldığı Venaissin Kontluğu'nu geri verdi. Konsil boyunca Papa'nın 1400 piskopos asası (piskopos) maiyetinde bulunuyordu. Aragon Kralı Sör James de Papa tarafından taç giydirilme umuduyla oraya gelmişti; zira ataları da aynı şekilde taç giymişlerdi. Ancak bu gerçekleşmedi; Papa Kutsal Topraklar'a yardım için büyük bir bağış yapmasını şart koştu. Bu konsilde, daha önce bahsedildiği üzere, denizaşırı topraklardan (Kutsal Topraklar) gelen Tapınak Üstadı Birader Guillaume de Biaulieu hazır bulundu. Orada kralların, düklerin, prenslerin, büyük baronların ve din adamlarının elçileri bizzat bulundular. Rum İmparatoru'nun (Bizans) ve patriğinin elçileri de oradaydı; Kilise'ye itaat edeceklerine ve Roma'nın emrettiği inanç esaslarına inanacaklarına yemin ettiler. Rumların şüphe duyduğu maddeler yeniden onaylandı ve Rumlar ile Kilise arasında uzun süredir devam eden ayrılık sona erdi ve uzlaşı sağlandı. Kutsal Topraklar'dan gelen elçiler, Kutsal Topraklar'ın perişan halini dile getirdiler. Kuşkusuz konsil özellikle bu amaçla toplanmıştı ve eğer Papa yaşasaydı büyük yardımlar yapılacaktı. Kutsal Topraklar'ın kurtuluşu için Hristiyan kiliselerinin gelirlerinin onda birinin (ondalık vergi) altı yıl boyunca verilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca her Hristiyan'ın bulunduğu yerde Kutsal Topraklar için bir kuruş vermesi ve her kiliseye bu paraların toplanacağı üç anahtarlı bir sandık konulması emredildi. Tefeciler lanetlendi ve hiçbir Hristiyan'ın Müslüman topraklarında ticaret yapmaması veya mal taşıması yasaklandı; aksine davrananların aforoz edileceği bildirildi.

Sayfa 473

Bu konsilde, onaylanmamış olan tüm yoksul tarikatlar (dilenci tarikatları) yasaklandı ve kaldırıldı; ancak Lateran Konsili tarafından kalıcı olmalarına izin verilenler hariç tutuldu. Bu tarikat mensuplarının artık yeni üye kabul etmeleri yasaklandı ve öldüklerinde tüm mülklerinin Kilise'ye kalması, bu malların din dışı kişilere devredilmemesi kararlaştırıldı. Bu Papa, "Ave caro Christi cara" ile başlayan bir ilahi

besteledi ve rahiplerin Efendimizin Bedenini (Ekmek ve Şarap) kaldırdıkları sırada tüm kiliselerde bu ilahinin okunmasını emretti. Bu ilahiyi okuyanlara on günlük günah affı (endüljans) verdi. Papa ayrıca bir kural koydu: Papa öldüğünde, kardinaller on gün içinde yeni bir papa seçmek zorundaydı; eğer seçemezlerse, seçimi yapana kadar yiyecek ve içecekleri kısıtlanacaktı. Bu kural daha sonra Papa Johan tarafından, ileride anlatılacağı üzere, iptal edildi.

BÖLÜM XXVII.

Papa Gregorius konsili tamamlayıp işlerini düzene koyduktan sonra, Kastilya Kralı ile görüşmek üzere Beaucaire'e gitti ve oradan imparatoru taçlandırmak üzere Roma'ya dönerken, Toskana'daki Resso şehrinde hastalanarak öldü. Bu durum Kutsal Topraklar için büyük bir kayıp oldu; zira orası için büyük hazırlıklar yapmıştı. Lyon'daki ana kiliseye, Ocak ayının onuncu gününde büyük bir törenle gömüldü ve makamı on gün boş kaldı. Ardından "Beşinci" Innocentius papa seçildi; o da Aziz Agnes gününde (21 Ocak) seçildi.

BÖLÜM XXVIII.

1276 yılında, Haziran ayının 18. gününde, Sur yakınlarında Kıbrıs Kralı Sör Hugues de Luzinyan'ın babası Sör Henri boğularak öldü. Ağustos ayında, Kudüs ve Kıbrıs Kralı Sör Hugue de Luzinyan Akkâ'dan ayrılarak Sur'a gitti. Akkâ şehrini yöneticisiz, baylosuz ve vekilsiz bir şekilde terk etti; bunun nedeni, Tapınak Üstadı'nın kendisinden izin almadan bir şövalyeden satın aldığı "La Fauconerie" adlı köy üzerinde hak iddia etmesiydi; kral bu köyün kendisine ait olduğunu savunuyordu. Ayrılışının tek sebebi bu değildi; diğer dini tarikatlar ve topluluklarla da pek çok anlaşmazlığı vardı ve onlar üzerinde istediği gibi otorite kuramıyordu. Birkaç kez şehre geri dönmesi ve düşmanların kapıda olduğu bir dönemde topraklarını terk etmemesi için elçiler gönderildi. Bu isteğe pek çok piskopos, şövalye, Hastaneciler, Almanlar, Pisalılar ve şehir burjuvaları da katıldı. Sadece Tapınakçılar ve Venedikliler bu çağrıya katılmadılar; "Gelmek isterse gelsin, istemezse gelmesin" dediler. Ancak hiçbir kralın geri dönmesi için bu kadar ricacı olunduğu görülmemişti. O dönemde, krala yakın bazı kişilerin teşvikiyle, Hastaneciler ve "Mosserins" (Suriyeli Hristiyan tüccarlar) arasında Bethleem kilisesi yakınlarında bir çatışma çıktı. Hastaneciler Mosserinlere saldırdı ve birini balık pazarında öldürdü. Şehirdeki kral yanlıları bu olayı bir isyan bahanesi olarak kullanarak şehri kaosa sürüklediler; amaçları kralın şehre geri dönmesini sağlamaktı. Fakat kral gelmedi. Şehirdeki piskoposlar, Tapınak Üstadı, Sör Guillaume de Roussillon ve diğer önde gelenler, kralla görüşmek üzere Sur'a gittiler ve Akkâ'ya dönmesi için nezaketle yalvardılar; ancak kral razı olmadı Flori viskontu ve diğer görevlileri yerlerinde bıraktı.

O gece gizlice bir gemiye binerek Kıbrıs'a gitti. Böylece Akkâ sahipsiz kaldı; bazılarının dediğine göre kral, Baybars ile olan barış anlaşmasını yenileyemediği için Akkâ'dan kaçmıştı. Fakat Baybars barış teklifini kabul etti ve barış bir süre daha devam etti.

BÖLÜM XXIX.

Kral Sur'dan ayrılmadan önce, şikayetlerini Papa'ya ve Avrupa'daki prenslere iletmek üzere elçiler görevlendirdi; elçilerin arasında Birader Dimanche (Dominiken tarikatından) da vardı. Kralın şikayeti, halkın kendisine itaat etmemesi ve Akkâ'da adil bir yönetim kurmasına engel olmalarıydı. Matmazel Marie, Kudüs Krallığı üzerindeki hak iddiası nedeniyle uzun süredir mahkemelerde mücadele ediyordu. Tapınakçıların desteğiyle Kral Charles'ın huzuruna çıkarak haklarını ona devretmek istediğini bildirdi. Mahkeme yargıçlarının ve Kıbrıs Kralı'nın elçilerinin tavsiyesiyle dava Roma'ya taşındı. Marie, Albane Piskoposu'ndan davasının görülmesini talep etti. Kralın elçileri davanın Roma'da değil, Kudüs Krallığı'nın yüksek mahkemesinde (Haute Cour) görülmesi gerektiğini savunarak itiraz ettiler. Ancak Marie, davasının Roma'da görülmesi için ısrar etti ve Papa da bunu kabul etti. Nihayetinde tüm kardinallerin huzurunda, Marie haklarını Kral Charles'a devrettiğini noter huzurunda onayladı; karşılığında kendisine ömür boyu maaş bağlanacaktı ve eğer başka bir talebi olursa Roma Sarayı'na başvuracaktı. Kral Charles'ın elçileri bu durumdan çok memnun oldular ve büyük bir kutlama yaptılar.

Sayfa 476
BÖLÜM XXX.
Matmazel Marie davasını tamamladığında, pek çok kardinal ve din adamının huzurunda Kudüs Krallığı üzerindeki tüm haklarını Sör Charles'a (Sicilya Kralı) devretti. Zira bizzat kendisi hak sahibi olduğunu savunuyordu ve bu hak mahkemece onaylanmıştı. Kral Charles bu devri kabul etti ve Marie'ye ömür boyu gelir bağladı. Böylece Kudüs Krallığı, Kral Charles'ın eline geçti; o da Kıbrıs Kralı'nı bu makamdan men etti. Aynı yıl içinde Papa Beşinci Innocentius öldü.
BÖLÜM XXXI.
Beşinci Innocentius, Burgonya'dan Tarentaise adlı bir şehirdendi ve Pierres de Tarentaise olarak biliniyordu. Dominiken tarikatına mensup soylu ve dürüst bir adamdı. Papa Gregorius onu Lyon Başpiskoposu yapmış, ardından kardinal seçmişti. Gregorius'un ölümünden sonra oy birliğiyle papa seçildi. Kutsal Topraklar'a yardım etme konusunda selefinin planlarını tamamlama niyetindeydi fakat ömrü yetmedi. O dönemde Roma'ya, selefi Gregorius'un mezarı başında gerçekleşen mucizelere dair haberler geliyordu; mezarı başında her türlü hastalığın iyileştiği söyleniyordu.

Sayfa 477
Ve on iki yıldır görmeyen bir kör, onun mezarı başında yeniden görmeye başladı; bunun üzerine Papa Innocentius onun aziz ilan edilmesi için çalışmalara başladı. Ancak o sırada bir hastalığa yakalanarak Saint Johan yortusunda (24 Haziran) öldü ve Roma'daki Saint Johan de Latran kilisesine gömüldü. Papa makamında dört ay ve on gün kaldı. Onun ölümünden sonra makam boş kaldı, ardından Papa Adriens seçildi.
BÖLÜM XXXII.
Papa Adriens, Cenevizli Lavagna kontlarının soyundan geliyordu. Beşinci Innocentius kadar değerli bir adamdı. Papa Gregorius'un Lyon Konsili'nde aforoz

ettiği İmparator Frederic'in yeğeniyle evlenmişti. Kardinal Saint Adrian, bilgeliği ve soyluluğuyla bilinen bir adamdı. Almanya Kralı Raoul ile akrabalığı vardı; imparator olması için ona çok yardım etmişti. Roma'ya elçiler göndererek büyük bir ordu toplamak istediğini bildirdi. Kutsal Topraklar'a yardım etme konusunda büyük bir istek gösterdi ve Kudüs Patriği'ne 12 bin altın göndererek gemiler hazırlatmasını ve Kutsal Topraklar'ın savunulması için kullanmasını emretti. Bu durum Kutsal Topraklar halkına büyük bir umut verdi; ancak Papa bu niyetini gerçekleştirecek kadar yaşayamadı. Papa seçildikten sadece 38 gün sonra öldü. Gregorius'un koyduğu ve kardinallerin yeni papayı on gün içinde seçmesini emreden kuralı iptal etmişti. Öldükten sonra makam 28 gün boş kaldı, ardından Papa Johan seçildi.

Sayfa 478
BÖLÜM XXXIII.
1277 yılında, Saint Severin Kontu Sör Rogier, altı kadırga ile Akkâ'ya geldi. Kudüs Krallığı'nın ve Kral Charles'ın temsilcisi olarak geldiğini bildirdi. Matmazel Marie haklarını Charles'a devrettiği için krallık yönetimini devralmak istiyordu. Luzinyanlı Hugue (Kıbrıs Kralı) ile bir görüşme yaptı fakat kral buna karşı çıktı. Tapınakçıların ve dostlarının yardımıyla şehri ve Akkâ kalesini ele geçirdi. Akkâ'daki Fransız birliğinin komutanı Sör Guillaume de Roussillon öldü; yerine Sör Mile de Cayphas geçti. Dominiken tarikatından olan, Kudüs Patriği ve Akkâ Piskoposu Birader Thomas de Lentin Eylül ayında öldü. Akkâ kilisesinin vekili ve patrik vekili olan Birader Bonacours (Dominiken), Sur Başpiskoposu yapıldı. Napoli Başpiskoposu olan Humbert Ayglier patrik adayı olarak gösterildi. Venedik Baylosu olan Sör de Sur ve Venedikliler, Tapınak Üstadı'nın yardımıyla Sur şehrinde bir barış sağladılar. Sör Johan Dondol Akkâ'ya gelmişti ancak toprakların bir kısmının kaybedilmesi nedeniyle görevi tamamlama fırsatı bulamadı. Venedikliler Sur'un üçte birini geri aldılar ve orayı uzun süre yönettiler. Ancak Sör Phelippe de Monfort ile Cenevizliler arasındaki savaş nedeniyle durum yeniden karıştı. Arsur Efendisi ve Kudüs Krallığı Konnetablı Sör Bellian d'Ybelin öldü. Akkâ şövalyeleri, Saint Severin Kontu Rogier'in talebi üzerine, Kral Charles adına ona sadakat yemini etmeleri istendiğinde, Kıbrıs Kralı'ndan izin almadan veya o görevden çekilmeden bu yemini edemeyeceklerini bildirdiler Kıbrıs Kralı'na elçiler göndererek bir cevap istediler ancak cevap gecikti.

Sayfa 479
Sonunda elçiler geri döndü ve kralın, eğer kendisi orada olmazsa halkın Kral Charles'a itaat etmesine izin verdiğini bildirdiler. Bunun üzerine halk, Charles'ı Kudüs Kralı olarak tanıdı ve ona sadakat yemini etti. Sör Rogier, krallık vekili (baylo) olarak atandı ve Kudüs Krallığı'nın adetlerine göre yemin etti. Arsur Hanımı ile evli olan Sör Eude Poilechien krallık seneşali; Sör Richart de Nublans konnetabl; Sör Jaque Vidal mareşal; Sör Girart le Raschas ise viskont olarak atandı.
BÖLÜM XXXIV.
Baruth (Beyrut) Hanımı ile yeni evlenmiş olan Sezarili Sör Nicholes, Kıbrıs'ta Lefkoşa şehrinde Sör Baudoin d'Ybelin'in eliyle öldürüldü. Bunun nedeni, Baudoin'in kardeşi

Johan d’Ybelin ile olan bir husumetti. Aynı yıl içinde, Babil Sultanı (Memlük Sultanı) Baybars öldü.

Sayfa 480
Melique Medavar (Baybars), Anadolu'daki Moğollarla (Tatarlarla) yaptığı bir savaşta büyük kayıplar vermişti. Nisan ayının 15. gününde tüm ordusunu ve ağırlıklarını kaybetti; kendisi de yaralandı ve bir hastalığa yakalanarak Şam’da öldü. Bu durum Hristiyanlar için büyük bir rahatlama oldu. Yerine oğlu Melique Sayt sultan oldu. Papa Johan, Mayıs ayının 20. gününde öldü.
BÖLÜM XXXV.
Papa Johan, İspanyol asıllıydı ve Tosquélane Piskoposu iken kardinal olmuştu. Daha önce Lizbon Başdiyakos’u idi; soylu ve dürüst bir adamdı. Pek çok bilim dalında, özellikle de tıp ve astronomide uzmandı. Papa Gregorius’un koyduğu papa seçimi kuralını iptal etmişti, bu yüzden pek çok dindar kişi tarafından eleştirilmişti. Bazıları onun büyüyle uğraştığını ve bu yüzden başına kötü işler geldiğini söylerlerdi. Bir gece yatağında uyurken odasının tavanı üzerine çöktü. Yanındakileri dışarı çıkarmıştı çünkü yalnız kalmayı severdi. Gece yarısı odadan büyük bir gürültü geldi. Yardımcıları içeri girdiğinde onu enkaz altında buldular. "Efendim, ne oldu?" diye sorduklarında, "Tavan çöktü, çok korkuyorum" dedi. Papa ona, "Oda çok sağlam, korkma" dedi ama o sırada tavan tamamen çöktü. Papa enkaz altında kalarak ağır yaralandı ve üç gün sonra öldü. Bazıları onun yanında büyü kitapları bulduklarını iddia ettiler. Bir din kardeşi rüyasında papanın öldüğünü görmüştü; rüyasında Papa Gregorius’un bir elinde balta ile papanın sarayının temellerini yıktığını görmüştü. Papa Johan, makamında sekiz ay ve sekiz gün kaldı.

Sayfa 481
Onun ölümünden sonra makam altı ay boş kaldı. Ardından Papa Nicholas seçildi odanın içine girdi. Din görevlisi ona "Sen kimsin?" diye sordu. O da "Ben Papa Gregorius’um, temeli kötü olan bu taşı yıkmaya geldim" cevabını verdi. Bu olaydan kısa süre sonra papa öldü. Şehir halkı toplandı ve büyük bir yas tutuldu. Papanın cenazesi Viterbe’de defnedildi. Papa makamında 8 ay ve 8 gün kaldı. Makam altı ay sekiz gün boş kaldıktan sonra, Aziz Kateline gününde Papa Nicholas seçildi.
BÖLÜM XXXVI.
Aynı dönemde, Antakya Prensi ile Trablus Kontu ve Tapınakçılar arasında bir anlaşmazlık çıktı. Prens ve adamları Tapınakçılara pek çok zorluk çıkarıyorlardı; Tapınakçılar da prensin kendilerine haksızlık yaptığını söylüyorlardı. Trablus Piskoposu da bu çatışmanın içindeydi; prensi destekliyor ve Tapınakçılara karşı kışkırtıyordu. Sonunda piskopos korkusundan şehri terk ederek Tapınakçıların kalesine sığındı.

A. 1229.

CONTINUATION
DE GUILLAUME DE TYR,
DE 1229 A 1261,
DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN[a].

CHAPITRE I.

Coumant li Sarrazin coururent sus les Crestienz, qui estoient en Iherusalem.

En grant peril[1] lessa[2] Fredric[3] les Crestienz en la Sainte Terre[4] de Jherusalem[5]; car ele[6] estoit toute desclouse[7] senz[8] fermeté[9]. Li Sarrazin avoient abatues toutes les fortresces[10] de la cité[11] forz que[12] seulement la tor[13] David, quant li Crestien assegierent Damiete, si comme[14] nous vous[15] avonz dist[16 b]. Ferdric[17] li empierierez[18] ne si baillif[19] ne metoient nul conseil[20] par quoi[21] ele fust refermée[22]. Li Sarrazin, qui manoient[23] as[24] villes[25] tout entor[26], s'en aparcurent[27] bien; si assemblerent[28] grant planté de vilainz[29] Sarrazins et[30] alerent en Jherusalem[31] en[32] une matinée pour[33] occirre[34] les Crestienz qui dedenz[35] estoient. Li Crestien se deffandirent[36] moult tres bien, et en occistrent bien plus[37] de .v. .c. et n'i ot que .i. Crestien[38] mort; cil fu Engloiz[39 c].

[a] Cette continuation de Guillaume de Tyr, jusqu'ici presque entièrement inédite, commence, dans les manuscrits, au chapitre XIII du XXXIIIe livre, immédiatement après la longue variante qui finit avec le chapitre XII. (Voyez plus haut, p. 379-380.) Voyez, sur cette continuation, Michaud, *Bibliothèque des croisades*, t. I, p. 377. On a cru devoir adopter pour base de cette publication le manuscrit F. (Bibl. imp. 8404 anc. f. franç.), qu'ont suivi les éditeurs de la traduction française de Guillaume de Tyr.

[b] Voyez plus haut l'*Estoire d'Eracles*, l. XXXII, ch. X, p. 339.

[c] Voyez, sur cette invasion des Musulmans dans la ville de Jérusalem, le récit plus complet que renferment les chapitres XVII-XIX du XXXIII[e] livre de l'*Estoire d'Eracles*, p. 383-385.

A. 1229.

CHAPITRE II.

En[1] quel estat la cité de Iherusalem estoit a cel jour.

Pour ce que li plus des bonz[2] Crestienz parollent[3] et oient[4] volantierz parler[5] de la sainte cité de Jherusalem et des Sainz Leuz[6] ou Nostre Sirez[7] fu morz et viz, nous dironz coumant[8] ele seoit au jour[9] que li Sarrazin et Salehadinz[10] la conquistrent suer[11] les Crestienz. Aucunes genz porront estre qui le porront oir. Cil cui il desplera[12] porront tres passer cest leu[13 a].

Jherusalem[14] est[15] citez[16] la plus glorieuse et la plus principal[17] del[18] monde. Ele siet prez de Damas a .III. journees[19 b]. Ele ne siet[20] pas en cel[21] leu[22] ou ele seoit quant Nostre Sirez[23] Jhesu Criz fu crucefiez[24]. Ele seoit adonques suer[25] le mont de Syon; mes ele n'i siet ore pas[c]. En cel leu n'avoit au jour que[26] li Sarrazin la conquistrent que une eglyse et[27] une abaie[28] de moinnes[29 d]. Et la fu la messonz[30]

[1] On lit dans B. à la marge : *Nota. Regardez c... la devise de la cité.* (Écriture plus moderne.)

[a] Plusieurs fragments de cette description de la ville de Jérusalem ont été imprimés dans le tome II des *Lois*, de la p. 531, note *a*, à la p. 534, d'après le mss. K (Sorbonne, 387).

[b] Il y a évidemment erreur dans le texte. La distance de Jérusalem à Damas, calculée par M. Lapie, est de 284 milles romains de 75 au degré. On doit donc lire ici XIII au lieu de III, la journée étant évaluée à 7 lieues par jour.

[c] Les voyageurs confirment ce fait. La ville actuelle de Jérusalem est construite à peu près sur le même emplacement qu'Ælia Capitolina. Voyez Guillaume de Baldensel (ouvr. cité note suiv.), p. 348; Deshayes, *Voyage dans le Levant*, p. 390, Paris, 1645, in-4°, et M. Munk, *Palestine*, p. 49, Brocard, qui visita la Terre sainte en 1283, se refuse à admettre ce déplacement de la Jérusalem antique : « Ab austro quidem sita est in latere « montis Sion, imo in ipso monte et super ipsum, et ita « descendit ejus longitudo de vertice montis Sion se extendens contra aquilonem : ab occidente habet montem « Sion et dependet ab ipso ejus latitudo contra orientem « usque ad torrentem Cedron sive vallem Josaphat. Est « autem Jerusalem civitas valde magna, et non est verum quod quidam dicunt, eam in alio loco ædificatam « esse quam fuerit tempore Passionis, argumentantes quod « Dominus fuerit extra portam passus, et nunc ipse locus « sit intra mœnia civitatis, et ideo sit in alio loco. Isti « errant, nec sciunt quid loquantur; civitas enim in latitudine ampliata est, sed nihilominus civitas antiqua « adhuc cum toto monte Sion est ædificata. » *Descriptio Terræ sanctæ*, dans Basnage, *Thesaurus monumentorum*, t. IV, p. 17.

[d] « In monte etiam Sion Jacobus Major decollatur, « ubi pulchra est ecclesia Armenorum, et hæc sola ecclesia est notabilis, ad fidem Romanæ Ecclesiæ spectans. » Guillelmi de Baldensel *Hodæporicon ad Terram sanctam* dans Basnage, *Thesaurus monumentorum*, t. IV, p. 348.

A. 1229.

ou Jhesu Criz cena[1] avecques[2] ses apostrez[a], et fist[3] le sacrement de l'autel. En cel moustier meismes[4] estoit li leuz ou il s'aparut[5] a ses apostres[6] le jour de Pasques[7] quant il fu resucitez[8 b]. En cel[9] moustier meismes[10] estoit li leuz ou il moustra ses[11] plaiez de ses piez et de ses mainz et de son costé a saint Thoumas, aus octaves[12 c] de Pasques[13]. La meismes s'aparut[14] il le jour de l'Ascencion[15] a ses apostrez[d], et se disna ovec elx[16], et quant il l'orent convoié jusqu'au[17] mont d'Olivet[18], de la il[19] s'en[20] monta[21] es ciex[22]. En cel leu meismes retornerent il et atendirent[23] le Saint Esperit, si comme Nostre Sirez meismes leur avoit promis que il leur envoieroit[24]. En[25] cel leu meismes leur envoia Jhesu Criz[26] le Saint Esperist le jour de la Pantecouste[27 e]. En cel moustier[28] meismes estoit[29] li leuz[30] ou Ma Dame Sainte Marie trespassa. Et de cel leu[31] meismes[32] l'emporterent enfouir[33] el[34] Val de Josaphas[35], et mistrent son saint corz en .I. sepulcre[36 f]. La ou li sepulcrez[37] Ma Dame Sainte Marie estoit, avoit .I. moustier qu'en[38] apeloit[39] le mostier[40] Ma Dame Sainte Marie de Josaphas[41 g], et si[42] avoit[43] une abaie[44] de noirz moinnes[45 h]. Li moustierz del[46] mont Syon[47] avoit[48] non li moustiers Ma Dame Sainte Marie de monte[49] Syon[50], et s'i[51] avoit abaie[52]

[a] *Luc.* XXII, v. 14 et suiv.

[b] *Marc.* XVI, v. 14-19; *Luc.* XXIV, v. 36-50; *Joan.* XX, v. 19-23.

[c] *Joan.* XX, v. 25.

[d] *Luc.* XXIV, v. 51; *Marc.* XVI, v. 19; *Acta*, I, v. 10.

[e] *Acta*, II.

[f] Sur le tombeau de N. D. voyez Baronius, an. 48, n°s 18 et 19, éd. de Lucq. t. I, p. 348-349, et Tillemont, *Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique*, t. I, p. 492-493, in-4°.

[g] « In hujus vallis (*de Josaphat*) principio a sinistris « est ecclesia beatissimæ Virginis, in quam descenditur « per plures gradus lapideos, quia pro majori parte sub « terra est : quod credo etiam ruinis civitatis Hierusalem vallem replentibus accidisse. Hæc ecclesia non « pulchra sed devota est, cujus medio in parvo tugurio « sepulchrum Matris Dei ostenditur, in quo ab apostolis « asseritur tumulata. » Guillaume de Baldensel, *op. cit.* p. 351, et Brocard, p. 18. Suivant M. de Saulcy, qui a exploré les lieux cités dans cette description, l'église du Tombeau de la Vierge se trouve entre le mont des Oliviers et le mont Moriah au sud, et Bezetha au nord, vis-à-vis le ravin qui sépare les deux collines. Le mont Sion est situé loin de cet endroit. Voyez aussi Sanuto, l. III, part. XIV, c. IX, p. 256.

[h] L'ordre de Saint Benoît. Voyez Ducange, *Gloss. med. et inf. lat.* au mot ORDO.

A. 1229. de moinnes[1]. Ces .II.[2] abaies estoient forz des[3] murz de la cité, l'une el[4] mont et[5] l'autre el[6] val. L'abaie de monte Syon[7] estoit a destre[8] par deverz midi[9], et cele del[10] val de Josaphas estoit[11] par deverz soleil[12] levant, entre mont Olivet et mont Syon. Li sepulcre[13] Nostre Seigneur[14] et le mont Escalvaire[15] estoient forz des murz de la cité[16], quant Jhesu Criz[17] fu cruscefiez. Or sont dedenz. La cité pandoit[18] verz[19] le mont d'Olivet[20], qui est[21] deverz[22] soleil levant desor[23] le val[24] de Josaphas.

CHAPITRE III.

De ce meismes.

Il ot en la cité de Jherusalem[25] .IIII. mestrez[26] portes[a] en croiz, l'une en droit l'autre entre[27] les posternes[28]. Or les vous nommerai[29] coumant ele seoient[30]. La porte David[b] estoit verz soleil couchant, et estoit a la droiture des Portes Ores[31 c], qui estoient verz soleil levant de derrierez le Temple *Domini*[d]. Cele[32] porte si[33] tenoit a la tor[34] David[e]. Quant l'en[35] estoit devant[36] cele porte, si tornoit[37] l'en a main[38] destre en une rue par devant[39] la tor David. Si[40] povait[41] l'en aler el mont de Syon[42] par une posterne, qui la estoit[43] en cele rue[44] a main[45] senestre. Einsinc[46] comme[47] l'en issoit horz[48] de la posterne avoit .I. moustier[49] de[50] mon

[a] Voyez Édrisi et Benjamin de Tudèle, analysés par M. Munk, *Palestine*, p. 51. Brocard, *ouvr. cité*, p. 21, et, d'après lui, l'*Epit. bell. sacr.* dans Basnage, t. IV, p. 437, comptent en tout huit portes dans la ville de Jérusalem.

[b] La porte David ou la porte de Sion, placée à l'occident, vers le mont Sion. Voyez plus haut, p. 94, note *a* et Munk, *l. c.*

[c] La porte Dorée, au levant; elle est aujourd'hui murée. Voyez, sur cette porte, M. de Saulcy, *Voyage autour de la mer Morte et dans les terres bibliques*, t. II, p. 195, et pl. 26. Le nom de *Portes Oires*, ou mieux *Ores*, qu'on lui donnait à l'époque des croisades, venait sans doute de ce passage des Actes des apôtres (III, 2) : Πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην ὩΡΑΙΑΝ, *ad portam templi quæ speciosa dicitur*. Voy. Schleusner, *Novum lex. gr. lat. in Nov. Test.* au mot ὡραῖος, et les autorités qu'il cite.

[d] Voyez plus haut, p. 8, note *e*.

[e] C'est aujourd'hui le Castel-Pisano.

A. 1229.

seigneur[1] saint[2] Jaque[3 a] de Galice[4], qui frerez estoit mon seigneur saint Jehan l'Evangelistre[5]. La disoit on[6] que sainz Jaques out[7] la teste coupée[8], et por ce fist l'en le moustier la[9]. La grant rue, qui aloit de la tor[10] David[11] droit as[12] Portes Oires[13], la grant rue[14] apeloit[15] l'en la rue David, de ci[16] jusqu'au[17] Change. A main senestre de la tor David[18], avoit une grant place ou l'en vandoit[19] blé[20]; et quant l'en avoit .I. pou avalée[21] celle[22] rue, qui avoit[23] non la rue David, si trouvoit[24] l'en une rue[25] a main[26] senestre qui a non[27] la rue le[28] Patriarche, pour l'amor de ce que[29] li patriarches demouroit[30] au chief de cele rue. Li patriarchez avoit une porte[31] par ou[32] l'en entroit[33] en la maison de l'Ospital. Aprez si[34] avoit une[35] porte par ou l'en[36] entroit[37] el[38] moustier del[39] Sepulcre; mes n'estoit mie la mestre[40]. Quant l'en venoit[41] au Change, la ou la rue David defailloit[42], si trouvoit[43] l'en[44] une rue, qui avoit[45] non la rue de Monte Syon[46]. En[47] l'issue del Change trouvoit[48] l'en une rue couverte[49] a voute[50], qui avoit[51] non la rue des Herbes[b]. La en droit[52] vandoit[53] l'en toutes[54] les herbes et tous[55] les fruiz de la ville et toutes[56] les espices. Au chief de cele rue avoit[57] .I. leu ou l'en[58] vandoit le poisson. Et derrierez[59] le marchié la[60] ou l'en vandoit le poisson[61], avoit[62] une moult[63] grant place ou[64] l'en vandoit les froumaiges[65], et les poulles[66] et les annes[67]. A main destre de cel marchié, estoient li[68] leuz[69] as[70] orfevrez[71] Surienz[72]. Et si i[73] vandoit l'en les[74] paumes[75] que li paumier[76 c] aportent de la terre[77] d'Outre mer. A main senestre[78] de cel marchié estoient les eschopes des orfevrez Latinz[79]. Au chief des eschopes[80] avoit[81] une abaie de non-

[a] Jacques le Majeur. Voyez plus haut, p. 490, note *c*; *Acta*, XXII, v. 2; *Acta Sanctor. Julii*, t. VI, p. 1 et suiv.; Baldensel, p. 348.

[b] Voyez plus bas chapitre V, et p. 496.

[c] Les pèlerins. Voyez Ducange, *Gloss. med. et inf. lat.* au mot PALMARIUS.

A. 1229. nainz[1] que l'en apeloit[2] Sainte Marie la Grant[3]. Aprez[4] de[5] cele abaie de nonnainz trouvoit on[6] une abaie de moinnes noirz[7] que l'en apele[8] Sainte Marie[9] la Latinne[10]. Aprez trouvoit[11] l'en la maison[12] de l'Ospital[13] a main destre.

CHAPITRE IV.

De ce meismes.

De la droiture de l'Ospital estoit[14] la mestre porte del Sepulcre. Devant cele porte del Sepulcre avoit une moult[15] bele place et[16] pavée de marbre. A main destre de cele porte del Sepulcre[17] avoit .I.[18] moustier que l'en apeloit[19] Saint Jaque des Jacobinz[20]. A main destre tenant[21] de cele[22] porte del Sepulcre avoit unz degrez[23] par ou l'en montoit el[24] mont Escauvaire[25]. La sus en som[26] le mont, si[27] avoit une[28] moult bele chapele, par ou[29] l'en entroit[30] el[31] moustier del Sepulcre[32]. Et[33] avaloit l'en par unz autrez degrez qui la estoient, tout einsinc[34] comme[35] l'en[36] entroit el mostier del Sepulcre. De[37] desouz mont Escalvaire[38] si[39] estoit Golgatas[40]. A main destre estoit li closchierz[41] del Sepulcre. Et si[42] avoit une chapele[43] que l'en[44] apeloit Sainte Trinité[45]. Cele chapele estoit[46] moult grant. Car l'en i espousoit[47] toutes les fames de[48] la cité[49]. Et la estoient les[50] fonz ou l'en baptizoit[51] les enfanz[52]. Et[53] cele chapele si estoit tenanz au Sepulcre si que[54] il i avoit une porte par ou l'en[55] entroit el moustier[56]. A la droiture de la[57] porte estoit li monumenz. En cel endroit la ou li monumenz estoit, estoit[58] li moustierz tout reonz[59], et si estoit ouverz[60] par desore senz[61] couverture. Et[62] dedenz cel[63] monument estoit[64] la pierre del Sepulcre et[65] li

A. 1229.

monumenz couverz a voute[1]. Au chevez[2] de cel monument comme[3] au chief de l'autel par deforz a un autel[4] c'on apele Cavet[5]. La[6] chantoit l'en chascun jour au point del jour. Il i[7] avoit[8] moult bele place entor[9] le monument et toute pavée, si comme l'en aloit a processionz[10] tout entor[11] le monument[12]. Aprez[13] verz[14] oriant[15] estoit[16] li cuerz[17] del Sepulcre, la ou li[18] chanoinne[19] chantoient[20], si estoit lonc[21]. Entre le cuer[22] ou[23] li chanoinne[24] estoient et le[25] monument si[26] avoit .I. autel la ou[27] li Griex[28] chantoient. Mes entre closture[29] avoit entre .II., si en i avoit une[30] porte[31] par ou l'en[32] aloit de l'une[33] a l'autre. El[34] mi leu del cuer aus[35] chanoinnes avoit[36] .I. letrun[37] de marbre que l'en apeloit[38] le Compas[a]; lassus[39] list[40] l'en l'Espitre. A main destre del grant[41] autel del cuer[42] estoit mont Escalvaire[43]; si que, quant l'en chantoit[44] messe[45] de la Resurrection[46], li diacrez, quant il chantoit[47] l'Esvangile[48], se tornoit[49] verz mont Escalvaire[50] quant il disoit *crucifixum*. Aprez se[51] tornoit verz le monument, et[52] il disoit: *surrexit*[53]. *Non est hic.* Si monstroit[54] au doi[55] : *Ecce locus ubi posuerunt eum.* Et[56] puis se[57] retornoit, si redisoit son Euvangille[58]. Au chevez[59] du cuer avoit[60] une[61] porte par ou[62] li chanoinne entroient[63] en leur officines[64] a main destre. Entre cele porte et mont Escauvaire avoit .I. moult[65] parfont fossé ou l'en avaloit degrez[66]. La avoit une place[67] que l'en apele[68] Sainte Helainne[69]. La trouva sainte Helainne la croiz et[70] les clox[71] et[72] le martel et la couronne[73 b]. En cele fosce[74] el[75] tenz que Nostre Sirez[76] fu enterrez, gitoit[77] on les[78] corz des[79] larronz,

[a] « Ostenditur locus ubi Joseph ab Arimathie et Nicodemus laverunt Jesum quando deposuerunt eum de « cruce, quem etiam Dominum Jesum ostendendo dixisse, « ibi esse medium mundi, et est in medio chori. » Sanuto, l. III, part. XIV, c. VIII, p. 254. Sur la croyance répandue généralement au moyen âge que Jérusalem était le centre même de la terre, voyez Baronius, *Annales*, an. 34, n° 112, édit. Lucq. t. I, p. 152; et Fabricius, *Codex pseudepigraphus Vet. Testam.* éd. 12°, t. I, p. 35. Voyez aussi plus bas, ch. x.

[b] Voyez plus bas, ch. x, Baldensel, *ouvr. cit.* p. 350, et Sanuto, *l. c.*

A. 1229. quant il[1] estoient crucefiez[2], quant on les pandoit[3] ou[4] quant on leur coupoit[5] ou[6] pié[7] ou poing, ou teste, ou l'en en fessoit[8] aucune justice, en la[9] faisoit[10] el mont Escalvaire. Pour ce l'apeloit l'en mont Escalvaire[11] que l'en i faisoit les justices[12] et ce que les[13] loiz aportoient, et que l'en i eschauvoit les mambrez que l'en i jujoit a perdre aus malfaiteurz[14]. Tout ausinc comme[15] li chanoinne issoient del Sepulcre, a main senestre estoit leur dortouerz[16], et a main destre leur refraitorz[17], et tenoit a[18] mont Escalvaire. Entre ces[19] .II. officines[20] estoit[21] leur cloistrez[22] et leur praiaux[23]. El[24] mi leu de cel prael[25] avoit[26] une grant ouverture, dont l'en veoit en la chapele[27] Sainte[28] Helainne[29], qui desus[30] estoit, car autrement n'i veist on[31] goute[32].

CHAPITRE V.

De ce meismes.

Devant[33] le Change[34] tenant a la rue des Herbes a une rue[35] que l'en apeloit[36] Mal Cuisinat[37 a]. En cele rue[38] cuisinoit l'en les viandes[39] as[40] pelerinz que l'en leur[41] vandoit[42]. Et si i[43] lavoit on les chies, et si aloit l'en de la rue au Sepulcre. Tout au devant de[44] cele rue de[45] Mal Cuisinat avoit[46] une rue[47] que l'en apeloit[48] la rue Couverte, la ou l'en vandoit[49] la draperie, et estoit[50] toute a voute par desore. Et par cele rue aloit[51] l'en au Sepulcre. Cele[52] rue dont l'en[53] aloit des

[a] Il faut sans doute lire ainsi le nom de cette rue, qui, d'après les habitudes du moyen âge, paraît être une allusion ironique à la profession des taverniers dont elle devait être remplie. Rien n'est d'ailleurs plus commun, au moyen âge, que les noms de rues commençant par *Mal* ou *Mau*. Pour nous en tenir à Paris, il suffira de citer les rues *Mau-conseil*, *Mau-détour*, *Mal-parole*, etc. Voyez *Paris sous Philippe le Bel*, dans la Collection des documents inédits sur l'histoire de France. La leçon *Mal Quismat* provient sans doute des copistes, qui auront lu *m*.

A. 1229.

Changes[1] as Portes Ores[2], avoit a[3] non la rue del Temple; et[4] pour ce l'apeloit l'en la rue[5] del Temple que on venoit aincoiz au[6] Temple que as[7] Portes Hoirez. A main senestre si comme l'en avaloit cele rue[8] a aler[9] au Temple, la estoit la boucherie ou[10] l'en vandoit la char[11] de la vile[12]. A main destre avoit une autre rue par ou[13] l'en aloit a l'Ospital. Et icele rue si avoit[14] non la rue[15] aus Alemenz[16]. A main senestre suer[17] le pont avoit .I. moustier de mon seigneur[18] saint Gile. Au chief de cele rue trouvoit l'en[19] unes portes que l'en apeloit Portes Precieuses. Et pour ce les apeloit l'en Portes Precieuses[20], que[21] Nostre Sirez[22] Jhesu Criz par ces portes entroit[23] en la cité de Jherusalem[24], quant il aloit[25] par terre. Ces portes si estoient[26] en .I. mur qui estoit entre[27] la cité et le mur des[28] Portes Ores[a].

CHAPITRE VI.

De ce meismes.

Entre le mur de la cité et le mur des Portes Ores, si estoit li Temples. Et s'i[29] avoit une grant[30] place, qui plus estoit que un traitié[31] de lonc et le[32] giet d'une[33] pierre de lé, ainz que l'en[34] veigne[35] au Temple. Cele place si estoit toute[36] pavée, dont l'en l'apeloit le[37] Pavement. A main destre, si comme l'en issoit[38] de ces portes estoit[39] li Temples Salemon la ou li frere del Temple manoient. A la droiture des Portes Precieuses et des[40] Portes Oirez estoit li moustierz del Temple *Domini*[b]. Et si estoit en haut si comme il monta aus degrez hauz. Et quant l'en montoit ces degrez si trouvoit l'en[41] une grant place toute couverte de marbre et[42] moult large. Et cel[43] Pavement[44] si[45] aloit[46] tout entor le mostier

[a] « Porta Aurea, hæc est australis, hæc non ducebat « in civitatem immediate, sed in Templum per compendium de monte Oliveti per testitudinem quamdam factam ultra vallem Josaphat et inter hanc erat porta « Templi *Speciosa* valde. » Brocard, *op. cit.* p. 21, et *Epitome bellorum sacrorum*, p. 437.

[b] Voyez, plus haut, l'*Estoire d'Eracles*, l. XXIII, c. V, p. 8 et note *e*.

A. 1229. del[1] Temple. Li moustierz del Temple si[2] estoit touz roonz, et a[3] main senestre del haut Pavement del Temple estoit l'officine[4] de l'abé et des chanoinnes. Et[5] de cele part avoit[6] unz degrez par[7] ou l'en montoit au Temple, del bas[8] Pavement el haut. Deverz[9] soleil levant, tenant au moustier del Temple, avoit[10] une chapele de mon seigneur saint Jaque l'apostre le Menor[11]. Pour ce estoit illeuc[12] cele chapele[13] qu'il i[14] fu martiriez, quant li Juif le giterent de[15] desuer le Temple[16] a val[a]. Dedenz[17] cele chapele estoit[18] li leuz ou Nostre Sirez[19] Jhesu Criz delivra la pecharesse[20 b] que l'en[21] menoit martirier, pour l'amor de ce qu'ele[22] avoit esté prise a[23] avoutire[24]. Au chief de cel[25] Pavement, par deverz soleil[26] levant ravaloit on unz[27] degrez a[28] aler aus[29] Portes Oirez. Quant on les avoit avalez si trouvoit[30] l'en une grant place, aincoiz[31] que l'en venist[32] aus portes. La seoit[33] li aitres[34] que Salemon fist[c]; par ces portes ne passoit nus aincoiz[35] estoient mureez, et si n'i passoit nus forz seulement .II. foiz[36] l'an que l'en[37] les desmuroit. Et i[38] aloit on a processionz[39] le jour de Pasques florries pour l'amor de ce que[40] Nostre Sirez[41] Jhesu Criz i passa a celui[42] jour, et[43] fu recueilliz a procession; et le jour de feste[44] Sainte Croiz en septembre[45 d], pour ce[46] que par cele porte[47] fu raportée la Sainte[48] Croiz en la cité de[49] Jherusalem, quant li empierierez[50] Eracles la[51] conquesta en Persse, et par cele porte la remist l'en[52] en la cité, et ala on a procession encontre lui[53 e]. Par ce que l'en n'issoit mie horz[54] de la ville par[55] ces portes, il[56] avoit une poterne par[57] en costé, que l'en apeloit la porte[58] de Josaphas[f]. Par cele poterne issoient cil[59] de la cité horz de[60] cele part[60]. Et[61] cele posterne si[62] estoit[63] a main senestre des Portes Oirez. Par deverz midi ravaloit on[64] del haut Pavement el Temple bas, dont[65] l'en aloit[66] au Temple Salemon. A main senestre, si comme l'en avaloit[67]

[a] Sur le martyre de saint Jacques, voyez Tillemont, *ouv. cité*, t. Ier, p. 416-418; *Acta sanctorum*, *maii*, t. Ier, p. 23, et Baldensel, *op. cit.* p. 347.

[b] *Joan.* VIII.

[c] *Reg.* l. III, c. VI, v. 3, et *Paralip.* l. II, c. III, v. 4, et Baldensel, *l. c.*

[d] Le 14 septembre.

[e] Voyez Guillaume de Tyr, *edit. Acad.* l. I, c. I, p. 10.

[f] Cette porte est appelée Porte de la Miséricorde par Édrisi. Voyez Munk, *Palestine*, p. 50. Benjamin de Tudèle, comme notre texte, la nomme Porte de Josaphat. Dans la description de Brocard et de l'*Epitome*, elle est la sixième et porte les noms de *Porta Gregis* et *Porta Vallis*. Dans Anselme, p. 792, elle s'appelle encore *Porta Cedar*.

A. 1229.

del haut Pavement el[1] bas[2], la avoit il[3] un moustier que l'en apeloit le Bierz dont Diex[4] fu berciez[5] en s'enfance, si comme[6] l'en disoit[7 a]. El moustier del[8] Temple avoit .IIII. portes en croiz. La premiere si[9] estoit deverz soleil couchant. Par cele[10] entroient cil de la cité el Temple. Et par[11] deverz soleil levant entroit l'en en la chapele; et[12] s'en rissoit on d'ileucques[13] aus Portes[14] Oirez. Par la porte deverz midi entroit l'en el Temple[15], et par la porte deverz aquilon entroit on en l'abaie.

CHAPITRE VII.

De ce meismes.

Or vous ai ge ci en droit[16] devisé del Temple et del Sepulcre coumant il sieent[17] et de l'Ospital, et des rues qui estoient des[18] la porte David jusques aus[19] Portes Oirez, l'une en droit l'autre, dont l'une estoit deverz soleil levant, et l'autre si estoit devers soleil couchant[20]. Or vous dirai des autrez .II. portez dont l'une estoit en droit l'autre[21]. Cele deverz aquilon avoit[22] non la porte Saint Estienne[b]. Par cele porte entroient tres[23] tuit[24] li pelerin[25], et tuit cil qui par[26] deverz Acre venoient[27] en Jherusalem et de[28] par toute la terre del flum de ci[29] jusques en[30] la mer d'Escalone[31]. Dehorz cele porte ainz que l'en i entrast[32], a main destre, avoit .I. moustier de mon seigneur saint Estienne. La[33] dit l'en que mes sirez[34] saint Estiennez[35] i[36] fu[37] lapidez[c]. Devant cel[38] moustier, a main[39] senestre, avoit une grant[40] messon que l'en apeloit l'Asnerie. La[41] souloient[42] jesir li asne et

[a] Cette église du Berceau, comme l'appelle notre description, n'est autre que l'église ou abbaye dite de Sainte Anne, dont il est encore question plus bas, ch. IX, p. 505, et ch. XI, p. 510 : « Cum autem prædictam Portam Vallis « intraveris, primo ad dextram occurrit Ecclesia Sanctæ « Annæ, ubi ostenditur crypta in qua gloriosa virgo Maria « nata est, ubi fuit domus Joachim et Beatæ Annæ. » Sanuto, l. III, part. XIV, ch. X, p. 257. Notre texte a fait ici une étrange confusion en présentant comme étant le séjour de l'enfance de Jésus-Christ un lieu où, suivant la tradition, fut la demeure de sainte Anne et où naquit la Vierge. Voyez la *Description* d'Anselme, p. 792.

[b] La porte Saint-Étienne, appelée par les Arabes Bab-Sitti-Mariam (*porte de Notre-Dame Marie*), est située au nord. C'est la troisième des portes décrites par Brocard et par l'*Epitome*. Elle était nommée autrefois porte d'Éphraïm, Amoud-el-Ghorâb dans Édrisi.

[c] *Acta*, VI et VII, et Baldensel, *op. cit.* p. 350.

A. 1229. li sommier[1] de l'Ospital. Et[2] pour ce avoit non l'Asnerie[3]. Celui[4] moustier de Saint Estienne abatirent li Crestien de Jherusalem devant ce que il fussent assejé, pour l'amor de ce que[5] li moustierz estoit[6] prez des murz. L'Asnerie[7] ne fu mie[8] abatue. Aincoiz ot puis grant[9] mestier aus pelerinz, qui par trenaige[10] venoient en Jherusalem, quant ele estoit aus Sarrazins, et que li[11] Sarrazin ne les[12] lessoient mie hesbergier[13] dedenz la cité. Pour ce leur ot[14] la messon de l'Asnerie, grant[15] mestier[16]. A main destre de la porte Saint Estienne estoit la Maladerie[17] de Jherusalem[18] tenant aus murz. Devant a[19] la Maladerie avoit[20] une posterne que l'en apeloit la posterne de[21] Saint Ladre. Quant li Sarrazin orent conquise la cité suer les Crestienz, par la en droit[22] metoient il enz les Crestienz pour aler couvertement[23] au Sepulcre. Car li Sarrazin[24] ne vouloient mie que li Crestien[25] seussent leur couvine ne[26] celui de[27] la cité; pour ce les metoit l'en enz[28] par la porte le Patriarche, qui estoit en la rue del[29] Moustier del Sepulcre, ne l'en ne les metoit[30] mie enz par la Mestre Porte. Mes sachiez bien de voir que li Crestien pelerin, qui vouloient aler au Sepulcre et aus autrez Sainz Leuz, que li Sarrazin avoient granz louierz d'elx[31] et granz servicez : li Sarrazin les prisoient bien chascun an a .XXX.[32] .M. besanz[a]; mes l'en escoumenia aprez touz les Crestienz qui louier[33] en donroient, par quoi il ne valut[34] mie tant[35]. Quant on entroit en la Mestre Porte par la porte[36] Saint Estienne, si[37] trouvoit l'en .II. rues, l'une a destre et l'autre a senestre, qui aloient[38] embedeuz[39] a la porte de Mont Syon, si[40] estoit a droiture de la[41] porte Saint Estienne la rue a main senestre, si[42] aloit a une posterne que l'en apeloit[43] la Tannerie, et aloit droit par désus[44] le pont. Cele rue, qui aloit a la porte de Mont Syon, avoit non[45] la rue[46] Saint Estienne. De si[47] que on venoit aus Changes des Surienz[48], avoit une rue[49] a main destre qu'en apeloit[50] la rue del Sepulcre. La estoit[51] la porte de la messon del Sepulcre. Par la en droit[52] entroient cil del Sepulcre[53] en leur maissonz et en

[a] Voyez Guillaume de Tyr, l. I, c. X, *edit. Acad.* t. I, p. 30.

A. 1229.

leur manoirz. Quant en venoit devant cel[1] Change[2], si trouvoit on a main destre[3] une rue couverte a voute par ou l'en aloit[4] au moustier del Sepulcre[5]. En cele rue vendoient li Surien leur draperie, et si i[6] faisoit l'en[7] les chandeilles[8] de cire[9]. Devant ces Changes[10] vandoit on le poison. A ces Changes tenoient ces[11] .III.[12] rues qui tenoient[13] aus autrez Changes des Latinz. Dont l'une des[14] .III. ruez avoit non rue Couverte (la vandoient li Latin leur draperie), et l'autre rue des Herbes, et la tierce Mal Cuisinat[15 a]. Par la rue des Herbes[16] aloit[17] on en la rue de Mont Syon[18] et trescopoit[19] en[20] la rue David. Par la rue Couverte aloit on en la rue des Latinz[21]. Cele rue apeloit on la rue de l'Arc[22] Judaz, pour ce que[23] l'en dist[24] que Judas s'i pandi[b], et i avoit[25] un arc de pierre[26]. A senestre de[27] cele rue avoit .I. moustier qu'en[28] apeloit le moustier[29] Saint Martin. Et prez de cele porte avoit .I. mostier de Saint Pere[30]. Et[31] la disoit on que ce fu que[32] Jhesu Criz mist[33] la boue que il[34] mist es iex[35] de celui qui onques n'avoit[36] veu[c]. Horz de la porte de Mont Syon trouvoit on[37] .III.[38] voiez, une voie a main destre qui aloit a[39] l'abaie et au moustier[40] de Mont Syon, et entre l'abaie et les murz de la cité avoit .I. grant aitre[41] et .I. moustier. El[42] mi leu de la voie, a main senestre, si aloit[43] selonc les murz de la cité droit aus Portes Oirez, et d'illeuc avaloit on[44] el[45] Val de Josaphas, et si en aloit on[46] a la fontainne de Syloé[d]. Et de[47] cele porte[48] a main destre avoit .I.[49] moustier de Saint Pere, en Gali Cante[50]. En cel[51] moustier[52] avoit une fosse[53] parfonde la[54] ou l'en disoit[55] que Saint Pere se muca quant il ot Jhesu Crist renoié[e], et il[56] oi le coc chanter, et la plora il. La voie a la droiture de cele porte, par deverz

[a] Voyez plus haut, ch. V, p. 496.

[b] *Matth.* XXVII, v. 4; *Acta*, I, v. 18. Voyez Baldensel, p. 351.

[c] *Joan.* IX, v. 1-41.

[d] Voyez plus haut, l'*Estoire d'Eracles*, l. XXIII, ch. VI, p. 10 et note *a*.

[e] Voy. plus bas, ch. XI, p. 510; Sanuto, l. III, part. XIV, p. 255; Baldensel, *op. cit.* p. 351; *Descr.* d'Anselme, p. 790.

A. 1229. midi, si aloit par desor[1] le mont de Syon[2] que[3] on passe l'abaie. Si avaloit on le mont, et aloit on par cele porte en Bethleem[4].

CHAPITRE VIII.

Du pelerinaige de la Sainte Terre.

Quant on avaloit[5] le mont si trouvoit l'en un lac[6] en la valée que on apeloit[7] le lac Germain[8 a] por ce[9] que Germain[10] le fist faire, pour recueillir les iaues[11] qui descendoient des montaignes quant il plouvoit, et la abevroit l'en les chevaz de la cité. De l'autre part[12] la valée, a main senestre[13] pres d'illeuc avoit .I. charnier[14] qu'en apeloit Chaude Mar[15]. La gisoit on les pelerinz qui se[16] mouroient a[17] l'Ospital de Jherusalem. Cele piece de terre[18] ou li charnierz estoit, si[19] fu achatée[20] des deniers dont Judas vendi la char[21] Jesu Crist, si comme l'Esvangile[22] le[23] tesmoigne[b]. Dehorz la porte David avoit .I. lac[24] par deverz soleil couchant que l'en apeloit le lac[25] le[26] Patriarche, la[27] ou l'en recueilloit les eves[28] d'illeuc[29] entor pour abevrer les chevaux. Prez de cel lac avoit .I. charnier[30] que l'en apeloit[31] le Charnier del[32] Lyon. Il avint ja dis, si[33] comme l'en disoit, a un jour qui passez estoit, qu'il avoit entre Crestienz et Sarrazins une bataille entre cel[34] charnier et Jherusalem, ou il avoit[35] moult de Crestiens occis, et que li Sarrazin de la bataille les[36] devoient lendemain tres toz fere[37] ardoir pour la puour[38]. Tant que il avint que .I. lionz vint par nuit, si les porta tous en[39] cele fosse, si comme l'en disoit, et[40] pour ce[41] l'apeloit l'en le Charnier au[42] Lion[c]. Et desuer le[43] charnier avoit .I. moustier ou l'en chantoit chacun jour. Prez d'illeuc a une lieue,

[a] Voyez plus haut, l'*Estoire d'Eracles*, l. XXIII, ch. VI, p. 10.

[b] *Luc.* XXII, v. 4; *Matth.* XXVI, v. 21, 46, 49. « Super « vallem Josaphat, versus meridiem est ager ille *Aceldema* in sepulturam peregrinorum pretio Christi sanguinis comparatus, ubi multorum corpora sanctorum « requiescunt, sub quo in petris excisa sunt multorum « Christianorum habitacula et oratoria gratiosa. » Baldensel, *op. cit.* p. 351. C'est le Champ du Sang, appelé en hébreu *Haceldama*. Il était situé au sud de Jérusalem.

[c] Cette tradition fait allusion à la prise de Jérusalem, en 615, par l'armée de Chosroès II, et où périrent plus de vingt mille chrétiens. Voyez Guillaume de Tyr, *edit. Acad.* t. I, p. 11.

A. 1229.

avoit une abaie de nonnains la ou l'en disoit que[1] l'une des pieces[2] de la Vraie[3] Croiz fu cueillie. La terre dont il estoient[4] avoit non Anegie[5]. Aucunes genz si[6] disoient que ce estoit la terre de Femenie[7 a].

L'estache[8] de la Vraie[9] Croiz fu prise devant le Temple que[10] l'en ne povait trouver leus[11] ou ele s'aferist[12] qu'ele ne fust ou trop longue ou trop corte[13] dont il avenoit, si come l'en disoit, que, quant les[14] genz venoient au Temple, et il[15] avoient leur piez embouez qu'il[16] terdoient illeucques[17] leur piez[18]. Dont il[19] avint que une roine i passa[20] une foiz, si la[21] vit emboée, et[22] la tert de ses draz, si[23] l'aoura[b].

Or vous dirai[24] de cele piece[25] de fust dont ele vint[26], si comme l'en dit, el[27] paiz[28]. Il avint a[29] chose que[30] Adanz jut ou[31] lit mortel, si[32] pria a[33] l'un de ses fiz que, pour l'amor de Dieu[34], li aportast .I. rainsel[35] de l'arbre de coi[36] il avoit mangié del[37] fruit[38], quant il pecha. Ou li aporta, et[39] il le prist et[40] le mist en sa bouche, et[41] quant il l'ost mis dedenz sa[42] bouche[43], si[44] estraint les denz et l'ame s'en ala. Ne onques quant il fu morz[45], cel rainssel[46] ne li[47] pot on esrachier[48] des denz. Ainz fu enfouiz a tout cel rainssel[49], si comme l'en dist. Il[50] reprist, si devint .I. biaux arbres[51]. Et quant ce vint que li deluges fu, si esracha[52] cel arbre, et le mena cil deluges[53] el[54] mont de Libanne[55]. Et d'illeucques fu il[56] menez en Jherusalem[57] ovecques[58] le merrien dont li temples fu faiz, qui[59] fu tailliez el[60] mont[61] de Libanne. Il avint, si comme l'en[62] dist, quant[63] Jhesu Crist fu cruzefiez, que[64] la teste Adan estoit dedenz la boisse[65]; et quant li sanz[66] Jhesu Criz issi horz de

[a] « Prope est locus ubi arbor vivificæ Crucis venisse « dicitur, pulchra ecclesia signatus, et competenti claustro, ubi religiosi Christiani, *Georgiani* nomine, schismatici commorantur. » Baldensel, p. 350.

[b] « Descendendo ultra a loco Sancti Stephani versus « montem Oliveti, minus quam medium stadium est « ponticulus cum testudine per torrentem Cedron, sive « per vallem Josaphat.... In eodemque torrente ubi est « iste ponticulus lapideus, regina Saba vidit lignum, et « in spiritu intellexit, quod in eo Salvator mundi suspendendus erat, de quo ligno tunc fuit factus ponticulus transeuntibus propter quod ipsa dum veniebat « audire sapientiam Salomonis, illo transire noluit, sed « aliunde in civitatem intravit. Et postquam domum rediit, regi Salomoni de hoc ligno intimavit, quod Salomon abscondit. » Anselmi, *Descriptio Terræ sanctæ*, dans Basnage, t. IV, p. 785-786.

A. 1229. ses[1] plaiez, la teste Adan[2] issi horz de la croiz et recueilli le sanc[3], dont il[4] avient encorez que en touz les cruzefiz qu'en fait[5] en la terre de Jherusalem que au pié de la croiz[6] avoit[7] une teste[8] en remambrance de celui[a].

[« Li Jorjan, qui sont en l'abeie ou l'une des parties de la Croiz fu prise, sont « d'une terre qui a non Anegine. Et la si a roi et roine, et aucunes gens apelent « cele terre la terre de Femenie, por ce que la roine chevauche et tient son ost « de ses femes ausi com li rois fet de ses homes. En cele terre n'ont les femes « que une mamele, et vos dirai por quoi. Quant la feme est née et ele est un poi « creue, l'en li cuit la destre mamele o un fer chaut, et la senestre li laisse l'en « por ses enfans norrir. Et por ce li cuit l'en la destre mamele qu'ele ne li nuise « au traire, quant ele est en bataille[9 b]. »]

A .III. lieues[10] de Jherusalem, par devers soleil couchant[11], avoit une fontainne que l'en apeloit la Fontainne des Emauz[12 c]. Le[13] chastel des Emauz est de lez[14]. Ou disoit que a cele[15] fontainne s'assist Nostre Sires ovec ses[16] .II. deciples, quant il le conurent en la fraction du pain[17], si comme dist l'Euvangile[d] que on lit en Sainte Eglyse[18].

CHAPITRE IX.

Des Sainz Lieuz de la Sainte Terre.

Or m'en[19] revieng[20] a la porte Saint Estienne, a la rue qui aloit a main senestre et[21] qui aloit a la Posterne de la Tannerie. Quant[22] on avoit alé une grant piece de cele rue, si trouvoit on une autre[23] rue a main senestre[24] que l'en apeloit la rue de Josaphas. Et si tost comme on avoit alé .I. pou avant[25],

[a] Cette tradition sur Adam se trouve reproduite avec quelques différences dans la lettre d'Hilscher, lettre que Fabricius a imprimée dans son *Codex pseudepigraphus Veteris Testamenti*, t. I, p. 81-82. Hilscher cite à l'appui Pineda, l. V, *De reb. Salomonis*, et le Commentaire de Nicolas de Lyre sur saint Jean. Voyez aussi Bayle, *Diction. critique*, au mot *Adam*, édit. Rotterd. 1697, in-fol. t. I, p. 97, note *m*. Sur le lieu de la sépulture d'Adam, voyez Baronius, an. 34, *l. c.*; Adrichomius, *Theatrum Terræ sanctæ*, p. 49 et 202, Fabricius, *Cod. pseudep.* t. I, p. 59; et le *Testament d'Adam*, qui vient d'être publié par M. Renan dans le *Journal asiatique*, 1853.

[b] Il est curieux de voir à quel point la tradition du mythe des Amazones s'était maintenue en Asie.

[c] Il y avait deux villes du nom d'Emmaüs : l'une, dans la tribu de Benjamin située au N.E. de Jérusalem; c'est la ville citée dans l'Évangile. La seconde ville était dans la Galilée inférieure. Suivant M. Jacobs, *Notice*, p. 34, le village d'Abou-Goch (Jérémie) serait construit sur l'emplacement de l'ancien Emmaüs.

[d] *Luc.* XXIV, v. 13-33.

Sayfa 487

TYRELİ WILLIAM'IN TARİHİ KAYITLARI

I. Bölüm: Sarazenlerin Kudüs'te bulunan Hristiyanlara nasıl saldırdığı hakkındadır. Kudüs toprakları büyük bir tehlike altındayken İmparator Friedrich, Hristiyanları her türlü tahkimat ve korumadan mahrum bırakmıştı. Daha önce Damietta kuşatması sırasında anlattığımız üzere Sarazenler, Davud Kulesi hariç şehrin tüm kalelerini yıkmışlardı. Ne İmparator Friedrich ne de vekili bu duruma karşı herhangi bir önlem almıştı. Şehrin bu savunmasız halini gören Sarazenler, büyük bir birlik kurarak bir sabah vakti aniden Kudüs'e girdiler ve orada bulunan Hristiyanları katletmek amacıyla saldırıya geçtiler. Hristiyanlar kendilerini büyük bir yiğitlikle savundular ve düşmanlarından pek çok kişiyi öldürdüler; ancak nihayetinde Hristiyanlar tamamen yenilgiye uğradı ve sağ kalanlar İngilizlerin kılıçları altında can verdi.

Sayfa 488

Bu kriz anında, şehirdeki Hristiyanların savunma hatları tamamen çökmüştü. İmparatorun ihmali nedeniyle surların tahrip edilmiş olması, Sarazenlerin şehre girişini kolaylaştırdı. Şehrin içindeki çatışmalar şiddetliydi ancak stratejik üstünlük tamamen düşmanın elindeydi. Bu durum, kutsal toprakların muhafazası için gereken askeri disiplinin ne kadar hayati olduğunu bir kez daha gösterdi. Savunmasız kalan sivil halk ve din görevlileri, bu ani baskının yarattığı dehşetle karşı karşıya kaldı.

Sayfa 489

İmparator Friedrich'in bölgeden ayrılmasıyla birlikte idari bir boşluk oluşmuştu. Sarazen kuvvetleri, bu otorite kaybını fırsat bilerek Kudüs üzerindeki baskılarını artırdılar. Şehrin fiziksel savunmasının (Davud Kulesi hariç) yok edilmesi, psikolojik olarak da Hristiyan direncini zayıflattı. Bu saldırı, sadece askeri bir harekat değil, aynı zamanda bölgedeki Hristiyan varlığına yönelik ağır bir darbe niteliğindeydi.

Sayfa 490

II. Bölüm: Kudüs şehrinin o günkü durumunun ne olduğu hakkındadır. Erdemli Hristiyanların, Rabbimiz İsa Mesih'in üzerinde yaşadığı, öldüğü ve dirildiği kutsal Kudüs şehri hakkındaki bilgileri dinlemekten büyük huşu duyduklarını bildiğimiz için, Selahaddin'in fethi sırasında şehrin ne durumda olduğunu tasvir

edeceğiz. Bu detayları merak etmeyen okurlar bu sayfayı geçebilirler. Kudüs, dünyanın en asil ve ehemmiyetli şehridir; Şam'dan üç günlük mesafededir. Rabbimiz orada çarmıha gerildiği için başka hiçbir yerle kıyaslanamaz. Şehir Siyon Dağı üzerindedir, ancak dağın tamamı surların içinde değildir. Sarazen fethi sırasında orada siyah rahibelerin bulunduğu bir manastır mevcuttu. Burası, Rabbimiz İsa Mesih'in havarileriyle birlikte son yemeğini yediği yerdi.

Sayfa 491
Bu manastır, Rabbimiz İsa Mesih'in havarileriyle Son Akşam Yemeği'ni yediği ve Efkaristiya gizemini başlattığı yerdi. Yine burada Paskalya günü havarilerine görünmüş, sekiz gün sonra ise Aziz Thomas'a yaralarını göstererek şüphelerini gidermiştir. Havarilerin, Efendimizin göğe yükselişinin ardından dönüp Kutsal Ruh'u bekledikleri yer de burasıdır. Aynı kutsal mekanda Meryem Ana vefat etmiş, havariler onun mübarek bedenini buradan alarak Josaphat Vadisi'ndeki mezarına götürmüşlerdir. Orada, vadideki Meryem Ana Kilisesi ve siyah rahibelerin bir başka manastırı daha bulunmaktadır. Siyon Dağı üzerindeki bu yapıya Siyon Manastırı denirdi; burada siyah rahibelerin bir yatakhanesi vardı.

Sayfa 492
Bu iki manastır surların dışında kalıyordu; biri Siyon Dağı'nda, diğeri ise doğuda Josaphat Vadisi'ndeydi. Rabbimiz'in mezarı ve Kafatası Dağı (Calvaire) da o dönemde surların dışındaydı; ancak şehir zamanla bu kutsal alanları içine alacak şekilde genişledi. Şehir, Josaphat Vadisi'ne doğru eğimli bir arazi üzerine kuruluydu.
III. Bölüm: Aynı konu hakkında devamı.
Kudüs şehrinin dört ana kapısı haç formunda yerleştirilmişti. Davud Kapısı batıda, Davud Kulesi'nin yanındadır. Buradan çıkanlar, Templum Domini'yi arkalarında bırakarak batıya yönelirler. Kapının sağında Siyon Dağı'na çıkan bir yol, solunda ise şehre giren bir tali kapı (postern) bulunur. Bu tali kapıdan çıkıldığında sol tarafta Aziz James manastırı görülürdü.

Sayfa 493
Bu manastır, Aziz Yuhanna'nın kardeşi Galiçyalı Aziz James'in, başının kesilerek şehit edildiği yerde inşa edilmişti. Davud Kulesi'nden başlayan büyük cadde, Değişim (Change) yerine kadar "Davud Caddesi" olarak anılır. Bu cadde üzerinde buğday satılan büyük bir meydan vardı. Buradan sola dönüldüğünde Patrik'in ikametgahına ve oradan da Hastane'ye (l'Ospital) varılırdı. Kutsal Kabir Kilisesi'nin ana kapısı Davud Caddesi'ne bakmazdı. Değişim yerinin sonunda meyve ve baharatların satıldığı "Üstü Kapalı Cadde" başlardı. Bu sokağın başında balık satılırdı; arkasında ise peynir, tavuk ve yumurta pazarı ile Latin kuyumcuların dükkanları bulunurdu.

Sayfa 494
Bu bölgede "Büyük Meryem Ana" ve "Latin Meryem Ana" manastırları yer alırdı. Tam karşılarında Hastane'nin ana binası ve Kutsal Kabir'in ana girişi bulunurdu. Kapının sağında "Jacobinler" olarak bilinen Aziz James manastırı vardı. Buradaki

merdivenler aracılığıyla Kafatası Dağı'ndaki şapele çıkılırdı. Kutsal Kabir'in sağında devasa bir çan kulesi ve tüm şehirli kadınların evlendiği, çocukların vaftiz edildiği Kutsal Üçleme (Sainte Trinité) şapeli mevcuttu. Kutsal Kabir Kilisesi dairesel bir yapıdaydı ve üstü açıktı.

Sayfa 495
Kutsal Kabir'in ana korosunda kanonlar ilahiler söylerdi. Koronun ortasında "Compas" denilen mermer bir kürsü vardı. Diriliş ayini sırasında diyakon, İncil'i okurken yüzünü Kafatası Dağı'na döner ve "Surrexit, non est hic" (Dirildi, o burada değil) nidasıyla mezarı işaret ederdi. Koronun alt kısmındaki derin bir çukurda, Azize Helena'nın Kutsal Haç'ı ve diğer kutsal emanetleri bulduğu yer vardı. Burada ayrıca İsa Mesih ile birlikte çarmıha gerilen iki hırsızın cesetleri bulunmuştu.

Sayfa 496
Kafatası Dağı, ismini burada icra edilen adaletten; yani suçluların başlarının veya uzuvlarının kesildiği yer olmasından almaktaydı. Kanonların yatakhaneleri ve yemekhaneleri de bu kutsal alanın bitişiğindeydi. Avlunun ortasında Azize Helena şapeli görülürdü. "Kötü Mutfak" (Mal Cuisinat) olarak bilinen sokakta hacılar için yemekler pişirilir ve hijyen ihtiyaçları karşılanırdı. Bu sokağın tam karşısında ise boydan boya tonozlu olan kumaşçılar sokağı yer alırdı.

Sayfa 497
V. Bölüm: Şehrin diğer yolları hakkındadır.
Değişim yerinden Altın Kapı'ya (Portes Oires) giden yol doğrudan Tapınak'a çıkmazdı; Tapınak Sokağı ayrıydı. Bu yol üzerinde kasaplar ve Almanlar Sokağı (Rue aus Alemanz) yer alırdı. Yolun sonunda, Rabbimiz'in şehre girerken kullandığına inanılan "Değerli Kapılar" (Portes Precieuses) bulunurdu. Bu kapılar şehir suru ile Tapınak suru arasındaki bir duvarın içindeydi.

Sayfa 498
VI. Bölüm: Tapınak ve çevresi hakkındadır.
Tapınak meydanı oldukça geniş ve tamamen mermerle döşeli bir alandı. Meydanın ortasında asıl Tapınak binası yükselirdi. Sağ tarafında ise Süleyman Mabedi (Templum Salomonis) olarak bilinen yapı yer almaktaydı. Tapınak binası dairesel bir forma sahipti ve etrafı yüksek bir platformla çevriliydi. Meydanın doğusunda Altın Kapı'ya inen basamaklar vardı. Bu kapı sadece yılda iki kez, Palmiye Pazarı ve Eylül'deki Haç Bayramı'nda açılırdı. Kapının dışı Josaphat Vadisi'ne açılıyordu.

Sayfa 499
Tapınak meydanının altında "Beşik" (Bierz) denilen, Tanrı'nın çocukluğunu geçirdiği rivayet edilen bir manastır vardı. Tapınak'ın üç ana kapısı mevcuttu: batıdaki kapı meydana ve şehre, doğudaki kapı Değerli Kapılar'a, güneydeki ise doğrudan Süleyman Tapınağı'na açılırdı. Kuzeydeki kapıdan ise manastır ofislerine geçilirdi.
Sayfa 500

VII. Bölüm: Şehrin diğer kapıları ve sokakları hakkındadır.
Kuzey tarafında Aziz Stephen Kapısı bulunurdu. Bu kapıdan girildiğinde solda Acre'den gelen hacıların konakladığı bir yer vardı. Kapının dışında ise Aziz Stephen'ın taşlandığı yer üzerine kurulu bir manastır ve yük hayvanlarının dinlendirildiği "Asnerie" binası yer alırdı. Kapının sağında cüzzamlılar için bir bakım evi (Maladerie) ve gizli bir postern kapısı vardı. Sarazenler döneminde hacılardan şehre giriş için bezant cinsinden ücret alınırdı.

Sayfa 501
Aziz Stephen Kapısı'ndan giren ana yol Siyon Dağı Kapısı'na kadar uzanırdı. Yol üzerinde Tabakhane ve Baharatçılar Caddesi'ne çıkan sapaklar vardı. Suriyeli tüccarların kumaş ve balmumu sattığı sokaklar da bu bölgedeydi. Aziz Martin ve Aziz Peter manastırları da bu hat üzerindeydi. Siyon Dağı Kapısı'ndan çıkıldığında yollardan biri Josaphat Vadisi'ne iner, orada Siloam Çeşmesi ve Aziz Peter'in horoz ötmeden önce ağladığı yer olan Gali Cante manastırı bulunurdu.

Sayfa 502
VIII. Bölüm: Kutsal Topraklara Hac Hakkında.
Siyon Dağı'nın eteklerinde yağmur sularının toplandığı "Germen Gölü" vardı. Yolun solunda ise "Chaude Mar" denilen ve Hastane'de ölen hacıların gömüldüğü toplu mezar yer alırdı; burası Yahuda'nın aldığı gümüşlerle satın alınan tarladır. Davud Kapısı dışında ise hayvanların sulandığı Patrik Gölü ve kutsal bir aslan hikayesiyle bilinen "Aslanlı Çarniyel" bulunurdu. Şehirden bir fersah ötede ise kutsal haçın bir parçasının bulunduğu kadın rahipler manastırı vardı.

Sayfa 503
Gerçek Haç'ın hikayesine göre; bu ağaç Tapınak önünde dururdu ve üzerine basılıp geçilirdi. Bir kraliçe (Belkıs) bunun değerini anlayıp önünde eğilmiştir. Ağacın kökeni Adem'in ağzına konulan bir dala dayanır; Nuh Tufanı ile sürüklenmiş ve nihayetinde Kudüs'e getirilmiştir. İsa Mesih'in çarmıha gerileceği ağaç budur. Kanı haçtan aşağı süzülerek Adem'in kafatasına ulaşmış ve ilk günahı temizlemiştir.

Sayfa 504
Bu nedenle Kudüs'teki haçların dibinde kafatası figürü yer alır. Şehirden üç fersah ötede, Efendimiz'in dirilişinden sonra havarilerine göründüğü Emmaus Kalesi ve çeşmesi yer alırdı.
IX. Bölüm: Diğer Kutsal Yerler Hakkında.
Aziz Stephen Kapısı'ndan girip sola dönüldüğünde Josaphat Kapısı'na varılırdı. Bu yol üzerinde Tapınak'a çıkan bir sapak vardı.

Sayfa 505
Bu yolun sonunda "Kederli Kapılar" (Portes Doulereuses) bulunurdu; Rabbimiz çarmıha gerilmeye giderken buradan geçmişti. Yolun sağında İmran Irmağı akardı. Şehrin bu bölgesinde Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı "Yahudi Mahallesi"

(Giuverie) ve Azize Meryem Magdalene manastırı vardı. Ayrıca İsa Mesih'in Pilatus'un evine götürülmeden önce tutulduğu hapishane olan "Dinlenme" (Repos) manastırı da buradaydı. Josaphat Kapısı yanında ise Bethesda Havuzu'nun bulunduğu Azize Anne manastırı yer alırdı.

Sayfa 506
Bu havuzun manastırı terk edilmişti; eskiden meleklerin suyu hareket ettirdiği ve hastaların iyileştiği yer burasıydı. Josaphat Kapısı yakınındaki Meryem Ana manastırı Sarazenler tarafından yıkılmış ve taşları surların onarımında kullanılmıştı. Zeytin Dağı'nın eteğinde Getsemani Bahçesi ve İsa Mesih'in terinin kan gibi aktığı dua yeri bulunurdu. Dağın tepesinde beyaz rahiplerin manastırı ve "Göklerdeki Babamız" duasının öğretildiği Paternoster manastırı vardı.

Sayfa 507
Bethanie yolu üzerinde, İsa Mesih'in Palmiye Pazarı günü bindiği eşeğin getirildiği yer olan küçük bir kilise bulunurdu. Size Kudüs'teki kilise ve manastırları halkın kullandığı isimlerle anlattım; bunlar arasında Roma Kilisesi'ne bağlı olmayan Jacobinler, Ermeniler ve Nestorianlar gibi grupların mekanları da mevcuttur.

Sayfa 508
X. Bölüm: Hac Yolculuğu Hakkında.
Selahaddin'in fethinden sonra hacılar şehre Aziz Stephen Kapısı'ndan girer ve Kutsal Kabir'e giderlerdi. Kafatası Dağı'nın altında, tövbekar hırsızın bağışlandığı yer ve İsa Mesih'in bağlandığı sütun görülürdü. Doğu yönünde Azize Helena'nın haçı bulduğu yere doksan basamakla inilirdi. Kutsal Kabir'in içinde lambaların mucizevi bir ateşle yandığı anlatılırdı. Kutsal Kabir'in solunda Aziz Vaftizci Yahya kilisesi ve kadınların İsa Mesih için ağladığı yer olan Meryem Cleophe kilisesi bulunurdu. Buradan Tapınak alanına geçilirdi Kudüs ile Zeytin Dağı arasında, hanımımız Meryem'in mezarının bulunduğu Josaphat Vadisi yer alırdı.

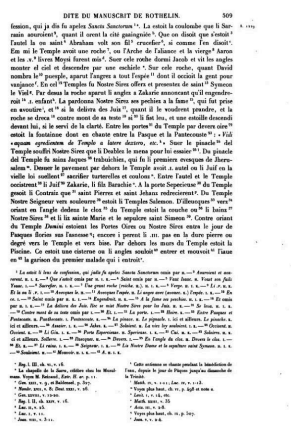
DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 509

fension, qui ja dis fu apelez Sancta Sanctorum [1]. La estoit la coulombe que li Sarrasin amenerent, quant il orent la cité gaingnoite [2]. Que on disoit que c'estoit l'autel la ou saint[3] Abraham volt son fil[4] crucefier[5], si comme l'en dioit[6]. En mi le Temple avoit une roche[7], ou l'Arche de l'alïance et la virge[8] Aaron et les .x. livres Moysi furent mis[9]. Sore cele roche dormi Jacob et vit les angles monter al ciel et descendre par une eschiele[10]. Sur cele roche, quant David nombra le[11] peuple, aparut l'angre a tout l'espée[12] dont il acoilit la gent pour vengiance[13]. En cel[14] Temples fu Nostre-Sires offers et presentez de saint[15] Symeon le Viel[16]. Par dessa la roche aparut li angles a Zakarie anoncant qu'il engendreroit[17] .i. enfant[18]. La pardessa Nostre-Sires ses pechiez a la fame[19], qui fut prise en avoutire[20], et[21] si la delirra des Juis[22], quant il le vouldrent prendre, et la roche se dreca[23] contre mont de sa teste[24] si[25] fist lor, et une entaille desoremais devant lui, si le servi de la clarté. Entre les portes[26] du Temple par devers oire[27] estoit la fustaiuse dont en chause entre la Pasque et la Pantecoste[28] : « *Vidi aquam egredientem de Templo a latere dextero, etc.* ». Suer le pinacle[29] del Temple soufrit Nostre-Sires que li Diables le mena pour lui essaier[30]. Di pinacle del Temple fu saint Jaques[31] trabuchiés, qui fu li premiers evesques de Jherusalem[32]. Desore le pavement par dehors le Temple avoit .i. autel ou li Juif on la vielle loi soulïent[33] sacrifier turterelles et coulons[34]. Entre l'autel et le Temple oceisirent[35] li Juif[36] Zakarie, li fils Barachie[37]. A la porte Sopericine[38] du Temple gisoit li Crestrais que[39] saint Pierres et saint Jehans redrecierent[40]. Du Temple Nostre Seigneur vers soudoerne[41] estoit li Temples Salemon. D'illeuc[42] vers[43] orient en Temple dedens le clos[44] du Temple estoit la couche ou[45] li Juif[46] Nostre-Sires[47] et li lit saint Marie et le sepulcre saint Simeon[48]. Contre orient du Temple *Domini* estoient les Portes Oïent ou Nostre Sires entra le jour de Pasques florisn sus l'asnesse[1]; encore i pereut li .iii. pas en la dure pierre ou degré vers le Temple et vers lone. Par dehors les murs du Temple estoit la Piscine. Ce estoit une cisterne ou li angles seoloit[50] entrer et mouvoit[51] l'aue ou[52] la gerison du premier malade qui i entroit[53].

[1] *La estoit li lius de sanfteme, qui jadis fu apelez Sancta Sanctorum* cuide gre a—[2] *Sarrasinz et aus.* — [3] *Que cestoit cinde pur ce.* a. a. — [4] *Saint cuide gre.* a.—[5] *Vint Isaac.* a. *Vouat son fuls Isaac.* — [6] *Sarrafin.* a. a. a.—[7] *Une grant roche (roche.* a.). a. a.—[8] *Virge.* a. a.—[9] *Li.* a. a. a. *Et la en li.* a.—[10] *Aenargue la.* a.—[11] *Aenargue l'angle.* a. *Li angre sore (aconne.* a.) *l'angle.* a. a.—[12] *Espeede.* a. a.—[13] *Engendrelt.* a. a.—[14] *Il la fame sa pechiez.* a. a.—[15] *Et mais par a.* a.—[16] *La delivra des Juis. Ore se voit Nostre Sires pour les Juis.* a. a.—[17] *Se lieu.* a. a. a.—[18] *Contre nuit de sa mue cuide gre a.*—[19] *Et.* a.—[20] *La porte.* a.—[21] *Nostre Sires. Pangue et Pantecoste.* a. *Pantecoste.* a. *Pentecoste.* a.—[22] *La pinace. a. Le pignacle.* a. *Ici et ailleurs. La pinacle.* a. *Ici et ailleurs.*—[23] *Aenarc.* a. a.—[24] *Adam.* a. a.—[25] *Salemon.* a. *La vint lor aenbaisie.* a.—[26] *Orcinent.* a. *Occinet.* a.—[27] *Li Gis.* a. a.—[28] *Porte Esperesinne.* a. *Sperisine.* a. a.—[29] *Cui.* a. a.—[30] *Salemon.* a. a. *Ici et ailleurs. Salleon.* a.—[31] *Jaenjue.* a.—[32] *Dessus.* a.—[33] *Et l'emple du chis.* a. *Dessus le chis.* a.—[34] *Et.* a.—[35] *Li reine.* a. a.—[36] *Seignor.* a. a.—[37] *La Nostre Dame et le sepulcre saint Symeon.* a. a. a.—[38] *Zenbarie.* a. a.—[39] *Marcie.* a. a. a.—[40] *E.* a. a. a.

[1] Jep. I. III. ch. 11, v. 16.
[2] La chapelle de la Sainte, célèbre chez les Mahométans. Voyez M. Belzoni. *Entr. H.* ser. p. 111
[3] Gen. xxii, v. 9, et Belzoni, p. 311.
[4] Exode. xxxi, v. 8. Deut. xxxi, v. 26.
Gen. xxxvii, v. xxxii.
[5] Jep. I. II. ch. xxxv, v. 15.
[6] Lev. xi, v. 15.
[7] Lev. v. v. 11.
Jean. xxv, v. 2 v.
[8] Cette croisure se chante pendant la bénédiction de l'eau, depuis le jour de Pâques jusqu'au dimanche de la Trinité.
[9] Matth. xi, v. xxxi; Lev. xv, v. v 13.
[10] Voyez plus haut, ch. xi, p. 348 et note 2.
[11] Levit. v, v. 14, 16.
[12] Matth. xxxv, v. 35
[13] Jean. xi, v. 2.
[14] Voyez plus haut, ch. xi, p. 349.
[15] Jean. v, v. 2 v.

510 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

CHAPITRE XI.

Ici devise dou Sainz Leus de la Sainte Terre de Jerusalem.

Pres d'illeuc estoit l'englyse Sainte[1] Anne[2] la mere Nostre Dame. La gist ele. A[3] mont d'illeuc estoit l'englyse de la Magdalene; du Sepulcre vers lius estoit l'englyse Saint Critofle[4] qui xxii. cenz ans gist[5] en terre[6]. Du Sepulcre vers soulaerne[7] estoit li mons de Syon. La ot une bielle[8] englyse en l'onneur de Nostre Dame, et[9] la trespassa ele de cest siecle. D'illeuc li un cors aportes des apostres et[10] Val de Josaphas[11]. A mont du cure de l'englyse avoit .i. autel, ou li Sainz Espris descendi suer les apostres; a senestre de l'entrée estoit la table ou Nostre Sires cenna avec[12] ses apostres et[13] desciples[14]; et par desous est une crroute la ou estoit la pierre[15] ou l'aue fu dest[16] Nostre Sires lors les pies de ses desciples, et ou il estut[17] apres sa resaurrection et dist : « Pais soit entre vous[18]. » Et les portes estoient closes. La tauta saint Thomas les plaies Nostre Seigneur. Illeuc a senestre[19] estoit li altres[20] ou saint Tadiaeus fu enserelis. A senestre avoit une chapele, et ce fu la maisons Kayphas[21], la ou Nostre Sires fu lies et jugies et escharnis et batus et escopi et conseruez[22] d'enpires. A destre du mont de Syon[23] outre la valée estoit la Galilée[24] ou Nostre Sires aparut a Saint Pierres et aus famez[25]. De jouste l'englyse de[26] monte Syon estoit une[27] petite englyse ou fu[28] li Pensiniers[29] qui[30] li parolle en l'Evaungile. Outre mont Syon avoit une eglyse. La fu saint Pierres, quant il ot Nostre Seigneur renoié. Cele eglyse estoit apelée *Gall Canam*[1]. Au conti de la valée[2] devers midi estoit Akeldemach[3]. Ce fu li sainz sans del cors Nostre Seigneur qui fu rachatez[4] .xxx. deniers des quiex[5] Deu avoit esté vendus. Pres d'illeuc estoit la fontainne de Siloé de qui on parolle[6] en l'Evaungile[7]. Pres d'illeuc estoit li sepulcres Ysaie le prophete[8].

[1] *De Sainte.* i.—[2] *Ke.* i.—[3] *Carainz.* n. i.—[4] *Jor.* n. i.—[5] *Soudoirre.* n.—[6] *Meult halle.* n.—[7] *Et mais par a.* i.—[8] *Ou.* n. i. a. ici et ailleurs.—[9] *Cous acorpes.* n. *Sous acor.* i.—[10] *Apostres et saint par a.* i.—[11] *Et Josaphas mais par a.* i.—[12] *Donez (donnez* n.) *ses cenne saint la pierre.* i. a.—[13] *Par dessus ou mes pierre fu l'aue ou.* n.—[14] *Estrpt.* n. i.—[15] *Ne il en vaut.* n.—[16] *Abre.* n. *Astrez.* i. n.—[17] *Le fu Nostre Sires lors ses apostrez, batus et conseruez. Le fu (fu. ou.* i.) *Nostre Sires lors, jugez et escharnez, batus et conseruez.* i. n.—[18] *Outre mont Syon. n. Pres mont Syon.* i. a.—[19] *Et mais de.*—[20] *Un autre par a.*—[21] *Kaiaz.* n.—[22] *Pres.* n. i. a.—[23] *De mont le valée de mont Syon.* n. i. a.—[24] *A destrehaut. Ce fu li chemz de mon par fu ardans.* n. i. a.—[25] *Des pueis.* n. *Quels.* a.—[26] *De mi li parole.* n. a.—[27] *De mont l'Evaungile.* i.

[1] Voyez Jacobs. ap. act. i. v. p. 3.
[2] Voyez Jacobs. ap. act. i. v. p. 3.
[3] Sur les traditions relatives à saint Christophe, voyez Acta Sanctorum, Mai, t. II, ch. 7, p. 18, et Baillet, Vies des Saints, au 10 juillet, tome VII, p. 273.
[4] Voyez Jacobs. ap. act. i. v. p. 3.
[5] Voyez plus haut, ch. x, p. 330 bis.
[6] Voyez Baldensel, p. 347. Sanuto, p. 264, et Acta sublimi Sanctorum, p. 740.
[7] Saint Bernard de Breydenbach, cité par Deshayes, Hist. sud. et hyl. du mt. Golgotha [2]. « Venimus in vallem quandam vix tantum ut Galilea. Nota vallis vero Galilea que longe distat a loco ubi » Ea fuit olim nomen sui la partie septentrionale du mont des Oliviers. Voy. à ce sujet Thén. *Cod. Apocryph. Nov. Testam.*, p. 1, p. 1 et, et les auteurs qu'il cite. Abulfar. ap. ut. I, p. 57-58 et p. 80, et Assemb. Dissertat., p. 338.
[8] Matth. xxvii, v. 3, 10; Marc xvi, v. 12; Luc. xxiv, v. 34.

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 511

Entre Jherusalem et le mont d'Oliveit estoit li Vaus de Josaphas ou li Sepulcres Nostre Dame estoit. Pres d'illeuc fu li raisnieus de Cedrox qus on apele *Torrentes Cedron*[1]. En cele valée fu len roi Josaphat et sa sepulture[2], par quoi ele avoit a non Josaphas[3]. Outre le ruisnel de[4] Cedrox petiteroit[5] li *Juif* Nostre Seigneur, quant il fu sosorcreut crucifier. La estoit li jardins ou Nostre Sires repairoit, et en cel jardin fu il pris. La estoit[6] la ville de Jesumenez[7], ou Deus[8] laissa ses desciples, quant il ala orer a son pere et dist : « *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.* » Et la avoit une eaglyse. D'illeu au giet d'une pierre petite[9] estoit li lieus ou li sus[10], et chei la sueurs de li assise comme gouttes de sanc descorrent en terre. En Jesumenez trouatrent en une pierre ou li Juif boterent Nostre Seigneur quant il[11] le pristerent[12], si comme on dioit. Pres du Val de Josaphas avoit une eaglyse ou saint Zacharies li prophetes et saint Symeon le Viel[13] et saint Jaques li evesques[14] furent ensevelis[15]. Du sosaurt de mont Oliveit estoit Nostre Sires es cieu. La avoit une bele[16] englyse et la aparoient[17] li pas de[18] ses pies la ou il avoit esté quant il monta[19]. Illeuc en conte[20] avoit une croonne ou gisoit li cors saint Pelagie[21] le martyr[22]. Et[23] pres d'illeuc avoit .i. chapele ou Nostre Sires aprist la Pastre Nostre a ses desciples.

A une lieu[24] de Jherusalem estoit Bethanie[25], la fu la meisnee Symeon le[26] Lieprous[27], et[28] la pardonna Nostre Sires les pechiez Marie Magdalene[29]; et[30] la[31] enoncoit Nostre Sires le Ladre[32]. D'illeuc avant[33] estoit la Quarentaine ou Nostre Sires jeuna[34] xl. jours et .xl. nuis[35]. Par dessa estoit li jardins Abrahan[36]. Pres d'illeuc estoit Jerico[37]. A .x. lieus de Jerico estoit li fluns Jourdain ou Nostre Sires fu baptisiez[38]. D'illeuc a une journee jusques[39] en Crac et d'illeuc a[40] une autre jusques[41] en[42] Mont Reial[1].

[1] *Apelez cremelon, nemmez Cedron.* a. *Apelez torrentes Cedron.* i. n.—[2] *Cele valée estoit (fu.* i. a.) *la sepulture le roy Josaphas.* n. *Cele valée fu la sepulture le roy Josaphat, par quoy ele avoit non Josaphas.* a. —[3] *De mais par a.*—[4] *Passez.* a.—[5] *Avoit cele a.*—[6] *Gennemez.* a. a. *Ici et ailleurs.*—[7] *Nostre Sires a.*—[8] *Et la avoit une eglise d'une pierre et cele pierre.* a.—[9] *Et la avoit un pet d'une petite une eglise. D'illeu assez pres avoit li lieus ou Deus* une. a.—[10] *Qu'il.* a.—[11] *Pensoit.* a. a.—[12] *Le Venz.* i. *Symeons li Fuls.* a.—[13] *E. estoit li mesnes.*—[14] *Mout bele.* a.—[15] *Pensoit.* a. i. a.—[16] *Et.* i.—[17] *Dis empres.* i. —[18] *Tuerz.* a.—[19] *De sainz Pelagie.* n. i. a.—[20] *Et mais par a.*—[21] *A un donjon. Pres d'une autel Diphage. A une lieu.* a. i. a.—[22] *Et mais par a.* i. a.—[23] *Et mais par a.* a.—[24] *Nostre Sires a la Madelaine sa pechiez.* i.—[25] *Ainsi et la pardonna Nostre Sire les pechiez Rove Magdelene. si.*—[26] *Pardonna Nostre Sire a la Madelaine sa pechiez. la.* n.—[27] *Avant cest arestut.* n. i.—[28] *Ainz.* a.—[29] *Leyen de n. i. a. et mout vait.*—[30] *Jerico.* n. i. a. ici et ailleurs.—[31] *Pangue mais par a.* i. a.—[32] *D'illeu a mais par a.* i. a.—[33] *Autre jusques ainz par a.* i. a.—[34] *A.* i.

[1] Jean xxxv, v. 1.
Jacques, fils de Zébédée, voyez Assemb. Dissertat., p. 282, et Basnage, I. p. 178.
[2] Matth. xxvi, v. 8.
Matth. xxv, v. 7; Luc. i. v. 39; Cf. vv. v. 56; Jean. xx, v. 2.
[3] Jean. xv, v. 18.
Matth. iv, v. v. 11. Voyez Baldensel, p. 352, et Sanuto, p. 235, tome VII, ch. xi, p. 317.
[4] Il s'agit ici de saint Philippe, considéré comme évêque d'Héliopolis, et non comme évêque d'Hiérapolis, qui est aussi l'Asie d'Europe et le vrai de Pâque, pleure ses erreurs et montre dans une grotte du mont des Oliviers, Selon Sozon hommies ad viginé grotte le Seine descendants ad cive, ou bona vel celluriae. «Ad sanctu Philippi fuit prædicatum.» Assemb. Dissertat., p. 288, et Baillet, Vies des Saints, tom. d'octobre, tom. VII, p. 282 et suiv.
[5] Voyez plus haut, ch. xi, p. 321, et note 1.
Barthélemy. Voyez plus haut, ch. xxxi, p. 320, note 1.
[6] Voyez plus haut, ch. xi, p. 321, et note 2.
[7] Voyez Sanuto, ch. xi, p. 273.

512 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

Par[1] la Porte David estoit li voie[2] qui maine[3] en Belleem. En mi voie estoit une eaglyse ou saint Elyes fu manans[4]. Pres de Belleem en vignes estoit la tombe Rachel, la fame Jacob[5]. En Belleem estoit l'englyse Nostre Dame ou Nostre Sires nasqui[6], et la creische[7] ou li fu couchies et ses oeilliers d'une dure pierre. Dedens le diseime[8] estoit une voie[9] ou estoit li Sepulcres saint Jerome et la sepulture des Innocent[10]. A[11] une lieu de Belleem estoit une eaglyse ou li angres[12] asonca aus Pastouriaus[13] la Nativité Nostre Seigneur[14]. La fu chantes premierement : « *Gloria in excelsis Deo.* » .i. jour a mont de Belleem avoit une petite[15] chapele ou Nostre Dame se reposa apres son enfantement.

De Belleem vers soulaerne estoit Elrem ou Nostre Sires ferma Adam de la[16] terre de Damas[17]. La estoient enseveli[18] li .xii. patriarchas avec leur fames : Abraham, Ysaac et[19] Jacob, Joseph, Adam et[20] Eve[21]. Pres d'illeuc aparut Nostre Sires a Abraham en[22] Trinité[23]. Car il en vit trois et en ot[24] oonce. De Jherusalem a une lieu estoit li lieus ou la sainte Croix fu trouvée et ou ele[25] crut. D'illeuc a[26] .x. lieues estoit Saint Johan du Bois, la ou Nostre Dame salua Elyzabeth[27]; la fu saint Johan Baptiseres[28] nes, et Zacharias[29] ses peres. D'illeuc a une lieu estoit li chastiaus d'Emaus[30] ou Nostre Sires s'aparut[31] a ses desciples le jour de Pasques. A .iii. archiees[32] de Jherusalem[33] avoit une cave que l'en apeloit le Charnier du[34] Lyon[1]. En cele cave au tens le roi Godroi[36] furent .xii. .M. martyrs posnez par le lyon.

De Jherusalem vers heire[38] a .xii. lieues[1] a[2] Naples, illeuc[3] meismes estoit li puis ou Nostre Sires parla a la[4] Samaritainne[5]. La estoit li mons ou Abraham amena Ysaac non fil pour sacrefier[6]. D'illeuc a .ii. lieues estoit Sahasta[7] ou saint Johan Baptisteres fu decolez[8]. Et[9] la estoit la poudre de son cors. D'illeuc a .x.[10] lieues vers orïent estoit li mons de Tabour ou Nostre Sires se transfigura[11]. Pres d'illeuc estoit li mons[12] Hermon ou la cité Nayn estoit[13]. La mescreita Nostre Sires .i. enfant devant la porte de la cité[14]. D'illeuc vers oriant[15] estoit la mere de

[1] Psal. x.—[2] Psalm. x. i. a.—[3] Mene. x.—[4] Crancke. n. i. Cranke. a.—[5] *L'enclaistre.* n. i. a.—[6] Psalm. n. i. Rovin a.—[7] Ici cierche la lecture du manuscrit a.—[8] *crece.* n. a. i. a.—[9] Rovez ou Pasteur (Pasteurs. i.). n. i. a.—[10] Psalm mais par a.—[11] La mais par a.—[12] Eglise. n.—[13] Et mais par a.—[14] Et mais par a. i. a.—[15] Et mais par a. i. a.—[16] Et mais par a. i. a.—[17] Psalm mais par a. i. a.—[18] Et mais par a. i. a.—[19] Elisabet n. a.—[20] Elisabet n. a.—[21] Baptisteres. n. ici et ailleurs. Baptistes a. a. Ce mot mais par i.—[22] Enclaistre a.—[23] Le chantier des Anemz. a.—[24] Aparut. n. i. a.—[25] Pendelaine. n.—[26] Et mais d'a. n.—[27] Jor. n. i.—[28] Conduit a Chevreis. n.—[29] Salaire. i.—[30] Linse jusques a. Linse (le. a.—[31] Et mais par a. i. a.—[32] La mais par a. i. a.—[33] Salaire. n. i. a.—[34] Et mais par a. i. a.—[35] n. saint depuis de Tabour. etc., jusqu'à saint Il mens.—[36] Ou est le cité Aspre. n. i. a.—[37] Voz Balbeis. a.

[1] Voyez Sanuto, p. 267.
[2] Voyez Sanuto, I. —
[3] Matth iv, v. 1-3. Voyez Sanuto, I. c. et Sandoi, p. 267.
[4] Voyez dans Sanuto, p. 268, et dans Sandoi, I. c. la description de l'église et du cloître.
[5] Jac. iv, p. 13.
[6] Voyez Brocard, p. 90, et description d'Antioche, p. 180.
[7] Voyez Sanuto, I. III, part. VII, ch. v, p. 178. Baldensel, p. 352, et Brocard, p. 90.
[8] Gen. xxii, et description d'Antioche, p. 180.
[9] Jac. v, 4o. et Antioche, I. c.
[10] Voyez plus haut, ch. xxi, p. 344 et note 2.
[11] Voyez plus haut, ch. xvi, p. 320.

* Distance trop courte de six lieues. La vraie grandeur devait porter 200. Voyez l'Itinéraire de Deshayes à Jérusalem, dans le Recueil des Itinéraires anciens publié par M. Walckenaer, à l'Usine, p. 184 et suiv.
[12] Gen. xi.
Gen. xiii, v. 9.
[13] Matth xiv, v. 5, Cet mot par a Johanz qui avint Jesu fut mis à mort, sans bien au château de Machaerunte, situé au delà du Jourdain, près de l'embouchure de ce fleuve. Voyez les Antiquités de Joseph, I. XVIII, ch. vii.
[14] Voyez la description de cette ville dans Matthieu, p. 321; le tombeau de Jacob est à Sichem, voyez Thévenot, Mémoires, t. I, p. 270.
[15] Matth. xxvi, v. 2.
Luc. xxi, v. 13.

A. 1239. Gallilée qui n'est autre chose forz .I. lay[1] d'iaue douce du flun Jourdain, et de autrez iaues de[2] fontainnes qui la s'assemblent[3]. Suer cele mer de Galilée[4] manga Nostre Sirez ovec ses Apostres, aprez ce que il fu rescuscitez[a]. Il manjoit les doz de poissons, si que les arestez qui estoient es doz[5] demouroient toutes vuides. Et touz li remananz des poissonz demouroient tuit[6] entier. Et puis il les gitoit[7] en l'iaue. Et li poison tantost revivoient et s'en aloient noant avec les autrez senz dos, forz la freste[8] qui[9] estoit toute vuide. Cil[10] poisson si[11] sont ausint[12] granz ou plus comme sont ronces[13] ou gardonz es[14] iaues douces de France. De lez cele mer estoit[15] li leuz ou Nostre Sirez saoulla .V. .M. homes de .V. painz[16] et de .II. poissonz, senz les fames et senz[17] les enfanz. Et leur demoura .XII. corbeilles[18] toutes plainnes de relief des[19] .V. painz et des[20] .II. poissonz[b]. D'ileuc verz oriant estoit la citez de Nazereth. La estoit li leuz ou Gabriel, li sainz angez, anunca a Nostre Dame que li filz Dieu prandroit char dedenz lui[c]. La estoit li leuz ou ele manoit[21]. La estoit la fontainne dont ele aporta l'iaue dont ele norrissoit Nostre Seigneur. Au ruissel de cele fontainne lavoit Nostre Dame les drapiaux dont[22] ele envelopoit[23] Nostre Seigneur. De cele fontainne envoioit querre Nostre Dame par Nostre Seigneur, quant il fu .I. pou granz[24], et il i aloit volantierz[d]. Et l'en aportoit en poz et[25] en boirez[26] ou en autrez vessiaux; et[27] fu aprez quant[28] il furent[29] revenu de la terre d'Egypte.

Prez de Nazereth estoit[30] une ville qu'an apeloit la Cheanne[31] de Galilée[e]. En cele ville estoit li leuz ou Nostre Sirez mua l'iaue en vin rouge si comme l'en dist en l'Euvangille. Tuit cil pelerinaiges que je vous ai desus nommez[32] sont en la Sainte[33] Terre[34] de Jherusalem[35] et en la Sainte Terre[36] de Promission.

Or vos[37] dironz des autrez pelerinaiges qui estoient es leuz loingtieux[38]. Prez de la cité de Damas avoit une montaigne. En cele montaingne avoit une esglyse de Nostre Dame, Sainte Marie[39] a la Roche, disoit on. En cele esglise avoit .XII. nonnainz et .VIII.[40] moinnes. Cil[41] leuz estoit apelez Sardainnes[42][f]. Aucunes genz l'apeloient[43] Nostre Dame de Sardenay[44]. En cele eglise avoit[45] une table de fust;

[1] *Lis.* H. *Lais.* I. K. — [2] *Et de.* H. K. — [3] *S'asemblerent.* I. — [4] *Sur celle mer de Galilée qui n'est autre chose fors uns lais.* I. — [5] *Les arestes des poissons.* K. — [6] *Demoroit tout.* K. *Demorent tout.* K. — [7] *Regitoit.* H. I. K. — [8] *La teste.* K. *Le reste.* H. K. *L'areste.* I. — [9] *Qui* I. K. H. I. — [10] *Ci.* F. — [11] *Si* omis par I. — [12] *Ausi.* K. *Ossi.* H. — [13] *Roces.* K. I. *Roiches.* H. *Roches.* K. — [14] *En.* H. — [15] *Est.* I. K. — [16] *Pains d'orge.* K. H. — [17] *Senz* omis par K. — [18] *Donna .XII. corbilles.* I. — [19] *De.* I. K. — [20] *De.* I. K. — [21] *Mest.* H. K. *Dont ele mest.* I. — [22] *Draperies de quoi.* H. *Drapelez de quoi* (*coi.* K.). I. K. — [23] *Envelopet.* K. — [24] *Grandes.* K. — [25] *Ou.* K. — [26] *Buires.* K. H. I. *Bures bues.* K. — [27] *Ce.* I. K. — [28] *Ce.* K. — [29] *Apres ce qu'il furent.* K. — [30] *Avoit.* I. K. — [31] *Chane.* I. K. — [32] *Que nous avons nommé.* H. I. K. — [33] *Sainte* omis par K. — [34] *A la sainte cité.* H. *Cité.* I. K. — [35] *D'Outre mer.* K. — [36] *Terre* omis par K. — [37] *Vous* omis par H. I. K. — [38] *Lointiens.* K. *Lontains lieus.* H. K. *Qui sont es loingtains lieus.* I. — [39] *Sainte Marie* omis par H. I. K. — [40] *.XII.* I. — [41] *Cist.* K. — [42] *Sardenai.* K. *Sarlaines.* H. — [43] *L'apeloit.* K. — [44] K. omet *aucunes genz l'apeloient Nostre Dame de Sardenay.* — [45] *Si avoit.* K.

[a] Joan. XXII, et Anselme, p. 784. Le récit de notre auteur est encore un curieux témoignage des traditions apocryphes qui s'étaient conservées chez les chrétiens de la Palestine.

[b] Matth. XIV, v. 15-21; Marc. VI, v. 41-43; Luc. IX, v. 13; Joan. VI, v. 11.

[c] Luc. I, v. 26-38.

[d] Tout ce qui précède est emprunté aux Évangiles apocryphes. Suivant l'Évangile grec-latin de Thomas l'Israélite, ch. XI: « Quum vero ipse sexennis esset, misit « eum mater ejus ad hauriendam aquam, quam ferret do- « mum, dans illi hydriam: quumque in turba collisa esset « hydria fracta est. Jesus autem expandit pallium quo « indutus erat, id que implevit aqua, et tulit ad matrem « suam. Videns autem mater ejus miraculum quod fac- « tum erat, osculata est eum, et conservabat intra se mys- « teria quæ videbat eum facientem. » Thilo, p. 301-303 de la traduction latine. Voyez aussi Baldensel, p. 354.

[e] Cana. Joan. II, v. 1. Voyez Sanuto, l. III, p. XIV, ch. V, p. 251; Brocard, p. 13, et Anselme, p. 784.

[f] Voyez dans Mathieu Paris, éd. citée, p. 147 et sous l'année 1204, des détails curieux sur les miracles opérés dans ce monastère de N. D. de Sardenai. Voyez aussi Baldensel, p. 356, et Jacques de Vitry, p. 1126.

A. 1239. cele table si avoit[1] une aune[2] de lonc et demi aune de lé. En cele table si[3] estoit pointe[4] l'imaige[5] Nostre Dame Sainte Marié, et[6] estoit entailliée[7] suer le fust. Et de[8] cele ymaige si en nest oille[9] plus souef[10] flairant que[11] basme[12]. Et pluseurz genz s'en estoient oint et en anauoient[13] en plus souef en[14] leur maladies. Et cil oilles[15] n'apetissoit[16] point[17], ja tant n'en preist[18] on. En cele esglyse venoient tuit li Sarrazin del paiz entor la[19] feste Nostre Dame la[20] mi aoust et en septembre. La prioient et aouroient et offroient. Cele ymaige fu faite en Costantinoble, et unz patriarchez de Jherusalem[21] l'en aporta[22], et une abeesse li demanda, si l'ot[23], si[24] l'aporta[25] la ou je vouz ai dist[26].

A Tortouse estoit[27] la premiere eglyse[28] qui fu faite en l'onneur de la Mere Dieu, et entre Nostre Dame et Saint Pierre l'apostre l'en coumancierent[29] premierement[a].

A la[30] cité de Baruth fu .I. ymaige de[31] Jhesu Crist qui fu faite .I. petit[32] aprez ce[33] que il fu montez es ciex[34]. Cele ymaige cruxefierent[35] li Juif en despit de Nostre Seigneur, et la ferirent[36] el costé d'une lance et[37] de cel costé issi il[38] iaue et sanc[39][b]. Et pour[40] ce[41] miracle crurent pluseurz[42] genz en Nostre Seigneur. De cel[43] sanc et de cel iaue oingnoit l'en les malades, et garissoient de leur maladies.

En la cité de la nouvelle Babilloinne[44] qui estoit en Egypte, et au Kahaire[45] (Babilloinne estoit la citez et le Kahairez li chastiaux), en cele Babilloinne avoit une fontainne. A cele fontainne[46] lavoit Nostre Dame[47] les drapiaxa son chier fil, quant il s'en fouirent[48] en Egypte pour le roi[49] Herode[c]. A cele fontainne portoient[50] li Sarrazin moult grant honour. Et moult volantierz se venoient[51] laver de cele fontainne. De cele fontainne[52] estoient lavé li arbre[53] qui portoient le verai basme[54]. Au[55] chastel du Kahaire avoit a cel[56] jour .I. paulmier[57], qui portoit dates. Nostre Dame Sainte Marie estoit .I. jour desouz cel[58] paulmier et desiroit qu'ele eust de ces dates[d]. Mes li arbrez estoit trop hauz, par quoi ele n'en povait

[1] *Fust qui avoit.* K. *Cele si avoit.* K. — [2] *Fust cele si aune.* I. — [3] *Si* omis par H. — [4] *Painte.* K. I. *En cele table si estoit entailliée sur le fust, et de cele table si estoit pointe.* K. — [5] *L'image.* K. *L'image de.* H. *Ce mot* omis par I. — [6] *Et si.* H. I. — [7] *Entaillié.* K. I. — [8] *De* omis par K. — [9] *Ymage naist haile.* K. *Si naist haile.* H. I. K. — [10] *Soef.* K. I. — [11] *De.* K. I. K. — [12] *Baume.* K. H. — [13] *Et en asoaioient.* K. *De.* H. K. *Oint et en avoient oint et en avoient plus soef de.* I. — [14] *Huile.* K. H. ici et ailleurs. *Huilles.* I. — [15] *N'apeticoit.* I. — [17] *Onques.* K. I. *Que.* K. — [18] *Prendroit.* K. — [19] *De la entour a la.* H. *La entour a.* I. K. — [20] *La* omis par K. H. *A.* I. K. — [21] *De Jherusalem* omis par K. — [22] *L'emporta.* I. K. — [23] *Si l'ot* omis par I. — [24] *Et si.* I. K. — [25] *Et si l'enporta.* H. *Le porta.* K. — [26] *Ou je vous ai dist* omis par K. — [27] *Fu faite.* K. — [28] *Eglise de Nostre Dame.* K. — [29] *La commencerent.* I. K. — [30] *Faite en l'ennor de Dieu et de Nostre Dame de Sardenai. A la.* K. *En la.* H. — [31] *De* omis par K. — [32] *Peu.* H. I. — [33] *Ce* omis par I. K. — [34] *Ou* (*el.* K.) *ciel.* K. H. I. K. — [35] *Et le crucefierent.* K. — [36] *Le ferirent li Juis.* H. I. K. — [37] *Et* omis par K. — [38] *Il* omis par H. K. — [39] *Sanc et eve.* K. — [40] *Par.* H. I. K. — [41] *Tel.* K. — [42] *Maintes.* H. I. K. — [43] *Ce.* H. — [44] *Babilloinne* omis par K. — [45] *Caheire.* K. — [46] *A cele fontainne* omis par K. — [47] *Soloit Nostre Dame laver.* H. I. K. — [48] *S'en furent.* K. — [49] *Le roi* omis par H. I. K. — [50] *Portoient.* K. — [51] *Se venoient* omis par I. — [52] *De cele fontainne* omis par I. — [53] *Arousé li vrai erbre.* I. *Arousé li arbre.* K. — [54] *Le saint baulme.* H. — [55] *El.* H. — [56] *Ce.* K. H. I. K. — [57] *Paumier.* K. H. — [58] *Ce.* K. I. K.

[a] Voyez plus haut, p. 120, note *a*, et Sanuto, l. III, part. XIV, c. II, p. 244-245.

[b] Voyez, sur ce fait, Brocard, p. 11, et Anselme, p. 783.

[c] « Hinc ad sycomorum illam digressi sunt quæ hodie « Matarea vocatur, et produxit Dominus Jesus fontem in « Matarea, in quo Hera Maria tunicam ejus lavit. Ex « sudore autem qui a Domino Jesu ibi defluxit, balsa- « mum in illa regione provenit. » *Evangel. Infant. Servatoris*, arab.-lat., ch. XXIV, dans Thilo, p. 93 et 143-144. Voyez encore, sur cette tradition apocryphe, Thévenot, *Voyages*, l. II, ch. VIII. Sur le vrai baume, voyez Thilo, p. 144.

[d] Ce fait se trouve raconté, toutefois avec quelques différences, dans l'*Historia de Nativitate Mariæ et de Infantia Salvatoris*, ch. XX, dans Thilo, p. 395-396. Voyez aussi, à ce sujet, Sozomène, *Hist. Eccles.* l. V, ch. XXI; la chronique de Martinus Polonus, l. III, p. 104 de l'édition de Siffrid; et les autorités citées par Thilo, p. 144.

A. 1239. nulles avoir[1]. Li arbrez s'enclina[2] a ses piez. Et la Glorieuse Dame prist de cel fruit, et[3] puis se dreca[4] li arbrez tout droit voiant[5] moult de Sarrazins et[6] de paienz qui la estoient. Adonques coperent li Sarrazins[7] cel arbre, et landemain le troverent redrecié contre mont et tot[8] entier, ne ni paroit ne cop ne trancheure. Puis lorz[9] en avant porterent il moult grant honor a cel arbre.

CHAPITRE XII.

Li Prologues de la prophecie le Fil Agap[a].

Vous avez oi une partie des Sainz Leuz et des[10] pelerinaiges de la Sainte Terre d'Outre mer, einsinc comme les genz du paiz les[11] moustroient et devisoient[12], au jour que cil granz princes Mahommetoiz[13], Salehadinz, conquist[14] la Sainte Terre suer les Crestienz. Mes pour ce que les mescreanz avoient a cel jour .I. escrit et ont encorez[15] que .I. Sarrazin Mahommetois avoit fait grant[16] tenz devant ce[17] que ce avenist[18], par quoi cil, qui ceste estoire liront et[19] celui escrit, porront auques savoir que il dist assez des choses qui[20] avindrent au tenz Salehadin et devant lui, et apres (assez en i a[21] qui ne sont mie encorez[22] avenues); par[23] quoi li Sarrazin tiennent cel escrist a prophecie, et dient que tout avandra quan qu'il i a escrit; pour ce le dironz nous a cex[24] a qui oir le voudront.

CHAPITRE XIII.

Ci coumance la prophecie le Fil Agap.

Ce est l'exposicion[25] del livre[26] le[27] fil Agap, qui estoit mescreanz de la loi Mahommet. Icil filz Agap fu fisicienz et filosophes[28]. Et autent sonne[29] le[30] mot de[31] filosophes comme atirerres[32] de sciences. Cil filz Agap sot le corz[33] des estoilles et des planestes par astronomie. Et dist en tele maniere:

[1] F. omet *avoir.* — [2] *S'aclina.* K. *Qui portoit dates, mais li arbres estoit trop haus, et Nostre Dame desiroit moult qu'ele eust de ces dates. Li arbres s'enclina.* H. — [3] *A ses piez et Nostre Dame prist de ces dates. Et* omis par H. I. K. — [4] *Redreca.* I. K. — [5] *Veant.* K. — [6] *De Sarrazins et* omis par H. I. K. — [7] *Li paien.* K. H. I. K. — [8] *Tout redrecié et tout.* H. I. K. — [9] *De lors.* I. — [10] *Des lieus et des sains.* H. I. K. — [11] *Le.* H. I. K. — [12] *Et devisoient* omis par H. I. K. — [13] *Mahomerois.* I. — [14] *Mahomerois conquisent.* H. — [15] *Avoient a ce jour et ont encore* (*a ce jour.* I.) *.I. escript.* H. I. K. — [16] *.I. grant.* H. — [17] *Ce* omis par K. — [18] *Temps qu'il avenist.* I. — [19] *En.* H. — [20] *De choses qu'il.* I. — [21] *Et asses y en a.* H. *Et asez en y a.* I. K. — [22] *Encores* omis par H. — [23] *Pour.* I. — [24] *Nous le dirons a cels* (*ceus.* H. I. K.). K. H. I. K. — [25] Leçon de K. H. I. K.; *l'exposion.* F. — [26] *Del livre* omis par K. — [27] *Du.* K. *Au.* H. I. K. — [28] *Philosophes.* K. H. I. K. ici et ailleurs. — [29] *Monte.* H. I. K. — [30] *Cil.* K. *Li.* H. K. — [31] *De* omis par K. — [32] *Amierres.* I. *Amerres.* K. — [33] *Les cours.* I.

[a] Cette prophétie a dû jouir d'une certaine célébrité au XIIIe siècle et au XIVe, car nous la retrouvons en partie dans le manuscrit 7185[4] Cangé, Bibl. imp. de Paris, et Sinner l'indique également dans les manuscrits de la bibliothèque de Berne. Voyez *Catalogus codicum mss. bibliothecæ Bernensis*, t. II, p. 363. D'après les événements auxquels elle fait allusion, et que nous avons pu reconnaître, elle paraît avoir été écrite vers 1240, pendant la lutte acharnée que se livraient les princes musulmans de Damas et d'Égypte.

A. 1239. « Quiconques lira ceste estoire[1] bien saura[2] que je travaillai et pennai et estudiai de tout mon povair a[3] fere iceles[4] lestrez qui sont de parfonde science[5]. « Et que[6] nus hom ne[7] puet parvenir se filosophes n'est saiges et bien preuz[8] et « puissanz en science[9]. Ne je ne fis pas ceste science ne ceste euvre[10] pour les[11] « ydoistes[12], mes pour les roiz et pour les saiges homes. Or oiez donques les choses « qui sont a avenir suer[13] la fin del regne et des ciex de ces qui tiennent[14] et en- « sivent[15] la loi de[16] Mahommet. Sachiez qu'an Occidant aparra une estoille qui « aura la queue autresi longue comme une lance, et aura la face autresi raonde « comme unz escuz[a]. En icelui[17] tenz iert destruiz li regnes des Sarrazins. Adonques « venra une ensaingne[18] d'Arrabe. Et aprez celui[19] hommes[20] venra[21] .I. nobles « homes[22] et resgnera desus la terre, et desuer les montaingnes; et sera ses resgnez « lonc tenz senz bataille. Et aprez icelui home[23] vendront[24] unes genz, qui seront « apelez Turc. Et au coumancement de lor genz[25] vendra .I. roiz de genz[26] qui ne « croiront[27] mie en[28] Dieu et destruira la cité de Balboiz[29][b]. Et la perra[30] senz « blasme et senz coulpe[31] et vendra ses filz et ses filles et ses homes pour moult « petit priz[32], et pour vil les donra[33]. Et aprez celui[34] regnera unz honz qui por- « tera une[35] jaune banniere[c]. Et aura les iex noirz. Et iert vraiz et piteux en parolles. « Et iert vainquierrez de ses ennemis et prandra[36] Damas[d]. Et en[37] son tenz seront « maint chief d'ome coupé. Et unz hom[e] de sa lignée[38] li aidera et descendra suer « la cité de Triple. Et le[39] jour seront moult mal seur li home de cel[40] regne[41]. Et « il vendra les homes de cel[42] regne a moult petit[43] priz. O Quannahatin[44][f]! doleurz « soit a toi, je vueil plorer por toi; car ti duc[45] en seront mené[46] comme chamex, « et dampnera tes chevalierz et convertira les hardiz en couarz et les fera de petit[47] « coraige. O Escalone! doulour soit en[48] toi et a tes ostiex[49] et a tes richesces et a « tes fortresces[50][g]. Tu seraz agravantée[51] et a painnes remaindront[52] les traces de « toi. Et cil[53] qui portera jaune baniere prandra le Darçon[h] et Baruth[i] et Saiete[k]. Et en « icel[54] tenz maint home fuiront devant lui por sa poour[55]. Et aura moult de chetiz

[1] *OEuvre.* K. H. I. — [2] *Lira.* H. I. K. — [3] *Povoir de.* H. K. *Pooir de.* I. — [4] *Ces.* H. I. K. — [5] *De profonde esciance.* H. — [6] *Que* omis par H. — [7] *N'i.* H. I. K. — [8] *S'il n'est philosophes, saiges et preus.* H. I. K. — [9] K. omet depuis *et que nus hom*, etc., jusqu'à *puissanz en science*. — [10] *Fis pas cel* (*ceste.* I. K.) *oeuvre.* H. I. K. — [11] *Les* omis par K. — [12] *Ydiotes.* K. H. I. K. — [13] *Selonc.* K. — [14] *Du regne des ciels qui tienent.* K. *Du regne de ceus* (*d'iceus.* I.) *qui tiennent.* H. I. K. — [15] *Ensuivent.* K. I. *Ensievent.* K. — [16] *De* omis par K. — [17] *Et en icel.* H. K. *Et en ycest.* I. — [18] *Enseigne.* K. I. *Enseigne des homes.* H. K. — [19] *Ce.* K. — [20] *Hommes* omis par K. — [21] *Hommes venra* omis par H. I. K. — [22] *Uns hons nobles.* I. K. — [23] *Cestui home.* K. *Home* omis par H. I. — [24] K. omet *tenz senz bataille. Et apres icelui home vendront.* — [25] *De ceus.* K. *Lor temps.* H. I. K. — [26] *Unes autres genz.* K. — [27] *Creront.* K. H. I. K. — [28] *En* omis par H. K. — [29] *Et destruira uns rois, qui sera leur sires, la cité de Belbes.* K. — [30] *Perira.* K. H. K. *Panra.* I. — [31] *Coupes.* K. *Cop.* H. I. K. — [32] *De pris.* K. — [33] *Et vendra ses fils et ses filles et donnera pour petit pris et pour vil.* H. I. K. — [34] *Ycelui.* H. *Et en apres celui* (*ycelui.* K.). I. K. — [35] *Une* omis par H. I. K. — [36] *Penra.* K. — [37] *A.* K. — [38] *Son lignage.* K. — [39] *Ce.* H. — [40] *Ce.* H. — [41] *De ce regne pour petit pris.* K. — [42] *Ce.* K. H. K. — [43] *Pour petit.* H. I. K. — [44] *O Quanaatin!* K. *O Chanaatin!* H. *O Canahatin.* I. K. — [45] *Ti home.* K. *Ti Turc.* H. I. K. — [46] *Mené* omis par H. — [47] *Hardi.* K. — [48] *A.* K. I. K. — [49] *Hostex.* K. *Et a tes osticz* omis par H. I. K. — [50] *Et a tes fortresces* omis par K. — [51] *Escravantée.* K. *Cravantée.* H. *Acravantée.* I. *Acravanté.* K. — [52] *Si qu'a paines remendront.* K. — [53] *Celui.* H. I. K. — [54] *Ce.* K. *Celui.* H. *Icelui.* I. K. — [55] *La paor.* K. *Sa pavor.* H. K.

[a] Allusion au mouvement des croisades.

[b] Le roi Amauri, qui prit la ville de Belbeis, l'ancienne Pelusium. Voyez Guillaume de Tyr, l. XX, p. 949 et plus bas.

[c] Saladin. Voyez Guillaume de Tyr et l'*Estoire d'Eracles*.

[d] Voyez Guillaume de Tyr, l. XXI, p. 1012.

[e] Malek-Adel, appelé souvent Saphadins par les chroniqueurs occidentaux, frère de Saladin. Voyez plus haut.

[f] Canaan ou terre de Cana, ancien nom de la Palestine.

[g] Sur le siége et la prise d'Ascalon par Saladin, voyez l'*Estoire d'Eracles*, l. XXIII, p. 79.

[h] Voyez Guillaume de Tyr, l. XXII, ch. XVII, p. 1096.

[i] Voyez l'*Estoire d'Eracles*, l. XXIII, p. 72.

[k] Voyez l'*Estoire d'Eracles*, l. c.

A. 1239. « souz ses piez. Ne devant lui ne porra durer citez ne chastiaux forz Sur[a]. La quex « nus hom ne porra prandre, car Diex la[1] deffandra. O Arrabe! douleurz soit en[2] « toi et a Aquilée pour paor de celui. O Jherusalem[b]! douleurz soit a toi, car cil « homs te prandra par son conseil, et par sa raison. Et[3] si ennemi seront desouz « ses piez et donra ses[4] genz pour petit priz. O Acre[c]! douleurz soit a toi. Car en « toi seront granz poourz et granz tribulascionz[5] et granz occurtez. Et si seraz moult « angoisseuse et[6] tes maisonz seront arousees du sanc des granz occisionz. O vous, « marches! O vous, chans d'Acre! doulorz soit a vous! Car maint ruissel de sanc « corront[7] par mi vous et en .I. tout seul[8] jor morront millierz[9] de dames dedenz « vous. Et la coleurz du flun sera muée en rougeur[10] pour le[11] sanc de vous. Et « maint vaissel corront par mer et seront froissié[12]. Et maintez[13] genz seront « noiees[14] par mer. Vous[15] mi ami, plorez sanc, ne[16] mie lermes. Et[17] aprez « vendra[18] unz granz roiz[d] et descendra en Acre et morra[19] illecques pour icelui[20]. « Et iert sirez de conseil et de raison et de lignée[21] de roiz, et aura ovecques[22] lui « grant ost[23] bruiant ausinc comme feu, et seront tuit en[24] son coumandement. Et « .I. autrez roiz[e] li aidera[25] et prandra Acre par force de gent. Et si en[26] occirra le « puesple[27] et aucun en amenra[28] en servaige. Mes il ne porra mie Jherusalem « delivrer de la main a[29] celui qui porte la[30] jaune[31] baniere. Je voudroie estre « a cel[32] tenz moult[33] volantierz et vivre tant que je li eusse donné bon conseil, et « ce seroit de par Dieu.

CHAPITRE XIV.

De ce meismes.

« Mes aprez .VII. foiz .III. anz et la moitié de l'autre[34] moitié perdront[35] li Turc « la terre que li sirez de conseil prist, cil qui porte la jaune baniere. Et de qui[36] « sera tiex[37] li signes. Car granz olz vandront d'Outre mer de lor gré[38] et[39] s'assem- « bleront en Egypte, si comme il[40] firent ca en arrierez li autrez, et s'en[41] iront « avant comme[42] tonnoirrez. Et seront senz poour de mort. Et leur enseingnes « iront avant. Et .I. maigrez[43] par viaire et lonz par cors[f] menra ices gens. Et

[1] *Le.* H. — [2] *A.* K. — [3] *Avecques.* I. K. — [4] *A ses.* H. I. K. — [5] *Et grans tribulacions et grans pondrieres.* K. H. I. K. — [6] *En seras moult angoisseusement a malese, que.* K. — [7] I. omet depuis *du sanc des granz occisions*, etc., jusqu'à *ruissel de sang corront.* — [8] *Et a un tot seul.* K. *En un seul.* I. K. — [9] *.I. milier.* K. — [10] *Rouge.* K. I. K. — [11] *Pour le* omis par I. — [12] *Ruissel de sang courront par mi vous, et la coulor dou flun sera muée en rouge pour le sang de vous, et maint vaissel courront par mer seront froissé, et en .I. seul jour morront milliers de dames dedens vous.* H. *Courant par mer seront froissé.* I. K. — [13] *Mainte.* I. — [14] *Noiez.* I. K. — [15] *O.* K. — [16] *Non.* K. — [17] *En.* H. — [18] *Et en.* I. — [19] *Venra.* I. — [19] *Demorra.* H. — [20] *Celui.* K. — [21] *Seignouries.* H. *Lignees.* I. K. — [22] *Avec.* K. — [23] *Oust.* K. — [24] *A.* K. H. *Tout a.* I. K. — [25] *Li aidera.* K. I. K. — [26] *En* omis par I. K. — [27] *Peple.* K. — [28] *Et metra.* K. *Menera.* H. *Menra.* I. — [29] *A* omis par K. — [30] *La* omis par K. — [31] *Jone.* K. ici et plus bas. — [32] *Ycelui.* H. *Ce.* K. I. *Ycel.* K. — [33] *Moult* omis par K. — [34] *Et la moitié ans et l'autre.* H. I. K. *Et l'autre, et la moitié .III. et la moitié ans et l'autre.* I. — [35] *Perdroit.* K. — [36] *Cui.* K. — [37] *Celz.* K. — [38] *De lor gré* omis par K. — [39] *Et* omis par K. — [40] *Il* omis par K. H. I. K. — [41] *En.* K. — [42] *Avant eux, si comme* (*con.* K.). H. I. K. — [43] *Devant. Et uns hons maigres.* H. I. K.

[a] Voyez l'*Estoire d'Eracles*, p. 104 et suiv.

[b] Voyez l'*Estoire d'Eracles*, p. 104 et suiv.

[c] Siége et prise d'Acre par les croisés sur Saladin, 1189-1191. Voyez l'*Estoire d'Eracles*, p. 126 et suiv.

[d] Philippe-Auguste, roi de France.

[e] Richard Cœur-de-Lion, roi d'Angleterre.

[f] La prophétie semble vouloir désigner ici Jean de Brienne.

A. 1239. « tuit[1] seront en[2] son coumandement. Et sa seigneurie sera suer la seigneurie des « roiz, et tuit[3] obeiront a lui et a son coumandement[4]. Et ce ne fait pas a merveil- « lier[5]; car toutes ses olz[6] feront son coumandement[7], et ce sera coumandemenz « de Dieu; car il aura victoire[8] touz tanz en suermontant ses ennemis. Douleurs « soit aus Turz au tenz de cel grelle[9] home. Car adonques pardront li Turc toute « sa seigneurie[10]. Einsinz[11] l'a Diex establi et[12] pourveu a estre. Et je di voir; car « el moiz de juingnet perira li resgnes et li foiemenz as[13] Turz. Adonques dira « on[14] que cist hons est saiges. Je ne ment mie; car cil puesples mescreanz ven- « dront avant[15] les unz aprez les autrez[16] ardant de combatre. Et tuit[17] li roiz des « paienz trambleront devant elx et resoingneront moult. O Damiete[a]! douleurz soit « a toi et aus marches d'antor toi, el[18] tenz de ce maigre hom. Ou est la biautez de « tes cortiz[19]? Ou sont li trez[20] douz fruiz? Ou[21] est la noblesce et la hautesce de « tes paulmierz[22]? Certes il[23] seront tuit decoupé[24]. Et a painnes porroit[25] on « croire qu'il en[26] i eust tant. Doulourz soit aus chevalierz[27] du Kahaire[28]; car « jusques el[29] marchié des chameux et jusques en[30] la cité seront les batailles « estandues, et les batailles porteront[31] les corz de cex qui les verront et orront[32]. « Et li enfant nouvellement[33] nez seront couvert de channes[34] pour l'angoise et en- « veilliront[35], et li oisel de l'air se saouleront[36] des corz des occis. Et la citez du « Kahaire sera destruite. O Egypte! douleurz soit a toi, car[37] tu seraz nercie[38] « apelée, et tiex sera[39] l'expossicionz[40] de ton non, Terre Nercie, pour tes[41] pechiez, « tu seraz arse[42] par feu. Et ou tens de cel home mesgre sera Jherusalem destruite « et li mur abatu. Tuit cil del monde ploreront[43] pour ice. Et granz douleurz sera « a la chetiveté[44] de Egypte. Adonques seront destruites Nix[45] et Xuan[46][b], .II. nosblez « citez de Egypte et lorz[47] trespassera Egypte a grant randon et a grant force, et « descendra ausinc comme .I. deluges[48], ausinc[49] comme .I. ruissiaux descent d'une « montaingne. Et unz homz[50] nobles de lignée[c] vendra et prandra Damas et Dar- « tamai[51], qui est outre Damas, et les marches d'antor. Et ne les tenra[52] pas .I. an « et .IIII. moiz. O vous! genz de champaingne[53] venez[54] et plorez, car vous verroiz « maint[55] chiez d'ome coupez[56]. Et en cel termine verroiz[57] vous moult de choses a

[1] *Ces genz, et tous.* H. I. K. — [2] *A.* K. H. I. K. — [3] *Tout.* K. — [4] *Et a son coumandement* omis par I. K. — [5] *Obeiront a lui, et ce ne fait mie a merveiller.* H. *Mervelier.* K. — [6] *Tous les oz.* I. — [7] K. omet depuis *et sa seigneurie sera*, etc., jusqu'à *feront son coumandement.* — [8] *Victore.* I. — [9] *Ce* (*cel.* K.) *gracieus.* H. I. K. — [10] *Toutes leur seignouries*, et. H. I. K. *Toute leur seignorie.* K. — [11] *Et ainsi.* K. — [12] *Establi et* omis par K. — [13] *Regnemens as.* K. *Refuiemens* (*des.* H.) *as.* H. I. *Refemens au.* K. — [14] *On.* K. — [15] Leçon de H. I. K.; K. et F. omettent *vendront avant.* — [16] *Li un avecques les autres.* H. *L'un* (*li uns.* K.) *apres l'autre.* I. K. — [17] *Tout.* K. ici et ailleurs. — [18] *Entour toi ou.* I. K. — [19] *Cortieus.* H. I. K. — [20] *Sont tes.* K. *Tes trez.* H. *Ti tres.* I. K. — [21] *Et ou.* K. — [22] *Haus paumiers.* I. K. — [23] *I.* F. — [24] *Copé.* H. *Tout coupé.* I. K. — [25] *Poines porra.* H. *Paine pourra.* I. K. — [26] *En* omis par H. K. — [27] *Chans.* H. I. *Au cha.* K. — [28] *Cahaire.* I. K. — [29] *Ou.* K. *El* omis par H. — [30] *Jusqu'a.* K. *Jusqu'aus* (*jusques.* K.) *marches des chameus et jusqu'a.* I. K. — [31] *Percheront.* H. *Parteront.* I. — [32] *Qui les oiront et verront.* H. — [33] *Primes novelement.* K. — [34] *Chaines.* I.; K. omet *nez seront couvers de channes.* — [35] *Couvert de cheveus, et enveilliront por l'angoisse.* H.; K. omet *et enveilliront.* — [36] Leçon de H. I. K.; K. et F. omettent *et li oisel de l'air se saouleront.* — [37] *Quant.* K. — [38] *Noircie.* K. H. K. ici et ailleurs. — [39] *Tex* (*tels.* H. K.) *est.* K. H. I. K. — [40] *Le esposicions.* K. — [41] *Par les.* I. — [42] *Ars.* K. — [43] Leçon de K. H. *Ploront.* K. *Ploures.* H. *Plorez.* I. K. — [44] Leçon de K. *Chetive.* F. *Chaitive.* H. I. K. — [45] *Nis.* K. *Tuz.* K. I. K. — [46] *Suam.* K. *Tuan.* H. I. K. — [47] *Dont.* H. I. K. — [48] *Deluives.* H. I. K. — [49] *Ou ausi.* K. H. I. K. — [50] *Homz* omis par K. — [51] *Damiete.* K. *Dartamar.* H. I. K. — [52] *Et nes tendra.* H. *Et nes* (*tenra.* I.) *tenra.* I. K. — [53] *La Champaigne.* H. I. K. — [54] *Prenez.* K. — [55] *Verres moult.* H. K. — [56] *Couper.* I. K. — [57] *Verrez.* H. I. K. ici et ailleurs.

[a] Siége et prise de Damiette, 1218-1219, date qui paraît se rapprocher de celle indiquée au commencement de ce chapitre. Voyez plus haut l'*Estoire d'Eracles*, l. XXXI, ch. XIV, p. 326 et suiv.

[b] Peut-être les villes de Tanis et de Xoïs.

[c] Malek-Saleh-Ismael.

A. 1239. « merveillier et misere. Et li leuz[1] s'assembleront estroit, et verroiz a quel fin la terre « d'Egypte vanra. Li resgnes Pharaon sera destruit, et Egypte et Sulie, et sera ame- « nuissiez[2] a[3] homes et en avoir[4]. Et n'i[5] verra on mes plus que[6] bestes sauvaiges « par la bruiere[7]. Et adonques seront prises et degastees Marbée et La Chameille[8] « par la volanté de Dieu. Entre les puesples seront granz batailles et granz occisionz. « Et lorz se courrousera Mahommez, et i[9] aura granz douleurz. Et li Arrabien[10] « seront destruit et faudra leur povairz[11]. Et li olz[12] qui vendra[13] d'occidant se re- « metra[14] ausinc comme la neif[15]. Et maint home seront trouvé en la bruiere[16] ausinc « sauvaiges comme bestes. Et li puesplez vandra a granz misere et plourera[17] .VII. jours « et .VII. nuiz. Et vendra .I. granz homs deverz septemptrion. Et venra .I. roiz d'a- « bisme et destruira Meques en icel[18] tenz cruel. Et aprochera a la[19] bataille. Et une « chameille aperra pesanz[20] par les chanz et sera prainz[21] et aura phaonz[22]. Et dira « li puesples qui la[23] verra: « Ceste chameille[24] fu aus Turz. » Et ne trouverra l'en « mie eve[25] clere a boivre. Et an[26] aprez aparra Antecriz, et muera maintes[27] genz[28] « en autre estat qu'il n'estoient devant. Et li flunz du Nil ne croistra mie moult. Et « li mauvais se melleront ovecques les bonz, et[29] ausint comme l'iaue se melle « avecques le vin. Et ce durera[30] par .IIII. anz et par .IIII. moiz. Et naistra une « estoille deverz occidant et oultre ce ne parlera nus, et en aprez ce sera li jourz « del jugement suer ceux qui seront forz de la voie Nostre Seigneur[31] Jhesu Crist[32]. « O vous! Dieu[33] ami, oiez les bones choses que j'ai dites; car je les sai[34] de bonz « mestrez, et de ceux[35] qui dient les bonz diz. Et ce sera fet si comme vous avez[36] « oi. Et que qu'il[37] demeurt, il ne puet estre que il n'avesgne[38]. » Ci faut l'exposicionz[39] del livre du[40] fil Agap.

Ciex[41] qui destruit la cité de Belbes, ce fu li roiz Amauriz de Jherusalem[42]. Cil[43] qui porta la jaune baniere, ce fu Salehadinz. Cil qui li[44] aida de sa lignée ce fu Saphadinz ses frerez[45]. Saphadinz[46] prist Damas et descendi suer la cité de Triple. Quant il l'aseiga, il[47] abati[48] et agravanta[49] les fortresces de[50] la cité[51] d'Escalonne et la destruit pour la paour[52] des Crestienz, quant il orent resquesse[53] la cité d'Acre suer lui. Il prist le Daron[54] et Saiete et Baruth[55], et Jherusalem et toute la Terre de Promission forz seulement la cité de Sur. Cil roiz, qui prist Acre par force de gent et occist le puesple de la cité[56], ce fu li roiz Phelippes de France. Li roiz qui li aida, ce fu li roiz Richarz d'Angleterre. Il ne pot mie la cité de Jherusalem delivrer de la main Salehadin qui portoit[57] la jaune baniere. Ces choses treuve l'en escriptes[58] en l'estoire devant.

[1] *Lieu.* K. — [2] *Amenuisé.* I. *Amenuisié.* K. — [3] *En.* K. H. I. K. — [4] *Avoirs.* K. — [5] *Ne.* K. H. I. K. — [6] *Vous verra l'en que.* K. *Mais que.* I. *Mais fors que.* K. — [7] *Verra on mais fors que sauvages bestes par la Berrie.* H. *La Berrie.* I. K. — [8] *La Chamée.* K. *Malbrée et La Chamele.* H. K. *Malbrée et La Chamelle.* I. — [9] *I* omis par H. I. K. — [10] *Arrabie.* K. — [11] *Povers.* K. — [12] *Li ost.* I. K. — [13] *Vendront.* H. K. — [14] *Remetront.* H. — [15] *Noif.* K. I. *Nois.* K. — [16] *Berrie.* H. K. *L'erberrie.* I. — [17] *Plorra.* I. K. — [18] *Icelui.* I. — [19] *Aprocera la.* H. *Aprochera la.* I. K. — [20] *Chamelle aparra paissans.* I. K. — [21] *Prains* omis par K. — [22] *Faons.* K. H. I. *Fons.* K. — [23] *Le.* K. — [24] *Chame.* I. K. — [25] *Pas eve.* K. *En une yaue.* I. *Trovera en une.* K. — [26] *An* omis par K. — [27] *Moult de.* H. — [28] *Mainte gent.* I. K. — [29] *Et* omis par K. H. I. K. — [30] *Durra.* K. H. I. K. — [31] *Nostre Seigneur* omis par K. — [32] *Jhesu Crist* omis par H. I. K. — [33] *De Dieu.* I. *Die.* K. — [34] *Ai.* K. — [35] *Cels.* K. — [36] *L'avez.* I. K. — [37] *Et ci qu'il.* H. *Que qui.* K. — [38] *N'aviegne.* K. *N'aveigne.* I. K. — [39] *Li exposicions.* I. K. — [40] *Le.* K. H. I. K. — [41] *Cil.* K. H. I. *Cils.* K. ici et plus bas. — [42] *De Jerusalem Amaurris.* K. — [43] *Cil* omis par H. — [44] *Li* omis par I. — [45] *Ses freres Salfadins.* K. *Ses freres* omis par H. *Ses fuils Saphadins.* I.; K. omet *cil qui li aida de sa lignée, ce fu Saphadins ses freres.* — [46] *Salfadins.* K. ici et ailleurs. *Salehadins.* H. I. K. — [47] I. omet *l'aseiga, il.* — [48] *L'abati.* K. — [49] *Escravanta.* K. *Craventa.* H. K. *Acravanta.* I. — [50] Leçon de K. H. I. K. *Ceuz de.* F. — [51] *De la cité* omis par I. — [52] *Pavor qu'il ot.* I. K. — [53] *Resquouse.* K. *Conquise.* H. I. K. — [54] *Daaron.* K. — [55] *Et Baruth et Sajete.* I. *Et Barut, Saiete.* K. — [56] *De la cité, et aucuns en mena en servage.* K. H. I. K. — [57] *Porta.* I. K. — [58] *Escriptes* omis par K. H. I. K.

A. 1239.

CHAPITRE XV.

De Salehadin et de ses hoirs qui furent desherité, ves ci l'estoire.

Salehadinz desherita moult de genz et conquist plus terre[1] que tuit li mescreant Mahommetoiz qui avoient esté grant tenz devant lui. Moult li avint bien, tant con[2] il vesqui, de toutes ses emprisses. Et tantost con il fu morz si enfant pardirent prez que tout si comme li patriarches de Jherusalem le manda a l'apostole. Li apostoles de Rome, Innocenz li Tierz, manda au patriarche de Jherusalem que il enqueist et encerchast[3] les uz et les coustumes, et les terrez, et les nonz des mescreanz princes encontre les quiex li Crestien aloient conquerre[4] leur[5] terrez[6]. Li patriarches l'enquist et le remanda[7] a l'apostoile par ses letrez en tele maniere[a]:

« Dui[8] hauz homes[9] Mahommetoiz estoient[10] frere. Li unz avoit non Sale- « hadinz, et li autrez Saphadinz. Salehadinz mourut et laissa .XV. filz. Saphadinz[b] « les[11] fist touz occirre forz que[12] un. Et saisi toutes les terres que Salehadinz « leur avoit lessiees. A celui[13] qui demoura, qui avoit non li[14] Coradinz[15][c], lessa il « toute[16] la terre de Halape et les chastiax et les citez et les villes et toutes les « apartenances qui i aferoient, qu'il tenoient[17] et que l'en tenoit de lui. En ceste « maniere le[18] souffri Saphadins une piece tant con il volt. Saphadinz avoit « .XIII.[19][d] filz. Il donna aus .VII. granz terres, et aus autrez .VI. granz rentes[20]. Li « ainnez[21] filz Saphadins[22] avoit non li Quemerz Malealinz[e]. A cestui[23] donna il « toute la terre d'Egypte, le Kahaire[24] et[25] Babilloinne, Alixandre et[26] Damiete, et « toutes les[27] apartenances. Et quant Saphadinz fu morz, cil demora sirez desus[28] « touz ses[29] autrez frerez. Li seconz filz Saphadinz avoit a[30] non li Coradinz[f]. A « cestui donna il Damas et la sainte cité de[31] Jherusalem et toute la Terre de « Promission et tout le roiaume a[32] toutes[33] les apartenances. A son tierz fils Mes-

[1] *Plus de terres.* I. K. — [2] *Que.* H. K. *Come.* K. *Comme.* I. ici et ailleurs. — [3] *Patriarche de Jherusalem que illeuques sist et enchetast.* K. — [4] *Querre.* K. — [5] *Les.* H. K. — [6] I. omet depuis *et les nons des mescreans*, etc., jusqu'à *conquerre leur terres.* — [7] *Manda.* H. *Le remenda.* K. — [8] *Doi.* K. — [9] *Sarrazin.* H. I. K. — [10] *Qui estoient.* H. I. K. — [11] *Si les.* K. *Saphadins ses freres les.* I. K. — [12] *Que* omis par K. H. I. K. — [13] H. I. K. omettent depuis *et saisi toutes*, etc., jusqu'à *lessiees a celui.* — [14] *Li* omis par K. — [15] *Loradins.* K. *Lorandins.* H. I. *Lorandins.* K. — [16] *Tenir toute.* H. I. K. — [17] *Qu'il tenoient* omis par K. I. *Tenoit.* H. K. — [18] *De Iuy. Ainsi le.* H. I. K. — [19] *.XII.* K. — [20] *Rentes* omis par F. — [21] *Ennes.* K. — [22] *Saphadin* omis par H. I. K. — [23] *Celui.* H. I. K. ici et plus bas. — [24] *Terre d'Egipte, et tout le pooir del Kaaire.* K. *La Cahaire.* I. K. — [25] *Et* omis par I. K. — [26] *Et* omis par I. K. — [27] *Les autres.* I. — [28] *Sor.* K. — [29] *Les.* I. *Les autres.* K. — [30] *A* omis par K. H. I. K. *Si avoit.* I. — [31] *Damas et toute la terre de.* K. *Et la cité de.* H. I. K. — [32] *Et.* K. — [33] *Tout le roiaume a toutes* omis par K. *Le royaume de Jerusalem et totes.* I.

[a] Cette lettre, dont nous n'avons ici qu'un extrait, se trouve dans Jacques de Vitri, l. III, p. 1125, et Richard de Saint-Germain, *Italia sacra*, t. X, col. 188; et Vincent de Beauvais, l. XXXII, ch. LIV.

[b] Il ne s'agit pas ici de Malek-el-Mohaddam-Scherf-Eddin, surnommé Conradin (voyez plus haut, p. 261). Notre texte le confond mal à propos avec Malek-Daher, prince d'Alep, qui est appelé *Narodinus* dans Jacques de Vitri, p. 1125.

[c] Malek-el-Edel-Saif-Eddin. Voyez plus haut, p. 96.

[d] « Salfadinus habuit filios quindecim. » Jacques de Vitri, *l. c.*

[e] Malek-el-Kamel. Voyez plus haut, p. 329.

[f] Malek-el-Mohaddam-Scherf-Eddin. Voyez plus haut.

A. 1239. « chipes[1][a] donna il toute la terre qui estoit apelée Gimelle[b] et toute la terre « d'entor[2] et[3] toutes les[4] apartenances[5]. A son quart fil Mehemodom[6][c], donna « il tout le roiaume d'Ayse[d] et toutes les apartenances. A son quint fil Mehel- « chissemaphat[7][e] donna il le roiaume de Sarro[f] et[8] toutes les apartenances. A « son siziesme fil Melchisenech[9][g] donna il le roiaume de Baudas et[10] toutes les « apartenances. A son septieme[11] fil Salafaz[h] donna il et atira que chascun de ses « frerez li envoieroit chascun an .II. chevaux de priz touz ensellez et .M. besanz « Sarrazinnois[12]. A .II. de ses autrez filz donna Saphadinz tout l'aport[13] et toutes « les offrandes du Sepulcre et du Temple Nostre Seigneur. Cele rante priset[14] « l'en[15] chascun an au plus[16] .XXX. .M. besanz Sarrazinnoiz. Au disieme et a l'on- « zieme[17] de ses fiez donna il l'aport[18] et toutes les offrandes que l'en offroit et « donnoit[19] a Mahommet et au temple de la cité de Meques[20]. L'en prisoit bien « cele rante a[21] .XXX. .M. besanz Sarrazinnoiz[22]. Au douziesme et au tresziesmes de « ses filz donna Saphadins les[23] travers[24] et les rantes[25] du flun du Nil qui cort[26] « et arose les terrez d'Egypte el moiz d'aoust. Cele rante leur valoit chascun « an .XL. .M. besanz Sarrazinoiz ou plus[27]. Toutes ces rantes avoit conquises Sale- « hadinz, et Saphadinz li avoit aidié. Et pour ce[28] disoit il qu'il en devoit miex estre « sirez apres[29] Salehadin son frere que si neveu qui de rienz n'i avoient aidié. »

CHAPITRE XVI.

De Saphadinz et de ses oirs. C'en est l'estoire.

« Saphadins, quant il chevauchoit, si avoit son chief couvert d'un samit[30] ver- « meil. Et quant il aloit veoir ses filz, il venoient grant piece encontre lui, et quant « il l'aprouchoient il[31] se gitoient a terre devant[32] les piez de son cheval. Aprez il « se relevoient[33] et s'enclinnoient moult humblement, et[34] li bessoient les piez et les

[1] *Melchifet.* K. *Melchissemaphat.* H. *Melcifes.* I. K. — [2] *Entour.* H. *D'entor* omis par K. — [3] *Et toute la terre d'entor, et* omis par K. — [4] *Ou toutes ses.* K. — [5] *Toute la terre que on apelle Gimelle, et toutes les appartenances d'antor.* I. — [6] *Mequemodon.* H. I. K. — [7] *Melchisemafat.* K. I. — [8] *O.* K. — [9] *Melchisenet.* K. *Melchinoc.* H. I. K. — [10] *O.* K. — [11] *Setieme.* K. *Septisme.* H. — [12] *Sarrazinnois.* K. ici et plus bas. — [13] *L'aport et toutes les rentes.* K. — [14] *Prisoit.* K. *Ce prisoit.* H. I. K. — [15] *L'en bien.* K. *On bien.* H. I. K. — [16] *Au plus* omis par K. — [17] Leçon de H. K.; K. et F. omettent *Au disieme et a l'onzieme; au douzieme et a l'onzieme.* I. — [18] *Donna il tout l'aport et toutes les offrandes que on donnoit et offroit.* H. K. *Donnoit et offroit.* I. — [19] *De Mahomet.* K. — [20] *A* omis par H. I. K. — [21] *Sarrasinois* omis par K. — [22] *Le.* K. H. I. — [23] *Le travers.* I. — [24] *Des rentes et les rentes.* K. — [25] *Queurt.* I. K. — [26] *Besans ou plus.* H. I. K. — [27] *Ce* omis par K. — [28] *Enpres.* K. — [29] *Satin.* H. — [30] *Il aprouchoit d'els, il.* K. *Il aprouchoient, il.* H. K. *Il aprochoit, il.* I. — [31] *Et terre encontre lui, et s'agenoilloient devant.* K. — [32] *Levoient.* H. I. K. — [33] *Et puis.* H. I. K.

[a] Ibrahim-Malek-Fayz (*le prince qui a obtenu son salut*). Voyez Abou'lféda, *Extraits*, p. 80. *Melchiphais* dans Jacques de Vitri, *l. c.*

[b] Émèse. Cette ville, au moyen âge, était aussi appelée La Chamelle, la Camelle. Le texte latin de la lettre du patriarche la nomme *Jamella*, dans Richard de Saint-Germain, et *Gemella* dans Jacques de Vitry. Voyez plus haut, p. 419 et 428.

[c] Malek-Aschraf-Moussa-Modhaffer-Eddin. Voyez plus haut, p. 338. Il est appelé *Melchisemaphat* par Jacques de Vitri, *l. c.*

[d] D'Asie. Le chroniqueur désigne sous ce nom la Mésopotamie. Voy. M. Reinaud, *Extr. des hist. arabes*, p. 455.

[e] Arslan Schah, Malek Hafidh Nour Eddin (voy. Abou'lféda, p. 81), nommé Melchisaphat dans Jacq. de Vitri, *l. c.*

[f] *Sarco*, dans Jacques de Vitri.

[g] *Mochomet*, Jacques de Vitri, *l. c.*

[h] « Salafat. » Jacques de Vitri, *l. c.*

A. 1239. « mains[1] par .IIII. foiz, les[2] .III. foiz suer son cheval et une foiz a terre, quant il « estoit descenduz. Ice faisoit il chascun an une foiz; quant[3] il avoit esté avec elx, « tant con il li plaisoit, et il s'en[4] departoit, il[5] donnoit a chascun d'els[6] de[7] « biaux donz et de riches, et ovec ces choses[8] il donnoit a chascun .I. anel d'or ou « s'ymaige estoit escripte, puis les[9] baisoit l'un aprez l'autre[10], et prenoit congié a elx « et puis s'en partoit[11]. Saphadinz ne[12] vouloit mie souffrir c'on veist son visaige[13] « coumunement en apert[14], forz que par .X. foiz[15] en l'an. Quant aucunz roiz ou « princes de terre envoioit[16] a lui ses mesaiges, on les recevoit le premier[17] jour en « la sale[18] de son palaiz. La estoient grant planté de sergenz bien armes qui « gardoient l'entrée[19]. Bien en i avoit .CC. ou plus. En cel leu livroit on as[20] mesaiges « richement[21] et plantereusement[22] quan que mestierz leur estoit. Au secont jor « venoient li drugemenz et li latinnier[23] Saphadin et demandoient aus mesaiges de « leur besoingnes et pour quoi[24] il estoient la[25] venu. Et puis s'en[26] aloient[27] a « Saphadin et li renoncoient[28]. Au tierz jour venoient li messaige[29] devant[30] Sapha- « dinz. Car devant le tiers jour ne povoit nuz homz estranges[31] parler a lui ne[32] « aprouchier. Saphadin avoit grant plantez de fames et plus granz plantez de soi- « gnanz, si comme si encesseur[33] avoient eu selonc la loi de Mahommet[34]. Quant il « li plaisoit, il les fesoit venir en[35] son palaiz devant lui, et les regardoit et parloit « et jouet[36] a elles volantierz. Aucune foiz avenoit, quant il en i avoit aucune de « qui[37] il en[38] avoit eu fil, qu'il gisoit a cele[39] devant toutes les[40] autrez. Tuit cil « qui le[41] servoient et qui[42] esgardoient[43] les fames Saphadin[44], et[45] estoient « chastré[46] et escoullié. Nus autrez homz n'i osoit aler n'aprouchier se par son[47] cou- « mandement non: autrement en feist on grant[48] justice. »

« Saphadinz et tuit cil[49] fil voudrent[50] randre au patriarche de Jherusalem et « aus Crestienz tote la terre que li Crestien tenoient au jour qu'il[51] la pardirent, « et donneront[52] chascun an une grant somme d'avoir, par itel couvant[53] que « paiz fust a touz jourz[54] entr'elx et les Crestienz. Maiz ceste paiz ne plot pas[55] « aus Crestienz; par ce si demoura; car li Crestien disoient que paiz ne feroient « il mie[56] as mescreanz; car[57] ele seroit contre Dieu et contre raison. »

[1] *Les mains et les piez.* K. *Et les mains moult humblement.* I. — [2] *Les* omis par H. I. K. — [3] *Et quant.* H. I. K. — [4] *Se.* I. K. — [5] *Et qu'il.* K. — [6] Leçon de K; F. H. I. et K. omettent *d'els.* — [7] *Des.* H. — [8] *Avecques cils dons.* H. *Avec telz choses.* K. — [9] *Le.* F. — [10] *L'un apres l'autre* omis par H. I. K. — [11] *Departoit.* K. *Congié, et ainsi se departoit.* H. I. K. — [12] *Ne ne.* H. I. — [13] *Vis.* K. — [14] *Espert.* K. *En aspert.* H. *En apert* omis par I. K. — [15] *Fors* .X. *fois.* K. — [16] *Envoiet.* K. — [17] *Premerain.* H. K. — [18] *Premiere sale.* H. I. *Ens en la premiere sale.* K. — [19] *Cele entrée.* H. — [20] *A ces.* H. *A ceus.* K. — [21] *Et en ce paleis livroit l'en richement as messages.* K. — [22] *A ces messaigiers richement et plentiveusement.* I. *Plantueusement.* K. — [23] *Message.* K. — [24] *Messages* (*messagiers.* I.) *les besoignes* (*les.* K.) *pour quoi.* H. I. K. — [25] *La* omis par I. K. — [26] *S'en* omis par H. K. — [27] *Raloient.* K. — [28] *Renonçoient.* H. — [29] *Messagier.* K. — [30] *A.* K. — [31] *Jour, nus estranges hom ne pooit.* K. *Ne pooit nus estranges hons.* I. K. — [32] *Ni.* I. — [33] *Aussi con si ansiseurs.* K. — [34] *Aussi com si antiesseur avoient devant selonc la loy Mahomet.* I. — [35] *A.* K. — [36] *Jooit.* K. *Jueit.* H. *Jouoit.* I. *Venoit.* K. — [37] *Cui.* K. — [38] *En* omis par K. I. K. — [39] *Celi.* K. — [40] *Avenoit, quant il y avoit aucune l'avoit eu fil, qui gisoit avant a li qu'a nules des.* H. — [41] *Le* omis par H. I. K. — [42] Leçon de K.; F. H. et K. omettent *et qui.* I. omet *qui.* — [43] *Gardoient.* K. H. I. K. — [44] *Salehadin.* I. K. — [45] *Et* omis par K. I. K. — [46] *Chaste, chastré.* K. — [47] *Son* omis par K. H. I. K. — [48] *Grant* omis par K. *On en faisoit grant.* I. K. — [49] *Si.* K. I. K. — [50] *Voustrent.* I. — [51] *Qui.* K. — [52] *Perdirent et par desus lor donroient.* K. *Donner.* H. I. K. — [53] *Tel convenant.* H. I. K. — [54] *Fust tos jors.* K. *A touz jours* omis par H. I. K. — [55] *Mie.* K. H. I. K. — [56] *Pas.* I. K. — [57] *A tos jors. Quar.* K.

A. 1239.

CHAPITRE XVII.

Des Hassassiz et de leur seigneur ci coumance l'estoire.

En cele terre meismes de Damas et d'Antioche avoit une maniere[1] de genz qu'en apeloit Hassassiz[2][a]. Leur sirez estoit apelez li Viex de la Montaingne. Cele maniere de mescreanz Mahommetoiz manjoient char de porc, et gisoient a leur merez et[3] a leur sereurz et[4] a leur filles[5] et a toutes les fames qu'il povaient avoir[6], contre les loiz[7] Mahommet. Il habitoient en[8] hautes montaingnes et[9] en granz chastiaux, et en[10] fortresces. Cele terre estoit toute[11] plainne de bestes sauvaiges qui grant avantaiges leur faissoient[12]. Cil princes estoit moult redoutez et prez et loing de toutes[13] manierez de genz[14] car il faissoit moult de genz mourir senz droiture[15] et senz raison. Cil sirez si[16] avoit assez[17] de biauz palaiz, plainz de[18] granz richesces et de granz biautez, et de forz tours closes[19] de haulz murz, et moult les faisoit bien garder. Et si n'i povait nus entrer que par .I. leu. En cel[20] palaiz faisoit il norrir les filz a ses villainz[21], des que il estoient en[22] bierz; Et ja puis cil enfant ne veissent[23] nullui forz que[24] leur mestrez, qui leur aprenoient diverz mestierz[25] et diverz langaiges. Et cil[26] leur aprenoient coumant il devoient douter leur seigneur et obeir a son coumandement[27], et leur[28] disoient que par ce pourroient il[29] avoir Paradiz, et non autrement, et n'istroient[30] ja forz devant ce[31] que leur sirez les manroit[32] devant soi, pour aucun home fere ocirre. Et quant il en venoit .I. devant lui, si[33] demandoit li sirez[34] s'il vouloit[35] obeir a ses coumandemenz[36], par quoi il porroit avoir Paradiz. Cil responnoit tout ausinz con ses maistrez li[37] avoit apriz: « Oil, sire, en toutes les « choses que vous onques voudroiz, et en toutes les manierez que il couman- « deroit[38]. » Adonques[39] donnoit li sirez a chascun .I. coustel agu et tranchant, si les[40] envoioit la ou il[41] vouloit pour mal fere et pour aucun home occirre. S'il pooient[42] eschaper et revenir a leur seigneur, apres ce fait, grant gloire et[43] grant

[1] *Maigniere.* K. ici et ailleurs. — [2] *Hassassis* (*Harsassis.* I. K.), *li autre apeloient Hacchassis.* H. I. K. — [3] *Et* omis par I. K. — [4] *Et* omis par I. — [5] *A leur filles* (*files.* K.) *et a leur sereurs.* H. K. — [6] *Pooient trouver.* K. — [7] *La loi.* H. I. K. — [8] *Es.* H. I. K. — [9] *Et* omis par H. I. K. — [10] *En granz.* I. K. — [11] *Moult.* H. H. I. K. — [12] *Avantage leur faisoit.* K. — [13] *Et praiez en maintes.* K. — [14] *De genz* omis par K. — [15] *Cils* (*li.* I.) *prinches estoit moult doutes et pres et loing de* (*toutes manieres.* I. K.) *toutes de genz, car il en faisoit assez morir sans loi.* H. I. K. — [16] *Si* omis par H. I. K. — [17] *Asses* omis par I. — [18] *Pleins de grans biens, et de.* K. — [19] *Tours et closes.* K. — [20] *Ces.* K. K. *Ce.* I. — [21] *Aus villains qui estoient soz lui.* K. *Des vilains.* I. — [22] *Es.* H. I. K. — [23] *Veissent.* K. *Veoient.* H. I. K. — [24] *Que* omis par H. I. K. — [25] *Diverses choses et mestiers divers.* H. I. K. — [26] *Si.* K. H. I. K. — [27] *Ses commandemens.* I. K. — [28] *Leur* omis par H. — [29] *Il* omis par H. I. K. — [30] *N'ississent.* K. — [31] *Ce* omis par H. I. K. — [32] *Les feist mander.* K. *Metroit.* H. I. K. — [33] *Si li.* K. — [34] *Li sires* omis par K. — [35] *Voudroit.* I. K. — [36] *Son comandement.* K. — [37] *Cil respondoient ausi comme leur maistres leur.* H. K. — [38] I. omet depuis *sires, en toutes les*, etc., jusqu'à *que il coumanderoit.* — [39] *Oil en toutes choses que il voudroit. Dont.* H. K. *Dont.* I. — [40] *Le.* I. — [41] *Cil.* K. — [42] *Poaient.* K. *Povoient.* H. K. — [43] *Et* omis par H. I. K.

[a] Sur cette secte des Ismaéliens ou Haschischis, voyez Jacques de Vitri, *Hist. Hier.* l. I, ch. XIV dans Bongars, t. I, p. 1062-1063 et p. 1126. Voyez aussi Vincent de Beauvais, *Speculum histor.* l. XXXII, ch. LVI; Albéric des Trois-Fontaines sous l'année 1186, p. 369, etc., et plus haut, p. 192, note *c*. Les détails fournis ici par notre auteur ne paraissent pas, malgré leur peu de différence, être une traduction de Jacques de Vitri. Nous ferons remarquer que le nom de ces fanatiques se trouve transcrit d'une façon assez exacte.

A. 1239. honneur et[1] grant seigneurie et grant richesces avoient en leur paiz desus toz les autrez. Et[2] s'il[3] estoient pris et occis[4] certainnement creoient que leur ames alassent devant Dieu[5] en Paradiz.

CHAPITRE XVIII.

Du kaliffe de Baudas.

Li mescreant Mahommetoiz avoient .I. seigneur qui tenoit, ce[6] disoient, en terre li leu de Mahommet, a cui[7] il obeissoient tuit. Celui apeloient il le kaliffe[8] de Baudas[a]. Icil[9] estoit cremuz et seigneuriz de touz celx de Baudas, qui de sa loi estoient. Et si[10] ne povait[11] estre veuz que .II. foiz ou[12] moiz. Cil kaliffez asouloit[13] et escoumenioit[14] et donnoit indulgence, resmissionz et pardonz des pechiez aus mescreanz Mahommetoiz et[15] ausint con li apostoles de Rome fait aus Crestienz. Tel[16] tenz i a[17] esté qu'il donnoit si grant pardon[18] aus[19] mescreanz qui[20] aloient sus les Crestienz que il les asoloit[21] de touz leur pechiez quan que il en avoient[22] fait[23] et quant qu'il en feroient ja maiz, tant comme il vivroient, par ce faisant[24] leur ames seroient sauvees. Et ce faissoit il preeschier et sermonner par toutes les terrez qui estoient[25] obeissant a lui et a leur loi[26]. Quant cil kaliffez chevauchoit et aloit[27] en pelerinaige a Mabommet, en la cité de Mesques et es[28] autrez leuz qui sont encores[29] en cele cité, que li mescreanz tiennent a sainz leuz et a bonz[30], et il a faites[31] ses[32] oroissons au[33] temple a la[34] loi Mahommet, il faissoit sacrefices des[35] bestes et bevoit, et manjoit[36], il[37] et ses genz, assez ou temple avant qu'il s'en departist[38]. Aprez ces choses, s'en[39] retornoit en son paiz[40] glorieusement et hautement touz couronnez, et ses genz ovec lui grant joie faissant. A[41] cel kaliffe portent li Sarrazin si grant honneur et si grant reverance, quant il viennent[42] devant lui, que il se portent[43] a terre devant[44] ses piez et s'agenoillent et enclinent devant lui prez que ausi devotement con il font Dieu[45]. Li sieges au kaliffe est, ausinz con li chiez de toute[46] mescreandise[47] Mahommez est, en la cité de Baudas, ausint con

[1] *Et* omis par H. I. K. — [2] *Et* omis par H. I. K. — [3] *Cil.* F. — [4] *Ocis ou pris.* K. — [5] *Devant Dieu* omis par H. I. K. — [6] Leçon de K; *Qu'il* (*qui.* K.) *tenoient, se.* F. H. K. — [7] *Li leu de Mahomet, en terre, a qui.* K. — [8] *Apeloient tuit calife.* K. — [9] *Baudras. Cil.* I. *Cilz.* K. — [10] *Seignoris de tous ceus de leur loi; et si.* H. I. K. — [11] *Povet.* K. — [12] *Trois foiz le.* K. *Le.* H. — [13] *Absoloit.* I. ici et ailleurs. — [14] *Escoumeniet.* K. — [15] *Et* omis par K. H. I. K. — [16] *Tiez.* I. — [17] *I* omis par K. H. I. K. — [18] *Grans pardons.* K. — [19] *A tous les.* H. I. K. — [20] *Qu'il.* F. — [21] *Absoloit.* H. K. — [22] *Les pechiez qu'il* (*onques.* I.) *avoient.* K. I. K. — [23] K. omet *fait.* — [24] *Et quant il morroient, par ce faisant.* H. I. K. — [25] *Sermoner et preeschier par toute la terre, qui estoit.* I. — [26] *Et a leur loi* omis par H. I. K. — [27] *Chevauchoit pour aler.* I. — [28] *Aus.* I. *As.* K. — [29] *Encores* omis par K. I. K. — [30] *A bons leus et a sainz.* K. — [31] *Fait.* H. I. K. — [32] *Ses* omis par K. — [33] *El.* K. *Ou.* H. I. K. — [34] *En la maniere de la.* H. I. K. — [35] *De.* K. I. K. — [36] *Et manjoit et bavoit.* K. — [37] *Et il.* H. I. *Et li.* K. — [38] *Partissent.* H. *Departissent.* I. K. — [39] *Li kalifes s'en.* K. I. — [40] *Pales.* K. — [41] *A* omis par H. I. K. — [42] *Venoient.* K. — [43] *Posent.* H. K. *Possent.* I. — [44] *A.* K. — [45] *L'enclinent pres que doucement con Dieu.* H. *Aussi devotement come a Dieu.* K. *Et s'esgenoillent* (*s'engenoillent.* K.) *et l'anclinent pres aussi devotement comme Dieu.* I. K. — [46] *Li sieges de cel caliphe et li chies de cele.* H. I. K. — [47] *Mescrendie.* K.

[a] Ces détails se retrouvent, sauf quelques légères différences, dans Jacques de Vitry, l. I, ch. VII, p. 1061; dans Vincent de Beauvais, *Speculum histor.* l. XXXII, ch. LIV. Voyez aussi Ducange, *Gloss. med. et inf. lat.* au mot CHALIFA.

A. 1239. est a Rome li sieges l'apostolez[1] est li chiez[2] de toute la[3] Crestienté. En la cité de Mesques estoit li mestrez et li plus principaux[4] pelerinaiges des mescreanz Mahommetoiz, et que Mahommez commanda et preescha et loa[5] en sa loi et en ses coumandemanz. Li mescreanz Mahommetoiz cuident ausint estre[6] alaschiez[7] de leur pechiez quant il font la leur pelerinnaiges, comme[8] font li Crestien quant il vont en la Sainte Terre[9] de Jherusalem ou Diex fu morz[10] et viz. Or laironz a parler de ces choses. Si retorneronz[11] a l'estoire ramantevoir et dire a ceux qui ouir la vouldront[12].

CHAPITRE XIX.

De la mauveistié Fedric l'empereeur d'Alemaingne.

Par les Sainz Leuz que nouz vous[13] avonz devant nommez, avoit, au tenz que li Crestiens tenoient la Sainte Terre, granz esglyses, moustierz et[14] chapellez[15] beles et richez, et[16] granz abaies[17] et[18] granz maissonz de relegionz[19] beles et richez, bien aornees et bien rantees de moinnez noirz, de l'abaie[20] de Premonstré, et de l'ordre de Cistiaux, et[21] de l'ordre de[22] saint Augustin, et d'autrez[23] ordrez recluz et[24] hermitez[25], et d'autrez manierez de genz, qui vivoient relegieusement[26]. Mes quant li Sarrazin[27] conquistrent la terre[28] suer les Crestiens, ansinz com nous vouz[29] avonz dit devant[30], il les abatirent et fondirent et agraventerent et ruerent[31] tres[32] tout a terre, forz seulement l'esglyse dou Sepulcre et ne sai quantes autrez. Celes[33] ne laisierent il mie por amour[34] qu'il eussient[35] aus Crestienz, mes pour les granz treuz, et[36] pour les granz travaux[37], et les[38] granz offrandes que li Crestien leur[39] donnoient pour fere leur pelerinaiges. Celles[40] n'abatirent il mie pour les granz avoirz[41] qu'il en recevoient chascun jour. Mes quant li apostoles et li patriarchez s'en aparcurent[42], il firent escoumenier generalment[43] par tout touz[44] ceus[45] et toutes celes[46] qui donroient ne[47] loier, ne servises[48], ne rachaz pour elx aus Sainz Leuz el pelerinnaige[49]. Par quoi li Sarrazin n'en[50] recurent mie tant d'avoir comme il souloient.

Du saint Temple Nostre Seigneur avoient li mescreant fait[51] leur Mahommeries

[1] *De l'apostolez.* H. K. — [2] *Aussi come est a Rome li sieges de Rome, ausi come est li sieges l'apostoile a Rome et li sieges.* K. *Li sieges.* I. — [3] *La* omis par I. K. — [4] *Et li plus principaus* omis par K. — [5] *Et loa* omis par K. *Et loa et preescha.* H. I. *Comanda plus et loa et preescha.* K. — [6] *Estre ausi.* H. — [7] *Aleschié.* I. *Aslaschié.* K. — [8] *Ausi come.* K. — [9] *Cité.* H. K. — [10] *Et mors.* K. I. — [11] *Retourrons.* H. *Retorrons.* K. — [12] H. I. et K. omettent *ramantevoir et dire a ceus qui ouir la voudront.* — [13] *Vous* omis par H. K. — [14] *Et* omis par H. K. — [15] *Yglises, chapelles, moustiers.* I. — [16] *Et* omis par H. I. K. — [17] *Beles et riches et grans abaies* omis par K. — [18] *Et* omis par H. K. — [19] *Religion.* K. — [20] *Et de l'ordre.* K. *De l'ordre.* H. I. K. — [21] *Et* omis par H. K. — [22] *De* omis par K. H. K. — [23] *Et autres.* K. — [24] *Et* omis par I. — [25] *Et d'autres ordres reclus et hermites* omis par K. — [26] *Religieusement.* K. H. — [27] *Sarradinz.* F. — [28] *Les terres.* H. — [29] *Vous* omis par K. H. I. K. — [30] *Devant* omis par K. — [31] *Abatirent, rompirent et ruerent.* H. I. K. — [32] *Tres* omis par K. H. I. K. — [33] *Et* K. — [34] *L'amour.* K. — [35] *Eussent.* K. H. I. K. — [36] *Et* omis par K. — [37] *Loiers.* K. H. I. K. — [38] *Por les.* K. — [39] *Leur* omis par K. — [40] *Cele.* K. — [41] *Rentes.* K. — [42] *S'en furent aperceu.* H. *En furent percen.* (*apercen.* K.) I. K. — [43] *Tos ceus generalement.* K. *Generalment* omis par H. — [44] *Touz* omis par K. — [45] *Par tout tous ceus* omis par K. — [46] *Et toutes celes* omis par I. — [47] *Ne* omis par K. — [48] *Ne loier ne service.* K. — [49] *Rachaz pour aler en ce saint pelerinage.* K. *Ne treu ne rachat pour aler aus Sains Lieus.* H. I. K. — [50] *Ne.* I. K. — [51] *Fetes.* K.

A. 1239. et faissoient encorez par la[1] paiz que Fedric avoit faite[2] au soudant, si comme vous avez oi devant[a]. Fedric ne refessoit[3] les eglyzes des Sainz Leus, ne ne rafermoit la sainte cité. Si grant amour et si grant familiarité avoit aus mescreanz et si grant acointance[4] que devant toutes genz il honouroit[5] et deportoit il[6] et leur choses. Il fist des mescreanz Mahommetoiz ses chambellanz[7] et ses plus privez sergenz, et a celx qui estoient chastré faissoit garder ses fames. Et en pluseurs choses tenoit la[8] maniere et[9] la coustume as[10] Sarrazins[b]. Quant il povait trouver aucunz des mesaiges aus mescreanz[11], si grant faiste et si grant joie[12] leur faissoit, que tuit s'en esmerveilloient, et leur donnoit biaux donz et[13] riches. Souvent envoioit au soudant de biaux[14] presanz et de riches[15]. Et tout autel[16] faisoit li soudanz a lui et a ses mesaiges quant il les povait trouver[c]. Par quoi[17] li apostoles et tuit li autre Crestien, qui ce savoient, avoient grant doutance et grant soupecon que il ne fust cheuz en la mescreandise et en la loi de Mahommet. Mes aucunez genz afermoient[18] certainnement[19] que il n'i[20] creoit noiant, et que il disoit priveement, la ou il vouloit, qu'il ne savoit mie encorez la quele creance il vouroit abatre et la meilleur eslire et retenir[21]. Encorez disoit il (ce disoient) plus granz desloiauté; car il[22] disoit que Moyses avoit conchiez[23] les Juiz, Jhesu Crist les Crestiens et Mahommez les Sarrazins[d].

CHAPITRE XX.

De la croiserie de Navarre et des autrez Crestienz par toute France.

A. 1239. Li apostolez vit et regarda[24] que par Ferdric ne seroit mis nul conseil[25] de la Sainte Terre delivrer des mescreanz. Il coumanda et envoia en France, et en[26]

[1] *Le.* H. — [2] *Fait.* H. — [3] *Refremoit.* H. — [4] *Acointances.* I. K. — [5] *Hennoroit.* K. — [6] *Eus.* K. H. I. K. — [7] *Chamberlans.* K. *Chambrelens.* H. *Ses chambellanz* omis par I. *Chambellens.* K. — [8] *Leur.* K. — [9] *Leur.* K. — [10] *Des.* H. K. *La coustume et la maniere des.* I. — [11] *Au soudan.* K. *De la maisnié au soudan.* H. — [12] *Si grant joie et si grant feste.* H. *Pooit tenir aucun de la mesnie le soudant, si grant joie et si grant feste.* I. K. — [13] *De biaus dons et de.* K. *Toutes s'en merveilloient, et lor donnoient des biaus dons et de.* I. K. — [14] *Grans.* K. — [15] *De granz presens* (*dons.* K.) *et de riches.* K. H. *Et de grans.* I. — [16] *Autant.* K. — [17] *Et pour quoi.* I. — [18] *Afremoient.* H. — [19] *Certainement* omis par H. I. K. — [20] *Ne.* K. H. I. K. — [21] *La quele creance il voudroit eslire et tenir.* H. I. K. — [22] *Il* omis par I. — [23] *Cancies.* H. K. — [24] *Et regarda* omis par H. I. K. — [25] *Lecon de* K.; F. omet *mis. Mis nuls consanz.* H. I. K. — [26] *En* omis par K.

[a] Voyez plus haut l'*Estoire d'Eracles*, livre XXXIII, ch. VIII, p. 74.

[b] « Dictum etiam fuit ab æmulis suis, ipsum Fede- « ricum imperatorem plus consensisse et credidisse in « legem Machometi quam Jesu Christi: et etiam quas- « dam meretriculas Saracenas sibi fuisse concubinas. » Matthieu Paris, *éd. cit.* p. 326.

[c] « An. MCCXXXII. » Soldanus Babyloniæ imperatori mit- « tit tentorium mirifica arte constructum, in quo imagines « Solis et Lunæ artificialiter motæ cursum suum certis « et debitis spatiis peragrant et horas diei et noctis infal- « libiliter indicant. Cujus tentorii valor .XX. millium mar- « carum pretium dicitur transcendisse. Hoc inter thesau- « ros regios apud Venusium est repositum. Accedente « Pascha Sarracenorum in die Mariæ Magdalenæ, impera- « tor nuncios soldani et Vetuli de Montanis ad convivium « vocat, et, eis multis episcopis assidentibus et multis no- « bilibus Teutonicis, festivas epulas parat. » Godefroi de Saint-Pantaléon, dans Marq. Freher, édit. de Struve, t. Ier, p. 398. Voyez aussi Trithème, *Chronicon Hirsaugiense*, année 1232. M. Reinaud, *Extraits des historiens arabes*, p. 435-436, entre dans de curieux détails sur les présents réciproques que se faisaient Frédéric II et les princes musulmans.

[d] Cette accusation se trouve répétée dans la lettre que le pape Grégoire IX lança contre l'empereur, à la date du 1er juillet 1239. Voyez Raynaldi, an. 1239, n° 26. C'est ce mot, attribué par la malveillance à Frédéric II, qui a donné lieu au fameux traité *De tribus impostoribus*, rapsodie composée et imprimée au XVIe siècle.

A. 1239. Angleterre[1], et es[2] autrez leuz de la Crestienté pour preeschier de la Croiz[3] d'Outre mer[a]. Touz les pardonz et[4] les indulgences, et[5] les resmissionz que si ancessor[6] avoient donnees[7] aus croissiez renouvella[8]. Adonc se croissierent moult de vaillanz homes et de bonz chevalierz. En France se croisa Thiebauz[b], quenz de Champaingne et[9] roiz de Navarre, Pierrez[c] Mauclerz quenz de Bretaingne, Jehanz[d] ses freres quenz de Mascon, Amauriz[e] quenz de Monfort, li duz de Borgoingne[10][f], li quenz de Bar le Duc[g], li quenz de Joingni[11][h], li quenz de Grant Pré[i], li quenz de Sancuerre[12][k], Symonz de Clermont[l], Raoulz[m] ses frerez, li sirez de Boves[13][n], Raoulz[o] frerez le conte de Soissonz, Richarz[p] de Biaumont, Roberz[q] Malez[14], Mahiz de[15] Mailli[16][r], li Bouteillierz de Sanliz[17][s], Estiennez[18] de Quierem[19][t], Phelippes de Nantueil[u], Guiz Mauvoissinz[20][v], Girarz d'Aubeville[21], Gilles[22] d'Arsies[y]. Avec ceuz se croissierent prez que tuit li bon chevalier de France, et grant plantez des autrez chevalierz, et del menu puesple. En cele terre d'Angleterre se croisierent[23] Richarz[z] frerez le roi[24] d'Angleterre, quenz de

[1] *Engleterre.* K. H. K. ici et ailleurs. — [2] *Es* omis par I. — [3] *Des Crois.* H. I. K. — [4] *Et* omis par K. I. K. — [5] *Et* omis par K. — [6] *Et les privileges que si ancisseur.* H. I. K. — [7] *Doné.* K. *Donné.* H. I. — [8] *As autres croisiez renovela.* K. — [9] *Quens et le.* K. — [10] *Bourgoine.* K. — [11] *Jooigni.* K. *Joegni.* H. K. *Joigni.* I. — [12] *Saintcuerre.* H. *Sanceurre.* I. — [13] *Raoul ses freres, li sires de Boves* omis par H. I. K. — [14] *Malet.* K. *Malles.* H. — [15] *Mahi.* K. *Mahuis.* H. I. K. — [16] *Malli.* I. — [17] *Senliz.* K. *Sainlis.* H. *Saint-Lis.* I. K. — [18] Leçon de K. H. I. K. *Li bouteilliers de Seeles, Estiennes.* F. — [19] *Quieren.* K. *Keni.* H. *Queni.* I. *Vreni.* K. — [20] *Malvoisins.* H. — [21] *D'Aubevile.* K. *D'Abeville.* H. *De Bovile.* I. *De Venile.* K. — [22] *Et Giles.* K. — [23] *Pres que tout li baron de France et du menu pueple. En Engleterre se croisa.* H. I. K. *Se croisa.* K. — [24] *Freres au* (*le.* I. K.) *roi Henri* (*Hanris.* I.). H. I. K.

[a] Cette croisade fut prêchée en 1235. Voyez Raynaldi, an. 1235, n. 49, et plus haut, p. 413, note *a*.

[b] Thibaut IV. Voyez plus haut, p. 413, note *b*.

[c] Voyez plus haut, p. 413, note *d*.

[d] Jean de Braine. Voyez plus haut, p. 413, note *g*.

[e] Amauri VI. Voyez plus haut, p. 413, note *f*.

[f] Hugues IV, fils d'Eudes III et d'Alix de Vergi. Il devint, en 1218, duc de Bourgogne à la mort de son père. Il mourut en 1272.

[g] Voyez plus haut, p. 413, note *e*.

[h] Guillaume II devint comte de Joigni, vers 1223, après la mort de Pierre, son frère. Il prit encore part à la première croisade de saint Louis. Il mourut en 1255.

[i] Henri VI, fils de Henri V, comte de Grandpré, et de Marie de Garlande, succéda à son père en 1231. Il épousa Isabeau, fille d'Érard de Brienne, seigneur de Rameru. Il vivait encore en 1287.

[k] Louis Ier, fils de Guillaume, comte de Sancerre, et de Marie de Charenton, devint, en 1218, comte de Sancerre sous la garde noble de Robert de Courtenay. Il mourut en 1263.

[l] Simon II de Clermont fils de Raoul Ier, de Clermont, sieur d'Ailli, et de Gertrude, dame de Nesle, fut seigneur d'Ailli et de Nesle. Il épousa Alix de Montfort. Il fut choisi, en 1270, par saint Louis, pour remplir les fonctions de régent du royaume pendant son absence. Il mourut en 1286. Voyez le P. Anselme, t. VI, p. 48. Suivant la lettre donnée par Matthieu Paris, p. 358, et reproduite plus haut, p. 415, note *a*, Simon aurait péri dans la défaite des croisés, à Gaza.

[m] Raoul de Clermont, frère de Simon, sieur d'Ailli, chevalier. Voyez le P. Anselme, *ibid.*

[n] Ce sire de Bove est appelé plus bas Robert. Suivant Philippe Mouskes, v. 28780, *édit. cit.* t. II, p. 604, il fut, avec Anseau de l'Isle, l'un des meurtriers de Florent IV, comte de Hollande.

[o] Voyez plus haut, p. 420, note *b*.

[p] Richard, vicomte de Beaumont, seigneur de Sainte-Susanne, mourut en 1249, suivant le P. Anselme, t. V, p. 582, et, d'après la lettre de Matthieu Paris, en 1239, à Gaza. Voyez plus haut, note *l*.

[q] Robert II Malet, sire de Graville, était fils de Robert Ier Malet et d'Alix d'Alençon. Il fut seigneur de Bernai. Il vivait encore en 1242. Matthieu Paris le fait périr à Gaza. Il eut pour femme Agnès de Tancarville.

[r] Matthieu II de Marli, fils de Matthieu Ier de Montmorency, sire de Marli, et de Mahaud de Garlande. Il épousa Mabille de Châteaufort. Sa mort est fixée, par le nécrologe de Port-Royal, au 2 avril 1249. Voyez le P. Anselme, t. III, p. 656.

[s] Guillaume II, le Bouteillier de Senlis, sieur de Chantilli. Il mourut, suivant l'*Histoire des guerres saintes*, dit Duchesne, pendant l'expédition du roi de Navarre en Palestine. Il avait épousé Alix, fille de Gui de Mauvoisin. Cette *Histoire des guerres saintes*, que cite Duchesne, n'est autre que la traduction française de Guillaume de Tyr et les continuations de ce livre.

[t] Ce personnage est appelé plus bas, ch. XXVIII p. 545, de Karni. Il appartenait sans doute à la maison de Charni, qui s'allia, au XIVe siècle, avec la maison de Vergi.

[u] Joinville le cite au nombre des chevaliers qui accompagnèrent saint Louis à la Terre sainte. Voyez *Hist. de France*, t. XX, p. 212. Il fut fait prisonnier à Gaza, ainsi que nous le verrons plus bas, ch. XXVIII.

[v] Gui Ier de Mauvoisin ou de Malvoisin, sire de Rosni.

[y] Ce chevalier fut pris à Gaza par les Musulmans.

[z] Voyez plus haut, p. 421 et note *a*.

A. 1239. Cornouaille, et assez d'autrez baronz et granz plantez de menu puesple[1] de la terre. Li baron de France, qui croisié estoient, deviserent que il mouvroient au passaige d'aoust, et coumanderent que chascunz s'atornast[2] selonc ce qu'il estoit d'avoir, d'armeurez, de[3] chevaux et d'autrez choses. Quant li passaiges aprocha[4], devant[5] ce que il deussient mouvoir, Fedriz, li empererez d'Alemaingne[6], envoia a elx, et leur manda que se il le[7] vouloient atendre .I. an que[8] senz faille il iroit ovec elx, et leur aideroit de tout son povair[9] la terre a conquerre. Quant li baron oirent ces mesaiges parler en tele maniere, si[10] en[11] furent tuit esbahi a merveilles[12], car il estoient tuit prest et apareillié[13] de mouvoir, et touz li autrez[14] pueplez ausinz[15] des pelerinz de[16] France. Quant il se[17] furent[18] conseillié, il[19] respondirent au mesaige Fedric, que pour avoir si grant aide con de si[20] puissant prince comme li empererez de Rome estoit, et par mer et par terre, que il[21] atendroient encore .I. an[22], maiz moult i auroient grant doumaige, et il[23] et li autre croissié. Quant li baron orent atendu cele année et li autre croissié[24] aussint, et li passaiges de l'autre[25] aoust aproucha[a], Ferdriz envoia aus baronz de rechief ses mesaiges[26], et leur manda qu'il avoit granz besongnez a faire et[27] que il n'estoit mie encorez[28] apareilliez de movoir. Mes se il le[29] vouloient atendre encorez[30] .I. an, adonques mouvroit[31] et iroit ovec elx senz faille. Li baron parlerent[32] ensemble, bien[33] virent, et aparcurent[34] et distrent a[35] leur conseil que ce n'estoit se baraz non et[36] guille et tricherie que li empererez de Rome[37] mandoit, pour ce[38] qu'il ne vouloit mie que li pelerin passassent[39] Oultre mer a son povair[40] pour guerroier les mescreanz[41] Mahommetoiz, qui estoient si ami et[42] si privé et si[43] acointé. Li baron respondirent au mesaige[44], que en nule maniere il n'atendroient[45] plus, et que grant doumaige i[46] avoient eu li pelerin de ce qu'il avoient tant atendu. Li mesaigier[47] s'en ralerent[48] a leur seigneur[49], et rienz ne firent de[50] leur besongne ne de ce pour qu'il i[51] estoient venu[b]. Li baron[52] et li pelerin de France murent et tuit[53] s'assemblerent[54] a Merseille au passaige d'aoust[c]. Aucunz en i ot, mes ce fu

[1] *Baronz et .X. grantment de l'autre pueple.* H. *Autre baron et grant planté de l'autre puple.* I. K. — [2] *S'atirast.* H. I. K. — [3] *Armeures et de.* I. K. — [4] *Aproucha un pou devant.* K. *Aproica.* H. — [5] *Avant.* I. — [6] *Li empereres de Rome.* K. H. I. K. — [7] *Le* omis par K. H. I. — [8] *Que* omis par K. — [9] *A son pooir.* H. I. K. — [10] *Oirent ces noveles, si.* K. *Oirent ce message parler, si.* H. I. K. — [11] *En* omis par H. I. K. — [12] *A merveilles* omis par K. H. I. K. — [13] *Estoient tout apareillié.* H. I. K. — [14] *Autres* omis par K. — [15] *Ausi.* K. *Ausinz* omis par H. I. K. — [16] *De la.* K. — [17] *Se* omis par K. — [18] *Si s'en conseillierent, et quant il s'en furent.* K. *Il furent.* H. I. — [19] *Si.* K. — [20] *Avoir l'aide* (*aide.* H.) *de si.* K. H. *Pour si grant aide que de si.* K. — [21] *Il* omis par K. — [22] *Prince et par mer et par terre comme estoit li empereres de Romme, il atendroient encore a mouvoir .I. an.* H. I. K. — [23] *Damage, et eus.* H. — [24] *Li autre croisié, qui par France estoient.* K. *Li baron et li autre pelerin orent atendu cele année.* H. I. K. — [25] *L'autre* omis par K. — [26] *Ses mesaiges* omis par K. — [27] *Et* omis par I. — [28] *Encorez* omis par K. — [29] *Le* omis par K. — [30] *Encore atendre.* K. H. I. K. — [31] *Lors mouveroit il.* H. *Movroit il.* I. K. — [32] *Quant li nostre croisié oirent ce, si s'assemblerent et parlerent.* K. — [33] *Et bien.* H. — [34] *Parcurent.* I. — [35] *En.* K. — [36] *Et* omis par I. — [37] *Trincherie. Et li empereres lor.* I. — [38] *Ce* omis par K. *Mandoit pour ce qu'il vouloit delaier et destorner la voie d'Outre mer pour ce.* H. I. K. — [39] *Alaissent.* H. K. *Alassent.* I. — [40] *A son povair* omis par K. H. I. K. — [41] *Pelerins.* K. — [42] *Et* omis par H. I. — [43] *Si privé et si ami.* K. — [44] *Aus messages.* I. K. — [45] *Maniere ne demorroient.* K. *Ne l'atendroient.* H. I. — [46] *I* omis par K. H. I. K. — [47] *Message.* H. I. K. — [48] *Revindrent.* K. *Alerent.* I. — [49] *A leur seigneur* omis par I. K. — [50] *Seigneur sanz riens fere.* K. — [51] *I* omis par K. — [52] *Besoigne lor seigneur. Li baron.* I. K. — [53] *Tuit* omis par I. — [54] *Ralerent et riens ne firent de la besoigne lor seigneur. Li baron de France murent et li pelerin, et s'assemblerent en la cité de.* H. *En la cité de.* K.

[a] Voyez Rainaldi, an. 1238, n° 37; Tillemont, t. II, p. 357; et la lettre de Frédéric au comte Richard, du 11 février 1238, dans Matthieu Paris, p. 314-315.

[b] Voyez Matthieu Paris, p. 348 et 350-351.

[c] Voyez Matthieu Paris, p. 348, et Sanuto, p. 215; et plus haut l'*Estoire d'Eracles*, l. XXXIII, ch. XLIV et p. 413, note *a*.

Sayfa 511

Oradan aşağıya, Torrens Cedron olarak adlandırılan Cedron Deresi akardı. Bu vadide Kral Josaphat'ın mezarı bulunuyordu ve vadi adını ondan almıştı. Cedron Deresi'nin ötesinde Yahudiler, çarmıha gerilmeden önce Efendimizi yakaladılar. Orası Efendimizin sık sık dinlendiği bir bahçeydi ve bu bahçede Efendimizin pederine "Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste" (Baba, mümkünse bu kase benden uzaklaşsın) diye dua ettiği Gethsemane kilisesi vardı. Oradan bir taş atımı ötede, Efendimizin terinin kan damlaları gibi yere damladığı yer bulunurdu. Gethsemane'de Yahudilerin Efendimizi yakalayıp bağladıkları bir taş gösterilirdi. Josaphat Vadisi'nin yakınında peygamber Zekeriya ile Yaşlı Simeon'un ve Piskopos Aziz James'in gömülü olduğu bir kilise vardı. Zeytin Dağı'nın tepesinden Efendimiz göklere yükseldi. Orada güzel bir kilise vardı ve Efendimizin göğe yükselirken bastığı ayak izleri görünürdü. Orada Aziz Pelagia'nın mezarının bulunduğu bir mağara vardı. Yakınlarda Efendimizin müritlerine "Babamız" (Pater Noster) duasını öğrettiği küçük bir şapel bulunurdu.
Kudüs'ten bir fersah ötede, "Cüzzamlı" Simon'un evi olan Bethany bulunurdu; Efendimiz burada Mary Magdalene'in günahlarını bağışlamış ve Lazarus'u diriltmişti. Oradan Efendimizin kırk gün kırk gece oruç tuttuğu Quarantaine Dağı'na gidilirdi. Dağın üzerinde İbrahim'in bahçesi vardı. Yakınında Eriha şehri yer alıyordu. Eriha'dan iki fersah ötede Ürdün Nehri akardı; Efendimiz burada vaftiz edilmişti.

Sayfa 512
Oradan bir günlük mesafede Crac kalesi ve David Kapısı'ndan Beytüllahim'e giden yol başlardı. Yol üzerinde Aziz Elias'ın yaşadığı bir kilise vardı. Beytüllahim yakınlarında Rachel'in mezarı ve Yakub'un tarlası bulunurdu. Beytüllahim'de Efendimizin doğduğu ve bir yemliğe konulduğu kilise vardı. Manastırın içinde Aziz Jerome'un mezarının bulunduğu bir mağara ve Masumlar Mezarlığı yer alırdı. Beytüllahim'den bir fersah ötede, meleğin çobanlara "Gloria in excelsis Deo" (En yüce olan Tanrı'ya şan olsun) diyerek Efendimizin doğuşunu müjdelediği bir kilise vardı. Beytüllahim'den biraz ileride Hanımımızın doğumdan sonra dinlendiği küçük bir şapel bulunurdu.
Beytüllahim'den güneye doğru, Hebron'a veya atalarımız Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Adam ve Eve'in eşleriyle birlikte gömülü olduğu Hebron şehrine gidilirdi. Yakınlarda Üçlü Birlik'in (Teslis) Abraham'a göründüğü yer vardı; onu üç kişi olarak gördü ama bir kişiye tapındı. Kudüs'ten bir fersah ötede Kutsal Haç'ın bulunduğu yer vardı. Oradan iki fersah mesafede Aziz John the Baptist'in doğduğu ve babası Zekeriya'nın bulunduğu St. Jean du Bois kilisesi yer alırdı. Oradan bir fersah ötede Efendimizin Paskalya günü müritlerine göründüğü Emmaus kalesi bulunurdu. Kudüs'ün iki fersah ötesinde, Lyon Mezarlığı olarak adlandırılan bir mağara vardı. Bu mağarada Kral Cosdroé zamanında 12.000 şehit öldürülmüştü.
Kudüs'ten güneye doğru yedi fersah mesafede, Efendimizin Samiriyeli kadınla konuştuğu Neapolis bulunurdu. Orada Abraham'ın oğlu Isaac'ı kurban etmek için çıkardığı dağ vardı. Oradan iki fersah ötede, Aziz John the Baptist'in başının kesildiği Sebastia şehri bulunurdu. Tozunun kutsal sayıldığı yer de oradaydı. Oradan on fersah doğuya doğru, Efendimizin suretinin değiştiği (tecelli) Tabor Dağı yer alırdı.

Yakınlarda Hermon Dağı veya Efendimizin dul kadının oğlunu kapının önünde dirilttiği Naym şehri bulunurdu. Doğuya doğru, Ürdün Nehri'nden gelen sularla beslenen Celile Denizi uzanırdı.

Sayfa 513
Efendimiz dirildikten sonra bu denizin kıyısında havarileriyle birlikte balık yemişti. Balığın kemiklerini yediği zaman kemikler eksiksiz kalmıştı. Sonra onları suya atmış ve balık canlanıp diğerlerinin arasına yüzerek gitmişti. Orada Efendimizin beş ekmek ve iki balıkla 5.000 kişiyi doyurduğu yer vardı; kadınlar ve çocuklar hariç artanlarla on iki sepet dolmuştu. Oradan doğuya doğru Nazareth şehri bulunurdu. Orası Gabriel'in Hanımımıza Efendimizi müjdelediği yerdi. Efendimizin yetiştiği ve Hanımımızın yaşadığı yer orasıydı. Çeşmenin suyunda Hanımımız Efendimizin bezlerini yıkardı. Çocukken Efendimiz bu çeşmeden su getirirdi. Mısır'dan döndükten sonra oradan su içmişlerdi.
Nazareth yakınlarında Celile'nin Cheanne (Kana) şehri vardı. Bu şehirde Efendimiz suyu şaraba dönüştürmüştü. Size bahsettiğim bu kutsal yerler, Kutsal Topraklar ve Vaat Edilmiş Topraklar olan Kudüs'tedir.
Şimdi size diğer uzak hac yollarını anlatacağız. Şam şehri yakınlarında, Kayadaki Meryem Ana (Sardenay) olarak adlandırılan bir kilisenin bulunduğu bir dağ vardı. Bu kilisede on iki rahibe ve sekiz keşiş bulunurdu. Orada Sardenay'lı Hanımımız olarak adlandırılan bir ikona vardı.

Sayfa 514
Bu kilisede ahşap bir levha üzerinde tasviri bulunuyordu. Bu levha bir arşın uzunluğunda ve yarım arşın genişliğindeydi. Bu levha üzerinde Kutsal Meryem Ana'nın resmi vardı ve ahşap üzerine oyulmuştu. Bu resmin neresinden olduğu bilinmeyen, kokusu en güzel merhemden (balzam) daha hoş olan bir yağ sızardı. Birçok insan bu yağla ovunur ve hastalıklarından kurtulurdu. Gözleri görmeyenler bu yağdan sürünce iyileşirdi. Bu kiliseye her yıl Ağustos ve Eylül aylarında düzenlenen iki büyük şenlikte birçok Sarazen gelirdi; dua eder ve adaklarda bulunurlardı. Bu tasvir Konstantinopolis'te yapılmıştı ve Kudüs patriği onu oradan getirmişti; bir rahibe onu istemiş, patrik de ona vermişti.
Tortosa'da Meryem Ana onuruna yapılan ilk kilise bulunurdu; Efendimiz zamanında Aziz Peter ve Aziz James tarafından başlatılmıştı. Beyrut şehrinde, İsa Mesih'in Yahudiler tarafından Efendimize hakaret etmek için tekrar çarmıha gerildiği küçük bir ikona vardı; onu böğründen mızrakladılar ve oradan kan ve su fışkırdı. Bu mucize üzerine birçok Sarazen Efendimize inandı; bu kan ve su ile hastaları meshettiler ve iyileştiler.
Mısır'daki Yeni Babil (Kahire) şehrinde bir çeşme vardı. Bu çeşmede Hanımımız, Kral Herod'dan kaçıp Mısır'a sığındıkları zaman Efendimizin bezlerini yıkardı. Bu çeşmeye Sarazenler büyük saygı gösterirdi. Gelip orada yıkanırlardı. Bu çeşmenin yanındaki tarlalarda gerçek merhem (balzam) yetişirdi. Kahire kalesinde bir palmiye ağacı vardı ki o meyve (hurma) verirdi. Meryem Ana bir gün bu palmiyenin altında

oturdu ve meyvelerinden yemek istedi. Ancak ağaç çok yüksekti ve onlara ulaşamıyordu ağaç onun ayaklarına doğru eğildi.

Sayfa 515
Ve Yüce Hanım meyvelerden aldı, sonra ağaç tekrar doğruldu. Oradaki Sarazenler bunu görünce çok şaşırdılar. Bazı Sarazenler o ağacı kestiler ama ertesi gün ağaç hiçbir kesik izi olmadan tekrar dimdik ayakta bulundu. Bunun üzerine o ağaca büyük saygı duydular.
BÖLÜM XII.
Agap Oğlu'nun kehanetinin önsözü.
Deniz aşırı Kutsal Topraklar'daki aziz yerleri ve hac yollarını, tıpkı o bölgelerin insanlarının barış zamanında gösterdikleri gibi duydunuz. O zamanlar büyük prensler Selahaddin tarafından fethedilen Kutsal Toprakları geri almışlardı. Ama size okuyacağım bu hikâye ve yazılanlar, Selahaddin zamanından önce gelenlerin bildikleri hakkındadır. Bu yazılanlara Sarazenler kehanet gözüyle bakarlar ve yazılanların her birinin gerçekleşeceğini söylerler; şimdi bunu dinlemek isteyenlere anlatalım.
BÖLÜM XIII.
Burada Agap Oğlu'nun kehaneti başlar.
Bu, Mahommet yasasına inanmayan Agap oğlu'nun kitabının açıklamasıdır. Bu Agap Oğlu bir hekim ve filozoftu. Yıldızların ve gezegenlerin hareketlerini astronomi ilmiyle izleyen bir filozoftu.

Sayfa 516
Ve şöyle diyordu: Kim bu hikâyeyi okursa bilsin ki, ben derin bir bilimle donatılmış olanlara bu kitabı yazmak için çok emek verdim. Bilge ve erdemli olmayan hiç kimse bir filozof olamaz. Ben bu kitabı putperestler için değil, krallar ve bilge kişiler için yazdım. Gelecekte Mahommet yasasını tutanların sonunu ve krallıklarının yıkılışını duyun. Bilin ki Batı'da, kalkan gibi yuvarlak ve bir mızrak kadar uzun kuyruğu olan bir yıldız belirecek. O zaman Arap diyarlarından bir bayrak çıkacak. Ve ondan sonra on bir soylu adam gelecek ve dağların üzerinde hüküm sürecekler. Savaşsız uzun süre hükmedecekler. Ve ondan sonra evlerine dönecekler.
Onların yönetiminin başında, Allah'a hiç inanmayan yirmi bir kral gelecek ve Balboiz şehrini yıkacaklar. O zaman dinsiz, utançsız ve suçsuz bir adam gelecek ve kendi oğullarını, kızlarını ve evlerini çok küçük bir bedel karşılığında satacak. Ve ondan sonra sarı bir bayrak taşıyan bir adam hüküm sürecek. Gözleri siyah olacak, konuşmaları acı ve kederli olacak. Düşmanlarını yenecek ve Şam'ı alacak. Birçok baş kesilecek. Ve kendi soyundan bir adam ona yardım edecek ve Trablus şehrine inecek. Ve o gün o krallığın insanları için çok kötü olacak. Ey Quannahatin! Sana yazıklar olsun, senin için ağlamak istiyorum; çünkü senin düklerin birer kamış gibi sürüklenecek ve şövalyelerini mahvedecek, cesurlarını korkak yapacak. Ey Ascalon! Senin içinde ve kemiklerinde, zenginliklerinde ve kalelerinde ne kadar acı var. Çok ağırlaşacaksın ve senden geriye sadece izlerin kalacak. Ve sarı bayrak taşıyan o kişi

Daron'u, Beyrut'u ve Sayda'yı alacak. Ve o zaman birçok ev sahipleri önünde harap olacak ve birçoğu ayaklarının altına alınacak.

Sayfa 517
Önünde ne bir şehir ne de bir kale dayanabilecek. Ey Arabe! Senin için üzüntü var, çünkü kimse seni savunamayacak, sadece Tanrı hariç. Ey Kudüs! Senin için üzüntü var, çünkü halkın senin başına toplanacak ve seni küçük bir bedele satacak. Ey Acre! Senin için üzüntü var, çünkü senin toprakların büyük ve ağır bir ıstırap içinde olacak. Evlerin büyük katliamların kanıyla ıslanacak. Ey kıyılar! Ey Acre'nin ovaları! Yazık size! Kan nehirleri sizin üzerinizden akacak ve aranızda binlerce kadın ölecek. Nehrin rengi her birinizin kanıyla kırmızıya dönecek. Birçok gemi denizde batacak ve parçalanacak. Ve birçoğu denizden gelen fırtınayla yok olacak. Sonra bir kral inecek ve orada ölecek. Ve sonra soylu ve akıllı bir lider gelecek, başında bir taç olacak ve Acre'yi güç kullanarak alacak. Ve o zaman halktan hiç kimse esarete düşmeyecek. Ama sarı bir bayrak taşıyan kişi Kudüs'ü kurtarmadan önce bana hiçbir şehir dayanamaz. Ben ona öyle iyi öğütler verirdim ki, eğer beni dinleseydi bu Tanrı'nın dileği olurdu.
BÖLÜM XIV.
Aynı konu üzerine.
Bundan sonra, yedi, sekiz, dokuz yıl ve diğerinin yarısı geçtiğinde, Türkler yedi yıl boyunca sahip oldukları toprakların yarısını kaybedecekler. Çünkü sarı bayrak taşıyan o kral ve deniz aşırı gelenler Mısır'da toplanacaklar, tıpkı daha önce yaptıkları gibi. Ve gök gürültüsü gibi ilerleyecekler. Ve yollarında hiçbir şey onlara karşı duramayacak. Ve sıska insanlar her şey onların komutası altında olacak.

Sayfa 518
Ve onun hükmü kralların hükmü üzerinde olacak ve herkes ona itaat edecek. Ve bu harika bir şey değil; çünkü tüm halklar onun komutası altına girecek ve bu Tanrı'nın bir buyruğu olacak; çünkü o tüm düşmanlarını yenerek zafer kazanacak. Türkler tüm hakimiyetlerini kaybedecekler. Tanrı bunu böyle belirledi ve sağladı. Ve haziran ayı geldiğinde krallıklar ve sadakatleri yok olacak. O zaman diyecekler ki, bu insanlar bilgedir. Ben yalan söylemiyorum; çünkü bu dinsiz halklar birbirlerine karşı savaşacaklar. Ve paganların kralları titreyecek ve önünde diz çökecekler. Ey Damietta! Senin için üzüntü var, kapılarına kadar gelecekler. Bu zayıf adamın elinden ne kadar acı çekeceksin. Güzelliğin nerede? Tatlı meyvelerin nerede? Soyluluğun ve palmiye ağaçlarının yüksekliği nerede? Elbette hepsi kesilecek. Ve Kahire şövalyelerine ne kadar acı düşecek; çünkü develerin pazarına kadar olan her yerde savaşlar olacak ve savaşlar sürecek. Ve her kim onları görürse çığlık atacak. Ve doğan çocuklar acı ve yaşlılık içinde olacaklar. Ve gökteki kuşlar ölülerin cesetleriyle doyacak. Ve Kahire şehri yıkılacak. Ey Mısır! Senin için üzüntü var, çünkü çıplak kalacaksın ve yakılacaksın. Ve o zaman Mısır, Kudüs'ten daha çok yıkılacak ve kral devrilecek. Tüm dünya buz gibi donacak. Ve Mısır'ın zavallılığı için büyük bir yas olacak. O zaman Nil ve Xuan gibi büyük Mısır şehirleri yok olacak. Ve bir nehir bir dağdan aşağıya doğru süzülecek. Ve Şam'ı ve diğer tüm şehirleri alacak olan soylu

bir adam gelecek. Ey Champagne'den gelenler! Gelin ve ağlayın, çünkü evlerinizde birçok adam kesilecek. Ve bu sürenin sonunda birçok şey harika ve sefilce olacak.

Sayfa 519
Ve o yerde toplanacaklar ve Mısır topraklarının nasıl fethedildiğini görecekler. Firavun'un krallığı yıkılacak, Mısır ve Suriye evsiz kalacak. Ve orada vahşi hayvanlardan ve çalılıklardan başka bir şey görünmeyecek. Ve sonra Mağribi ve La Chameille kaleleri fethedilecek ve yıkılacak. Ve Mahommet yasası lanetlenecek ve ona büyük acılar gelecek. Ve Araplar yok edilecek ve güçleri tükenecek. Ve Batı'dan kar gibi beyaz bir kişi gelecek. Ve çalılıklarda birçok adam bulunacak. Ve yedi gün yedi gece boyunca insanlar büyük bir sefalet içinde ağlayacaklar. Ve kuzeyden yedi kral gelecek. Ve o zalim zamanda birçok şey yıkılacak. Ve bir ses duyulacak. Ve krallar diyecekler: "İşte o meşhur deve." Ve orada içecek berrak bir su bulamayacaklar. Ve ondan sonra Deccal görünecek ve birçok insan daha önce hiç görmedikleri bir halde ölecek. Ve Nil Nehri her zamankinden daha çok taşmayacak. Ve kötüler iyiyle karışacak. Ve bu üç buçuk yıl sürecek. Ve Batı'dan bir yıldız doğacak ve ondan sonra artık hiçbir şey söylenmeyecek, sadece Efendimiz İsa Mesih'in yolu hakkında konuşulacak. Ey dostlar! Size söylediğim bu iyi şeyleri duyun, çünkü onlar bilge hocalardan gelmiştir ve onları benim gibi duyun. Ve her ne kadar o kalsa da, bu kitapta anlatılanlardan başka bir şey olmayacaktır. Agap Oğlu'nun kitabının açıklaması burada biter.
Belbes şehrini yıkanlar, Kudüs kralı Amauriz'di. Sarı bayrağı taşıyan Selahaddin'di. Soyuna yardım eden ise kardeşi Saphadin'di. Selahaddin Şam'ı aldı ve Trablus'u kuşattı. Ve Ascalon kalesini kuşatıp yıktı. Acre'yi de aldı. Ve Daron, Sayda, Beyrut ve Kudüs'ü ve tüm Vaat Edilmiş Toprakları fethetti. Kudüs'ü Selahaddin'den geri alan o kral, Fransa kralı Philippe idi. Acre'yi güç kullanarak alan ve halkı öldüren o kral, İngiltere kralı Richard idi. Selahaddin'in taşıdığı sarı bayrağı indirecek olan odur. Bu olaylar tarihte böyle anlatılmıştır.

Sayfa 520
BÖLÜM XV.
Selahaddin ve mülksüz bırakılan mirasçıları hakkında.
Selahaddin birçok insanı mülksüz bıraktı ve kendisinden önce gelen tüm dinsiz Mahommetçilerden daha fazla toprak fethetti. Çok uzun süre yaşadı ve birçok fetihte bulundu. Ve öldüğü zaman çocukları o kadar küçüktü ki, Kudüs patrikleri ve Roma havarisi (Papa) III. Innocentius, Selahaddin'in onlardan aldığı toprakları, kaleleri ve krallıkları dinsiz prenslerin isimlerini bularak öğrenmek istediler. Patrikler bu konuda araştırma yapıp Papa'ya mektup gönderdiler ve durumu şöyle anlattılar:
Selahaddin'in iki soylu adamı vardı. Biri Selahaddin idi, diğeri ise kardeşi Saphadin idi. Selahaddin öldü ve on beş oğul bıraktı. Saphadin hepsini öldürttü, sadece bir tanesi hariç; o da kaçarak kurtuldu. Selahaddin'in sahip olduğu tüm toprakları Saphadin aldı. Hala hayatta olan ve Coradin olarak adlandırılan biri hariç, Halep topraklarını, kalelerini, şehirlerini ve onlara bağlı her şeyi Saphadin'in soyu elinde tutuyordu. Saphadin on üç oğul bıraktı. Onlara yedi büyük toprak ve diğer altı büyük

gelir (rant) verdi. En büyük oğlu Saphadin'e Quemerez Malealinz verildi. O, Mısır'ın tüm topraklarına, Kahire, Babil, İskenderiye, Damietta ve tüm bağlı yerlere sahipti. Ve Saphadin öldüğünde, o tüm kardeşlerinin üzerinde hüküm sürdü. İkinci oğlu Coradin idi. Ona Şam ve Kudüs ve tüm Vaat Edilmiş Topraklar ve krallığa bağlı her yer verildi.

Sayfa 521
Üçüncü oğlu Gimelle olarak adlandırılan tüm toprakları ve çevresindeki her şeyi aldı. Dördüncü oğlu Mehemodom idi; ona Ayse krallığı ve tüm eklentileri verildi. Beşinci oğlu Mehelchissemaphat idi; ona Sarro krallığı ve tüm eklentileri verildi. Altıncı oğlu Melchisenech idi; ona Baudas (Bağdat) krallığı ve tüm eklentileri verildi. Yedinci oğlu Salafaz idi; ona krallık verildi ve babası ona her yıl iki yüz bin besant göndermesini emretti. Saphadin'in diğer dokuz oğlu tüm mirasa ve Kudüs ile Efendimizin Tapınağı'nın sunularına sahipti. Bu sunular her yıl otuz bin besant tutuyordu. Onuncu oğluna Mekke şehrindeki Mahommet tapınağının tüm gelirleri ve sunuları verildi. Bu gelir her yıl yirmi bin besanttı. On ikinci ve on üçüncü oğullarına Nil Nehri'nin kollarından gelen gelirler verildi ki bu gelir her yıl Ağustos ayında Mısır topraklarını sular ve kırk bin besant değerindeydi. Tüm bu gelirler Selahaddin tarafından fethedilmişti ve Saphadin bunlara sahip olmuştu. Ve denir ki, Selahaddin'in kardeşinin çocukları ona hiçbir şekilde yardım etmemişlerdi.
BÖLÜM XVI.
Saphadin ve mirasçıları hakkında. Hikâye devam ediyor.
Saphadin atına binerken başı kırmızı bir ipekle örtülü olurdu. Oğullarını görmeye gittiğinde ona büyük bir saygı gösterilirdi. Atının ayakları dibine kapanır ve onu saygıyla selamlarlardı; diz çöküp ayaklarını ve ellerini üçer kez öperlerdi.
Sayfa 522
Atından indiğinde her biri kendi yoluna giderdi; eğer o isterse yanından ayrılırlardı. Her birine altın bir yüzük gibi güzel hediyeler verirdi. Saphadin yüzünün görünmesine izin vermezdi; yılda sadece üç kez açıkta görünürdü. Sarayının salonunda, kapıyı koruyan iki yüz silahlı muhafız bulunurdu. Çok zengindi. İkinci gün tercümanlar gelirdi; Saphadin onlara işlerini ve neden geldiklerini sorardı. Onları dinler ve sonra cevap verirdi. Üçüncü gün Saphadin'in huzuruna yabancı elçiler gelirdi. Ama yabancı hiç kimse ona yaklaşamazdı. Saphadin'in huzuruna birçok soylu gelirdi; sanki onun tebaasıymış gibi davranırlardı. Saphadin sarayında oturur ve her şeye bakardı. Hiçbir zaman çocuğu olmamıştı; kendisine hizmet eden ve Saphadin'in haremini koruyan hadımlar vardı. Hiç kimse ona yaklaşmaya cesaret edemezdi, aksi takdirde hemen öldürülürlerdi.
Saphadin tüm Hıristiyanları mülksüz bırakmıştı. Ama bu Hıristiyanlar mülksüz bırakılmalarına rağmen barış içinde yaşamıyorlardı; çünkü Sarazenler Tanrı'ya ve akla karşıydılar.

Sayfa 523
BÖLÜM XVII. Hassasiz (Haşhaşiler) ve liderleri hakkında.

Şam ve Antakya topraklarında Hassasiz denilen bir topluluk vardı. Bu dinsiz Mahommetçiler domuz eti yerler, anneleri, kız kardeşleri ve kızlarıyla ilişkiye girerlerdi. Dağlarda yüksek kalelerde yaşarlardı. Bu topraklar vahşi hayvanlarla doluydu. Bu topluluktan herkes çok korkardı; çünkü onlar nedensiz yere insan öldürürlerdi. Liderlerinin birçok sarayı ve yüksek surlarla çevrili bahçeleri vardı. Buraya sadece bir yerden girilebilirdi. Liderleri çocukları burada büyütür ve onlara diller öğretirdi. Onlara liderlerine itaat etmeyi ve onun komutasından çıkmamayı öğretirlerdi. Onlara eğer bu şekilde davranırlarsa cennete gideceklerini söylerlerdi. Liderleri birini öldürmelerini istediğinde hiç çekinmeden giderlerdi. Eğer liderleri onlardan birini öldürmesini isterse, o kişi bunu büyük bir şeref sayardı. Onlara liderleri tarafından keskin bir bıçak verilirdi ve kimi öldürmeleri istenirse gidip onu öldürürlerdi.

Sayfa 524

Eğer kaçıp liderlerine dönebilirlerse büyük bir onur ve ödül alırlardı onur, büyük hakimiyet ve zenginlik içinde barış içinde yaşarlardı. Ve eğer yakalanıp öldürülürlerse, ruhlarının doğruca cennete gideceğine inanırlardı.

BÖLÜM XVIII.

Bağdat Halifesi hakkında.

Bu dinsiz Mahommetçilerin "Bağdat Halifesi" dedikleri bir liderleri vardı. O, kendi yasalarına göre yaşayanların hem dini hem de dünyevi lideriydi. Ayda bir veya iki kez halkın arasına çıkardı. Onlara bağışlamalar ve izinler verirdi; tıpkı Roma havarisinin (Papa) Hıristiyanlara yaptığı gibi. Halife bir yere gittiğinde tüm tebaası ona itaat ederdi. Halife atına biner ve bir hacı gibi Mahommet'in Mekke'deki tapınağına giderdi. Orada Mahommet'e kurbanlar sunarlardı. Bu işler bittikten sonra büyük bir görkemle geri dönerdi. Tüm Sarazenler ona büyük bir saygı gösterirdi; onun önünde diz çökerler ve ona bir tanrıymış gibi taparlardı. Halife Bağdat şehrinde otururdu ve tüm dinsizliğin başıydı.

Sayfa 525

Roma havarisinin (Papa) tüm Hıristiyanlığın başı olması gibi. Bu Mekke şehrinde dinsizlerin en büyük hac yerleri vardı; Mahommet orada kendi yasasını duyurmuştu. Bu dinsizler oraya hacca gidince günahlarından arındıklarına inanırlardı; tıpkı Hıristiyanların Kudüs'e hacca gitmesi gibi. Şimdi bu hikâyeye geri dönelim ve bunu duymak isteyenlere anlatalım.

BÖLÜM XIX.

Almanya imparatoru Fedric'in kötülüğü hakkında.

Size daha önce bahsettiğimiz gibi, Hıristiyanlar Kutsal Toprakları ellerinde tutarken orada birçok güzel kilise, manastır ve şapel vardı. Ama Sarazenler bu toprakları fethettikten sonra hepsini yıktılar ve yerle bir ettiler; sadece Kutsal Kabir Kilisesi'ni yıkmadılar. Diğer kiliseleri yıktılar çünkü oradan büyük gelir elde ediyorlardı. Hacılardan her gün vergi alıyorlardı. Patrikler ve Papa bunu görünce onları aforoz ettiler. Sarazenler Kutsal Yerlere gidenlerden aldıkları vergiyi bırakmadılar. Efendimizin Tapınağı'nda bu dinsizler Mahommet'e tapıyorlardı.

Sayfa 526
Fedric'in sultanla yaptığı barış hâlâ devam ediyordu. Fedric Kutsal Yerlerin kiliselerini onarmadı, halkı güçlendirmedi. Aksine dinsizlere büyük bir sevgi ve yakınlık gösterdi. Mahommetçileri kendine oda hizmetçisi yaptı ve onları çok yakınına aldı. Kendi eşlerini korumaları için hadımlar tuttu. Birçok kez Sarazenlerin adetlerini ve yasalarını uyguladı. Sarazenlerden elçiler geldiğinde onlara büyük hediyeler verirdi. Bu durumu gören havariler ve Hıristiyanlar ondan şüphelenmeye başladılar; onun Mahommet yasasına inandığını düşündüler. Bazıları onun gerçekten inanmadığını, sadece gizlice böyle davrandığını söylüyordu. Hatta onun Yahudileri, İsa Mesih'i, Hıristiyanları ve Mahommet'i aşağıladığını söylediler.
BÖLÜM XX.
Navarre Haçlı Seferi ve Fransa'dan giden diğer Hıristiyanlar hakkında.
Papa, Fedric'in Kutsal Toprakları dinsizlerden kurtarmak için hiçbir şey yapmadığını gördü.

Sayfa 527
Bu yüzden tüm Fransa'ya bir emir gönderdi İngiltere'ye ve Hıristiyan aleminin diğer bölgelerine haçlı seferi için vaazlar verildi. Birçok kişi bu davete uydu. Fransa'da Champagne kontu Thibauz, Navarre kralı, Bretagne kontu Pierre Mauclerz, Maçon kontu Jehan, Monfort kontu Amauriz, Bourgogne dükü, Bar le Duc kontu, Joingni kontu, Grand Pré kontu, Sancerre kontu, Clermont kontu, Boves kontu Raoul ve kardeşi Robert, Beaumont kontu Richardz, Mailly kontu Mahiz, Sanliz kontu, Quierem kontu Estienne, Nanteuil kontu Phelippes, Mauvoissinz kontu Guiz, Aubeville kontu Girarz ve Gilles d'Arsies haça katıldılar. Birçok şövalye ve halktan insan bu sefere dahil oldu. İngiltere'de de kralın kardeşi Richardz ve diğer birçok soylu Cornwall ve diğer birçok baron ve halk bu sefere katıldı.

Sayfa 528
Fransa baronları Ağustos ayında yola çıkmaya karar verdiler. Hazırlıklarını yaptılar. Bu sırada Almanya imparatoru Fedric onlara haber gönderdi ve kendisini beklemelerini, onlara yardım edeceğini söyledi. Baronlar bu mesajı duyunca çok sevindiler; çünkü imparatorun yardımıyla Kutsal Toprakları daha kolay fethedeceklerini düşündüler. Fransızlar onu bir yıl beklediler. Ancak o yılın sonunda Fedric yine aynı mesajı gönderdi ve hazırlıkların henüz bitmediğini söyledi. Baronlar bir yıl daha beklediler. Ancak imparatorun aslında onları oyalamak istediğini ve Kutsal Topraklar'a gitmelerini istemediğini fark ettiler. İmparatorun Sarazenlerle gizli bir dostluğu vardı. Baronlar bu durumu anlayınca birbirlerine danıştılar ve imparatorun onları kandırdığını söylediler. Elçiler geri döndü ve baronlar Mısır ve Suriye'ye gitmek üzere Marsilya'da toplandılar.

A. 1239.

pou, qui s'en alerent par Lombardie passer en Puille. Thiebauz li[1] quenz de Champaingne et roiz de Navarre[2], et prez que tuit[3] li autre baron de France que nouz[4] avonz ci[5] devant nommez, et tuit li autre pelerin[6] qui a Marseille estoient, qui porent passer, entrerent es nes qui apareilliees estoient. Li voille furent levé et se mistrent a la voie tout maintenant qu'il virent qu'il orent[7] bon vent. Assez i ot de la povre[8] gent, qui ne porent passer pour la povreté[9], li autrez par maladies et par essoingnez de leur corz. Quant l'estoire et la navie des pelerinz[10] fu a .II. jornees d'Acre, si comme li maronnier[11] disoient, une grant[12] tormante leva en la mer, qui[13] durement les esparpilla[14] qu'il[15] cuidierent tuit estre[16] pardu. Cele tempeste gita celle navie, et fist flatir par force en diverses illes de mer, en Chypre[17], en Sezile, en Corsique et[18] en Sardainne[19]. N'i ot nulles nes peries[20] par la grace de Dieu que on ne[21] puist aparcevoir[22]. En Sezile s'aresterent tant que la merz fu acoisiée. Tantost con la mer fu[23] acoisiée, il entrerent es nez, et leverent leur voilles, et orent bon vent et ariverent en pou de tenz au port d'Acre[24]. Ne demora guairez que il furent tuit arrivé, et[25] tuit assemblé en la cité. Et[26] furent moult[27] granz genz. Une partie s'en[28] hesberga dedenz la ville, et l'autre partie se loja deforz. Einsint se reposerent et rafreschirent une[29] piece pour les granz annuiz, et les[30] granz poourz et les granz perilz qu'il avoient euz en[31] la mer.

CHAPITRE XXI.

Coumant li Sarrazin abatirent la Tour David.

Quant li Sarrazin sorent qu'il ot[32] si grant planté de Crestienz arrivé[33] a Acre, il se douterent durement. Il assemblerent au[34] plus tost qu'il porent recueillir gent[35] a pié et a cheval, et s'en[36] alerent tout droit verz la[37] cité de Jherusalem, ou il n'avoit nulle fermeté forz que[38] seulement le donjon de la ville, que l'en apeloit la Tour David. Li Crestien avoient[39] coumencié a fermer[40], de leur ausmosnes que il[41] metoient[42], la cité par deverz la porte Saint Estienne, et avoient fait .I. pou del[43] mur, et ne sai quantes tornelles. Mes tantost comme[44] li Sarrazin vindrent la, il abatirent tout et ruerent en .I. mont[45]. Il assistrent[46] la Tour David, et firent assaillir[47] de toutes parz. .I. pou de genz qui dedenz estoient;

[1] *Li* omis par B. I. K. — [2] *Rois de Navarre* omis par K. — [3] *Tot.* I. ici et plus bas. — [4] *Nous vous.* K. — [5] *Ci* omis par K. I. K. — [6] *Pelerin* omis par B. — [7] *La voie tantost com il orent.* B. I. K. — [8] *Menue.* K. — [9] *Por leur povreté.* K. *Par povreté.* B. K. *Assez y ot de la povreté.* I. — [10] *Des pelerins* omis par I. K. — [11] *Marinier.* K. B. I. K. — [12] *Si grant.* B. — [13] *Qui si.* K. B. I. K. — [14] *Appareilla.* I. — [15] *Qui.* F. K. — [16] *Estre tuit.* K. *Tantost estre tout.* B. *Tantost estre.* I. *Estre tout.* K. — [17] *En Chypre* omis par K. — [18] *Et* omis par K. — [19] *Sardine.* I. — [20] *Ne n'y ot nulle perie.* I. K. — [21] *L'en i.* K. *Ne* omis par B. I. K. — [22] *Parcevoir.* I. — [23] *Fu* omis par K. — [24] *A Acre en pou de tenz.* K. *Au port de la cité d'Acre.* B. I. *Au port de cele cité d'Acre.* K. — [25] *Et furent.* K. — [26] *Furent tuit arrivé et tuit assemblé en la cité. Et* omis par K. — [27] *Cité. Moult furent.* K. — [28] *Se.* I. *S'en* omis par K. — [29] *Refreschirent une grant.* I. K. — [30] *Por les.* B. — [31] *Eus en* omis par K. — [32] *Avoit.* B. — [33] *De gent arrivée.* B. — [34] *Gent au.* K. *Au* omis par B. I. K. — [35] *Recueillir gent* omis par K. *Porent toutes les gens que il porent avoir (avoir et.* B.). B. I. K. — [36] *Et si.* B. I. K. — [37] *En la sainte.* B. I. *En la.* K. — [38] *Que* omis par B. I. K. — [39] *L'avoient.* B. — [40] *A fermer* omis par K. — [41] *Il i.* B. I. K. — [42] *Metoit.* K. — [43] *.I. peu de.* I. K. — [44] *Tantost que.* B. I. K. — [45] *Les abatirent et ruerent tout a terre.* I. K. — [46] *Il l'abatirent et ruerent tout a terre. Il assistent.* B. — [47] *Et l'assaillirent.* K.

A. 1239.

il[1] se deffandirent au[2] mielx qu'il porent, et[3] tant, que li Sarrazin se traistrent arrierez et laissierent l'assaut. Li bailliz[4] l'empereour Ferdric[a] avoient malvaisement garni le chastel de genz et[6] de viandes, et[7] d'armeurez, et[8] d'anginz et de toutes manierez de choses qui apartiennent au[9] chastel deffendre. Li Sarrazin aparcurent bien ces choses et bien sorent que il ne se pourroient longuement tenir[10], car il estoient trop[11] mauvaisement garni. Il firent parler a elx et leur offrirent, que se il vouloient randre le chastel, que il les feroient[12] conduire[13] sauvement elx et[14] leur fames et[15] leur enfanz, et toutes leurz choses jusques a la[16] Crestienté. Mes bien le[17] seussient il, que il savoient bien leur meschiez, et que se[18] il les prenoient par force, que il[19] n'auroient ja[20] raencon qu'il ne fuissient[21] tuit occis, et[22] que ja n'en eschaperoit piez. Li Crestien, qui estoient dedenz la tour[23], virent bien[24] que il ne savoient de quoi deffandre, et que il n'avoient que[25] boivre ne que mangier, et[26] que il seroient .I. de ces jourz ou priz ou afames et[27] tuit mis a l'espée. Il[28] s'acorderent bien prez que tuit[29] a ce que li Sarrazin leur offrirent[30]. Il issirent[31] forz[32] de la fortresce et geterent fors[33] toutes leur choses, et[34] li Sarrazin les firent conduire[35] a sauveté et bien leur tindrent leur[36] convenances. Quant li Sarrazin orent la Tor David et la fortresce[37], il i[38] mistrent tanstost les mineeurz et firent tanstost[39] la tor et la fortresce fondre et agravanter[40] jusques en terre. Les perrierez[41] estoient si granz que tuit[42] s'en merveilloient. Ele estoit si fort maconnée a chauz et[43] a cisment[44] et a arainne[45], et les pierrez soudees a plonc et a grosses bandes de fer acroschiez[46] d'une part et d'autre, que a trop grant painne et a trop grant force la[47] porent ruer[48] jus. Einsint fu abatue la Tour David que des lorz[49] qu'ele avoit esté faite jusqu'a celui tenz avoit touz jourz duré, et par paiz et par guerre de paienz et[50] de Juif, et[51] de Sarrazins Mahommetoiz, et de Crestienz et de toutes[52] manierez de genz. Ce fu fait en[53] l'an de l'Incarnacion Nostre Seigneur .M. et[54] .CC. et[55] .XXXIX.[56] anz[a]. Adoncques estoit apostoles de Rome, Gregoires[57] le Noviesmes[58 b]; emperierez de Rome, roiz d'Alemaingne et[59] de Sezille et[60] de Puille et[61] de Kalabre et[62] de la

[1] *Il* omis par B. B. I. K. — [2] *Le.* B. I. K. — [3] *Et* omis par B. I. K. — [4] *Baillieu.* I. K. — [5] *Fedric l'empereur.* B. — [6] *Et* omis par B. I. K. — [7] *Et* omis par B. I. K. — [8] *Et* omis par B. B. I. K. — [9] *A.* B. B. I. K. — [10] *Et sorent que cil ne se pooient tenir.* B. I. K. — [11] *Trop* omis par B. I. K. — [12] *Feroit.* K. — [13] *Chastel, il les conduiroient.* B. — [14] *Et* omis par B. I. K. — [15] *Et* omis par B. I. K. — [16] *La* omis par K. — [17] *Le* omis par K. — [18] *Que se* omis par K. — [19] *Force, bien seussent il qu'il.* K. *Il.* I. — [20] *Ja la.* B. — [21] *Fussent.* K. I. *Fuissent.* K. — [22] *Et* omis par B. I. K. — [23] *Qui estoient dedenz la tour* omis par I. — [24] *Bien* omis par K. — [25] *Mes que.* K. — [26] *Et* omis par K. — [27] *Afamez ou pris et.* K. *Aucun jor affamé (aucun afamé.* K.) *ou pris par force et.* B. I. K. — [28] *Il* omis par B. I. K. — [29] *Prez que tuit* omis par B. I. K. — [30] *Offroient.* B. I. K. — [31] *Il istrent.* K. — [32] *Fors* omis par K. B. I. K. — [33] Leçon de K. B. I. K.; F. omet *geterent fors.* — [34] *Et* omis par B. I. K. — [35] *Mener.* K. — [36] *Leur tindrent bien leur.* K. *Leur* omis par B. I. K. — [37] *Les forteresses.* B. — [38] *I* omis par K. — [39] *Tantost* omis par B. I. K. — [40] *Et agravanter* omis par K. *Cravanter.* B. I. K. — [41] *Pierres.* K. B. I. K. — [42] *Touz.* I. *Tout.* K. — [43] *Et* omis par I. K. — [44] *Ciment.* K. I. K. — [45] *Et a arainne* omis par K. *Harenne.* I. K. — [46] *Atachiez.* K. *Et acrochiez.* I. K. — [47] *Le.* B. — [48] *Abatre.* B. I. K. — [49] *Des puis.* B. *Des donc.* I. — [50] *Et* omis par B. I. K. — [51] *Juis et de Crestiens, et.* K. *Et* omis par B. I. K. — [52] *Toutes autres.* B. I. K. — [53] *En* omis par K. *Fait en* omis par I. K. — [54] *Et* omis par K. B. I. K. — [55] *Et* omis par K. — [56] *.XL. .C. et trante nuef.* I. — [57] *Gringoires.* B. I. *Grigoires.* K. — [58] *Nueviesmes.* B. I. *Nuevismes.* B. K. K. — [59] *Et* omis par B. I. K. — [60] *Et de Puille et de Sezille.* K. *Et* omis par B. I. K. — [61] *Et* omis par B. I. — [62] *Et* omis par B. I. —

[a] Suivant M. Reinaud, *Extraits des historiens arabes*, p. 440, et Aboulféda, *Extraits*, p. 115, ce fut après la défaite des Chrétiens à Gaza que le prince de Karak, Malek-Naser-Daoud, fit raser les murailles de Jérusalem et la tour David, qui était restée debout jusqu'à cette époque. Ce prince, si l'on en croit les historiens arabes, loin d'accorder un sauf-conduit aux Chrétiens qui se trouvaient dans Jérusalem, fit massacrer tous ceux qu'il rencontra dans cette ville.

[b] Grégoire IX. Voyez plus haut, p. 359, note *h*.

A. 1239.

Sainte[1] Terre de Jherusalem Ferdric[a]; roiz de France Looyz li quarz[b]; roiz d'Angleterre, Henriz[c]; royz de Navarre, quenz palatins de Brie et de Champaingne[2], Thiebauz[d]; arcevesques de Rainz Henriz[3 e].

CHAPITRE XXII.

Coumant li olz de la Crestienté s'esmut por aler fermer Escalonne.

Li olz des Crestienz, qui estoit a Acre, oi la novelle que li mescreant[4] avoient abatue la Tour David. Moult en furent corroucié tuit cil qui la estoient. Quant il se[5] furent .I. petit reposé[6] pour les mesaisses[7] qu'il avoient souffertes en la mer, par la volanté de touz les baronz fu acordé que il prandroient .I. jor dedenz[8] la cité d'Acre ou tuit li baron croissié et tuit li prelat et tuit li baron[9] de la terre de Sulie[10] s'assemblerent et esgarderent en quele maniere[11] il porroient mielz faire le preu de la Crestienté. Li jourz vint qui mis i estoit[12]. Il assemblerent[13] touz les granz[14] homes qui venir[15] i porent. La fu Thiebauz li[16] roiz de Navarre, et[17] quenz de Champaingne, et tuit[18] li autre baron de France[19] que nous vous avonz devant nommez, forz Jehanz de Bretaigne[20], le[21] conte de Mascon qui morz estoit[22]. De la terre d'Outre mer i estoit[23] li patriarches[24 f] et[25] li arcevesques[g] de Sur, et[26] li evesques[h] d'Acre, li quenz Gautierz[i] de Jaffe, et[27] li granz coumanderrez du Temple, et[28] li granz mestrez[k] de l'Ospital Nostre Dame des Alemenz. Assez i ot des autrez que nous ne savonz mie nommer. Quant il furent tuit assemblé, maintez paroles i ot dites, et maintes raissonz contees[29]. Et[30] a celui

[1] *Sainte* omis par K. — [2] *Quens de Champaigne palatins de Brie.* K. *Quens de Champaigne, de Troies et de Brie.* B. *Quens de Champaigne et de Troyes et de Brie.* I. K. — [3] *Henriz* omis par B. I. K. — [4] Leçon de K. B. I. K. *Crestien.* F. — [5] *Se* omis par B. I. K. — [6] *Peu reposé.* K. B. *Pou reposés.* I. K. — [7] *Leur mesaises.* K. *Les mesaises.* B. — [8] *Jour ou tuit s'assembleroient dedans.* K. — [9] *Li bais.* I. K. — [10] *Sarie.* B. I. K. — [11] *D'Acre, baron, prelat et croisié et esgarderent maniere.* K. — [12] *Qui mis i estoit* omis par B. I. K. — [13] *Crestienté, et eslirolent un des barons, qui seroit chevetaigne d'elx, et a cui il obeiroient. Il s'assemblerent.* K. — [14] *Hauz.* K. B. — [15] *Estre.* B. — [16] *Li* omis par K. B. — [17] *Et* omis par K. B. — [18] *Quens de Champaigne, palazin de Brie, de cui il firent seigneur et chevetaine de leur ost, et li jurerent feauté et homage, tant come il demorroient en la terre a obeir a son comandement. Si i fu mi sires Amauri li quens de Monfort et mi sires Henris li quens de Bar. Et tuit.* K. — [19] *De France* omis par K. — [20] *Jehan de Bresne.* I. *Braisne.* K. — [21] *Et le.* K. — [22] *Estoient.* K. — [23] *Furent.* K. B. I. K. — [24] *Patriarches de Jherusalem.* K. B. I. K. — [25] *Et* omis par K. B. I. K. — [26] *Et* omis par K. B. I. K. — [27] *Et* omis par B. I. K. — [28] *Et* omis par B. I. K. — [29] *Mostrees.* K. B. I. K. — [30] *Mes.* K.

[a] Frédéric II.
[b] Louis IX, le quatrième roi de ce nom de la dynastie capétienne, ainsi que le chroniqueur le fait remarquer plus bas, ch. XLII.
[c] Henri III.
[d] Thibaut IV.
[e] Henri II de Dreux ou de Braine, archevêque de Reims, 1227-1240.
[f] A cette époque de l'année 1239, y avait-il encore un patriarche en Palestine? Le patriarche Giraud mourut le 7 de septembre (voyez plus haut, p. 364, note *b*), et Robert, l'évêque de Nantes, son successeur, choisi par le pape Grégoire IX, ne fut consacré qu'en 1240, après l'annulation de l'élection de Jacques de Vitri. Voyez plus haut, p. 428, note *f*.
[g] L'archevêque de Tyr, suivant l'*Oriens christianus*, t. III, col. 1318, était peut-être encore Simon. Cependant Pierre de Sergines occupait déjà, en 1244, ce siége archiépiscopal depuis plusieurs années.
[h] Suivant l'*Oriens christianus*, t. III, col. 1334, maître Rodolphe de Tournay fut évêque d'Acre de 1230 à 1244.
[i] Gautier IV de Brienne. Voy. plus haut, p. 238, note *c*.
[k] Le grand maître de l'Ordre Teutonique, suivant l'*Art de vérifier les dates*, était, à cette époque, Conrad de Thuringe, fils de Herman I, landgrave de Thuringe; il exerça le magistère depuis juillet 1239 jusqu'à l'an 1244.

A. 1239.

jour[1] ne se porent onques acorder. Il coumanderent que tuit revenissent a[2] lendemain. Landemain, quant il furent tuit[3] revenuz, aprez moult de parolles s'acorderent a une chose, que il iroient tuit enssemble[4] asseoir la cité de Damas, qui estoit granz et riche et plainne de genz, et bien garnie, et plainne de granz richescez. Mes l'en iroit avant[5] asseoir et[6] fermer .I. chastel en cel[7] leu ou la noble[8] citez d'Escalonne avoit ja diz[9] siz, devant ce qu'elle eust[10] esté[11] destruite[a]. Et quant li chastiauz seroit refermez[12], il iroient tuit ensemble asseoir la cité de Damas. Li banz fu criez que tuit fussient[13] apareillié le jour de la feste de[14] Tous Sainz. La[15] veissiez par ces ostiex et par ces rues armeures regarder, hauberz ouller[16], heaumes forbir, espees et coustiax[17] esmondre, chevax ferrer[18], couvrir et armer. Au[19] mielx s'apareilla chascunz que il pot. Et quant ce vint a lendemain de feste de[20] Touz Sainz, le jour de la feste aus Morz[21 b], il s'esmurent[22] tuit ensemble et se mistrent[23] au chemin vers Escalonne, et errerent[24] toute la marinne. Quant il furent tuit as chanz, et les batailles furent rangiees et[25] ordenees, moult furent granz genz. Aucunnez genz distrent qu'il i avoit[26] bien .IIII. .M. chevaliers. De l'autre[27] puesple i par[28] avoit il tant que touz li paiz estoit[29] couverz de[30] genz et[31] de chevaux, et[32] de charretes[33] et[34] de genz et de[35] sommierz, et d'autre hernoiz. Maiz mainz i avoit de chevaux que mestierz ne[36] fu a si grant ost. Il i avoit[37] de vaillanz chevalierz a grant[38] planté et[39] de bonz sergenz qui aloient[40] a[41] pié. Et moult durement[42] leur grevoit la voie car il n'avoient mie ce apriz[43]. Assez i out[44] de granz seigneurz, qui estoient tuit lié quant il povaient avoir[45] une[46] asne, suer quoi[47] il peussient[48] monter ou fere porter leur hernoiz. Tuit enssemble s'en alerent jusques a[49] Chastel[50] Pelerin. A cel[51] chastel covint[52] Robert Malet et autrez pelerinz demourer, car il[53] ne povaient plus errer[54] pour leur maladies. Einsint s'en alerent par leur journees jusques au[55] chastel de Jaffes et[56] la sejournerent .IIII. jourz.

[1] *Et ce jour.* B. I. K. — [2] *A* omis par B. I. K. — [3] *Tuit* omis par B. I. K. — [4] *Ensemble* omis par K. *Tuit ensemble* omis par B. — [5] *Ancois.* I. K. — [6] *Asseoir et* omis par B. I. K. — [7] *Ce.* K. I. K. — [8] *Riche.* I. — [9] *Ja diz* omis par B. I. K. — [10] *Avoit.* B. K. — [11] *Avant que elle fust.* I. — [12] *Cils chastiaus seroit fermez.* B. I. K. — [13] *Fussent.* K. I. K. *Fuissent.* B. — [14] *De* omis par K. I. K. — [15] *Lors.* B. I. K. — [16] *Roller.* K. *Rouler.* B. *Roulter.* I. K. — [17] *Coustiaus.* I. K. — [18] *Ferrer* omis par K. — [19] *Au* omis par B. I. K. — [20] *De* omis par K. K. — [21] *Vint lendemain, le jour des Ames.* B. *Tous Sains, tout droit le jour des Mors.* I. K. — [22] *Meurent.* B. I. K. — [23] *Misent.* B. *Et se mirent tout ensamble et se mirent.* K. — [24] *Et errerent* omis par B. I. K. — [25] *Rangiees et* omis par B. I. K. — [26] *Ot.* B. *Dient qu'il y ot.* I. K. — [27] *D'autre.* B. — [28] *Par* omis par B. I. K. — [29] *En estoit.* K. B. — [30] *Que de.* K. — [31] *Que.* K. *Et* omis par B. I. K. — [32] *Que.* K. *Et* omis par B. I. K. — [33] *Charrestestez.* B. — [34] *Et* omis par B. I. K. — [35] *Gens et de* omis par K. I. K. — [36] *Ne* omis par K. — [37] *Avoit assez.* B. I. K. — [38] *Et de grant.* I. *Par.* K. — [39] *Et* omis par B. I. K. — [40] *Qui aloient* omis par K. — [41] *Tout a.* B. I. K. — [42] *Durement* omis par B. I. K. — [43] *Mie apris a aler a pié.* K. — [44] *Avoit.* B. I. K. — [45] *Avoir* omis par K. — [46] *Un.* K. *.I.* B. I. K. — [47] *Qui.* K. — [48] *Pooient.* B. I. K. — [49] *A* omis par K. — [50] *Jusqu'au Chastilon.* I. — [51] *En ce.* K. B. I. K. — [52] *Couvint il.* I. — [53] *Demorer qui.* K. *A demorer malades qui.* B. *Autres malades a demorer qu'il (qui.* K.). I. K. — [54] *Aler.* K. — [55] *Jusqu'a.* K. — [56] *Et* omis par B. I. K.

[a] Voyez Sanuto, p. 215, et plus haut, l'*Estoire d'Eracles*, l. XXXIII, ch. XLIV, p. 414.
[b] Le 2 novembre.

A. 1239.

CHAPITRE XXIII.

Coumant li quenz Pierrez de Bretaingne ala en feurre.

Li soudanz de Damas[a] sot bien par ses espies que[1] li olz des Crestienz, quant il auroient[2] fermé Escalonne[3], beoit a[4] asseoir sa noble cité de Damas. Il ne[5] s'oublia mie a garnir au[6] mielx qu'il pot, comme cil qui atendoit le siege de jour en jour. Viandes, armeurez, enginz, et[7] quan qui[8] pot avoir mestier a genz assissez, tout assembla leenz. Mout pria ententivement[9] a celx de la ville[10] que chascunz se penast de querre garison a[11] droit soi tant come il porroient. Donc[12] veissiez vuidier les villes d'antour[13] et mener tout a[14] la cité, froument, aveinne, poiz et[15] feves chiches, orge[16] et[17] vin, et[18] oille[19], aissil, char salée, fer et acier[20], et grant planté de bestes. A[21] merveilles[22] fu bien la ville garnie. Et[23] moult i estoient venues[24] de[25] genz des fortresces d'antour, qu'il[26] n'osoient[27] demorer, pour[28] la grant paour qu'il avoient des Crestienz, et avoient mandees[29] toutes leur choses. Li soudanz de Damàs avoit mandé a touz ses amiz que tuit li[30] aidassent et[31] que sa citez fust[32] garnie encontre l'ost des Crestienz qui venoit[33]. Et[34] chascunz li aidoit selonc son povair[35]. Entre les autrez, estoit[36] unz haulz hommes, qui estoit richez et puissanz, qui assembla[37] grant planté de bues et[38] de vaiches, de berbiz[39], de moutonz, et[40] de chameux, et[41] de bugles et d'autrez bestes. Et prist genz a armez a pié et a cheval ovecques lui et s'en aloit a toute sa proie a Damas. Il sejorna[42] une nuit[43] en .I. chastel. En dementres que li olz des Crestienz demouroit[44] a Jaffe, l'en fist a[45] savoir a Pierre[46] Mauclerc, le[47] conte de Bretaingne, que il porroit la fere grant gaaing. Il s'esmut[48] de l'ost mout celeement[49] a tout .CC. chevalierz et autrez genz a armes ceux[50] que[51] il sot que mestierz li estoit, a[52] .I. vesprée[53]. Et orent grant planté de gent ovec[54] elx qui les greverent[55] et errerent toute nuit et[56] tant qu'il vint[57] landemain a .I. leu[58] ou il[59] fist enbuschier une partie de sa gent par ou[60] cele proie devoit passer, et li quenz se mist a tres tout une autre[61] partie de sa gent par ou cele proie devoit

[1] *Quant.* K. — [2] *Auroit.* B. B. I. K. — [3] *Escalonne* omis par B. — [4] *A* omis par B. — [5] *Ne.* K. — [6] *Du.* B. — [7] *Et* omis par K. — [8] *Que.* K. I. — [9] *Entierement.* K. — [10] *A ceus de la vile ententivement.* B. I. — [11] *En.* K. *Garnison en.* B. I. K. — [12] *Porroit. Lors.* B. I. K. — [13] *Du tout.* I. — [14] *En.* B. I. K. — [15] *Et* omis par B. I. K. — [16] *Orge, chiches.* I. — [17] *Et* omis par K. B. I. K. — [18] *Et* omis par K. — [19] *Huile.* K. B. *Oelle.* I. — [20] *Fer, acier (achier.* K.), *chars salees.* B. I. K. — [21] *A* omis par I. K. — [22] *A grant merveille.* K. — [23] *Et* omis par B. I. K. — [24] *Estoit venu.* B. — [25] *De* omis par K. *Des.* I. — [26] *Entour qui.* K. *Qui.* I. — [27] *N'i osoient.* B. I. K. — [28] *Demorer as viles por.* K. — [29] *Pour la paour des Crestiens et avoient laiens (leans.* I.) *amenees.* B. I. K. — [30] *Qui li.* K. *Qu'il li.* I. — [31] *Et* omis par K. B. I. K. — [32] *Fu.* B. — [33] *Les Crestiens qui venoient.* K. *Venoient.* B. I. K. — [34] *Et* omis par B. I. K. — [35] *Pover.* K. — [36] *Les autres li venoit aidier.* K. *Ot.* B. I. K. — [37] *Avoit assemblé.* K. — [38] *Et* omis par K. — [39] *Brebis.* B. I. K. — [40] *Et* omis par B. I. K. — [41] *Et* omis par B. I. K. — [42] *Se herberja.* B. I. K. — [43] *Nuitié.* B. — [44] *Sejornoit.* B. I. K. — [45] *A* omis par K. — [46] *Perron.* B. K. *Pierron.* I. — [47] *Le* omis par I. — [48] *Il se mut.* I. K. — [49] *Moult celeement de l'ost.* K. — [50] *Ce.* K. I. K. — [51] *Armes tant come.* K. — [52] *A* omis par B. I. K. — [53] *Une avesprée.* K. — [54] *Orent gent (genz.* K.) *avec.* B. I. K. — [55] *Gaierent.* I. K. — [56] *Et* omis par B. I. K. — [57] *Vindrent.* K. B. — [58] *Ou lieu.* I. K. — [59] *Li quens.* K. — [60] *La ou.* B. *Embuscher sa gent par la ou.* I. K. — [61] *A toute l'autre.* B. I. K.

[a] Malek-Saleh-Ismael. Voyez plus haut, p. 416, note *f*.

A. 1239.

passer[1] en telle maniere que se[2] li un faussissient a cele proie prendre et retenir, que[3] li autre ne[4] faussissient[5] mie. Bien fu devisé[6] entr'elx que li unz secourussient[7] aus autrez, quant il sauroient qu'il[8] en auroient mestier[9]. Quant li solaux fu levez, li Turc issirent horz[10] du chastel a toute leur proie, et s'en alerent tout droit la ou[11] li quenz estoit. Et[12] quant li quenz Pierrez Mauclerz de Bretaingne[13] les aparcut, il et sa gent[14] si monterent[15] tantost suer leur[16] chevaux et se mistrent tout erraument[17] en conroi pour combatre aus mescreanz. Et[18] quant li amirauz et li Tur[19] qui ovec lui estoient, qui cele proie[20] conduissoient, virent les Crestienz arestez[21] illeuc bien leur sembla que il se voussissent combatre a elx, et leur proie tollir. Por ce se conseillierent[22] en quele[23] maniere il se contendroient[24]. Li un distrent[25] que li plus sainz[26] seroit que il laissassent illeuc toute[27] la proie que[28] il menoient, et s'en alassent tout[29] deliurement leur voie. Li Crestien par aventure s'en[30] tendroient a la proie mener, et[31] pour ce[32] s'en porroient[33] mielx[34] partir senz contanz; et se il les vouloient assaillir mielx se porroient[35] deffandre quant[36] il seroient deschargié. Li autrez distrent[37] que ce seroit aus premierz[38] moult malvaiz semblant de lessier senz cop ferir ce qu'il conduissoient, car il avoient assez plus de[39] genz a armez que n'avoient li Crestien; pour ce[40] loerent entr'elx qu'il s'en iroient[41] conduissanz leur[42] proiez. Que[43] se Diex[44] leur vouloit aidier bien s'en iroient tuit[45] mau gré elx[46] .I. pou de Crestienz qui la estoient[47]. Li mescreanz ne les[48] veoient mie toz[49], ne ne savoient mot de leur embuschement[50] que li quenz avoit fait[51]. Il ne veoient forz seulement ceuz qui estoient ovec le conte, et bien cuidoient que li Crestien n'eussient[52] la[53] plus de[54] genz que tant seullement con il en veoient[55]. Li amiraux leur sirez, qui estoit bonz chevalierz, et[56] preuz[57] et hardiz[58], s'acorda au darrien[59] conseil. Pour ce[60] mistrent isnellement leur genz en conroi. Leur proie mistrent el[61] mi leu et il se mistrent environ, et les[62] archierz firent[63] aler devant[64] pour ajouster[65] premierz. Einsinz s'adrecierent[66] touz les pas[67] verz les Crestienz. Li amiraux parloit a ses genz touz[68] ensemble et aus plus preuz et aus plus hardiz, la ou il les savoit par les batailles, et leur prioit et amonestoit de[69] bien faire, et que il se contenissent viguereusement[70]. Bien leur disoit[71] que legiere chose estoit[72] a

[1] K. omet depuis *et li quens se mist*, etc., jusqu'à *cele proie devoit passer.* — [2] *Partie de sa gent, en .I. autre lieu que se.* B. I. K. — [3] *A cele proie prendre et retenir que* omis par B. I. K. — [4] *N'i.* K. — [5] *Faussist.* K. — [6] *Bien deviserent.* B. — [7] *Secoreussent.* B. I. K. — [8] *Sauroient qu'il* omis par I. — [9] *Que mestiers en seroit.* B. — [10] *Hors.* K. B. — [11] *Cele partie ou.* B. *Vers cele partie ou.* B. I. K. — [12] *Et* omis par B. I. K. — [13] *De Bretaingne* omis par K. — [14] *Ses genz.* K. — [15] *Li quens et ses gens les perceurent (parcurent.* I. K.) *si monterent.* B. I. K. — [16] *Les.* B. K. *Leurs.* I. — [17] *Tout erraument* omis par K. — [18] *Et* omis par B. I. K. — [19] *Li mescreant.* B. I. K. — [20] *Amiraus et cele gent qui la proie.* K. — [21] *Assemblés.* B. — [22] *Por ce conseillierent entr'els.* K. — [23] *Quel.* K. B. K. *Quelle.* I. K. — [24] *Contenroient.* I. K. — [25] *Dient.* K. B. *Dieent.* K. — [26] *Seurs.* I. K. — [27] *Toute* omis par K. — [28] *Et l'avoir qu'il.* K. — [29] *Tout* omis par K. — [30] *Se.* I. — [31] *Mener et* omis par K. — [32] *Ce* omis par K. — [33] *S'en pourroit.* K. — [34] *Mielx* omis par B. I. K. — [35] *Se porroit.* K. — [36] *Que quant.* B. *Comme.* I. *Com.* K. — [37] *Autre dient.* B. K. — [38] *Au premier.* B. I. K. — [39] *De* omis par K. — [40] *Ce* omis par K. — [41] Leçon de K.; F. omet *qu'il s'en iroient. Looient qu'il s'en alaissent.* B. I. K. — [42] *La.* B. I. K. — [43] *Car.* B. I. K. — [44] *Mahomet.* K. — [45] *Tuit* omis par B. I. — [46] *Elz* omis par K. B. I. K. — [47] *Estoit.* K. — [48] *Nes.* K. *Les* omis par K. I. *Ne les* omis par B. — [49] *Tos* omis par K. — [50] *De l'enbuschement.* K. B. I. K. — [51] *Qu'il avoient fait.* K. — [52] *N'eussent.* K. B. I. K. — [53] *La* omis par K. — [54] *De* omis par K. — [55] *Que tant seullement con il en veoient* omis par K. — [56] *Et* omis par K. — [57] *Et preuz* omis par I. K. — [58] *Estoit boins sires et boins chevaliers et hardis.* B. — [59] *Darrenier.* K. *Derrain.* B. — [60] *Ce* omis par I. K. — [61] *Misent en.* B. K. *Ou.* I. — [62] *Mirent (mistrent.* I.) *tout entour et leur (lor.* I. K.) *les.* B. I. K. — [63] *Firent* omis par K. — [64] *Premers.* I. — [65] *Assembler.* B. I. *A assambler.* K. — [66] *S'avancierent.* B. I. K. — [67] *Le pas.* K. B. I. K. — [68] *A tous.* B. I. K. — [69] *Et si leur (et leur.* I. K.) *prioit moult de.* B. I. K. — [70] K. omet *viguereusement.* — [71] *Bien disoient.* B. I. — [72] *Estoit* omis par K.

A. 1239.

tant de preudes hommes comme il estoient de touz occirre et decouper .I. pou de chienaille qui venoient[1] encontr'elx[2]. Quant li archier aprouchierent les Crestienz, moult assemblerent[3] a grant[4] desroi, et traistrent[5] moult espessement. Mes li quenz de Bretaingne et nostre gent ferirent des esperonz encontr'elx et les enchacierent[6] tant qu'il[7] les firent resortir suer les autrez batailles qui venoient aprez, et les[8] hasterent si que il les suerpristrent[9] en .I. estroit[10] leu, si que il ne porent mie[11] ca et la corre por traire ne pour combatre. Aincoiz[12] pardirent la maniere de leur poindre, et[13] leur convint a[14] combatre[15] aus espees et aus masces qui ne leur fu mie si legiere chose. Mes[16] asprement assemblerent les unz encontre[17] les autrez; et feroient des espees et des masces[18] senz espargnier l'un l'autre. Li mescreant coururent sus aus nos, tout a .I. faiz[19] et bien pou s'en failli qui il ne[20] leur firent torner les doz. La s'esprouva[21] bien Raoulz de Soissonz, et ses genz qui ovec lui[22] estoient[23]; se il ne fussient[24] adonc[25], li quenz de Bretaigne[26] eust esté ou[27] morz ou priz. Cil qui estoient embuchié ne savoient mot de cele[28] bataille. Li quenz vit bien[29] que ses genz estoient a grant meschief, et que li mescreant en faissoient auques leur volantez. Il fist sonner .I. cor que il avoient. Cil, qui estoient en l'embuchement, l'oirent, et bien s'aparcurent que il avoient[30] besoing. Tantost monterent suer leur chevaux[31] et poindrent cele part grant aleure, si vigureusement se[32] ferirent en la bataille que li Tur s'en merveillerent tuit. Longuement en[33] dura li chapleiz et la mellée[34] entr'elx. Grant piece fu que l'en ne savoit[35] li quel en avoient le meillor[36]; mes ne demoura mie[37] que li mescreanz se desconfirent trop laidement, et tornerent en fuie, non[38] mie verz Damas, mes verz la fortresce ou[39] il avoient la nuit geu. Onques ne[40] regarderent ne[41] proie ne[42] chose qu'il eussient ne[43] qu'il menassent. Nos genz les enchacierent[44] et les tindrent si durement[45] et les tindrent si prez que assez en i ot qui se ferirent dedenz[46] la fortresce ovec elx. Assez en[47] occistrent de ceux dedenz, et[48] les autrez pristrent et loierent, et quan que il avoit[49] dedanz pristrent. Il[50] acueillirent[51] la[52] proie et quan que il avoient gaaingnié et leur prisonz. Et s'en revindrent[53] tout[54] sauvement jusques a Jaffe ou li olz estoit. Grant joie firent les menues genz de leur venue pour la grant planté de bestez qu'il amenoient[55]. Car il en i avoit[56] si grant cherté en l'ost que nus homz n'i pouist[57] mie estre saoulz[58] de pain pour .II. soulz[59] de Tornoiz. Li quenz presenta assez de ses[60] bestes aus baronz de l'ost. De tiex[61] en[62] i ot qui en furent tuit lié. Li autrez en[63] orent grant envie et grant despit, de ce que il

[1] *Venoit.* I. — [2] *Contre eus.* B. — [3] *Assemblerent* omis par B. — [4] *Grant* omis par B. — [5] *Traisent.* B. K. — [6] *Chacierent.* B. I. K. — [7] *Qui.* K. — [8] *Et il les.* K. — [9] *Souprisent.* B. K. — [10] *Destroit.* K. — [11] *Pas.* K. — [12] *Ainsi.* B. *Ains.* K. — [13] *Et* omis par K. — [14] *A* omis par B. K. — [15] I. omet *Aincois pardirent la maniere de leur poindre et leur convint a combatre.* — [16] *Moult.* B. — [17] *Contre.* K. B. *Li un contre.* I. K. — [18] *D'epees et de maces.* I. — [19] *Fez.* K. I. — [20] *Aus nos et pres s'ala que il ne.* B. I. *Et pres s'ala que il ne.* K. — [21] *Se prova.* K. — [22] *Gens avecques luy.* B. — [23] *Estoient alé.* B. — [24] *Fussent.* K. *Fust.* B. — [25] *Adonc* omis par I. K. — [26] Leçon de K.; F. B. I. K. omettent *de Bretaigne.* — [27] *Ou* omis par B. — [28] *Ceste.* K. B. — [29] *Bien* omis par K. — [30] *Que li quens avoit.* K. — [31] *Les chevaus.* K. — [32] *Moult vigureusement si.* B. — [33] *En* omis par K. — [34] *La mellée et li chapleis.* K. *Merlée.* I. — [35] *Pot savoir.* K. *Pooit savoir.* B. I. K. — [36] *Avoit le meilleur.* B. — [37] *Guerres.* K. B. I. K. — [38] *Ne.* B. I. K. — [39] *La ou.* K. — [40] *N'i.* K. — [41] *Ne* omis par K. B. — [42] *Ne la.* B. I. K. — [43] *Ne autre.* K. — [44] *Qu'il eussient ne* omis par K. B. I. K. — [45] *Chacierent.* B. I. K. — [45] *Et les tindrent si durement* omis par K. — [46] *En.* K. *Si pres que il se ferirent en.* B. I. K. — [47] *En* omis par K. B. I. K. — [48] *Et* omis par B. — [49] *Avoient.* I. — [50] *Dedanz pristrent, et.* K. — [51] *Queillirent.* B. — [52] *Leur.* K. — [53] *Revinrent.* B. — [54] *Tout* omis par K. — [55] *Qu'il avoient amenees.* B. I. K. — [56] *Il avoit.* K. I. K. *Il avoient.* B. — [57] *Poït.* B. *Povoit.* B. *Poit.* K. — [58] *Saolz.* B. I. K. — [59] *Deus deniers.* K. — [60] *Ces.* K. K. — [61] *Cens.* B. *Celz.* K. — [62] *En* omis par K. — [63] *En* omis par I. K.

A. 1239.

avoient feit si grant[1] gaaing; par quoi il firent tiex choses[2] dont la Crestientez ot grant honte et grant doumaige. Les povrez genz furent une piece tuit aeissé, car li quenz[3] et cil qui avoient esté ovec lui leur[4] donnerent assez de la char a mangier, dont[5] il avoient eu[6] granz souffraitez. Cele chose avint cel an[7] meismes, el[8] moiz de novembre, le vendredi aprez la feste[9] saint Martin[a].

CHAPITRE XXIV.

Quantes Babiloinnes sont.

Entre les autrez mescreanz princes[10] qui estoient en toute la terre, qui marchissoit aus Crestienz de la terre de Surie[11], estoit li plus puissanz et[12] li plus richez[13], li soudanz de Babilloinne en Egypte. Mes vous povez bien savoir[14] que il sont .III.[15] Babilloinnes. La premiere si est en la terre de Mesopotamie[16], la fu li chanz de Sanaar[b] ou li jaiant[17] esdifierent la tour pour monter ou[18] ciel[c]. La furent fait li languaige[19]. Cele Babiloinne si est suer le grant flun, qui court par[20] la terre[21] de Mesopotamie, et vient de Paradiz terrestre, qui a[22] non Eufraites[23] et suer .I. autre flun[24] que l'en apele Chobar[25 d]. De ce dist[26] David el[27] sautier : *Super flumina Babilonis*[e]. De cele Babiloinne fu Nabusgordonosor sirez, si comme l'en treuve lisant[28] en la Bible ou livre des Roiz[f].

La seconde Babilloinne est en Egypte. Aucunes genz[29] distrent[30] qu'ele ot non, au tenz que li filz Israel furent en Egypte, Menfiz[31]. Ces .II. Babilloinnes

[1] *Avoit si grant.* B. I. K. — [2] *Fisent tel chose.* B. K. *Firent telle chose.* I. — [3] *Li quens de Bretaigne.* K. — [4] *Leur* omis par K. — [5] *De coi.* K. *De quoi.* B. I. K. — [6] *Eu* omis par K. *Eus.* I. — [7] *Cel an* omis par F. — [8] *Le.* K. B. K. *Ou.* I. — [9] *Feste* omis par K. — [10] *Princes mescreanz.* K. — [11] *Marchissoit a la terre des Crestiens de Surie.* B. I. *Princes qui estoient en toute la terre des Crestiens de Surie.* K. — [12] *Li plus puissanz et* omis par K. — [13] *Et li plus riches* omis par B. — [14] *Nous devons savoir.* I. *Vous devez savoir.* I. K. — [15] *.II.* B. I. K. — [16] *Mesopotame.* I. ici et ailleurs. — [17] *Gaiant.* K. — [18] *El.* K. — [19] *La furent fait li languaige* omis par I. — [20] *Queurt par mi.* B. I. K. — [21] *La grant terre.* K. — [22] *Et a.* K. — [23] *Eufrates, et uns autres flans l'avironne.* K. — [24] *Et suer un autre flun* omis par K. — [25] *Cobar.* I. — [26] *De cestui flun dist.* K. — [27] *En.* K. *Ou.* B. I. K. — [28] *Lisant* omis par I. — [29] *Genz* omis par B. — [30] *Dient.* I. *Disent.* K. — [31] *Maufiz.* I. *Memphis.* K.

[a] Il se présente ici une difficulté. Pâques tombant, en 1239, le 27 mars, le jour de la fête de saint Martin devait donc être, cette année-là, un vendredi, et par conséquent les faits rapportés dans le chapitre XXIII se seraient passés huit jours après la fête, le vendredi suivant, c'est-à-dire le 18 novembre. Or nous verrons plus bas, ch. XXIX, que la défaite de Gaza, événement postérieur à l'expédition du comte de Bretagne, eut lieu, suivant notre texte, le dimanche après la saint Martin: ce qui, d'après notre calcul, serait arrivé le 13 novembre, c'est-à-dire six jours avant l'affaire de Pierre Mauclerc; il y a donc une erreur de date dans l'un de ces deux passages. Il est hors de doute que la défaite des croisés eut lieu une semaine après le combat dont le récit se trouve dans ce chapitre. Ce fait est confirmé dans la lettre citée par Matthieu Paris, p. 358, et que nous donnons, plus haut, p. 415, note *a*. Dans cette note, nous avons suivi Albéric des Trois-Fontaines, qui, d'accord avec le chapitre XXIX de notre chronique, fixe la date de l'échec de Gaza au 18 novembre, le jour de la S. Brice. Il faudrait peut-être corriger ainsi ce passage et lire ici le vendredi *avant* la feste saint Martin. Voyez Guillaume de Nangis, *Gesta S. Ludovici*, *Hist. de France*, t. XX, p. 338-339.
[b] Le Sennaar, nom ancien de la Chaldée, ou Babylonie. C'était surtout la partie méridionale de cette contrée, entre le Tigre et l'Euphrate.
[c] La tour de Babel. *Gen.* XI, v. 4.
[d] La rivière de Chobar ou Chaboras, aujourd'hui Al-Chabar, célèbre par les visions d'Ézéchiel (I, v. 1-3); ce cours d'eau traversait la Mésopotamie pour se jeter dans l'Euphrate, près de l'ancienne Circesium.
[e] *Psalm.* CXXXVI, v. 1.
[f] *Reg.* l. IV, c. XXIV, XXV; *Is.* XIV, v. 2, 8; *Jerem.* XXVII, et *passim*.

A. 1239.

sont toutes destruites et desertes: il n'i habite[1] homme ne fame. En cel leu[2] de Mesopotamie habitent[3] tant de serpent[4] et de couleuvres et d'autrez serpentines[5] es ruines[6] des muraillés qui sont[7] en la Tour que li jaiant firent, plus que en leu qui soit en cele[8] terre[a].

La tierce Babiloinne apelent aucunes[9] genz la Nouvelle Babiloinne[b]. De cele Babiloinne est li Kahairez li maistrez chastiaux de Babiloinne, et[10] siet suer le flun du Nil, qui vient de Paradiz terrestre. De la Nouvelle Babilloinne, a jusques en Alixandre[11] .III. jornees par terre, et .VI.[12] par iaue[13]. De cele Babilloinne mesmes a .IIII. jornees jusques a Damiete[14]. De cele Nouvelle Babilloinne et de toute la terre d'Egypte[15], et de toute la terre d'antor, et de grant partie de la terre de Surie estoit sires[16] cil soudanz[c].

CHAPITRE XXV.

Coumant li soudanz envoia ses olz encontre les Crestienz.

Quant il[17] sot que si granz pueplez de Crestienz estoit arrivez[18] a Acre, il envoia la bones espies pour savoir et pour encerchier[19] quel part il vouroient[20] torner. Les espies, quant il orent encerchié lor[21] couvinne, et[22] il s'en revindrent[23] grant[24] aleure a leur seigneur, et li noncierent que li Crestien vendroient[25] fermer[26] Escalonne. Quant li soudanz oui ce, il fist maintenant[27] semondre grant planté de genz a armes a pié et a cheval, chevalierz et arbalestrierz[28]; et fist chevetainne d'elx .I. Tur riche et puissant, bon chevalier et hardi[29]. Li Roiz[30] de la Montaingne avoit non[d]. Et li coumanda qu'il s'en alast a toute sa grant cele part et qu'il garnissist[31] bien[32] ses[33] chastiaux et ses fortresces[34]. Il li bailla lestrez qui devisoient qu'en feist[35] autant por lui[36] comme l'en feroit[37] pour lui meismes qui sirez estoit. Durement[38] li coumanda que il a ces Crestienz qui venoient feist tout le mal qu'il porroit[39]. Bien coumanda au Rouz[40] et a toutes ses genz que se il

[1] *Abite.* K. *Habite ne.* B. I. — [2] *Leu* omis par K. *En celui.* I. *En celi.* K. — [3] *Habite.* K. I. — [4] *Tant de dragons, de serpens.* B. I. K. — [5] *Culevres et d'autre serpentine.* B. *D'autre serpentine.* I. — [6] *Clotez.* K. — [7] *Qui y sont especiaument.* B. I. K. — [8] *En toute cele.* K. — [9] *Aucunes* omis par I. — [10] *Et* omis par F. *Celle Babyloine siet.* I. K. — [11] *Jusques en Alixandre a.* B. B. I. K. — [12] *.V.* B. — [13] *Par yaue et .VI. par terre.* I. — [14] *A jusques a Damiete trois jornees.* K. B. I. K. — [15] *Et de toute la terre d'Egypte* omis par K. — [16] *Li sires.* B. I. — [17] *Quant li soudans de Babiloine.* K. — [18] *Si grant ost de Crestiens, come ge vous ai dit, estoit arrivez.* K. *Assambles.* B. I. K. — [19] *Et cerchier.* B. I. K. — [20] *Voudroit.* K. *Pourroit.* I. *Voudroient.* K. — [21] *Il l'orent encerchié lor.* K. *Encerchié (encerché.* I.) *la.* B. I. *La.* K. — [22] *Et* omis par K. B. *Couvine de nos genz.* I. — [23] *Vindrent.* K. — [24] *Bonne.* B. I. K. — [25] *Vouloient.* I. — [26] *Fremer.* B. — [27] *Si fist tout maintenant.* K. *Tantost.* B. I. K. — [28] *Chevaliers, arbalestriers et serjans.* B. I. K. — [29] *.I. riche Turc, poissant chevalier, hardi et sage de guerre.* B. I. K. — [30] *Li Rous.* K. — [31] *Garnesist.* K. B. — [32] *Bien* omis par K. — [33] *Les.* I. *Ces.* K. — [34] *Et ses forteresces qui estoient en ces parties (en ce pais.* I.). B. I. K. — [35] *Qu'en feist* omis par F. — [36] *Autant por le Rous.* K. — [37] *L'en feroit* omis par K. — [38] *Il li bailla lettres et commanda (commandement.* K.) *que toutes les gens feissent autant pour lui que pour le sodan se il fust present. Durement.* B. I. K. — [39] *Feist tout le mal et les destourbast en toutes les manieres que il porroit.* B. I. K. — [40] *Roy.* I. K.

[a] « Sed requiescent ibi bestiæ et replebuntur domus eorum draconibus. » *Isa.* XIII, v. 21.
[b] Voyez Guillaume de Tyr, l. X, p. 405, et plus haut, p. 34, note *b*.
[c] Tout ce chapitre est extrait de Jacques de Vitri, *Hist. orient.* lib. III, p. 1128.
[d] Voy. plus haut l'*Est. d'Eracles*, l. XXXIII, ch. XLII, p. 414, et note *c*. Cet émir y est appelé Rocne Hieimp.

A. 1239.

veoient[1] leur avantaige que il se combatissent a elx[2] et[3] que il les occeissent touz, forz que[4] seulement[5] les plus vaillanz homes[6] qu'il preissent touz viz et les[7] li[8] envoiassent touz liez[9] en Babiloinne et[10] au Kahayre, ou il[11] les tenist touz jours[12] en sa prison et[13] en chetivoison, tant comme il vesquissent. Une partie l'en avint, tout einsint comme il le devisoit[14]. Li Rouz[15] s'en ala a tout cel[16] grant ost[17], et garni moult bien toutes les fortresces au soudant de genz[18] d'armes, d'engynz de fer et[19] d'acier et[20] de fust et[21] de pierrez, de blé, de farinne, d'uille, de char salée, de feu Grejoiz et de quan que mestierz fu pour fortresce garnir. Estroitement coumanda de bouche[22] a touz ceux de la terre, et manda que tuit fussient apareillié, tantost comme il orroient ses[23] mesaiges ou il sauroient le besoing, ou il verroient par nuit les feuz alumez que il venissent isnellement a lui, bien monté et apareillié[24] d'armes au mielx que il porroient. Quant il ot en ceste maniere atirié[25] ses afairez, il emmena[26] tout son ost a Gadrez qui est auques prez d'Escalonne. La fist sa gent logier. Il avoit[27] bones espies en l'ost des Crestienz pour savoir leur couvinne, par touz les destroiz et les passaiges du paiz envoia il[28] pour savoir en quele[29] maniere il les porroit plus grever senz grant doumaige recevoir[30] de ses genz. Moult leur coumanda et pria que au plus tost qu'il verroient[31] leur point le[32] feissent resavoir.

CHAPITRE XXVI.

Coumant li quenz de Bar et si compaingnon murent por aler en feurre.

Ce fu le samedi aprez la Saint Martin[a], qui est el[33] moiz de novembre, que li olz des Crestienz sejornoit a Jaffes, li quenz de Bar et li autre baron, qui grant seigneur estoient, orent[34] grant envie et grant despit de cele proie que li quenz de Bretaingne ot[35] gaaingniee suer les mescreanz. Il parlerent ensemble et distrent que ausinz granz[36] povairz avoient il con[37] li quenz de Bretaingne ou plus[38], et que ce seroit granz hontez et granz blasmes et granz reprouchiez a touz jourz, se il n'i aloient[39] ausint pour gaaingnier et pour[40] conquerre suer les mescreanz. Bien s'acorderent a ce tuit cil qui furent de cele[41] emprise, que nous vous nommeronz ci[42] aprez. Il firent donner avoinne[43] aus chevaux de haute heure; et

[1] *Ses gens et amonesta et pria que se il veoient.* B. I. K. — [2] *A elx* omis par K. — [3] *Que il se combatissent a elx et* omis par K. — [4] *Que* omis par I. — [5] *Seulement* omis par K. I. K. — [6] *Homes* omis par K. I. K. — [7] *Les* omis par B. *Et les* omis par K. — [8] *I.* F. *Li* omis par I. — [9] *Vis.* B. I. K. — [10] *Envoiassent en Babiloine tous liez ou.* K. — [11] *Il meismes.* K. — [12] *Tous jours* omis par K. — [13] *Et* omis par K. — [14] *Devisa.* K. *Li en avint si com il devisa.* K. — [15] *Roys.* B. I. K. — [16] *Le.* B. K. *Cel* omis par I. — [17] *Tot ses grans olz.* K. — [18] *Et moult bien (bien en.* I.) *garni toutes les fortereces li soudan, ainsi come il avoit commandé de genz.* B. I. K. — [19] *Et* omis par B. I. K. — [20] *Et* omis par B. I. K. — [21] *Et* omis par K. B. I. K. — [22] Leçon de K. B. I. K.; F. omet *de bouche.* — [23] *Les.* I. *Ces.* K. — [24] *Venissent a lui isnelement bien appareillies.* B. I. K. — [25] *Et ainsi atiré.* B. I. K. — [26] *En amena.* K. — [27] *Avoient.* B. I. K. — [28] *Il* omis par B. I. K. — [29] *Quel.* K. B. K. *Quelle.* I. — [30] *Recevoir* omis par B. I. K. — [31] *Qu'il porroient et qu'il verroient.* K. — [32] *Li.* K. B. I. K. — [33] *Ou.* B. I. K. — [34] *Et autre grant baron de l'ost orent.* B. I. K. — [35] *Avoit.* B. I. K. — [36] *Granz* omis par K. — [37] *Ou plus com.* B. *Plus comme.* I. — [38] *Ou plus* omis par B. I. K. — [39] *Grant reprouche a els et a leur hoirs s'il n'aloient.* K. *Et grans reproches et grant blasme en auroient il (a.* I. K.) *tout jours se il n'i aloient.* B. I. K. — [40] *Pour* omis par B. I. K. — [41] *Ceste.* K. B. I. — [42] *Ci* omis par B. I. K. — [43] *Aveine.* K. *Avaine.* B. K. *Avene.* I.

[a] Le 12 novembre. Cette date, ainsi que nous venons de le faire remarquer dans une note du chapitre XXIV, ne peut concorder avec celle donnée plus haut. Voyez aussi plus haut, p. 415, note *a*.

A. 1239.

quant ce vint aprez[1] vespres, il manderent li un l'autre par mi l'ost et s'assemblerent tuit ensemble bien armé et bien monté de dehorz l'ost par[2] deverz Escalonne. La fu li quenz de Bar, et[3] li quenz de Monfort Amauriz[4], et[5] li quenz Gautierz de Jaffes, et[6] li duz de Bourgoingne, et[7] Girarz d'Aubevile[8], Roberz de Boves, Estiennes de Sevinghen[9], Phelippes de Nantueil, Mahiz[10] de Marli[11], Gilles d'Arsies, Guiz Mauvoissinz, Guillaumes[12] li Bouteillierz de Senliz, Raoulz[13 b] ses frerez, Richarz de Biaumont. Bien[14] furent .VI. cens chevalier bien monté et bien armé de fer et[15] elx et leur chevaux[16] jusques en l'ongle du pié, et bien .LXX. chevalierz touz[17] banierez portanz, senz les arbalestierz et les sergenz a cheval et a pié[18] qui estoient a[19] elx, et grant planté des autrez[20] qui avoient seue[21] cele assemblée et[22] estoient la venu por aler al[23] gaaingnier. Bien sembloit a ceux, qui la estoient[24] assemblé[25], qu'il deussient[26] faire[27] grant feit, de quoi[28] l'en parlast a touz jourz mes en bien[29]. Et il si feissent, se Diex ne les[30] en cuissist[31] pour l'orgueil[32] et por[33] leur autrez pechiez. Li roiz de Navarre, et li quenz de Bretaingne, et[34] li maistrez du Temple[c] et[35] li maistrez de l'Ospital Saint Johanz[d] et li maistrez de l'Ospital[36] Nostre-Dame des Alemenz[e], et autrez granz baronz de l'ost[37], que nous ne savonz mie nommer, oirent dire que ces genz assembloient[38] einsinz pour aler en fuerre. Bien oirent dire que[39] leur semblanz et[40] leur entancionz n'estoit pas bonz[41], aincoiz estoit par envie et par malice et par orgueil[42] et par convoitise. Si douterent moult[43] que il ne leur en[44] mescheist. Il monterent isnellement suer leurz[45] chevaux et alerent grant[46] aleure la[47] ou cil[48] estoient assemblé[49], et les trouverent la[50] ou il s'atiroient[51]. Moult durement les blasmerent de ce qu'il vouloient chevauchier en tel point; car touz li paiz estoit effraez[52], et li mescreant avoient leur espies par touz les destroiz et par toz[53] les passaiges, et[54] que[55] li soudanz de Babiloinne avoit semont .I. grant ost et envoioit

[1] *Entour.* B. I. K. — [2] *Li un as autres qu'il montassent, et il si firent. Si s'assemblerent par de fors l'ost bien armé et bien monté par.* K. *Li uns l'autre par l'ost et s'assamblerent tout armé et monté dehors l'ost par.* B. I. K. — [3] *Et* omis par K. B. I. K. — [4] *Amauri de Monfort.* K. — [5] *Et* omis par K. B. I. K. — [6] *Et* omis par K. B. I. K. — [7] *Et* omis par K. B. I. K. — [8] *D'Abevile.* I. K. — [9] *De Saint Cheron.* K. *De Seraing.* B. I. K. — [10] *Mahieu.* I. *Mahieus.* K. — [11] Leçon de B. *Herli.* B. *Harli.* F. — [12] *Guillem.* B. — [13] *Et Raoulz.* B. I. K. — [14] *Et bien.* K. — [15] *Et* omis par K. — [16] *Bien montes et bien armes, et bien y avoit de ces .VI. c. jusque a .C., qui estoient tout couvert de fer et il et leur chevaus.* B. I. K. — [17] *Touz* omis par B. I. K. — [18] *Serjans a pié et a cheval.* K. — [19] *Avec.* K. — [20] *D'autres.* K. — [21] *Seu.* I. — [22] *Et* omis par K. B. I. K. — [23] *Al* omis par K. *Aler al* omis par B. I. K. — [24] *Estoient la.* K. — [25] *Assemblé* omis par B. I. — [26] *Deussent.* K. I. *Qui deussent.* B. — [27] *Faire* omis par K. *Faire* omis par I. — [28] *Dont.* K. *De cui.* K. — [29] *Parlast tous jours en bien.* B. I. K. — [30] *Dex nes.* K. — [31] *Destornast.* K. *Nuisist.* B. *Ne leur nuisist.* I. — [32] *Lor orgueill.* I. *Lor orgueul.* B. *L'orgueil d'eulz.* I. *Lor orgueiz.* K. — [33] *Por* omis par B. I. K. — [34] *Et* omis par I. K. — [35] *Et* omis par K. — [36] *L'Ospital de.* I. — [37] *Autres haut homme de l'ost.* B. I. K. — [38] *S'assembloient.* B. I. K. — [39] *Bien sorent et aparceurent que.* K. — [40] *Ne.* K. — [41] *Bone.* K. — [42] *Bien lor sembla que leur entencions n'estoit pas bone; ains estoit par malice, par envie, par orgueil (par malice, par orgueil, par envie.* I.). B. I. K. — [43] *Moult* omis par K. — [44] *En* omis par K. — [45] *Les.* B. I. K. — [46] *Bonne.* B. I. K. — [47] *La* omis par F. — [48] *Il.* I. — [49] *Assemblé* omis par I. — [50] *La* omis par K. — [51] *Estoient.* K. — [52] *Effrees.* K. I. K. — [53] Leçon de K.; F. B. I. K. omettent *par toz.* — [54] *Et* omis par I. — [55] *Que quant.* B.

[a] Ce personnage appartient-il à la famille de Saint-Chéron, originaire de Champagne et alliée à la maison de Vergi?
[b] Raoul le bouteiller de Senlis, troisième fils de Gui IV et d'Élisabeth de Trie, seigneur d'Ermenonville et de Montespillouer. On le voit, en 1228, faire hommage à l'évêque de Paris d'une partie de la seigneurie de Luzarches. Il mourut en 1250. Voyez le P. Anselme, t. VI, p. 255.
[c] Armand de Périgord, grand-maître du Temple, 1233-1244. Voyez plus haut, p. 430, et note *b*.
[d] Suivant l'*Estoire d'Eracles*, l. XXXIII, ch. XLIX, le grand maître de l'Ordre de l'Hôpital de Saint-Jean, à cette époque, était déjà Pierre de Vieille-Bride, que l'*Art de vérifier les dates*, d'accord avec Paoli, n'élève au magistère qu'en 1241, comme successeur de Bertrand de Comps. Voyez plus haut, p. 420, note *a*.
[e] Conrad de Thuringe. Voy. plus haut, p. 531, note *e*.

A. 1239.

ou pais por sa terre[1] garder, qui sejournoit a Gadres[2]. Mes s'il[3] vouloient atendre jusques a lendemain tous li olz se deslojeroit et s'en[4] iroient tuit[5] ensemble jusques a Escalonne, la seroient plus[6] prez de leur ennemis, et miex sauroient leur couvinne et selonc ce auroient[7] conseil que il feroient. Bien leur distrent que se il chevauchoient, ausi con[8] il avoient empris, qu'il doutoient qu'il ne fussient malement suerpriz[9] des mescreanz et que il ne fussient tuit ou mort ou[10] priz, en tel maniere[11] que la Crestientez en recevroit grant honte et grant doumaige. Cil respondirent[12] tout a estrouz que il n'en[13] feroient noiant, car il estoient la[14] venu pour guerroier les mescreanz, et il ne vouloient plus targier d'esmouvoir[15] la guerre, mes il iroient jusques a Gadrez et[16] lendemain revendroient[17] en l'ost a Escalonne. Assez les[18] prierent tuit[19] de demourer[20]. Mais ne leur[21] valut rienz. Quant li roiz de Navarre vit que priere n'i auroit[22] mestier, il leur[23] deffendi de par Dieu et de par touz les Crestienz[24], et de par lui[25] suer le sairement[26] et suer la feauté que il li[27] avoient[28] faite, quant il le[29] firent chevetainne de l'ost[30] a Acre, qu'il ne se meussent[31], et qu'il atendissent[32] jusqu'a[33] lendemain que li olz se deslogeroit, et iroient tuit ensemble. Cil ne voudrent[34] demourer. Li roiz de Navarre, et cil qui estoient alé[35] ovec lui s'en retornerent[36] en l'ost. Il se conseillierent entr'elx[37] et distrent[38] que on feist l'ost deslogier au point del[39] jour, et que il s'en alassent tout droit a Escalonne aprez celx qui cele part aloient[40]. Il firent tantost crier[41] par mi[42] l'ost que tuit se deslojassent au point del[43] jour[44]. Lendemain ainz que l'aube crevast, se deslogierent, et[45] mistrent[46] li haut homme leur genz en conroi, et s'en alerent tout droit[47] a Escalonne ou il avoit d'illeucques jusques la .VI. lieues[48]. Moult se hastoient et estoient en grant de savoir et d'escouter et de demander s'il peussent oir nouvelles de cex qui estoient meu pour aler a Gadrez, le[49] vespre[50] devant. Mes[51] avant que il peussent[52] estre tuit[53] logié a[54] Escalonne, quant il i[55] vindrent[56], les oirent[57] moult pesmes et moult doulereuses.

[1] *Grant ost qui couvroit tot le pais por sa terre.* K. *Grant ost et envoié ou pais por sa terre.* B. I. K. — [2] *Et sejornoit cil olz a Gadres.* K. — [3] *Si.* K. — [4] *S'en* omis par K. — [5] *Tuit* omis par K. — [6] *Plus* omis par K. *Il plus.* B. I. K. — [7] *Auroient il.* B. I. *Auroit il.* K. — [8] *Que.* B. — [9] *Fussent trop malement seurpris.* B. K. — [10] *Ou tout.* B. *Et tous.* I. *Tout mort et tout.* K. — [11] *Doutoient qu'il ne fussent pris des mescreans ou grevez en tele maniere.* K. — [12] *La Crestientez en eust honte et damage. Il respondirent.* K. — [13] *Et que n'en.* I. K. — [14] *La* omis par B. I. K. — [15] *De mouvoir.* B. I. — [16] *A.* B. I. — [17] *Il revendroient.* K. B. I. K. — [18] *Leur.* K. B. K. — [19] *Tuit* omis par I. K. — [20] *Tuit qu'il demorassent.* K. — [21] *Leur* omis par K. B. I. K. — [22] *Avoit.* B. I. K. — [23] *Leur* omis par I. — [24] *Les Crestiens, qui estoient en l'ost.* B. I. K. — [25] *De par lui* omis par K. — [26] *Le sauvement de leurs ames.* K. — [27] *Li* omis par I. — [28] *Avoit.* K. — [29] *Le.* K. — [30] *De lor ost.* K. — [31] *S'esmeussent.* K. — [32] *Et qu'il atendissent* omis par K. — [33] *De si a.* K. — [34] *Voutrent.* I. — [35] *Alé* omis par K. — [36] *Revindrent.* B. I. K. — [37] *Entr'elx* omis par K. — [38] *Dient.* K. — [39] *Du.* K. B. I. K. — [40] *S'en aloient.* I. K. — [41] *Crier* omis par K. — [42] *Mi* omis par B. I. K. — [43] *Du.* B. I. K. — [44] *Au point du jour et que il s'en alaissent tout droit a Escalonne.* B. I. K. — [45] *Tout et.* K. — [46] *Misent.* B. — [47] *Alerent les batailles rengies tout droit.* B. K. — [48] B. I. K. omettent *ou il avoit d'illeucques jusques la .VI. lieues.* I. omet depuis *lendemain ainz que l'aube*, etc., jusqu'à *illeucques jusques la .VI. lieues.* — [49] *La.* I. — [50] *La vesprée.* K. — [51] *Qui devant s'en estoient alé a Gadres. Mes.* K. — [52] *Poissent.* K. I. *Peuissent.* K. — [53] *Tuit* omis par I. — [54] *Devant.* K. — [55] *I* omis par K. — [56] *Quant il i vindrent* omis par I. — [57] *Oirent il.* K.

A. 1239.

CHAPITRE XXVII.

Coumant li Sarrazin se garnirent encontre les Crestienz.

Quant li quenz de Bar et li autre baron, que nous vous[1] avons ci desus nommé[2], furent apareillié pour aler en feurre, einsint con vous avez devant oui, il se mistrent tres tuit[3] a la voie[4] toute la marinne verz Gadrez. Il passerent Escalonne et vindrent au[5] ruissel qui est borne et devise del[6] roiaume de Jherusalem par deverz Egypte. La nuiz[7] estoit moult bele et moult soues[8]. La lune et les estoiles luissoient et randoient moult grant[9] clarté. Quant il vindrent au ruissel, li quenz Gautierz leur dist que, tantost comme il auroient passé le ruissel, il[10] trouverroient assez tost Gadrez et leur ennemis, et que il se conseillassent qu'il voudroient faire, car il estoient en grant peril, se il passoient outre; car il avoient ja erré .VIII. lieues ou .IX, leur cheval[11] estoient ja[12] moult las, et elx[13] meismes estoient tuit[14] lassé. Assez[15] i ot de celx[16] qui loerent qu'il s'en retornassent a Escalonne, et atendissent l'ost qui par la[17] vendroit, car il estoient alé assez avant[18], et n'avoient trouvé nul de leur ennemis, ne la[19] chose par coi il[20] les peussent doumaigier. Li autre ne s'acorderent mie a ce, ainz distrent qu'il passeroient le ruissel et iroient jusqu'a .I. grant[21] pasturaige qui estoit prez de Gadrez, car on leur avoit dist qu'il trouverroient la grant planté de bestes[22], que[23] cil du paiz avoient la[24] assemblees por[25] paour de la guerre; car ce estoit loinz, et cuidoient la estre tuit asseur, car il ne panssassent en nule maniere que[26] li Crestien ossassent passer le ruissel, se touz li olz ne[27] venist ensemble. A[28] la fin[29] s'acorderent tuit au pieur[30] conseil, et distrent[31] qu'il passeroient outre. Li quenz Gautierz[32] et sa gent[33] passerent avant, et quant il furent outre[34], il s'espandirent suer le rivaige[35], et desploierent .I.[36] blanc panoncel[37], et le leverent en haut pour ce[38] que li autre le veissent de loing[39] et s'adrecierent[40] tout droit[41] a[42] elx. Il passerent isnellement et[43] a pié et a cheval, tant qu'il furent tuit outre. Aprez il se mistrent tuit[44] en conroi serreement, et coiement s'en aloient; il aparcevoient[45] ja bien[46] qu'il estoit jourz. Tant esterent qu'il se mistrent en .I. estroit leu qui estoit environnez[47] de montaingnes qui n'estoient mie moult hautes d'une part et[48] d'autre, ne[49] n'i avoit se sablon non. Cil qui les conduisoient leur distrent qu'il estoient prez de Gadrez, et prez de cel[50] pasturaige[51] où il aloient. Quant il sorent ce, si s'acorderent qu'il s'aresteroient ilec[52] pour elx

[1] *Vous* omis par K. — [2] *Avons nomez.* K. *Avons devant nommes.* B. I. K. — [3] *Tres tuit* omis par K. B. I. K. — [4] *La voie tout ensemble.* B. I. K. — [5] *A un.* K. — [6] *Du.* K. B. I. K. — [7] *Lune.* K. — [8] *Soef.* K. I. — [9] *Les estoiles rendoient grant.* K. — [10] *Qu'il.* K. — [11] *Lor chevax.* K. — [12] *Ja* omis par K. B. I. K. — [13] *Il.* I. *Moult et il.* K. — [14] *Tuit* omis par K. I. K. — [15] *Adont.* B. I. K. — [16] *Tiex.* I. — [17] *Par temps.* B. I. K. — [18] *Avoient assez alé avant.* B. I. K. — [19] *La* omis par K. B. I. K. — [20] *Y.* K. — [21] *Au grant.* B. K. *Jusques aus granz.* I. — [22] *De toutes bestes.* B. I. K. — [23] *Et que.* K. — [24] *La* omis par B. — [25] *Par.* K. — [26] *Il ne cuidassent en aucune maniere que.* K. *Il ne pensoient mie que.* B. I. K. — [27] *N'i.* B. I. — [28] *En.* K. — [29] Leçon de K.; *Fin* omis par F. — [30] *Pejeur.* K. — [31] *Disoient.* K. — [32] *Gautiers de Japhes.* K. — [33] *Ses genz.* B. K. — [34] *Li quenz Gautiers et sa gent passerent avant, et quant il furent outre* omis par I. — [35] *Il s'apendirent sur la rive.* I. — [36] *Leur.* I. — [37] *Pignoncel.* B. K. *Penoncel.* I. — [38] *Ce* omis par I. — [39] *De loing* omis par B. I. — [40] *S'adrecassent.* K. B. I. K. — [41] *Tout droit* omis par B. I. K. — [42] *Vers.* K. — [43] *Et* omis par K. B. I. — [44] *Tous.* I. — [45] *Parcevoient.* I. K. — [46] *Il percurent bien.* B. *Bien ja.* K. — [47] *Avironez.* K. B. I. K. — [48] *Ne.* K. — [49] *Et.* B. K. — [50] *Ce.* I. K. — [51] *Cele pasture.* K. — [52] Leçon de K.; *Ilec* omis par F. *Il s'acorderent que il descendroient et aresteroient.* B. I. K.

A. 1239.

et por leur chevaux reposer, tant[1] que les bestez fussient issues[2] aus chanz, et que les genz[3] fussient alez en leur[4] labouraiges. Il descendirent; li riche homes si[5] firent mestre les napes[6] et s'assistrent[7] au mangier[8], car il avoient assez fait porter[9] pain, et gelinnes, et chaponz, et char cuite, et[10] froumaige, et fruit[11], et vin en bouciaux et en bariz, suer sommierz et seur[12] voiturez. Les unz manjoient, et[13] les autrez dormoient, et li[14] autrez atiroient leur chevaux. Tant avoit d'orgueil et de bobant[15] en elx, car il[16] doutoient ou pou ou noiant leur ennemis, en cui terre il estoient alé bien avant, et[17] qui[18] estoient bien prez[19] d'elx. Bien s'aparcurent[20] adonques[21] que Nostre Sirez ne vuelt[22] mie que l'en le serve en tele maniere. Li Rouz, qui estoit a Gadrez, sot bien par ses espies, ainz que il fust gairez[23] anuitié, que ces[24] genz venroient[25] en fuerre, et que il seroient tuit[26] lasses durement et[27] il et leur chevaux avant que il venissent la; por quoi il porroit bien faire[28] sa volanté d'elx. Bien se panssa que se il povait ces genz[29] desconfire et gaster, que li granz olz des Crestienz en seroit moult afeibloiez[30]. Il fist tantost alumer .I. grant feu el[31] plus haut leu qui estoit[32] illeuc entour. Il envoia tantost ses mesaiges[33] par toutes les parties ou[34] il savoit que ses genz povoient veoir[35] le feu, pour elx semondre et haster[36] et[37] por elx noncier[38] qu'il venissent a lui[39] bien garni de leur armes. Li mescreant du paiz, qui estoient bien acointié et apansé de[40] ces choses, tantost comme il virent le feu qui estoit granz et haulz, bien sorent que li besoingz estoit verz Gadrez et que[41] cele part estoit li feuz, et que ce estoit pour elx semondre[42]. Il coururent tantost as armes, et le firent savoir[43] les unz aus autrez[44], et se mistrent tantost[45] a la voie a[46] pié et a cheval[47]. Les messagiers[48] encontroient par les cheminz qui les hastoient[49] et semonnoient de bien faire la besongne. En petit[50] d'eure en fu li paiz touz[51] couverz. Einsi comme il estoient esmeuz[52] de toutes parz, ainz[53] que li solax fust levez, out li Rouz plus de gent que mestierz ne li fust[54]. Ses espies ne finoient d'aler et[55] de venir verz cele partie[56] ou nostre gent s'estoient embatu[57], pour ce[58] que il vouloient[59] savoir en quel point[60] il estoient et combien de gent il avoient[61], et coument il se demenoient[62]. A poinnes povaient croire li mescreant que il se fussient si perilleusement[63] embatu. Quant li Rouz fu certainz de ces choses, et il ot ses genz assemblees, il les fist isnellement armer et mestre en conroi. Les ar-

[1] *Et tant.* B. I. K. — [2] *Fuissent getes.* B. K. *Fussent gitees.* I. — [3] *Et que li vilain du pais.* K. *Les gens omis par* K. — [4] *Fussent a leur.* I. K. — [5] *Il s'aresterent, li riche descendirent, si.* K. *Il aresterent et descendirent li riche home.* B. I. K. — [6] *Tables.* K. — [7] *S'assisent.* B. *S'asirent.* K. — [8] *Au digner.* K. — [9] *Assez porté.* B. I. K. — [10] *Et* omis par I. K. — [11] *Et fruit* omis par I. K. — [12] *Seur autres.* K. *Baris seur autres.* K. I. — [13] *Et* omis par B. B. I. K. — [14] *Se dormoient, li.* K. *Dormoient, li.* B. I. *Li autre dormoit, li.* K. — [15] *Beubant.* B. — [16] *Bobant qu'il.* K. *Qu'il.* B. K. *Tant y avoit d'oarguil et de boban en eulz que il.* I. — [17] *Et* omis par K. — [18] *Qu'il.* K. — [19] *Estoient pres.* K. *Moult pres.* B. I. K. — [20] *Se persurent.* K. — [21] *Adonques* omis par I. K. — [22] *Se percurent que Nostre Sires ne volt.* B. *Veust.* I. — [23] *Auques.* K. — [24] *Ses.* F. *Sot bien par ses espies, ains que il estoit a Gadres, sot bien par ses.* K. — [25] *Venoient.* B. I. K. — [26] *Auques.* K. *Tuit* omis par B. I. K. — [27] *Et* omis par K. — [28] *Porroit faire auques.* B. I. *Quoy porroit faire auqueus.* K. — [29] *Pooit tant.* K. — [30] *Afebloiez.* B. *Affebloiez.* B. K. *Affoibloiez.* I. — [31] *Un grant feu el.* K. *Ou.* B. I. K. — [32] *Qui soit.* B. I. K. — [33] *Grant planté de messages.* K. B. I. K. — [34] *Que.* B. I. — [35] *Avoient veu.* B. I. *Que il savoient que ses gens avoient veu.* K. — [36] *Hastier.* K. ici et ailleurs. — [37] *Et* omis par K. — [38] *Et por elx noncier* omis par B. I. K. — [39] *A lui* omis par K. *A lui efforciement.* B. I. K. — [40] *Estoient bien avisé de.* B. I. K. — [41] *Vers Gadres, car.* B. I. K. — [42] *Semondre et haster.* B. I. K. — [43] *Tantost savoir.* K. — [44] *Li uns a l'autre.* I. K. — [45] *Tantost* omis par K. — [46] *Et a.* K. — [47] *A cheval et a pié.* B. I. — [48] *Les messagiers le Roy.* B. I. K. — [49] *Hastoit.* K. — [50] *Pou.* K. B. I. — [51] *Tos li pais.* K. — [52] *Meu.* B. I. K. — [53] *Ainz* omis par K. — [54] *A Gadres que mestier ne li estoit.* B. I. K. — [55] *Ne.* B. *Ne d'aler ne.* I. K. — [56] *Part.* I. K. — [57] *Enbatu folement.* B. I. K. — [58] *Ce* omis par K. — [59] *Vouloit.* B. I. K. — [60] *Estat.* K. B. I. K. — [61] *Il avoient* omis par I. K. — [62] *Demoroient.* K. *Demenoit.* K. — [63] *Fussent folement.* I. K.

A. 1239.

balestierz[1], les archierz, les lanceeurz et[2] les frandeilleeurz[3] et les genz a pié[4] coumanda[5] qu'il se meissent tuit suer les montaingnez, et environnassent[6] noz genz de toutes parz, et traisissent et gitassent[7] pierrez vigueureusement[8] pour occirre et pour[9] combrisier et[10] elx et leur chevaux. Ce povaient il legierement faire, ce disoient il; car[11] li nostre ne porroient[12] mie poindre a elx contre mont les montaingnes. Il prist ses genz a cheval et dist qu'il s'en iroient, et se metroient[13] dedenz cel estroit pas ou nostre gent estoient, si[14] que il ne peussent passer outre en nulle maniere[15], pour elx mestre au large, et pour ce que se nostre gent se meissent la en droit, il fussent ausint comme en une fortresce que[16] l'en ne les peust assaillir se par devant non et par darrierz[17]. Et[18] quant li Rouz out einsin coumandé[19], chascunz s'en ala la ou il estoit devisé[20]. A grant desroi venoient, tel noise i avoit de tabourz et de tymbres, de tamburs, de cornes, de criz, de genz[21] et de chevaux si[22] que l'en n'i povait oir autre chose. Et granz hideurz estoit a oir[23] a genz qui ce n'avoient mie[24] apriz[25].

CHAPITRE XXVIII.

Coumant li quenz de Bar et si compaignon furent desconfist.

Li quenz Gautierz de Jaffes[26] les aparcut[27] premerz, si le dist aus autrez. Tantost coururent as armes, et monterent suer les[28] chevaux et s'asemblerent pour prandre conseil[29] que il feroient. Ne furent mie[30] tuit a .I. acort. Li quenz Gautierz de Jaffes et li duz de Bourgoingne disoient[31] que il[32] s'en retornassent et que il en remenassent[33] leur genz arierz, et que il n'atendissent mie la bataille, car leur genz estoient[34] en .I. leu ou li cheval et les[35] genz feroient en[36] sablon jusqu'an mi la jambe[37], et que[38] a chascun homme que il estoient en venoit il[39] .XIIII. ou plus; car toulz[40] li paiz estoit couverz de Sarrazins et de Turz. Plusseurz[41] raissonz disoient[42] il assez[43], par quoi li retorner vausist miex, si comme il disoient. Li quenz de Bar et li quenz de Monfort et li plus des autrez baronz qui la estoient, looient[44] que l'en se combatist; car se il s'en vouloient raler[45] ne porroient il, car li Turc estoient trop prez, et[46] se par aventure avenoit[47] que cil a cheval en[48] eschapassent, si seroient[49] cil a pié tuit mort et[50] priz. Li quenz Gau-

[1] *Arbelastiers.* I. — [2] *Et* omis par B. I. K. — [3] *Et les frandeilleurs* omis par K. *Fardilleurs.* B. I. K. — [4] *A pié* omis par K. — [5] *Comanda tous.* K. — [6] *Avironnaissent.* B. I. K. — [7] *Traissent et gitaissent.* I. K. — [8] *Vertuesement.* K. — [9] *Pour* omis par B. I. K. — [10] *Et* omis par B. I. K. — [11] *Ce disoit. Car.* B. I. K. — [12] *Pooient.* B. I. K. — [13] *Alassent et se meissent.* K. — [14] *Si* omis par B. I. K. — [15] *En nulle maniere* omis par B. I. K. — [16] *Car.* B. I. — [17] *Et par darriere, car la en droit ne leur peussent mal faire, cil qui estoient es montaignes.* B. I. K. — [18] *Et* omis par K. B. I. K. — [19] *Ainsi devisé.* B. I. K. — [20] *Ot devisé.* K. *Ot commandé.* B. *Avoit commandé.* I. K. — [21] *Avoit de tabours et de timbres, de cors, de haz et de cris de genz.* K. *Avoit de gambars et de timbres, de buisines, de cornes, de cris, de gens.* B. I. K. — [22] *Si* omis par K. B. I. K. — [23] *Veoir.* K. — [24] *Pas.* K. *Et estoit grans hideurs a ceuls qui tel chose n'avoient mie.* B. I. K. — [25] *Aprise.* I. — [26] *De Jaffes* omis par I. K. — [27] *Gautiers les perçut.* B. *Percut.* K. — [28] *Leur.* K. — [29] *Pour conseillier.* B. I. K. — [30] *Pas.* K. — [31] *Disoient.* K. — [32] *Que se il.* I. — [33] *Il renmenassent.* K. *Et que il en remenassent* omis par K. — [34] *Quar les genz estoient.* K. *Car il estoient.* B. I. K. — [35] *Leur.* K. — [36] *Ferroient el.* B. *Ou.* B. K. — [37] *Jusqu'a mi jambe.* K. — [38] *Que* omis par B. I. K. — [39] *Avoient en venoit encontre euls.* B. I. K. — [40] *Tos.* K. I. *Tout.* B. — [41] *Plusseurs autres bones.* K. — [42] *Disoit.* K. — [43] *Assez* omis par B. I. K. — [44] *Loient.* K. — [45] *Aler.* B. I. K. — [46] *Et que.* K. — [47] *S'avenoit.* K. — [48] *S'en.* B. I. — [49] *Seroit.* I. — [50] *Tout mort et tout.* B. K. *Et tuit.* I.

A. 1239.

tierz de Jaffez et li duz de Bourgoingne disoient[1] que il ne vouloient mie pardre elx meismes et[2] leur genz. Si[3] se mistrent[4] au retour et s'en alerent grant aleure verz Escalonne. Quant li autre virent ce, il leur prierent par[5] amorz[6] qu'il deissent au roi de Navarre et au grant ost que il[7] les secourussent au plus hastivement[8] que il onques[9] porroient; car il estoient en peril d'estre tuit pardu. Il[10] respondirent que si feroient il[11] volantierz, maiz il vausist miex que il s'en retornassent tuit ensemble sain et sauf, que il se meissent en aventure d'elx pardre[12]. Lors se mistrent au retor li dus de Bourgoigne et li quens Gautiers de Japhes[13]. Li quenz de Bar et li quenz de Monfort et li autre[14] qui demourerent, se mistrent en grant aventure d'elx[15], quant[16] il se remistrent de rechief en conroi, cil a pié et cil a cheval, si que, quant[17] li mescreant, qui estoient es montaingnes, s'aprouchierent d'elx en tel maniere que il porent a elx traire[18] et giter, si espessement coumancierent a ruer pierrez et a fraudillier et[19] a traire saietes et quarriaux[20] que pluie ne gresil[21] ne peust pas[22] faire greigneur oscurté. Et moult i[23] avoit grant tumulte[24] du puesple Crestien qui la furent trop durement navré, et de leurz chevaux i ot grant mortalité[25]. Quant li[26] baron virent ce, isnellement coumanderent a leur arbalestierz et a leur archierz que il traississent. Et il si firent[27]. Ne demoura mie aprez ce[28] granment que li mescreant[29] se traistrent[30] arrierz por la paour des quarriaux qui la estoient trait[31]. Assez i out d'occis a cel assaut d'une partie[32] et d'autre. Li Rouz ne cil qui estoient[33] en la cavé[34], ne cil qui estoient sus les montaingnes n'oserent onques puis[35] aprouchier de nostre gent[36], tant comme li quarrel[37] durerent a nostre gent[38]. Mes par grant mescheance leur faillirent trop tost, car il en avoient trop poi porté. Maiz[39] quant il orent tout trait, et li mescreant s'en aparcurent[40], tantost acoururent[41] de toutes parz, et coumancierent espessement a geter, et a traire[42] suer nostre gent[43]. Quant li[44] baron virent ce, li ferirent chevaux des esperonz tuit[45] a .I. faiz contre le Rouz. Et li mescreant a pié[46], qui gardoient cel[47] destroit, les[48] recurent moult asprement. Grant bataille i ot et aspre. Il s'entreferirent[49] des espees et des glaives et des maces[50], grandimes[51] copx[52] senz espargnier li un l'autre[53]. Li mescreant si[54] se tindrent une piece, car li pas estoiz estroit, si que nostre Crestien[55] ne

[1] *Li dus de Bourgoigne et li quens de Japhe (dirent.* B.) *distrent.* B. I. K. — [2] *Ne.* K. B. I. K. — [3] *Il.* I. K. — [4] *Il se misent.* B. — [5] Leçon de K.; F. omet *par.* — [6] *Par amors* omis par B. I. K. — [7] *Il* omis par B. I. K. — [8] *Plus tost.* K. B. I. K. — [9] *Onques* omis par B. B. I. K. — [10] *Cil.* K. — [11] *Ce feroient il mout.* B. I. K. — [12] *De tout perdre.* K. *Retournaissent, en aventure estoient de perdre.* B. *Retournassent qu'en aventure de perdre.* I. *Retornaissent en aventure de perdre.* K. — [13] Leçon de K. Cette phrase *lors se mistrent*, etc., jusqu'à *Gautiers de Japhes* est omise par F. B. I. K. — [14] *Et li autres* omis par K. — [15] *En aventure de perdre ou de gaaignier.* K. — [16] *Quant* omis par K. — [17] *Qui demourerent, se misent tout en conroi a pié et a cheval. Quant.* B. *Qui demouroient (demorerent.* K.) *se mistrent en conroi, et a pié et a cheval. Quant.* I. K. — [18] *S'aprochierent tant que il porrent traire.* B. *S'aprochierent que il porent traire.* I. K. — [19] *A fraudillier et* omis par K. *Frondeflier et.* B. *Fondoier et.* I. *Fondefler.* K. — [20] *Quarrios.* K. ici et ailleurs. — [21] *Gresieus.* B. K. — [22] *Poist mie.* K. *Pas* omis par B. I. K. — [23] *Il.* K. — [24] *Temoute.* K. — [25] *Greigneur obscureté. Et mout y ot navré de nos Crestiens (de leur genz.* I.) *et de leur chevaus.* B. I. K. — [26] *Nostre.* K. — [27] Leçon de K.; F. B. I. K. omettent *et il si firent.* — [28] *Apres ce* omis par B. I. K. — [29] *Sarrazin.* K. — [30] *Traisent.* B. — [31] *Qui la estoient trait* omis par B. I. K. — [32] *Part.* K. — [33] *S'estoient mis.* K. — [34] *Valée.* K. *Et assez en y ot occis. Li Roys et li autre, qui estoient en la cavé.* B. I. K. — [35] *Puis* omis par K. — [36] *Nos genz.* B. I. K. — [37] *Karrel.* K. *Com quarrel.* B. I. — [38] *A nos arbelestiers.* K. B. K. *Aus noz arbelastiers.* I. — [39] *Et.* I. K. — [40] *S'apercurent.* B. I. — [41] *Racoururent.* B. I. — [42] *A giter et a traire.* I. — [43] K. omet depuis *quant il orent tout trait*, etc., jusqu'à *suer nostre gent.* — [44] *Nostre.* K. — [45] *Tant.* K. — [46] *Le Roy et les mescreans a cheval.* I. K. — [47] *Et les mescreans et a cheval gardoient le.* B. *Le.* I. *Gardoit le.* K. — [48] *Li mescreant les.* B. I. K. — [49] *S'entreferoient.* B. I. K. — [50] *Espees, de glaives, de maces.* K. *D'espees (espees.* K.), *de glaves et de (maches.* B.) *maces.* B. K. — [51] Leçon de K. *Granz diemes.* F. — [52] *Grandimes copx* omis par B. I. K. — [53] *Li un l'autre* omis par K. B. I. K. — [54] *Si* omis par B. I. — [55] *Gent.* K.

Sayfa 529

Navarre Kralı ve Champagne Kontu Thibaut ile daha önce isimlerini andığımız diğer Fransız baronları, Marsilya'da bulunan ve geçiş yapmaya hazır olan tüm hacılarla birlikte Lombardiya üzerinden Puglia'ya geçtiler. Hemen denize açıldılar ancak yoksul halktan pek çok kişinin yoksulluk nedeniyle geride kaldığını, diğerlerinin ise hastalık veya bedenlerindeki bitkinlik sebebiyle geçemediğini gördüler. Denizcilerin ifadesine göre, hacıların hikayesi ve filosu denizde on bir gün boyunca süren büyük bir fırtınaya tutuldu; bu fırtına onları öyle şiddetle dağıttı ki hepsi kaybolduklarını sandılar. Bu fırtına gemileri hırpaladı ve onları zorla Kıbrıs, Sicilya, Korsika ve Sardinya gibi farklı adalara sürükledi. Tanrı'nın inayetiyle hiçbir gemi kaybolmadı. Sicilya'da denizin sakinleşmesini beklediler. Deniz durulur durulmaz tekrar yelken açtılar, uygun bir rüzgarla yollarına devam ederek kısa sürede Akka limanına vardılar. Şehirde toplanan ordunun büyük bir sevinç içinde olduğu görülüyordu. Bir grup şehir içinde konaklarken diğer bir grup dışarıda çadır kurdu. Böylece denizde yaşadıkları büyük sıkıntıların, yoksulluğun ve tehlikelerin ardından dinlenip kendilerine geldiler.

Sayfa 530

BÖLÜM XXI: Sarazenlerin Davud Kulesi'ni Yıkışı.

Sarazenler, Akka'ya çok sayıda Hristiyan'ın geldiğini öğrendiklerinde bundan büyük endişe duydular. Toplanabildikleri kadar çok yaya ve atlıyla bir araya gelerek doğruca Kudüs şehrine doğru yola çıktılar; zira orada sadece, o dönemde Davud Kulesi denilen şehrin ana kulesinden başka tahkim edilmiş bir yer yoktu. Hristiyanlar, kendi hayırlarıyla Aziz Etienne Kapısı tarafındaki şehri surlarla çevirmeye başlamışlardı ve surun bir kısmını inşa etmişlerdi ancak henüz kuleleri yoktu. Sarazenler oraya vardıklarında burayı yıktılar ve bir tepe haline getirdiler. Ardından Davud Kulesi'ni kuşattılar ve her taraftan şiddetle saldırdılar. İçeridekiler ellerinden geldiğince kendilerini savundular ancak Sarazenler geri çekilip saldırıyı bırakmadılar. İmparator Friedrich'in temsilcileri kaleyi erzak, silah, savaş makineleri ve kaleyi savunmak için gereken her türlü teçhizat bakımından kötü durumda bırakmışlardı. Sarazenler bu eksiklikleri ve kalenin uzun süre dayanamayacağını fark ettiler. İçeridekilere bir teklif göndererek, eğer kaleyi teslim ederlerse kendilerini, çocuklarını ve tüm eşyalarını Hristiyan topraklarına güvenle ulaştıracaklarını söylediler. İçerideki Hristiyanlar,

durumlarının kötü olduğunu ve kalenin zorla alınması halinde hiçbirinin kurtulamayacağını anlayınca teslim olmayı kabul ettiler. Sarazenler sözlerinde durarak onları Davud Kulesi'nden çıkardılar ve güvenli bir yere ulaştırdılar. Ancak kaleyi ele geçirir geçirmez lağımcıları sokarak kuleyi ve kaleyi temellerine kadar yıktılar. Taşları bir arada tutan kireç ve harç öyle güçlüydü ki taşlar birbirine büyük kurşun ve demir kuşaklarla bağlıydı; bu yüzden yıkım için çok büyük çaba sarf etmek zorunda kaldılar. Böylece Davud Kulesi yıkıldı. O kule ki, o zamana dek barışta ve savaşta, putperestlerin, Yahudilerin ve her türlü milletten Sarazenlerin elinde hep ayakta kalmıştı. Bu olay, Efendimizin doğumundan 1239 yıl sonra gerçekleşti. O dönemde Papa IX. Gregorius, Roma İmparatoru ise Friedrich idi.

Sayfa 531
Aynı yıl Fransa Kralı Louis, İngiltere Kralı Henry, Navarre Kralı Thibaut ile Brie ve Champagne Palatin Kontları ve Reims Başpiskoposu Henri hayattaydı.
BÖLÜM XXII: Hristiyan Ordusunun Ascalon'u Tahkim Etmek İçin Hareket Etmesi.
Akka'da bulunan Hristiyan ordusu, kafirlerin Davud Kulesi'ni yıktığı haberini aldığında büyük bir keder ve öfkeye kapıldı. Denizde çektikleri sıkıntılardan sonra bir süre dinlendikten sonra, tüm baronların rızasıyla Akka şehrinden çıkmaya ve Şeria Nehri ötesindeki şehri değil, Ascalon kalesini yeniden inşa etmeye karar verdiler. Baronlar, ruhban sınıfı ve Suriye topraklarının tüm ileri gelenleri toplandılar ve Hristiyanlığın yararına en iyi nasıl hareket edebileceklerini tartıştılar. Oraya gelebilecek tüm asilzadeleri topladılar. Orada Navarre Kralı Thibaut, Champagne Kontu ve daha önce isimlerini andığımız diğer Fransız baronları vardı; ancak Bretonyalı Jean ile ölmüş olan Mascon Kontu orada değildi. Deniz aşırı topraklardan patrikler, Sur Başpiskoposu, Akka ve Yafa Piskopoları, Tapınak Şövalyeleri Üstadı ve Alman Hastanesi Üstadı toplandılar. İsimlerini sayamadığım daha pek çok kişi vardı. Hepsi toplandığında pek çok söz söylendi ve pek çok fikir beyan edildi.

Sayfa 532
Sonunda bir karara vardılar: Ertesi gün yola çıkacaklardı. Ertesi sabah toplandıklarında, pek çok görüşmeden sonra, hep birlikte büyük, zengin ve halkı bol, erzakla dolu Şam şehrine doğru gitmeye karar verdiler. Ancak oraya gitmeden önce, daha önce yıkılmış olan soylu Ascalon kalesini tahkim edip kapatmayı düşündüler. Kale tekrar kapatılıp güvenli hale getirildiğinde hep birlikte Şam şehrini kuşatmak üzere yola koyulacaklardı. Tüm Azizler Yortusu gününde yola çıkılacağı ilan edildi. Orduda silahlarını kuşananları, zırhlarını parlatanları, miğferlerini onaranları, kılıç ve hançerlerini bileyenleri, atlarını nallayanları ve silahlananları görmeliydiniz. Herkes elinden gelenin en iyisini hazırlıyordu. Tüm Azizler Yortusu'nun ertesi sabahı erkenden Ascalon yoluna koyuldular ve sahil boyunca ilerlediler. Ordu sahra düzenine geçtiğinde ve taburlar sıralandığında çok görkemli bir manzara oluştu. Bazıları orduda 1500 şövalye olduğunu söylüyordu. Diğer tarafta yaya halk vardı ve yol boyunca öyle bir toz kalkıyordu ki herkes toz içinde kalmıştı. Atlar, arabalar, yük hayvanları ve uşaklarla doluydu yol. Ancak yolda ilerlemek onlar için çok zordu çünkü buna alışkın değillerdi. Pek çok büyük soylu vardı; o kadar yorgun

düşmüşlerdi ki bir eşeğe binmek, bir uşak tarafından taşınmak veya silahlarını taşıtmak zorunda kalıyorlardı. Hep birlikte şatoya kadar ilerlediler. Robert Malet ve diğer bazı hacılar hastalıkları nedeniyle orada kalmak zorunda kaldılar. Diğerleri ise dört gün boyunca yollarına devam ederek Yafa kalesine vardılar ve orada dört gün konakladılar.

Sayfa 533
BÖLÜM XXIII: Bretonya Kontu Pierre'in Akın Girişimi.
Şam Sultanı, casusları aracılığıyla Hristiyan ordusunun Ascalon'u tahkim etmek istediğini öğrendiğinde, kendi soylu şehri Şam'ı kuşatacaklarını anladı. Günbegün şehri güçlendirmeyi ihmal etmedi. Yiyecekler, silahlar ve halkın ihtiyaç duyabileceği her şeyi oraya topladı. Ardından çevre kasabaların boşaltılmasını ve buğday, arpa, şarap, yağ, tuzlu et, demir ve çelik gibi tüm erzakın şehre getirilmesini emretti. Hristiyan ordusunun korkusundan kalelerde durmaya cesaret edemeyen çevre halkının gelmesiyle Şam şehri inanılmaz şekilde doldu. Şam Sultanı, tüm dostlarına yardım çağrısında bulundu. Pek çok zengin ve güçlü adam toplandı; aralarında büyük sığır, koyun ve diğer hayvan sürülerine sahip olanlar da vardı. Bu grup, tüm bu ganimetle birlikte bir kaleye çekildi. Hristiyan ordusu Yafa'da konaklarken, Bretonya Kontu Pierre'e büyük bir kazanç elde edebileceği haberi ulaştı. Gece vakti gizlice ordudan ayrılarak, yanına aldığı şövalyeler ve silahlı adamlarla birlikte, pusuya yatan düşmana karşı yola koyuldu. Akşam vaktiydi ve yanlarında çok sayıda insan vardı; tüm gece boyunca ilerlediler ve ertesi gün kuşluk vaktine kadar yol aldılar. Orada, ele geçirmeyi planladıkları ganimetin geçeceği bir yer belirleyerek pusuda beklemeye başladılar.

Sayfa 534
Öyle bir düzen kurdular ki, eğer biri bu ganimeti ele geçirmek için saldırırsa diğeri ona destek olacaktı. Görev dağılımını çok iyi yapmışlardı. Güneş doğduğunda, Türkler kalelerinden çıkıp ganimetleriyle birlikte yola koyuldular ve Bretonya Kontu Pierre'in beklediği yere doğru ilerlediler. Kont ve adamları onları fark edince hemen atlarına atladılar ve kafirlere karşı büyük bir cesaretle saldırıya geçtiler. Emirler ve beraberindeki Türkler Hristiyan ordusunu görünce durumun ciddi olduğunu, savaşmak veya ganimeti bırakmak zorunda kalacaklarını anladılar. Aralarında yaptıkları istişare sonucunda, ganimeti orada bırakıp kaçmanın daha güvenli olacağına karar verdiler. Ancak Hristiyanlar ganimeti ele geçirmeye niyetliydi; bu yüzden yüksüz ve hafif bir şekilde saldırmayı planladılar. Diğerleri ise ganimeti korumak için ilk saldırıyı karşılamanın kötü bir fikir olacağını, çünkü yanlarında Hristiyan olmayan pek çok kişi bulunduğunu belirttiler. Kendi aralarında anlaşarak ganimetin başında beklemeye karar verdiler. Tanrı Hristiyanlara yardım ederse, kafirler ne pusudan ne de üzerlerine gelen tehlikeden haberdar oldukları için büyük bir başarı elde edeceklerdi. Emir, şövalyelerine aceleyle düzen almalarını emretti. Okçular öne çıktı, emir ise arkada kaldı. Bretonyalı Pierre'in yanındaki şövalyeler büyük bir cesaretle onlara saldırdılar ve kafirlerin direncini kırdılar.

Sayfa 535
Bretonyalı Pierre’in yanındaki şövalyeler büyük bir cesaretle onlara saldırdılar ve kafirlerin direncini kırdılar. Karşılaşma çok sert oldu; mızraklar ve gürzlerle birbirlerine girdiler. Kafirlere öyle bir darbe indirdiler ki pek çoğu atlarından düştü. Bretonyalı Pierre ve adamları onları kovaladılar ve saflarını dağıttılar. Türkler bu kadar sert bir saldırı beklemiyorlardı ve neye uğradıklarını şaşırdılar. Pek çoğu kaçmaya çalıştı ama Hristiyanlar onları yakalayıp öldürdü. Çarpışma o kadar şiddetliydi ki her yer kan gölüne döndü. Hristiyanlar büyük bir zafer kazandılar ve çok sayıda esir aldılar. Zaferden sonra, ele geçirdikleri büyük hayvan sürüleri ve ganimetle birlikte güvenli bir şekilde Yafa'ya döndüler. Orduya döndüklerinde, getirdikleri muazzam miktardaki hayvanı gören herkes büyük sevinç yaşadı. Zira orduda büyük bir kıtlık vardı; bir ekmek iki denier (dönem parası) ediyordu. Bretonya Kontu bu başarıdan dolayı büyük onur kazandı ve ganimeti ordudaki baronlar arasında paylaştırdı.

Sayfa 536
Bu olay Hristiyanlar için büyük bir kazanç, kafirler için ise büyük bir utanç ve kayıp oldu. Zavallı halk bu olaydan çok memnun kaldı; çünkü şövalyeler onlara yiyecek ve ihtiyaçlarını fazlasıyla dağıttılar. Tüm bunlar, Kasım ayının on birinci günü, Aziz Martin Yortusu'ndan sonraki Cuma günü gerçekleşti.
BÖLÜM XXIV:
Babil (Kahire) Sultanları Hakkında.
Suriye topraklarındaki Hristiyanlara karşı yürüyen diğer kafir prenslerin arasında en güçlü ve en zengin olanı Mısır’daki Babil Sultanı idi. Bilmelisiniz ki dünyada üç tane Babil vardır: Birincisi Mezopotamya topraklarındadır; Nimrod'un kulesini inşa ettirdiği ve dillerin birbirine karıştığı yer burasıdır. Bu Babil, cennetten doğan ve Nil ile Fırat arasında akan büyük nehrin üzerindedir. Kutsal Kitap'ta ve Krallar kitabında anlatıldığı üzere, Nabukadnezar buranın kralıydı.
İkinci Babil ise Mısır'dadır. Bazıları buranın İsrailoğullarının Mısır'da esir tutulduğu yer olan Memfis olduğunu söyler.

Sayfa 537
Bu Babil tamamen yıkılmış ve terk edilmiştir; içinde ne bir insan ne de bir ruh yaşamaktadır. Bu Mezopotamya topraklarında sadece yılanlar, ejderhalar ve diğer zehirli mahlukatlar yaşamaktadır; vaktiyle devlerin inşa ettiği kulenin kalıntıları arasında dolaşırlar.
Üçüncü Babil ise bazılarının "Yeni Babil" dediği yerdir. Bu Babil, Kahire'dir (Kahire kalesi). Nil nehri kıyısındadır ve Mezopotamya'daki Babil gibi cennetten gelen nehirlerin sularıyla beslenir. Yeni Babil ile İskenderiye arası karadan üç günlük yoldur. Ayrıca bu bölgeden Damietta'ya da benzer bir sürede ulaşılır. Tüm Mısır toprağı ve Suriye'nin bir kısmı bu Sultan'ın yönetimi altındadır.
BÖLÜM XXV:
Sultanın Hristiyan Ordusuna Karşı Elçiler Göndermesi.

Sultan, Hristiyan ordusunun Akka'ya ulaştığını duyduğunda, durumun ne yöne evrileceğini öğrenmek için en iyi casuslarını gönderdi. Casuslar geri dönüp Hristiyanların Ascalon'u tahkim etmeye niyetli olduklarını bildirdiler. Bunun üzerine Sultan hemen tüm tebaasını; piyadelerini, atlılarını ve okçularını topladı. Dağların Kralı (Haşhaşiler) bile ona yardım gönderdi. Sultan tüm güçlerine kalelerini tahkim etmelerini ve Hristiyanlara karşı her türlü zararı vermeye hazır olmalarını emretti. Sultan, elçilerine Hristiyanlara gidip barış teklif etmelerini ancak bu teklifin arkasında bir tuzak olduğunu gizlemelerini tembihledi onlara savaşmanın kendileri için daha avantajlı olacağını, en seçkin adamlarını öldürüp geri kalanları zincire vurarak Babil'e veya Kahire'ye, ömür boyu zindanlarda çürüyecekleri yerlere göndereceğini söylediler.

Sayfa 538
Ordunun bir kısmı bu tehditler karşısında endişeye kapıldı ancak bir kısmı cesaretle karşı koydu. Sultan, ordusunun her türlü silah, zırh, yiyecek ve barutla donatılmasını emretti. Şehirdeki tüm fırıncıların gece gündüz ekmek üretmesini, herkesin savaşa hazır olmasını ve kuşatma için gereken makinelerin kurulmasını buyurdu. Gadrez bölgesindeki ordusunu Ascalon yakınlarına konuşlandırdı. Casuslar her iki taraftan da bilgi taşıyordu; geçitlerin ve yolların durumunu rapor ediyorlardı. Hristiyan ordusunun ne durumda olduğunu ve hangi yöne ilerleyeceğini sürekli takip ediyorlardı.

Sayfa 539
Herkes bir çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu biliyordu ve kendi tarafının galip gelmesi için hazırlıklarını en üst seviyeye çıkarmıştı akşam saatlerinden sonra, ordudakiler birbirlerine haber göndererek Ascalon yönünde ordunun dışında tam teçhizatlı ve atlı olarak toplandılar. Orada Bar Kontu, Montfort Kontu Amaury, Yafa Kontu Gautier, Burgundiya Dükü, D’Aubevileli Girarz, Bovesli Roberz, Sevinghenli Estiennes, Nanteuilli Phelipes, Marli Mahiz, Arsiesli Gilles, Mauvoissinzli Guiz, Senlizli Şarapçı Guillaume, kardeşi Raoulz ve Beaumontlu Richarz bulunuyordu. Orada seksen sancaktar şövalye, tam teçhizatlı ve atlı olarak hazır bulunuyordu; ayrıca okçular ve yaya askerlerden oluşan yaklaşık 500 kişi vardı. Bu grup, ganimet elde etmek amacıyla oradan ayrılmak üzere bir araya gelmişti. Orduya katılan bu kişilerin niyetinin pek hayırlı olmadığı, daha çok kibir ve günahkarca bir arzuyla hareket ettikleri söyleniyordu. Navarre Kralı ve diğer Fransız baronları, Tapınak Şövalyeleri Üstadı, Aziz Yuhanna Hastanesi Üstadı ve isimlerini bilmediğimiz diğer pek çok baron, onların bu savaşa gidişine rıza göstermediler. Onlara, niyetlerinin iyi görünmediğini, kıskançlık ve kibirle hareket ettiklerini açıkça söylediler. Bu durumun başlarına bir felaket getirmesinden korkuyorlardı. Onlar ise gururla atlarına binerek büyük bir süratle yola çıktılar ve toplandıkları yerden ayrıldılar. Yolda ilerlerken geçecekleri geçitlerin durumunu bildiren casusları vardı; zira Babil Sultanı da her yere casuslar yerleştirmiş ve yolları gözetlettiriyordu.

Sayfa 540

Sultan, ordusuyla birlikte Gadres bölgesinde konaklıyordu. Eğer Hristiyanlar ertesi güne kadar bekleseler ve ardından hep birlikte Ascalon'a doğru ilerleselerdi, düşmanlarına karşı daha güçlü olurlardı; ancak kendi bildikleri gibi hareket ettiler. Baronlar, gece yarısı veya şafak vakti kafirlerin baskınına uğramaktan çekinmiyorlardı; zira Hristiyan ordusuna büyük bir zarar verebileceklerini düşünmüyorlardı. Onlara, "Ordunun Akka'dan yola çıkış amacı kafirlerle savaşmaktır, savaşı daha fazla geciktirmek istemiyoruz" diyerek cevap verdiler. Ertesi gün Gadres'e doğru ilerleyip oradan Ascalon'a döneceklerini belirttiler. Konaklamaları yönündeki uyarılara kulak asmadılar. Navarre Kralı, onlara bu şekilde gitmelerine engel olamayacağını anlayınca, onlara orduya karşı sadık kalacaklarına dair yemin ettirdi. Onlar ise ertesi güne kadar beklemeyi kabul etmediler. Navarre Kralı ve yanındakiler geri dönmeye karar verdiler. Şafak sökmeden önce ordugahı bozdular ve Ascalon'a doğru hareket ettiler. Diğerleri ise Gadres tarafına doğru yaklaşık altı fersah yol katettiler. Orada mola verip Gadres'e doğru ilerleyenlerden haber beklemeye başladılar. Akşam olduğunda, Gadres'te konaklayanların pek çok hayvan ve ganimet ele geçirdiğini öğrendiler.

Sayfa 541

BÖLÜM XXVII: Sarazenlerin Hristiyanlara Karşı Hazırlanması.

Bar Kontu ve yukarıda isimlerini andığımız diğer baronlar, ganimet peşine düşmek üzere tam teçhizatlı olarak yola koyuldular. Sahil boyunca ilerleyerek Gadres'e doğru yöneldiler. Ascalon'u geçip Kudüs krallığı ile Mısır topraklarını birbirinden ayıran nehir yatağına vardılar. Gece çok güzel ve sakindi; ay ve yıldızlar etrafa büyük bir ışık saçıyordu. Nehir yatağına vardıklarında, Gautier Kontu onlara, nehir yatağını geçer geçmez düşmanlarını ve tüm Gadres bölgesini göreceklerini, bu yüzden nasıl hareket edeceklerine karar vermeleri gerektiğini söyledi. Zira eğer nehri geçerlerse büyük bir tehlikeyle karşılaşacaklardı; sekiz veya dokuz fersah yol katetmişlerdi ve atları yorgun düşmüştü. Bazıları ise nehri geçmeyip Ascalon'a dönmeyi ve ordunun gelmesini beklemeyi önerdi; çünkü düşmanlarından eser yoktu ve henüz onlara zarar verecek bir şey bulamamışlardı. Ancak diğerleri buna yanaşmadı; nehri geçip Gadres yakınlarındaki zengin meralara gitmeyi, orada büyük hayvan sürüleri bulacaklarını ve savaş korkusuyla oraya sığınan halkı yakalayacaklarını söylediler. Hristiyanların nehri geçmeye cesaret edemeyeceğini düşünen düşman halkın orada güvende olduklarını sandıklarını belirttiler. Sonunda, nehri geçmeye karar verdiler. Kont Gautier ve adamları önden geçtiler; karşı kıyıya vardıklarında kıyı boyunca yayıldılar ve uzaktan görülebilmesi için beyaz sancaklarını açtılar. Hem atlılar hem de yayalar nehir yatağını hızla geçtiler. Ardından sıkı bir düzen alarak şafak sökene kadar sessizce ilerlediler. Etrafları çok yüksek olmayan dağlarla çevrili dar bir vadiye girdiler. Rehberleri onlara Gadres'e ve o zengin otlaklara çok yaklaştıklarını söyledi. Bunun üzerine orada konaklamaya karar verdiler.

Sayfa 542

Atlarını dinlendirmek ve hayvanların otlaklara yayılmasını beklemek için orada durdular; yerli halkın da işlerine gitmesini bekliyorlardı. Atlarından inip sofra kurdular;

yanlarında yeterince ekmek, tavuk, pişmiş et, peynir, meyve ve tulumlarda şarap getirmişlerdi. Bazıları yemek yerken bazıları uyuyor, diğerleri ise atlarına bakıyordu. Düşmanlarını küçümsedikleri ve kendilerini çok güvende hissettikleri için büyük bir kibir ve gurur içindeydiler. Ancak Efendimiz onların bu şekilde hareket etmelerinden hoşnut değildi. Gadres'te bulunan Sultan, casusları aracılığıyla bu kişilerin ganimet için geldiklerini, yorgun düştüklerini ve baskın yapabileceğini öğrendi. Sultan, çevredeki yüksek tepelerde büyük ateşler yakılmasını emretti. Bu ateşler sayesinde adamlarını toplayacak ve Hristiyanların konumunu görebilecekti. Yerel halk ateşleri görünce silahlanıp toplanmaya başladı. Hristiyanlar başlarda durumu fark etmediler; ta ki yüksek tepelerdeki ateşlerin sayısının arttığını ve her taraftan kuşatıldıklarını anlayana dek. Hemen silahlarına sarıldılar, atlarına bindiler. Casuslar ve haberciler yollarda karşılaştıkları herkesi savaşa çağırıyorlardı. Kısa süre içinde bölge halkı ve askerler toplanmaya başladı. Güneş doğmadan önce, Sultan beklediğinden daha fazla adam toplamıştı. Hristiyanların bulunduğu dar vadiyi her taraftan sarmaya başladılar; zira onların kaçacak yolları kalmadığından ve ne kadar az kişi olduklarından emindiler. Kafirler, Hristiyanların kendilerini böyle tehlikeli bir duruma düşürdüklerine inanamıyorlardı. Sultan ordusunu düzene soktu ve saldırı emri verdi.

Sayfa 543
Okçular, mızrakçılar, sapancılar ve yaya askerler dağların yamaçlarına dizildiler ve Hristiyanları her taraftan kuşattılar. Yukarıdan büyük taşlar atarak ve ok yağmuruna tutarak Hristiyanları öldürmeye veya yaralamaya başladılar. Hristiyanlar ise dağların tepesindeki düşmanlarına karşı pek bir şey yapamıyorlardı. Sultan, adamlarını atlı ve yaya olarak ikiye ayırdı ve Hristiyanların hiçbir şekilde kaçamayacağı şekilde geçitleri tuttu. Hristiyanlar öyle bir durumdaydı ki, sanki hiçbir yerden saldırılamayacak bir kale içindeymiş gibi sıkışıp kalmışlardı. Sultan, trampetler, borular ve çığlıklar eşliğinde saldırıyı başlattı. Ortaya çıkan gürültü öyle korkunçtu ki atlar bile ürkmüştü. Bu tür bir savaşa alışık olmayan Hristiyanlar büyük bir dehşete düştüler.
BÖLÜM XXVIII:
Bar Kontu ve Arkadaşlarının Mağlup Olması.
Yafa Kontu Gautier düşmanı ilk fark eden oldu ve diğerlerine haber verdi. Hemen silahlanıp atlarına bindiler ve ne yapacaklarını kararlaştırmak için toplandılar. Ancak aralarında fikir birliği yoktu. Kont Gautier ve Burgundiya Dükü, geri dönmeyi ve ordunun gelmesini beklemeyi, savaşa hemen girilmemesini önerdiler; çünkü konumları çok kötüydü ve atlar kumluk arazide bacaklarına kadar batıyordu. Herkesin kaçacak yer aradığını, bölgenin Sarazenlerle dolu olduğunu söylediler. Geri dönmenin, orada kalıp yok olmaktan daha iyi olacağını belirttiler. Ancak Bar Kontu, Montfort Kontu ve diğer bazı baronlar buna şiddetle karşı çıktılar. Kafirlerin çok kalabalık olduğunu gördükleri halde, eğer geri dönerlerse bunun bir zillet olacağını ve at sırtında kaçmaya çalışanların kılıçtan geçirileceğini söylediler.

Sayfa 544
Kont Gautier Yafa Kontu ve Burgundiya Dükü, kendilerini ve adamlarını tehlikeye atmak istemediklerini söylediler. Geri dönüp büyük bir hızla Ascalon'a doğru yola

çıktılar. Diğerleri ise bunu görünce, onlara Navarre Kralı ve ana ordudan yardım istemeleri, eğer yardım gelmezse mahvolacaklarını iletmeleri için yalvardılar. Onlar ise yardım getireceklerini söyleyip oradan uzaklaştılar. Ancak bu geri çekilme, kalanların moralini bozdu. Burgundiya Dükü ve Kont Gautier gittikten sonra, Bar Kontu, Montfort Kontu ve orada kalan diğerleri kendilerini büyük bir tehlikenin içinde buldular. Dağlardaki kafirler onlara daha da yaklaşarak taşlar ve oklar yağdırmaya başladılar. Gökten dolu yağıyormuşçasına ok ve mızrak yağıyordu. Hristiyan halktan pek çoğu ağır yaralandı ve atları telef oldu. Baronlar durumu görünce hemen okçularına karşılık vermelerini emrettiler; ancak bu pek işe yaramadı. Kafirler, aldıkları darbelere rağmen geri çekilmiyorlardı. Atlı Hristiyanlar, vadinin dar olması nedeniyle hareket edemiyorlardı. Sultan ve adamları, Hristiyanların üzerine her taraftan atılmaya başladılar. Atlar ve şövalyeler dar alanda birbirine girmişti. Kafirler mızrakları ve gürzleriyle büyük darbeler indiriyorlardı; hiç kimseye acımıyorlardı. Kafirler öyle bir düzen aldılar ki, Hristiyanlar nefes bile alamıyorlardı Hristiyanlar başlangıçta iyi direnmişlerdi ancak sonunda geri çekilmek zorunda kaldılar.

Sayfa 545
Bu dar alanda sıkışıp kalan ordumuz, Sarazenler tarafından şiddetle geri püskürtüldü. Kafirler dağlardan aşağı inip Hristiyanlara her taraftan saldırmaya başladılar. Hristiyanlar gururları ve kibirleri nedeniyle bu duruma düştükleri için büyük bir pişmanlık içindeydiler. Kafirlerin kaçmalarına izin vermeyeceğini, her geçidin tutulduğunu anladılar. Sultan, adamlarını cesaretlendirerek Hristiyanların zayıfladığını ve yardımlarına kimsenin gelemeyeceğini haykırıyordu. Hristiyanlar o kadar kargaşa içindeydiler ki, bir kısmı vadiye doğru kaçmaya çalışırken diğerleri oldukları yerde kalıp savunma yapmaya çalışıyordu. Sultan, dağlardaki adamlarına aşağı inip Hristiyanları tamamen kuşatmalarını emretti. Hristiyanlar kaçmaya çalıştıkça daha büyük bir çıkmaza giriyorlardı. Kafirler onları her taraftan sarınca kaçış yolları tamamen kapandı. Baronlar birbirlerini cesaretlendirmeye çalışıyorlardı ama artık çok geçti. Savaş çok kanlı ve çetin geçiyordu. Pek çok soylu öldürüldü veya esir alındı. Kafirler Hristiyan ordusunu darmadağın ettiler; atları kestiler, mızrak ve gürzlerle askerlerimizi ezdiler kafirler her taraftan üzerlerine koştular.

Sayfa 546
Bizimkiler büyük bir felaketle yüz yüze kaldılar ve neredeyse tamamı öldürüldü. Sonunda bu büyük baskıya dayanamadılar; dağlardan inenler ve ovadakiler onları tamamen bozguna uğrattı. Bar Kontu, Montfort Kontu ve kaçmayı reddeden pek çok şövalye ile asilzade orada mahsur kaldı. Orada büyük kahramanlıklar sergilediler ancak sayıca çok üstün olan Sarazenler onları her taraftan sardı. Oklar ve mızraklar altında kalan şövalyelerimiz birer birer düştü. Sonunda Bar Kontu, Montfort Kontu, Nanteuilli Phelipes, Arsiesli Gilles, Senlizli Estiennes, Valenili Pierre ve isimlerini bilmediğimiz daha pek çok asilzade yakalanarak Mısır'a; Damietta, Kahire ve Babil zindanlarına gönderildiler. Bazıları ise orada şehit edildi. Kafirler kazandıkları bu zaferle büyük gurur duydular; ölenlerin kemikleriyle alay ettiler, atları ve silahları

ganimet olarak aldılar. Şehirlerine döndüklerinde büyük kutlamalar yaptılar ve Hristiyanları aşağılamak için her türlü kötülüğü sergilediler.

BÖLÜM XXIX:

Geriye Kalanların Kaçışı.

Navarre Kralı ve Ascalon'da bulunan büyük ordu, ganimet peşine gidenlerin başına gelen felaketi haber aldılar. Hemen silahlanıp atlarına bindiler ve yardım etmek için Gadres'e doğru yola çıktılar. Ancak yolda giderken kaçan bazı askerlerle karşılaştılar; bu askerler onlara ordunun bozguna uğradığını ve herkesin ya öldüğünü ya da esir düştüğünü söylediler.

Sayfa 547

Bunun üzerine kral ve yanındakiler büyük bir üzüntüyle geri dönmek zorunda kaldılar Navarre Kralı ve Alman Hastanesi kardeşleri (Tötonlar) diğerlerini beklemeden hemen silahlanıp atlarına bindiler ve büyük bir hızla savaş alanına doğru sürdüler. Ancak oraya vardıklarında yapacak bir şey kalmamıştı; ordu darmadağın olmuş, kaçabilenler kaçmıştı. Sarazenler, büyük bir Hristiyan birliğinin geldiğini görünce yakaladıkları esirlerle birlikte geri çekildiler. Hristiyanlar geri çekilenlerin peşine düştüler ama onlara yetişemediler. Savaş alanına vardıklarında karşılaştıkları manzara korkunçtu; her yer cesetlerle doluydu. Kafirler, öldürdükleri Hristiyanların zırhlarını çıkarmış ve onları soyup çıplak halde bırakmışlardı. Orada pek çok soylu kişinin; Lilleli Anseau gibi pek çok baronun cansız bedenini buldular. Hepsi kanlar içinde ve çıplak halde yatıyordu. Bu manzarayı gören şövalyeler büyük bir kedere boğuldular.

Navarre Kralı ve yanındaki baronlar durumu görünce artık çok geç olduğunu anladılar. Tapınak ve Hastane Şövalyeleri ile bölgenin diğer ileri gelenleriyle ne yapacaklarını tartıştılar. Onlar, Sarazenlerin büyük bir zafer kazandığını, Hristiyanların ise esir ve bitkin olduğunu belirttiler. Kafirlerin kendi kalelerine ve tahkimatlarına çekildiklerini, orada daha da güçlendiklerini söylediler. Bu durumda onlara saldırmanın daha büyük kayıplara yol açabileceğini, elimizde kalanların da yok olabileceğini belirttiler. Kral ve yanındakiler, büyük bir üzüntüyle geri dönmeye karar verdiler; zira esirlerin ve şehitlerin intikamını alacak güçleri kalmamıştı esirleri kurtarmak için daha fazla bekleyemezlerdi.

Sayfa 548

Diğerleri ise bu karara karşı çıkıyor, Sarazenlerin esirleri götürmesine izin verilmemesi gerektiğini söylüyorlardı. Ancak uzun tartışmalardan sonra geri dönme kararı kesinleşti. Hep birlikte Ascalon'daki karargahlarına döndüler. Her yerde büyük bir yas ve ağlayış vardı; zira Hristiyanlığın bu kadar büyük bir darbe alması herkesi derinden sarsmıştı. Bu acı olay, daha önce bahsettiğimiz gibi, Kasım ayı içinde, Aziz Martin Yortusu'ndan sonraki Pazar günü gerçekleşmişti.

BÖLÜM XXX:

Phelipes de Nanteuil'in Babil'de Yazdığı Şarkılar.

Phelipes de Nanteuil, diğer esirlerle birlikte Babil'e götürüldü. Zindanda geçirdiği süre boyunca pek çok şarkı besteledi. Bu şarkıları dinlemek isteyenler için bazılarını burada zikredeceğiz:

"Kederimi dağıtmak için bir şarkı söylemeliyim, Acımı dindirmek, kalbimi ferahlatmak için. Suriye topraklarında bulunan Montfortlu asilzade için, Fransa'dan bir savaşçı olarak gelmişti, Ama savaş çok çabuk son buldu; İlk saldırıda teslim oldu, Tanrı onu tekrar kurtarsın.

Ah! Fransa, tatlı vatanım! Herkesin seni onurlandırmasını dilerim, Senin neşeli ve güzel günlerini. Ama şimdi her şey tersine döndü, Bu acı dolu günler geldi çattı, Sesimiz artık çıkmaz oldu.

Ah! Bar Kontu, ne acılar çektin! Senin Fransızların ne hale geldi!" ....

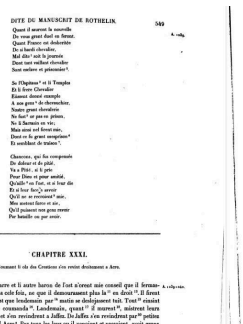

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 549

CHAPITRE XXXI.

Comment li rie des Crestiens s'en rentre doulousant a Acre.

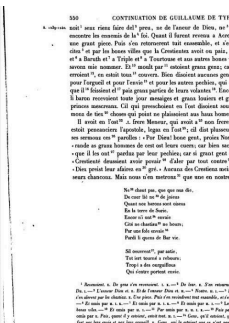

550 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

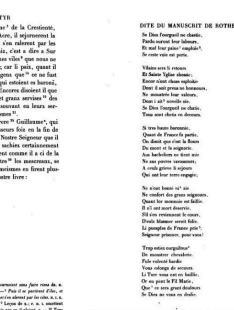

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 551

CHAPITRE XXXII.

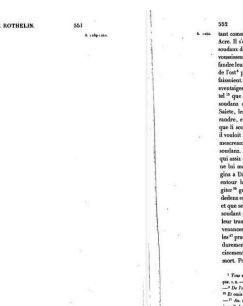

552 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

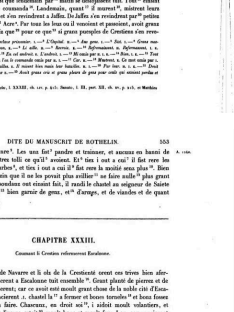

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 553

CHAPITRE XXXIII.

Coumment li Crestiens reforneurent Escalonne.

554 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

CHAPITRE XXXIV.

Dou tresne qui li roiz de Navarre fist au soudant de Babilonne.

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 555

CHAPITRE XXXV.

Coumment li prinsentier Forbin fu coudampnez.

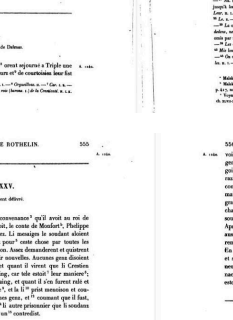

556 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

CHAPITRE XXXVII.

Coumment li empereriens Forbin fu coudampnez.

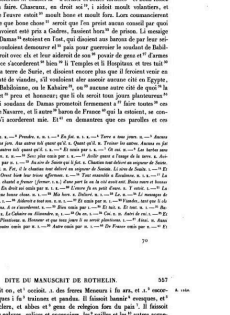

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 557

558 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 559

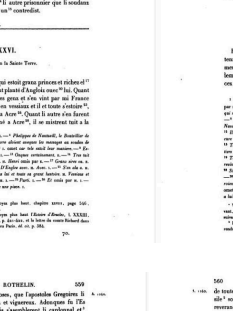

560 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

CHAPITRE XXXVIII.

Coumment li roiz de Hurlande fu enarrouez a Ais.

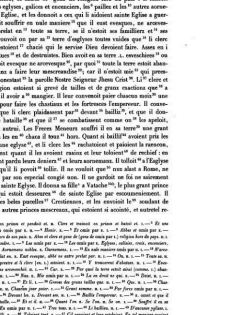

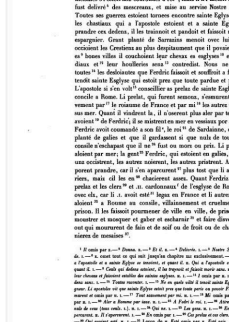

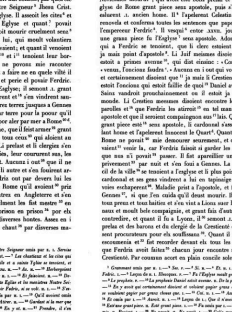

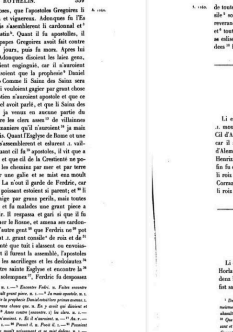

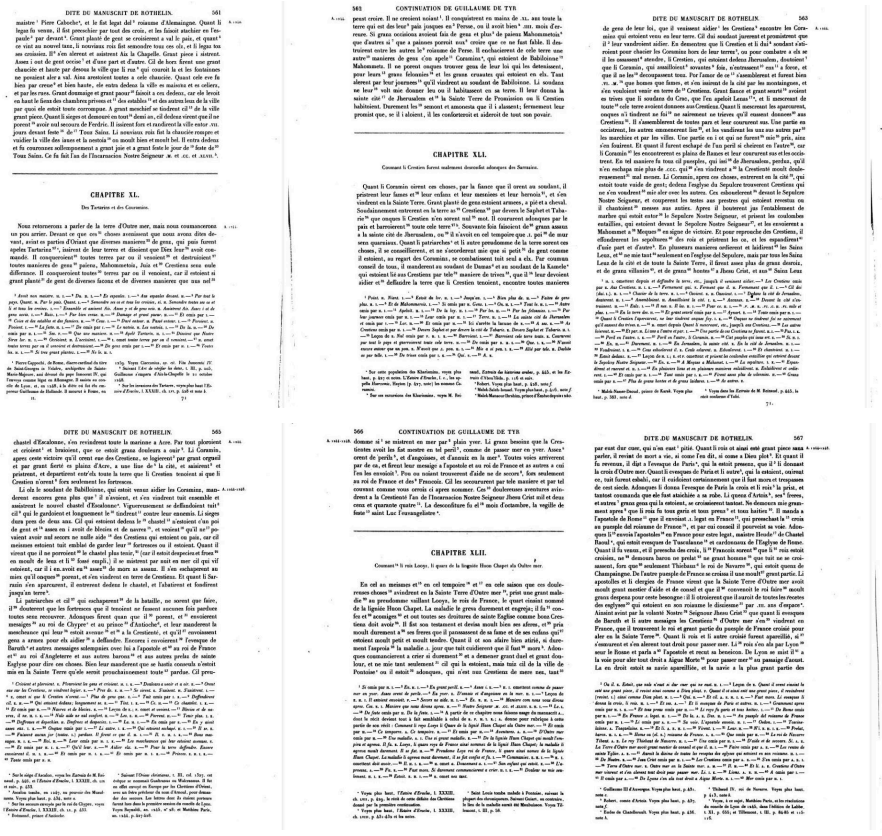

Sayfa 549

Haberinizi aldıklarında, Sizin için büyük yas tutacaklar. Fransa mülksüz kaldığında Böylesine cesur şövalyelerden, Bu gün ne kötü bir gündür ki Bunca yiğit şövalye Esir ve mahkum düşmüştür.

Eğer Hospitalier ve Tapınak Şövalyeleri Ve diğer kardeş şövalyeler İyi bir örnek sunsalardı Bizim akıncı halkımıza, Şövalyeliğimiz Böyle hapse düşmezdi, Ne de bir Sarazen sağ kalırdı; Fakat onlar bunu yapmadılar, Bu yüzden bu büyük talihsizlik Ve ihanet benzeri durum yaşandı.

Şarkılar ki acı ve kederle Telafi edilmiştir. Merhamete git, eğer dua edersen, Tanrı ve dostluk aşkına, Orduya git ve onlara söyle Ki eğer yüzlerini gösterirlerse, Onlara (düşmanlara) inanmayacaklar, Tüm güçlerini ve yardımlarını toplasınlar, Halkımızı geri alabilsinler diye Savaşla veya fidye ile.

BÖLÜM XXXI

Hristiyan ordusunun doğrudan Acre'ye (Akka) dönüşü hakkında.

Navarre Kralı ve ordunun diğer baronları, o sırada ne Ascalon'u (Aşkelon) tahkim etmeye ne de orada kalmaya karar verdiler. Ertesi sabah herkesin toparlanması için orduya haber saldılar. Her şey komuta edildiği gibi yapıldı. Ertesi gün sabah vakti, saflarını bozdular ve Jaffa'ya (Yafa) geri döndüler. Jaffa'dan küçük konaklamalarla Akka'ya vardılar. Kaybedilenler ve esir düşenler için Hristiyan halkı arasında büyük gözyaşları ve feryatlar yükseliyordu.

Sayfa 550

Acre'ye vardıklarında, ne Tanrı'nın onuru ne de Hristiyanlık adına kayda değer bir kahramanlık yapmadan bir süre orada konakladılar. Sonra birlikte yola çıktılar ve

Hristiyanların barış içinde tuttuğu şehirlere ve kasabalara uğrayarak ilerlediler; yani Sur, Beyrut, Sayda, Trablus, Tortosa ve ismini bilmediğimiz diğer yerlere gittiler. Ve bu yolculuktan büyük bir gurur duyuyorlardı; çünkü orada barış içinde yaşarken kendilerinin kibir ve hasetten, ayrıca şövalye olan baronların kendi arzularına göre yaptıkları diğer günahlardan dolayı bu duruma düştüklerini söylüyorlardı. Ayrıca baronların her gün elçiler, büyük hediyeler ve büyük hizmetler aldığını iddia ediyorlardı. Onlara öğüt verenler sık sık vaazlarında, yüksek mevkideki adamlara hoş gelmeyen sert sözler söylüyorlardı.
Orduda, Papa'nın elçisi olan Friar Minör (Fransisken) William da vardı; vaazlarının sonunda defalarca şu sözleri söylerdi: "Tanrı aşkına! İyi insanlar, bu kalplerin günahlarından arınması için Efendimiz Tanrı'ya dua edin; zira kesin olarak biliniz ki onlar günahları yüzünden mahvoldular; oysa Tanrı, Hristiyanlığın tüm inançsızlara karşı ilerleme gücüne sahip olmasını dilemişti. Tanrı işlerini kendi rızasına göre düzenleyecektir." Hristiyanların kendileri ise bu konuda daha pek çok şarkı bestelediler; ancak biz kitabımıza bunlardan sadece birini alıyoruz:
Ölsek de gam yemeyiz, Yürekten neşeli değiliz ki; Baronlar uyuşuk yatarken Suriye topraklarında. Hâlâ içlerinde haset var Ne şehri ne kalbi fethederler; Bu çılgınca hırs yüzünden Bar-le-Duc esir düştü.
Eğer hasetle çalışırlarsa, Her şey tersine dönecektir; Çok fazla kibirli adam var Birbirlerine haset eden.

Sayfa 551
Eğer Tanrı gururu cezalandırmazsa, Emekleri boşa gidecektir, Zahmetleri boşa harcanacaktır; Bu yol kaybolmuş bir yoldur.
Geri dönüş aşağılık olacaktır Ve Kutsal Kilise alçalacaktır; Henüz bir kahramanlık yapmadılar Onur ve övgü getirecek, Ne de cesaretlerini gösterdiler, Bundan bir haber de duyulmadı. Eğer Tanrı gururu cezalandırmazsa, Hepsi çöküş içindedir.
Böylesine yüksek bir soyluluk, Fransa'dan ayrıldığında, Onların dünyanın çiçeği olduğu Ve mülkün ve efendiliğin onlarda olduğu söylenirdi. Genç şövalyeler hiçbir şey tutmuyor Ne de fakir vasallar; Bu konaklamalar onlara ağır geliyor; Kimisi topraklarını rehin vermiş;
Ne iyilikleri ne de yardımları var Büyük efendilerin tesellisi de yok, Paraları bittiğinde. Onlar ölümü hak etmediler. Eğer yollarından dönerlerse, Onları kınamak delilik olur.
Ey Fransa halkının gençleri, Sizler için esir düşen efendiler!
Çok kibirliydiniz Şövalyeliğinizi göstermek için. Çılgınca bir irade ve cüret Sizi yardımdan uzaklaştırdı. Türkler sizi ellerinde tutuyor, Meryem Ana'nın Oğlu buna üzülüyor, Çünkü bu büyük bir keder olacak Eğer Tanrı sizi kurtarmazsa.
BÖLÜM XXXII
Hristiyanların Şam Sultanı ile yaptıkları ateşkes hakkında.
Navarre Kralı ve Hristiyan ordusu, Akka'da bir süre konakladıktan sonra onlara saygı ve nezaket gösteren Antakya Prensi ile birlikte kaldılar.

Sayfa 552

Konakladıkları süre boyunca prensten izin alıp Akka'ya döndüler. Oradan doğrudan Sephorife (Saffuriye) pınarlarına gittiler ve oraya yerleştiler. Şam Sultanı ve Krak (Kerek) Sultanı, Hristiyanların topraklarını savunmak için üzerlerine gelmesinden çok korkuyorlardı. Bu yüzden her iki sultan da Navarre Kralı'na ve ordunun baronlarına elçiler göndererek, orduda bulunan esirleri serbest bırakma karşılığında ateşkes teklif ettiler. Bu teklifi Hristiyanlara büyük bir memnuniyetle sundular. Ateşkes her iki taraf için de güvence altına alındı. Bu ateşkes karşılığında Hristiyanların elde ettiği diğer avantajlar arasında sultan, onlara Beaufort (Şakif Arnun) denilen ve daha önce Sayda efendisinin olan kaleyi geri verdi. Şam Sultanı, kaledeki garnizona kaleyi Sayda efendisine teslim etmeleri için adamlarını gönderdiğinde, içeride bulunanlar kaleyi teslim etmek istemediler ve sultanın zihninin yerinde olmadığını, Muhammed'e inandığını ancak bu şatoyu "köpek Hristiyanlara" vermek istediğini söyleyerek isyan ettiler. Sultan bunu öğrenince hemen oraya gitti ve kuşatma altındakilere yardım etti; kuşatılanlar, sultanın kendi elçileri adına kaleyi teslim etmesini kabul etmediler ve sultanın içeri girmesine dahi izin vermediler. Bunun üzerine sultan, Şam'dan kuşatma makinelerini getirtti; uygun zaman geldiğinde makineleri kurdurdu ve kaleye her yönden şiddetle saldırmaya, büyük ve küçük taşlar fırlatmaya başladı. İçerideki Türkler, kaleyi daha fazla ellerinde tutamayacaklarını anlayınca sultanla görüşmek istediler ve can güvenliklerinin sağlanması şartıyla kaleyi teslim edeceklerini söylediler. Sultan onların sözünü hemen kesti ve hiçbir şartı kabul etmeyeceğini, kaleyi ve onları kendi isteğine göre teslim alacağını, aksi takdirde onları zorla ele geçirip asacağını söyledi. Bunu duyanlar, sultanın saldırısından korkarak canlarını kurtarmak için kendilerini onun iradesine teslim ettiler. Sultan onları hapse attırdı ve öldürttü. Diğerlerini sürgüne gönderdi, bazılarını ise ülkeden tamamen kovdu; geri kalanların neyi varsa ellerinden aldı. Ve böylece sakallarını tıraş ettirip kafalarını yarıya kadar kestirerek onları büyük bir utançla gönderdi. Sarazenler, sultanın onları daha fazla aşağılayamayacağını söylüyorlardı. Sultan şatoyu ele geçirdiğinde, orayı Sayda efendisine teslim etti ve efendi de kaleyi adamlarla, silahlarla ve yiyeceklerle donattı.

Sayfa 553

BÖLÜM XXXIII

Hristiyanların Ascalon'u nasıl yeniden inşa ettikleri hakkında.

Navarre Kralı ve Hristiyan ordusu bu ateşkesi iyice pekiştirdikten sonra hep birlikte Ascalon'a gittiler. Orada yıkılmış surlar arasında çok miktarda taş buldular; zira burası bir zamanlar soylu ve büyük bir şehirdi. Suru, kuleleri ve hendekleri yeniden yapmaya başladılar. Herkes kendi payına gönüllü olarak yardım ediyordu ve işin çok güzel ilerlediği görülüyordu. Bu sırada, esirlerin serbest bırakılması ve daha önce bahsedilen iyi şeylerin gerçekleşmesi için görüşmeler devam ediyordu. Şam Sultanı'nın elçileri orduda bulunuyor ve baronlara, eğer sultanla kalmak isterlerse Babil (Mısır) Sultanı'na karşı savaşta onlara yardım edeceğini, onlara asker, silah ve yiyecek sağlayacağını söylüyorlardı. Tapınak ve Hospitalier şövalyeleri ile Suriye topraklarındaki diğer tüm Hristiyanlar bu konuda anlaştılar; hatta orduya o kadar çok yiyecek geleceğini, Mısır'daki herhangi bir şehri, ister Dimyat, ister Kahire, ister

İskenderiye veya başka bir şehri kuşatmak isterlerse Hristiyan ordusunun çok büyük bir onur ve bolluk içinde olacağını söylediler. Şam Sultanı bu sözlerin hepsini yerine getireceğine dair kesin söz verdi. Ancak Navarre Kralı ve diğer Fransız baronları buna razı olmadılar ve anlaşmaya yanaşmadılar. Bu görüşmeler ve bu meseleler devam ederken,

Sayfa 554
Navarre Kralı yanındaki çok sayıda kişiyle birlikte Kudüs'e, Rabbimiz'in Kutsal Kabir Kilisesi'ne ve oradaki diğer kutsal yerlere gitti. Oradan döndükten sonra Escalonne (Aşkelon) kalesine geri döndü ve burayı tahkim etti.
BÖLÜM XXXIV
Navarre Kralı'nın Babil Sultanı ile yaptığı ateşkes hakkında.
Navarre Kralı'nın Babil Sultanı ile öyle bir şekilde ateşkes yapması uzun sürmedi ki, hem kendisi hem de adamları Gadrez'de (Gazze) esir alınan herkesi geri alacaktı. Ordudaki Hristiyanlar bunu duyduğunda, Gadrez'de ölenler ve esir düşenler için öfke ve acıdan çılgına döndüler. Açıkça, bu kadar şiddetle savaşmışken, intikamları alınmadan böyle bir ateşkes yapılmaması gerektiğini söylüyorlardı. Tapınakçılar, Hospitalierler ve memleketin diğer Hristiyanları bunu öğrendiklerinde, bu ateşkese tamamen karşı çıktılar ve Şam Sultanı ile yapılan ateşkesi bozmak istemediklerini söylediler. Ordu içinde Navarre Kralı'na karşı büyük bir hoşnutsuzluk yayıldı. Kral, ordunun güvenini kaybettiğini ve emirlerine eskisi gibi itaat edilmediğini görünce büyük bir üzüntü duydu. Bir akşam vakti gizlice gemiye binerek denize açıldı ve Fransa'ya geri döndü. Orada kalan Hristiyanlar ise ellerinden geldiğince kendi yollarına gittiler ve her biri kendi ülkesine, kendi toprağına döndü. Burgundy (Burgonya) Dükü, Ascalon kalesi tamamen bitene ve tahkim edilene kadar oradan ayrılmayacağını söyledi; böylece Hristiyanlar orayı elde tutabilecekti. Ve nitekim öyle yaptı; orada tam bir yıl boyunca kaldı.

Sayfa 555
BÖLÜM XXXV
Esirlerin nasıl serbest bırakıldığı hakkında.
Babil Sultanı, Navarre Kralı'na verdiği sözü tuttu. Elinde tuttuğu esirleri; Kont de Monfort'u, Philippe de Nantueil'i ve diğer tüm zengin ve fakirleri serbest bıraktı. Elçiler, Navarre Kralı'nın bu esirler için gönderdiği paralarla Mısır'ın şehirlerine giderek herkesi serbest bıraktılar. Kont de Bar'ı çok sordular ancak ondan hiçbir haber alamadılar. Bazıları, Bedevilerin savaş meydanını gözlediğini ve Hristiyanların yenildiğini görünce ganimet toplamak için hemen oraya koştuklarını; Kont de Bar'ı ganimetleriyle birlikte yakalayıp götürdüklerini, ancak onu nerede sakladıklarını veya nerede öldüğünü kimsenin bilmediğini söylüyordu. Böylece, sultanın elindeki diğer tüm esirler herhangi bir itiraz olmaksızın serbest bırakıldı.
BÖLÜM XXXVI
Kont Richard'ın Kutsal Topraklar'a gidişi hakkında.
İngiltere Kralı Henry'nin kardeşi ve o krallığın çok zengin ve soylu bir prensi olan Richard, haça yöneldi ve yanına aldığı çok sayıda İngiliz ile birlikte yola çıktı.

Fransızlar ülkelerine dönerken, Richard tüm halkıyla birlikte Fransa üzerinden doğrudan Marsilya'ya geldi. Orada gemilere ve teçhizatına binip denize açıldı ve doğrudan Akka'ya vardı. Diğerleri oradan ayrılmıştı ancak o bir süre Akka'da konakladıktan sonra,

Sayfa 556
Ascalon'a doğru yola çıktı. Çok iyi silahlanmış, donatılmış ve büyük bir kuvvetle gidiyordu. Ascalon'a vardığında, Burgonya Dükü'nü ve işçileri koruyan çok sayıda barış taraftarını buldu; zira Sarazenler, Navarre Kralı'nın yaptığı ateşkes nedeniyle kalenin inşasına engel olmuyorlardı. Richard, Sarazenlerle yapılan bu ateşkese karşı çıkmadı, aksine kalenin tamamlanması için kendi imkanlarıyla büyük bir yardımda bulundu. O ve Burgonya Dükü, kale tamamlanana, tahkim edilene ve ihtiyaç duyulan silah, asker, kuşatma makineleri ve yiyeceklerle donatılana kadar oradaydılar. Tüm bunlardan sonra, Kudüs'teki kutsal yerlere hac ziyaretlerini yaptılar ve diğer kutsal yerleri de ziyaret edip memleketlerine dönmek üzere yola koyuldular. Bu şekilde Kutsal Topraklar'daki bu insanlar pek bir kahramanlık gösteremediler; zira Tanrı ve Hristiyanlık adına kazanılan onur ve ganimetin az olduğunu söylüyorlardı. Bu olaylar, Rabbimiz'in beden alıp dünyaya gelişinin bin iki yüz kırkıncı yılında, havarilerin, imparatorların ve kralların döneminde gerçekleşti.
BÖLÜM XXXVII
İmparator Frederick'in nasıl kınandığı hakkında.
Suriye topraklarında bu olaylar yaşanırken, Papa Gregorius ile İmparator Frederick arasında büyük bir ihtilaf vardı. Papa onu aforoz etmiş ve tüm Hristiyan aleminden dışlamıştı. Frederick buna hiç aldırış etmedi, aksine Papa'yı küçümsedi; din adamlarına ve kiliseye bağlı olan herkese zulmetmeye başladı. Kendi topraklarında din adamlarını dövdürüyor ve onları hapse attırıyordu.

Sayfa 557
Din adamlarını hapse atıyor, asıyor ve öldürtüyordu. Fransisken kardeşlerden birini yakmış, diğerlerini ise sürüklemiş ve asmıştı. Piskoposları, başpiskoposları, rahipleri ve kilise büyüklerini sürgüne gönderiyordu. Kiliselerin içindeki kadehleri, buhurdanlıkları ve diğer süslemeleri yağmalatıyor, bunları kiliseye düşman olanlara veriyordu. Kendi topraklarında ne bir piskopos ne de bir başpiskopos bulunmasına izin veriyordu. Hatta kendi kilise topraklarında ayin yapan rahipler bulduğunda, onları yerlerinden ediyordu. Bazı yerlerde kiliselerin yıkıldığını ve harap olduğunu görüyordu. Topraklarında artık piskopos kalmadığı için kiliseler sahipsiz kalmıştı; bu yüzden Hristiyan inancı buralarda terk edilmişti. Din adamları ve dindar halk o kadar ağır vergiler ve zorunluluklar altındaydı ki, yemek yiyecek parayı bile zor buluyorlardı. İmparatorun kaleleri ve hisarları için ödeme yapmak zorundaydılar. Din adamlarını zorla sivil mahkemelere çıkarıyor, onları dövüştürüyor veya başka türlü cezalandırıyordu. Fransisken Kardeşler bu durumu bir süre sabırla çektiler ama sonunda kral onları topraklarından kovdu. Memurlar kilise mallarına el koyuyor, rahipler ise bunları fidye ile geri alabiliyorlardı; ancak paralarını ödedikten sonra bile malları tekrar ellerinden alınıyordu. Roma Kilisesi'nden, özel izni olmadan kimsenin

Roma'ya gitmesine izin vermiyordu. Kilise lehine hiçbir şey yapmıyordu. Kendi kızını, Vatache (II. İoannis Vatatzes) denilen ve aforoz edilmiş olan en büyük Rum prensine vermişti. Güzel Hristiyan kızları yakalatıp Babil Sultanı'na ve diğer inançsız prenslere gönderiyordu.

Sayfa 558
Böyle şeyler yapıyordu. Kutsal Kilise ile yaptığı hiçbir anlaşmaya veya barışa uymuyordu. Kutsal Topraklar'da kendi oğlu Konrad'ı kral ilan ettirmişti; ancak ona hiçbir yardımda bulunmuyor, onun inançsızların elinden kurtulması veya Tanrı'nın hizmetine girmesi için hiçbir şey yapmıyordu. Tüm savaşları Kutsal Kilise'ye karşıydı. Papanın ve Kutsal Kilise'nin elindeki şehirleri ve kaleleri kuşatıyor, içindekileri yakalıyor, asıyor ve acımasızca öldürüyordu. Yanında çok sayıda Sarazen taşıyor, onlar Hristiyanları en aşağılık şekilde öldürürken buna izin veriyordu; Sarazenler atlarını kiliselerde barındırıyor, buraları ahır ve genelev olarak kullanıyorlardı. Frederick'in yaptığı ve Kutsal Kilise'nin yok olmasına neden olacak kadar ileri giden tüm bu kötülükleri anlatmamız mümkün değildir. Papa, Kutsal Kilise'nin rahipleriyle danıştı ve Roma'da bir konsil topladı. Bu konsile çağrılan din adamları yola çıktılar; Fransa'dan ve diğer topraklardan geçerek Cenevre denizine vardılar. Denize açıldıklarında, Frederick'ten korktukları için karadan gitmeye cesaret edemediler; gemilere binerek Roma'ya denizden gitmeye karar verdiler. Frederick, oğlu Sardinya Kralı'na (Enzio) çok sayıda kadırga hazırlamasını ve konsile gidenlerden kimsenin kaçmamasını emretmişti. Rahipler ve din adamları denizde ilerlerken Frederick onlara saldırdı; bazılarını öldürdüler, bazılarını boğdular, bazılarını ise esir aldılar. Bazıları kaçmayı başardı çünkü gemileri diğerlerinden daha hızlıydı, ancak geri kalanları yakaladılar. Frederick piskoposları, rahipleri ve kardinalleri hapse attırdı. Onları şehir şehir gezdirdi, hapisten hapse nakletti, teşhir etti ve onlarla alay etti. Pek çoğu açlıktan, susuzluktan, soğuktan veya sıcaktan türlü acılar içinde can verdi.

Sayfa 559
Bu olaylardan kısa bir süre sonra Papa IX. Gregorius öldü; o, çok iyi bir din adamı ve güçlü bir şahsiyetti. Roma Kilisesi bir süre makamsız kaldı, ardından kardinaller toplandı ve yaşlı bir adam olan IV. Celestinus'u seçtiler. O papa seçildiğinde, Papa Gregorius'un İmparator Frederick'e karşı verdiği tüm hükümleri yeniledi ve onayladı. Sadece on yedi gün yaşadıktan sonra öldü. Ondan sonra Kilise uzun süre makamsız kaldı. Frederick'i destekleyen laikler, din adamlarının aldatıldığını ve bir daha asla bir Papa seçemeyeceklerini söylüyorlardı. Yahudiler ise kendi aralarında, Daniel'in kehanetinin gerçekleşmek üzere olduğunu, "Azizlerin Azizi geldiğinde kutsal yağın sona ereceğini" söyleyerek alay ediyorlardı. Hristiyanlar arasında ise din adamlarına karşı pek çok aşağılayıcı söz söyleniyor ve Frederick'in onları bir daha asla bir Papa seçemeyecekleri bir duruma düşürdüğü iddia ediliyordu.
Roma Kilisesi yaklaşık iki yıl makamsız kaldıktan sonra, kardinaller nihayet toplandılar ve IV. Innocentius'u seçtiler. Innocentius, makama geldiğinde Roma'da güvenle kalamayacağını anladı; çünkü Hristiyan halkı oraya gelemiyordu ve Frederick tüm yolları hem denizden hem de karadan tutmuştu. Papa gizlice bir

kadırga hazırlattı ve gece vakti Cenova'ya kaçtı. Orada Frederick'in muhafızları yoktu; zira şehrin halkı Kilise'ye bağlıydı ve babası da güçlü bir akrabaydı. Kardinaller ve adamları büyük tehlikeler atlatarak gizli yollarla onun yanına geldiler; ancak Cenova'ya giden tüm yollardan kaçmayı başarmışlardı. Papa orada ağır bir hastalığa yakalandı ve öleceği sanıldı; ancak iyileşerek Lyon'a, Rhône nehri kıyısına gitti. Yanında kardinalleri ve büyük bir topluluk vardı. Frederick buna engel olamadı. Papa Lyon'a vardığında büyük bir konsil topladı, kralların, piskoposların ve baronların oraya gelmesini veya kendilerini temsil edecek yetkili vekiller göndermesini emretti. Konsil toplandığında, Papa Frederick'in Kutsal Kilise'ye karşı her gün işlediği tüm kutsal değerlere saygısızlıkları ve sadakatsizlikleri kayda geçirdi. Genel ve görkemli bir konsil kararıyla Frederick mülksüzleştirildi,

Sayfa 560

krallık ve imparatorluk onuruna dair tüm yetkileri elinden alındı. Papa, ona itaat eden, onurlandıran veya saygı gösteren herkesi aforoz etti; ayrıca ona bilerek yardım edenleri de aynı cezaya çarptırdı. Seçmenlere, diledikleri başka birini imparator olarak seçmelerini emretti. Bu anlattıklarım ve bu konsil kararları burada sona ermektedir.

BÖLÜM XXXVIII

Landgraf'ın nasıl seçildiği ve öldüğü hakkında.

Almanya'da seçmenler toplandığında, Thüringen Landgrafı olan Henry (Raspe) adında çok soylu ve güçlü bir adamı seçtiler. Aix-la-Chapelle (Aachen) halkı, Frederick ve oğluna sadık oldukları için onun şehirlerinde taç giymesine izin vermek istemediler. Henry, Almanya Kralı seçildiğinde, Frederick'in oğlu Conrad büyük bir orduyla onun üzerine yürüdü. Kral Henry onunla karşılaştı ve büyük bir savaş verdiler. Sonunda Conrad feci bir bozguna uğradı; yedi yüz şövalyesini kaybetti, soylu adamlarının çoğu esir düştü ve Conrad tüm gücünü kaybetti. Kral Henry, bu zaferden kısa bir süre sonra, taç giymeden önce öldü.

BÖLÜM XXXIX

Hollanda Kontu'nun Aix'te taç giymesi hakkında.

Seçmenler tekrar toplandı ve Almanya Kralı olarak Hollanda Kontu William'ı seçtiler. Aachen halkı yine onun şehirlerinde taç giymesine izin vermek istemedi; çünkü bir diğerine (Frederick) bağlılık yemini etmişlerdi. Yeni Almanya Kralı bunu Papa'ya bildirdi; Papa da ona yardım etmesi için bir kardinal gönderdi.

Sayfa 561

Bu kişi Pierre Caboche idi ve Alman Krallığı'na elçi olarak gönderilmişti. Elçi oraya vardığında her yerde haçlı seferi vaazları verdirdi ve insanların omuzlarına haçlar dikti. Ülkenin her yerinden pek çok insan barış için haç taktı. Yeni kral tüm ordusunu topladı ve elçi de tüm haçlıları çağırdı. Gidip Aachen'ı kuşattılar ve uzun süre orada kaldılar. Dışarıda pek çok insan öldürüldü. Şehrin dışındakiler, nehri engelleyen ve çeşmelerin aşağı akmasını önleyen büyük ve yüksek bir baraj inşa ettiler. Su iyice yükseldiğinde, şehre, evlere, mahzenlere ve sokaklara girdi. Bu durum şehirdekilere büyük zarar ve korku verdi; çünkü su, özel odaları, ahırları ve diğer yerleri basmış,

her şeyi kirletmişti. Şehirdekiler büyük bir sefalet içinde uzun süre dayandılar. Sonunda içeridekiler Frederick'ten hiçbir yardım gelmeyeceğini anlayınca şehirden çıktılar ve Azizler Günü (1 Kasım) bayramından yedi gün önce şehri teslim ettiler. Yeni kral barajın yıkılmasını ve şehrin sudan temizlenmesini emretti. Sonra şehre girdi ve Azizler Günü bayramında büyük bir sevinç ve görkemle taç giydi. Bu olay, Efendimiz'in beden alıp dünyaya gelişinin bin iki yüz kırk yedinci yılında gerçekleşti.

BÖLÜM XL

Tartarlar (Moğollar) ve Harezmşahlar (Coramins) hakkında.

Şimdi deniz aşırı toprakların (Kutsal Topraklar) durumuna geri döneceğiz, ancak biraz geriden başlayacağız. Daha önce anlattığımız bu olaylardan önce, Doğu bölgelerinde "Tartarlar" denilen çeşitli halklar ortaya çıkmıştı. Topraklarından çıktılar ve Tanrı'nın onlara dünyayı fethetmeyi emrettiğini söylediler. Gittikleri her yeri fethettiler; Putperest, Müslüman, Yahudi veya Hristiyan ayırımı yapmadan herkesi yok ettiler. Karşılarına çıkan her yeri ele geçirdiler; çünkü o kadar kalabalıktılar ki hiç kimse onlara inanamazdı.

Sayfa 562

Kırk yıl içinde, İran'a kadar olan tüm toprakları fethettiler. Halkların büyük bir kısmı öldürüldü; Müslümanlar ve diğerleri o kadar büyük bir kırıma uğradı ki buna inanmak zordu. Diğer krallıkların yanı sıra İran Krallığı'nı da yıktılar. Oradan "Coraminz" (Harezmşahlar) denilen başka bir halkı sürdüler; bunlar Babil (Mısır) Müslümanlarındandı. Harezmşahlar, kendilerini koruyacak bir kanun veya yer bulamadıkları için, yaptıkları büyük kötülükler ve zulümler yüzünden ülkelerinden kovulmuşlardı. Günlerce yol alarak sonunda Mısır Sultanı'na vardılar. Sultan onlara kendi topraklarında yaşayacakları bir yer vermek istemedi. Bunun yerine onlara Hristiyanların yaşadığı Kudüs şehrini ve Kutsal Toprakları (Vaadedilmiş Topraklar) verdi. Oraya gitmelerini şiddetle emretti ve eğer giderlerse onlara tüm gücüyle yardım edeceği sözünü verdi.

BÖLÜM XLI

Hristiyanların Sarazenler tarafından nasıl feci bir bozguna uğratıldığı hakkında.

Harezmşahlar, Sultan'ın verdiği bu sözü duyduklarında, kadınlarını, çocuklarını ve tüm mallarını yanlarına alarak Kutsal Topraklar'a doğru yola çıktılar. Hem yaya hem de atlı olarak çok büyük bir silahlı topluluk halindeydiler. Hristiyan topraklarına Safed ve Tabariye taraflarından aniden girdiler; öyle ki Hristiyanlar onların geldiğinden bir kelime bile haberdar olmamışlardı. Tüm ülkeyi yağmalayıp geçtiler. O dönemde çok az suru bulunan kutsal şehir Kudüs'e sık sık saldırılar düzenlediler. Patrik ve ülkenin diğer ileri gelenleri bunu öğrendiklerinde, Harezmşahların sayısı karşısında kendi sayılarının çok az olduğunu görerek ne yapacaklarını danıştılar; onlarla savaşmayı göze alamadılar. Ortak bir kararla, Şam Sultanı'na ve El-Karak Sultanı'na (Malik el-Nasir Davud) haber gönderdiler; bu sultanlar ateşkes yoluyla Hristiyanlara bağlıydılar ve Hristiyanların elindeki toprakları her türlü düşmana karşı savunmak ve onlara yardım etmekle yükümlüydüler.

Sayfa 563

Hristiyanlar, aynı inançtan olan bu kişilerden (sultanlardan), Harezmşahlar kendi topraklarına girdiği için kendilerine yardım etmelerini istediler. Sultanlar ant içerek yardım sözü verdiler. Hristiyanlar ve sultanların orduları, Harezmşahları topraklardan atmak veya onlarla savaşmak için birleşirken, Kudüs'teki Hristiyanlar Harezmşahların her an şehre saldırıp içeri girmesinden ve kendilerini kılıçtan geçirmesinden korkuyorlardı. Tanrı aşkına bir araya toplandılar; yaklaşık altı bin erkek ve kadın şehirden çıkıp dağlara doğru, Kutsal Topraklara gitmek isteyenlerin yanına sığındılar. Karak Sultanı ile yaptıkları ateşkes sayesinde büyük bir güven içindeydiler. Ancak bu inançsızlar (Harezmşahlar), Hristiyanların şehirden ayrıldığını görünce hemen peşlerine düştüler. Bir kısmını batı tarafında yakaladılar, diğerlerini ise çarşılarda ve şehirlerde kovalayıp öldürdüler, birbirlerine sattılar. Bazıları kaçmayı başardıysa da sonunda yakalandılar. Kaçanlardan bir kısmı Ramle (Remle) ovalarına vardığında Harezmşahlar ve batıdan gelen diğerleri onları orada yakaladı. Kudüs'ten çıkan bu halk o kadar büyük bir kırıma uğradı ve kayboldu ki, geriye üç yüz kişiden fazlası sağ kalmadı; onlar da Kutsal Topraklara acınası bir halde vardılar. Harezmşahlar, bu olaylardan sonra Kudüs şehrine girdiler; şehir tamamen boşalmıştı. Kutsal Kabir Kilisesi'nde diğerleriyle birlikte gitmek istemeyen bazı Hristiyanlar buldular. Rabbimiz'in Kutsal Kabri önünde onları katlettiler ve sunak başında ayin okuyan rahiplerin kafalarını kestiler. Kutsal Kabir'in mermer kaplamalarını söküp attılar, oymalı sütunları yıktılar ve bunları zaferlerinin bir nişanesi olarak Mekke'ye, Muhammed'e gönderdiler. Hristiyanları aşağılamak için kralların mezarlarını açtılar, kemiklerini çıkarıp etrafa saçtılar. Kutsal Kabir Kilisesi'ndeki ve şehrin her yerindeki azizlerin tasvirlerini ve heykellerini tahrip edip kirlettiler. İsa Mesih'e ve azizlere karşı daha pek çok büyük hakaret, rezillik ve utanç verici eylemde bulundular.

Sayfa 564

Kendi inançlarına sahip olmayan ve toprakta bulunan bu Hristiyanlara karşı barış değil, savaşla hareket ettiler. Şam Sultanı ve Karak Sultanı tüm güçleriyle geldiklerinde, toprağın Hristiyanları onlarla birleşti. Silahlanıp hep birlikte Harezmşahların üzerine yürüdüler. Harezmşahlar bunu duyunca geri çekildiler ve Gazze yakınlarında hep birlikte toplandılar. Oraya Mısır Sultanı da atlı ve yaya olarak çok sayıda silahlı adam gönderdi. Hristiyan ordusu Gazze'ye yaklaştığında, Harezmşahları ve Mısır ordusunu savaş düzeninde gördüler. Hristiyanlar, Şam ve Karak sultanlarının ordularıyla birlikte nasıl savaşacaklarını kararlaştırdılar. Birbirlerine yaklaştıklarında, Hristiyanlar Sarazenlerin (Mısırlıların) üzerine atıldılar. Hiçbirine acımadılar, sanki aynı inançtanmış gibi davrandılar. Şam ve Karak sultanları büyük kayıplar verdiler; orduları bozguna uğradı ve esir düştüler. Bu durumda Hristiyanlar düşmanları karşısında yapayalnız kaldılar. Birbirlerine doğru cesurca koştular; çok şiddetli ve zalimce bir savaş oldu. Hristiyanlar o kadar az sayıdaydı ki bu kadar büyük bir inançsız topluluğuna karşı dayanmaları imkansız görünüyordu. Babil (Mısır) ve Harezm ordusu Hristiyanları her yandan kuşattı. Bizimkiler buna daha fazla dayanamadılar; Tapınak Şövalyeleri'nden sadece otuz üçü kaçabildi, Hospitalierlerden ise sadece yirmi altısı sağ kurtuldu. Diğerlerinin tamamı ya öldürüldü ya da esir alındı. Aralarında pek çok büyük soylu da vardı. Akka

Valisi, Philippe de Monfort ve savaştan kaçabilen diğerleri Ascalon'un yeni kalesine sığındılar. Hospitalier Üstadı (Guillaume de Chateauneuf), Brienne Kontu Gautier ve savaştan sağ çıkan diğer pek çok soylu Mısır'a götürüldü ve Babil (Kahire) şehrinde hapse atıldı. Savaşın ardından yeni Ascalon kalesine sığınan patriklik yetkilileri ve diğerleri, Acre'ye (Akka) geri döndüler.

Sayfa 565

Her yerde Hristiyanların bu büyük acısı için ağlanıyor ve feryat ediliyordu. Harezmşahlar, Hristiyanlara karşı kazandıkları bu zaferden sonra büyük bir gurur ve kibirle Akka'dan bir fersah uzağa yerleştiler. Hristiyanların elindeki tüm toprakları ele geçirdiler; Hristiyanların elinde kalelerden başka bir yer kalmadı.

Mısır Sultanı'nın ordusu, Harezmşahlara yardım için gelenler, daha da kalabalıklaşarak hep birlikte Ascalon'un yeni kalesine geldiler. Kaleyi savunanlar ve içeridekiler uzun süre düşmana karşı direndiler. Kuşatma yaklaşık iki yıl sürdü. Kaledekiler az sayıdaydı ve gemilerden ya da denizden gelen yardımlar yetersizdi. Barış zamanında olan Hristiyanlardan hiçbir yardım gelmeyeceğini gördüler; çünkü deniz yoluyla kale ile bağlantı kesilmişti. Kaleyi daha fazla tutamayacaklarını anladıklarında (zira her yer yıkılmış ve pek çok insan ölmüştü), içeride kalanlar gece vakti gemilere binerek kaçtılar ve Akka'ya vardılar. Sarazenler bunu fark edince kaleye girdiler, orayı yıktılar ve yerle bir ettiler.

Savaştan sağ kurtulan patrik ve diğerleri, ellerindeki kaleleri sonsuza dek kaybetmekten ve bir daha asla geri alamamaktan korkuyorlardı. Olabilecek her şeyi yaptılar; Kıbrıs Kralı'na (I. Henri), Antakya Prensi'ne (VI. Boemondo) elçiler göndererek başlarına gelen bu felaketi ve Hristiyanlığın durumunu bildirdiler, yardıma gelmelerini istediler. Ayrıca Beyrut Piskoposu'nu ve diğer görkemli elçileri Papa'ya, Fransa Kralı'na (IX. Louis), İngiltere Kralı'na (III. Henry) ve diğer baronlara, kilise büyüklerine gönderdiler. Eğer Kutsal Topraklar'a acele yardım ve öğüt gönderilmezse, oranın tamamen kaybedileceğini bildirdiler. Büyük bir kederle kendilerini denize, tehlikeli sulara bıraktılar.

Sayfa 566

Kışın denizi geçmek gibi büyük tehlikeler ve acılarla dolu bir yolculuk yaptılar. Pek çok tehlike, kaygı ve kederden sonra nihayet kıyıya ulaştılar ve mesajlarını Papa'ya, Fransa Kralı'na ve diğerlerine ilettiler. Ancak Fransa Kralı ve Fransızlar dışında kimseden yardım veya destek bulamadılar. Kral ve Fransızlar onlara nasıl yardım ettilerse, şimdi anlatacağımız bu acı dolu olaylar sırasında göreceksiniz. Bu olaylar, Efendimiz'in bin iki yüz kırk dört yılındaki doğumu sırasında, Aziz Luka bayramının arifesinde gerçekleşen o feci bozgundan sonra yaşandı.

BÖLÜM XLII

Hristiyanlığı kurtarmak için denizaşırı topraklara giden Kral Louis (IX. Louis) hakkında.

Kutsal Topraklar'da bu acı olayların yaşandığı yıl ve mevsimde, Fransa'nın dördüncü soyundan olan erdemli ve yiğit Kral Louis ağır bir hastalığa yakalandı. Hastalık onu o kadar sarstı ki, günahlarını itiraf etti ve Kutsal Kilise'nin tüm gereklerini yerine getirdi.

Mal varlığını ve işlerini düzenledi, şöhretine uygun şekilde kardeşlerine ve çocuklarına vasiyetlerde bulundu. Hastalık o kadar ağırlaştı ki herkes onun öldüğünü sandı. Ancak ağlamalar ve feryatlar başladığında, bir mucize eseri kendine geldi. İlk sözü, Pontoise şehrinin piskoposu (veya oradaki din görevlisi) olan din adamına hitaben, deniz aşırı topraklara gitmek için üzerine haç takılmasını istemek oldu.

Sayfa 567
Bunu duyanların kalbi o kadar yumuşadı ki ağlamayan kimse kalmadı. Kral hastalıktan kurtulup eski sağlığına kavuştuğunda, Tanrı'nın bir lütfu olarak hayata döndü. Hemen Paris Piskoposu'na, kendisine "denizaşırı haçı" vermesini söyledi. Paris Piskoposu ve oradakiler bunu duyduklarında şaşkına döndüler; çünkü onun ölmesinden veya bu çağın zorlukları arasında yıpranmasından korkuyorlardı. Ancak piskopos kralın üzerine haçı iliştirdi. Kardeşi Artois Kontu (Robert), diğer kardeşleri ve yanındaki pek çok soylu da haç taktılar. Kral iyileştikten sonra hiç vakit kaybetmedi; Papa'ya elçiler göndererek Fransa'da haçlı seferi vaazları verilmesini ve halkın bu yola teşvik edilmesini istedi. Papa'nın onayıyla, Tusculum Piskoposu ve Roma Kilisesi kardinali olan Odon (Eudes de Châteauroux) elçi olarak gönderildi. Elçi geldiğinde haçlı seferi vaazları verdi. Fransızlar kralın haç taktığını duyduklarında, hiçbir baron veya din görevlisi kalmadı ki haç takmasın; sadece Navarre Kralı Thibaut (IV. Thibaut) ve Champagne ordusu farklıydı. Fransa'nın geri kalan halkı büyük bir coşkuyla haça yöneldi. Elçiler ve din adamları, Kutsal Topraklar'ın büyük bir yardıma ihtiyacı olduğunu gördükleri için kralla bu işin nasıl yürütüleceğini görüştüler. Kilise gelirlerinin onda birinin üç yıl boyunca bu işe ayrılmasına karar verildi. Böylece Rabbimiz İsa Mesih'in iradesiyle, Beyrut Piskoposu ve Kutsal Topraklar'dan gelen diğer elçiler, Fransa Kralı'nı ve halkını Kutsal Topraklar'a gitmek üzere hazırlanmış buldular. Kral ve haçlı ordusu hazırlıklarını tamamladığında, denizi geçmek üzere yola çıktılar. Kral Lyon üzerinden gitti ve orada Papa ile görüşüp hayır duasını aldı. Lyon'dan ayrılıp Ağustos ayında denize açılmak üzere Aigues-Mortes'a doğru yola koyuldu. Orada her şey hazırlanmıştı ve gemilerin büyük bir kısmı din adamlarını ve haçlı baronlarını bekliyordu.

Sayfa 568
Gemilere bindiler ve Aziz Augustin Günü yelken açarak Kıbrıs adasına doğru yola çıktılar. Aziz Lambert Günü akşamında, Angers Kontu ve Fransa Kralı'nın kardeşi Charles, Limasol limanına ulaştı ve yanındakilerle birlikte karaya çıktı. Aynı gece kral, kraliçe ve diğerleri de karaya ayak bastılar. Üç gün sonra Artois Kontu Robert da ordusuyla birlikte adaya geldi. Üç kardeş birbirlerini gördüklerinde büyük bir sevinç duydular. Orada bulunan diğer ileri gelenlerin tavsiyesi üzerine, herkes toplanana kadar adada konaklamaya karar verdiler. İsa Mesih'in düşmanlarıyla savaşmak üzere yola çıkana kadar, bin iki yüz kırk sekiz yılının Eylül ayına kadar orada kaldılar.
BÖLÜM XLIII
Tanrı'nın, Kral Louis'e Damietta (Dimyat) şehrini nasıl teslim ettiği hakkında.

« dedenz la cité de Damiete que Diex, par son misracle et [1] par sa pitié et par sa A. 1249.
« misericorde [2] randi a la Crestienté, le diemanche de [3] la quinzeinne de la [4] Pantecouste [a]. Aprez tout [5] ce, je vous faiz a savoir en quele maniere ce fu. Il avint « que [6] li roiz et li olz de la Crestientez furent entrez es nez a Aigue Morte, que « nous feimes voile le jour de feste [7] Saint Augustin qui est en la fin d'aoust; et « arivames en l'ille de Chipre .xv. jourz devant la feste Saint Remi, c'est a savoir le « jour feste [8] Saint Lembert. Li [9] quenz d'Angierz descendi en la [10] cité de Limecon, « et li roiz et nous, qui avec lui estions [11] en sa nef que on apeloit la Monjoie [12]. « Et descendismes en une ville [13]. A [14] lendemain bien matin, [15] entor tierce, i ariva [16] « li quens d'Artoiz a cel port meismes [17]. Nous fusmes en cele ille a pou [18] de gent « et sejournasmes [19] pour atandre l'estoire, qui n'estoit mie encores [20] venue.

CHAPITRE XLIV.

Des mesaiges que li Tartarinz envoierent au roi de France.

« Il avint que au Nouel devant, que li unz des [21] granz princes des Tartarinz que « l'en apeloit El Cheltay [22 b], et Crestienz estoit, envoia au roi de France en Nicossie, « en Chypre, un mesaige [23]. Li roiz envoia [c] ces mesaiges [24] frere Andrieu [c] de « l'ordre de [25] Saint Jaque. Et li mesaiges, qui pas [26] ne savoient que l'en i deust « envoier, le connurent ausi bien, et frere Andrieu [27] elx, comme nous ferionz [28] li

[1] *Et* omis par A. E. — [2] *Miracle, (et* I.*) par sa misericorde et par sa pitié.* H. I. — [3] *Apres.* A. E. — [4] *La* omis par E. H. I. *Quinzaine d'empres le diemenche de la quinzaine de.* A. — [5] *Tout* omis par H. I. — [6] *Quant.* I. — [7] *De la.* E. I. *Feste de.* H. — [8] *De la.* A. H. I. E. — [9] *Que li.* E. — [10] *Arriva primes en (a.* A.*) la.* A E. *A la.* H. I. — [11] *Estiemes.* I. — [12] *La Monnoie.* H. I. — [13] Leçon de H. I.; A. E. F. donnent *Et nous ausint, et descendimes en une ille qu'en apele la Monjoie.* — [14] *A* omis par A. E. — [15] *Bien matin* omis par A. E. — [16] Leçon de A. E. *Et.* F. *I arriva* omis par H. — [17] *Descendimes (lendemain.* I.*) bien main, et li quens d'Artois entor tierce a ce port meismes.* H. I. — [18] *Mout pou.* H. I. E. — [19] *Li quens d'Artois o toutes ses gens. Et sejornasmes iloques.* A. E. *Sejournaismes illuec jusques a l'Ascension.* H. *Sejournassent jusques a l'Ascension.* I. — [20] *Encore* omis par H. — [21] *Il avint au Noel apres ce que nous fusmes arrivé en l'ille de Chyppre que li uns des plus.* A. E. — [22] *Creltay.* E. — [23] *Ses messages.* H. *.VII. messages.* I. — [24] *France en l'ille de Chypre .VI. messages. Li rois, quant il sot leur venue, envoia contr'els.* A. E. — [25] *De* omis par H. I. — [26] *Rien.* H. I. — [27] *Et li messages le conurent moult bien quant il le virent, ausi bien, et frere (Andri.* E.*) Andrieu.* A. E. — [28] *Comme nos, chascuns salua.* A. *Connoissons.* E. *Connoistriens.* H. *Cognoistrions.* I.

[a] Damiette fut prise le dimanche 6 juin 1249, le second dimanche après la Pentecôte.

[b] Ercalthay ou Achatay, ou Ilchi-Khatay et Ilchi-Kadaï, suivant les orientalistes modernes, était préposé par le grand khan Gaïouk au commandement de la Perse, de l'Arménie et de l'Asie Mineure. De Guignes, *Histoire des Huns*, t. III, p. 126, regarde cette ambassade comme le résultat de la fourberie de quelques aventuriers. M. Abel Rémusat, *Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, nouvelle série, t. VI, p. 396-496, et t. VII, p. 335, a publié deux mémoires sur les relations des Mongols avec les princes chrétiens. A la page 445, il réfute en partie l'opinion de de Guignes. Voyez aussi d'Ohsson, *Histoire des Mongols*, t. II, p. 187-244, et les chroniqueurs contemporains, Guillaume de Nangis, Vincent de Beauvais, l. XXXII, ch. xc, etc.; et enfin Tillemont, t. III, p. 219 et suiv.

[c] Frère André de Longjumeau (*F. Andreas de Longiamello*), près de Paris, est quelquefois appelé de Loncjumel et même de Lasimer. Il vivait au milieu du XIII[e] siècle et il était l'un des membres les plus distingués de l'ordre de Saint-Dominique. Il fut, en 1238, envoyé par saint Louis à Constantinople pour rapporter la couronne d'épines. En 1245, il fut député par le pape Innocent IV vers le khan des Tartares. A son retour, en 1248, il retrouva en Chypre le roi de France, qui le chargea bientôt d'une nouvelle mission. Il accompagna encore, en 1253, Guillaume de Rubruquis ou de Rubruck. Guillaume de Nangis parle de plusieurs lettres adressées à saint Louis par frère André pendant son voyage de 1249. Voyez Galterus, archiep. Senonensis, *Relatio suscept. coronæ*, dans Duchesne, t. V, p. 407; Échard, *Script. ord. fr. Prædicat.* t. I, p. 140-141, et les autorités qu'il cite.

A. 1249. « unz l'autre. Li roiz fist adonques ces mesaiges venir devant li [1], et parlerent assez en « leur langaige [2]. Et frere Andrieu enroumancoit le Francoiz et le disoit au roi [3], que « li plus granz princes [4] des Tartarinz [a] avoit esté crestiennez [5] le jour de la Tyefainne, « et grant planté de [6] Tartarinz ovec lui, et [7] meismement des plus granz seigneurz « de Tarsse [8]. Encorez disoient il que El Cheltay a tout son ost des [9] Tartarinz [10] « seroit en l'aide le [11] roi de France et de la Crestienté encontre le kaliffe de « Baudas [12]. Car il entendoit [13] a vangier les granz hontes et les granz hainnes [14] que « li Coramin et li autre Sarrazin avoient faites a Nostre Seigneur Jhesu Crist [15]. Il « disoient que leur sirez mandoit encorez au roi que il passast en Egypte au nouvel « tenz pour guerroier le soudant de Babiloinne, et li Tartarin en cel point meismes « enterroient [16] pour guerroier [17] le kaliffe de Baudas; car en tele maniere se [18] « pourroient il aidier li unz l'autre. Li roiz de France ot conseil d'envoier ses mesaiges « ovec ceux arrierez a [19] El Cheltay, leur seigneur [20], et au souverain seigneur [21] des « Tartarinz que l'en apeloit Kyoquem [b] pour savoir la verité de ces choses. Il « disoient que jusques la ou Kyoquem manoit, avoit bien demi an d'erreure, mais « El Cheltay leur sirez et li olz des Tartarinz n'estoit mie loing d'illeuc; car il estoit [22] « en Persse que il avoit [23] destruite et mise en la [24] subjection des Tartarinz [25]. Bien « disoient encorez que li Tartarinz [26] estoient moult a la volanté le roi et de la Crestienté. Quant ce vint a la quinzainne de la Chandeleur, li mesaige aus Tartarinz « et li mesaiges [c] au roi de France [27] s'en alerent tuit ensemble, c'est a savoir frere « Andrieu de l'ordre de [28] Saint Jaque, et .I. souenz frerez, et maistrez [29] Jehanz « Goderiche [30 d], et unz autrez clerz de Poissi, et Hesberz li Sommelierz, et Gileberz [31] « de Senz [e]. Et quant ce vint a la mis [32] quaresme, li roiz oi nouvelles de cez mesaiges, « et que il s'en [33] aloient la baniere levée [34] au maistre des Tartarinz, par mi la

[1] *Li roys fist venir les messages devant lui.* I. — [2] *Li uns l'autre, et les mena (amena.* E.*) frere Andri tot droit a la tente le roi, qui moult bel les recut, et parlerent li message assez au roi en leur language.* A. E. — [3] *Andriu disoit le Francois au roy.* H. I. E. — [4] *Tartarins fors un.* E. — [5] *Crestiens.* H. I. — [6] *Des.* I. — [7] *Et* omis par H. I. — [8] *De Tarse* omis par H. — [9] *De.* H. — [10] *Des Tartarins* omis par I. — [11] *Au.* A. H. — [12] *Baudas et encontre les Sarrasins.* H. I. — [13] *Beoit.* A. E. — [14] *Damages.* H. *Domages.* I. — [15] *Crist et a la Crestienté.* H. I. E. — [16] *I entreroient.* A. E. *Tartarin entreroient en ce point meismes.* I. — [17] *Guerroier en la terre.* H. I. — [18] *Ne.* F. — [19] *D'envoier avec ces messages les siens a leur seigneur El Chetay.* A. E. — [21] I. omet *et au souverain seigneur.* — [22] *Loins, car il estoient.* H. *Mout loins, car il estoient.* I. — [23] *Avoient toute.* H. I. — [24] *Se.* E. — [25] *Des Tartarins* omis par A. E. — [26] *Li Coramin.* E. — [27] *Et li messages au roi de France* omis par E. *Les Tartarins et li message le roi.* H. I. — [28] *L'ordre de* omis par H. I. — [29] *Meismes.* A. *Me sires.* E. — [30] *Godriche.* A. E. — [31] *Gylebert.* A. *Gerbers.* H. *Geribers.* I. — [32] *Mi.* A. E. *Vint en mi.* I. — [33] *Messages qui s'en.* A. *Ses messages que l'en.* E. *Nouveles d'euls que il s'en.* H. I. — [34] *Leur baniere desploiee.* A. E. *Desploié.* H. I.

[a] Sur la vérité de la conversion de Gaïouk, voyez Abel Rémusat, d'Ohsson, de Guignes, *l. c.*

[b] Gaïouk-Khan.

[c] Les contemporains ne sont pas d'accord sur le nombre des députés de saint Louis. Suivant le légat Eudes, André de Longjumeau fut accompagné de deux autres frères Prêcheurs nommés Jean et Guillaume. Voyez *Spicileg.* t. III, p. 627. Selon Guillaume de Nangis, au contraire : « Li message furent... freres Andrieus « de Longemel et .II. autres freres de son ordre et .II. clers « et .II. serjans d'armes... et se partirent de Nicocie en « la vintisme kalende de fevrier. Sus tous les messages « le roy fu establis maistres et chevaitainnes freres An- « dres. » *Histor. de France*, t. XX, p. 367. Enfin, si l'on en croit Bernard Guidonis : « Misit rex Ludovicus *Fr.* « *Andream et Fr. Joannem cognominatum de Carcassona* « (erat tamen Gallicus natione), ordinis fratrum Prædi- « catorum. » Thomas de Cantimpré, *Bon. Thin. de apibus*, l. II, cap. LIV, n° 14, prétend que cette ambassade se composait de deux frères Prêcheurs et de deux frères Mineurs.

[d] Dans le *Compte de la Chevalerie de Robert, comte d'Artois*, en 1237, publié par les antiquaires de Picardie, *Mémoires*, t. XII, nous voyons, p. 656, un *Johannes Goudriche* figurer au nombre des officiers de la maison du roi et recevoir une certaine somme pour fournitures de litières, de coussins, de chapeaux, de plumes de paon et de cendaux.

[e] Nous trouvons, sous l'année 1274, un Gilbert de Sens, un vieux mendiant paralysé, de la paroisse Saint-André-des-Arts, à Paris, qui fut guéri au tombeau de saint Louis. Il est peu probable que ce fût le même personnage que l'envoyé du roi auprès du khan des Tartares. Voy. *Miracles de saint Louis, Hist. de France*, t. XX, p. 132.

« terre [1] des mescreanz, et que il avoient ce que il vouloient par la doutance des A. 1249. « mesaiges au mestre [2] des Tartarinz. Aprez ces choses, li roiz ot toute s'estoire que « il esmoit [3] bien a .II. .M. et .V.C. chevalierz, et .V. M. arbalestiers [4], et grant planté « d'autre gent [5] a pié et a cheval entrerent [6] es nes et monterent en [7] mer a [8] « Limecon et aus autrez porz de Chypre, le [9] jor de l'Ascencion, qui adonques fu « le .XIII. jour de may, pour aler a Damiete [10]. Nous fusmes sus mer .XXII. jourz, « et moult eumes de contrairez et de travaux en la mer. »

CHAPITRE XLV.

Des perilz et des tormenz qui sont en mer [a].

Mes pour ce que les genz des terrez qui sont loingtaingnes de la mer se merveillent quant il oient parler des tempestes et des perilz qui sont en mer, et des manierez diversez [11] de serpenz et de bestes, et [12] de monstres des deserz qui la repairent [13], et de la nature dou flun del Nil, qui chiet en mer par .IIII. mestrez channiex [14] desouz Egypte, nous laironz .I. pou a conter et a dire [15] nostre estoire, et dironz de ces choses, tout ausint comme nous avonz trouvé es autrez livrez ancienz. Cil qui de ce oir [16] n'auront cure porront trespasser cestui leu et retorner a l'estoire que nous conterons ci [17] aprez ces choses.

Unz perilz est en mer de serainnes. Serainnes sont unz monstrez de mer, qui ont des le nombril en a mont semblances d'oisiaux [18]. Quant les nes chieent prez de ces serainnes, aucunes foiz avient que si granz planté d'eles s'aerdent aus nes si que eles les font plungier a force en la mer; aucune foiz avient [19], quant la nef n'est mie assez forz, que eles les [20] esraichent ou eslochent [21] les aiz des nez par quoi eles les font perir. Et aucune foiz avient que eles chantent si doucement que eles endorment les maronnierz [22], et tous cex qui sont dedenz la nef [23]; et quant eles les ont endormis en tel maniere, eles saillent dedenz les nes et les descirent et despiecent touz, et trainnent ovec elx dedenz la mer. Li maronnier, qui sont saige et pourveant en tiex choses, font, quant il les voient, armer les [24] genz qui sont dedenz les nes [25] et estouper leur oreilles si fort qu'il n'oient goute. En tel maniere pueent traire et lancier d'arconz et d'arbalestes a eles, tant que [26] eles sont loing. Et quant eles s'aprouchent et aerdent es [27] nes, il les pueent ferir de coustiaux et de haichez, et [28]

[1] *Les terres.* I. — [2] *Au maistre des messages.* A. — [3] *Esma.* A. E. — [4] *Arbelastiers.* I. — [5] *De genz.* A. E. — [6] *Il entrerent.* A. E. — [7] *Sus.* H. I. — [8] *Au.* A. E. — [9] *De.* A. — [10] *Jour murent (jour de moy.* I.*) pour aler en la cité de Damiete où il n'avoit pas de Cypre plus de .III. journees.* H. I. — [11] *Diverses manieres.* A. E. — [12] *Et* omis par A. E. — [13] *Qui es desers de la reperent.* A. E. — [14] *Chaniax.* A. *Paire de chaniex.* E. — [15] *Pou a parler et a conter de.* A. E. — [16] *Oir* omis par A. E. — [17] *Ci* omis par A. E. — [18] *Monstres de mer qui sont des le nombril en a val en guise de poisson et ont par desus semblances de fames.* A. E. — [19] E. omet depuis *que si grans planté*, etc., jusqu'à *mer aucune fois avient.* — [20] *Les* omis par A. E. — [21] *Deslochent ou desjoignent.* A. E. — [22] *Mariniers.* A. E. ici et ailleurs. — [23] *Mer.* A. E. — [24] *Leur.* A. E. — [25] *La mer.* A. E. — [26] *Comme.* A. E. — [27] *S'aerdent et aprochent des.* A. E. — [28] *Et* omis par A. E.

[a] H. I. E. omettent tout ce qui suit depuis ce chapitre jusqu'au chapitre LIX, ayant pour titre : *Coumant li Crestien prisrent terre.* C'est pour ce motif qu'on ne trouve pas ce passage dans l'édition de la lettre de Jean Sarrasin, donnée par MM. Michaud et Poujoulat, qui ont suivi le manuscrit H. Il est assez probable que ces quatorze chapitres ne faisaient pas partie du récit de Jean Sarrasin, et y ont été ajoutés après coup. Le style de cette portion du texte suffirait seul pour justifier cette opinion. On n'y reconnaît pas la même main.

A. 1249. d'espees et d'autrez armez. Aucune fois en ont occis en tel maniere en .I. tout seul jour [1], .IX. .C. [2] par conte. Et quant il ne n'i a c'un pou c'est [3] ou .II., ou .III. ou .IIII., et en leur lance .I. boucel, ou aucun [4] petit vessel qui flote par desus la mer. Eles i cueurent et si le prannent et en font moult grant joie, et le gietent et lancent l'une a l'autre, et en dementrez que elles se jouent l'une a l'autre, li maronnier se hatent de [5] nagier [6], tant qu'il les ont eslongniees. En tel maniere s'en [7] sont par maintes foiz eschapé de cestui peril.

Caribidis si est unz autrez perilz de mer. Li ancien [8] dient que ce sont [9] li nombril de mer, et coumunement l'apele l'en le Gouffre. La en droit englout [10] la terre et l'abisme la mer. De .XV. liues environ et de plus i acourt [11] de toutes parz en cel leu [12], et s'en entre en abisme; si roidement s'en court la en droit comme fait unz carriaux d'arbalestes si que c'est granz hideurz a veoir [13] et granz orribletez et grant merveille [14]. Car il n'est nule nef ne autre chose terrianne qui aprouchast de [15] la, qui ne fust erraument [16] ravie et partie [17] et perie en cel absorbuissement [18] et engloutie ovecques les iaues de la mer en abisme. En ceste maniere engloutist cil gouffrez les iaues de la mer par .II. foiz ou par .III. [19], que par jour que par nuit. Et quant il les a einsint englouties, il les renonche et giete forz par la meismes, et les fait si haut saillir et monter que il semble que la mer aviengne aus nues. La en droit adonques meismes i [20] a il moult grant peril, mes il n'i est pas si grant. Aucunes genz [21] dient, et en escripture le treuve l'en, mes je ne sai mie bien certainnement se ce est voirz, que li floz de la mer vient toutes les foiees que li gouffrez vouche, et rant arrierez les iaues de la mer par .II. foiz ou par .III. le jour [22], et toutes les heurez que il les engloutist et absorbist [23] li flox et la mer s'en reva arrierez.

Un autre peril a en la mer, car il i a granz roches et hautes, qui aperent par de desus la [24] mer, et en tiex leuz i a assez qu'elles [25] n'aperent mie. Quant force de vent mainne la nef cele part, et ele i hurte par aucune aventure, en grant peril est d'affondrer et de pecoier. Aucune foiz est il avenu ou li cornonz [26] de la nef devant se lance suer la roche, qui est couverte de la mer, et li autrez cornonz demeure et vaucre [27] par mi la mer. En cele maniere perissent les nes, tele foiz est.

Aucunz dient que il a en la mer granz montaingnes et granz rochez que l'en voit, et que l'en ne voit mie pour la mer, qui est par derrierez ces [28] montaingnes; et ces rochez sont de piere d'aiment. Quant les nes s'embatent [29] la en droit, pour les chevilles [30] et pour les clox de fer qui i sont, ces roches si [31] les tiennent si fort que elles ne se pueent remuer. En tele maniere sont les nes peries.

Un autre peril i a des montaingnes [32], qui vouchent et gietent horz granz feuz et granz flambes, et aprez les ranglotent et retraient a eles dedenz leur cavernez touz boillanz et touz ardanz [33] et dedenz leur fosses. L'en treuve en escripture que ces montaingnes ardent ausint pour la trez grant planté de souffre qui est [34] dedenz ces cavernes touz boillanz et touz ardanz. Aucunes foiz est il avenu que ces montaingnes estoient si chaudes et si boillanz [35] et si grant planté jetoient [36] de feu et de

[1] A. E. omettent *en .I. tout seul jour.* — [2] *.M.* A. E. — [3] *Soit.* A. E. — [4] *Batel ou aucun autre.* A. E. — [5] *Entendent a.* A. E. — [6] *Mangier.* F. — [7] *Se.* A. E. — [8] *Autre.* F. — [9] *Qu'eles sont.* A. E. — [10] *Enclost et asourbist.* A. E. — [11] *Liues et de plus aqueurt (acort.* E.*).* A. E. — [12] *A ce lieu la mer.* A. E. — [13] *A veoir* omis par A. E. — [14] E. présente une lacune qui s'étend jusqu'au milieu du chapitre LIX. — [15] *De* omis par A. — [16] *Maintenant.* A. — [17] *Perdue.* A. — [18] *Asorbissement.* A. — [19] *.III. fois ou par .II.* F. — [20] *I* omis par A. — [21] *Gens* omis par A. — [22] Leçon de A. *.III. fois ou par .II.* F. — [23] *Asourbist.* A. — [24] *Par dedens la.* A. — [25] *Ou eles.* A. — [26] *Corgnons.* A. ici et plus bas. — [27] *Gautre.* A. — [28] *Les.* A. — [29] *La nef s'enbast.* A. — [30] *Chevillons.* A. — [31] *Si* omis par A. — [32] *Perdues. Un autre peril i a dont l'en trueve en escripture que ces montaignes.* A. — [33] *Touz boillanz et touz ardanz* omis par A. — [34] *Estoit.* A. — [35] *Ardanz.* A. — [36] Leçon de A. *Jetoient* omis par F.

flambe et [1] lancoient dedenz la mer si que l'iaue en devenoit toute boillanz, et quant A. 1249. les nes passoient en tel [2] point par la en droit, la poiz des nes se remetoit por la grant chaleur de l'iaue, et en ceste maniere entroit l'iaue dedenz, et perissoient les nes. Une [3] de ces montaingnes apele l'en Esthyna [a]. Ele est [4] en l'ille de Sezille.

Assez i [5] a d'autrez perilz en la mer, mes trop longue chose seroit del raconter [6]; .I. vous en dironz encorez, et puis si vouz parleronz d'autre chose. En un livre que l'en apele Cesar [b], treuve l'en des perilz que .I. grant prince [7] de Rome, qui avoit a non Cathonz [8], et si compaingnon orent en mer et es deserz de Libe, et dit ensi [9] :

CHAPITRE XLVI.

De ce meismes.

Il [10] plout a Cathon [c] et a ses compaignons [11] que il alassent el reigne Juba le roi de Libe [12], qui marchissoit a la terre d'Ethiope, ou li Mor sont, mes nature leur empeeschoit le chemin par .I. felon trespas qui estoit en leur voie. Cil [13] trespas perilleux apelloit l'en Cirtes [14]. Ce n'estoit ne [15] merz ne terre, car li sablonz et la gravelle estoit si emmoncelée [16] de leuz en leuz que de la force du vent que des ondes, que li pluseur de ces monciaux si aparoient par de desore l'iaue, et tiex i avoit, qui couvert estoient de l'eve de la mer. Li unz .I. piece et li autrez .II., li autrez [17] une toise ou deuz, et entre delx emmoncelemenz [18] de cele gravele, si estoit la merz plus parfonde, mes mesurablement tant que une nef i peust [19] bien corre se ne fussent li moncel; et en aucunz leuz estoit ele si basse entre delz [20] monciaux que .I. petiz batiaux n'i courust mie. Pour ce, dit Lucanz, que ce n'est ne terre ne merz, car la terre n'est mie si senz iaue que l'en n'i [21] puisse passer a pié et a cheval, ne l'iaue n'est si senz terre que nef i puisse avoir son courz. Cathonz fu de si granz cuer que il penssa que ses nes passeroient en aucune maniere par mi ces Cyrtes, et que rienz ne contretenroit a sa [22] vertu. Si tres tost comme la navie [23] fu empainte en la mer pour aler droit par mi ces Cyrtes et ces trespas perilleux [24], li airz devint nues [25] et noirz et pluiex [26], et venta si forment que il ne lessoit les nes aler a droit port, et chacoit les ondes avant soi et loing des Cyrtes, et tant d'iaue comme il avoit entre les monciaux des sablonz [27] des Cirtes estoit si esmeue par la force du vent que ele couroit et descouvroit souvant les monciaux de l'arainne qui estoient plus [28] haut, tant que li oraiges et li vent estoient si fort, que le sablon des Cyrtes s'amonceloit si fort et

[1] *Et se.* A. — [2] *Ce.* A. — [3] *L'une.* A. — [4] *Echyna. Cele estoit.* A. — [5] *I* omis par A. — [6] *A raconter les tous.* A. — [7] *Prince de mer.* A. — [8] *Chatons.* A. ici et ailleurs. — [9] *De Libe, et dit ensi* omis par F. — [10] *Apres.* F. — [11] Leçon de A.; F. omet *et a ses compaignons.* — [12] *Ou regne de Libe.* A. — [13] *Ces.* A. — [14] *Cirtres de mer.* A. — [15] *Mie.* A. — [16] *Amoncelée.* A. — [17] *Par desus la mer, tiex i avoit qui ne paroient mie, li uns paroit par desus .I. pié, li autres .II., li autres .III. et li quars.* A. — [18] *Amoncelemens.* A. — [19] *Pooit.* F. — [20] *Deus.* A. — [21] *L'en y.* A. — [22] *Contreteroit sa.* A. — [23] *Navie Chaton.* A. — [24] *En mer pour passer par mi ces trespas perilleus.* A. — [25] *Lez.* A. — [26] *Pluieus.* A. — [27] *Montaignes des sablons.* A. — [28] *Bien.* A.

[a] L'Etna.

[b] Il s'agit ici du chant IX de la *Pharsale* de Lucain. Notre chroniqueur, prenant pour guide le poëte latin, va raconter, en le modifiant à la manière du temps, le voyage de Caton à travers les déserts de l'Afrique.

[c] Lucain, *Pharsale*, IX, 300 et suiv.

A. 1249. si haut que li tertrez aparoit si trez haut que les ondes ne le povaient [1] despecier. Cele nes dont li voille estoient drecié ne porent estre retenues [2] pour nul gouvernement que li maronnier leur feissent, en maniere que li venz ne les ravisist [3] quele part que il vouloit. Une partie en abati li venz en ces Cyrtes et furent en grant peril, car leur nes estoient si atornees que li [4] chiez devant s'aerdoient au sablon par la mer qui basse i [5] estoit. Li chiez d'arrierez [6] si pandoit en oraige par font si que il estoient en peril d'afonder par derrierez et de brisier par devant. Teles i ot des nez qui ne furent pas en [7] grant peril. Celez, qui n'orent pas encorez leur voillez si fermez que il ne pouissent estre destendu ainz que la force du vent s'i embatist, celes ravi li flox en plus haute mer si qu'eles ne furent pas en si grant peril comme les autrez. Aincoiz vautroient [8] par mi les ondes. Cil qui furent aerz aus monciaux de sablon [9] furent a malaise, car il estoient arrivé senz port. Il veoient iaue tout environ elx, ne ne veoient pas les terrez qui les tenoient [10]. Toutes voies firent tant li maronnier, qui miex savoient les estres du leu que il escaperent de la, mes ce fu a grant force et a grant luite et vuida l'en des nes qui estoient aerses pour plus legierement escouser [11], tant que tiex i ot qui s'en eschaperent, et tiex i ot qui remestrent, et s'en issirent cil qui estoient en petites barges.

CHAPITRE XLVII.

Des granz perilz des venz.

Quant Cathonz et si compaingnon furent el desert entré, li venz [12] leva plus forz et plus desmesurez que il ne souloit [a]. N'i ot chevalier la en droit qui longuement poist ester suer ses piez [13], car li venz enlevoit le sablon de toutes parz, et se la terre fust [14] ferme et crueuse que li venz se pouist metre dedenz, il l'escroullast [15] tout a .I. fez, mes la terre estoit sablonneuse, si ne povait contrester au vent. Cele desus s'envoloit et cele desouz remanoit. Li venz esraichoit aus chevaliers leurz heaumes [16] des testes et les escuz des colx, les lances et les darz de leurz mainz, et les emportoit par mi l'air en haut jusquez es estranges terrez. Quant il cheoient entre les genz de [17] diverses contrees, il povaient estre tuit esbahi et disoient, ce dist Lucanz, que il cuidoient que leur Diex les vousist [18] guerroier et traire a elx des nues, et que ces armes leur en [19] venissent des ciex. Anciennement estoit avenu a Rome que .I. jour que Numa Pompylius [20] sacrefioit, unz escuz raonz chei voiant [21] touz en ceste maniere deverz les nues, et distrent lorz li saige Roumain et li Toscan [22] que Jupiter l'avoit envoié du Ciel et que Rome seroit chiez du monde, tant comme li escuz seroit gardez; tant qu'il [23] avint que Numa en fist faire .XII. de cele facon et [24] de cele semblance que l'en aportoit aus processionz avec celui [25], et li prestre qui les portoient aloient touz jourz en saillant

[1] *Pooient.* A. — [2] *Tenues.* A. — [3] *Maistroient et menast.* A. — [4] *Les.* A. — [5] *I* omis par A. — [6] *Derrieres.* A. — [7] *En si.* A. — [8] *Gautroient.* A. — [9] *Des sablons.* A. — [10] *La terre, qui estoit desous, qui les tenoit.* A. — [11] *Aerses au sablon pour plus legierement partir d'illuec.* A. — [12] *Es desers, li venz.* A. — [13] *Ester seur piez.* A. — [14] *Fu.* A. — [15] *Escrollast.* A. — [16] *Leur errachoit les hiaumes.* A. — [17] *Des.* A. — [18] *Vausissent.* A. — [19] *En* omis par A. — [20] *Sama Pompelius.* A. *Symma Pompylius.* F. — [21] *Chai devant.* A. — [22] *Touquan.* A. — [23] *Dont il.* A. — [24] *De cel facon et* omis par A. — [25] *A procession avec celui.* A.

[a] Lucain, *Pharsale*, IX, 463.

pour l'amor de ce que li escuz ne fust conneuz en aucune maniere. Mes Lucanz A. 1249. nous dist que cil escuz ne chei onques en autre maniere que nous vous avonz dist, li venz espoir le tolli a aucun des chevaliers Chaton [1] qui le portoit par mi les deserz de Libe [2] et l'emporta en l'air et en nue jusques en droit Rome [a]. Lorz si chei quant li venz et la nue [3] li failli. La jouvance Roumainne, qui fu ovec Cathon, ot moult de mesaise et fu en grant torment par la force du vent. Chascunz avoit grant paour que li venz ne le ravist [4] et l'emportast. Il serroient leur armes et [5] leurz vestemenz et les estraingnoient contr'elx et fichoient leur ongles es arainnes [6] et agrapoient la terre a .IIII. piez et metoient toute leur force a elx tenir prez de terre. Li venz amonceloit suer elx la gravelle; pluz fist li venz que [7] il trebuchoit les murz de pierre et emportoit les carriaux avant soi. Les ruines aparoient la ou les povrez messonz avoient esté pierre desur autre que li venz trebuchoit. Voies et sentier furent si couvert de sablon que nuz homz de mere nez, tant fust saiges ne soutilz, n'i seust chemin tenir qui ne preist garde aus estoilles comme suellent faire li maronnier quant il vont par mer. Ne por quant il i a assez estoilles que nous veonz [8] en cest [9] paiz que li Libien [10] ne puent pas veoir, et il en revoient de teles que nouz ne veonz pas; car einsint le donne le firmament selonc le siege des terrez. A tel martyre s'aloient trainnant li chevalier Chaton [11]. Quant ce vint qu'il orent erré toute nuit et des le matin jusques verz midi dont fu granz la chalourz, car li venz fu .I. petist asseriez [12] et la poudre rassise, si que li solaux chei [13] tres tout plainnement suer elx, et il del suer et les bouchez leur sechoient de soif et les levrez [14] leur crevoient de soif et de mesaise.

CHAPITRE XLVIII.

Des diverz perilz des serpenz.

La chalour fu levée [15] si grant que trop, et estre [16] tout ice il aloient [17] en .I. endroit [18] de Lybe ou nus corz d'ome n'abitoit pour la grant chaleur qui i estoit, et yver et esté, des midi en avant, et petit i trouvoient [19] d'yaue, et tant que il trouverent par aventure une trop bele fontainne dont l'eve estoit clere et bele et sordoit a grant randon [b]. Bien s'en peussent tuit saouler, mes li bort de la fontainne estoient si espessement tuit [20] chargié de serpenz que touz li leuz d'entour la fontainne [21] en estoit tous [22] couverz si que [23] la terre n'i [24] paroit, tant y avoit de serpenz petis et granz [25]; dedenz l'eve meismes en i avoit il assez si comme edypes [c], qui touz jorz ont soif pour la grant ardeur du venim [26]. Li autre estoient entor pour la freischeur [27] de l'eve, si

[1] Leçon de A.; F. omet *des chevaliers Chaton.* — [2] Leçon de A. *Par mi Libée.* F. — [3] *La nue et li vens.* A. — [4] *Ravisist.* A. — [5] F. omet *et.* — [6] *Araines dou sablon.* A. — [7] *Car.* A. — [8] *Ne veons pas.* A. — [9] *Cestui.* A. — [10] *Liban.* A. — [11] Leçon de A.; F. omet *Chaton.* — [12] *Aserisiez.* A. — [13] *Chooit.* A. — [14] *Leur bas levres.* A. — [15] *Illuec.* A. — [16] *Avec.* A. — [17] *Avoient.* E. — [18] *En .I. droit.* F. — [19] *Trouverent.* A. — [20] *Tuit* omis par A. — [21] *D'entour la fontainne* omis par F. — [22] *Tous* omis par F. — [23] *Si que* omis par F. — [24] *Ne.* A. — [25] F. omet *tant y avoit de serpens petis et grans.* — [26] *L'iaue meismes avoit il assez d'iceus serpens, qui ont non edypres. Yces edypres sont une maniere de serpens, qui sont si ardans que eles ont tout jours soif, por la grant ardour dou venin dont eles sont plainnes.* A. — [27] *La frescheur et pour la soatinne.* A.

[a] Le chroniqueur n'a pas compris Lucain. Cela, du reste, lui arrive souvent.

[b] Lucain, *Pharsale*, IX, 607.

[c] « In mediis sitiebant dipsades undis. » *Ibid.* 610.

A. 1249. comme aspe [a], chelindre [b], amphybane [c], escorpion [d], stellyon [e] et golce, cersydre [f], boz [g], couleuvrez et autrez [1] serpantinnes, dont trop longue chose seroit a nommer. Lorz [2] fu granz [3] la destresce la en droit, car, cil qui avoient trouvée l'eve, ne n'osoient boivre ne atouchier, car cil serpent sifloient entour et traioient leur aguillonz. Quant Cathons [h] vit le peril de ses [4] chevalierz, que tuit estoient en peril de mourir de soif se il s'en retornoient de la senz boivre, il les araisonna et leur dist : « Seigneur, vous avez paour de noiant. Vous povez boivre de ceste « eve seurement. Li perilz si est que, quant unz serpenz point .I. home et li venimz « se fiert es voinnes, et il se melle [5] au sanc ou quant il le mort, car li [6] dent sont « envenimé; mes en cele eve n'a il point de venim, ne n'i a tant ne quant de peril. « Boivre en povez tout seurement; des serpenz vous guaitiez tant seulement que il « ne vous mordent ou poingnent. » Quant il leur ot einsinques [7] dit, il lia son heaume au sommet de sa lance, si puisa de l'eve de la fontainne et but tout premierement, ce que il ne fist en tout le desert de Lybe. Ainz bevoit [8] tout ades li derrienz, mes adonques but il tot premierement pour partir au peril se il i fust. Quant il ot beu, il n'ot nul mal, car l'eve n'estoit pas envenimée. Lorz [9] pristrent li [10] autre de l'eve au mielx que il porent senz assaillir les serpenz ne senz esmouvoir [11] l'iaue [12], car il ne vouloient pas envenimer l'eve et il ne pouist [13] estre que li sanz et li venimz n'en volast [14] en la fontainne, se il les detranchassent seur l'eve, et but [15] chascunz son saol tant comme il en volt, et puis [16] s'acheminnerent par mi la terre, qui toute estoit encombrée de serpenz. Nouz savonz bien par le tesmoing de Sainte Escripture que Dame Diex fist et cria serpenz des le coumancement del monde et que naturel chose est que tuit serpenz demeurent plus volantiez en la [17] chaude terre que en la froide, et pour ce en a il assez plus [18] en Libe que ailleurz; mesmement en cele partie verz Ynde, ou ele est plus grant [19] et plus chaude. La estoient li grant dragon volant, qui rompissent [20] bien .I. buef ou .I. cheval par mi l'eschinne et .I. olifant abatist bien par force de sa queue. Dragonz n'a [21] autre venim ne les tuast, mes il estrainsist .I. buef de sa queue si formant que il le tronconnast bien par mi. La estoient li serpent que nous vous avons nommez et emorroiz [22 i] et basmedites [23 j], et cykalex [k] et enatries [l] et parixas [24 m] et prester [n] et tant d'autrez manierez de serpenz dont l'en ne set les nonz nommer certainnement. Par mi toutes ces pestilances s'en aloit Cathonz a toute sa gent [25], dont il veoit les pluseurz mourir en la [26] seiche gravelle d'assez petites plaies, ce estoit de petites serpenz; moult s'en merveilloient formant et esbahissoient cil qui n'avoient pas acoustumé a veoir mourir genz de si petites plaies.

[1] *Cersidre, boterlaus, lesardes, coulovres et autres manieres de.* A. — [2] *Longue chose seroit et qui trop anuieroit a escouter qui les vandroit toutes nommer. Quant li nostre virent ce qui morroient de soif, tuit furent esbahi. Lors.* A. — [3] *Grans* omis par A. — [4] *Ces.* F. — [5] *Se merle aus vaines et il se merle.* A. — [6] *Si.* A. — [7] *Ensi.* A. — [8] *Buvoit.* A. — [9] *Car l'iaue n'estoit mie envenimée. Lors.* A. — [10] *Tuit li.* A. — [11] *Escommovoir.* A. — [12] *Le saire.* F. — [13] *Car il ne pooit.* A. — [14] *Li sans ne volast.* A. — [15] *Fontaine, s'il tuassent ou decoupassent les serpens seur l'iaue pour ce nes touchierent, ains but.* A. — [16] *Son saoul de l'iaue et puis.* A. — [17] *La* omis par A. — [18] *Plus assez.* A. — [19] *Plus grant et* omis par A. — [20] *Rompoient.* A. — [21] *Serpens ne.* A. — [22] *Hemorois.* A. — [23] *Homedites.* A. — [24] *Parigaz.* A. — [25] *Toutes ses gens.* A. — [26] *Sa.* A.

[a] Aspis. Lucain, *Pharsale*, IX, 701.

[b] Chelydrus. *Ibid.* 711.

[c] Amphisbæna. *Ibid.* 719.

[d] Scorpion. *Ibid.* 834.

[e] Stellio : ne figure pas dans l'énumération de Lucain.

[f] Chersydros. *Ibid.* 711.

[g] Basiliscus. *Ibid.* 726.

[h] Lucain, *Pharsale*, IX, 611-618.

[i] Hæmorrhois. *Ibid.* 709.

[j] Jaculus? *Ibid.* 720.

[k] Scytale. *Ibid.* 717.

[l] Natrix. *Ibid.* 720.

[m] Pareas. *Ibid.* 721.

[n] « Oraque distendens avidus spumantia prester. » *Ib.* 728.

A. 1249.

CHAPITRE XLIX.

De ce meismes.

Unz jouvenciaux de grant lingnaige, Aulus [1 a] avoit non; cil portoit la mestre enseingne [2], marcha suer une dipse [3], qui estoit .I. serpenz menuz. La dipse le mort .I. petit el [4] pié; a poinnes senti onques Aulus la morsure, car ce estoit par mi sa chaucemente, onques n'en fist il [5] chiere ne ne mua facon [6], ains li fu que il ne sentist se bien non. Quant il se regarda, et [7] li venimz li coumanca a cerchier et vainnes et mouelles et les entrailles li [8] coumancierent a ardoir et a eschaufer, li venimz degasta [9] les humeurs de lui, qui devoient le corz tenir en force et en vertu, et li secha la langue et le palaiz, goute d'eve ne suourz ne li issi par mi partuiz qu'il eust desor lui ne lerme des iex. Il avoit touz jourz si trez grant talant de boivre pour l'ardeur du venim que nus nel [10] povait tenir qu'il n'alast par les chanz courant et querant l'eve dont il estoit desirranz autresi comme unz forcenez. Se il fust el Regne [b] ou el Nil ou el Rosne, si cuidast [11] il tout boivre. Ne il ne cuidoit mie avoir autre mehaing que de soif, ne se donna garde que dypse l'eust morz, mes ce est unz si petiz serpenz, que aincoiz a il morz .I. home que il le sache. Aulus gratoit [12] la seiche gravelle pour savoir se il en traisist nulle goute d'eve, puis recourut [13] aus cyrtes qui prez estoient, que il aloient touz jourz costoiant la mer. Il [14] humoit et bevoit la sauce de la mer des cyrtes [15], ne savoit tant boivre que il pouist [16] estanchier. L'en li traioit le sanc des voinnes [17] et l'en emploit on la bouche. Les seues jambes [18] meismes, qui toutes estoient [19] enflees, ouvri l'en d'un fer et en sucoit son sanc; ce n'estoit pas soif [20], ainz estoit la morz qui le preist maintenant.

CHAPITRE L.

De ce meismes.

Lorz toust de meintenant [c], il ravint [21] une triste aventure, car .I. petiz serpenz, qui avoit a non cerf [22 d], s'aert a la cuisse a .I. chevalier, Sabelles avoit non. Cil si senti que ele le tenoit as denz. Adonques [23] la prist et la gita en sus de soi a la

[1] *Caulus.* A. — [2] *Enseigne Chaton.* A. — [3] *Dise.* A. ici et ailleurs. — [4] *Ou.* A. — [5] *Il* omis par A. — [6] *Front.* A. — [7] *Et* omis par A. — [8] *Cerchier vaines, moelles et entrailles, si.* A. — [9] *Commenca a degaster.* A. — [10] *Ne se.* A. — [11] *Forsenez. S'il fust ou flun dou Nil ou en celi de Tannis, deus flueves d'Egypte, si cuidast.* A. — [12] *Gaitoit.* A. — [13] *Et puis recoroit.* A. — [14] *La mer. Il* omis par A. — [15] *Mer qui s'arcestoit es syrtres.* A. — [16] *Poist.* A. — [17] *Des voinnes aus bestes* F. — [18] *Jambes* omis par F. — [19] *Estoient toutes.* A. — [20] *Fors soif.* — [21] *Tout maintenant n'avint.* A. — [22] *Avoit non ceres.* A. — [23] *Cil senti bien quant elle le mort. Donques.* A.

[a] Voyez Lucain, *Pharsale*, IX, 737.

[b] Le Rhin. *Rhenus.*

[c] Lucain, *Pharsale*, IX, 763.

[d] « Seps stetit exiguus. » Lucain, *ibid.* 764.

A. 1249. main et aert l'espée [a] et l'espoia [1] encontre terre a .I. dart, si comme l'en suelt espoier .I. boterel a .I. espoi. Li serpenz estoit assez petitz, mes nulle plaie n'est graindre que cele qui vient de sa morsure; rompi tantost li cuirz et li refendi et si remist [2] toute la char jusques as os [3], et la porriture de sa char li filoit contre val; toute sa [4] char de ses cuisses degoutoit et li cheoit jus. Li olz des genoux et des jambes remestrent nus [5] et descouverz; aprez li fendi la char des naiges, la piau [6] du ventre li rompi, les entrailles li fandirent, et li venimz li couroit contre val ses [7] vainnes, li nerf et les jointurez; les voinnes [8] d'entor les piez remanoient vuides. Rienz n'estoit en home que l'en n'i pouist [9] veoir. Si comme li venimz le descouvroit par tout les espaulles, li braz, li col, la teste, tout li fandirent en mainz d'eure que pluie n'a remise ou [10] .I. pou de noif. N'est rienz a la merveille qui aprez vient, car se li venimz menja toute la char, autretel puet faire flambe, mes les oz quel feu pot ardoir onques? .I. tout seul ne n'i remest [11]. Ceste maniere de serpentinne avoit la victoire et la seigneurie de vivre entre les serpenz et les pestilances de Libe, car les autrez ravissoient seulement les armes; ceste prenoit tout.

CHAPITRE LI.

De ce meismes.

Aprez avint une maniere moult diverse, Prester, une maniere de serpent, qui feri Nafide [b] erraument. Quant Nafides fu feruz de tel serpent, la face li coumenca a devenir [12] vermeille comme sanc et a enfler, si que il n'aparut [13] en lui iex [14] ne bouche ne nes ne nulle autre figure d'omme. Aprez s'espandi li venimz par mi le corz et enfla si durement que la grosseur suermonta touz les membrez. Il ne resembla [15] pas home terrienz, mes unz monstrez. Li hauberz que il ot vestu [16] nel pot retenir [17] que il ne crevast. Ainz li derompi la force du venim comme ele feist une [18] viez chemise, et quant li hauberz fu crevez [19], li cuirz se coumanca a estandre tant que l'amfleure suermonta la longor des braz, et fu si groz que l'en en pouist roouler senz nuisement des braz. Nus ne s'aparcut que ce eust esté onques hom. Encorez enfloit il quant si compaingnon tournerent [20] en fuie de peor, n'i ot onques nus d'elx qui i ossast [21] main metre pour ensevelir lui, ainz s'en fouirent touz [22] de peor et le lesserent illeuc.

[1] *Trait l'espée et l'espona.* A. — [2] *Li cuirs de la jambe li rompu tantost et li fendi et li remenst.* A. — [3] *Jusqu'a l'os.* A. — [4] *La.* A. — [5] *Nait.* A. — [6] *Des naches, la pel.* A. — [7] *Les.* A. — [8] *Li nerf, les jointures, les vaines.* A. — [9] *Home en home que l'en i poist.* A. — [10] *Ou* omis par A. — [11] *La char autretel fist il des os c'onques .I. tout seul ne n'i remest.* A. — [12] *Apres ravint que une autre maniere de serpens, qui preter avoit non, feri .I. chevalier, qui avoit non Nafide. Quant Nafide se senti feru de ce serpent, la face li devint.* A. — [13] *Ne parut.* A. — [14] *Ne oeil.* A. — [15] *Sambla.* A. — [16] *Li hauberz a double maille.* A. — [17] *Ne pot retenir la coiffe.* F. — [18] *Fust d'une.* A. — [19] *Trouez.* A. — [20] *Toucherent.* F. — [21] *I osast.* A. — [22] *Touz* omis par A.

[a] Lisez le *seps*.

[b] Nasidium. Lucain, *Pharsale*, IX, 789.

A. 1249.

CHAPITRE LII.

De ce meismes.

N'orent mie gramment avant alé quant une autre merveille leur avint. Hermorroiz [a], une autre aspre serpent [1], si mordi .I. jouvencel, Tulus ot non [b]. Cil si [2] estoit de [3] grant renon et ensuivoit Cathon en euvre [4] et en vertu a son povair; et si tres tost comme li serpenz l'ot morz, il devint autresint vermaux [5] et rouges comme saffranz par mi tout le corz et [6] touz les mambrez, il n'ot pertuiz seur lui ne oreille ne bouche ne iex ne nes ne autre partuiz ne par desore ne par desouz dont li sanz ne roiast [7] touz vermaux. Il raioit sanc par tout le [8] corz, et il [9] sembloit que touz ses corz fust une seule plaie ou que il fust tovoulliez en plain bac [10] de sanc. Aprez fu tantost morz unz chevaliers d'un serpent qui a [11] non aspe [c]. Il n'en [12] fist onques semblant de douleur que il eust senti. Aincoiz morut illeucques [13] soudainnement ausint [14] comme se il dormist, puis s'esplaitierent totes voies li autre [15] de l'errer et hasterent de granz jornées faire pour le grant [16] peril ou il estoient.

CHAPITRE LIII.

De ce meismes.

Estes vous [17]? einsint comme il aloient [d], il ot en leur [18] chemin .I. viez tronc d'un arbre [19] en estanc senz fueilles et sanz rainz, et .I. serpenz se desvelopoit de cel tronc et s'empaint par tel raideur que il fiert .I. chevalier en la temple. Il ot le bec dur et tranchant; unz quarriaux d'arbaleste [20] a tour ne fust pas si tost passez par mi les .II. temples d'outre en outre comme li serpenz fu, et pour ce que il se giete en lancant en tele guise, est il apelez Jaculus ou Aufrique [e]. Li chevalierz ot a non Pos [21 f]. Il ne fu onques envenimez, mes il chei morz del cop, car il ot la teste partiée [22] par mi les .II. temples.

[1] *Car Ermorois uns aspres serpens.* A. — [2] *Si* omis par A. — [3] *De moult.* A. — [4] *Force.* A. — [5] *Vermelz.* A. — [6] *Et par.* A. — [7] *Bouche ne els ne nes ne autre membre dont li sans ne ralast.* A. — [8] *Il degoutoit de sanc par mi le.* A. — [9] *Il* omis par A. — [10] *Toveillies en plainne cuve.* A. — [11] *Ot.* A. — [12] *Ne.* A. — [13] *En sentist. Aincois chai tous quois.* A. — [14] *Autresi.* A. — [15] *Li autre* omis par F. — [16] *Grant* omis par A. — [17] *Estes vous?* omis par A. — [18] *S'en aloient, choisirent en leur.* A. — [19] *De marbre d'un arbre.* A. — [20] *Sans fueilles et sans rains; ainsi comme il vindrent la en droit, uns serpens se desvelopa de ce tronc et feri .I. chevalier de tel randon de son bec agu en la temple que nus quarriaus d'aubalefe.* A. — [21] *Pols.* A. — [22] *Perciée.* A.

[a] Hæmorrhois. Lucain, *Pharsale*, IX, 806.

[b] « Tullo, Magnanimo juveni, miratori que Catonis. »

[c] « Fixus Niliaca serpente. » *Ibid.* 815.

[d] Lucain, *Pharsale*, IX, 822.

[e] En Afrique. « Jaculum vocat Africa. » *Ibid.* 823.

[f] « Perque caput Paulli transacta que tempora fugit. »

A. 1249.

CHAPITRE LIV.

De ce meismes.

Aprez avint que Murcus [a] unz connestables [1] encontra .I. basilique. Coc basilique le claimment ces laies genz. De tel nature est que de s'alainne occist il les oisiax en l'air et art l'erbe devant soi, ne beste ne serpent ne pueent durer avant s'alainne fors que tant seulement la moustele, icele l'occist quant ele l'ateint [2]. Le Roi des serpenz l'apele l'Escripture. La moistié derriere en est crapóz. La moitié devant en est cox et a creste et bec pendant. Se il voit home avant que li homz lui, il muert tantost. Murcuz l'ot aparceu avant, si lessa corre .I. dart, et le feri si durement que il li passa d'outre en outre par mi le corz, mes merveilles fu, car li venimz s'en courust toust contre mont le dart qu'il tenoit en [3] sa main, et li entra dedenz la char plus tost que unz iex ne clot [4] et euvre; mes Murcuz se hasta de traire s'espée [5], si trancha [6] son braz a meisme [7] de s'espaule, et einsint eschapa. A tant s'en departi, et autrement [8] eust il le corz tot envenimmez et parduz. En ceste maniere il n'i avoit repoz ne par jour [9] ne par nuit. Il avoient en soupecon tote la terre ou il se couchoient, car il n'avoit desouz elx ne mousse ne fueille. A la nue terre se gisoient tuit estandu. Li serpenz, qui sont frilleux par nuit, quant il sentoient leur alainnes chaudes, si se traioient [10] verz elx pour avoir chaut et dormoient entre les braz et les jambes de cex senz [11] poindre les; car il n'avoient pas [12] tel povair d'envenimmer par nuit comme par jour pour la froideur qui les destraingnoit. Il ne savoient tenir mesure de leur [13] voie, se par les estoilles non, car il n'avoit el desert [14] ne chemin ne sentier.

CHAPITRE LV.

De ce meismes.

Un matinet avint que Publius [b], .I. niez Sciphyon [15], fu sailliz sus pour pissier, et li autre s'estoient ja estormi pour lever, mais n'estoit pas encore tant de jour que li unz peust connoistre l'autre senz lumiere. Publius vit estanduz en la gravelle .I. lonz dragonz, qui bien ot .XV. piez de lonc et fu groz comme une grosse piece [16] de merrien. Cil [17] cuida que ce fut unz trez qui [18] geust illeucques ou .I. granz arbrez. Il s'ala aseoir sus pour soi chaucier. Li dragonz, quant il le senti seoir

[1] *Mutrius, .I. maistres connetables Chaton.* A. — [2] *La moutaille, icele l'ocit quant elle l'atint.* A. — [3] *Dont il tenoit le dart en.* F. — [4] *Plus tost que ele ne clost.* A. — [5] *Son espée.* A. — [6] *Entra.* F. — [7] *Merveille.* A. — [8] *Ensi en eschapa autrement.* A. — [9] *Maniere n'avoient la gent Chaton repos par jour.* A. — [10] *Chaudes, se tiroient.* A. — [11] *Leur bras et entre leur jambes sans.* A. — [12] *Mie.* A. — [13] *La.* A. — [14] *Es desers.* A. — [15] *Li niez Scipio.* A. — [16] *Pierre.* A. — [17] *Il.* A. — [18] *Trous qui se.* A.

[a] Lucain, *Pharsale*, IX, 828, l'appelle Murrus.

[b] *Ibid.* 889.

sus s'eschinne, il fleschi [1] erraument sa queue, si l'envelopa et estraint et l'encou- A. 1249. manca a trainner. Publius coumanca a crier a haute voiz, et son oncle a apeler. Sipyonz court a s'espée [2] et courut aidier a son neveu, et autrez jouvancel assez. Marrus li premierz qui i vint [3], hauca l'espée et le cuida ferir par mi le chief, mes l'espée resorti ausi comme se l'en [4] l'eust ferue sur une enclume d'acier, et li serpenz si le ravi aus denz qu'il ot agues et tranchanz, et [5] le saisi par mi les flanz si que li hauberz ne li valut onques noiant que il ne li meist les denz par mi le fouaie et le pomon, et puis [6] le lessa cheoir a ses piez et rebea la gueule [7]. Si cuida Galien aerdre, mes il li gita l'espée en la gueule [8] toute droite si que l'espée jestut a [9] arester tout contre mont au palais [10] desus, et li ponz si fu desouz par deverz [11] le manton. Li serpenz estranit la gueule [12] et la pointe entra dedenz l'espaule [13] par desore assez plus d'un pié mesuré [14] et s'aresta a la pel qui estoit dure [15] par de dehorz. Adonques ot li serpenz pardue l'aide de ses denz, et il li [16] vindrent [17] de toutes parz, si le commancierent a ferir la ou il le cuidoient plus [18] entamer et l'entamerent en diverz leuz. Mes toute sa vertu estoit en sa queue. Ja estoit Publius si atornez, que tant [19] l'ot estraint, qu'il ne povait [20] mes avoir s'alainne, quant Cipyonz ficha s'espée, qui moult [21] estoit tranchanz, ou poil de sa queue et lima tant qu'il [22] li trancha l'eschine et la mouelle [23] de sa queue ou toute sa force estoit, et chei Publius a terre. Lorz i ferirent tant que toutes leur espees en furent envenimmees, et le despecerent tout par pieces, et li traistrent du front une pierre precieuse que il avoit entre les .II. iex. Ele valoit bien tout l'or d'une cité, car nuz ne la portast seur soi a cui enchantemenz ne sorcerie pouist mal faire. Scipyonz la garda une piece et puis fu ele aportée a Rome et trouvé el [24] tresor l'empereor Eracle. Assez orent painne et doulor en cel [25] desert, et assez en i mourut que de chaut que de venim.

CHAPITRE LVI.

Des Psilles qui garissoient les envenimmes.

Tant alerent toutes voiez que fortune leur apareilla .I. pou d'aide et [26] de confort, mes assez fu a tart que moult i avoit ja perdu [27] des lor. Une maniere trouverent de gent qui ne doutoient rienz morsure de serpent. Icil demouroient en la terre de Libe, Psylles [a] Marmarinz les apeloit l'en. Li charme que il savoient dire [28] avoient autre tant de vertu, comme les plus poissanz herbes del monde eussent encontre les serpenz [29]. De tele nature estoient que leur sanc ne recevoit [30] venim ne entouchement, que, quant .I. de leur enfanz estoit nez ou .II., il metoient

[1] *Senti sus s'eschine, flechi.* A. — [2] *Traist l'espée.* A. — [3] *Neveu et pluiseurs autres assez. Cil qui premiers i vint.* A. — [4] *Autresi comme s'il.* A. — [5] *Agus et trenchans, si.* A. — [6] *Par mi le foie et par mi pomon, puis.* A. — [7] *Et rebée la bouche.* F. — [8] *Bouche.* F. — [9] *A* omis par A. — [10] *Es espaules.* F. — [11] *Contre mont au palais desus et li pommiaus si fu par devers.* A. — [12] *La bouche.* F. — [13] *Li entra dedens le palais.* A. — [14] *Tout mesuré.* A. — [15] *Dure* omis par A. — [16] *Lors li.* A. — [17] *Viennent.* F. — [18] *Cuiderent plus tost.* A. — [19] *Tel atornez et tant.* A. — [20] *Li dragons qu'il ne pooit.* A. — [21] *Bien.* A. — [22] *Qu'il.* A. — [23] *Moulle.* A. — [24] *Trouvée ou.* A. — [25] *Doleur et travail en cé.* A. — [26] *D'aide et* omis par A. — [27] *Perdus.* A. — [28] *Clamoit l'en. Les charmes qu'il savoient faire.* A. — [29] *Comme les plus poissans herbes dou monde eussent encontre serpens.* F. — [30] *Que mor ne leur pooient faire.* A.

[a] « Marmaridæ Psylli. » Lucain, *Pharsale*, IX, 893 et suiv.

A. 1249. une maniere de tres curieuses serpenz c'on apeloit aspes avec elx [1] en leur bierz, et les faissoient manier as petiz [2] enfanz. Se li enfez estoit lor, ja li serpenz ne li [3] feist mal; se autrez l'avoit engendré en leur fames, lorz estoit li enfez envenimmez et mouroit. Einsint esprouvoient il [4] la verité de leur fames et de ses [5] enfanz, se il estoient loial, autresint comme li aigle espreuve ses poucinz, tantost comme il sont horz de l'euf; celui qui droitement regarde [6] la raie du soleil tient pour souen et le norrist; celui qui clingnete de l'eil [7] giete en [8] puer ne ne le connoit a souen [9]. Ensemant celui enfant que l'aspe ne touchoit tenoit li Psilles [10] a souen, de l'autre ne savoit il rienz, car li leur enfanz se jouaient [11] des serpenz comme de pelostes. Cil Psilles avoient le povair d'aidier aus estranges genz ausint comme a elx meismes; quant ostes leur seurvenoient il les gardoient bien de touz serpenz [12]. Cathonz et li Roumainz, quant ils orent ces genz trouvees, il leur firent suirre l'ost, et chascun soir quant il se devoient hesbergier et logier, li Psilles disoient les [13] charmes en la piece de terre ou l'en devoit les tentes tendre [14] et tuit li serpent s'en fuioient d'illeuc environ. Il faissoient [15] feu de tel vertu que la fumé enchacoit les serpenz si que il n'osoient l'ost aprouchier; il metoient en cel feu hiebles [a] et jus de fenneil arrabique [b] et tasmarisque [c], pheredem [d] et savarice [e] et abroigne [16 f], une herbe qui bone est au mouton dont serpent heent trop la fumée, et corne de cerf. Toutes ces choses metoient es [17] feu et pour ce repossoient toute la nuit asseur. Quant serpent envenimoit de jourz [18] aucun Roumain, lorz estoit la merveille [19] a veoir coumant li Psille se combatoient au venim; car il mouilloient tout avant de leur salives les membrez qui estoient point. La salive contraingnoit [20] si le venim entor la plaie que il ne povait corre a mont ne a val. Lorz [21] disoient leur charmez si menuement que l'escume leur cheoit des bouches et murmuroient senz entrerompement [22], car li venimz, se il se teussent ne [23] tant ne quant, feist ses [24] plaiez enfler et soupurer et s'espandist [25] par les voinnes. Il avenoit, tel foicez [26] estoit, que, puis que li veninz s'estoit mis es voinnes, il revenoit a la plaie par la force des parolles si que la plaie le gitoit forz et estoit li homz delivrez; et se il avenoit que aucunz venimz fust si forz que il ne s'en voussist issir [27], lorz aloient lechant les membres et atreoient [28] le venim a la plaie. En tele maniere ostoient la mort as hauz hommes et tele [29] aide trouva Cathonz et li Roumain. Mes avant [30] en i ot de mors et de perdus [31] a grant planté, et errerent largement .II. moiz par cel [32] desert. Es deserz, qui sont entre la terre de Surie et la terre d'Egypte, ou Syraconz [g] et ses olz orent cele grant tempeste si comme nous avons dit devant, n'a mie si grant planté de serpentinnes comme il a es deserz de Libe. Noquedant la terre de Libe [33] et la terre d'Egypte marchisent li une [34] a l'autre.

[1] *Il metoient les aspes, une maniere de criez serpens avec euls.* A. — [2] *A leur petis.* A. — [3] *Lear.* A. — [4] *Esprovoient.* F. — [5] *Leur.* A. — [6] *Esgarde.* A. — [7] *Guigne de l'eul.* A. — [8] *En* omis par A. — [9] *Ne ne connoist pas assien.* A. — [10] *Philes.* A. ici et plus bas. — [11] *Jooient.* A. — [12] *Il les gitoient bien dou peril des serpens.* A. — [13] *Leur.* A. — [14] *Terre ou li Roumain devoient leur pavellons tendre.* A. — [15] *D'illec erraument, puis faisoient.* A. — [16] *Fenoul arabique, tamarique, feredon, samarite et arbroigne.* A. — [17] *Ou.* A. — [18] *Par nuit.* A. — [19] *Estoit merveilles.* A. — [20] *Contraignoit.* A. — [21] *Et lors.* A. — [22] *Sans entrerompre leur parole.* A. — [23] *Ne* omis par A. — [24] *Les.* A. — [25] *S'espandoit.* A. — [26] *Fois.* A. — [27] Leçon de A. *Il ne voussist.* F. — [28] *Les membres lechant et traiant.* A. — [29] *En tel maniere garantirent de mort maint des haus homes, itele.* A. — [30] *Roumain es Philes, mais ains.* A. — [31] Leçon de A. *En i mourust.* F. — [32] *Ce.* A. — [33] *Ne que dont la terre de Libe* omis par A. — [34] *Marchissent l'une.* A.

[a] Ebulum.

[b] Peregrinaque galbana.

[c] Tamarix.

[d] Peucedanum.

[e] Larices.

[f] Abrotonum.

[g] Guillaume de Tyr, l. XIX, ch. XVI, p. 907.

A. 1249.

CHAPITRE LVII.

De la nature du flum du Nil.

De cel [1] flun du Nil ont maintez genz demandé maintez foiz par quel raison il s'espent par [2] la terre d'Egypte, et croist el [3] plus haut tenz de l'an. Quant Julius Cesar, qui puis fu emperierez de Rome, fu en la terre d'Egypte, il i sejorna grant piece; une foiz estoit en la cité d'Alixandre et li evesques de la loi des paienz de la cité et del paiz estoit ovec lui. Il avoit a non Achoureux [4 a]. Il avoit esté nez en [5] la cité de Memphis. Aucunes genz si dient que l'en l'apele orandroit [6] Babiloinne. Cil Achoreuz, qui estoit evesques d'Alixandre, seoit desor .I. faudestuel; vielx homz estoit et encienz, saigez et discrez [7] pour ces choses, et pour sa digneté li portoient tuit grant honour. Julius Cesar parla a lui en tel maniere : « Sire, je « voudroie savoir moult volantiers de la nature du Nil et dont [8] avient que il s'es- « pent par mi la terre d'Egypte por la terre aroser et moillier, et ou li chiez et [9] la « fontainne dont il sort puet estre. Je sai bien que Egypte si [10] est une des terrez « du [11] monde ou l'en puet savoir plus et [12] trouver de [13] la nature de astronomie « pour ce que il n'i pluet guairez souvant, et [14] por l'amor de ce i est li airs plus « clerz et plus nez que en autrez terrez. » Achoreuz respondi a sa demande einsint : « Cesar, il me plest bien a ouvrir les secrez de la terre d'Egypte [15] a mes encienz « mestres qui assez sorent, et dire de ce [16] qui a esté jusques a hui [17] celé a celx qui « n'estoient pas digne del savoir. Se [18] li autre dient, mielx vaut taire que dire les « choses secrees et plainnes de miracles, je di que bone chose est a [19] mestre avant « et a enseignier toutes les [20] choses qui pueent proufiter.

« Si [b] comme il [21] plest au hautisme roi, Dame Diex donna diverses poissances au « soleil et a la lune au coumencement del monde et a .V. autrez [22] estoilles que l'en « claimme plannetes, qui sonnent autretant comme erranz, pour ce qu'eles ne « sont onques a estal, aincoiz errent et cueurent contre le corz du firmament qui « touz jourz tornoie. Ensemant li solex devise les .IIII. tenz de l'an; car selonc son « montement et selonc son descendement sont cil .IIII. tenz mesuré. Il nos change [23] « la nuit en jour [c]; car quant il apert seur terre, sa clartes est si granz que ele nous « estoupe la clarté de la lune [24] et des estoilles, qui toute jour luissent autresi bien « par nuit comme par jour. Li solaux est chauz et ardanz; la lune est froide et « moite et selonc son croissement croist la mer et descroist de son [25] descroissement. « Saturnuz est froiz et plainz [26] de glace et de noif; Marz est chauz et amainne grellos [27],

[1] *Ce.* A. — [2] *Par mi.* A. — [3] *En.* A. — [4] *Achoreus.* A. — [5] *De.* A. — [6] *Qu'en apele celi cité de Mamphis orendroit.* A. — [7] *Discrez et sages.* A. — [8] *Nil dont il.* A. — [9] *Moullier et aroser, et ou li chies est de.* A. — [10] *Si* omis par A. — [11] *Del.* A. — [12] *Miez savoir et.* A. — [13] *De* omis par A. — [14] *Et* omis par A. — [15] *De la terre d'Egypte* omis par F. — [16] *Et dire.* F. — [17] *A ore.* A. — [18] *Ce.* A. — [19] *Et a.* A. — [20] *Les* omis par A. — [21] *Si comme* omis par F. — [22] *Aus autres .III.* A. — [23] *Chengent.* A. F. — [24] *Du soleil.* F. — [25] *De son* omis par F. — [26] *Sa venue est froide et plaine.* A. — [27] *Les.* F.

[a] Achoreus. Lucain, Pharsale, ch. X, 175-331. Notre chroniqueur ne traduit pas littéralement; il paraphrase ou abrége à la manière du temps, et souvent même ajoute des détails qui lui appartiennent en propre.

[b] Lucain, *Pharsale*, X, 199 et suiv.

[c] « Mutat nocte diem. » Lucain, *ibid.* 202.

A. 1249. « venz et foudre [1] et soubitans; Jupiter fet l'air tempre et douz, se autrez felon- « nesses [2] estoilles ne l'empeschent; Venus, qui est chaude et froide, amainne nor- « rissement des [3] semences et des bienz de terre; Mercurius [4], qui est chauz et « moites, donne croissement et descroissement a la mer et au Nil, Cesar, dont tu « demandes; car, quant Mercurius entre de ce sinne que l'en claimme Crevice en « .I. autre sine [5] voisin qui est clamez Lionz, en cele partie du firmament ou une « estoille commance a senestre, qui a non Hernu [a] et qu'en claime Chiene [6], pour « ce qu'ele est perilleuse a prandre poisson et a sainier [7], lorz avient que le Nil ist « de son auge [8] et s'espant par [9] les chanz d'Egypte, et ce est por ce que li fluns « est lor voisinz a cele planete que je di, qui a non Mercurius, par ce que Mercu- « rius est en cel tenz en cele partie du firmament, qui est tot droit front a front del « Nil, et la chalor et l'umorz de la planete si le fet croistre, et [10] coumant que l'une « humorz, quant elle se melle a l'autre, engreigne cele a cui ele se melle [11], la cha- « lorz, coumant que l'une humorz se mesle en l'autre, trait a soi l'eve forz de son [12] « chanel et l'umorz si le deffent a sechier a l'atraire, pour ce que la planete, si « comme je vous ai dit, a l'un [13] et a l'autre en soi et l'umorz et la chalorz. Ense- « ment feit Mercurius de la mer d'Occeam, quant il i est voisinz, et ce est ades, « car il est touz jourz en la lume [14] du soleil.

« Li encian disoient [b] que es montaingnes d'Ethyope sont granz neiz [15], et quant « eles remistrent [16], si croist li Nilz; mes ce ne feit pas a croire, car la terre d'Ethyope « est si chaude que il n'i aura ja noif ne gelée, dont il sont tuit noir en la terre « homes et fames; en [17] seur que tot toutes les eves qui croissent en remistement [18] « de glace ou de noif coumancent a croistre verz le marz, quant les noiz coumancent « a remeistre por le chaut qui lorz coumance; mes li Nil ne se mouvra de chanel « ne n'espandra devant que li Hergnus [19] entre, ce est, aprez l'issue de juing, que « Julius a fait la [20] moitié; lorz s'espant, et a septembre feit plus de [21] la moitié .I. « pou aincoiz que il soit arrieres en son auge; ne ja rienz n'istra de tout l'yver [22], « mes lorz quant li graindrez boillonz de la chaleur est, pour garantir les chanz « d'Egypte de la grant secheresce et pour temprer la terre a norrir [23] toutes se- « mences qui i sont gitees [24] a la fin d'auptompne [25]. Mes en juingnet est il, quant « nous avonz einsint desirré et apelé et feit de [26] biaux sacrefices contre sa venue. « Mes qui est [27] qui porroit randre digne raison? Einsint est divisée raison de « nature [28] que il croisse et isse en certain tenz, et li mondes en a mestier.

« Li autre distrent [c] anciennement que, quant Zephyrus ventoit si longuement, « que il povoit amener deverz Occidant ses [29] espesses nues d'eve jusques outre « Pluviel [d] ca outre [30], de ces nues, quant eles chieent en aucun leu du Nil, si crois-

[1] *Amainne vens et grelles et foudres.* A. — [2] *Temprer et dolz se autres felenesses.* A. — [3] *De.* A. — [4] *Des terres, Mercurius.* A. — [5] *Quant Mercurius mostre une estoile qui a non Trenite, qui a un autre signe.* A. — [6] *Commence a naistre qui a non Hernyn et qu'en claime Chiene.* A. — [7] *Seingnier.* F. — [8] *Chanel.* A. — [9] *Par mi.* A. — [10] *Et l'amorz.* F. — [11] A. omet *coumant que l'une humorz*, etc. — [12] *Comment qu'ele atraie.* F. *Trait l'yaue fors de son.* A. — [13] *L'une.* A. — [14] *Lune.* F. — [15] *Nois.* A. — [16] *Remetent.* A. — [17] *Et.* A. — [18] *Pour remetement.* A. — [19] *Ne n'espandra de chanel devant que Hernilz.* A. — [20] *Julius a ja.* A. — [21] *Que.* A. — [22] *Ne n'istra devant lui.* A. — [23] *Tremper la terre a nourrir.* A. — [24] *Apres gitees.* A. — [25] *D'aitouvre.* A. — [26] *Juingnet est il si comme nous avons devant devisé et font li Sarrazin de.* A. — [27] *Qui est* omis par A. — [28] *La raisons de nature de la nature del Nil.* A. — [29] *Ses* omis par A. — [30] *Nues jusques outre plovion ca d'outre.* A.

[a] Plus bas *Hergnus*; A. le nomme *Hernyn* et *Hernyls*. Il faut vraisemblablement voir, dans ces différentes formes, l'altération de l'épithète *Erigoneius* donnée par Ovide à la constellation du Chien : *Nocte sequente diem Canis Erigoneius exit.* Ovid. *Fast.* V, 723.

[b] Lucain, *Pharsale*, X, 219 et suiv.

[c] Lucain, *Pharsale*, X, 239 et suiv.

[d] « Vel quod ab occiduo depellunt nubila cœlo Trans Notos. » *Pluvialis* est une des épithètes données par les poëtes latins au vent du midi : PLUVIALIBUS *austris*. Virgile.

Sayfa 569

Efendimiz Nicholas Herode ve Jean Sarrasin, Kral'ın kethüdası; size Kral, Kraliçe, Artois Kontu, Anjou Kontu ve yanımızdaki herkesin sağlıklı ve güvende olduğunu bildiririz Damietta şehrini ki Tanrı, mucizesi, acıması ve merhametiyle Pentekost'un on beşinci günü olan Pazar günü Hristiyanlara teslim etmişti. Tüm bunlardan sonra, bunun nasıl gerçekleştiğini size bildirmek isterim. Kral ve Hristiyan ordusunun büyükleri, Ağustos ayının sonundaki Aziz Augustin yortusu günü Aigues-Mortes'a girdiler; ve Aziz Remi yortusundan on beş gün önce Kıbrıs adasına vardılar, yani Eylül ayındaydı. Angier Kontu, Limecon (Limasol) şehrine indi; kral ve biz de Monjoie adını verdiğimiz gemisindeydik. Bir şehre indik. Ertesi sabah, saat dokuz sularında Artois Kontu da aynı limana vardı. Henüz gelmemiş olan orduyu beklemek için o adada bir süre konakladık.

BÖLÜM XLIV

Tatarların Fransa Kralı'na gönderdiği elçiler hakkında.

Noel vaktinde, Tatarların büyük prenslerinden biri olan ve Elcheltay olarak adlandırılan kişi, Hristiyan olduğundan, Lefkoşa'da bulunan Fransa Kralı'na bir elçi heyeti gönderdi. Kral, bu mesajları ve elçileri karşılamak için Aziz Yakup tarikatından Rahip Andrieu'yu görevlendirdi. Onları layıkıyla ağırladı ve Rahip Andrieu ile birlikte kralın yanına gönderdi birbirlerine.

Sayfa 570

Kral, bu mesajların getirilmesini emretti ve kendi dillerinde konuşulurken dinledi. Ve Rahip Andrieu bunu Fransızcaya çevirerek krala anlattı; en büyük Tatar prensinin Hristiyan olduğunu, Epifani günü vaftiz edildiğini ve yanında çok sayıda Tatar soylusu olduğunu söyledi. Ayrıca Elcheltay'ın tüm gücüyle Tatarlar adına, Bağdat Halifesi'ne karşı savaşan Fransa Kralı ve Hristiyan ordusuna yardım etmeye hazır olduğunu bildirdiler. Çünkü kendisi, Rabbimiz İsa Mesih'e karşı büyük bir nefret ve kötülük besleyen Coramin (Harezmliler) ve diğer Sarazenleri cezalandırmak istiyordu. Ayrıca krallarına, yeni yılın başında Babil (Kahire) Sultanı ile savaşmak üzere Mısır'a girmesini tavsiye ettiklerini; Tatarların da bizzat Bağdat Halifesi ile savaşmak için oraya gireceklerini söylediler; böylece birbirlerine karşılıklı yardımda bulunabileceklerdi. Fransa Kralı, bu elçileri geri göndermeye ve kendi elçilerini Elcheltay'a, efendisine ve Tatar prensine göndermeye karar verdi. Bu prensin adını Kyoquem koymuşlardı ki bu işlerin hakikatini öğrenebilsinler. Kyoquem'in nerede

ikamet ettiğini sordular, bir yıllık yol mesafesinde olduğu söylendi ama Elcheltay ve Tatarları oradan çok uzak değildi; zira Tatarlar tarafından fethedilen ve boyunduruk altına alınan Pers ülkesindeydiler. Ayrıca Tatarların kralın ve Hristiyan dünyasının iyiliğini çok istediklerini belirttiler. Kandil yortusundan on beş gün sonra, Tatar elçileri ve kralın elçileri hep birlikte yola çıktılar; bunlar Aziz Yakup tarikatından Rahip Andrieu, iki rahip kardeşi, Goderiche, Poissili bir rahip, Sommelierli Hesberz ve Senzli Gileberz idi. Büyük Perhiz'in dördüncü haftasında kral, bu elçilerden, Tatarların efendisine vardıklarında kralın sancağını açacaklarına dair haberler aldı imansızların toprağı ve korku nedeniyle istediklerini elde ettiklerini.

Sayfa 571
Tatarların elçileri hakkındaki bu olaylardan sonra, kral ve tüm ordu, 1100 şövalye ve 5000 arbaletli ile birlikte hazırlandılar; piyade ve süvari olan diğer topluluklar da gemilere bindiler. Limecon ve Kıbrıs'ın diğer limanlarından, o vakit Mayıs ayının on üçüncü günü olan Göğe Yükseliş (Ascension) gününde, Damietta'ya gitmek üzere denize açıldılar. Denizde yirmi iki gün kaldık; denizde çok sayıda fırtına ve zorlukla karşılaştık.
BÖLÜM XLV
Denizdeki tehlikeler ve fırtınalar hakkında.
Denizden uzak topraklarda yaşayan insanlar, denizde gerçekleşen fırtınaları, tehlikeleri ve orada yaşayan çeşitli türdeki yılanları, canavarları, çöl canavarlarını, ayrıca Mısır'ın altındaki Nil nehrinin doğasını duyduklarında hayrete düşerler; biz şimdi bu hikâyeyi anlatacağız. Bu şeylerden söz edeceğiz, tıpkı diğer eski kitaplarda bulduğumuz gibi. Bu olayları görmemiş olanlar bu kısmı geçip aşağıda anlatacağımız ana hikâyeye dönebilirler. Denizdeki tehlikelerden biri denizkızlarıdır (Serainnes); bunlar göbeklerine kadar kuş benzeri canavarlardır. Bu denizkızlarının yanından gemiler geçtiğinde, gemidekilere saldırırlar; öyle ki bazıları gemiyi denizin derinliklerine çekmeye çalışır, bazıları ise geminin direklerini sarsarak gemiyi parçalamaya çalışır. Bazıları ise o kadar tatlı şarkı söylerler ki denizcileri uyuturlar; gemideki herkes uykuya daldığında gemiye saldırıp onu parçalarlar, içindekileri öldürüp denizin dibine sürüklerler. Bilge ve hazırlıklı denizciler, onları gördüklerinde gemidekileri silahlandırır, kulaklarını hiçbir şey duymayacak şekilde balmumu ile tıkarlar. Bu şekilde, onlar uzaktayken ok ve arbaletlerle onlara saldırabilirler.

Sayfa 572
Yaklaştıklarında ise kılıç ve baltalarla onlara vururlar kılıçlarla ve diğer silahlarla. Hiçbir zaman bir günde bu kadar çok canavar öldürülmemiştir. Ve gökyüzünde bir veya daha fazla küçük kuş uçtuğunda, onları yakalayıp denize atarlar ve büyük sevinç duyarlar; birbirlerine fırlatırlar ve onlar oyun oynarken, gemiciler kaçmak için acele ederler ki onlardan uzaklaşabilsinler. Bu şekilde bu tehlikeden pek çok kez kurtulmuşlardır. Charybdis denizdeki bir başka tehlikedir. Eskiler ona "denizin göbeği" derlerdi, halk arasında ise "Girdap" denir. O bölge toprağı yutar ve denizi içine çeker. Yaklaşık on beş fersah çevresindeki her şeyi kendine çeker ve içine hapseder; öyle hızlı akar ki sanki bir arbaletin fırlattığı ok gibi gider; bunu görmek

büyük bir dehşet ve korku verir. Zira o bölgeye yaklaşan ve bu yutuluşa kapılan hiçbir kara canlısı yoktur ki sularla birlikte uçuruma sürüklenip yok olmasın. Bu şekilde bu girdap gündüz ve gece on bir veya on iki kez denizin sularını yutar. Suları yuttuğunda onları tekrar püskürtür ve öyle yükseğe fırlatır ki sanki sular bulutlara ulaşıyormuş gibi görünür. O an orada bulunmak büyük bir tehlikedir. Bazıları bu girdabın denizin dibindeki bir boşluktan kaynaklandığını söyler ama ben bunun doğruluğundan emin değilim; zira denizin suları bazen geri çekilir, bazen de saatler boyu tekrar yükselir. Denizdeki bir başka tehlike de suyun üzerinde görünen büyük ve yüksek kayalardır; buralarda rüzgar gemiyi sürüklediğinde, gemi bu kayalara çarparsa parçalanma ve batma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bazen geminin ön kısmı kayaya saplanır, arka kısmı ise denizde kalıp sürüklenir. Bu şekilde gemiler yok olur. Bazıları der ki denizde büyük dağlar ve kayalar vardır; öyle ki deniz yoluyla görülemezler, bu kayalar mıknatıs taşındandır. Gemiler oraya yaklaştığında, gemideki demir çiviler o kayalar tarafından o kadar güçlü tutulur ki gemiler hareket edemezler. Denizdeki tehlikeler böyledir. Bir başka tehlike de büyük ateşler ve alevler püskürten dağlardır; bunlar mağaralarında her şeyi yakıp kavururlar. Kitaplarda bu dağların kükürt dolu olduğu, bu yüzden sürekli yandığı yazılıdır.

Sayfa 573
Bazen bu dağlar o kadar ısınır ki denize ateş ve alev püskürtürler alev püskürtür ve denize öyle fırlatırlar ki su kaynamaya başlar ve oradan geçen gemiler denizin sıcaklığı nedeniyle zarar görür, içindekiler yok olur. Bu dağlardan birine "Ethyna" (Etna) denir ve Sicilya adasındadır. Denizde daha pek çok tehlike vardır ancak bunları anlatmak çok uzun sürer; şimdi başka şeylerden bahsedeceğiz. Sezar olarak adlandırılan bir kitapta, Roma'nın büyük prenslerinden biri olan Cato'nun, denizde ve Libya çöllerinde yoldaşlarıyla birlikte başına gelen tehlikelerden bahsedilir ve şöyle anlatılır:
BÖLÜM XLVI
Aynı konu hakkında.
Cato ve yoldaşları, Etiyopya toprağına komşu olan Libya krallığı Juba'ya gitmeye karar verdiler; ancak doğa onları yollarındaki bir engel nedeniyle engelledi. Bu tehlikeli yola "Syrtes" (Sirtis) denirdi. Burası ne tam deniz ne de tam karaydı; kumlar ve çakıllar rüzgarın ve dalgaların etkisiyle yer yer yığılmıştı, öyle ki deniz suyunun üzerinde görünürlerdi. Bazı yerlerde deniz suyu daha derindi ama bir geminin güvenle geçebileceği kadar değil; bazen de su o kadar sığdı ki sadece küçük tekneler geçebilirdi. Lucanus der ki burası ne tam toprak ne de tam denizdir; çünkü toprak üzerinde su olmadan duramaz, su ise toprak üzerinde akamaz. Cato o kadar cesurdu ki bu Sirtisleri geçebileceğini ve hiçbir şeyin ona engel olamayacağını düşündü. Gemiyle bu tehlikeli sulara girdiğinde hava bulutlandı, karardı ve yağmur başladı; rüzgar öyle sert esti ki gemilerin limana sığınmasına izin vermedi. Dalgalar gemileri kumlara doğru sürükledi ve Sirtislerin kumları rüzgarın gücüyle hareket ederek gemilerin etrafında yükseldi; fırtına o kadar şiddetliydi ki kumlar gemilerin boyuna kadar ulaştı öylesine yüksek ki tepeler göründüğünde dalgalar onları aşamıyordu.

Sayfa 574
Yelkenleri olmayan gemiler durdurulamazdı; dümencilerin yönetimi yetersiz kalıyordu, rüzgarlar onları istediği yere sürüklüyordu. Bir kısmı bu Syrteslerde kumların içine gömüldü ve denizin fırtınasıyla parçalandı. Karaya oturanlar ise geminin arka tarafından su alıp batma tehlikesiyle karşılaştı. Bazıları ise henüz yelkenleri kapanmamışken rüzgarın şiddetiyle açık denize sürüklendiler; onlar bu durumda diğerlerinden daha şanslıydı. Bazıları ise kum yığınları arasında mahsur kaldı. Suların geri çekildiğini görüyorlar ama onları tutan toprakları göremiyorlardı. Tüm denizciler bu yerin dehşetini anladılar; büyük bir güçlükle ve çabayla gemileri boşaltıp küçük teknelere binerek kurtulmaya çalıştılar.
BÖLÜM XLVII
Rüzgarın büyük tehlikeleri hakkında.
Cato ve yoldaşları çöle girdiklerinde, rüzgarlar öyle büyük bir güçle esmeye başladı ki buna dayanmak imkansızdı. Şövalyeler güçlükle ayakta durabiliyordu; rüzgar kumları her yerden kaldırıyor, yerdeki sağlam ve sert toprak ise rüzgarın etkisiyle sarsılıyordu. Kumlar göğe yükseliyor, altındaki toprak ise boşalıyordu. Rüzgar şövalyelerin miğferlerini, kalkanlarını ve mızraklarını ellerinden alıp uzak diyarlara savuruyordu. O bölgenin insanları bu duruma hayret ediyorlardı; Lucanus der ki gökyüzünden bu silahların yağdığını sanıyorlardı. Eskiden Roma'da, Numa Pompilius kurban keserken gökten bir kalkan düşmüştü ve Romalı bilgeler Jüpiter'in bunu gökten gönderdiğini, Roma'nın dünyanın efendisi olacağını söylemişlerdi. Numa bu kalkandan on iki adet daha yaptırmıştı ki asıl olan diğerleri arasında belli olmasın bu kalkanların çalınmaması için böyle yapılmıştı.

Sayfa 575
Ancak Lucanus der ki bu kalkanlar da bizim anlattığımız gibi rüzgar tarafından Libya çöllerinden Roma'ya taşınmıştı. Rüzgar ve gökyüzü Roma'ya bir kalkan bırakmıştı. Romalı gençlerin bu rüzgar fırtınası sırasında yaşadıkları dehşet büyüktü. Herkes rüzgarın kendisini havaya savurmasından korkuyordu; zırhlarını sıkıca tutuyor, tırnaklarıyla kumları kazıyor ve ayakta kalmaya çalışıyorlardı. Rüzgar, kumdan duvarlar yığıyor ve önündeki her şeyi yıkıp geçiyordu. Taş yapılar bile rüzgarın gücüyle yerle bir oluyordu. Yollar ve patikalar kumla kaplanmıştı; denizcilerin denizdeyken yön bulmak için yıldızlara bakması gibi, onlar da yönlerini kaybediyorlardı. Gökyüzündeki yıldızlar kum fırtınasından görünmez olmuştu. Cato'nun şövalyeleri bu işkenceyi bütün gece ve ertesi sabah öğlene kadar çektiler; hava o kadar sıcaktı ki susuzluktan dudakları kurumuştu.
BÖLÜM XLVIII
Yılanların çeşitli tehlikeleri hakkında.
Sıcaklık öyle artmıştı ki Libya'nın o bölgesinde kimse yaşayamazdı; gün ortasında bir su kaynağı buldular ama kaynağın etrafı o kadar çok yılanla doluydu ki kimse suya yaklaşamıyordu. Kaynağın içi ve etrafı zehirli yılanlarla kaplıydı; yılanlar susuzluktan ve sıcağın etkisiyle suyun başında toplanmışlardı. Diğerleri ise gölgede serinlemeye

çalışıyordu aspe, chelindre, amphybane, escorpion, stellyon ve diğer pek çok yılan türü vardı ki bunları saymak çok uzun sürer.

Sayfa 576
Susuzluğun verdiği çaresizlik büyüktü ama yılanların ıslıklarını duydukları için suya yaklaşmaya korkuyorlardı. Cato, şövalyelerinin susuzluktan ölmek üzere olduğunu görünce onlara şöyle dedi: "Efendiler, korkmayın. Bu sudan güvenle içebilirsiniz. Bu yılanların tehlikesi sadece sokmalarındadır; sularında zehir yoktur. Isırmadıkları sürece size zarar veremezler." Bunu söyledikten sonra kalkanının üzerine su doldurdu ve ilk kendisi içti; böylece yoldaşlarına örnek oldu. Suyu içtikten sonra hiçbir zarar görmediğini görünce, şövalyeler de kana kana içtiler. Kutsal Kitap'ta Tanrı'nın dünyayı yaratırken ve her şeyi düzenlerken, yılanların sıcak topraklarda daha çok bulunacağını buyurduğunu biliyoruz; özellikle Hindistan ve Libya gibi yerlerde yılanlar daha büyük ve tehlikelidir. Orada uçan büyük ejderhalar (drangon volant) vardır; bunlar bir öküzü veya atı kuyruklarıyla devirebilirler. Ejderhalar yılanlardan daha güçlüdür; ancak insanlar yılanların ısırmasından daha çok korkarlar. Cato, pek çok insanın bu küçük yılanlar tarafından öldürüldüğünü görmüştü; oysa daha önce bu kadar çok yılanı bir arada görmemişlerdi.

Sayfa 577
BÖLÜM XLIX
Aynı konu hakkında.
Aulus adında soylu bir genç, elinde sancakla yürürken ayağının altında küçük bir yılanı (dipse) ezdi. Yılan onu ayağından ısırdı; Aulus başlangıçta bu ısırığı pek hissetmedi. Ancak kısa süre sonra zehir etkisini göstermeye başladı; dili ve damağı kurumaya, iç organları yanmaya başladı. Vücudundaki tüm sıvılar kurudu, gözyaşları bile akmaz oldu. Susuzluktan dolayı öyle bir acı çekiyordu ki çölde su bulamayacağını anlayınca denize koştu; ancak Syrtes'in tuzlu suyu susuzluğunu dindireceğine daha da artırdı. Sonunda susuzluktan ve zehrin etkisinden dolayı hayatını kaybetti.
BÖLÜM L
Aynı konu hakkında.
Hemen ardından bir başka talihsizlik yaşandı. Sabelles adında bir şövalyeyi küçük bir yılan ısırdı. Sabelles ısırıldığı an yılanı tutup parçaladı ve fırlattı.

Sayfa 578
Ancak yılanın zehri o kadar etkiliydi ki zehir vücuda yayıldığında etler kemikten ayrılmaya başladı. Sabelles'in vücudu eriyor, derisi dökülüyordu. Zehir tüm damarlarına, sinirlerine ve eklemlerine işledi; bacaklarından gövdesine kadar her yerini sardı. Kısa sürede tüm bedeni yok oldu, geriye sadece kemikleri kaldı. Bu yılanın zehri Libya'nın diğer tüm canavarlarından daha tehlikeliydi; çünkü kurbanını tamamen yok ediyordu.
BÖLÜM LI
Aynı konu hakkında.

Ardından bir başka tür yılan olan Nafide, şövalyelerden birini ısırdı. Şövalyenin yüzü anında şişmeye ve kızarmaya başladı; vücudu o kadar büyüdü ki zırhı parçalandı. Hiçbir insan bu hale dayanamazdı. Zehir şövalyenin tüm uzuvlarını o kadar şişirdi ki artık tanınmaz hale geldi. Arkadaşları onu orada bırakıp kaçmak zorunda kaldılar; çünkü bu canavarın dehşeti hepsini korkutmuştu.

Sayfa 579
BÖLÜM LII
Aynı konu üzerine.
Henüz çok ilerlememişlerdi ki karşılarına başka bir mucize çıktı. Hermoroiz adında başka bir yılan, Tulus adındaki genç bir şövalyeyi ısırdı. Bu Tulus, büyük bir üne sahipti ve erdem konusunda Cato'yu takip ederdi. Yılan onu ısırdığı anda şövalye ölmedi, ancak vücudunun tamamı ve tüm uzuvları safran gibi kıpkırmızı kesildi. Vücudunda ne bir kulak, ne bir ağız, ne bir göz, ne de başka bir uzuv kaldı ki oradan kan sızmasın; öyle ki tüm vücudu tek bir yara gibiydi ve sanki bir kan fıçısına daldırılmıştı. Bu talihsiz ölümden sonra, şövalyelerden birini "aspe" (bereket yılanı) denilen bir yılan ısırdı. Şövalye hiçbir acı belirtisi göstermedi; oracıkta, sanki uyuyormuş gibi aniden öldü. Diğerleri bu büyük tehlikeden dolayı dehşete kapılarak yollarına devam ettiler ve büyük bir hızla ilerlediler.
BÖLÜM LIII
Aynı konu üzerine.
Onlar yollarına devam ederken, yolun üzerinde yapraksız ve dalsız, yaşlı bir ağaç gövdesi gördüler. Bir yılan bu gövdeden fırladı ve öyle bir hızla atıldı ki bir şövalyenin şakağına vurdu. Yılanın gagası sert ve keskindi; bir arbalet oku gibi hızla geçmişti. O kadar hızlı geçti ki, sanki hiçbir şey olmamış gibi şakağın bir yanından girip diğerinden çıktı. Bu yılana "Jaculus" veya "Afrikalı" denir. Şövalye zehirlenmedi ama darbenin şiddetiyle kafatası parçalandı ve şakağından aldığı yara nedeniyle oracıkta can verdi.

Sayfa 580
BÖLÜM LIV
Aynı konu üzerine.
Bundan sonra Murcus adındaki komutanlardan biri bir "basilik" (ejderha-yılan) ile karşılaştı. Halk ona basilik der. Öyle bir doğası vardır ki, daha yılanı görmeden, sadece nefesiyle havadaki kuşları öldürür ve yerdeki bitkileri kurutur. Hiçbir hayvan onun nefesine dayanamaz, ancak bir gelincik (moustele) onu yenebilir. Yazıtlarda bu yılanın bir kısmı kurbağaya benzer, bir kısmı ise horoz gibi ibikli ve gaga sahibidir. Murcus bu yılanı gördüğünde mızrağını ona fırlattı ve mızrak canavara saplandı. Murcus için bu büyük bir felaket oldu, zira yılanın zehri mızrak boyunca hızla aktı ve Murcus'un eline ulaştı. Murcus durumu fark edince hemen kılıcını çekti ve zehir yayılmadan önce kendi kolunu omzundan kesti; bu şekilde kurtuldu. O bölgede ne gece ne gündüz huzur vardı. Çıplak toprakta yatıyorlardı, altlarında ne yosun ne de yaprak vardı. Geceleri üşüyen yılanlar, insanların sıcak nefesini hissedince onlara doğru süzülür, kollarının ve bacaklarının arasına girip uyurlardı. Geceleyin soğuktan

dolayı zehirleme güçleri gündüzki kadar şiddetli değildi. Şövalyeler yollarını tayin edemiyorlardı çünkü gökyüzündeki yıldızları göremiyorlardı ve ne bir yol ne de bir patika vardı.

BÖLÜM LV

Aynı konu üzerine.

Bir sabah Publius adında bir şövalye ihtiyaç gidermek için kalktı. Diğerleri de uyanmışlardı ama gün henüz tam aydınlanmadığı için birbirlerini zor seçiyorlardı. Publius kumlarda uzanan büyük bir "dragon" (ejderha) gördü; yaklaşık on beş ayak uzunluğundaydı. Publius bunun bir ağaç gövdesi olduğunu sanarak üzerine oturdu.

Sayfa 581

Ejderha, üzerine birinin oturduğunu hissedince sırtını büktü, kuyruğunu hızla hareket ettirerek Publius'u yakaladı ve sürüklemeye başladı. Publius yüksek sesle bağırmaya, amcasını çağırmaya başladı. Scipio ve diğer gençler yardıma koştular. Marrus adındaki genç şövalye ilk yetişen oldu; kılıcını çekti ve canavarın kafasına vurdu. Kılıç, sanki çelik bir örse vurulmuş gibi geri sıçradı. Canavar dişlerini Marrus'un gövdesine geçirdi, zırhı onu korumaya yetmedi; canavar ciğerlerini ve midesini parçaladıktan sonra onu ayaklarının dibine bıraktı. Galien yardıma geldi ve kılıcını canavarın açık ağzına öyle bir sapladı ki kılıç damağına kadar girdi. Ejderha can havliyle çenesini sıktı ve kılıcın ucu omzuna kadar girdi. O sırada diğerleri de yetişti ve canavarı her yanından yaralamaya başladılar. Ancak yılanın tek zayıf noktası kuyruğuydu. Publius hala canavarın pençeleri arasındaydı ve nefes alamıyordu. Sonunda Scipio kılıcını öyle bir vurdu ki kuyruğundaki omuriliği kesti; canavarın tüm gücü tükendi ve Publius yere düştü. Canavar ölünce şövalyeler kılıçlarının zehirlenmesinden korktular. Canavarı parçalara ayırdılar ve alnından, iki gözü arasından değerli bir taş çıkardılar. Bu taş, bir şehrin tüm altınından daha değerliydi; çünkü onu üzerinde taşıyan kişiye büyü veya büyücülük işlemezdi. Scipio bu taşı sakladı, daha sonra Roma'ya götürdü ve İmparator Herakleios'un hazinesine koydu. Bu çölde çok büyük acılar ve kederler çektiler; zehirden ziyade sıcaktan öldüler.

BÖLÜM LVI

Zehirlenenleri iyileştiren Psiller (Psylles) hakkında.

Kader onlara yardım edene kadar yollarına devam ettiler. Bir halk ile karşılaştılar ki bunlar yılan sokmasından hiç korkmazlardı. Bunlar Libya topraklarında yaşayan Psiller (Marmaridz) idi. Sahip oldukları tılsımlar veya dünyanın en şifalı otları bile yılanlara karşı onlarınki kadar etkili değildi. Doğaları gereği kanları zehri kabul etmiyordu.

Sayfa 582

Bir çocuk doğduğunda, onu hemen yılanların yanına koyarlardı beşiklerine "aspe" denilen zehirli yılanlar koyarlardı ve yılanlar onlara küçük çocuklarmış gibi davranırdı. Eğer çocuk soylu bir kandan geliyorsa yılan ona zarar vermezdi; ama eğer eşler birbirine ihanet etmişse yılan çocuğu sokar ve çocuk ölürdü. Bu şekilde eşlerinin ve çocuklarının sadakatini test ederlerdi; tıpkı kartalın yavrularını güneş ışığına tutup

bakışlarını test etmesi gibi. Psillerin yılanlardan etkilenmediğini gören Cato ve Romalılar, bu halkın ordunun önünde gitmesini istediler. Psiller ordunun konaklayacağı yerleri yılanlardan temizliyorlardı. Belirli otlar yakarak çıkardıkları dumanla yılanları uzaklaştırıyorlardı. Bu otlar arasında yabani rezene, tamaris, sabun otu ve boynuzlu geyik boynuzu vardı. Bu duman sayesinde şövalyeler geceyi güvenle geçirirdi. Eğer bir Romalı gündüz yılan tarafından sokulursa, Psiller hemen yardıma koşardı. Önce yarayı kendi tükürükleriyle ıslatırlardı (çünkü tükürükleri zehri durdururdu), sonra tılsımlı sözler mırıldanarak zehrin yayılmasını engellerlerdi. Eğer zehir kana karışmışsa, yarayı ağızlarıyla emer ve zehri dışarı atarlardı. Bu sayede pek çok soylu ve asker ölümden kurtuldu. Cato ve Romalılar sonunda bu çölden çıktılar. Bu çöl Suriye ve Mısır arasındaydı. Ancak Libya ve Mısır çöllerindeki kadar çok yılan hiçbir yerde yoktu. Libya ve Mısır toprakları birbirine komşudur.

Sayfa 583

BÖLÜM LVII

Nil Nehri'nin doğası hakkında.

Pek çok insan, Nil Nehri'nin neden Mısır topraklarında taştığını ve yılın belirli zamanlarında neden yükseldiğini sormuştur. Jül Sezar, Roma İmparatoru iken Mısır'da kaldığı sırada, Memphis (Kahire) şehrinde büyük bir toplantı yaptı. Orada, İskenderiye Başrahibi olan ve putperest kanunlarını iyi bilen, bilge ve yaşlı bir adam olan Achoreus da vardı. Sezar ona büyük saygı gösterdi ve şöyle dedi: "Efendi, Nil Nehri'nin doğasını, kaynağının nerede olduğunu ve neden Mısır topraklarını bu şekilde suladığını bilmek isterim. Astronomi ve bilim konusunda sizden daha bilgilisini tanımıyorum." Achoreus cevap verdi: "Sezar, Mısır'ın sırlarını açmak bana zevk verir. Ancak bilmelisiniz ki Tanrı, dünyayı yarattığında güneşe, aya ve beş gezegene farklı güçler vermiştir. Bunlar gökyüzünde dönerler. Güneş yılları ve mevsimleri belirler; ay ise geceyi aydınlatır ve suları etkiler.

Sayfa 584

Satürn soğuk ve buzla doludur, Mars ise sıcak ve dolu getirir Jüpiter havayı ılıman kılar, Venüs ise bazen sıcak bazen soğuktur. Merkür ise suların yükselip alçalmasını sağlar. Sezar, senin sorduğun Nil Nehri'ne gelince; Merkür gezegeni Yengeç burcuna girdiğinde, Nil Nehri yükselmeye başlar. Çünkü Merkür nehrin kaynağının üzerinde durur ve gezegenin nemi nehrin suyunu artırır. Güneşin ısısı ve gezegenlerin etkisiyle sular kabarır ve Mısır topraklarına yayılır. Eskiler derdi ki, Etiyopya dağları karla kaplıdır ve yazın karlar eridiğinde Nil taşar. Ancak bu yanlıştır, çünkü Etiyopya o kadar sıcaktır ki orada ne kar ne de buz olur; oradaki insanlar bile sıcaktan simsiyah kesilmiştir. Nil, Mart ayında yükselmeye başlar ve Eylül ayına kadar taşmaya devam eder. Jül Sezar'ın zamanında nehrin bir kısmının kanalla yönlendirildiği anlatılır. Nil, Mısır'ın tarlalarını beslemek ve kuraklığı önlemek için Tanrı tarafından verilmiş bir lütuftur. Sonbaharın sonunda sular çekilir." Bazıları ise der ki, Batı rüzgarları (Zephyrus) estiğinde bulutları Nil'in kaynağına doğru sürükler ve yağan yağmurlar nehrin taşmasına neden olur yoksa Nil Nehri yatağında kalır.

Sayfa 585

Nil Nehri, vadiye sığmadığında tarlalara yayılır. Bazıları ise güneşin ve havanın denizden buhar çekip bulutlara taşıdığını ve gece Nil üzerine yağdırdığını söyler. Achoreus'un fikri ise Tanrı'nın dünyayı yaratırken yeryüzüne su damarları yerleştirdiğidir ve bu damarlar dolup taştığında nehirler yükselir. Mısır, Pers ve Makedonya kralları Nil'in kaynağını bulmak için çok uğraştılar. Büyük İskender, nehrin kaynağını bulmaları için elçiler gönderdi ama onlar kaynağı bulamadılar; sadece simsiyah insanların yaşadığı topraklara vardılar. İskender'e, nehrin çok uzaklardan, dünyanın sonundan geldiğini söylediler. Sesostris adında bir başka kral da nehrin kaynağını bulmak için büyük ordular gönderdi ama onlar da başarılı olamadılar. Cambyses adlı bir kral ordusunu nehrin sonuna kadar gönderdi; ancak yiyecekleri bittiğinde askerler birbirlerini yemek zorunda kaldılar. Sonunda Nil'in kaynağını bulmaktan vazgeçip geri döndüler. Hiç kimse Nil'in nereden doğduğunu tam olarak söyleyemez. Tanrı bu sırrı kendine saklamıştır. Nil, güneş Yengeç burcuna girdiğinde ve havalar en sıcak olduğunda yükselir, ki bu Haziran ayına denk gelir Mart ayına kadar sürer.

Sayfa 586
Biz buna beşinci ay deriz. Nil, Etiyopya'dan geçer, sonra Mısır ve Arap toprakları arasında bölünür. Meroë denilen büyük bir şehirden geçer ki buradaki insanlar karabiber gibi simsiyahdır. Nehrin etrafı yüksek ağaçlarla ve bitkilerle çevrilidir. Güneş ışığı nehrin serinliğini bozamaz çünkü ağaçların gölgesi suyu korur. Nehir Meroë'den geçtikten sonra Libya'nın sıcak kumları arasından akar; orada kimse yaşayamaz. Nil, bazı yerlerde daralır, bazı yerlerde ise genişler. Mısır ve Arap toprakları arasında akar, sonra Memphis (Kahire) denilen şehre varır. Orada nehir yavaşlar ve tarlalara yayılarak Mısır'ın her köşesine hayat verir. Nehrin her iki yanında dağlar vardır ki bunlar nehrin taşmasını kontrol eder.
BÖLÜM LVIII İskender'e gönderilen taş hakkında.
Makedonya kralı büyük İskender dünyayı fethettiğinde, ordusuyla birlikte Doğu'ya doğru ilerledi ve Nil nehrinin kıyısına vardı. Orada konakladılar. İskender orada ne kadar büyük bir zenginlik ve mucize olduğunu gördü ve nehir Doğu'dan gelen toprakların sınırındaydı.

Sayfa 587
Ona denildi ki nehrin ötesinde hiçbir insan yaşamamaktadır. İskender bir gemi hazırlattı ve başına Mirones ile Aristeus adındaki iki komutanı getirdi. Onlara şöyle dedi: "Gidin, Nil'in kaynağına kadar ilerleyin, ancak yiyeceğinizin dörtte biri bitince geri dönün. Ne bulursanız bana bildirin." İskender'in emrini yerine getirdiler. Günlerce nehir boyunca ilerlediler. Nehrin kenarında harika bir bahçe gördüler; bahçe yüksek duvarlarla çevriliydi. Bir yanda yüksek dağlar vardı ki bulutlara ulaşıyordu. Dağın eteğinde mermerden bir sütun ve üzerinde bir zincir vardı. Zincir, nehrin bir yakasından diğer yakasına çekilmişti. Orada yaşayan yaşlı ve bilge bir adam gördüler. Adamın sakalları kar gibi beyazdı. Mirones ve arkadaşları ona kim olduğunu ve bu bölgeyi kimin yönettiğini sordular. Yaşlı adam, İskender'in elçilerini karşıladı ve onlara buranın ölümsüzlük bahçesi olduğunu, İskender'in buraya

girmesine izin verilmeyeceğini söyledi. İskender'e götürmeleri için onlara mucizevi bir taş verdi bu taşı yiyen kimsenin ölmeyeceği veya hastalanmayacağı söylendi.

Sayfa 588

Yaşlı adam şöyle dedi: "Ben bu bahçeyi Nuh Tufanı'ndan beri koruyorum. İskender buraya giremez, çünkü o gururlu bir hükümdardır. Ancak bu taş ona bir ders verecektir." Mirones taşı aldı ve İskender'e geri döndü. İskender taşı görünce hayrete düştü. Hocası Aristo'yu çağırttı. Aristo, taşı bir teraziye koydu. Terazinin bir kefesine taşı, diğer kefesine ise altını koydu. Taş ne kadar altın konulursa konulsun hepsinden ağır geliyordu. Ancak Aristo taşın üzerine bir miktar toprak serptiğinde, taşın ağırlığı kayboldu ve bir tüyden daha hafif hale geldi. Aristo şöyle dedi: "Kralım, bu taş senin hayatını temsil ediyor. Sen yaşadığın sürece tüm dünyanın zenginliğinden daha değerlisin, ancak öldüğünde ve üzerine bir avuç toprak atıldığında hiçbir değerin kalmayacak."

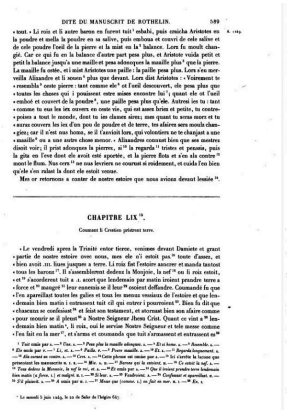

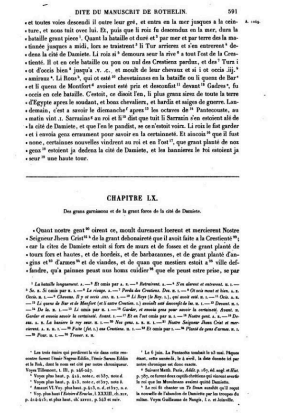

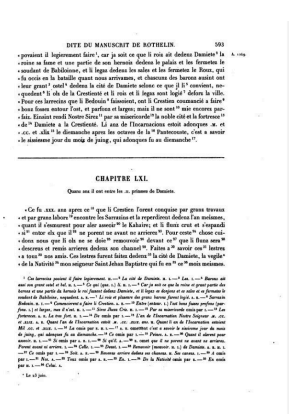

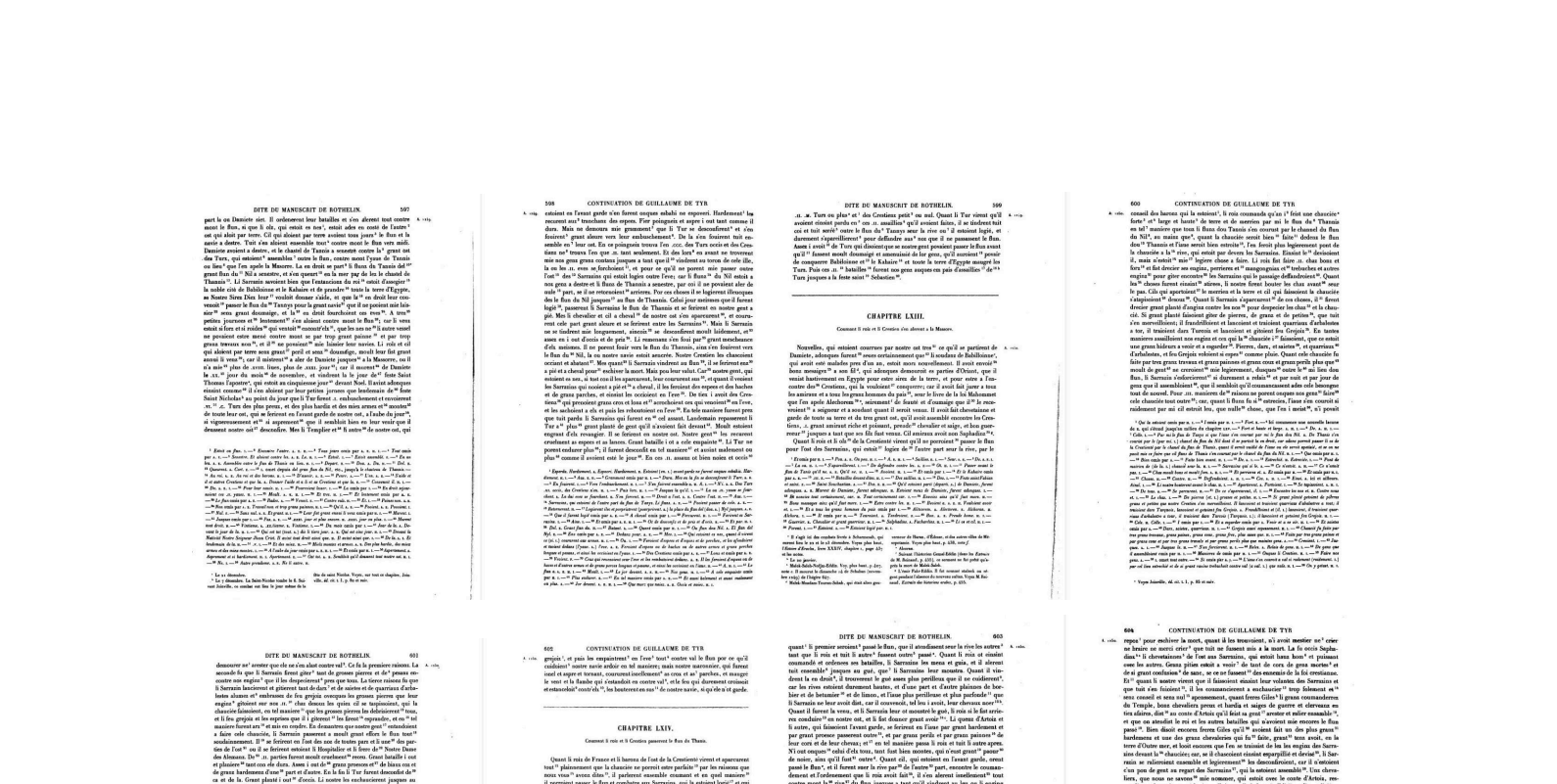

SAYFA 589

Bu hikaye İskender'e büyük bir ders oldu Kral ve yanındaki diğer baronlar bu duruma tamamen şaşırdılar; ardından Aristoteles toza tükürdü, bunu salyasıyla çamur haline getirdi, bu çamurla taşın gözünü kapattı ve taşın üzerindeki sisi dağıttı. Sonra onu terazide tarttı. Terazinin diğer kefesindeki ağırlık çok daha fazla geldi ve Aristoteles taşı o kadar küçük gördü ki, ağırlığı bir küçük para birimi kadar bile gelmiyordu; oysa az önce bir taş kadar ağırdı. Aristoteles bu tozu temizleyince taş yeniden eski ağırlığına döndü. Aristoteles şöyle dedi: "Gerçekten de bu taş şu adama benzer: Gözü açık olduğu sürece, karşılaştığı her şeyi ele geçirmek ister; gözü tozla örtüldüğünde ise sıradan bir toz parçasından daha fazlası değildir. Sen de böylesin; sen dünyayı fethettiğini ve gözlerinin her şeye sahip olduğunu sanıyorsun; oysa öldüğünde ve gözlerine bir avuç toz ve toprak dolduğunda, işlerin tamamen değişecektir; çünkü o zaman o küçük paradan veya daha değersiz bir şeyden daha

fazla bir değerin kalmayacaktır." İskender, üstadının ne demek istediğini iyi anladı; o zaman taşa baktı, üzüldü ve düşüncelere daldı; sonra taşı suya attı ve taş suyun üzerinde yüzerek nehrin akıntısına kapıldı. Onun av köpeği o kadar hızlı koşmasına rağmen peşinden yetişemedi ve taşın geldiği yere geri döndüğünü sandılar. Şimdi, daha önce bıraktığımız hikâyemize geri dönelim.

BÖLÜM LIX:

Hristiyanların Karaya Çıkışı Teslis yortusundan sonraki Cuma günü, saat dokuz sularında Dimyat önüne vardık. Filomuzun büyük bir kısmı yanımızdaydı, ancak tamamı henüz gelmemişti. Her şey boldu ve kıyıdan üç fersah açığa kadar ulaştık. Kral, demir atılmasını ve tüm baronların toplanmasını emretti. Ertesi sabah, düşmanların savunma çabalarına rağmen karaya çıkma kararı alındı. Tüm kadırgaların ve filodaki küçük teknelerin hazırlanması, karaya ilk çıkacakların teknelere binmesi emredildi. Herkes günah çıkardı, vasiyetini yaptı ve kendini Rabbimiz İsa Mesih'e adayarak ölmeyi göze aldı. Ertesi sabah erkenden Kral, Rabbimize ibadet için uyandı, denizde ayin dinledi ve herkesin silahlanarak teknelere binmesini buyurdu.

SAYFA 590

Kral, Normandiya tipi bir tekneye bindi ve biz de ona eşlik ettik. Kral elinde Gerçek Haç'ı tutuyor ve karaya çıkacak adamlarına yol gösteriyordu. Kralın yanında Jean de Beaumont, Mahieu de Marli ve Geoffroi de Sergines vardı. Aziz Denis sancağı en önde taşınıyordu. Kralın teknesi en önde ilerliyor, diğerleri onu takip ediyordu. Kıyıya bir ok atımı mesafe kaldığında, sahilde dizilmiş, hem atlı hem de iyi silahlanmış çok sayıda Türk gördük. Kıyıya vardığımızda atlı Türkler, atlarının göğüslerine kadar denize girerek teknelerimize saldırdılar. Bizimkiler büyük bir gayretle karaya çıkmaya çalışıyordu; bu görülmeye değer bir manzaraydı. Türkler, Hristiyanların karaya çıktığını görünce sert bir şekilde saldırdılar. Ancak bizimkiler, İsa Mesih'in gücü ve Gerçek Haç'ın gölgesinde ne fırtınadan ne de düşmandan korkmadan sahil boyunca savaştılar. Kral, diğerlerinin denize atladığını görünce kendisi de beline kadar gelen suya atlayarak ileri atıldı ve her şeye rağmen onların rızası hilafına ilerlediler.

SAYFA 591

Kralın karaya ayak bastığı görüldüğünde büyük bir çarpışma başladı. Karada ve denizde öğlene kadar süren savaşın ardından Türkler geri çekilerek Dimyat şehrine sığındılar. Kral, ordunun geri kalanıyla sahilde konakladı. Bu savaşta çok az Hristiyan kaybedilse de Türklerden yaklaşık 500 kişi öldü, birçok at telefe oldu ve üç emirleri hayatını kaybetti. Esir düşenler arasında Bar ve Montfort kontları da vardı. Bu savaşta ölen emir, sultanın ardından Mısır'ın en cesur ve bilge şövalyesi olarak biliniyordu. Ertesi Pazar sabahı, yirmi bir Sarazen gelerek Türklerin Dimyat'ı terk ettiğini haber verdi; ancak Kral buna hemen inanmadı. Durumu tahkik etmek için adamlar gönderildi. Akşam olmadan, şehrin gerçekten boşaltıldığı ve Kral'ın sancaklarının yüksek bir kulede dalgalandığı haberi kesinleşti.

BÖLÜM LX:

Dimyat Şehrinin Garnizonları ve Gücü Hakkında Bizimkiler bunu duyunca, Rabbimiz İsa Mesih'e Hristiyan alemine gösterdiği bu büyük lütuf için şükrettiler; çünkü Dimyat şehri duvarlar, hendekler, çok sayıda yüksek kule ve tahkimatlarla o kadar güçlüydü ki, herhangi bir insanın bu şehrin bu kadar kısa sürede ele geçirilebileceğine inanması zordu.

SAYFA 592
Büyük bir zorluk ve güç kullanmaya gerek kalmadan şehir ele geçirilmişti. Şehirde Hristiyanlardan alınan pek çok ganimet ve zindanlarda 22 yıldır esir tutulan 53 Hristiyan bulundu. Bu esirler serbest bırakılarak Kral'a götürüldü. Sarazenlerin Cumartesi gecesi kaçtıkları anlaşıldı. Şehirde yaşayan ve Sarazen baskısı altında olan yerli Hristiyanlar, ordumuzu görünce haç çıkararak sevinçle karşıladılar. Kral onlara dokunulmamasını emretti. Aziz Barnaba yortusunda Kral büyük bir tevazuyla şehre girdi; büyük bir geçit töreni düzenlendi. Şehrin ana camisi ve diğer ibadethaneler Rabbimiz İsa Mesih adına kiliseye çevrildi. Nil nehrinin yükselme mevsimi olduğu için Azizler yortusuna kadar burada kalınması kararlaştırıldı; zira nehir taşınca Mısır içlerine ilerlemek mümkün olmuyordu. Babil sultanının ise ağır hasta olduğu bildirildi. Hristiyanlar şehre yerleşirken, Bedeviler geceleri ordugaha sızıp at ve insan başı çalmaya çalışıyordu; sultan getirilen her Hristiyan başı için 10 altın para vaat etmişti.

SAYFA 593
Bedeviler bunu kolayca yapıyorlardı; çünkü Kral'ın ve saray halkının Dimyat içindeki konaklarda kaldığını biliyorlardı. Hristiyanlar şehre tamamen hakim olmuştu. Bedevi saldırılarına karşı şehrin etrafına derin ve geniş hendekler kazılmaya başlandı. Böylece Rabbimiz, merhametiyle bu asil şehri Hristiyanlara bağışladı. Bu olaylar Rabbimizin doğumunun 1249. yılında, Haziran ayının altıncı gününde vuku buldu. BÖLÜM LXI: Hristiyanlar ile Dimyat Prensi Arasında Geçen Beş Ay Hristiyanlar, Nil'in suları çekilene ve nehir yatağına dönene kadar Dimyat'ta kalmaya mecburdular. Bu süre zarfında dostlarımıza mektuplar yazıldı; bu satırlar Haziran ayının 23. gününde Dimyat'ta kaleme alınmıştır.

SAYFA 594
Dimyat ele geçirildikten sonra Kral, şehirde bir başpiskoposluk makamı ihdas etti. Camiler kiliseye dönüştürüldü ve zengin vakıflar bağışlandı. Tapınak, Hospitalier ve Töton şövalyelerine, ayrıca Dominiken ve Fransisken tarikatlarına yerler tahsis edildi. Kiliseler kitaplar, kadehler ve ipek örtülerle en güzel şekilde süslendi. Rabbimizin hizmeti şehirde yeniden tesis edilerek Hristiyan inancı onurlandırıldı. Şehrin tahkimatı güçlendirildi.

SAYFA 595
Hendeklerin onarımı ve kulelerin inşası için Kral büyük meblağlar harcadı. Kral ve baronlar şehir içinde kalırken, ordunun büyük kısmı Nil kıyısındaki ordugahta bekliyordu. Sıcaklık ve sinekler nedeniyle büyük zorluklar çekiliyordu. Bedeviler ve

Sarazenler sürekli ordugahı gözetliyor, yalnız yakaladıkları askerlere saldırıyorlardı. Gautier d'Autreche isimli bir şövalye, Kral'ın emrine rağmen tek başına düşmana saldırdı; yiğitçe dövüştü ancak sonunda şehit edildi.

SAYFA 596
Sayın Gautier atını mahmuzlayıp kaçanların peşine düştü ancak atı tökezleyince yere düştü. Sarazenler onu öldürmek için üzerine çullandılar; ancak bizimkiler yardıma yetişip düşmanı püskürttü. Gautier kurtarıldı ama aldığı yaralar nedeniyle üç gün sonra vefat etti. Aziz Luka yortusundan sonra denizde büyük bir fırtına koptu, birçok gemi ve erzak kayboldu. Bu sırada Poitiers kontu ordusuyla Dimyat'a ulaştı. Kral ve ordu bu katılımla güçlendi. Aziz Cecilia yortusunda ordu, Nil boyunca ilerlemek üzere hazırlıklarını tamamladı.

SAYFA 597
Birlikler nehrin her iki yakasından ilerleyecek şekilde düzene sokuldu. Nil'in bir kolunun ayrıldığı Mansure bölgesine vardılar. Sarazenler, Hristiyanların Kahire'ye yürümek niyetinde olduğunu anlayınca savunma hatlarını güçlendirdiler. Nehrin taşması nedeniyle ilerleyiş yavaş ve meşakkatli oluyordu. Kasım ayının 20. gününde Mansure önüne ulaşıldı. Noel öncesi Aziz Nikolaos yortusunda Kral'ın emriyle büyük bir saldırı başlatıldı. 500 kişilik bir Türk birliği öncü kuvvetlerimize saldırdı ancak Tapınak şövalyeleri ve ordu birlikleri tarafından bozguna uğratıldılar.

SAYFA 598
Öncü birlikteydiler ve saldırıya hiç şaşırmadılar. Yiğitçe karşılık verdiler ve çatışma uzun sürdü. Türkler bozguna uğradı ve pusu kurdukları yere doğru kaçtılar. Bu çatışmada 300 Türk öldürüldü ve Hristiyanlardan sadece 11 kişi kaybedildi. Bizimkiler ilerlemeye devam ettiler ve nehrin kollarının ayrıldığı yere vardılar. Sarazen ordusu nehrin karşı kıyısındaydı; Nil nehri bizimkilerle onlar arasındaydı ve bu yüzden karşıya geçemiyorlardı. Orada konakladılar. Sarazenler de nehrin karşı kıyısında konaklamışlardı ve bizimkilere ok atıyorlardı. Bazı şövalyelerimiz karşıya geçmeye çalıştı ama Sarazenler tarafından engellendiler. Sarazenler nehir boyunca Hristiyanları takip ediyor ve taciz ediyorlardı. Bizimkiler de onlara karşılık veriyordu ama nehir engel oluyordu. Sonunda Sarazenler nehrin sığ bir yerinden geçmeye çalıştılar ama bizimkiler onları fark edip üzerlerine saldırdılar. Büyük bir çarpışma oldu ve pek çok Sarazen öldürüldü veya nehirde boğuldu. Ertesi gün Türkler daha büyük bir güçle geri geldiler. Çok şiddetli bir savaş oldu; kılıçlar ve mızraklar havada uçuşuyordu. Bu büyük savaş ordumuzu çok yordu ama sonunda Sarazenler geri çekilmek zorunda kaldılar.

SAYFA 599
Bu çatışmada her iki taraftan da çok sayıda ölü ve yaralı vardı Türkler veya daha fazlası; Hristiyanlar ise çok az kayıp verdi veya hiç vermedi. Türkler bizimkilerin hiç kımıldamadığını görünce nehir kıyısına çekildiler ve kendilerini korumak için tahkimatlar kurdular. Türklerin çoğu, ordumuzun nehri geçemeyeceğini ve sayılarının

azaldığını düşünüyordu. Ancak Hristiyanlar, tüm Mısır topraklarını ve Kahire'yi fethetme niyetindeydi. Bu arada 11 yeni muharebe yapıldı ve Hristiyanlar düşman topraklarında her zaman muzaffer oldular. Aziz Sebastian yortusuna kadar çatışmalar sürdü.

BÖLÜM LXIII:

Kral ve Hristiyanların Mansure'e İlerleyişi Dimyat'tan ayrılan ordumuzun başına gelenler hakkında yeni haberler geldi. Babil sultanının yaklaşık bir yıldır hasta olduğu ve yeni öldüğü anlaşıldı. Oğlu Alechorem'e haber gönderildi ki gelip krallığını devralsın. Sultan ölmeden önce tüm emirlerine, baronlarına ve halkına Hristiyanlara karşı savaşacaklarına ve oğlunu hükümdar olarak tanıyacaklarına dair yemin ettirmişti. Sultan ayrıca zengin ve güçlü bir amirali (Fakr-Eddin) ordusunun başına komutan olarak atamıştı. Kral ve Hristiyan ordusu, nehrin öbür yakasında konaklamış olan Sarazen ordusunun yanına geçemiyorlardı; zira nehir geçit vermiyordu.

SAYFA 600

Baronların tavsiyesiyle kral, nehrin üzerine büyük ve geniş bir köprü inşa edilmesini emretti. Amacı, tüm ordunun karşıya geçmesini sağlamaktı. Ancak nehrin akıntısı o kadar sertti ki köprü inşaatı çok yavaş ilerliyordu. Kral, işi hızlandırmak için çeşitli makineler, mancınıklar ve kuşatma araçları getirtti. Türkler ise nehrin karşı kıyısından bu makineleri imha etmek için Grejuva ateşi fırlatıyorlardı. Gökyüzü oklardan ve ateşten kararacak gibiydi. Çatışmalar gece gündüz devam ediyordu. Sarazenler köprü inşaatını durdurmak için her yolu deniyorlardı. Bizimkiler her şeye rağmen büyük bir çaba sarf ediyorlardı. Kral, ordunun güvenliğini sağlamak için hendekler kazdırdı ve savunma hatları oluşturdu. Ancak suların yükselmesi ve düşmanın ateşi işleri imkansız kılıyordu. Nehrin akıntısı bazen o kadar şiddetli oluyordu ki, yapılan her şey bir anda yok olup gidiyordu. Hiç kimse nehrin nasıl geçileceğini bilmiyordu.

SAYFA 601

Bunun birinci nedeni buydu. İkincisi ise Sarazenlerin devasa taşlar fırlatması ve makinelerimizi parçalamasıydı. Üçüncü neden ise düşmanın Grejuva ateşiyle sürekli saldırarak her şeyi küle çevirmesiydi. Sarazenler nehrin karşı yakasına geçmeye çalışan herkese ateş yağdırıyorlardı. Ordumuz bir anda kendisini büyük bir savaşın ortasında buldu. Tapınak Şövalyeleri ve Alman şövalyeleri büyük kahramanlıklar gösterdiler ancak kayıplarımız fazlaydı. Savaş çok şiddetli geçti. Sonunda Türkler nehir kıyısından geri çekilmek zorunda kaldılar. Ancak bizimkiler onları nehir kıyısına kadar takip ettiler. O gün Sarazenlerden çok sayıda kişi öldürüldü. Hristiyan ordusu bu zaferden sonra biraz nefes aldı. Muharebe alanında ölenlerin cesetleri nehir kıyısını doldurmuştu. Aziz Sebastian yortusunun (20 Ocak) olduğu gün bu kanlı çarpışmalar sona erdi.

SAYFA 602

Sarazenler gemilerimizi ateşe vermeye çalıştılar ancak gemicilerimiz büyük bir hızla müdahale ederek yangınları söndürdüler. Rüzgar ve alevlerin şiddetine rağmen

gemilerimiz korundu. Eğer gemicilerimiz uyanık olmasaydı gemilerimiz küle dönebilirdi.

BÖLÜM LXIV:

Kral ve Hristiyanların Tannis Nehrini Geçişi Fransa Kralı ve Hristiyan ordusunun baronları köprünün tamamlanamayacağını anlayınca toplandılar. Sarazenlerin karşı kıyıda pusu kurduğunu ve geçişi engelleyeceğini biliyorlardı. Ancak bir Bedevi hain ordumuza gelerek sığ bir geçit (vadi) olduğunu söyledi. Bu geçit Tannis nehrinin üzerindeydi. Kral ve baronlar bu teklifi değerlendirdiler; başka çareleri yoktu. Ertesi gün ordu hazırlandı ve kralın emriyle sığ geçide doğru ilerlediler. Kral, ordunun bir kısmını ordugahı korumak için geride bıraktı; kendisi ise en ön safta nehre girdi. Tüm şövalyeler kralın arkasından sulara atıldılar ve büyük bir düzen içerisinde karşı kıyıya ilerlediler nehri ilk geçenler kıyıya vardıklarında diğerlerinin geçmesini beklediler.

SAYFA 603

Kral tüm birliklerini düzene soktu. Sarazenler nehrin geçildiğini görünce şaşkına döndüler ancak hemen toparlanıp üzerimize saldırdılar. Geçidin olduğu yer çamurlu ve tehlikeliydi. Suyun derinliği yer yer atların göğüslerine kadar geliyordu. Kral ve baronlar büyük bir cesaretle düşman saflarına daldılar. Sarazenler pusu kurdukları yerlerden çıkarak üzerimize ok yağdırdılar. Muharebe alanında büyük bir karmaşa hakimdi. Kralın kardeşi Artois Kontu, yanındaki şövalyelerle birlikte düşmanı takip ederek Mansure şehrine kadar girdi. Ancak burada Sarazenler tarafından kuşatıldılar. Dar sokaklarda büyük bir kırım yaşandı. Artois Kontu ve yanındaki pek çok yiğit şövalye burada şehit düştü. Sarazenler evlerin pencerelerinden taşlar ve ateşler fırlatıyorlardı. Hristiyan ordusu büyük bir acıyla bu kayıpları izledi ancak geri çekilmediler.

SAYFA 604

Düşmandan kaçmak için hiçbir yer yoktu; Sarazenler "Ölüm!" diye bağırarak saldırıyorlardı. Sarazen ordusunun komutanı Fakr-Eddin bu çatışmada öldürüldü. Bu, Sarazenler için büyük bir yıkım oldu. Bizimkiler onun öldüğünü görünce daha da şiddetle saldırdılar. Tapınak Şövalyeleri ve diğer birlikler düşmanı bozguna uğratmak için her şeylerini verdiler. Kral, Artois Kontu'nun öldüğünü öğrenince büyük bir üzüntü duydu ancak metanetini korudu. Sarazenler şehir içinde her sokakta bizimkileri bekliyorlardı. Hristiyan şövalyeleri tek tek düşüyorlardı ancak teslim olmuyorlardı. Sarazenler "Sizi yendik!" diye bağırıyorlardı ama savaş henüz bitmemişti....mesajlar geliyordu; kimin yaşayıp kimin öldüğü belli değildi.

SAYFA 605

Kral, ordusunu toparlamaya çalışıyordu. Sarazenler ise ordugahımıza kadar gelip saldırdılar. Kral, adamlarına "Geri çekilmek yok, sonuna kadar savaşacağız!" diye seslendi. Sarazenler sokaklarda borular çalıyor ve zafer çığlıkları atıyorlardı. Bizimkiler ise yorgun düşmüşlerdi. Pek çok şövalye atından düşmüştü ve yaya olarak savaşıyordu. Şehir bir kan gölüne dönmüştü. Sarazenler nehir kıyısındaki gemilerimize de saldırdılar. Muharebe o kadar büyüktü ki her iki taraftan da binlerce

kişi öldü. Bu kara günde pek çok asilzade hayatını kaybetti; Fransa'nın en seçkin şövalyeleri toprağa düştü.

SAYFA 606
Sarazenler ordumuzun etrafını sarmışlardı. Kral, adamlarını bir araya getirerek bir savunma hattı kurdu. "Mesih aşkına savaşın!" diye bağırıyordu. Sarazenler ise durmak bilmiyorlardı; üzerimize sürekli ok ve mızrak fırlatıyorlardı. Grejuva ateşi gökyüzünü aydınlatıyordu. Atlarımızın çoğu vurulmuştu. Ordumuzun öncü birliği neredeyse tamamen yok olmuştu. Ancak kralın olduğu merkez birlik hala direniyordu. Sarazenler kralı esir almak istiyorlardı ancak şövalyelerimiz bedenlerini siper ederek buna izin vermediler. Savaş geceye kadar sürdü ve her yer cesetle doldu.

SAYFA 607
Düşman çok sert saldırıyordu; her yer mızrak ve kılıç sesleriyle yankılanıyordu. Kralın yanında çok az adamı kalmıştı. Sarazenler bizimkileri nehre doğru sürüklemeye çalıştılar. Hristiyanlar ise ölmek pahasına geri adım atmadılar. Bazı askerlerimiz nehirde boğuldu. Gece olduğunda savaşın şiddeti biraz azaldı ancak tehlike geçmemişti. Kral, ordugahın güvenliğini sağlamak için hendekler kazdırdı. Bu muharebede Sarazenlerden de çok kişi ölmüştü; amiralleri ve pek çok komutanları yok olmuştu.

SAYFA 608
Hristiyanlar köprünün yapımına yeniden başladılar ancak düşman buna izin vermedi. Yiyecek stoklarımız tükenmek üzereydi ve orduda hastalıklar baş gösterdi. Sarazenler ise her taraftan takviye alıyorlardı. Kral, ordusuna metanetli olmalarını söyledi ancak durum çok umutsuzdu. Sarazenler bir gece baskınıyla ordugahımıza girmeye çalıştılar ancak nöbetçilerimiz onları fark edip püskürttüler. Savaşın sonu görünmüyordu ve her iki taraf da büyük acılar çekiyordu. Hristiyan ordusu için en zor günler başlamıştı.

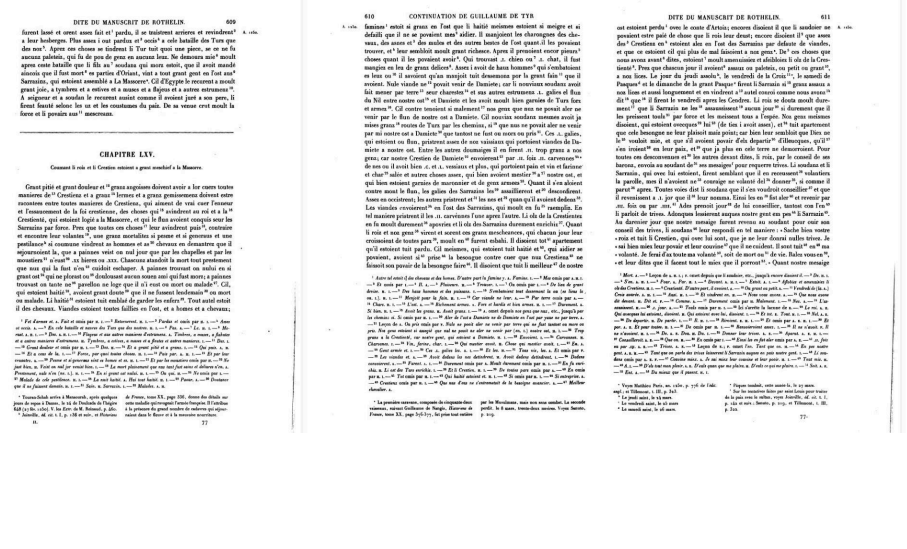

CHAPITRE LXVII.

CHAPITRE LXVIII.

CHAPITRE LXIX.

CHAPITRE LXX.

CHAPITRE LXXI.

CHAPITRE LXXII.

CHAPITRE LXXIII.

CHAPITRE LXXIV.

Sarazenler "Sizi açlıkla teslim alacağız!" diye bağırıyorlardı. Kral ise hala Rabbine dua ederek bir kurtuluş yolu arıyordu yorulmuşlardı, işlerini bitirip geri çekildiler ve konaklama yerlerine döndüler. Bu savaşta Türklerin elinde bizimkilerden çok daha fazlası kaybolmuş ve öldürülmüştü. Bu olaylardan sonra Türkler tek bir parça halinde toplandılar; ne bir meydan savaşı ne de ufak bir çarpışma oldu, çünkü her iki taraftan da buna cesaret edecek az kişi kalmıştı. Doğu'dan gelen ve ölmek üzere olan Sultan tarafından Mansura'da toplanan Sarazenlere komuta etmek üzere gönderilen o soylu genç gelene kadar, bu savaştan sonra ordu uzun süre sessiz kaldı. Mısırlılar onu büyük bir sevinçle, davul, trampet, flüt ve diğer çalgılarla karşıladılar. Efendiler ve Sultan onu, babasına yemin ettikleri gibi karşılayıp kendi adet ve usullerine göre ona sadakat yemini ettiler. Onun gelişiyle birlikte kâfirlere büyük bir güç ve cesaret geldi.

BÖLÜM LXV

Kral ve Hristiyanların Mansura'da Büyük Bir Sıkıntı İçinde Oldukları Hakkında

Kralın ve Hristiyanlığın yüceliğini sevenlerin yüreğinde büyük bir acı, keder ve derin bir ızdırap hissedilmelidir; çünkü Kralın ve Hristiyan camiasının başına gelen bu olaylar gerçekten hüzün vericidir. Mansura'da konaklamışlardı ve nehri kâfirlerin elinden zorla almışlardı. Ancak tüm bu işler onların isteği ve arzusu hilafına gelişti; zira insanlar ve atlar arasında öyle şiddetli ve yaygın bir hastalık ve kıtlık baş gösterdi ki, orada kaldıkları süre boyunca kiliselerde ve manastırlarda ölülerin ardından çan çalınmadığı veya ayin yapılmadığı tek bir gün bile geçmiyordu. Herkes ölümü o kadar yakından bekliyordu ki, ölen dostu veya akrabası için ağlamayan veya yas tutmayan kimseyi bulmak neredeyse imkansızdı. Çadırlarda ne ölüsü ne de hastası olmayan bir konut bulmak güçtü. Nefret edilen o hastalık yüzünden öleceklerinden veya hastalanacaklarından korkuyorlardı. Kıtlık, atları ve hayvanları da vurmuştu.

Orduda yiyecek tükenmişti; ne sığır ne de koyun kalmıştı ordudaki kıtlık o kadar büyüktü ki, bizzat nefret edilenler (düşmanlar) bile o kadar zayıf ve bitkin düşmüşlerdi ki birbirlerine yardım edemiyorlardı. Atların, eşeklerin ve katırların leşlerini ve bulabildikleri diğer hayvanları yiyorlardı; bu onlara büyük bir zenginlik gibi görünüyordu. Daha sonra daha da kötü şeyleri yemeye başladılar. Köpek veya kedi bulduklarında, bunları büyük bir lezzetmiş gibi yiyorlardı. Açlıktan dolayı bu şekilde beslenen pek çok soylu kişi vardı ve onlar da ne yediklerini biliyorlardı. Damietta'dan hiçbir yiyecek gelemiyordu; zira Sultan'ın adamları karadan yolları kesmişti ve Nil nehri üzerindeki kadırgaları ile diğer gemileri, bizim ordumuz ile Damietta arasına yerleştirmişlerdi; Damietta ile ordumuz arasındaki nehri orduyla ve silahlarla sıkıca tutuyorlardı. Bizimkilerden nehrin ötesine geçip Damietta'ya gitmek isteyenlere engel oluyorlardı. Bizzat Sultan'ın kendisi, yollara büyük birlikler yerleştirmişti, öyle ki bizim ordumuzdan hiç kimse ölme ya da yakalanma riski olmadan Damietta'ya gidemiyordu. Nehirde veya nehrin kıyısında olan kadırgalar, Damietta'dan bizim ordumuza yiyecek, şarap, un, tuzlu et ve diğer gerekli şeyleri taşıyan gemilerimizi ele geçiriyordu. Kadırgalar nehre karşı ilerlediğinde, Sarazenlerin kadırgaları onlara saldırıyor ve onları bozguna uğratıyordu. Bazılarını öldürüyorlar, bazılarını esir alıyorlardı; gemileri ve içindekileri ele geçiriyorlardı. Sarazenlerin ordusuna

gönderdikleri yiyeceklerle orayı fazlasıyla dolduruyorlardı. Bu şekilde kervanları birbiri ardına ele geçirdiler. Hristiyan ordusu bu yüzden iyice yoksullaşmış, Sarazenlerin ordusu ise zenginleşmişti. Kral ve halkımız, her geçen gün artan bu büyük talihsizliği görünce dehşete düştüler. Her şeyin bittiğini söylüyorlardı. Birbirlerine yardım edebilecek durumda olanlar bile Hristiyanlığın kurtuluşu için harekete geçmekten aciz kalmışlardı.

Sayfa 611
En iyilerimizin bizzat Artois Kontu ile birlikte telef olduğunu söylüyorlardı; ayrıca askerlere hak ettikleri ödemelerin yapılamadığını, yiyecek sıkıntısı nedeniyle Hristiyanların Sarazenlerin ordusuna sığındığını ve halkımıza zarar verenlerin bizzat bu kişiler olduğunu belirtiyorlardı. Bu durum karşısında ordu zayıflamış ve Hristiyanlığın gücü azalmıştı. Kral, her gün hendeklerde veya siperlerde, büyük ya da küçük, Sarazenler tarafından taciz edildiklerini gördü. Perşembe, Kutsal Cuma ve Paskalya günlerinde Sarazenler siperlere ve hendeklere büyük saldırılar düzenlediler ve daha önce anlattığımız gibi bizimkilere karşı uzun süre direndiler. Kral, Sarazenlerin bir gün onları tamamen kuşatıp kılıçtan geçirmesinden korkuyordu. Oradakiler de bu durumdan hoşnut olmadıklarını, Tanrı'nın bu işten memnun olmadığını ve oradan ayrılma imkanı varken bir an önce barış içinde gitmelerinin daha iyi olacağını açıkça söylüyorlardı. Tüm bu olumsuzluklar üzerine Kral, baronlarının tavsiyesiyle ateşkes istemek üzere Sultan'a elçiler gönderdi. Sultan ve yanındaki Sarazenler, sözü dinliyormuş gibi yaparak teklifi kabul edecekmiş gibi göründüler; ancak niyetleri barış yapmak değildi. Yine de elçilere danışacaklarını ve belirli bir gün cevap vereceklerini söylediler. Belirlenen gün geldiğinde elçiler barış şartlarını görüşmek üzere tekrar gittiler. Nihayet elçilerimiz cevap almak için Sultan'a vardıklarında, Sultan onlara şöyle dedi: "Kralınıza ve yanındaki tüm Hristiyanlara bildirin ki, onlara asla ateşkes vermeyeceğim. Onların güçlerini ve durumlarını sandıklarından daha iyi biliyorum. Hepsi benim elimde ve irademdedir. Onlara ister ölüm ister yaşam, canımın istediği her şeyi yapacağım. Gidin ve onlara ellerinden gelenin en iyisini yapmalarını söyleyin."

Sayfa 612
Elçilerimiz geri döndüler ve Sultan'ın onlara verdiği cevabı Kral ve baronlara anlattılar; hepsi dehşete düştü. Artık orada durmanın bir anlamı kalmadığına inandılar. Eğer Rabbimiz izin verirse, Nil üzerinden Damietta'ya dönmek konusunda anlaştılar.

BÖLÜM LXVI
Kral ve Hristiyanların Damietta'ya Dönmek İçin Yola Çıkmaları ve Yolda Esir Düşmeleri Hakkında

Baronlardan bazıları Krala gelerek ona gizlice, orduda bulunabilecek en iyi ata binmesini ve karadan hızla gitmesini tavsiye ettiler. Bazıları ise iyi donanımlı bir kadırgaya binmesini ve nehir yoluyla Damietta'ya güvenle ulaşmasını, aksi takdirde kurtuluşunun zor olduğunu söylediler. Diğerleri ise tüm kardeşlerini yanında götürmesini önerdi. Ancak Kral, kararlılıkla bu teklifleri reddetti ve halkını hiçbir

şekilde bırakmayacağını, onlarla birlikte ya öleceğini ya da yaşayacağını söyledi. Kralın gitmesi için ne kadar dil dökseler de onu ikna edemediler. Kralın gitmeyeceğini görünce, ne şekilde gideceklerini planlamaya başladılar. Tüm hastaları ve zayıf insanları gemilere bindirmeye, gemiciler ve silahlı adamlar eşliğinde nehir yoluyla Damietta'ya göndermeye karar verdiler. Kralın sevgisi için tüm çadırlarını ve eşyalarını orada bırakmaya karar verdiler, ta ki Sarazenler onların çekildiğini hemen anlamasınlar. Gece karanlığında yola çıkmayı planladılar, böylece Sarazenler fark etmeden Thanniz (Nil) nehrini geçebileceklerdi. Herkesin bir arada, atlı ve yaya olarak, nehir ve kara yoluyla, birbirlerini koruyarak gitmesi kararlaştırıldı. Bu işleri organize ettikten sonra, tıpkı yapacak işi olanlar gibi beklediler; ancak durumun ve ihtiyacın gerektirdiği şekilde, başlarına gelecekleri kimse hayal bile edemezdi. Kral ve halkımız geri dönmek üzere yola koyuldular ve Damietta'ya doğru ilerlediler, tıpkı daha önce planladıkları gibi. Türkler onları fark eder etmez, hemen arkalarından Thanniz nehrini geçtiler.

Sayfa 613

Nehrin karşı tarafına geçer geçmez, arkamızdan at sürerek bağırmaya, ıslık çalmaya, davul ve boru çalmaya başladılar. Çok büyük bir gürültü çıkarıyorlardı. Halkımızı fark ettiklerinde, yollarını kesmek için her taraftan kuşattılar. Önde, nehirde bulunan kadırgalar vardı ve nehir yoluyla ilerleyenlere saldırıyorlardı. Orada öleceklerini anlayan bizimkiler, canlarını pahalıya satmak için cesaretle savaştılar. Türkler yaklaştıkça şiddetle saldırıyorlardı, ancak bizimkiler kendilerine yol açarak ilerlemeye devam ediyorlardı. Kral, yaralı ve bitkin olanların geride bırakılmamasını, Türklerin saldırılarına karşı korunmalarını emretmişti. Türkler her koldan saldırıyor, ok yağdırıyorlardı. Bizimkiler kendilerini kalkanlarıyla korumaya çalışıyorlardı. Sarazenlerin bile hayran kaldığı büyük bir mücadele veriliyordu. Kral onları teselli ediyor ve savunmaya teşvik ediyordu. Damietta'ya yaklaşık beş fersah mesafeye kadar ulaştılar. Ancak oraya vardıklarında Sultan, Kralın ve ordumuzun kurtulamayacağını anladı. Şehrin her yanına haber göndererek atlı ve yaya ne kadar güç varsa Mansura'da toplanmasını emretti. Sultan onlara hitaben şöyle dedi: "Burada bizim için büyük bir onur ve kâfirler için büyük bir zillet var. Soylu adamlarımızı, şövalyelerimizi ve ordumuzdaki tüm gücümüzü topladık.

Sayfa 614

Muhammed'in kanununa uyan tüm toprakların gücü elimizdedir bu zavallı ve perişan Hristiyanlar, burada aç, hasta ve zayıf düşmüş haldeler; kötü binekleri var, yaya olanlar ise tükenmiş durumda. Çok uzun süredir kendilerini savunuyorlar. İnanıyorum ki bu durum bizim günahlarımızdan ya da Muhammed'in bize olan öfkesinden kaynaklanıyor. Hristiyan topraklarının defalarca Muhammed'in yasasıyla yıkıldığını, annelerin ve babaların öldürüldüğünü, çocukların esir edildiğini hatırlamalıyız. Eğer onlar bizi yenebilselerdi, bize çok daha kötüsünü yaparlardı; çünkü onlar köpek ve haindirler. Muhammed'e ve onun yasasına hiçbir saygıları yoktur." Bu sözler onları cesaretlendirdi; Sarazenlerin yollarında ilerlediler. Sultan onlara büyük vaatlerde bulundu. Sultan, nehirde bulunan kadırgaların tüm gemilerimize ve hasta

olanlarımıza saldırmasını emretti. Güçleri yetmeyenlere yardım etmelerini, diğerlerini ise esir almalarını söyledi. Damietta yolu tamamen Türkler tarafından tutulmuştu ve oraya giden her yer okçularla doluydu. Bizimkiler büyük bir tehlike ve zarar içindeydi. Muhammed'in yasasına inananlar onlara her taraftan saldırıyordu. Şövalyelerimiz ve diğer askerlerimiz büyük bir zayıflık içindeydi, zira çok yorulmuşlardı. Türkler onları öldürmeye ve parçalamaya başladılar, öyle ki toprak öldürülenlerin kanıyla kaplandı. Sarazenler tüm güçleriyle Hristiyanlara saldırıyorlardı. En soylular esir alındı, diğerleri ise hepsi yakalandı, bağlandı ve hapse sürüklendi.

Sayfa 615
Kral, iki kardeşi, Poitiers Kontu, Anjou Kontu, Flanders Kontu, Brittany Kontu, Soissons Kontu ve isimlerini bilmediğimiz daha pek çok soylu ve asker esir düştü. Hristiyanların birçoğu kurtulmak için gemilere kaçtı ama nehir onlar için bir tuzak oldu. Nehrin kıyısına vardıklarında Türkler onlara saldırdı ve çoğu boğuldu. Halkımızdan hem karada hem suda kurtulan kimse kalmadı; kaçmaya çalışanlar yakalandı. Bizimkiler çok kötü muamele gördüler; hastalar ve yaralılar Nil nehrine atıldı. Sarazenlerin kadırgaları nehrin her yanını tutmuştu; kaçmaya çalışanları yakalayıp öldürüyor ya da nehre atıyorlardı. Gemilerimizi ele geçirdiler, içindeki hastaları ve eşyaları yağmaladılar. Bu şekilde ordumuz büyük bir felakete uğradı. Kaçabilen gemi sayısı çok azdı. Roma Kilisesi'nin elçisi, Kudüs Patriği ve diğer piskoposlar Kral ile birlikte esir düştüler. Hristiyan dünyasının uğradığı bu büyük felaket karşısında hepsi derin bir üzüntü içindeydi. Soissons Piskoposu Kralın yanından ayrılmak istemedi ancak o da diğerleriyle birlikte esir alındı veya öldürüldü.

Sayfa 616
Hristiyan ordusu bu şekilde tamamen yok edildi; kimi denizde kimi karada, çeşitli şekillerde can verdi. Kâfirler çadırlarımızı, atlarımızı, zırhlarımızı, kap kacaklarımızı, altın ve gümüşlerimizi, paralarımızı ve Kralın mührü dahil her şeyimizi yağmaladılar. Kralın düşmanları bu şekilde büyük bir zenginliğe kondu. Kaçabilen Hristiyanlar her şeyi kaybetti. Bu acı haberler Hristiyan dünyasına ulaştığında, Sultan Kralı ve diğer esirleri Kahire'ye, Mısır'ın diğer şehirlerine götürüp hapse attı. Kral, daha sonra bu şehirlerdeki kalelerin teslim edilmesi şartıyla barış yapılmasını kabul etti.

BÖLÜM LXVII

Kral ve Sultan'ın Birlikte Yaptıkları Ateşkesin Şartları Hakkında

Kral esir düştükten kısa bir süre sonra, Sultan ona elçilerini gönderdi. Elçiler sert ve kibirli bir tavırla, Kralın Damietta'yı derhal, tüm içeriğiyle birlikte teslim etmesini, ayrıca savaş masraflarını ve babasının Hristiyanlar Mısır'a girdiğinde kaybettiği her şeyi tazmin etmesini istediler. Kral ayrıca, ellerinde bulunan tüm Sarazen esirleri, hem eskileri hem yenileri serbest bırakmalıydı. Bunların karşılığında Kral ve yanındakiler serbest kalacaktı. Uzun görüşmelerden sonra Kral ve Sultan arasında şu şekilde bir ateşkes sağlandı: Sultan, o ana kadar esir alınan tüm Hristiyanları serbest bırakacak; Hristiyanlar ise egemenlikleri altındaki tüm toprakları ve kaleleri teslim edeceklerdi. Kralın Mısır'a vardığı andan itibaren esir düşen herkes bu

anlaşmaya dahil edilecekti. Ateşkesin yapıldığı gün ve saatten itibaren Kralın, Hristiyanların ve beraberindekilerin razı olacağı şekilde bu iş nihayete erdirildi.

Sayfa 619
Tüm emirler -ki sayıları 22 idi- ordudaki Sarazenlerin huzurunda, Krala ve tüm Hristiyanlara karşı mütareke şartlarına ve kararlaştırılan tüm sözleşmelere sadık kalacaklarına dair kendi kanunları olan Muhammed kanunu üzerine yemin ettiler. Kral ve beraberindeki baronlar da daha önce belirtildiği üzere aynı şekilde yemin ettiler. Bu mütareke üzerine, Damietta emirler tarafından teslim edildiğinde Kralın bir taraftan, esirlerin ise diğer taraftan serbest bırakılacağı bir gün kararlaştırıldı. Belirlenen gün geldiğinde Kral, Damietta emirlerine şehri teslim etti. Bu gerçekleşir gerçekleşmez emirler Kralı, hapisteki iki kardeşini, Poitiers Kontunu, Anjou Kontunu ve onlarla birlikte esir düşen Flandre Kontu, Pierre Mauclerc (ki o dönemde Bretagne Kontu idi), Soissons Kontu ile Fransa ve Kudüs krallığından diğer birçok baronu, şövalyeyi, Kıbrıs Adası'ndan gelenleri ve diğerlerini serbest bıraktılar. Bu işler tamamlanıp yanındaki diğer Hristiyanlar serbest kaldığında, emirlerin mütareke ve sözleşmelere sadık kalacaklarına inanan Kral, esirleri karşılamak üzere iyi elçiler ve temsilciler bıraktı. Ardından Kral, Kraliçe eşi, Anjou Kontesi olan kız kardeşi, Artois Kontesi, Poitiers Kontesi ve Bourgogne Dükü ile birlikte Damietta'dan ayrıldı. Gemilere binebilecek tüm diğer şövalyeler, erkekler ve kadınlar da yanlarındaki eşyalarla birlikte yola çıktılar. O sırada gemi sayısı az olduğundan birçok kişi bir süre orada beklemek zorunda kaldı; halktan insanlar, mühimmatlar, Kralın atları ve diğerleri geride kaldı. Bu işler bu şekilde yapıldıktan sonra Kral, gemisine binerek diğer gemilerle birlikte denize açıldı. Damietta limanından ayrılıp doğrudan Akka'ya yöneldiler. Şehirdeki herkes Kralı karşılamak üzere büyük bir törenle yola çıktı. Din adamları görkemli kıyafetlerini giymiş, ellerinde haçlar, kutsal su ve buhurdanlıklar ile Kilise'ye yaraşır diğer eşyalarla yürüyorlardı. Şehrin ileri gelenleri, burjuvalar, askerler, hanımlar ve genç kızlar ellerinden geldiğince en güzel elbiseleriyle kuşanmışlardı. Şehrin tüm çanları çalıyor ve denizden duyulabilecek kadar uzaklara yankılanıyordu. Onu limana vardığında büyük bir onurla karşıladılar. Doğrudan beraberindekilerle birlikte şehrin ana kilisesine gittiler; Kral ve kardeşleri uğradıkları büyük felaketten kurtulup Hristiyan toprağına ayak bastıkları için burada sevinç gözyaşları ve şükranla dua ettiler. Ardından onu sarayına götürdüler ve şehrin tüm ileri gelenleri ona çok güzel ve değerli hediyeler sundular.

Sayfa 620
BÖLÜM LXIX
Emirlerin mütarekeyi nasıl bozdukları ve kötülük yaptıkları hakkında.
Kral Akka'ya vardığında, geride kalan esirler, hastalar, mühimmatlar ve Damietta'da kalan diğer eşyalar için Mısır'a büyük elçiler ve yeterli sayıda gemi gönderdi. Elçiler Damietta'ya vardıklarında emirler oradan ayrılmışlardı. Elçiler onları takip ederek Babil'e (Kahire) ulaştılar. Kralın isteği üzerine, yemin edilen mütareke şartlarına göre esirlerin, mühimmatların ve Kral ile diğer Hristiyanlara ait olan her şeyin teslim edilmesini talep ettiler. Emirler onları esirlerin teslim edileceği umuduyla Babil'de

uzun bir süre beklettiler. Elçiler gün boyunca emirleri sıkıştırıyor, esirleri ve diğer eşyaları teslim etmeleri için onları mütarekeye sadık kalmaya çağırıyorlardı. Emirler onları uzun süre beklettikten sonra, sadece 400 esiri teslim ettiler. Bunlar ise kendilerine yardımcı olamayacak durumda olan yaşlı, hasta ve sakat insanlardı. Size bahsettiğim bu mühimmatlardan, fidye karşılığı hapisten çıkan yaklaşık 400 kişiye yetecek kadar çıkmıştı. Hain emirler, Krala verdikleri sözleri ve yeminleri acımasızca ve kötü niyetle bozdular.

Sayfa 621
Hristiyanlara sadece 400 esir iade ettiler, oysa ellerinde halen 12.000 esir bulunmaktaydı. Kralın ve ondan sonra ayrılan diğer Hristiyanların geride bıraktığı her şeye el koydular. Hapishaneleri ve esirleri arattılar, buldukları en seçkin gençleri zorla ayırıp onların önünde çıplak halde her türlü eziyeti ve acıyı çektirerek Hristiyan inancını reddetmeye ve Muhammed kanununa inanmaya zorladılar. Orada bulunanlardan pek çoğu İsa Mesih'in inancına sıkı sıkıya bağlıydı ve hiçbir tehdit veya acı onları bu inançtan döndüremedi; sonunda görkemli şehitler olarak hayatlarını feda ettiler. Damietta'da gemi eksikliği nedeniyle kalanlar, eşyalarını satmak için orada bekleyenler ve hastalık veya sakatlık nedeniyle hareket edemeyenlerin hepsini acımasızca öldürdüler. Bazılarının başlarını kılıçla kestiler, bazılarını Hristiyanların üzerine atıp bağladılar ve canlı canlı ateşe vererek yaktılar. Ayrıca Sarazenlerin şehrin her yanından topladıkları Hristiyan başlarını şehirden dışarı çıkardıkları, henüz hayatta olan diğer Hristiyan esirlerle birlikte sürükledikleri ve ardından hepsini ateşe verip küle çevirdikleri anlatılır. Kralın Damietta'da bıraktığı haçları ve kutsal nesneleri de aldılar, onları iplerle bağlayıp sokaklarda sürükleyerek büyük hakaretler ve aşağılamalarla parçaladılar. Kral ve beraberindekilerle birlikte olanlar arasında bir kişi bile kalmasın diye hepsini öldürüp kestiler. Elçiler bu olayların bu kadar acımasızca gerçekleştiğini gördüklerinde, iade edilen 400 esiri alarak yola çıktılar. Diğer konular hakkında da görüştüler ancak bir sonuç alamadılar. Başka bir şey yapamayacaklarını anlayınca gemilerine binip Akka'ya döndüler.

Sayfa 622
Akka'ya döndüklerinde tüm bu olanları Krala anlattılar. Kral ve yanındakiler, ne yapacaklarını bilemez halde büyük bir keder içinde kaldılar. Tam bu sırada Mısır'dan dönen elçiler bu haberleri getirdiğinde, Kral donanmasını hazırlamaya ve güçlendirmeye başladı; çünkü Ağustos ayında, yani çok yakın bir zamanda Fransa'ya dönmeyi planlıyordu. Ancak emirlerin mütarekeyi bozduğunu, verdikleri sözleri ve Muhammed kanunu üzerine ettikleri yeminleri çiğnediklerini görünce, büyük konseyini toplamadan Akka'dan ayrılmak istemedi. Belirlenen bir günde Fransa'nın tüm baronlarını çağırdı ve onlara, emirlerin mütarekeyi bozduğunu söyleyerek evlerine mi dönmeleri yoksa orada mı kalmaları gerektiği konusunda fikirlerini sordu. Emirler, sultana haber göndererek Hristiyanlarla mütarekeyi bozduğu için çok öfkelenmişlerdi.
Kral onlara bu durum karşısında ne yapılması gerektiğini sordu. Bazıları bir konuda anlaştılar ve Krala dediler ki: Emirler mütarekeyi bozduklarına göre, eğer o Fransa'ya

dönerse Sarazenlerin elinde ve iradesinde olan Hristiyanlar için, halen körlük, açlık ve hapishane sefaleti çeken o zavallılar için kurtuluş umudu tamamen yok olacaktır. Tüm topraklar kaybolacak ve hapiste olan herkes ölecektir. Mısır'da büyük bir savaş başlamıştı; bu yüzden Hristiyanlar öyle zayıf, perişan ve acınası bir durumdaydılar ki, orada kalanlar kendilerini savunacak güçte değillerdi; ya ölecekler ya esir edilecekler ya da toprak tamamen kaybedilecekti. Eğer Kral orada biraz daha kalırsa, esirlerin ve şehirlerin kurtulma şansı olabilirdi.

Sayfa 623
Şehirlerin ve kalelerin elde tutulması ve Hristiyanların kurtulması sağlanabilirdi; ayrıca Kralın orada kalmasıyla pek çok iyi sonuç doğabilirdi. Diğerleri ise aksini savunuyor, Kralın Kutsal Topraklar'da (Outremer) daha fazla kalmasının iyi olmayacağını, çünkü burada kalmasının büyük bir hayati tehlike oluşturduğunu ve krallığının da bu yüzden büyük zarar göreceğini söylüyorlardı. Kral onları dikkatle dinledi ancak bu dünyanın günahları ve toprakların kaybı sebebiyle Aziz Toprakları bu halde bırakıp gitmeyeceğini anladı. Krallığın harap oluşunu gördüğünde duyduğu üzüntüden ağladı. Fransa'daki kardeşlerine mektup göndererek onlara mühürlü bir şekilde durumu bildirdi; Fransa'daki tüm soylulara, zenginlere ve fakirlere seslenerek, Efendimiz İsa Mesih'in rızası için gelip kendisine yardım etmelerini ve bu toprakları korumalarını istedi. Böylece Fransa Kralı Louis, Kutsal Topraklar'da kaldı; ancak kardeşi ve diğer baronlar Fransa'ya geri döndüler. Hristiyanlar için bu acı verici talihsizlik böylece gerçekleşti ve görkemli Damietta şehri bu şekilde kaybedildi. Bu olaylar, Efendimiz İsa Mesih'in doğumunun 1250. yılında, Mayıs ayında, Roma Apostolu IV. Innocentius ve İngiltere Kralı Henry döneminde vuku buldu.

BÖLÜM LXX

Hristiyanların başına gelen talihsizlikler ve Kutsal Topraklar'da meydana gelen diğer olaylar hakkında.
Kral Akka'da bulunduğu sırada kendisine elçiler geldi.

Sayfa 624
Muhammedî Türkmenlerin Antakya yakınlarındaki toprakların büyük bir kısmını tahrip ettiklerini, kale ve müstahkem yerlerin çoğunu ele geçirdiklerini söylediler. Ermenistan'dan gelen diğer elçiler de Krala, hainlerin tüm toprakları yakıp yıktığını, Ermenistan Kralının kardeşini esir alıp hapsettiklerini bildirdiler. Trabluslu Hristiyanların da Sarazenlere karşı zor durumda olduğunu ve pek çok Hristiyanın atlarını ve silahlarını kaybederek perişan olduğunu ilettiler. Diğerleri ise Sarazenlerden ve Tatarlardan haber getirdiler; Halep şehrinin içindeki hapishanelerde tutulan esirlerden bahsettiler. Dağ Şeyhi (Assasinlerin lideri) de Krala elçilerini gönderdi, ancak bunun nedenini tam olarak bilemiyoruz. Rumların büyük prensi Vatatzes de aynı şekilde elçiler gönderdi. Vatatzes'in elçileri, Dağ Şeyhi'nin elçileriyle birlikte Akka'ya geldiler ve Roma imparatoru olan Frederick'in aracılığıyla mütareke şartlarını görüştüler.
Mısır emirlerinin elçileri Krala geldiler; elçiler, esir alınan Hristiyanların serbest bırakılması konusunda daha önce verdikleri sözlerin tutulacağını bildirdiler. Kral

onlara mütarekenin daha önce belirtildiği üzere bozulduğunu ve şartların ihlal edildiğini söyledi. Kralın Mısır'a gönderdiği elçiler hakkında henüz tam bir bilgiye sahip değiliz. Diğerleri gelip Krala, Sarazenler arasında büyük bir anlaşmazlık ve savaş çıktığını bildirdiler. Halep Sultanı, Mısır'ı ele geçirmek için ordusuyla yola çıkmıştı.

Sayfa 625
Hemen ordusunu, piyadelerini ve atlılarını topladı. Yardıma gelmeleri için tüm dostlarına haber gönderdi. Şam'ı ele geçirmişti ve Suriye ile Kudüs'teki tüm şehirlerin ve kalelerin Mısır sultanlığına ait olduğunu iddia ediyordu. Halep Sultanı'nın Mısır topraklarına gidip, öldürülen efendisinin öcünü almak için büyük bir isteği olduğu söyleniyordu. Mısır topraklarını kendisi ve oğlu için fethetmek istiyordu. Bu amaçla Akka'daki Krala sık sık elçiler gönderiyor, yeni haberler getiriyor ve Krala karşı iyi niyetli ve cesur bir tutum sergiliyordu.
BÖLÜM LXXI
Hristiyan esirlerin nasıl serbest bırakıldığı hakkında.
Kralın kardeşi ve diğer baronlar Fransa'ya döndüğünde, Babil ve Mısır'ın yöneticileri ile diğer emirler, hapiste tuttukları Hristiyan esirleri Akka'ya ve Krala geri gönderdiler. Bunlar arasında Hastaneciler (Hospitaliers) Üstadı, 25 Hastaneci şövalyesi, 15 Tapınakçı şövalyesi, 10 Alman evi şövalyesi ve ayrıca 200 kadar soylu şövalye ve 6.000 kadar diğer Hristiyan vardı. Kral, Mısır yöneticilerine elçilerini ve büyük hediyelerini gönderdi; bunun üzerine onlar da Krala yaklaşık 4.000 esiri geri gönderdiler. Ayrıca Krala filler, değerli ve zengin hediyeler yolladılar. Kral, ellerindeki esirleri tamamen kurtarmak için çok büyük harcamalar yaptı.

Sayfa 626
Mısır sultanları Hristiyan esirleri iade ettiler. Kral, şövalyeler ve okçular için büyük harcamalar yaptı; sultana elçiler ve büyük hediyeler gönderdi.
BÖLÜM LXXII
Mısır yöneticilerinin ve barış taraftarlarının Halep Sultanı'nı nasıl mağlup ettikleri hakkında.
Bu olaylar bu şekilde gelişirken, Halep Sultanı büyük bir ordu toplamış, Şam ve Kudüs krallığını ele geçirmişti; Hristiyanların elinde olanlar hariç tüm Mısır'ı fethetmek ve Mısır Sultanı'nın ölümünün öcünü almak istiyordu. Suriye ve Mısır arasındaki çölleri geçerek Mısır sınırına ulaştı. Orada yiyecek bulamadılar; çünkü Bedeviler yolu kapatmıştı ve bu yüzden büyük zorluk çektiler. Mısır yöneticileri ordularını topladılar ve onunla karşılaşmak için yola çıktılar. Mum Işığı Bayramı (Chandeleur) sabahı erken saatlerde iki ordu karşılaştı ve çok şiddetli bir savaş oldu. Sonunda Mısır tarafı galip geldi ve Halep Sultanı mağlup oldu; kaçmak zorunda kaldılar ve Bedeviler onların eşyalarını ve mühimmatlarını yağmaladı. Halep Sultanı perişan halde kaçtı ve ordusunun büyük bir kısmını kaybetti. Bedeviler kaçanların peşine düştü ve her şeyi ele geçirdiler.

Sayfa 627

BÖLÜM LXXIII

Kralın, emirleri ettikleri yeminlerden nasıl azat ettiği hakkında.

Kral, Mısırlıların kendisine ve Hristiyanlara karşı verdikleri mütareke sözlerini tutmadıklarını görünce, huzuruna temsilcileri, piskoposları, baronları ve bilge kişileri topladı; mütarekenin şartlarını ve Mısır sultanıyla nasıl yapıldığını tekrar okuttu. Emirlerin mütarekeyi bozup bozmadıklarını sordu. Onlar da mütarekenin emirler tarafından feci ve haince bir şekilde bozulduğunu, yeminlerine sadık kalmadıklarını söylediler. Kral, temsilciden kendisini emirlerle yaptığı yeminden azat etmesini istedi. Piskoposlar ve bilgeler de emirlerin sözlerini tutmadıkları sürece Kralın da onlara karşı bir yükümlülüğü olmadığını belirttiler. Böylece Kral ve Hristiyanlar, Sarazenlere karşı herhangi bir mütareke bağı olmaksızın serbest kaldılar.

BÖLÜM LXXIV

Yeni sultan ve Kralın mütareke yapması ve tüm esirlerin serbest kalması hakkında.

Kış geçip Mart ayı geldiğinde, Kral ordusunu topladı.

Sayfa 628

Filistin'deki Kayserya (Cesaire) şehrine gitti, orada konakladı ve şehrin surlarını tahkim etti. Kral orada bulunduğu sırada Babil Sultanı'na elçiler göndererek yapılan haksızlıkların telafi edilmesini istedi. Kral orada konakladığında Halep Sultanı da ona elçiler gönderdi; ancak Kral, Hristiyanlara zarar verenlerle mütareke yapmayacağını belirterek onları geri gönderdi.

Babil ve Mısır sultanı ile diğer hükümdarlar, Hristiyan Kralın ordusuyla Damietta'ya veya Mısır'a tekrar gelmesinden ve topraklarını fethetmesinden büyük korku duyuyorlardı. Bir araya gelip Damietta'ya gittiler ve şehrin surlarını tamamen yıktılar; çünkü Hristiyanların şehri tekrar ele geçirip orada üstlenmesini istemiyorlardı. Krala yeni elçiler göndererek mütareke teklif ettiler. Sonunda Kral ve yeni sultan arasında yeni bir mütareke imzalandı. Bu sözleşme ile Babil ve Kahire'deki tüm Hristiyan esirler serbest bırakıldı. Sultan ayrıca Hristiyanların mülkiyetindeki toprakları iade etmeyi, Kudüs'ü, Beytüllahim'i ve diğer kutsal yerleri Hristiyanlara teslim etmeyi kabul etti.

DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 629

CHAPITRE LXXV.

630 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

CHAPITRE LXXVI.

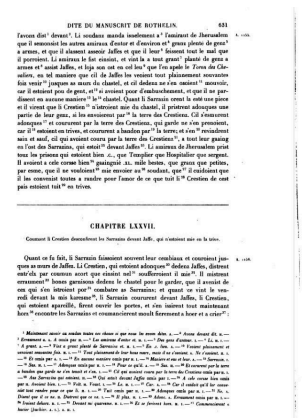
DITE DU MANUSCRIT DE ROTHELIN. 631

CHAPITRE LXXVII.

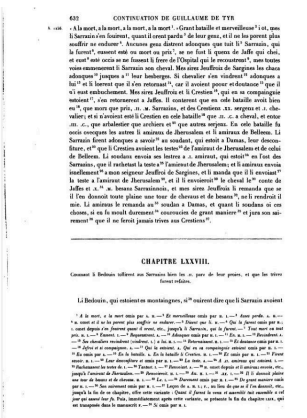
632 CONTINUATION DE GUILLAUME DE TYR

CHAPITRE LXXVIII.

Sayfa 629

CHAPITRE LXXV.

Ateşkeslerin nasıl tutulmadığı ve kralın Fransa'ya nasıl geri döndüğü üzerine.

Kral, legatus ve Hristiyanlar, Kutsal Toprakların vaat edildiği gibi kısa sürede kendilerine geri verileceğine dair büyük bir umut besliyorlardı; ancak Sarazenler bu sözlerini yerine getirmediler. Kral, sultanın yanına pek çok elçi gönderdi, sultan da ona karşılık verdi; fakat tüm bunlar hiçbir sonuç vermedi. Sarazenler, Kutsal Toprakları geri verme hakkını, daha önce anlaştıkları şekilde tanımadılar. Kral ve Hristiyanlar, sultanın sözleşmelere uymadığını görünce büyük bir keder duydular; kralın yanında kendisini güçlendirecek yeterli askeri yoktu ve hiçbir yerden de yardım gelmiyordu. Kral, piskoposlara ve beraberindeki diğer baronlara danıştı; hep birlikte aldıkları ortak karar uyarınca, kral oradan ayrılsa bile Mösyö Geoffroy de Sargines'in orada kalması kararlaştırıldı. Kral, şövalyeleri, arbaletçileri ve piyadeleri tutması ve Sarazenlere karşı toprağı korumaya yardımcı olması için ona gerekli masrafları sağlayacaktı. Kral, artık daha fazla yardım gelmeyeceğini görünce Fransa'ya dönmeye karar verdi. Kral, gemilerini hazırlattı ve fırtınalı bir denizde, eşini ve çocuklarını yanına alarak yola çıktı. Çocuklarından biri Damietta'da, diğeri ise Akra'da doğmuştu; ardından Fransa'ya geri döndü ve Eylül ayındaki Meryem Ana şenliği arifesinde, büyük bir geçit töreni ve görkemli bir saygı ile karşılandı.

Sayfa 630

Bu olaylar, İsa Mesih'in doğumunun 1254. yılında, Papa IV. Innocentius ve Fransa Kralı Louis döneminde gerçekleşti. Az önce bahsettiğimiz gibi, kral Almanya Kralı Guillaume, Horslande Kontu; İngiltere Kralı Henry; Navarre Kralı; Champagne Kontu ve Brie Lordu Thibaut; Soissons Piskoposu, Nevelon de Basoches; Saint Maart Abbası; Jerome ve Coinsi Abbası; Soissons Kontu Jean.

CHAPITRE LXXVI.

Hristiyanların, kral geri döndüğünde sultanla nasıl ateşkes yaptıkları ve bu ateşkesin nasıl bozulduğu üzerine.

Kral, az önce anlattığımız gibi denizaşırı topraklardan ayrıldıktan sonra, Babil, Mısır, Şam ve diğer taraftaki Sarazenlerin yeni sultanının; Hristiyanların, Tapınak Şövalyelerinin ve Hospitalierlerin diğer tarafta anlaşmaya varmaları ve on yıl, on ay ve on gün sürecek bir ateşkes yapmaları çok uzun sürmedi. Bu anlaşma uyarınca, Yafa kalesi ateşkesin dışında kalacaktı. Noel vakti geldiğinde, Mösyö Geoffroy de Sargines ve büyük bir Hristiyan birliği, ateşkes döneminde kaleyi tahkim etmek amacıyla kalenin içine girdiler; ancak Hristiyanların geri kalan tüm toprakları ateşkes kapsamındaydı ve bu yüzden Sarazenler o kaleye saldıramazlardı. Sultan, Hristiyanların topraklarını öğrenmek için casuslar gönderdi; Sarazenlerin nereden daha fazla kazanç sağlayabileceklerini bilmek istiyordu. Noel'den sonraki Çarşamba günü geldiğinde, gizlice silahlandılar, atlarına bindiler ve bütün gece yol aldılar. Gadres ve Aşkelon arasına vardıklarında, Sarazenlerin üzerine saldırmakta hiçbir sakınca görmediler; kalelere doğru koştular, erkekleri ve kadınları, büyük küçük herkesi esir aldılar, sürüleri ele geçirdiler. Yafa'ya sağ salim döndüklerini sandılar, öyle ki orada kimseyi kaybetmemişlerdi. Sadece bir Turkopil öldürülmüştü. Beraberlerinde 400 köle, 800 sığır ve pek çok küçükbaş hayvan, deve ve manda ile diğer ganimetleri alarak yola çıktılar.

Sayfa 631

Sarazenler derhal sultana haber göndererek tüm bu olanları az önce söylediğimiz gibi bildirdiler. Sultan derhal Kudüs emirine haber göndererek etraftaki diğer emirleri de çağırmasını ve çok sayıda silahlı adam toplayıp Yafa'yı kuşatmalarını ve ellerinden gelen her türlü zararı vermelerini emretti. Emir bunu yaptı ve yanına büyük bir topluluk alarak Yafa'ya geldi; ordusunu Toron des Chevaliers denilen yere kurdu. Öyle ki Yafa halkı onları surlardan açıkça görebiliyordu; fakat az sayıda oldukları için kaleyi terk etmeye ve bir pusuya düşme ihtimaline karşı dışarı çıkmaya cesaret edemediler. Sarazenler bir süre orada kaldıktan sonra Hristiyanların topraklarının bir kısmını gördüler; ardından askerlerinin bir kısmını gönderdiler. Hristiyanların topraklarına hücum ettiler, ateşkes içinde olduklarını sanan ve kendilerini korumayan halkı yakaladılar; toprağı terk ederek ganimetlerle birlikte Sarazen ordusuna döndüler. Kudüs emiri, aralarında Tapınak ve Hospitalier şövalyelerinin de bulunduğu yaklaşık 100 esiri yanına aldı. Bu baskında 40.000'den fazla büyük ve küçük baş hayvan ele geçirmişlerdi; öyle ki sultanın bunları kendisine göndermesini istemeyeceğini, Hristiyanların bu ülkeye olan sevgileri yüzünden bunları geri almak için fidye ödeyeceklerini düşündüler; zira bu bölgedeki Hristiyanlar ateşkes içindeydi.

CHAPITRE LXXVII.

Hristiyanların Yafa önünde Sarazenleri, ateşkes içinde olmamalarına rağmen nasıl bozguna uğrattıkları üzerine.
Bu olaylar gerçekleştikten sonra, Sarazenler sık sık baskınlar düzenleyerek Yafa surlarına kadar geliyorlardı. O sırada Yafa'nın içinde olan Hristiyanlar, aralarında bir anlaşma yaparak buna daha fazla dayanamayacaklarını söylediler. Kaleyi korumak ve Sarazenlere karşı savaşmak isteyenleri silahlandırarak garnizonu hazırladılar. Perhiz döneminin Cuma günü geldiğinde, Sarazenler Yafa önünde koşturuyorlardı; Hristiyanlar hazır bekleyip kapıları açtılar ve hemen dışarı fırlayarak Sarazenlere karşı büyük bir şiddetle hücum edip bağırmaya başladılar: Ölüm, ölüm, ölüm!" diye bağırdılar.

Sayfa 632
Büyük ve muhteşem bir savaş oldu; Sarazenler o kadar şaşırmışlardı ki buna daha fazla dayanamadılar. Pek çok Sarazen orada öldürüldü; kaçanlar ise ya esir alındı ya da öldürüldü. Eğer Hospitalierlerin o gün orada bulunan kardeşleri olmasaydı, Yafa Kontu bile esir düşebilir veya öldürülebilirdi; onlar atını getirerek onu kurtardılar. Ancak Mösyö Geoffroy de Sargines onları ordugahlarına kadar kovaladı. Şövalyeler ve piyadeler ona yetiştiler ve pusu kurulmuş olması ihtimaline karşı geri dönmesini tavsiye ettiler. Mösyö Geoffroy ve yanındaki Hristiyanlar Yafa'ya geri döndüler. Bu savaşta on bir Sarazenin öldürüldüğünü, yirmi şövalyenin ve Hristiyanın esir alındığını; eğer Hristiyanlar o gün orada olmasaydı 200 atlı, 300 piyade ve arbaletçinin daha kaybedileceğini öğrendiler. Bu savaşta Kudüs'ün diğer emirleri ile Belleem emirleri de öldürülmüştü. Sarazenler bu yenilgiyi, yani Şam'da bulunan ve Kudüs emiri ile Belleem emirinin başlarının kesildiğini sultana bildirdiler. Sultan derhal Kudüs emiri olan amirine haber göndererek Sarazen ordusunda bulunan bu başları satın almasını istedi; emir de bunları Mösyö Geoffroy de Sargines'e gönderdi ve Kudüs amirine bu başları geri vermesini, karşılığında Yafa Kontu'nun atını ve 30.000 Sarazen bezantını göndermesini istedi. Mösyö Geoffroy ona, kendisine bir ova dolusu at ve mülk verse bile bunu yapmayacağını bildirdi. Emir bunu Şam'daki sultana iletti; sultan bu durumu duyduğunda çok öfkelendi ve Hristiyanlarla asla ateşkes yapmayacağına dair yemin etti.
CHAPITRE LXXVIII.
Bedevilerin Sarazenlerin elinden ganimetlerini nasıl aldıkları ve ateşkeslerin nasıl yenilendiği üzerine.

Sayfa 633
Dağlarda yaşayan Bedeviler, Sarazenlerin Hristiyanlar üzerinde büyük bir ganimet elde ettiklerini duyunca dağlardan indiler ve Sarazen ordusuna geldiler. Emire, sultanın ordusunun komutanlarına, ganimetten pay almak istediklerini söylediler. Emir onlara pay vermeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Bedeviler onlara saldırdılar ve Sarazenlerden çok miktarda hayvan ve eşya ele geçirerek oradan ayrıldılar. Hristiyanlar kendi aralarında danışarak Şam'da bulunan sultana elçiler gönderdiler; bozulan ateşkesin telafi edilmesini ve daha önce kararlaştırıldığı gibi ateşkesin yeniden tesis edilmesini istediler. Sultan başlangıçta bunu kabul etmek istemese de

sonunda savaş çıktı. Çok sayıda müzakere ve elçi gidip geldikten sonra, sultan Hristiyanlar için, yani Mösyö Geoffroy de Sargines, Yafa Kontu ve Hristiyan topraklarının diğer efendileri ile Tapınak, Hospitalier şövalyeleri ve Babil, Mısır ve Şam sultanı arasında ateşkesin yeniden tesis edilmesini ve on yıl, on ay ve on gün sürecek şekilde onaylanmasını kabul etti. Bu olaylar İsa Mesih'in doğumunun 1256. yılında gerçekleşti.

CHAPITRE LXXIX.

Hristiyanların birbirleriyle nasıl savaştıkları üzerine.

Bu ateşkesler yenilenip onaylandığında, Hristiyanların Sarazenlerle, Yafa kalesi hariç -ki o ateşkes dışındaydı- hiçbir savaşları kalmamıştı. Hristiyanlar kendi aralarında utanç verici ve acı verici bir şekilde savaşmaya başladılar. Bir tarafta Venedikliler, Pisalılar ve yerel halk (Poulain), diğer tarafta ise Cenevizliler, İspanyollar ve Saint Jean de l'Hospital kardeşleri arasında bir anlaşmazlık çıktı; Venediklilerin ve Cenevizlilerin toprakları arasında, deniz kıyısında bulunan bir ev yüzünden başlayan bu savaş yaklaşık bir yıl sürdü.

Sayfa 634

Birbirlerini öldürüp parçaladılar ve Sarazenlere yapabilecekleri tüm kötülükleri birbirlerine yaptılar.

1257 yılında, Antakya Prensi Akra'ya geldi ve yanında yeğenini getirdi; prens, bu çocuğun toprakların varisi olduğunu ve Kudüs krallığının hakimi olması gerektiğini söylüyordu. Yeğeni, Brienne Kontu Gautier'in oğlu olduğu için hak sahibi olduğunu iddia ediyordu. Prens ayrıca Kıbrıs Kraliçesi olan çocuğun annesini de getirmişti. Akra'ya vardıklarında, prens, Kudüs krallığının ateşkesini elinde tutan şövalyeler ve Akra'daki dini kurumların liderleri ile görüştü.

1258 yılında, prensler yeğenleri olan çocuk için sadakat yemini edilmesini istediler. Tapınak üstadı, Hospitalier üstadı ve krallığın diğer şövalyeleri, Venedik, Pisa ve Ceneviz toplulukları, çocuğa sadakat yemini edilmesini tartıştılar. Ancak Cenevizliler ve İspanyollar, çocuğun toprakların gerçek varisi olmadığını, zira Corrad'ın oğlu Conrad'ın hala hayatta olduğunu ve onun varis olduğunu iddia ederek buna karşı çıktılar. Prensler bu anlaşmazlığı görünce ve savaşta çocuktan yana bir sonuç alamayacaklarını anlayınca, çocuğun toprakların bir kısmına hakim olması ve ona yardım etmesi için bir vekil tayin edilmesini önerdiler. Hospitalierler ve Cenevizliler buna karşı çıksalar da sonunda prensler topraklarına geri döndüler. Hristiyanlar arasında bu kadar büyük bir kötülük varken, birbirleriyle savaşmaya devam ettiler.

Sayfa 635

Prens Akra'dan ayrıldığında savaş daha da şiddetli ve utanç verici hale geldi; o yıl boyunca süren savaşta pek çok gemi ve mal Akra limanında yakıldı. Akra şehri üzerinde kurulu olan ve şehre taş yağdıran yaklaşık 19 mancınık vardı; bu makineler Champagne kütüphanesinin ağırlığında büyük taşlar fırlatıyordu. Öyle ki dini yapılar dışındaki tüm kuleler ve evler yıkıldı. Cenevizliler ve İspanyollar bu savaşta yenildiler; Akra şehrindeki kuleleri yıkıldı ve Venedikliler ile Pisalılar tarafından

şehirden çıkarıldılar. Akra şehri bu savaş yüzünden harap oldu; bu olaylar İsa Mesih'in doğumunun 1258. yılında gerçekleşti.
CHAPITRE LXXX.
Kumanların Tatarları ve Hristiyanların kalelerini nasıl bozguna uğrattıkları üzerine.
Bu olaylardan sonra Akra şehrine ve çevre ülkelere Tatarların geldiği haberi ulaştı. Tatarların bir kısmı Comenie topraklarına yönelmişti. Kumanlar Tatarları görünce bir araya geldiler ve onlarla savaşmaya karar verdiler. Büyük bir savaş oldu; bu orduda her iki taraftan da çok sayıda insan öldü. Sonunda Tatarlar yenildi ve geri çekilmek zorunda kaldılar; yanlarındaki ganimetleri bırakarak kaçabildikleri kadar uzağa kaçtılar.

Sayfa 636
Kumanlar ise oradan ayrılarak Suriye topraklarını fethettiler ve Pers krallığı ile meşhur Bağdat şehrini ve çevresindeki toprakları hakimiyetleri altına aldılar. Sarazenlerin "apostol" dedikleri Halifeyi ve Mede, Asirre, Keldani, Türkiye, Roheiz, Halep, Haman, Şam, Kayserye ve Dağlık bölgedeki Sarazenlerin elindeki tüm yerleri ele geçirdiler. Ayrıca Hristiyanların elindeki Gürcistan, Ermenistan ve Antakya şehirlerini de tehdit ettiler. Bu topraklar artık Hristiyanların elinde değildi ve Tatarlar bu bölgeleri yakıp yıktılar. Suriye topraklarında artık Hristiyan hakimiyeti kalmamıştı. Hristiyanlar toplandılar ve eğer Tanrı dilerse Tatarlara boyun eğmeyeceklerini söylediler; ancak tüm toprakların elden çıktığını ve hiçbir kalenin kalmadığını, Tatarların kapılarına dayandığını gördüler. Kalelerini güçlendirmeye karar verdiler; Tapınak ve Hospitalier şövalyeleri ile diğer topluluklar Akra ve Sur şehirlerini tahkim ettiler. Tatarların bu büyük gücü karşısında nasıl hayatta kalabileceklerini düşünüyorlardı.

Sayfa 637
CHAPITRE LXXXI.
Sarazenlerin Tatarları nasıl bozguna uğrattığı ve Tatarların nasıl kaçtığı üzerine.
Babil, Mısır ve Şam sultanı bu olanlardan dolayı büyük bir korkuya kapıldı; tüm gücünü ve emirlerini topladı. Çölleri geçerek Mısır'dan Suriye'ye, Şam'a geldi. Oradaki diğer Sarazenler de onunla birleşti. Hristiyanlara haber göndererek Tatarlara karşı kendisiyle birlikte savaşmalarını istediler. Hristiyanlar toplandılar; Hospitalier ve Alman şövalyeleri bunun iyi bir fikir olmadığını, Sarazenlerin daha önce sözlerinde durmadıklarını ve Hristiyanlara çok kötülük yaptıklarını belirttiler. Eğer Tatarlarla savaşırlarsa ve Tatarlar yenilirse, Hristiyanların topraklarını da kaybedeceklerini düşündüler. Ancak sultanın Tatarlara karşı savaşmaya kararlı olduğunu ve büyük bir ordu topladığını görünce, sultanla anlaşmaya karar verdiler. Ona yiyecek ve diğer ihtiyaçlar konusunda yardım edeceklerini söylediler; karşılığında sultan da Hristiyanların topraklarına zarar vermeyecekti. Sultan bunu kabul etti ve ordusunu Tatarların üzerine sürdü.

Sayfa 638

Sarazenler Tatarlara yaklaştığında Tatarlar da savaşa hazırlandılar. Uzun ve kanlı bir savaş oldu. Sonunda Tatarlar yenildi ve geri çekildiler. Sarazenler Tatarları üç kez bozguna uğrattılar. Tatarlar büyük kayıplar vererek kaçtılar.

CHAPITRE LXXXII.

Mısır halkının sultanlarını nasıl öldürdüğü ve Hristiyanların Kudüs'ten nasıl döndüğü üzerine.

Tatarlar çekildikten sonra Sarazenler oradan ayrılıp kendi topraklarına döndüler. Babil sultanı işlerin bittiğini görünce Mısır'a dönmek istedi. Ancak emirleri ona karşı bir komplo kurmuşlardı; sultanı yolda pusuya düşürerek öldürdüler ve yerine başka bir sultan getirdiler. Hristiyanlar bu durumdan büyük bir keder duydular, çünkü sultanla ateşkes yapmışlardı. Ateşkes artık bozulmuştu ve ülke yeniden savaş halindeydi.

Sayfa 639

Kudüs'e hac ziyareti için giden Hristiyanlar orada kaldılar ve amiraller şehrin kapılarını kapattılar. İçerideki Hristiyanların çıkmasına izin vermediler. Hristiyanlar büyük bir zorlukla karşılaştılar ve amiraller onlara zarar verdiler. Sonunda Hristiyanların gitmesine izin verildi; onlar da büyük tehlikeler atlatarak Hristiyan topraklarına geri döndüler. Yolda pek çok kez saldırıya uğradılar ve mallarını kaybettiler. Tüm bunların Kudüs amirali yüzünden olduğunu biliyorlardı. Büyük bir acı ve zahmetle geri döndüler. Hristiyanlar onları gördüklerinde çok sevindiler ve yaşadıkları maceraları dinlediler. Bu olaylar İsa Mesih'in doğumunun 1261. yılında gerçekleşti.

Kitabın sonu

Türkçeye çeviren: İbrahim Şimşek